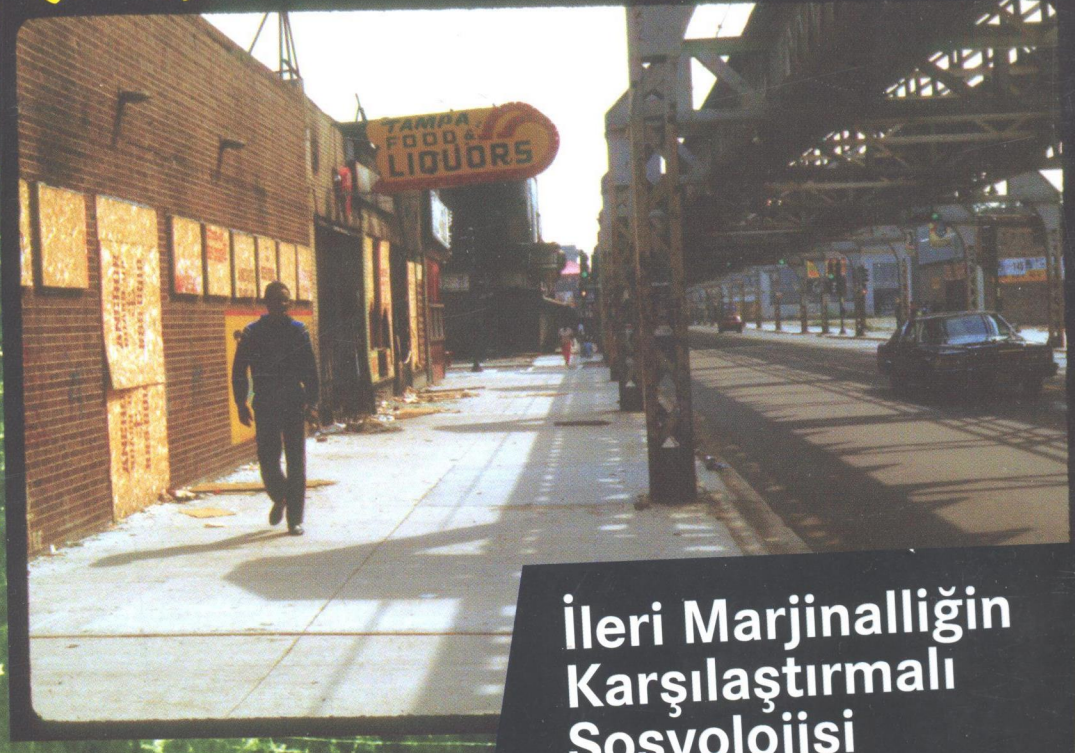
KENT PARYALARI

İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi

Loïc Wacquant

2. Baskı

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

KENT PARYALARI Loïc Wacquant

KENT PARYALARI

İLERİ MARJİNALLİĞİN KARŞILAŞTIRMALI SOSYOLOJİSİ

Mehmet Doğan 1976 Bursa doğumlu. ODTÜ Biyoloji mezunu. NYU Biyoloji'de master yaptı. Serbest çevirmenlik yapıyor. Başlıca çevirileri: *Genom*, (Matt Ridley) 2007; *Gen Çeviktir*, (Matt Ridley) 2009; *Haklı Savaş Haksız Savaş* (Michael Walzer), 2010; *Neo-Liberal Genetik* (Susan McKinnon), 2010; *Boş Sayfa* (Steven Pinker) 2010; *Çift Görmek* (Peter Pesic) 2010; *Foucault ve İran Devrimi* (Janet Afary-Kevin B. Anderson), 2012; *Âdem'in Dili* (Derek Bickerton), 2012; *Erken Modern Avrupa'da Tıp ve Toplum* (Mary Lindemann), 2013; *Akılcı İyimser* (Matt Ridley) 2013; *Sosyal Antropoloji ve İnsanın Kökeni* (Alan Barnard) 2013; *Simgesel Düşüncenin Doğuşu* (Alan Barnard) 2014.
e-posta: memeddogan@gmail.com

KENT PARYALARI

İLERİ MARJİNALLİĞİN KARŞILAŞTIRMALI SOSYOLOJİSİ

LOÏC WACQUANT

Çeviren: Mehmet Doğan

BOĞAZİÇİ
ÜNİVERSİTESİ
YAYINEVİ

Loïc Wacquant
Urban Outcasts
A Comparative Sociology of Advanced Marginality
© Loïc Wacquant, 2008. All rights reserved.

Kent Paryaları
İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi
© BÜTEK A.Ş. 2010. Tüm hakları saklıdır.

ISBN 978-605-4238-66-8

BÜTEK Boğaziçi Eğitim Turizm Teknopark Uyglama
ve Dan. Hiz. San. Tic. A.Ş.
Boğaziçi Üniversitesi Güney Kampüs, 7. Lojman,
3. Kat, P.K. 34342, Sarıyer/İstanbul
Telefon: 0212 359 46 30

Yönetim Yeri:
Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi
Cengiz Topel Caddesi, Boğaziçi Üniversitesi
Kültür ve Spor Tesisleri, Garanti Kültür Merkezi, Arka Giriş
Etiler/İstanbul

www.bupress.org
bupress@boun.edu.tr
Telefon ve faks: (90) 212 257 87 27
Sertifika No: 10821

Genel Yayın Yönetmeni: Murat Gülsoy
Yönetici Editör: Ergun Kocabıyık
Kapak Tasarımı: Kerem Yeğin
Redaksiyon: Nazlı Ökten
Baskı: Acar Basım ve Cilt Sanayi Ticaret A.Ş.
Beysan San. Sitesi Birlik Cad., No: 26
Acar Binası, Haramidere, İstanbul
Telefon: (0212) 422 18 00
Sertifika No: 11957

Birinci Baskı: Aralık 2011
İkinci Baskı: Şubat 2015

Anneme,
Bana sosyal adalet duygusu aşıladığı için

İÇİNDEKİLER

Getto, Banliyö, Favela ve Benzerleri.
Kent Marjinalliğini Yeniden Düşünmek için Araçlar, 11
Getto, Banliyö ve Devlet, 12 ❖ Kent Marjinalliğinin Karşılaştırmalı Sosyolojisine Doğru, 18.

GİRİŞ: YENİ KÖYE ESKİ ÂDET ?

1
Bastırılmışın Geri Dönüşü
Üç Gelişmiş Toplumda İsyan, "Irk" ve İkileşme, 27
Aşağıdan Gelen Şiddet: Irk Ayaklanmaları mı Ekmek İsyanları mı?, 31 ❖ Yukarıdan Gelen Şiddet: Proletersizleşme, Sürgün ve Yaftalama, 37 ❖ Siyasi Yabancılaşma ve Cezai Önlemlerin Çelişkileri, 44 ❖ Bitirirken: Yurttaşlığın Karşısındaki Zorluk, 51.

BİRİNCİ KISIM
KOMÜNAL GETTODAN HİPERGETTOYA

2
Yüzyıl Sonlanırken Kara Gettonun Durumu ve Kaderi, 57
Irk Ayaklanmalarından Sessiz Ayaklanmalara, 58 ❖ *Ebedi Gettoya Elveda*, 60 ❖ *Başlamadan Önce Üç Uyarı*, 63 ❖ 50'lerin "Komünal Gettosundan" 90'ların Hipergettosuna, 66 ❖ *Kent Merkezinde Fiziki Çürüme ve Tehlike*, 67 ❖ *Nüfus Kaybı, Proletersizleşme ve Örgütlerin Kapanması*, 72 ❖ *"Üçkağıtçılık" ve Kayıt Dışı Ekonomide Günlük Geçimi Sağlamak*, 77 ❖ Hipergettolaşmanın İktisadi ve Siyasi Kökleri, 84 ❖ *Yatırımların Kesilmesi, Kutuplaşmış Büyüme ve Vasıfsız İşgücünde Irksal Bölümlenme*, 85 ❖ *Irk Ayrımı, Konut Politikası ve Yoksul Siyahların Aynı Yerde Toplanması*, 90 ❖ *Sefil Refah Devletinin Küçülmesi*, 96 ❖ *Siyasal Marjinallik ve Yoksul Mahallelerin "Planlı Daralması"*, 100 ❖ Sonuç: Irk Tahakkümünün Siyasal Yeniden Biçimlenmeleri, 106.

3
"Bronzeville'de" Irksal ve Sınıfsal Dışlamanın Bedeli, 109
Sanayisizleşme ve Hipergettolaşma, 113 ❖ Hipergettoda Yaşamanın Bedeli, 121 ❖ *1. Getto Merkezi ile Çeperinde Sınıf Yapısı*, 123 ❖ *2. Sınıf, Cinsiyet ve Sosyal Yardım Yöröngeleri*, 126 ❖ *3. İktisadi ve Mali Sermayedeki Farklar*, 130 ❖ *4. Toplumsal Sermaye ve Yoksulluğun Yoğunlaşması*, 133 ❖ Sonuç: Hipergettoda Yoksulluğun Sosyal Yapılanması, 136.

4

Batı Yakası'nın Hikâyesi: Chicago'da Son Derece Tehlikeli Bir Mıntıka, 138

Devlet Yoksulluğu ve Sokak Kapitalizmi, 140 ❖ Ürkütücü Cinayet Piyangosu, 146 ❖ Yerin İki Metre Dibi ya da Kodes, 150

İKİNCİ KISIM

KARA KUŞAK, KIZIL KUŞAK

5

Karıştırmaktan Karşılaştırmaya:

Banliyöler ve Getto Nasıl Yakınsıyor ve Zıtlaşıyor, 155

"*Cité*-Getto"ların Yarattığı Manevi Panik, 158 ❖ İşçi Sınıfı Banliyöleri Amerikan Tarzı Gettolar Değildir, 166 ❖ *Morfolojik Evrim ile Yaşam Deneyimlerinin Yüzeydeki Benzerlikleri...* 166 ❖ *... Ölçekteki, Yapıdaki ve İşlevdeki Derin Farkları Maskeler*, 170 ❖ 1. Apayrı Örgütsel Ekolojiler, 171 ❖ 2. Etnik Dağılma ile Çeşitliliğe Karşı Irksal Tecrit ve Tekbiçimlilik, 173 ❖ 3. Farklı Yoksulluk Oranları ve Dereceleri, 176 ❖ 4. Suç ve Tehlike, 178 ❖ 5. Kent Politikası ve Günlük Yaşantının Çöküşü, 180 ❖ Sonuç: "Fransız Gettosu" Sosyolojinin Uydurduğu Bir Saçmalıktır, 182.

6

Yafta ve Bölünme: Chicago'nun Merkezinden Paris'in Çeperlerine, 185

Avrupa Şehrinde Yoksulluğun "Amerikanlaşması"?, 187 ❖ Bölgesel Yaftalama: Yaşattıkları, Kökleri ve Etkileri, 191 ❖ *"Sanki Burada Veba Var"*, 192 ❖ *"İnsanlar Sizi Sahiden Hor Görüyor"*, 197 ❖ *Mekânsal Yaftadan Toplumsal Çözülmeye*, 202 ❖ Gettoda ve Banliyöde Toplumsal Görme ve Bölme, 209 ❖ *Amerikan Apartheid'ı ve Bölünmüş Irk Bilinci*, 209 ❖ *"Jeunes des cités" Bütün Dünyaya Karşı*, 212 ❖ *Kategorilerin, Ortak Yörüngelerin ve "Etnik" Gerilimlerin Birbirine Karışması*, 215 ❖ Sonuç: Marjinalliğin Zihinsel Yapıları, 221

7

Tehlikeli Yerler: Şiddet, Tecrit ve Devlet, 223

Kent Siperlerini Karşılaştırmak, 225 ❖ Kanunsuzluk, Sokak Şiddeti ve Kamusal Alanın Daralması, 229 ❖ *Kızıl Kuşak cité'lerinde Gençlerin Kanunsuzlukları ve Güvensizlik Hissi*, 229 ❖ *Chicago Güney Yakası'nda Sokak Şiddeti ve Kamusal Alanın Küçülmesi*, 234 ❖ Kurumsal Tecrite Karşı Örgütsel Çölleşme, 238 ❖ *Quatre mille'de Örgüt Yoğunluğu ve Kurumsal Tecrit*, 239 ❖ Gettoda Kamu Sektörünün Daralması ve Örgütsel Çölleşme, 243 ❖ Sonuç: Devletin Yükümlülüklerini Yeniden Vurgulamak, 250.

ÜÇÜNCÜ KISIM
İLERİYE BAKMAK: XXI. YÜZYILDA KENT MARJİNALLİĞİ

8

İleri Marjinalliğin Yükselişi: Özellikler ve Açılımlar, 255

"Sınıfaltı" ve "Banliyö": İleri Marjinalliğin Yüzleri, 255 ❖ Yükselen Marjinallik Düzeninin Altı Ayırıcı Özelliği, 259 ❖ *1. Toplumsal İstikrarsızlık ve Hayat Güvencesizliği Vektörü Olarak Ücretli Emek*, 260 ❖ *2. Makroekonomik Akımlardan İşlevsel Kopuş*, 262 ❖ *3. Mekânsal Sabitleşme ve Yafta*, 264 ❖ *4. Uzamsal Yabancılaşma ve "Mahal"in Çözülmesi*, 268 ❖ *5. Hinterlantın Yok Oluşu*, 270 ❖ *6. Toplumsal Parçalanma, Simgesel Yarılma ya da "Güvencesizler"in Tamamlanmamış Doğumu*, 271 ❖ Kent Kuramı ve Araştırmaları için Açılımlar, 274 ❖ Kamu Politikasında Devrime Doğru, 279.

9

Kentin Aşağıdan Kutuplaşmasının Dinamikleri, 283

Şehirde İleri Marjinallik Belirtileri, 286 ❖ Yeni Kent Yoksulluğunun Yakıtı Dört Yapısal Mantık, 289 ❖ *1. Makrososyal Dinamik: Mesleki İkileşme ve Eşitsizliğin Yeniden Dirilmesi*, 290 ❖ *2. İktisadi Dinamik: Ücretli Emeğin Toplumsal Niteliğini Kaybetmesi*, 292 ❖ *3. Siyasi Dinamik: Sosyal Devletin Geri Çekilmesi*, 294 ❖ *4. Mekânsal Dinamik: Yoğunlaşma ve Karalama*, 297 ❖ Atlas Okyanusu Ötesi Yakınsama Hayaleti Kovulurken, 299 ❖ İleri Marjinallikle Başa Çıkmak: Cezai Devlete Dönüş, 303.

Postscriptum: Kent Analizinde Kuram, Tarih ve Siyaset, 307

Teşekkür ve Kaynaklar, 315

Kaynakça, 319

Dizin, 355

GETTO, BANLİYÖ, FAVELA VE BENZERLERİ

Kent Marjinalliğini Yeniden Düşünmek için Araçlar

Birleşik Devletler'de *getto*, Fransa'da banliyö (*banlieue*), İtalya'da *quarteri periferici* [dış mahalleler] ya da *quarteri degradati* [yoksul mahalleler], İsveç'te *problemområde* [sorunlu bölgeler], Brezilya'da *favela* [teneke mahalleler], Arjantin'de *villa miseria* [sefalet mahalleleri]: Metropolü meydana getiren mekânların hiyerarşisinde an altta yer alan, adı kötüye çıkmış bu mahalleleri isimlendirmek için Kuzey Amerika, Batı Avrupa, Güney Amerika toplumlarının topografi lügatlarında özel bir terim mevcuttur. Toplumsal sorunların birikip irin topladığı, cehennem halesiyle örtülü bu mekânlarda, yeni yüzyılın kent paryaları yaşar. Bu mahalleler medyanın, siyasetçilerin, resmi idarecilerin ilgisini fazlasıyla çeker, üstelik gösterdikleri ilgi haddinden fazla olumsuzdur; hem sakinleri hem de dışardakiler mahalleyi "yasaların geçmediği mıntıka", "sorunlu mevki", "girilmez alan", "vahşi bölge", yani mahrumiyetin, terk edilmişliğin egemenlik kurduğu bir alan olarak bilir; buradan korkulur, kaçılır ya da uzak durulur, çünkü şiddetin, ahlaksızlığın, toplumsal çözülmenin yatağıdır ya da üzerine yapışmış kötü şöhretine göre böyledir; fakat bu meselelerde hadisenin nasıl algılandığı, gerçekliğin imal edilişine önemli bir katkı yapar. Bu mahalleler karamsar ve tek renkli bir ses tonuyla uzaktan ve yukarıdan betimlenir; çünkü bu mekânları bir tehlike ve korku halesi örter, ayrıca mahalle sakinleri hor görülür, ki bu küçümseme mülksüzleştirilmiş ailelerin, aşağılanmış azınlıkların, haklarından mahrum bırakılmış göçmenlerin renkli karışımından oluşan mahalle sakinlerinin hayatlarını olumsuz etkiler. Dolayısıyla bu mahallelerde sosyal hayat her yerde aynı gözükür: çorak, kaotik ve kaba.

Meseleyi egzotik kılmaya yatkın medya söylemine, basmakalıp araştırmaların yarı akademik kestirimlerine uzak duran bu kitap, okuyucularını gelişmiş iki ülkede adeta sürgün yeri sayılabilecek bu mahallelerin içine götürüyor; adını koymak gerekirse, Birleşik Devletler'in siyahlar gettosunun, Fransa'nın işçi sınıfı banliyösünün içinde dolanıyor ki durumlarının farklı olduğunu görelim: Kent marjinalliği her yerde aynı kumaştan dikilmemiştir, üstelik biraz düşünürsek, bunda şaşırtıcı bir yan olmadığını farkederiz. Marjinalliği üreten

genel mekanizmaların yanı sıra marjinalliğin üstlendiği *özgül biçimleri* de tamamen anlamak için, bunları her toplumun söz konusu çağda sahip olduğu sınıf, devlet, mekân özelliklerinin tarihsel dokusu bağlamına oturtmaya dikkat etmek gerekir. Marjinallerin toplumsal çıkmazlarını iyice kavramak, farklı ülkelerin farklı koşullarındaki ortak kaderlerini aydınlatmak istiyorsak, "şehrin lanetlileri"ne dair daha karmaşık, daha farklılaşmış resimler çizmek için uğraşmamız gerektiği açıktır.[1]

GETTO, BANLİYÖ VE DEVLET

Bu kitabı meydana getiren bölümler, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde görülen ayaklanmalar ile Amerikan "Kara Kuşağı"nın günümüzdeki dokusunu, Fransa'da sanayisizleştirilen "Kızıl Kuşak"ta (bir zamanlar Komünist Parti'nin geleneksel kalesi olan işçi sınıfı kenar mahalleleri) kimi kesimlerin mülksüzleştirilmesi sürecinin yapısını, dinamiklerini, yaşanmış olayları en ince noktasına kadar aydınlatıp birbiriyle karşılaştırıyor. Esas ampirik amaç, Birleşik Devletler'de ırk tahakkümünü, kapitalist ekonomi ve kamu politikaları rejiminin –emek piyasalarını, etnik bölünmenin ve devletin rollerini, âdet olduğu üzere ayırmak yerine birleştiren bir şekilde– yeniden düzenlenmesi arifesinde, 1960'larda metropolü kasıp kavuran ayaklanma dalgasının dip akıntısına yakalanan *Afrikalı-Amerikalı gettosunun geçirdiği kurumsal dönüşümü* tanımlamak ve açıklamaktır. İkincil analitik hedef ise Amerika'nın "hipergettoları" ile Fransa'nın gerileyen "şehir çeperlerinin" sergilediği benzerlikler ile farklılıklardan, *ileri marjinalliğin* sosyolojik eskizine dair unsurları damıtmaktır; *ileri marjinallik* tabiri, kapitalist ekonomilerin eşitsiz gelişmesi ile refah devletlerinin küçülmesi sonucu post-Fordist şehirlerde billurlaşmış toplumsal-mekânsal sürgün ile dışlayıcı kapatma (Max Weber'in kullandığı anlamda[2]) hadiselerinin görüldüğü yeni düzeni tanımlamak-

[1] Birinci Dünya ülkelerindeki metropollerin sürgün mahallelerini, Güney ülkelerinde "savaş ile şehir arasına" sıkışmış çeşitli kent mülksüzleri topluluklarını içeren daha geniş bir yelpazaye koyarak bu mahallelere "bakış ufkumuzu genişletmek" de yararlı olacaktır (Agier 1999: 6-8).

[2] Weber ([1918-1920], 1968: 32, 33) kapatma (*Schließung*) sözcüğü ile bir topluluğun "belirli bir alandaki (sosyal ya da ekonomik) olanaklara erişimini" kısıtlama süreçlerini tanımlıyor: Topluluk üyeleri rakiplerini rekabetten dışlamak için gerçek ya da sanal düşmanlarının belirli özelliklerinden yararlanır. Bu özellikler ırk, dil, mezhep, do-

tadır; söz konusu hadiselerin değişkenlik gösteren halleri, toplumsal ve fiziki uzamın dibinde bulunan işçi sınıfı kesimleri ile etno-ırksal kategorilere bu iki gücün uyguladığı baskı biçimleri uyarınca değişir.

Birinci Dünya şehirlerinde son otuz yıla ait toplu şiddet, maddi yoksulluk, etno-ırksal ayrım olgularının gözden saklanmış gerçekliklerini teşhis ettikten sonra, kitabın birinci bölümü, ABD metropolünün ırklara göre katmanlaşmış merkezindeki ırkçılığın, sınıf eşitsizliğinin, devlet eylemlerinin (ya da eylemsizliğinin) arasındaki bağlantıya odaklanıyor. Chicago ekolünün ilk çalışmalarından itibaren Amerika'daki yoksulluk üzerine yürütülen ana damar araştırmalara kılavuzluk eden "örgütsüzlük" teşbihini bir kenara bırakarak; gettoyu, şehrin tarihinde bulunup coğrafyasında cisimleşmiş etno-ırksal denetim mekanizmalarının silsilesi olarak kavramlaştıran kurumsalcı bir yaklaşım geliştiriyorum.[3] Doksanlarda hem akademik tartışmalarda hem siyaset tartışmalarında baskın olan "sınıfaltı" [*underclass*] masalına karşı duruyor, ayrıca XX. yüzyılın ortalarındaki komünal gettodan yüzyıl sonuna ait hipergettoya tarihî geçişin izini sürüyorum. *Komünal getto*larda siyahların bütün sosyal sınıfları kendilerine ayrılmış bir yere tıkılır; sınırları kesin bir şekilde çizili, bu etnik gruba özgü kurumlarla dolu, sıkışık bir sosyomekânsal oluşum içinde ortak bir kader yaşarlardı; *hipergetto* ise yeni, merkezsiz, belirli bir bölgeyle sınırlı, örgütlenmiş bir yapıdır; burada ırk *ve* sınıf temelinde birleşik ayrım söz konusudur. Bu da emek piyasasının *ve* refah devletinin kent merkezinden çekilmesi bağlamında gerçekleşir. Ayrıca bu ayrımlar, her yere el atan tacizkâr bir polis gücü ile cezai aygıtın harekete geçirilmesini gerektirir.

Niceliksel anketlerden, mahalle sakinleriyle yapılmış derinlemesine görüşmelerden, 1987-1991 arasında Chicago Güney Yakası'nda gerçekleştirilmiş etnografik gözlemlerden gelen verilere dayanarak bir resim çiziyorum. Amaç, bu çağın gettosunda günlük hayatın dokusunu betimlemek, yakın tarihli evriminin itici gücü olmuş ekonomik, siyasi etkenleri belirlemektir; söz konusu etkenler arasında ekonominin kayıt dışı hale gelmesi, proletersizleşme [*deproletariani-*

ğum yeri ya da toplumsal geçmiş, soy, ikametgâh vesaire olabilir." Sosyal, mekânsal katmanlaşmayı ele alan bu yaklaşımın özlü, etkili bir sunumu için bkz. Mackert (2004).

[3] Birleşik Devletler'de ırk ayrımı, kent yoksulluğu üzerine yapılan ana damar araştırmaların daimi önyargılarından, sınırlarından bahseden kaynak için Wacquant (1997a)'ya, etnografik çizgiyi izleyen bir kaynak için (2002a)'ya bakınız.

zation], herkesi kapsayan katı bir ırk ayrımının sürmesi, Amerikan refah devleti kalıntısının kan kaybetmesi, yoksul mahallelerde devlet hizmetlerinin "planlı daralmasına" yönelik yerel önlemler alınması sayılabilir. Fakat son tahlilde, devletin elini kentlerden çekme politikası yüzünden *kamu kurumlarının çöküşü* siyah (alt-)proleter sınıfın cezai karantinaya alınmasına yol açmıştır; dolayısıyla kamu kurumlarının bu çöküşü Amerikan metropolünde marjinalliğin köklenmesinin en güçlü, en belirgin nedenidir.[4] Ekonominin rolünü öne çıkaran Wilson'ın (1987) *The Truly Disadvantaged* kitabının, ırk ayrımının ağırlığını vurgulayan Massey ile Denton'ın (1993) *American Apartheid* kitabının aksine, elinizdeki kitap, yoksul siyahların durumunu kötüleştiren, onları kutuplaşan şehrin en aşağı mekânlarına hapsetmek üzere istifleyen ırkçı, piyasa yönelimli devlet politikalarının hepsinin altını çizmektedir. Amerika'nın siyah gettosunun içe doğru çöküp aşırı marjinallikle dolup taşmasında, ekonominin o kadar belirleyici olmadığı, büyük oranda siyasetin belirleyici olduğu anlaşılıyor: Düzgün bir tanı koymak gerekirse, *hipergettolaşma esasen siyasi sosyolojinin konusudur*, sanayi sonrası ekonominin, ırkların nüfus dağılımının ya da kentsel coğrafyanın değil.

Kitabın ikinci kısmı Birleşik Devletler ile Fransa'da kent marjinalliğinin yapısını, başlarından geçenleri, siyasi-iktisadi temellerini karşılaştırıyor; bu karşılaştırma, La Courneuve'de Quatre mille'in kötü şöhretli toplu konut projesinde yürütülmüş bir gözlem çalışmasına dayanmaktadır. Burası, Paris şehrinin dışında bulunan sıkıntılı bir yerleşim yeridir, irin toplayan "banliyö krizinin" simgesi olmuştur.[5]

[4] Siyah altproleter sınıfın ekseriyetle hapsedilmesi (her üç Afrika kökenli Amerikalı erkekten biri cezai denetim altındadır, ayrıca okumamış her üç siyahtan ikisi hayatının bir kısmında hapis yatar) anlamına gelen, Birleşik Devletler'de toplumsal güvensizliğin cezaileştirilmesi politikasının icadı, *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity* (Wacquant 2009, ilk baskısı 2004) kitabında tahlil edilmiştir, ayrıca uluslararası hale getirilmesi *Prisons of Poverty*'de (Wacquant 2009, yeni ve genişletilmiş basım; ilk baskı 1999) incelenmiştir.

[5] Teknik olarak banliyö (*banlieue*) terimi ana kent merkezine idari bakımdan bağlı olan dış kasabaları ya da bölgeleri tarif eder. Aslen Fransa'nın ortaçağ şehirlerinde, şehir yönetiminin hukuki denetimi (*ban*) altında bulunan birlik (*lieue*) halkasına denirdi. Dolayısıyla banliyö yoksul ya da varlıklı, işçi sınıfı ya da burjuva ağırlıklı olabilir. Fakat seksenlerin ortasından itibaren bu kelime, hali gittikçe kötüleşen toplu konutlar barındıran, kent çeperlerindeki alt sınıf mahallerini (*cités* olarak bilinen uzantılar) tanımlamak için kullanılmıştır. Bu mahalleler çağın "kentsel hastalıklarının" beslendiği; ekonomik yoksunluğun, ekolojik bozulmanın, toplumsal gerilemenin, sömürgeleşme sonrası dönemde gerçekleşen göçün, gençlerde yüksek suç oranının bir araya geldiği yerler olarak görülür (Boyer 2000). Bu gibi *cités*'ler ucuza

Söz konusu karşılaştırmayı yapmanın itici gücü, bütün Avrupa'da fakat özellikle Fransa'da, sanayi sonrası şehirlerinin yoksul mahallelerinde görülen kentleşme modelinin ABD gettosu modelini izlediğinin düşünülmesidir. Chicago Güney Yakası ile Paris çeperindeki yoksul mahallelerin içinde bulundukları metropoller için yerine getirdikleri farklı işlevleri, farklı örgütsel yapıları, farklı toplumsal morfolojileri olduğu bu karşılaştırmayla ortaya çıkıyor. Bölgesel yaftalamanın, yerel yapılar ve stratejiler üzerindeki, sosyal dayanışmayı yıpratan etkilerinin altını çiziyor ve bu mahallelerin sakinlerinin bilinç ve pratiklerini şekillendiren toplumsal görme ve bölme ilkelerini gün ışığına çıkarıyor. Bu sürece, Amerika'da siyahlarla beyazlar arasındaki her yere nüfuz eden karşıtlık ile Fransa'da, "toplu konut gençliğinin" bütün dünyaya karşı verdiği mücadele şekil vermiştir. Bu analiz, Fransa'da çöküş halindeki kent çeperi ile Afrikalı-Amerikalıların gettosunun, *birbirleriyle kıyaslanamaz iki sosyomekânsal oluşum* meydana getirdiklerini açığa çıkarıyor. Bu oluşumları meydana getiren ayrım ve kümeleme dinamikleri kurumsal açıdan farklıdır, bu fark da Amerika'nın kara gettosunda daha üst düzeyde felakete, tecrite, darlığa sebep olmuştur.

Kara Kuşakta toplumdan dışlanma ve sürgün öncelikle ırk ayrımına dayalıdır; altmışlardaki kırılma sonrasında sınıf konumuyla nitelik değiştirmiştir; iki etken de kentsel sınıflamaya ve ihmale dayalı kamu politikalarında kök salmış ve durumu daha da *kötüleştirmiştir*. Kızıl Kuşakta ise durum tam tersidir. Burada marjinalleşme esas olarak sınıf mantığının ürünüdür; kısmen etno-ulusal köken sayesinde çoğalmış, kısmen devlet eylemleri sayesinde *azalmıştır*. Amerikan hipergettosu hem etnik hem toplumsal yapısı bakımından *homojen* bir evrendir, örgütlenme yoğunluğu düşüktür, toplumsal bileşenlerine devlet pek nüfuz etmemiştir, sonuç olarak fiziksel ve toplumsal güvensizlik uç düzeylerdedir. Fransız kent çeperi ise etno-ulusal köken bakımından aslında *heterojen* bir nüfus barındırır (ayrıca sınıf konumu bakımından da), toplumsal ihtiyaçlara cevap veren kamu kurumlarının güçlü varlığı, bu yerleşimlerin tecritini hafifletir. Üstelik bu iç heterojenlik, farklı Fransız işçi sınıfı banliyölerinin can verdiği dış heterojenlikleri sayesinde daha da artar ki bu durum, büyük Amerikan şehirlerinin gettolarındaki sosyal, mekânsal monotonlukla keskin bir zıtlık sergiler. Dolayısıyla mümkün mertebe, gettodan bahsederken

mal edilmiş, bir monotonluk ve korku atmosferi yaratan yüksek binalardan meydana gelen büyük arsalardan oluşur.

tekil, banliyölerden bahsederken *çoğul* eklerle konuşmalıyız.

Fransız işçi sınıfı çeperi ile Birleşik Devletler'deki yapısal muadilinde kök salan "yeni tür yoksulluk" arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların bilançosu, Amerikan metropolündeki kent marjinalliğinin *özgül ırk boyutunun* altını çizmektedir. Bu durum, Avrupa şehirlerinin dış halkası boyunca uzanan "gettoların" ortaya çıkışını Atlantik ötesi bir yakınsamaya bağlayan moda haline gelmiş tezi doğrudan çürütmektedir.[6] Ayrıca bu bilanço *devlet yapıları ile devlet politikalarının*, sınıf, mekân, köken eşitsizliklerinin (ister etno-ırksal ister etno-ulusal olsun) birbirlerine farklı şekillerde tutturulmasında *belirleyici rol oynadığını*, üstelik bunun *Atlas okyanusunun iki kıyısı için de* geçerli olduğunu onaylamaktadır. Devletin zayıfladığını vurgulama konusunda mutabık olan siyasi ideolojiler ve akademik söylem akıntısına ters giden bu bilanço, Leviathan'ın [devlet] hâlâ her ülkede ileri marjinalliğin ortaya çıkışını ve izlediği yolu tayin eden ana vektör olduğunu göstermektedir. Devlet ilk bakışta kayıp, edilgen ya da pısırık gibi görünse de, barınma, istihdam, eğitim piyasalarını, temel mallar ile hizmetlerin dağıtımını şekillendiren, çok yönlü eylemi sayesinde hâlâ ulus devlettir; devlet bu aracı rolü sayesinde toplumsal uzamın buna uygun bir fiziki uzama dönüşümünü yönetmektedir. Fransa'da olduğu kadar Amerika'da da "mekân etkilerinin" (Bourdieu [1993] 1999) aslında *devletin şehir üzerine yansıtılan etkileri* olduğu anlaşılmaktadır.

Son olarak, Amerikalı siyahların gettosu ile Fransız işçi sınıfı banliyölerinin yöntemsel karşılaştırması, yüzyıl sonundaki marjinalliği, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki otuz yıllık sanayi konsolidasyonu döneminde egemen olan "Fordist" yoksulluk düzeninden ayırmamızı mümkün kılacaktır. Atlantik ötesi yakınsama tezini (yani Avrupa şehrinin "Amerikanlaşması" söylemini) çürüttükten sonra yeni bir kent yoksulluğu türünün ortaya çıktığını savunan tezi ifade

[6] Bu tez, gettoyu meydana getiren öğelerin sosyolojik açıdan tamamen yanlış yorumlanmasına dayanmaktadır. Bu tezin üretilip yayılmasına sebep olan etkenler şöyle sıralanabilir: (1) Amerikan şehrinin tarihî gerçeklerinin bilinmemesi (bu gerçekleri ampirik yöntemlerle araştırmak yerine olgulara dayanıyormuş gibi görünen bazı klişeler temcit pilavı gibi ısıtılıp defalarca sunulmuştur ve buna tabloid tarzı habercilik, siyasi dedikodular, akademilerin maddeci kesimleri alet olmuştur); (2) gettolaşmanın, mekânsal farklılaşmayla, kamusal ayrımla, ekonomik yoksullaşmayla, yabancıların ya da göçmenlerin bir yerde toplanmasıyla, fiziki dışlanmayla, mevcut konut sayısındaki azalmayla, şiddet suçlarıyla (ya dizi ya öbek halinde) vesaireyle kavramsal olarak karıştırılması.

ediyorum. Aşağıdan kutuplaşma çözümlemesi, bu kitabın üçüncü kısmında sunuluyor. Bu çözümlemenin amacı, "küresel şehir" ile "ikili şehir" bayrakları altında yürütülen, yukarıdan kutuplaşma kavramına dair çalışmaları hem eleştirmek hem de bunların eksiklerini gidermektir. Bu çalışmalar, üst kesimlerdeki birleşmeye odaklanırken, alt kesimlerin buna eşlik eden toplumsal parçalanma süreçlerine yeterince ilgi göstermemiştir.[7] Bunun yanı sıra aşağıdan kutuplaşma çözümlemesi, post-Fordist yoksulluğu ya da şehirdeki "ileri marjinalliği" ücret-emek ilişkisinin, yükselen eşitsizlik bağlamında artan dengesizliği ile heterojenliğinin körüklediğini belirtiyor; ulusal ekonominin kısa vadeli döngüsel dalgalanmalarından gittikçe bağımsızlık kazandığının, sosyal refah devletinin çöküşüyle bu sürecin hızlandığının altını çiziyor; "muhit" anlayışının (hem nesnel müşterek konuma hem de "kendi yerine" sahip olmak gibi öznel bir duyguya atfen) aşındığı, hak aramaya yönelik ortak bir söylemin bulunmadığı, proletersizleşmenin ve aşırı yoksulluğun etkilerini kötüleştiren yaftalanmış viran mahallelerde ileri marjinalliğin yoğunlaşma eğilimi gösterdiğini vurguluyor. Erving Goffman'ın (1963) yaftalama çözümlemesi ile Pierre Bourdieu'nün (1982/1991) gruplaştırma kuramına (*group-making theory*) yaslanarak, belirli bölgelerin yaftalanmasının belirgin ağırlığını ve etkilerini vurguluyor; bir de yeni kent yoksullarının fiziki dağılımı ile simgesel hizipleşmesinin dayattığı başa çıkılamaz siyasi çelişkilerin altını çiziyor.

Yeni yüzyılın şafağında, ileri ülkelerin hükümetlerinin yetersizliği, yani neoliberalizme ihtida etmiş hâkim sınıfların, durumu kötüleşen işçi sınıfında iktisadi zorlukların, toplumsal çözülmenin ve kültürel utancın toplumsal ve mekânsal birikimini ve ikili bir yapıya dönüşen metropolün etno-ırksal adacıklarını kontrol etme konusundaki inkârcı ya da suskun tavırlar, yurttaşlık kurumuna göz korkutan bir meydan okuma oluşturacak kalıcı yabancılaşma ve kronik huzursuzluk vaat ediyor. İleri marjinallik tarafından yaratılan toplumsal karışıklıkların derin kökleri ile geniş yankıları, Fordist-Keynesçi toplumsal anlaşmanın ithamından beri, hem Birleşik Devletler'de hem Avrupa Birliğinde kent altproleterlerinin maruz kaldığı polis mü-

[7] Bu akımın değişkenlerini belirleyen kilit çalışmalar şunlardır: Sassen (1991b, gözden geçirilip genişletilmiş baskısı 2001), Mollenkopf ve Castells (1991), Fainstein ve diğ. (1992), Abu-Lughod (1999), Marcuse ve Van Kempen (2002), masrafları Russell Sage Vakfı tarafından karşılanan, çok-kentli Kentsel Eşitsizlik Çalışması (O'Connor ve diğerleri 2001).

dahaleleri ile cezai uygulamaların iyice artmasının, sertleşmesinin ana pınarıdır (Wacquant 1999). Fakat yeni tür kent yoksulluğunu besleyen nedensel mekanizmalara geleneksel sosyal devlet yaklaşımlarıyla müdahale edilmezken, kent yoksulluğunun cezalandırılması, cezalandırma sürecinin tedavi etmesi beklenen hastalıkları kötüleştirmekten başka işe yaramaz. Şimdilik şu kadarını söyleyebiliriz; gerçekten fark yaratmak için, ileri marjinallikle savaşmayı hedefleyen kamu politikaları ücretli istihdamın dar çeperinin ötesine ulaşmak ve "temel gelir" kavramının değişik çeşitleri aracılığıyla, piyasanın himaye ettiği alanın dışında geçim sağlama hakkının kurumsallaştırılmasına doğru yol almak zorundadır (Van Parijs 1995).

KENT MARJİNALLİĞİNİN KARŞILAŞTIRMALI SOSYOLOJİSİNE DOĞRU

Bu kitap, Birleşik Devletler ile Fransa metropollerindeki sürgünü şekillendiren özgün nedensel dinamikleri, sosyal yöntemleri, deneysel biçimleri tanımlayarak ileri toplumlarda kent marjinalliğini yeniden değerlendirmenin araçlarını imal etme gayretine giriyor. Dolayısıyla, hem Birinci Dünya hem Arjantin, Güney Afrika, Türkiye gibi İkinci Dünya ülkelerinin hem de son yıllarda kent yoksulluğunun yayılması ile yoğunlaşmasının çok daha belirgin gerçekleştiği Sovyet imparatorluğunun yıkıntılarından ortaya çıkan ulus devletlerin şehirlerinde *aşağıdan kaynaklanan toplumsal kutuplaşmanın karşılaştırmalı sosyolojisine* hayat verilmesine yardımcı olmayı hedefliyor.[8] XX. yüzyıl perdesini kapatırken Amerikan gettosu ile Fransız işçi sınıfı çeperi arasında yapılan, gözden geçirilmeye açık, koşullu bu karşılaştırmadan, gelecekteki araştırmaları yönlendirebilecek beş ilke ortaya çıkar.

İlk olarak, bir tarafta devletin karar mercilerinin, şehir yetkililerinin, şehir sakinlerinin sürgün mahallelerini tasvir etmek için kullandığı *folk kavramlar* ile öte yandan kent sağduyusunun mevcut görüşlerine karşı bu mahallelerin evrimleşen dokusunu, metropolün sosyomekânsal yapısı içindeki konumunu açıklamak için sosyalbi-

[8] Doğu Avrupa'da Sovyetler sonrası toplumların yoksulluk ile etnisite bağlantısı meselesinin uzantısını (Emigh ve Szelényi 2001; Ladányi ve Szelényi 2002), Latin Amerika şehirlerindeki marjinallik üzerine yürütülen tartışmanın dirilmesini (Auyero 2000; González dela Rocha ve diğ. 2004; Lago 2005), *apartheid* sonrası Güney Afrika (Robinson 1996; Gervais-Lambony ve diğ. 1999) ile Avrupa'yla birleşme aşamasındaki Türkiye'de (Erder 1997; Keyder 2005) kentlerden dışlanan kesimler üzerine yapılan onca çalışmayı karşılaştırın. Bu tartışma Çin'de de yakıcı önemdedir (Wu 2004).

limcilerin *inşa etmek* zorunda olduğu *analitik kavramları* birbirlerinden kesin çizgilerle ayırmak şarttır. Dolayısıyla, marjinalliği betimleme örtüsü altında, marjinalliğin toplum tarafından algılanma tarzını, marjinalliğe yapılan siyasi muameleyi düzenleyerek bir kalıba dökülmesine katkıda bulunan kategorilerle söylemlerin (sosyalbilimlerin ürettikleri de dahil) eleştirel açıdan incelenmesine özel önem verilmelidir. Bunun doğal sonucu olarak, "sınıfaltı" gibi sahte kavramların uluslararası dolaşıma girmesinden sakınılmalıdır. Bu kavramlar *ithal edilen* ülkelerin bağlamlarına uygun olmadığı gibi, *ihracatçı ülkelerdeki* kent gerçeklerine de uygun değillerdir (Wacquant 1996a). Aynı şekilde kavramların yanlış kullanılmasına, kafa karıştırmasına karşı da tetikte olunmalıdır, örneğin "getto" gibi. Bu durumda kavramlar yapısal ve işlevsel temel farklılıkları gözlerden saklayan duygusal bir imgeyi gözler önüne getiren mecazlar gibi iş görmenin ötesine geçemez; böylece sorgulamayı tam da ilerlemesi gereken yerde durdurmuş olurlar.[9]

İkincisi, bir mahallenin durumunu ve kaderini (ister varlıklı ister yoksul, ister asil ister aşağılık olsun) *artzamanlı tarihsel dönüşümler dizilimi* kapsamına yerleştirmek önemlidir; çünkü mahalle bu dönüşümlerin cisimleşmiş halidir. Ayrıca söz konusu dönüşümlerin kaynakları ve ilkeleri asla incelenen mahallenin içinde bulunmaz. Metropolden alınan yanlamasına kesit yalnızca toplumsal uzamı ve buna uygun fiziki mekânı kateden uzun soluklu "boylamasına" eğilimlerin analiz amacıyla suni bir şekilde eşzamanlı dondurulmuş tortusu olarak anlamlıdır. Dolayısıyla altmışların kent ayaklanmalarının ardından Amerikalı siyahların gettosunun içe doğru acımasız çöküşünün itici gücü dışarıdan gelmiştir; ulusal siyasi sistemin merkezsizleştirilmesinin, kast düzeninin ufalanıp dağılmasının, kent kapitalizminin yeniden yapılanmasının, federal hükümetin sosyal olanakları daraltma politikasının bir noktada birleşmesi, Afrika kökenli Amerikalıların sürekli toplum dışına itilmesinin perde arkasını hazırlamıştır. Aynısı, post-Fordist çağda Fransız (genel olarak Avrupa) kent çeperlerindeki işçi sınıfı mahallelerinin *yavaş yavaş çürümesi* için de geçerlidir. Bu çürüme, devlet, sosyal sınıflar, şehir yönetimi arasındaki ilişki üçgeninin belirlenimindedir; tıpkı 1910, 1980 arasında bu mahallelerin takviyesi sürecinde olduğu gibi. Kentsel mekânın, kelimenin tam

[9] *The Two Faces of the Ghetto* adlı kitapta bunu sergilemeye çalışacağım. İhtilaflı getto meselesiyle doğrudan yüzleşen bu kitap, elinizdeki kitabın hem devamı hem de tamamlayıcısı olacaktır.

anlamıyla *tarihsel ve siyasal bir inşa* olduğunu unutmak, ekonomik ve toplumsal farkların mekânda yeniden dışa vurumundan fazlası olmayan şeyleri (yanlışlıkla) "mahalle etkileriyle" karıştırma tehlikesini doğurur.[10]

Üçüncü tavsiye yöntembilimle ilgilidir: *Etnografik gözlem vazgeçilemez bir araç olarak ortaya çıkıyor.* Kentlerdeki azap bölgelerinin etrafında fır dönen söylemler, önceden inşa edilmiş nesnenin taraflı sahasına hapsettikleri sorgulamanın önünü keser; sözü edilen araç ilk olarak bu söylemler perdesini paramparça etmeye yarar. İkincisi, marjinal şehir sakininin her gün yaşadığı gerçekliği inşa eden canlı ilişkileri ve anlamları yakalamaya yarar. Fakat kendimizi monografik miyopluğa mahkûm etmek istemiyorsak, saha çalışması bir an bile kurumsal analiz olmadan düşünülemez; araştırmam bazı anlarında ve nihai halinde bunlardan biri ya da diğeri dışarıda bırakılsa ya da sessizlikle geçiştirilse bile, bunun tersi de doğrudur. Her adımda yöntemli bilgi yol göstermelidir; bu bilgi somut durumların ilk elden incelenmesiyle sürekli gözden geçirilip zenginleştirilmelidir. Söz konusu bilgi mahalle sakinlerinin pratikleri ve temsillerini belirleyen makroyapısal etkenlere dair olmalıdır; her ne kadar bu etkenler görünürde mahalle içinde olmasa da kaynakların ve toplumsal değerlerin maddi bölüşümünde kazılıdır. Ayrıca algı, tanıma ve eylem kategorileri biçiminde bedende yerleşiktirler (Bourdieu 1980/1990). Burada mesele, yavan gerçeklikle hiçbir temas kurmadan incelik kazandırılmış kuramları destekleyen "kanlı canlı" örnekler oluşturmak üzere "taze" veri toplamak değildir; mesele, etnografik gözlemi kuramsal inşanın hem gerekli bir aracı hem itici gücü olarak tescil etmektir.

Bu kitap yerleşmiş etnografik monografi türüne ait olmasa da, etnografi kitapta ağırlıklı bir rol oynadı. Çünkü saha gözlemleri, yapısal analiz ve kuramsal inşa el ele ilerler, birbirlerini pekiştirirler; hangisinin daha önde geldiğine dair kısır bir çatışmada değillerdir.[11] Chi-

[10] Pierre Bourdieu'nün bize kuvvetle hatırlattığı gibi ([1993] 1999: 123, 124, benim çevirim): "Aşikâr görünmesine rağmen yanlış olan kavramları terketmenin, özcü düşünceye mekân bağlamında kazınmış hataları bir kenara bırakmanın tek koşulu, toplumsal uzam yapıları ile fiziki uzam yapıları arasındaki ilişkilerin kuvvetli bir şekilde çözümlenmesidir. Bu ilişkiler "mekânı kendine mal etme mücadelelerinin" tarihsel ürünüdür. Bu mücadelelerde devlet hem rekabetin zemini hem de çıkar sahibi taraf olduğu için, belirleyici rolü normalden iki kat fazladır.

[11] Bu üç unsurun sinerjik birlikteliği için iki model şunlardır: Virgilio Pereria'nın kitabı (2005) *Classes e culturas de classe das familias portuenses* (özellikle üçüncü kısım "Cidade e Territorio", s. 479-767); Mario Small'un (2004) Boston'daki fakir Porto Riko-

cago Güney Yakası gettosunda hayatın sıradan sahnelerine şahsen katılıp elde ettiğim doğrudan veriler olmasaydı, akademinin "sınıfaltı" efsanesini ithal etmesinin aykırı, şüpheli olduğu yönündeki sezgimi doğrulayamaz, küçümsenen iç şehir (normal Amerikan sosyalbilimi siyah gettoyu tanımlarken, *bu adı söylemekten* kaçındığı için *iç şehir* tabirini kullanır) mekânında ırk, sınıf ve devlet meselelerini birbirlerine yeniden eklemleyemezdim. Keza, La Courneuve'de ve 1989-1991 arası dönemde Fransız kent politikasını yürütmekle yükümlü olan belediye ve bakanlık hizmetleri içinde gerçekleştirilen çalışmayla ilk elden toplanmış veriler, güncel siyasi tartışmalar ile idari odakların dayattığı sahte sorunları bir kenara itmem, sonra da güncel iktisat ve nüfus verileriyle, Paris'in yoksullaşmış bölgelerini aşağıdan ele alan görüş ile yukarıdan ele alan görüş arasında bir üçgen kurmam bakımından çok önemli olmuştu. Bu araştırmanın doruk noktasında "ileri marjinalliğin" analitik eskizinin çizilmesi gibi soyut kuramlaştırmaların izah etme iddiasında oldukları tarihsel deneyimlerin cismani bir kavrayışına bağlanmaları bu bakımdan her zaman yararlıdır.[12]

Dördüncüsü, sürgün bölgesine özgü sosyal *koşullar* ile bu bölgenin gerektirdiği koşullanmalar (zamanla bunlar yerel kültürde ve bir dizi tipik stratejide billurlaşabilir; Bourgois 1995'le karşılaştırınız); sürgün mahallesinin mekânlar hiyerarşisindeki hem maddi hem de simgesel değerlerle ölçülen *konumunu* ile sürgün mahallesinin metropol sistemi içinde yerine getirdiği *işlevi* birbirinden asgari ölçüde ayrıştırmak faydalı olur. Bu gibi kimi bölgeler, etkin ve dirençli bir düşük vasıflı işgücü havuzu görevi görür. Bu bölgelerin bazıları ise kutuplaşmış yeni kapitalizmde artık siyasal ya da ekonomik bir faydası olmayan figüran nüfusun barındığı bir ambardan farksızdır; daha başkaları, istenmeyen sosyal sınıfların, etkinliklerin dışlanmasına yarayan mekânsal mahfazalardır. Bu durum, farklı ülkelerin kenar mahalleleri için geçerli olduğu gibi tek bir toplumdaki farklı şehirler için, hatta aynı metropol içinde de geçerlidir. Örneğin Brezilya'da *favela* etiketi, proleteryanın kentle bütünleşmesi açısından sağlam

luların adacığı olan *Villa Victoria* üzerine çalışması.

[12] Bu kavrayış karşılaştırmalı etnografinin araçlarıyla temalaştırılabilir. Bu yöntem, iki alanda yürütülen koşut saha çalışmalarına dayanır; bu alanları seçmekte amaç, kuramsal olarak konuyla ilgili sabitleri ve değişkenleri aydınlatmaktır. Bu yaklaşım, günümüzde rağbet gören "çok alanlı saha çalışması"yla zıtlık gösterir; genellikle bu, hiçbir yerde saha çalışması yürütmeyerek etnografinin uygulama angaryalarından kaçmanın yararlı bir bahanesi olarak kullanılır.

limanlar sağlayan, "regresif sanayisizleşme" kurbanlarının giderek suç etkinliklerinin ve bunların yarattığı şiddetin tahakkümü altına bırakılan kayıt dışı bir sokak ekonomisine terk edildiği durağan işçisınıfı mahalleleriyle, grup yaftası ve kolektif yozlaşmayla tanımlanan *marginais* adacıklarını birbirine karıştırır ve birbirinde eritir.[13] Aynı mahalle bu işlevlerden her birini ardı ardına yerine getirebilir ya da söz konusu kesime bağlı olarak, şehri meydana getiren bölgelerin nesnel ve öznel hiyeraşisindeki konumunun ve bileşiminin tarihi tarafından belirlenen oranlar uyarınca aynı anda farklı kategoriler için bu işlevleri görebilir.

Son olarak, sürgün mahallelerine *devletin ne ölçüde, hangi biçimde nüfuz ettiği* belirlenmelidir. Bunun yanı sıra, mahalle sakinlerinin farklı kamu görevlileriyle, yetkilileriyle, hastanelerle, okullarla, konut yardımlarıyla, sosyal yardımlarla, itfaiyeyle, toplu taşımacılıkla, polisle, hukukla kurduğu değişken, çoğunlukla da tutarsız ilişkiler tanımlanmalıdır. Bu ilişkilerin durağan, biteviye, tek anlamlı olması beklenemez. "Himayecilik" gibi geniş kapsamlı bir ifadeyle özetlenemezler ya da bildiğimiz çatışma, şikayet tasvirleriyle de anlatılamazlar. Bir yanda, aslında şehrin yoksul sakinleri kendilerini yönetici konumundaki seçkinlere bağlayan "marjinallik ritüellerini" alaşağı edemese bile, gerçekleştirdikleri toplu eylemler sürekli yeni amaçlar ve çok katmanlı değiş tokuşlar yaratmaktadır ve bunlar toplu talepler ile toplumsal eleştirinin yer bulabileceği olası bir alan açar (Vélez-Ibañez 1983). Öte yanda, devlet gücünün merkezleri tarafından karar verilip şekillendirilen, "kağıt üzerindeki" hükümet politikaları ile himaye edilen sınıfa, mekâna göre farklılık gösteren ya da fark yaratan kamu hizmetlerini sunan (ya da sunmayı beceremeyen) sokak seviyesi bürokrasilerinin (Lipski 1980) sıradan uygulamaları arasında geniş bir uçurum mevcuttur. Bu uçurumun iki yakası arasında köprü kurmanın tek yolu, hem özgün hem de sıradan vakaların ampirik analizini yapmaktır.[14]

[13] Bunu farketmek için Riberio'yu (1996) Pamuk ve Cavallieri'yle (1998), Pino'yu (1997) Goldstein'la (2003) karşılaştırmak yeterlidir; ayrıca tarihi ve biyografik bakış açısından Zaluar ile Alvito'nun derlediği çalışmalar (1998) kıyaslanabilir. Aynısı Almanya'daki *Problemquartier* [sorunlu mahalle], Portekiz'deki *bairro degrado* [aşağılık kasaba], Meksika'daki *ciudad perdida* [cehennem şehir] ya da Türkiye'deki *varoş* için de yapılabilir.

[14] Kent yoksulluğunun günlük idaresinden sorumlu olan devlet kurumlarının "gerilimlerin düzenlenmesi ve rıza üretimi konusunda" ince elenip sık dokunmuş bir çalışma (incelenen vaka, iki Fransız kasabasında hizmetlerden faydalanan iki ailedir)

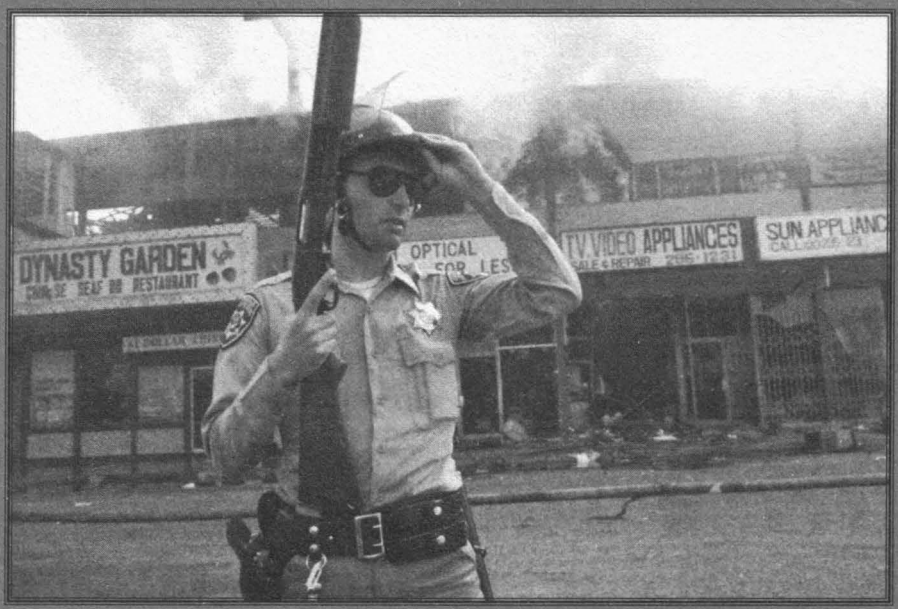
Halkların günlük hayatına, "sorunlu" mahallelerin iklimine damgasını vuran kurumlar arasında polise özel ilgi gösterilmelidir. Devletin tehlikeli, marjinal sınıflara doğrulttuğu "ön cephe" gücü ve somurtkan yüzü olarak polis her yerde derin bir meşruiyet, görev ve takviye kriziyle karşılaşır. Yönetim tarzındaki son değişim bu krizi ne kısıtlayabilir ne de maskeleyebilir; çünkü krizin kaynağı devletin topyekün yeni düzenindedir. Sapkınlığın, kesimlerin gözetimini ve bunlara uygulanan yaptırımları denetleyen sistem üzerindeki kamu tekelinin erozyona uğraması ve *sosyal* güvensizlik duygusunun geniş çevrelere yayılması bu krizin parçalarıdır. Siyasi önderler bu duyguya *suç* eylemlerinin yarattığı güvensizlik ortamını baştan ayağa siyasileştirerek karşılık vermeyi seçmiştir; bu da kolluk kuvvetlerinin nihayetinde karşılayamayacağı bir yükselen beklentiler sarmalı oluşturmuştur.

Polisi "suç sorununun çözümü" sayan ideolojik yanılsamanın, "polis fetişizminin" (Reiner 1997: 1003) toplumsal temelleri un ufak olurken, yine de polise güvenilmektedir. Kamu düzenini sağlamasının yanı sıra somut anlamda kökeninin tarihî görevine geri dönmektedir, yani baş döndürücü eşitsizliklerden oluşan yeni toplumsal düzeni perçinlemesi, yerküre üzerinde gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin şehirlerinde neoliberal kapitalizm tarafından yaratılan müthiş zenginlik ile dal budak salmış yoksulluğun birlikte varolmasının patlayıcı etkisinden doğabilecek kargaşayı denetim altında tutması istenmektedir.[15] İşçi sınıfı semtlerini polis baskısı altında ekonomik ve toplumsal nadasa bırakmak yöneticiler tarafından rağbet görüyorsa, bunun sebebi söz konusu tavrın devlet asilzadelerine "halkın" taleplerine yanıt verdikleri hissini yaşatması, aynı zamanda yeni yüzyılın kent paryalarının meydana getirilmesindeki tarihsel sorumluluklarını mazur göstermesidir.

için bkz. Dubois (1999).

[15] Bu mesele hakkında bkz. Chevigny (1995), Palidda (2000), Jobard (2002), Binder (2004), sırasıyla Amerika, İtalya, Fransa, Arjantin örnekleri incelenmektedir.

GİRİŞ: YENİ KÖYE ESKİ ÂDET?

İsyanlar sırasında hasar görmüş dükkânları koruyan polis memuru, Los Angeles. Nisan 1992. © Peter Turnley/CORBIS.

1 | BASTIRILMIŞIN GERİ DÖNÜŞÜ
Üç Gelişmiş Toplumda İsyan, "Irk" ve İkileşme

XX. yüzyıl ortasındaki buhran ve savaş travmalarının ardından gelen büyüme döneminde kapitalist Batının zengin ülkeleri kendilerinin barışçıl, birleştirici, eşitlikçi toplumlar olduğunu; *uygar* teriminin hem bildik hem de ahlaki anlamının gereklerini yerine getirdiklerini, bu bağlamda insan hayatı ve kültürünün en başarılı biçimi olduklarını düşünüyorlardı; ayrıca Norbert Elias'ın ([1937] 1978) "uygarlaşma" anlayışı uyarınca, karşılıklı bağımlılık zincirinin uzatılmasını, teşkilatların çoğaltılmasını, merkezî bürokratik devlet tarafından kamusal şiddetin kullanımının tekelleşmesi aracılığıyla toplumsal mübadelenin barışçıl şekilde yürütülmesini gerektiren toplumsal ilişkilerin uzun vadede yeniden yapılandırılması süreciyle haşır neşir oldukları kanısındaydılar.

Amerika, Fransa, Büyük Britanya gibi gelişmiş ulus-devletler aynı zamanda Tocqueville'in ortaya koyduğu şekliyle *demokratikleşme* anlayışını kucaklıyordu, yani koşullardaki eşitsizliklerin kaçınılmaz biçimde azaltılmasına yönelmişlerdi, özellikle de kesimlere "isnat edilen" sosyal konum ve kimliklerden türeyen eşitsizliklerle ilgileniyorlardı. Aslında, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Birinci Dünya toplumlarının kendileri hakkındaki anlayışlarının en çok öne çıkan boyutlarından biri, sınıf, etnisite ya da "ırk" gibi mirasla geçen statülerin değerli toplumsal mevkilere, hayatın sunduğu olanaklara erişim açısından gittikçe önemsizleşmesiydi.[1] Kitlesel tüketim, işçi sınıfının güya *burjuvalaşması*, gittikçe çeşitlilik kazanan mesleklere yerleşme rekabetinde eğitimin ağırlık kazanması, liberal ferdiyetçiliğin yayılması; bütün bu etkenler hep birlikte, kişisel refah ile toplumsal nezaketin hüküm süreceği emsalsiz bir çağın öncüsü olmayı vadediyordu. 1960 yılında Birleşik Devletler'de aynı anda yayımlanan iki kitap, ortaya çıkan bu toplumsal hayalin simgesel uzantıları

[1] Bu kapsamlı portre, "Birinci Dünya" diye üstünkörü etiketlenmiş toplumların arasındaki önemli farklılıkların tanınmasına olanak sağlamaz. Fransa'da, Büyük Britanya'da, Birleşik Devletler'de eşitsizlik ve yoksulluğun sosyopolitik inşasındaki farklılıkların noktası noktasına sunumu için bkz. Silver (1993: özellikle 342-8).

olarak alınabilir; başlıkları da bunu göstermektedir zaten: Walt W. Rostow'un (1960) *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto* [İktisadi Gelişmenin Merhaleleri: Gayri Komünist Manifesto] kitabı ile Daniel Bell'in (1960) *The End of Ideology* [İdeolojinin Sonu] başlıklı kitabı. Sosyoloji, "meritokrasi" kavramını ortaya çıkararak söz konusu inanca akademik bir ifade tarzı kazandırmış oldu. Birleşik Devletler'de toplumsal katmanlaşma üzerine eğilmiş koca bir ekol (Madison'daki Wisconsin Üniversitesi merkezli), "statü elde etme" anlayışını "fırsat" üzerine yürütülen sayısız çalışmanın kavramsal omurgası yaparak sınıf yapısının gittikçe akışkan ve geçirgen bir dokuya kavuştuğunu söyleyen görüşü formüle etmek için çaba sarfetmiştir.[2]

Aynı dönemde temel yaşam koşullarındaki aşırı eşitsizliklerin tamamen ortadan kaldırılmasa bile hafifletileceği geniş çevrelerde kabul görmüştü; bunun da Batı Avrupa ülkelerinde eğitim, sağlık, barınma gibi hizmetlerin kamu tarafından tedarik edilmesi, refah devletinin yardım elini uzatması sayesinde ya da Birleşik Devletler'de serbest piyasanın sürdürülebilir büyümesinin damla damla biriken etkileri, hedefli yardım programları sayesinde başarılacağı düşünülüyordu. Sanayi konsolidasyonu ve yeni hizmet sektörlerinin süregiden genişlemesi sayesinde su yüzeyinde kalan Birinci Dünya toplumları yoksulluğu, geçmişteki eşitsizliklerin, geriliklerin *kalıntısı* ya da *bireysel yetersizliklerin* ürünü olarak tedavi edilmeye açık bir olgu diye yorumladı; memleketin tamamen "modernizasyonu" sayesinde bu görüngünün her halükârda gerileyip ortadan kaybolacağını söylediler.[3] Dolayısıyla, mücadeleli geçen altmışların arifesinde, iktisatçı

[2] Kullanılan terminoloji bu gibi araştırmaların ideolojik önyargılarını gün ışığına çıkartmaktadır. Knotterus (1987), bilhassa Wisconsin ekolünün üyeleri tarafından yürütülen, "statü elde etme" araştırmalarının temelini oluşturan toplum imgesini kesitlerine ayırarak inceler. Gilberto Freyre ([1938] 1946) tarafından formüle edildiği üzere milli "ırksal demokrasi" efsanesinin Brezilya için gerçekleştirdiği işleve benzer bir işlevi, *sosyal meritokrasi* ideolojisinin (Amerika'da Talcott Parsons, Peter Blau, Otis Dudley Duncan'ın yazılarında, Fransa'da Raymond Aron, Henri Mendras'nın yazılarında cisimleşmiştir), Avro-Amerikan toplumları için yerine getirdiği kolaylıkla gösterilebilir.

[3] Castel (1978) bu sorunsalın Birleşik Devletler'deki gidişatının tarihsel anlatısını verir. Wilson ve Aponte (1985), XX. yüzyıl boyunca Amerikan toplumunda yoksulluk meselesinin sürekli "ortadan kaybolup" "yeniden keşfedilmesini" anlatır. Fransızların tartışmalarındaki (1980'lerin ikinci yarısından itibaren "dışlama" konusu etrafında) muadil dönüşler için Paugam'a (1993) bakılabilir; Britanya'daki tartışmalar için L. Morris'e (1994) bakılabilir.

John Kenneth Galbraith (1958) yoksulluğu "sonradan akla gelen bir düşünce", Amerikan toplumunda bir anomali olarak nitelemiş, sadece "yoksulluk vakası" ile "yoksulluk adası" tabirlerini yakıştırarak betimlemiştir. Doğru, yoksulluk adası denen yerler nispeten kalabalıktı, çünkü Amerika'da hâlâ on milyonluk fakir bir nüfus yaşıyordu; bunların arasında yer alan siyahların sayısı genel nüfusa olan oranlarından çok daha fazlaydı, fakat bu durumları uzun süre devam etmeyecekti: Başkan Lyndon B. Johnson 1964 yılında "Fakirliğe Karşı Savaş" açarken, 1976 yılına gelindiğinde Amerika'nın yoksulluğu yok etmiş olacağını gururla duyurdu; böylece ülkenin ikiyüzüncü yıl dönümü tarihteki ilk "bolluk toplumu"nu müjdeleyecekti. Aynı zamanlarda Fransa'da Jacques Chaban-Delmas'nın önderliğindeki egemen deGaullecü parti, "yeni topluma" dair aynı toz pembe ufka göz kırpıyordu. Bu yaklaşım daha sonra Cumhurbaşkanı Giscard d'Estaing tarafından "ileri liberal toplum" umudu olarak parlatılacaktı. O hükümetin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanının "zengin ülkelerde yoksulluğun hakkından gelinebileceğini" iddia eden kitabı çok satılmıştı (Stoléru 1974). Sinfield'ın (1980: 93) belirttiği gibi, yetmişler boyunca "Fransa'da yoksulluk tartışması yoktu", bu meseleyle ilgili siyasi bir seferberlik bulunmadığı gibi bununla mücadele etmeye yönelik resmi bir siyaset de mevcut değildi.

Sınıf kavramının eskiyip modasının geçmesinin, etnisite ve "ırk" (ya da postkolonyal ayrılıklar) için de geçerli olacağı düşünülmüştü.[4] Birinci Dünya toplumları, farklı oranlarda kendilerini "gayri etnik" toplumsal oluşumlar olarak gördü; ortak ata, toprak ve kültür temelindeki cemiyet ilişkileri yerlerini karmaşık bir teknoloji ekonomisinin çıkarlarına, meslekî uzmanlaşma ihtiyacına, işlevsel zorunluluklarına dayanan yararlı kurumlara bıraktıkça kendilerini homojenleşen, birleştirici yapılar olarak kabul ettiler. *Herkesin asimile olması* o günün gereğiydi (Gordon 1961), bu toplumların içinde yaşayan ya da bu toplumlara dahil olan dış grupların ulusal kültür örüntülerini benimsemesi tek seçenekleriydi (Hirschman 1983).

[4] "Irk" kelimesi tırnak içine şunları vurgulamak için alınmıştır: (i) Irksal kimlik etnisitenin (insanlar bunun da biyolojik kalıtıma dayandığına inanır ki yanlıştır), yani tarih bağlamında inşa edimiş toplumsal sınıf ilkesinin özel bir durumudur; (ii) "ırk" (ya da "renk") kelimesiyle betimlenen toplumsal, simgesel ilişkilerin bütünü, toplumdan topluma, tarihsel konjonktürden konjoktüre büyük değişiklik gösterir; (iii) ayrıca ırkçılığı meşrulaştırma ilkesi olarak doğaya başvuran bir tahakküm şekli olarak yeniden üreten mekanizmalar vardır.

Etnisite meselesini böylece atlayan gelişmiş toplumların ideologları, klasik ve çağdaş sosyalbilimin bozkırlarına girmiştir. Sosyolojinin iki rakip akımının cedleri Karl Marx ile Emile Durkheim, kapitalist sanayileşmenin, sonuçta geleneksel toplum bağlarının yerine, meta ilişkilerinde ve soyut yurttaşlık ideallerinde kök salmış gayrişahsi kimlik ve aidiyet biçimlerinin geçmesine yol açacağı konusunda fikir birliği sağlamamışlar mıydı? Benzer olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde sosyalbilimlerde hâkim olan iki sosyal değişim paradigması, yani yapısal-işlevcilik (ayrıca bundan sürgün veren modernizasyon kuramı) ile kalkınmacı Marksizm (Latin Amerika'nın *dependista*'ları [bağımlılar] ile dünya-sistem kuramı üzerine yürütülen çalışmalar öncülüğünü yapmaktadır), etnisite ile ırkın aşınmaya, sonunda da yok olmaya mahkûm olduğunu varsaymıştı. Dolayısıyla David McLelland, Alex Inkeles, Daniel Lerner (1958) gibi modernizasyon savunucularına göre, "geleneksel toplumun vefatı", bundan miras kalan toplumsal bağların mantıken çözülmesini, ayrıca edebiyatta, teknolojide, kitle iletişimindeki yükselişe istinaden serbest, girişimci, "elde eden" bireyin ortaya çıkmasını gerektiriyordu.[5] André Gunder Frank'dan Fernando Henrique Cardoso'ya, Immanuel Wallerstein'a varana dek toplumsal dönüşümden bahseden Marksist kuramların çeşitli savunucularına göre, sınıf oluşumu etnisiteyi ortadan kaldıracak, küresel bir sınıf yapısı yaratacak, Wallerstein tarafından ileri sürülen görüşe bakarsak, "sosyalist dünya düzenine" geçişle nihayete erecektir. Sanayi sonrası döneme ait toplumlara dair çeşitli kuramlar bu varsayımları paylaşmış, etno-ırksal sınıfları benzer şekilde algılamışlardır. Bu kuramlara göre etno-ırksal sınıflar, kendi dinamiklerine sahip sosyal bir yapılanmanın sağlam temelleri değildir, bunun yerine "gerici", tepkici, ikincil gruplaşma ilkeleri olarak, modern toplumun evrenselliğe giden doğal akışında geçici aksaklıklardır (Kumar 1995).[6]

[5] "İsnat edilen" ile "elde edilen" arasındaki karşıtlık, Talcott Parsons (1971) tarafından şekillendirilen yapısal-işlevci kuramın kurucu zıtlıklarından biridir; kuram, Birleşik Devletleri evrensel meritokratik toplum idealinin tarihte can bulmuş hali olarak görür. Bu kuramın yetersizliklerine yöneltilen sert, kısa bir eleştiri için bkz. Bourdieu (1975).

[6] Florestan Fernandes (1978: 7), Brezilya toplumundaki kölelikten kaynaklanan etnik bölünmenin doğasını, kaderini kabul ederken, bu kapsamlı görüşü hap şeklinde ifade etmektedir: "Brezilya'nın ırk çelişkisi patolojik bir sosyal olay meydana getirir, bu patoloji ancak rekabetçi toplum düzeninden ırk eşitsizliği engelinin uzaklaştırılmasını sağlayan süreçlerle düzeltilebilir." Bu duruş elbette çok daha eskidir: erken dönem Chicago ekolünün "ırk ilişkisi döngüsünü" hatırlayın. Bu döngüde çatışma

AŞAĞIDAN GELEN ŞİDDET: IRK AYAKLANMALARI MI EKMEK İSYANLARI MI?

Yüzyılın son yirmi yılında, Birinci Dünyanın bu özimgesi büyük halk huzursuzluklarının patlaması, etnik gerilimlerin yükselmesi, büyük şehirlerin merkezinde yoksulluk ile ıstırabın artması yüzünden sarsılmıştır. Yoksulluğun erimesine, etno-ulusal kurumların aşınmasına tanık olmak şöyle dursun; gelişmiş toplumların başına "yeni tür yoksulluğun" eşzamanlı yayılımı, ırkçı ideolojilerin yükselmesi ya da dirilmesi bela olmuştu; çoğunlukla da bu belalara alt sınıf mahallelerinde yaşayan gençliğin doğrudan katıldığı şiddet içeren çatışmalar eşlik etmiştir (Wilson 1987; Mingione 1993). Gerçi çok sayıda var ama Fransa, İngiltere ve Birleşik Devletler'deki kentlerden gösterilebilecek üç arbede örneği, bu görüngüyü aydınlatacaktır.[7]

Vaulx-en-Velin, Fransa'nın Lyons şehrinin çeperinde yer alan donuk, sessiz bir işçi sınıfı kasabasıdır. 1990 Ekiminde çoğunluğu Mağribi göçmenlerin çocuklarından oluşan birkaç yüz genç, bir devriye aracının sebep olduğu motorsiklet kazasında mahalleli bir gencin ölümünden sonra sokaklara dökülüp polisle çatıştı. Üç gün üç gece boyunca hem resmi güçlerle hem de hükümet tarafından alelacele yollanan *Compagnies Républicaines de Sécurité*[8] (CRS, isyan birlikleri) ile çatıştılar, polis araçlarına taş yağdırdılar, dükkânları yağmaladılar, 200 arabayı ateşe verdiler. Sonunda sükunet sağlandığında, onlarca yaralı vardı; zararın 120 milyon dolar olduğu tahmin ediliyordu; ülke şoka girmişti. Banliyölerin (kırık dökük toplu konutların yoğunlukta olduğu yoksul kent çeperleri) uzun zamandır yavaş yavaş pişen öfkesi, siyasi gündemin tepesine çıkıp kamusal tartışma alanında yıllar boyunca baskın olacaktı.[9]

ile rekabetten uyum ile özümsenmeye düzenli şekilde ilerlenir; etno-ırksal bölünmenin tedrici emilimine doğru gidilir.

[7] Bu tür hadiseleri ancak kısaca anlatabilirim burada. Seksenlerde Fransız kent çeperlerindeki toplu konut projelerinde ortaya çıkan toplu şiddet ile etno-ırksal gerilimin yükselişinin ayrıntılı anlatımı için Adil Jazouli'nin (1992) *Les Années banlieues* kitabını okuyunuz; Amerika'dan örnek için Bruce Porter ve Marvin Dunn'ın (1984) *The Miami Riot of 1980* adlı incelemesi uygundur; seksenlerin ilk yarısında Britanya'da görülen isyanlara genel bir bakış için Scarman Raporunu, bu raporun üzerine yazılmış çalışmaları okuyunuz (Benyon 1984).

[8] Cumhuriyetçi Güvenlik Birlikleri, Fransa'da özellikle toplumsal olaylarda kullanılan bir tür polis kuvveti —*ed. notu.*

[9] Çatışmalar 1991 yazı boyunca devam etti, merkezî hükümet çeşitli "hadise önleyici" programları yaygınlaştırmak ve kurumsallaştırmak zorunda kaldı; bilhassa yaz ta-

İngiltere, Bristol, Temmuz 1992: Fransa'dakiyle neredeyse özdeş bir olaylar zinciri, kasabanın güney ucunda köhne bir sanayi mahallesi olan Hartcliffe bölgesinde gecelerce süren ayaklanmayı tetiklemiştir. Mahalleli iki gencin çalıntı polis motorsikletiyle eğlence için dolaşırken polis işareti taşımayan bir polis aracıyla çarpışma sonucu ölmeleriyle şiddet olayları patlak verdi. O gece yüzlerce genç yerel alışveriş merkezinde etrafı yakıp yıktı. Polis karşı saldırıya geçtiğinde, onları taş ve tuğla yağmuruna tuttular, üzerlerine çelik toplar, inşaat malzemesi, benzin bombası fırlattılar. Çatışma hızla bütün mahalleye yayıldı. Geçici olarak gerilla bölgesine dönen bir kilometrekarelik alanda düzeni tekrar sağlamak için 500'den fazla seçkin askerin görev başına çağrılması gerekti. Aynı yaz büyük ölçekli benzer hadiseler Coventry'de, Manchester'da, Salford'da, Blackburn'de, Birmingham'da da patlak verdi.[10]

Los Angeles, Nisan 1992: Araba kovalamacasından sonra tutuklanan savunmasız siyahi şoför Rodney King'in polis tarafından dövülmesinin kamerayla görüntülenmiş olmasıyla gündeme oturan davada dört beyaz polisin beraat etmesi, XX. yüzyıl Amerika tarihinde eşi benzeri olmayan bir sivil şiddet patlamasına yol açtı. South Central gettosunda beyaz şoförler arabalarından zorla dışarı çıkartılıp dövüldü, dükkânlar kırılıp döküldü, polis arabaları ters çevrilip ateşe verildi. O bölgede özellikle Korelilerin sahip olduğu içki dükkânları, ucuzluk mağazaları, marketler sistemli şekilde tahrip edildi. Patlak veren olaylar o kadar karşı koyulmazdı ki binlerce binanın kundaklanmasını ne itfaiyeciler ne de polisler önleyebildi. İsyan, kitlesel yağma sahneleri biçiminde baş veriyordu. Olağanüstü hal ilan edildi, 1200 deniz piyadesi de dahil 7.000 federal asker görevlendirilip bölgeye konuşlandırıldı. İsyancılar, polisler ve dükkânlarını korumak için silahlanan dükkân sahipleri arasında vuku bulan silahlı çatışmalar ve keskin nişancıların açtığı ateş ölü sayısını kırk beşe çıkardı. Ayak-

tili sırasında (*Opérations anti-été chaud* [sıcak yaz harekâtları] denen uygulamalar). Sonraki onyıl boyunca benzer toplu şiddet patlamaları dönem dönem ortaya çıkmıştır. Bu hareket, Kasım 2005'te üç hafta boyunca Fransa'yı sallayan eşzamanlı isyan dalgalarıyla doruğa ulaşmıştır (yine polisle olan bir münasebet sonucu ölen iki marjinal gencin ölümüne tepki olarak işler çığırından çıkmış, İçişleri Bakanı Nicolas Sarkozy açıklamalarıyla adeta ateşe körükle gitmiştir).

[10] 1980'de, 1981'de, 1985'te Bristol'ün, Londra'nın, Liverpool'un, Birmingham'ın "iç şehir" bölgelerinde, başka yoksul işçi sınıfı mahallelerinde büyük isyanlar çıktı. İkibinli yılların başlarında hadiseler geri döndü, bu sefer Asya kökenli gençler ön saflarda yer alıyordu (Amin 2003).

lanmanın üçüncü günü bittiğinde, neredeyse 2.400 kişi yaralanmış, 10.000'den fazla insan tutuklanmıştı; 1.000 aile evini, 20.000 kişi işini kaybetmişti. Toplam zararın bir milyar dolar olduğu tahminleri herkesi şaşırtmıştı.

Bu toplu şiddet patlamaları, uzayıp giden kent huzursuzlukları listesinden seçilmiş sadece üç örnektir.[11] Fransız işçi sınıfı banliyölerini, Britanya'nın yoksul mahallelerini, Kuzey Amerika'nın gettoları ile komşu *barrio*'ları [Latin Amerikalıların yoksul kasabaları] sarsan büyüklü küçüklü bu kargaşaların çoğunda, çöküş girdabına yakalanmış, yoksul, tecrit edilmiş ve köhneyen kent mahallelerinin gençliği yer almıştır; bu hadiselerin yakıtının, söz konusu bölgelerin içinde ve etrafında gittikçe artan etno-ırksal gerilimler olduğu görülüyor. Dolayısıyla medya açıklamalarında olduğu gibi, siyasi tartışmalarda da egemen yorum, söz konusu olayların bu ülkelerin etnik ve/veya göçmen "azınlıklarına" karşı ya da bunların kendi arasındaki kinin dışa vurulduğu "ırksal ayaklanmalar" olduğudur (Cross ve Keith 1993; Gooding-Williams 1993).

Görünürde bu görüşü destekleyecek çok şey var. Seksenlerin Avrupasının günlük hayatına değilse bile, kamusal alanına önüne geçilemez gibi görülen bir yabancı düşmanlığı dalgası hâkim olmuştu.[12] Fransa'da uzun süredir gizli kalmış Arap düşmanlığı açığa çıkıp (Silverman 1990) ırkçı saldırı vakalarının ateşleyicisi olmuştur. Bu duygu siyasi ifadesini Ulusal Cephe'nin yabancı düşmanı popülizminde bulmuştur (Husbands 1991), bu durum da "geniş kitlelerde "ırkçılık karşıtı" hareketi tetiklemiştir; *SOS-Racisme* adlı aktivist grubun kamu sahnesine adım atması rkçılık karşıtı hareketin simgesi olmuştur (Sosyalist Parti'nin kanatları altında büyümüş bir harekettir). Büyük Britanya'da Karayibli siyahlar, Güney Asyalılar, beyazlar arasındaki düşmanlık, yinelenen sokak çatışmalarıyla alevlenmiş ve gittikçe sertleşmiştir. Sokaklarda işlenen suçlar ile polisin acımasızlığı hakkındaki tartışmalar ırk bağlamında yürütülmüştür, öyle ki kitlelerin huzursuzluğu ve şiddet aslında "siyah sorunları" olarak algılanıp ele alınmıştır (Solomos 1988). Bu esnada Birleşik Devletler'de

[11] Fransa, İngiltere ve Birleşik Devletler'deki bu olaylara, Almanya'daki yabancıların, sığınma hakkı isteyenlerin maruz kaldığı saldırı furyası ile kuzey İtalya'da, güney İspanya'da Kuzey Afrika'lı göçmenlerin sürekli başına gelen hadiseleri eklemek gerekir.

[12] Irkçılığın Avrupa ölçeğinde yükselişi (ya da dirilişi), çeşitli uluslardaki tezahürleri için bkz. Allen ve Macey (1990), Miles (1992), Holzner (1993).

altmışların Yurttaşlık Hakları mücadelesinin sonucunda azınlık adı verilen grupların (çoğunluğunu Afrika kökenli Amerikalıların oluşturduğu ama bunun yanı sıra Latinler, bazı Amerikan Yerlisi ve Asyalı grupların da) kazanımlarına yönelik olarak toplumun genelinde duyulan tepki, ırklar arası ilişkilerde fark edilebilir bir bozulmaya yol açtı; bu bozulmanın sinyalleri ırka dayalı suçların ya da "nefret" suçlarının (belirli bir sosyal gruba dahil olanlara yönelen şiddet olayları) sayısındaki artış, kamusal alanın genelinde siyah erkeklerden korkulması (E. Anderson 1990), üniversite kampüslerinde etnik gruplar arası hadiseler, hem yerel hem ulusal siyasi kampanyalarda siyah karşıtı duyguların bariz şekilde sömürülmesi (Franklin 1991; D. Anderson 1995) olmuştur. Avrupa'ya, kendi topraklarında Amerikan tarzı gettoların billurlaşması hayaleti dadanmışken, Birleşik Devletler kabusumsu bir "sınıfaltı" hayaliyle meşgul oluyordu; "sınıfaltının", Kuzey Amerika'nın bütün kent patolojilerini yapısında toplayan, metropollerin ırklara göre katmanlaşmış merkezinde bir araya gelmiş ürkütücü bir grup olduğu söyleniyordu.[13]

O zamanlar üç ülkede de halk, kentlerdeki şiddet olaylarını, toplu huzursuzluk hadiselerini etno-ırksal bölünme ve/veya göç ile ya eşit ya da yakından ilişkili görüyordu. Birleşik Devletler'de söz konusu çağrışım uzun süredir devam etmektedir; köleliğin kaldırılmasından sonra siyahların kentleşmeye dahil olduğu çağdan, hatta belki daha da öncesinden bu yana sürmektedir; ekonomik daralmanın ya da toplumsal çatışmaların ayyuka çıktığı dönemlerde tekrar faal hale gelmektedir (Lane 1986). Avrupa'da bu tür bir bağdaştırma nispeten yenidir; gerçi yetmişlerin ortasında meydana gelen sanayisizleşme ile ekonomik küçülme yüzünden girilen katı sosyoekonomik konjonktürde bu bağıntının güçlü bir ideolojiye dayandığı görülmüştür. Yine de kimi unsurlar "ırk ayaklanması" etiketinin yanıltıcı olduğunu, daha derin bir görüngüyü sakladığını, sakladığı bu görüngüyle farklı

[13] Sosyalbilimin, haberciliğin, sağduyunun karışımı, deneysel analizle, sıradan önkabullerle, akademi ile siyasetin ortak miti olan "sınıfaltı" kavramıyla birleşip kentli siyah altproleterleri canavar gibi göstererek Afrika kökenli Amerikalılara, yoksullara karşı asırlık önyargılara yeniden hayat vermiş, devleti bu gruplara müdahale etmeye çağırmıştır (Wacquant 1992a). Bu terimin icadı Birleşik Devletler'de ideolojik "ırk" haritasının yeniden inşasında yerini almıştır. Bunun yanı sıra Asyalıların "örnek azınlık" diye anılması, Orta ve Güney Amerika'dan gelen farklı halkları simgesel olarak kanatları altında birleştiren, devletin belirlediği "Hispanik" kategorisi, "çok-ırklı" insanların kendinden menkul temsilcilerinin resmen tanınma yönündeki talepleri de bu haritanın inşasında pay sahibidir.

oranlarda karıştığını, Atlas okyanusunun iki kıyısı için de geçerliği olduğunu göstermektedir.

Seksenlerde, doksanlarda kent içlerinde görülen toplu başıbozukluklar, Birleşik Devletler'in geçen yüzyıl boyunca tecrübe ettiği geleneksel ırk ayaklanmalarının basit bir uzantısı değildir (Young 1970). Dergilerin ve gazetelerin mevcut söyleminden ilham alan belirli bir sosyolojik söylemin aksine kent yoksulluğu ile kentlerdeki protestoların "Amerikanlaşmasına", kent marjinalliği düzeninde Amerikan modeli üzerinden kıtalar arası dönemsel bir yakınsamayı müjdeleyen bir mutasyona tanıklık etmiyoruz; kitabın ikinci kısmında bunu göreceğiz. Alt sınıf gençliğin başını çektiği bu kent içi karışıklıkların anatomisine yakından göz atarsak, ülkeden ülkeye değişen ölçülerde *iki mantığı birleştirdiğini* görürüz: Birincisi, ayrımcı muamelede kök salmış etno-ırksal adaletsizliğe karşı bir protesto mantığı, ki Birleşik Devletler'de yaftalanmış yarı-kastların, Fransa'da, Büyük Britanya'da eski sömürgelerden gelen "Arapların", öteki "renkli" göçmenlerin ya da yurttaşların protestoları buna örnek olarak gösterilebilir; ikincisi ise işçi sınıfının yoksul düşmüş kesimlerini *ekonomik mahrumiyete, kapsamı genişleyen sosyal adaletsizliklere karşı* en etkili belki de tek silahlarıyla, yani yetkililerle doğrudan yüzleşerek ve sivil hayatı aksatarak isyan etmeye zorlayan bir sınıf mantığıdır.[14]

Seksenler, stagflasyonun[15] sancılarının ardından gelen neoliberal yeniden yapılanma dönemidir. Bu yıllarda *karma ayaklanmalar* yavaş yavaş olgunlaştı. Bu isyanlar, dinamikleri, hedefleri, katılan etnik grupların çeşitliliği bağlamında karmadır. Medyanın çizdiği portrenin aksine ne yoksullaşan Fransız banliyöleri ne de çökmüş İngiliz kent içi yoksul mahalleleri tamamen ya da büyük oranda göçmenler tarafından doldurulmuştur, ayrıca bu mahallelerde çıkan karışıklıklarda yer alanlar çoğunlukla türlü türlü etnik sınıfa dahildi. O yıllarda Fransa ile İngiltere'yi sarsan kent çatışmalarında başı çekenler Mağribi ya da Karayibli gençlik olsa da, artık başıboş bırakılmış eski sanayi mahallelerinde oturan Avrupa'nın yerlisi ailelerin çocukları bunlarla ortak hareket etmiş, bunları fiilen desteklemişlerdir. Örneğin 1981 yılında Britanya'daki "yaz karışıklıklarında" tetikleyici hadiseler her zamanki gibi siyah gençlerle polis arasında

[14] Bu tür aksatmaların siyasi tesirinin mantığı ile toplumsal koşulları üzerine bkz. Piven ve Cloward'ın (1977) klasik çalışması *Poor People's Movements,* ilerici siyasi partilerin sağda kümelendiği bu döneme çok uyan bir kitaptır.

[15] Düşük üretim, yüksek enflasyon dönemi —*çev. notu.*

geçen münasebetler olsa da, "Toxteth'de polis karşıtı şiddetin zirveye çıktığı olaylara karışan isyancıların yüzde altmışı, ayrıca "kopya" denen isyanlara katılanların çoğu beyazdı" (Unsworth 1982: 69). Üstelik isyancı gençlerin talepleri her zaman işçi sınıfı gençliğinin talepleriydi: Saygın meslekler, iyi okullar, makul fiyatlı ya da iyileştirilmiş konutlar, temel kamu hizmetlerine erişim, polisin ve öteki devlet temsilcilerinin adil muamelesini istiyorlardı (Jazouli 1992). Bu isteklerin "etnik" bir tarafı yoktur, bir tek devletin herkese eşit davranmasını istemeleri belki etnik talep sayılabilir.

Keza, Los Angeles'ın South Central bölgesindeki ayaklanmalar sırasında yanan süpermarketlerden ya da küçük alışveriş merkezlerinden mal aşıranların hepsi siyah değildi: İlk tutuklanan 5.000 kişinin yarıdan fazlası Latin Amerika kökenli, yüzde onu da beyazdı. Bu isyan, polisin işlediği ırk ayrımcılığı suçları ile adaletin bunları cezalandırmamasına (Rodney King'in dövülmesine karışan beyaz polislerin tamamen beyazlardan oluşan jüri tarafından beraat ettirilmesi) karşı sadece Afrika kökenli Amerikalıların katıldığı bir haykırış değildi. Aynı zamanda bu bir "ekmek isyanıydı". Hem ekonomik durgunluk hem de hükümetin yardım programlarındaki kesintiler yüzünden günlük hayat koşullarının cidden kötüleşmesine, ezici yoksulluğa karşı çıkılıyordu. Latin Amerikalılar kadar Asyalıların da, beyazların da yağmalanan dükkânlarda bedava mal bulma umuduyla dolanması televizyonlara yansımıştı. Şehrin deneyimli gözlemcilerinden birinin belirttiği gibi, "ülkenin ilk çok ırklı isyanı polis copları ve Rodney King'le ilgili olduğu kadar boş midelerle ve kırık kalplerle de ilgilidir."[16]

[16] Mike Davis, "Los Angeles'ta, Tüm Yanılsamaları Yakmak" başlıklı makalesi, Hazen'in kitabında (1992: 43-54); daha fazla bilgi için Alternatif Habercilik Enstitüsü tarafından derlenen basın bildirilerine (Hazen 1992), Gooding-Williams (1993) ile Baldassare'nin (1994) kitaplarından bazı makalelere göz atınız. Bu yorum daha sonra Pastor (1995) tarafından doğrulanmıştır; Latin Amerikalıların fiili katılımının ve yoksulluk oranlarının, isyanın kopması ve yayılmasındaki merkezî rolünü göstermektedir. Murty ve diğ. de (1994) aynı şeyden bahseder; Los Angeles South Central'ın 227 sakini ve işçisiyle yaptıkları sokak söyleşilerine dayanarak isyana katılanların kendilerini "özgürlük savaşçısı" olarak gördüğünü, yoksulluk, işsizlik, polisin acımasızlığı ve ırk ayrımcılığı meseleleriyle mücadele ettiklerini düşündüğünü bildirirler; söz konusu saikler çatışmanın ortaya çıkmasına neden olan yapısal güçlerin bir araya gelmesine uygundur.

YUKARIDAN GELEN ŞİDDET: PROLETERSİZLEŞME, SÜRGÜN VE YAFTALAMA

"Aşağıdan kaynaklanan" toplu şiddet patlamalarını ahlak krizinin, alt sınıf patolojisinin belirtisi ya da toplumda "kanun ve düzenin" yıkımının yaklaşmasına dair bir sinyal olarak görmek caziptir (örneğin Banfield 1970). Dolayısıyla 1992 yazında orta İngiltere (Midlands) şehirlerini sarsan şiddet hadiseleri dalgasına İngiliz yetkililerin tipik tepkisi, işçi sınıfının aşağı unsurlarının sapkın davranışlarından, ahlaksızlığından sızlanmak olmuştur. Bristol isyanlarından sonra siyasetçiler alkolün ateşlediği "akılsız holiganizmi" suçlama yarışına girdi, oysa Hartcliffe sakinleri gençlik ile polis arasındaki düşmanlığın aylardır belki de yıllardır demlenmekte olduğu; isyanlar sırasında hiçbir holiganın saptanıp tutuklanmadığı; çarpışmaların gerçekleştiği günlerin gecelerinde alkol tüketiminin normal miktarı aşmadığı konularında hemfikirdi. 1981 yılında basın bilhassa dazlakları bir kenara ayırıp suçladı, onları "aşırı sağın barbar kuklaları olarak şeytanlaştırdı" (Unsworth 1982: 76). Keza, Birleşik Devletler'de nefret dolu "sınıfaltı" masalı, altmışların kitlesel ayaklanmalarından bu yana gettoların içinde, etrafında kayıtsızca yükselen şiddeti açıklamak adına düşük maliyetli, gayri siyasi, klişe bir söylem tedarik etmiştir. Aslında bu tür şiddet hadiseleri, antisosyal davranışlarla tanımlanan sınıfaltı grubunun varlığı için kesin kanıt kabul edilmiştir.

Fakat bu halk karışıklıklarının zamanlama, yapı ve ortaya çıkış bağlamında karşılaştırmalı analizi, bu hadiselerin insanların barbarlığının ya da soylarındaki hastalıkların saçma bir şekilde dışavurumu olmadığını göstermiştir. Bu huzursuzlukların sebebi, birbirini pekiştiren ekonomik, sosyopolitik değişimlerin Avrupa, Amerika şehirlerindeki mülksüz gençlere son yıllarda uyguladığı devasa *yapısal şiddete*[17] karşı bu gençlerde sosyo-lojik[18] bir tepki oluşmasıdır. Söz konusu değişimler sınıf yapısının kutuplaşmasıyla sonuçlanmıştır. Etno-ırksal ayrımla, refah devletinin küçülmesiyle birleşen bu kutuplaşma, *metropolün sosyal, fiziki yapısının ikileşmesiyle* sonuçlanmıştır; bu durum, vasıfsız işgücü kesimlerini büyük oranda ekonomik fazlalık haline getirmiş, toplumsal marjinallere dönüştürmüştür.[19]

[17] Sosyal yapının insanları temel ihtiyaçlarından mahrum edecek şekilde uyguladığı sistemli şiddet biçimi; örneğin ırkçılık, cinsiyetçilik gibi —*çev. notu.*

[18] *Socio(logical):* Yazar bir tür kelime oyunu yapıyor —*ed. notu.*

[19] Bu çift tabiata bürünme sürecinin köklerinin ve dinamiklerinin kuşbakışı bir anla-

"Yukarıdan gelen" şiddetin üç ana bileşeni vardır:

1. *Kitlesel işsizlik*; hem kronik hem de ısrarcı olan işsizlik, bütün işçi sınıfı kesimleri için *proletersizleşme* ve *işgücü istikrarsızlığının* yayılması anlamına gelir; bu da maddi yoksunluğu, ailenin darlık çekmesini, zor zamanların belirsiz süresini, kişisel endişeri gündeme getirir.
2. *Yoksul mahallelere sürülme*; bu mahallelerde hem kamu kaynakları hem de özel kaynaklar azalır; öyle ki işçi sınıfı ailelerinin sosyal düşüşü ile göç eden nüfusların gelişi ender bulunan kamu mallarına erişim için yapılan rekabeti yoğunlaştırır.
3. *Yaftalama*; halk söyleminde olduğu kadar günlük hayatta da yaftalamanın yoğunlaşması sadece sınıf kökeniyle, etnik kökenle değil aynı zamanda kötüye giden ve kötülenen mahallelerde yaşamakla da bağlantılıdır.

Bu üç güç, eşitsizlikteki genel artışın geriletilmesine karşı birleştikleri için zararlıdır. Sömürge geçmişine ait yoksulluğun, toplu şiddetin ve etno-ırksal bölünmenin bastırılmış gerçeklikleri Birinci Dünya şehrinin tam göbeğine geri dönmüştür; bu dönüş, zengin ülkelerin "Üçüncü-dünyalaşmasının" önemsiz bir yan ürününü ya da sosyopolitik çatışmaların modern dönem öncesi biçimlerine gerilemesini temsil etmez. Bastırılmış unsurların dönüşü, kapitalist toplumların *en gelişmiş kesimlerinin* eşitsiz, ayrımcı kalkınmasının sonucu olarak anlaşılmak zorundadır. Dolayısıyla bunların tezahürlerinin esintisi yakın gelecekte pek dinecek gibi değildir (kitabın üçüncü kısmında değineceğim).

Ekonomik büyümenin önceki aşamalarının aksine, seksenlerde ve doksanlarda gerçekleşen eşitsiz kalkınma, göründüğü hiçbir yerde "tüm tekneleri yukarı kaldırmayı" beceremeyiştir, bunun yerine varlıklı ile yoksulun arasındaki ayrışmayı derinleştirmiş, ekonominin merkezinde vasıflı sektörlerde çalışanlarla, gittikçe güvenin yitirildiği, düşük vasıflı hizmet işgücü piyasasının çeperlerine hapsolmuş bireylerin arasındaki bölünmeyi güçlendirmiştir; ekonomiden ilk dışlananlar da sürgün mahallelerinin gençliği olmuştur.[20] Birleşik

tımı için bkz. Sassen (1991b), Mollenkopf ve Castells (1991), Fainstein ve diğ. (1992); bu cepheye analitik bir ilginin gösterilmesine yönelik çağrı Marcuse (1989) tarafından dillendirilmiştir.

[20] Bu dönemde İngiltere, Fransa ve Birleşik Devletler'de gelir eşitsizliğinin artışına dair

Devletler'de bu uçurum o kadar belirgin biçimde büyümüştür ki büyük şehirlerin sokaklarında elle dokunulacak kadar somutlaşmıştır. Seksenlerde savurgan alışveriş semtlerinde bile dilenciler, evsizler görmek sıradan bir şey haline geldi; lüks ile yoksulluğun aşırı uçları olan yüksek sosyete ile kara getto yan yana palazlanmış ve inişe geçmiştir. Dolayısıyla Amerikanın en varlıklı yüzde birlik diliminin sahip olduğu zenginlik on yıl içinde iki katına çıkarken, yani 1976'da yüzde 17,6'lık orandan 1989'da yüzde 36,3'e fırlarken, 1964'ten bu yana hiç olmadığı kadar fazla insan 1992 yılında resmî "yoksulluk sınırının" altına düşmüştür: Otuz altı milyon kişi, her üç siyah ya da Latin Amerikalı haneden biri bu kümeye dahildir.

Fransa'da art arda iktidara gelen Sosyalist hükümetlerin yoksul sınıfları korumayı hedef alan sosyal önlemlerine rağmen İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde gelir eşitsizliği ilk defa büyüdü. "Altın Çocuklar" safları Palais Brogniard'da [Paris borsası] toplanırken, borsa rakamları, mülk fiyatları emsalsiz bir değer kazanırken, işsizlerin, evsizlerin, yoksulların sayısı da artıyordu. Doksanların sonuna gelindiğinde medya tarafından düzenli olarak yayımlanan resmî tahminlere göre dört milyonun üzerinde Fransız yoksulluk sınırının altındaydı; 300.000 Fransız düzgün bir barınma imkânından mahrumdu; yarım milyonun üzerinde insan da 1988 yılında artan yoksulluğu törpüleme gayretiyle alelacele ortaya çıkartılmış güvenceli ulusal asgarî gelir planından (RMI) yardım alıyordu. Ulusal haber bültenlerinde, ücretlerini, sosyal haklarını korumak için greve giden "işçiler" ile "patronlar" arasındaki çatışmaların yerini, borcunu ödeyemeyenlere dair haberler, *érémiste*'lerin (RMI yardımı alanlara denir; ücretli emek piyasasından neredeyse kalıcı şekilde defedilenlerin yaşadığı gerçekliği yakalamak için üretilmiş bir terimdir) iç karartıcı hali hakkındaki değerlendirmeler almıştı. Büyük Britanya'da arz ekonomisi ile devletin sosyal harcamalarındaki kesintiler zenginliğin üst kesimlere gitmesine neden olmuş, hem eyaletler arasında hem de işçi sınıfı ile üst sınıflar arasında yaşam standartları bakımından keskin bir bölünme ortaya çıkmıştır (Dunford 1995). Ülkenin kuzey kesimleri önemli ölçüde yoksullaşmış, Manchester, Liverpool, Glasgow gibi büyük sanayi merkezlerinin yerel ekonomileri un ufak olmuştur. O kadar ki kimi analistler Kuzey İngiltere eyaletlerini İtalyan

istatistiksel veriler için sırasıyla bkz. Townsend (1993), CERC (1989, 1997), Danziger ve Gottschalk (1993).

mezziogiorno'suyla[21] karşılaştırmış ve ülkede gittikçe büyüyen ikiliğin altını çizmişlerdir.[22]

İstihdamın, üretimden bir yanda eğitimin ağırlık kazandığı mesleklere, öte yanda vasıfsız hizmet işlerine kayışı, fabrikalarda elektronik ve otomasyon teknolojilerinin etkinlik kazanması, sigortacılık, bankacılık gibi beyaz yakalı sektörlerinde bile sendikaların ve sosyal korumanın yıpranmasıyla birlikte büyük şehirlerin mülksüzleştirilmiş semtlerinin sakinleri işlerini kaybetti, geçici işlerde çalışmak zorunda kaldılar ya da işlerinin niteliği düştü. Ekonominin yeniden yapılanması bu insanların birçoğunun sadece gelirlerini kaybetmesi ya da değişken işlerde çalışmasıyla sonuçlanmadı: Bu durum, ücretli etkinliklere erişimlerinin kalmadığı, yani *proleter olmaktan çıkarıldıkları* anlamına geliyordu. Dolayısıyla çoğu Batı Avrupa ülkesi sadece işsizlikte sabit artışa tanık olmakla kalmamıştır; Avrupa Topluluğu'nun 1974'te yüzde 2,9 olan ortalama işsizlik oranı 1987 yılına gelindiğinde neredeyse yüzde 11'e çıkmıştı; fakat daha önemlisi, büyük oranda aşağı sınıflarda *uzun süre* iş bulamayan insanların sayısı da artmıştı. Doksanların ilk yarısına gelindiğinde, bir senedir ya da daha uzun süredir çalışmayan işsizlerin oranı Belçika'da yüzde 75'i geçerken, Hollanda'da yüzde 50, Fransa ve Birleşik Krallık'ta yüzde 45'ti. Birleşik Devletler'deki yüzde sekizlik rakam yanıltıcıdır çünkü burada ölçüm farklıdır (ayda bir saat çalışmak "çalışan" olarak sayılmaya yeter); ayrıca kategoriler ve mekânlardaki devasa çeşitliliği gizler: Şehir içindeki birçok yoksul mahallenin yetişkinleri arasında fiilen işsizlerin oranı yüzde ellinin epey üstüne çıkar; kayıtlı işlere girememeleri yıllar hatta onlarca yıl sürer. Hayatta kalmaları geçici işlerde çalışmalarına, yardım almalarına, düzenli işlere kıyasla daha çok para aldıkları yasadışı etkinliklere katılmalarına bakar.[23]

İşçi sınıfı kesiminin ücretli emek piyasasından uzun süre hatta kalıcı olarak dışlanması, yoksullaşan mahallelerde kayıt dışı ekonominin bununla bağlantılı olarak büyümesi, Birinci Dünya şehirlerinin göbeğinde Fernando Henríque Cardoso ile Enzo Faletto'nun

[21] İtalya'nın güney kesimine verilen ad; İtalya'da büyük bir kuzey-güney ayrılığı hatta çatışması mevcuttur ---*çev. notu.*

[22] Fordist biriktirme ve düzenleme sisteminin yıkılmasının mekanizmalarından etraflıca bahseden bir kaynak için bkz. Dunford ve Perrons (1994); bu yıkım piyasadaki para darlığını beslemiş, bütün İngiltere'de bölgesel eşitsizliği şiddetlendirmiştir.

[23] Örneğin 1988 yılında Chicago gettosunun göbeğinde on yetişkinden altısı geçimlerini kıt sosyal yardımlarla sağlıyordu, yardım alanların yüzde sekseninin de bir yıldan uzun süre sosyal yardım alması bekleniyordu (bkz. Üçüncü Bölüm).

(1979) "yedek işgücü ordusu fazlalığı" dedikleri şeyin oluştuğunun iki göstergesidir; bu kesim için ekonomik ilerleme maddi koşulların gerilemesine, hayatta kalma olanaklarının kısılmasına tekabül eder. Los Angeles'ın, Lyons'nun, Leeds'in önde gelen sürgün mahallelerinde açlığın ya da yetersiz beslenmenin yayılması ("aş ocaklarının", çeşit çeşit "aş evinin" bolluğu bu durumu tasdik eder), tüberküloz gibi zamanında ortadan kaybolmuş bulaşıcı hastalıkların tekrar boy göstermesi bunun kanıtıdır.

Gelişmiş ülkelerin ekonomileri sanayisizleşme ile küreselleşme süreçlerinden geçerken, Üçüncü Dünyadan göç de almıştır (ya da kalıcı yerleşimlere izin vermiştir). Bu göçmenler ekonomik fırsatların, toplu kaynakların sürekli daraldığı mahallelere yönlendirilmiştir.[24] Son otuz yıldır sermaye dolaşımının dünya genelinde gerçekleşmesi, küresel bir emek dolaşımı ağının örülmesine yol açmıştır; bu işgücü dolaşımı nüfusu yeniden şekillendirmiş, Avrupa ile Kuzey Amerika'nın büyük şehirlerine çok sayıda taze göçmen getirmiştir (Fassman ve Münz 1996; Portes 1999). XX. yüzyılın ortasına kadar Eski Dünya ile Yeni Dünyayı birbirine bağlayan Atlantik ötesi göç zincirlerinden ayırabilmek için bunlara "yeni göçmenler" denmektedir. Yeni göçmenlerin kökeni çoğunlukla Batı Avrupa'nın eski sömürgelerine ya da Birleşik Devletlerin ekonomik, siyasi uydu devletlerine dayanır. Bu insanlar büyük kent merkezlerinin yoksul mahallelerinde toplanır; zira oralarda konutlar ucuzdur, ekonominin kayıt dışı, girişimci işkollarına tutunmaları bu mahallelerde daha kolaydır. Ayrıca vatandaşlarının ya da bunlarla aynı etnik sınıfa dahil kişilerin oluşturduğu şebekeler, yeni ülkedeki hayata uyum gösterme sürecinde yeni göçmenlere ciddi yardım sağlar (Portes ve Rumbaut 1990; Castles 1993).

Yeni göçmenlerin gelmesi, vasıfsız hizmet alanındaki işkollarının genişlemesinin ihtiyaç duyduğu esnek işgücü havuzu için yedek güç sağlayarak yerli işçi sınıflarının kısmen proleter olmaktan çıkarılmasını hızlandırmış mıdır kesin olarak bilemiyoruz; fakat tecrit edilmiş, aşağılanan dar gelirli mahallelerinde toplanmalarının şehir içi sosyal ve mekânsal kutuplaşmayı şiddetlendirdiği su götürmez; çünkü şehir planlama ve mali politikalar aracılığıyla bireysel barınmaya veri-

[24] Gelişmiş ülkelerde sosyal dönüşümlerin harekete geçirilmesinde ya da hızlandırılmasında uluslararası göçün sebepleri ve rolü üzerine bkz. Zolberg (1991) tarafından kavramsal bir özet; Sassen (1989a), Tarrius (1992), Castles'ın (1993) gözleme dayalı analizleri.

len devlet desteği sayesinde orta sınıfların karma kent alanlarından kaçıp kamu hizmetlerinden daha fazla yararlandığı korunaklı bölgelerde konumlandığı (Fransa), temel hane ihtiyaçlarını özel piyasadan tedarik ettiği (Birleşik Devletler) ya da seçme kamu malları ile özel malların karmasından faydalandıkları (Birleşik Krallık) bir zamanda gerçekleşmiştir.

Mekânsal ayrım yoksulluğu daha da şiddetlendirir; çünkü genç ve ekonomik bakımdan kırılgan, yeni ekonomik yapıda piyasaya hemen sunulabilecek vasıflardan eşit derecede mahrum hem yerli işçi sınıfının hem de karma milliyetlerin oluşturduğu göçmen nüfusunun sınıfsal olarak gerileyen ailelerini yalıtılmış kent adacıklarında toplar. Dolayısıyla 1990 yılında Vaulx-en-Velin'in 45.000 sakininin yarıdan fazlası büyük, kasvetli toplu konut projelerinde yaşıyordu, buradaki her dört kişiden biri de yabancı kökenliydi; yüzde kırktan fazlası yirmi yaşın altındaydı, yetişkinlerin üçte biri iş bulamıyordu. Hükümetin eğitim programlarının ve iş bulma konusunda sağladığı yardım hizmetinin gençlerin küçülen, hizipleşen emek piyasasına sıkı sıkıya tutunmasına yardımcı olması mümkün değildir; spor ve kültür etkinlikleri ise ancak oyalayıcı niteliktedir. Keza, isyan zamanında 16 ila 25 yaşındaki güney Bristol sakinleri arasında işsizlik oranı yüzde elliydi; bu oran yabancı ailelerin gittikçe artan nüfusuyla yükselmişti. Hartcliffe'deki suç oranının sebebi, ki zamanında İngiltere'nin en yükseği olmakla ünlüydü, okul ile iş arasındaki sosyal boşluğa hapsolmuş gençleri meşgul edecek topluluk kaynaklarının ve eğlence olanaklarının ciddi kıtlığı falan değildi. Birleşik Devletler'e dönelim; 1978-1990 arasında Los Angeles vilayetinde 200.000 iş kaybı gerçekleşti; bunların çoğu sanayi sektöründe yüksek ücretli sendikalı işlerdi. Ayrıca bu dönemde yaklaşık bir milyon göçmen Los Angeles'a akın etmişti. İşlerini kaybedenlerin çoğu kamu yatırımları ve kamu programlarının saldırgan bir tavırla azaltıldığı South Central ile yoksul mahalle topluluklarının azınlıklara mensup sakinleriydi. Bunun sonucunda 1992 yılında South Central'de genç Latinler ile siyahların işsizlik oranları yüzde altmışı geçmiş, yasadışı uyuşturucu ekonomisi bunların çoğu için en güvenilir iş kaynağı olmuştu.

Toplumsal hastalıkların bu şekilde yığılması ve ekonomik ufkun daralması büyük Batı şehirlerindeki yoksul toplulukları istila eden yavanlığı, bıkkınlığı, çaresizliği, ayrıca siyah Amerikalıların gettosunda günlük hayatı zehirleyen bunaltıcı güvensizlik, korku atmosferini açıklar (Wacquant 1992a ve bu kitapta ikinci ve dördüncü bölümler). İhmal edilmiş bu semtlerin sakinleri, şimdiki zamanda mahkûm edil-

dikleri yoksulluk ve dışlanma dışında kendileri ile çocuklarını başka bir geleceğin beklemediğini hisseder. Bu sosyal kapatılma duygusuna, işsiz kent gençliğinin duyduğu öfke eklenir. Bu öfkenin sebebi, kendi mahalleleri "sosyal patolojilerin" beslendiği alanlar olarak kötülenirken bu yoksul kent alanlarının sakinlerinin itibarına da kara çalınmasıdır. Marsilya'nın kuzey semtlerinde yaşayan Mağribi gençler, Londra'nın Brixton semtinde bunların Jamaikalı, Pakistanlı muadilleri, Chicago Güney Yakası'na hapsolmuş siyahlar sadece maddi yoksunluktan mustarip değildir –ki bu yoksunluk Avrupa kentlerinin etnik bakımdan karma alanlarında beyaz komşuları için de söz konusudur– yalnızca etraftaki etno-ırksal ya da etno-ulusal düşmanlıktan ötürü de acı çekmez; ayrıca kamuoyu tarafından küçümsenmenin ağırlığını da taşımak zorundadırlar; çünkü yaşadıkları yöre hep "gidilmemesi gereken bölge" olarak yaftalanır, suçun, yasadışılığın, ahlaki çöküntünün tahkimli mevkileri olarak görülür; buralarda ancak toplumdan dışlananların yaşayabildiği düşünülür.

Altıncı Bölümde göstereceğim gibi, gelişmiş toplumların yeni kent paryalarına dayatılan bölgesel yaftanın gerçekliği ve gücü küçümsenmemelidir. İlk olarak bu yaftanın getirdiği kişisel aşağılanma, günlük hayatın kişiler arası ilişkilere rengini veren, önde gelen bir boyutudur. Ayrıca sosyal çevredeki, okuldaki, emek piyasasındaki fırsatları olumsuz etkilemektedir. İkincisi, kent mahallelerinin simgesel düzlemde aşağılanması ile ekolojik bakımsızlığı arasında güçlü bir bağıntı mevcuttur: Yoksulların, sapkınların, uyumsuzların atıldığı çöplükler olarak algılanan bu alanlardan dışardakiler uzak durmaya çalışır; bankalar ve emlak yatırımcıları bu alanları kırmızı çizgilerinin dışında bırakır; bütün bunlar söz konusu mahallelerin çürümesini, terkedilmesini hızlandırır. Siyasetçiler buraları dikkate almadıklarında çok küçük bir bedel öder; sadece görünür huzursuzlukların, sokak çatışmalarının mekânı olduklarında gerçekten bir bedel ödeme durumunda kalırlar. Üçüncüsü, bölgesel yaftalama bu yerleşimlerin sakinlerinin birbirlerinden sakınmasına, uzak durmasına yönelik yalnızlaşma stratejilerini cesaretlendirir. Bu stratejiler toplumun ayrışması sürecini alevlendirir, kişiler arası güvensizliği besler, topluluk kurma ve toplu eylemler için gerekli olan birliktelik duygusunun altını oyar.

Son olarak, zengin bir toplumun ortasında yoksul olma lanetini sayabiliriz. Artık böyle bir toplumda tüketim çemberine dahil olmak toplumsal itibarın olmazsa olmazı, yurttaşlık için olmasa bile kişi sayılmanın pasaportudur (özellikle de en mülksüzler için; zira bunların

elinde başka pek bir şey yoktur). İngiltere'nin yoksul mahallelerinde "soygunun", Fransız banliyölerinde *dépouille*'un (zor kullanma tehdidi altında süslü kıyafetlerin teslim edilmesi), Amerikanın siyah gettosunda altın zincir kapıp kaçmanın ve uyuşturucu ticaretinin gösterdiği gibi, emekçi ailelerden gelen, iş beklentisi olmayan gençliğin toplumda yer edinmek için vazgeçilmez olan parayı ve tüketim mallarını elde etmesinin genellikle tek vasıtası şiddet ve suçtur.[25]

SİYASİ YABANCILAŞMA VE CEZAİ ÖNLEMLERİN ÇELİŞKİLERİ

Nasıl kamu düzeninin bozulması, mallara el konulması, mülklere zarar verilmesi gibi *siyaset-altı* [*infra-political*] *protestoların* doğrudan, kendiliğinden biçimleri, ileri toplumların çöküşteki yoksul kent semtlerinde yayılmışsa, yoksulların siyaseten temsil edilmesinin geleneksel mekanizmalarının da önce yozlaşıp sonra çözülmesiyle birlikte devlet üzerinde baskı oluşturmanın meşru vasıtalarının çöküşte olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Fransa'da Komünist Parti'nin dağılması ve art arda iktidara gelen Sosyalist hükümetlerin merkeze çark etmesi, çalışan sınıfı derin bir siyasi düzensizliğe sürükledi (Masclet 2003); Le Pen'in aşırı sağcı partisinin kötü giden her şey için göçmenleri günah keçisi ilan eden ideolojisine yaslanarak faydalanmakta zaman kaybetmediği bu düzensizlik, toplumun berrak bir resmini sunma, temel hastalıklarına tanı koyma ve yurttaşlar olarak işçilerin itibar duygusunu onarmayı vadeden ("milliler" olarak baştan tanımlayıp) köktenci bir tedavi önerme üstünlüğüne sahiptir. Büyük Britanya'da Tony Blair'in neoliberal politikalarıyla uzayan on beş senelik Thatchercılık dönemi, işçi sendikalarının uzun vadede çöküşünü, İşçi Partisi ideolojisinin yenilenmesini hızlandırmıştır (Allmendiger ve Tewdwr-Jones 2000). Bu esnada işçi sınıfı topluluklarının dağılması, bu sınıfın taban teşkilatlarının insanları harekete geçirme kapasitesini zayıflatmıştır. Birleşik Devletler'de ise alt sınıflar siyasette asla böyle bir sese sahip olmamıştır; beyazlar ile orta sınıfın kent çeperlerine toplu göçü, şir-

[25] Amerika'daki durumla ilgili örnekler için bkz. Taylor (1989) ve Padilla (1992). İnsan aynı mantığın, elbette gerekli değişikliklerden sonra, doksanların ortasında Rio de Janerio'nun Ipanema ve Copacabana'da bulunan zengin ve beyaz kumsallarına "*funkers*" tarafından baskın düzenlenen korkunç haftasonunda da iş başında olduğundan şüpheleniyor.

ketlerin para kaynaklarının vesayeti altındaki siyasi kampanyaların ulusallaşması, büyük şehirlerde seçim "makinasının" ölümü, metropollerin idari bakımdan ufak parçalara ayrılması gibi etkenler birleşince yoksul azınlıklar siyasi sahada marjinalleşmiştir (Weir 1993). Devlet idarecilerinin anlayabileceği bir dilde toplu talepleri dillendirmenin kurumsal vasıtalarından mahrum bırakılan yoksul kent gençliği sokaklara dökülmesin de ne yapsın? Bristollü genç isyancı şunu haykırırken aslında East Harlem'deki, Paris'in Kızıl Kuşak semtlerindeki akranları adına da konuşuyor:[26]

> İşim yok, asla da olmayacak. Pisliğe batmışız, çıkarmaya çalışan ne gezer. Hükümet madem nükleer denizaltı yapımına bu kadar para dökebiliyor, neden yoksul mahalleler için de harcamıyor ki? Sözlerimizin duyulması için polisle çatışmak gerekiyorsa, o halde onlarla çatışırız.

Zengin ile yoksul arasındaki uçurumun genişlemesi, siyasi seçkinlerin iyice kendi içlerine kapanıp sadece medyayı dinlemeleri, alt sınıflar ile toplumun baskın kurumları arasındaki mesafenin açılması, hem güvensizlik hissini hem de hoşnutsuzluğu besler. Bu etkenler birleşip sosyal düzenin meşruluğunun altını oyar, ayrıca polise, yani devletin ihtiyaçları karşılamamasını ve onun açık baskıcılığını simgeleyen teşkilata karşı düşmanlık yaratır. Siyasi bağlantıların yokluğunda, kentin marjinalleşmiş nüfusu ile kendilerini dışlanmış hissettikleri toplum arasında köprü kuracak geçerli arabulucuların eksikliği durumunda bir boşluk oluşur; dolayısıyla polisle olan ilişkilerin her yerde sert ve kavgalı olması, son yirmi yıldır yoksul mahalleleri sarsan toplu şiddet patlamalarını hep de "düzen güçleriyle" çıkan hadiselerin ateşlemesi şaşırtıcı değildir (Cashmore ve McLaughlin 1992; *Cultures et Conflicts* 1992).[27]

Fransız işçi sınıfı banliyölerinin toplu konutlarında yaşayan gençler (ister Kuzey Afrikalı ister Fransız kökenli olsun) polisin mevcudiyetini istemez, çünkü polisin gözlerini korkutup onlara zarar vermek

[26] *The Guardian*, 20 temmuz 1992, Bristol isyanını konu alan bir haberden.

[27] Başka bir başat kurum, hem bir fırsat kapısı olarak hem de resmî müdahalenin, dış dayatmanın aracı olarak görülen okuldur; bunun sebebi orta eğitimin genelleştirilmesinin uzun süre rötar yapmasıdır. Balazs ve Sayad (1991), Vaulx-en-Velin'deki Fransız işçi sınıfı banliyösünde kamu eğitiminde görülen simgesel şiddet hadiselerine verilen çeşitli tepkileri incelemişlerdir. Bu tepkilere kaba davranışlar (resmî suçbilimi tabiriyle "medeniyetsizlik"), vandallık, ilgisizlik, fiziksel şiddet dahildir.

için oraya gönderildiğini düşünürler. Son yirmi yılda gerçekleşmiş neredeyse tüm toplu karışıklık hadiselerinin başlangıcında, onları düzenin temsilci güçleriyle karşı karşıya getiren bir olay vardır. Bu yıllarda polisin *kentsel şiddet hadiseleri* adlı bürokratik bir kategori icat etmesi tesadüf değildir. Bu kategorinin oluşturulması, söz konusu çatışmaları siyasi kapsamdan çıkarıp bunları katı bir şekilde cezalandırmanın yolunu açmak için saldırganlık düzeylerinin ölçülmesine ("gençlerin bina merdivenlerinde toplanması" birinci aşamadır!) dayanır; bu esasen sahte-bilimsel bir ölçektir. Seksenlerin başında Britanya şehirlerini kasıp kavuran isyanlar üzerine yazılmış Scarman Raporuna göre şehir içi yoksul mahalle gençliği, "polise karşı düşmanca, kinci bir tavır sergilemiş, artık polise güveni kalmamıştır" (Benyon 1984: 126). Dikkatli gözlemcilerin çoğu, sokaklardaki şiddet olaylarında polisin ilk hedef olduğu; polisin bu olaylara faal olarak katılıp gençlerin saldırılarına sert karşılık verdiği, isyanları "polis ile yoksul mahallelerin çok-ırklı işçi sınıfı topluluklarının karşılıklı yabancılaşmasının" canlı bir dışavurumu haline getirdiği konularında hemfikirdir (Unsworth 1982: 73).

Fakat polisle ilişkilerin en düşmanca, en tehlikeli olduğu yerler, Amerikan kentlerinin göbeğinde siyahların, Latinlerin yaşadığı tecrit edilmiş bölgelerdir. Getto sakinleri, gemi azıya almış suç dalgasından korunma ihtiyacı ile polis müdahalesinin ayrımcı ve acımasız tavırlarının bu şiddeti azaltacağına tırmandıracağı korkusu arasında ikiye bölünmüştür. Los Angeles gettosunun metruk semtlerinde, düzen güçleri sanki semt sakinleriyle siper savaşı yapıyormuş gibi hareket eder, onlara işgalci bir ordunun yapacağı muameleyi yapar (Davis 1992; Herbert 1997). Haziran 1992'de Uluslararası Af Örgütü bir rapor yayımladı; bu raporda, Los Angeles'ın yoksul Afrika kökenli Amerikalı, Hispanik halkına yıllardır uygulanan polis şiddetinin denetlenmediğine, bu eylemlerin hem yerel hem federal yetkililer tarafından neredeyse bütünüyle cezadan muaf tutulduğuna dair bulgular derlenmişti.[28] Daha önce Rodney King'in dövülmesinin kamerayla

[28] *ABD, California, Los Angeles'daki Polis Şiddeti* [*Police Brutality in Los Angeles, California, United States of America*] başlıklı raporun (Uluslararası Af Örgütü ABD 1992) baştan sona okunması tavsiye edilir. Böyle acı bir çalışmanın ne yerel ne ulusal yetkililerde anlamlı bir tepki uyandırmayı başaramaması, sürgün mahallelerinde polisin buralara özgü, rutin tacizlerine bu yetkililerin kayıtsız kaldığının kanıtıdır. Rodney King hadisesi yıllar sonra gerçekleşen Rampart karakolu skandalıyla gölgede kalmıştır; özel bir çeteye mensup yetmiş polis memurunun suç işlediği, tacizlerde bulundukları ortaya çıkmıştı (zanlıların kasten dövmek, vurmak, sahte raporlar

kaydedilmesinin ardından "yoksul mahallelerde polisin orantısız güç" kullanması meselesine eğilen Christopher Komisyonunun sert raporu (1991) yazılmıştı. Christopher raporunun üzerine eklemeler yapan Af Örgütünün altmış sayfalık bu raporu gereksiz güç kullanımının çirkin örneklerinin ayrıntılarını veriyordu; bunlar arasında genelde "işkence ya da başka zalimce ve insanlık dışı muameleler" yer alıyordu. Bu muameleler örneğin "uluslararası kıstasların dışında" silah kullanılması, yumuşak başlı şüphelilerin hatta masum şahitlerin dövülmesi ya da vurulması, elektrikli "tazer" silahlarının gereksiz kullanımı,[29] teslim olmuş ve tehlike teşkil etmeyen zanlıların üzerine köpek salınması gibi uygulamalardır.

Viran kent bölgelerinin asi gençliği için polis, bu gençlik ile onları reddeden toplum arasında duran son "tamponu" meydana getirmektedir. Dolayısıyla polisi bir düşman, düzenin kurallarına açıkça karşı çıktıkları bu bölgeye izinsiz giren kişiler olarak görürler; ayrıca polisin varlığı sözlü ve fiziksel saldırganlığa kadar uzanabilecek bir düşmanlığı ve meydan okumayı körükler; rap şarkıcısı Ice T.'nin tartışmalı şarkısı "Cop Killer" [aynasız katili] bu durumu resmeder. (Ice T.'nin adaşı Ice Cube'un, John Singleton'ın kült filmi *Boyz N the Hood*'da oynadığı rol polis öldürmekle ilgilidir.) Gelişmiş ülkelerin tümünde polis, koruması beklenen halk tarafından yabancı güç olarak değerlendirilmeye başlandığı zaman, ancak baskıcı bir rol oynayabilir. Bu koşullarda polis, ayrımı ve düzensizliği şiddetlendirmekten başka işe yaramaz; şiddeti frenlemesi için polise güvenilir ama genelde şiddeti ateşleyen de polis olur (Wacquant 1993).

Kent marjinalliği ile toplu şiddetin geri dönüşüne verilen siyasi tepkiler, ulusal yurttaşlık ideolojilerine, devlet yapıları ile devletin becerilerine, siyasal konjonktüre bağlı olarak ülkeden ülkeye değişkenlik göstermiştir. Bir ucunda yoksulluğun, mülksüzleştirilmiş halkların suçlu kapsamına sokulduğu, öteki ucunda sosyal ve ekonomik hakların yeniden toplu tartışmaya açılmasıyla sorunun siyasallaştı-

yazıp mahkemede yalan söylemek, çete üyelerinin üzerine uyuşturucuyla silah bırakmak gibi suçlar). Sonuçta onlarca cezai hüküm bozuldu; Los Angeles şehri de Birleşik Devletler Adalet Bakanlığı'nın federal bir yargıç atayıp LA Polis Teşkilatı'nın faaliyetlerini beş yıl boyunca izlemesine rıza göstermek zorunda kaldı.

[29] Tazer silahı elde taşınabilen bir elektro şok silahıdır. Polisin potansiyel ya da fiili saldırganları uzaktan güçlü bir elektrik akımı vererek etkisiz hale getirmesini sağlar. İstismara açıktır; çünkü pek fiziksel iz bırakmaz. Birleşik Devletler'de polis teşkilatlarının bu silahı kullanması ihtilaflı bir mesele olmuştur: Araştırmalar, "güvenli" olması gereken elektrik şoklarının düzinelerce insanı öldürdüğünü göstermiştir.

rıldığı bir yelpazede dağılmışlardır. Hapishane ile oy sandığının simgelediği bu iki eğilimin, kitapta bahsi geçen üç toplumda da aynı anda iş başında olduğu gözlemlenebilir. Gerçi bu eğilimlerin kombinasyonları, hedef aldıkları kategoriler ülkeden ülkeye değişir; bu esnada hakim sınıfların çeşitli hizipleri devlet politikasının dümenini bu kutuplardan birine doğru çevirmek için kendi aralarında çekişir.[30] Hiçbir ülke ceza adaleti aygıtına gittikçe daha çok başvurulmasından tamamen uzak duramamıştır (suçun işlenmesinden bağımsız olarak); ayrıca hepsi kimi yurttaşlık haklarını, çeşitli sosyal yetkileri, bunların seçici olarak kısıtlanması ya da genişletilmesi bakımından yeniden muhakeme etmek zorunda kalmıştır. Yine de genele bakacak olursak görürüz ki bu mesele en fazla Fransa'da siyasallaştırılmış, Birleşik Devletler'de neredeyse tamamen siyaset sahnesinden dışlanmıştır; Birleşik Krallık'ta ise bir nevi orta yol izlenmiştir.[31]

Kentlerde arbedelerle geçen on yıl içinde Fransız hükümeti, çalışma hayatının çatlaklarından ve sosyal yardım kafesinden süzülüp düşenlere asgarî bir gelir güvencesi vermeyi öngören kanunlar geçirdi. İşsizlik yardımlarını artırdı, vasıfsız gençliğin eğitimine önem verdi; zengin şehirlerden fakir şehirlere servet aktaran bir mekanizma kurdu (gerçi çok kısıtlıdır). Aynı zamanda devlet, bütün ülkede önce 400 sonra da 751 "hassas mahallenin" koşullarını iyileştirmek için resmî makamlarca tasarlanan kapsamlı bir kent gelişimi programını da hayata geçirdi.[32] Hükümetin bu yenilenmiş eylemciliği, 1990

[30] Bu tanıyı ilk koyuşumun (1993) üzerinden geçen on yıl içinde adlî, cezai devletin yüceltilmesi ve genişletilmesi aracılığıyla toplumsal güvensizlik yaratan unsurların cezalandırılmasını içeren çözümün Birinci Dünyaya hatta İkinci Dünyanın kimi kısımlarına nasıl nüfuz edip genel yaklaşım haline geldiğini başka bir yerde göstermiştim (Wacquant 1999).

[31] Gelişmiş toplumlarda kent marjinalliğine ve düzensizliğe verilen siyasi tepki örüntülerinin aşağıdaki tanımlaması, her ülkede ortaya çıkan devlet tepkilerinin homojenliğini, tutarlılığını aşırıya vardıran analitik bir basitleştirmedir. Her vakada tepkilerin farklı düzeyleri (merkezî ve yerel), farklı alanları (ideolojik, yasal, hukuksal, sosyal yardımlar vesaire) arasında, ayrıca farklı müdahale yerleri (örneğin evsizlik ya da toplu şiddet), hedef grupları (yabancılar ya da vatandaşlar, sosyal yardım alanlar ya da suçlu saldırganlar vesaire) arasında da ayrım yapılması gerekir. Devletler epey farklılaşmış ve kusurlu eşgüdüme sahip örgütlü makineler olduğu için, çoğunlukla tutarsız ya da amaçları birbirleriyle çelişen politikalar güderler. Buna ilaveten, belirli bir politika için duyurulan amaçlar ile bu politikanın etkin hedefleri, bürokratik uygulamaları ve fiilî etkileri arasında esnek bir boşluk vardır.

[32] Bu politikanın en önemli yanlarını, yani "güvenceli ulusal asgari gelir" programının yaratılmasını, siyasi gerekçelerini, kusurlarını, fiili etkilerini ayrıntılı inceleyen bir

yılının sonunda bir şehir bakanı atamasıyla (devlet bakanına eşdeğer mevkideydi, yani Fransa'nın bürokrasi hiyerarşisinde en yüksek makam), hem cumhurbaşkanının hem de başbakanın "kentsel dönüşüm" savaşını kazanma uğraşına siyasi bağlılık göstermesiyle resmiyet kazanmıştır. Sonraki onyıl boyunca ayrıca konut ıslahını, suçları önlemeyi, eğitimi, toplu taşımacılığı, kültür erişimini hedefleyen müdahaleleri aynı mekânda birleştirmeye yönelik yeni planlar tertiplendi, yeni önlemler alındı. Masraflarını devletin karşıladığı bu "ihalelere" katılan şehirlerin sayısı 1977 yılında 27 iken 2000 yılında 247'ye yükseldi. Fakat kentlerde huzursuzluklar örtülü de olsa sürüyordu; örneğin 1994 yılında Paris çeperinde yoksul toplu konut projeleri olan Argenteuil'de, Sartouville'de, Mantes-la-Jolie'de art arda patlayan hadiseler bunu ispatlamaktadır. Şehir gençliği ile polis arasındaki toplu çatışmalar yavaş yavaş yoksullaşan Kızıl Kuşakta hayatın sıradan bir özelliği haline gelmişti; Kasım 2005'te olduğu gibi, bu hadiseler normal yoğunluğunun dışına taşıp coğrafî yayılım gösterene kadar medya bu durumu pek farketmemiş, şehir idarecileri de zımnen kabul etmiştir. Genelde barınma meselesini hedefleyen "kent politikası" vasıtasıyla inatçı kent marjinalliğinin toplumsal açıdan tedavisi kimi belirtileri hafifletebilir, devletin seçkin kesimini memnun edebilir, böylece bu kesim cumhuriyetçi eşitlik öğretisine bağlılık gösteren boş gevezeliklerini sürdürebilir. Fakat bu tedavi meselenin kökündeki illete saldırmaz: Ücretli işgücünün parçalanması, bu parçalanmanın da işsizliği ve geçici işleri beslemesi sorunun ana nedenidir.[33]

Amerikalı yetkililerin Los Angeles ayaklanmalarına gösterdiği tepki tamamen zıt bir kulvarda seyretmiştir. Açık isyanı, zaman kaybetmeden olağanüstü hal ilan ederek, yani asker "postallarını işe dahil ederek", saldırgan polisiye önlemleri devreye sokarak denetim altına alan Bush yönetiminin ilk önceliği olay yerine savcılardan oluşan özel bir ekip göndermek, olaylar sırasında tutuklanan binlerce insanı yasanın önünde hizaya getirmek için ödenek pompalamak olmuştur. (Onca reklamı yapılıp aynı şekilde başarısız olmuş başka

çalışma için bkz. Paugam, *La Société française et ses pauvres* (1993). Yarım yüzyıllık Fransız kent politikasının özeti için bkz. Bachmann ve Le Guennec (1996).

[33] Doksanların sona ermesiyle birlikte Fransız kent çeperlerindeki yoksullaşmayı tedavi etmesi beklenen "kent politikasının" tahmin edilebilir başarısızlığı üzerine merkezî hükümet, bu politikanın bölücü etkilerini frenlemek için saldırgan polisiye harekâtlar düzenlemeye mecbur kaldı (Wacquant 1999).

bir çaba da isyan sırasında çekilmiş binlerce saatlik amatör video görüntülerinin sağladığı kanıtlara dayanarak yağma ile çeşitli suçların zanlılarını belirleyip cezalandırmaktı.) Beledeye Başkanı Bradley daha fazla polis memurunun işe alınmasını, daha fazla hapishane inşa edilmesini yüksek sesle istedi. Los Angeles Bölge Savcısı, olaylara karışıp suç işleyenler için en az bir yıl hapis cezası isteyeceğini bağıra bağıra duyurdu. ABD Adalet Bakanı William Barr, "suçun çözümü" olarak gördüğü hapis sürelerinin uzatılması söylemi için bu isyanları bahane etti. Hem yerel hem federal yönetimler olayları cezai önlemlerle bastırma furyasını hızlandırmaya katıldı; gerçi Los Angeles'da, California'da, bütün ükede artan hapsetme oranlarının suç oranlarındaki artışı durdurmada farkedilebilir hiçbir etkisi olmadığı zaten kanıtlanmıştı (Petersilia 1993).[34]

İklim felaketlerinin aksine (Güney kıyılarını ya da Ortabatı ovalarını dönem dönem kırıp geçiren kasırgalar, seller gibi) –ki federal hükümet bu felaketlerin kurbanlarına (bunlar orta ve üst sınıf mülk sahipleridir) cömert malzeme yardımları, para yardımları yapmakta hiç gecikmez– Washington yönetimi Los Angeles South Central'de bağışları düzene sokmakla, kişisel inşaat ve yatırım çabalarını cesaretlendirmekle yetindi. İsyan 1992 seçim kampanyalarının hemen başlangıcında kopmuş olsa da, Beyaz Saray için yarışan üç büyük adaydan hiçbiri yoksulların kaderini bundan bahsedecek kadar değerli görmemişti. İsyanın toplum yapısına demirlediğini yadsıma ve siyasi önemini reddetme konusundaki bu inatçı tutum, isyanları en başta kışkırtan devlet ihmalinin sürmesinin teminatı olmuştur (Johnson ve diğ. 1993). Bu da kent marjinalliğinin insanlara korku ve çaresizlik, suç, hapis, gereksiz ölümler üzerinden ödettiği bedelin denetimsiz şekilde artmasını getirmiştir.

Birleşik Krallık kendisini bu iki kutup, yani siyasallaştırma ile suç kapsamına sokma arasında bir yere konumlandırmıştır. Karga-

[34] Amerika'da kentsel kargaşaların önüne geçmek için cezai yaptırımlara ağırlık verildiğinin bir göstergesi de yoksul mahallelerde uyuşturucu denetimi yaklaşımının tarafgirliğidir: Doksanlı yıllarda Federal hükümetin göklere çıkartılan "Uyuşturucu Savaşında" harcadığı yıllık 12 milyar doların üçte ikisi yürütme aygıtına tahsis edilmiş, gözetim kurumları önemsiz uyuşturucu kullanıcılarıyla, uyuşturucu satıcılarıyla doldurulmuştu; oysa eğitim ve tedavi hizmetleri neredeyse hiç ödenek alamıyordu. Sonuçta, on yıl içinde uyuşturucu suçundan hapse tıkılan insan sayısı dörde katlandı; bu durum sokaklardaki uyuşturucu ticaretine, uyuşturucu kullanımına pek de darbe vurmadı; bu yaklaşım sadece alt sınıf Afrika kökenli Amerikalı erkeklere tamamen ayrı bir darbe vurmuştur (Tonry 1994).

şayı ağırlıklı olarak siyahlardan meydana gelen "sabıkalı bir azınlığa" atfetmek burada her zaman güçlü bir eğilim olmuştur; fakat Thatcher ile Major'ın sadık *laissez-faire* hükümetleri bile kent planlaması ile konutların iyileştirilmesi projelerine bir yere kadar devletin elini sokmaya karar vermişti (Cameron ve Doling 1994). Birçok Britanya şehri, yerel seviyede iki uçlu bir yaklaşım yeğlemiştir; bir yandan, müstakbel isyanın hemen başlangıcında sokakların denetimini ele geçirmek için etkin polisiye yöntemlerden faydalanırlar, öte yandan düzen güçleri ile kent nüfusu arasında güven inşa etmeye, iletişim kurmaya girişirler ("toplum destekli polislik" kalkanı altında). Örneğin Handsworth isyanlarının ardından Birmingham polisi, bir dizi gerilim göstergesi geliştirmiştir. Bu tasarımların amacı şiddet patlamalarının içini önceden boşaltmaktı. Mahallenin önde gelen şahsiyetleriyle işbirliği yapan polis, olayların çıkma tehdidi yeniden belirdiğinde gençleri sokaklardan uzak tutmayı başarmıştı. Fakat genleşen sosyal yarıkların bunun gibi geçici çözüm politikalarıyla geçiştirilmesinin hoşnutsuzluğu azaltması daha ne kadar umulabilir, bu merak konusudur. Özellikle de devletin piyasa mekanizmalarını teşvik eden "kentsel kalkınma" politikası şehirler içinde olduğu kadar şehirler arasında da eşitsizliği derinleştirirken (Le Galès ve Parkinson 1993).

BİTİRİRKEN: YURTTAŞLIĞIN KARŞISINDAKİ ZORLUK

Son yirmi yılda kapitalist Batının gelişmiş toplumlarını silkelemiş olan kitlesel kargaşalar ile kentsel protestoların kökleri, hem bu toplumların ekonomilerinin dönemsel dönüşümünde (finans piyasalarının serbesti kazanması, ücretli emeğin sosyal niteliğini yitirip bireyselleşmesi, "esnekliği" dayatmak için işgücünün yenilenmesi), hem şehirlerinin toplumsal olarak kutuplaşmasında, hem de sosyal güvenliğin zarar görmesi pahasına kaynakların toplum içinde dağıtımı ve kamu mallarının metalaşması alanlarında şirketlerin yayılmasını öyle ya da böyle aşırıya kaçacak şekilde destekleyen devlet politikalarındadır.[35] Zengin ulusların egemen sınıfları ile devlet seçkinleri,

[35] Mollenkopf ve Castells'in (1991: 404) Birleşik Devletler örneği için belirttiği gibi, "kamu sektörü kaynakların yeniden dağıtımını üstlenmedi, ıslah edici bir rol oynamadı, bunun yerine gelir eşitsizliğini, mekânsal ayrımı körükleyen eğilimleri alevlendirdi; nüfusun büyük kısmına ulaşacak yeterli hizmetleri ise getiremedi." Bu gözlem

değişen ölçülerde de olsa, eşitsizlik ile marjinalliğin yükselişine set çekmekte ya beceriksizce ya da isteksizce davranmıştır. Ayrıca ikileşmiş metropollerin yıpranan işçi sınıfı mahallelerinde ekonomik darlığın, umutsuzluğunun, yaftalanmanın toplumsal ve mekânsal yoğunlaşmasını da engelleyememişlerdir. Yeni kimliğin biçimlendirilmesi ve toplu taleplerin siyasi alanda formüle edilmesi için gerekli olan örgütsel vasıtalarından mahrum olan metruk kentsel bölgelerde etnik bölünme (ister gerçek ister algısal olsun) ile proletersizleşmenin bir araya gelmesi, daha fazla huzursuzluğun çıkacağının habercisidir, ayrıca önümüzdeki onlarca yıl boyunca modern yurttaşlık kurumunun karşısına göz korkutucu bir meydan okuma da çıkartacaktır.

T. H. Marshall'ın ([1949] 1964) meşhur ifadesiyle yurttaşlık kurumu esasen, pazarın yarattığı sınıf ayrımını yumuşatmaya hizmet eder: "Toplumsal eşitsizlik örüntüsünü değiştiren", tarih standartları uyarınca gelişmiş sayılan toplumları nispeten barışçıl ve demokratik oluşumlar yapan şey, yurttaşlığın sivil alandan siyasi ve sosyoekonomik alana uzattığı köprüdür.[36] İkinci Dünya Savaşı sonrası himaye altındaki istikrarlı büyüme döneminde sınırları belli, egemen ulus devletler, üyeler ile üye olmayanlar arasında net bir ayrım koyabiliyor, üyeliğin temel boyutları arasında nispeten yüksek bir uyumun teminatını verebiliyorlardı; Amerikan toplumundaki Afrika kökenli Amerikalılar belirgin bir istisnaydı elbette. Günümüzde hem söz konusu ayrımı belirleme yeteneği azalmış hem de söz konusu uyum son derece zayıflamıştır; öyle ki yurttaşlık alanında günümüze kadar saklı kalan çatlaklar artık ışıl ışıl görünmektedir. Gelişmiş toplumların dış sınırları ile (ister gerçek ister sanal) iç homojenliği aşındıkça –ki bu erozyonun sebebi yukarıdan yüksek hızlı sermaye akışı, aşağıdan da sanayi işçileri sınıfının çözülmesi ile göçmen akışının birleşip

ana hatlarıyla, söz konusu dönemdeki İngiliz siyaseti için de geçerlidir; gerçi bu dönemin başında kamu kurumlarının daha güçlü bir yastık görevi vardı. Bu hesapta Fransa'nın sicili daha karma niteliklidir; devlet eylemlerinin farklı sektörleri zıt yönlere doğru evrimleşmiş, ayrım ile eşitsizlik göstergeleri daha yavaş, daha ılımlı şekilde değişmiştir.

[36] Turner (1986), gelişmiş toplumların yapısında bulunan çelişkileri hafifletme işinde yurttaşlık kurumunun önemini özlü fakat güçlü şekilde savunuyor, ayrıca Marshall'ın etkili tezi için sunduğu eleştirel tefsirinin de kavrayışı yüksektir. Yurttaşlığın Polanyi tarzında "kurumlaşmış bir süreç" olarak kışkırtıcı, tarihsel bir kavramsallaştırması için bkz. Somers (1993). Yurttaşlığın siyasi tanımındaki farklardan ötürü göçmenlerin işe dahil olmasında ulustan ulusa değişen örüntüleri inceleyen örnek bir çalışma Brubaker'ınkidir (1992).

oluşturduğu akıntıdır– yurttaşlığın elde edilen ya da herkese aynı anda eşit derecede bahşedilen bir statü olmadığı anlaşılır. Bunun yerine yurttaşlık, anlaşmazlıklarla dolu, dengesiz şekilde "kurumlaşmış bir süreçtir" (Karl Polanyi'nin diliyle söylemek gerekirse), yurttaşlık için sürekli mücadele verilmeli, bu hak tekrar tekrar güvence altına alınmalıdır.

Dolayısıyla yeni binyılın eşiğinde Birinci Dünya ülkelerinin yüzleşmek zorunda olduğu mesele şudur: Acaba bu ülkelerin yönetim biçimleri yurttaşlık kümesindeki ilave daralmaları, parçalanmaları engelleyecek beceriye sahip mi, ki bu zafiyeti işgücünün sosyal niteliğini kaybetmesi beslemektedir; bir de buna bağlı olarak acaba şehir imkânlarına fiilen katılım ile eksiksiz erişimini hem kent ortamı hem de şehir devlet [*polis*] anlamında sağlayacak hangi aracı kurumları icat etmeleri gerekecektir. Buradaki başarısızlık, gelişmiş toplumların kalbinde sadece sürekli kent içi kargaşanın, toplu şiddetin ve etno-ırksal çatışmanın sürmesine tanıklık etmemiz anlamına gelmez, aynı zamanda uzatmalı bir toplumsal bölünme sürecini görebilir, sınıflar ve mekânlar hiyerarşisinin dibinde eşitsizliklerin, güvensizliklerin dallanıp budaklanmasıyla da karşılaşabiliriz.

O halde, Fordist-Keynesçi sözleşmenin terkedilmesinden bu yana ihmal edilmiş semtlerde kaynaşıp bir bütün haline gelen kent marjinalliğinin yeni biçimlerini uygun şekilde teşhis etmek, hem bilimsel hem de siyasal sebeplerden ötürü ivedilik gerektirir. Elinizdeki kitap bu işi üç adımda yapmak üzere yola çıkıyor. İlk adım Birleşik Devletler'e dönüp Avrupa'daki gelişmelerin tutarlı şekilde karşılaştırılıp buna göre değerlendirildiği kent ortamı ile kent modelini ele almak, altmışlarda ilerici hareketlerin tavan yapmasından sonra siyah Amerikalıların gettosunda görülen çapraşıklığı teşrih etmektir. İkinci adım, ABD metropolü ile Fransız şehrindeki daimi yoksulluk biçimlerini, deneyimlerini karşılaştırıp aralarındaki farkları belirginleştirmektir; öyle ki marjinallik türlerinin kıtalar arası yakınsamasından bahseden tezi amprik olarak inceleyip kuramsal olarak netleştirmek mümkün olsun. Üçüncü adım, kentlerin aşağıdan kutuplaşma mantıklarını uygun şekilde tanımlamak, XXI. yüzyılın eşiğinde bu kutuplaşmaya ket vuracak politika seçeneklerini açıklığa kavuşturmaktır.

BİRİNCİ KISIM
KOMÜNAL GETTODAN HİPERGETTOYA

Chicago Batı Yakası North Lawndale'de alışveriş arabasını iten evsiz adam, 1988. © Camilo Vergara.

2 YÜZYIL SONLANIRKEN KARA GETTONUN DURUMU VE KADERİ

Sağ kalmaya çalışıyorum, çalışıyorum yaşamaya
Gettoda, gettodan bahsediyorum
Yollar kasisli, ışıklar patlak olsa da
Bağımlılar ölse de çubukla ağızlarında
Eski okul arkadaşlarım çuvallayıp dursa da
Aynı her gün, her gece aynı
Seni vurmam kardeşim ama vururum o salağı
Kafalamak isterse beni, eğer sıkarsa canımı
Hep merak ediyorum nasıl dikeceğim nalları
Bilirim sadece hayatta kalmayı.

Too Short, "The Getto"[1]

Amerikan metropolünün siyah mahallelerinde öfke ateşini yakan ayaklanmalardan yirmi yıl sonra, 1960'ların ortalarında, getto, ulusal meselelerin ön cephesine geri döndü. Ancak bu sefer, beyaz yetkililere karşı kopan isyanda Afrika kökenli Amerikalılar topluluğu içinde hızla yayılan olağanüstü karışıklıkların yerini "yavaş isyan" almıştır (Curtis 1985), yani yerel suç oranları, toplu yoksulluk ve toplumun içten çöküşü artmıştır. Gece haberlerinde, temel haklarının tanınmasını isteyen barışçıl siyah göstericilere devletin şiddetini kusan beyaz polislerin yer aldığı sahnelerin yerini arabalardan açılan ateşe, "sosyal yardım bağımlılığına", yoksul mahalle "gençlerinin gebelik" krizine dair korkunç haberler almıştır. Siyah vaizler, siyasetçiler ve endişeli anababalar hâlâ kamunun ilgisini çekmeye çalışıp yerel seviyede gösteriler düzenliyorlar, fakat artık dile getirdikleri itirazlar, düzenledikleri yürüyüşler hükümetten çok getto mahallelerini korkunun ve ölümün kol gezdiği dehşet sahnelerine çeviren uyuşturucu tacirlerini, çeteleri hedef alıyor.

[1] *Short Dog's in the House* albümünden, 1990, Zomba Plakçılık Şirketi; Leroy Hutson, Donna Hathaway, Al Eaton, Todd Shaw; yayım hakkı 1990 Don Pow Müzik; bütün hakları Peer International Müzik Şirketinde saklıdır; izin dahilinde kullanılmıştır.

IRK AYAKLANMALARINDAN SESSİZ AYAKLANMALARA

Kendi cemaatleri üzerindeki denetimi zorla ele almayı isteyen Zenci yağmacılar ve Siyah Güç aktivistleri imgelemi (Boskin 1970), insanların ırklarıyla gurur duyup kendilerine değer vermesi dalgasının sırtına binmişti, şimdi ise yerini aşağılık "sınıfaltının" korkunç imgelemine bırakıyordu; "sınıfaltı" teriminin hedefi, üyelerinin güya davranış bozuklukları ve kültürel sapkınlık gösterdiği bir siyahi yoksullar kesimini tanımlamaktı (Auletta 1982; Sawhill 1989). Bu tehditkâr kent belası kişileştirilmişti; küstah ve saldırgan bir çete üyesi olarak erkek resmi, sosyal yardım alan sefih ve edilgen bir anne olarak kadın resmi çizilmişti. Bu ikiz figürlerin (kendine) zarar verici davranışlarının Amerikan değerlerine hem fiziki hem de ahlaki bir tehdit oluşturduğu düşünülüyordu.

Altmışlı yıllarda siyahlar topluluğunun seferberliğe geçmesine eşlik eden, umutların yaşatılmasına yardım eden (McAdam 1981; A. Morris 1984) toplumsal hareketler dalgası geri çekildi; ne var ki ülkenin ırksal eşitsizliklerle savaşma kararlılığı da geriledi. Bu zayıflama süreci, kamusal alanda getto hakkında sürdürülen tartışmalarda kullanılan tabirlerin değişimine yansımıştır. Lyndon B. Johnson'ın "Yoksullukla Savaş" lafının yerine Ronald Reagan ile ardıllarının "Sosyal Yardıma Karşı Savaş" lafı geçmiştir. Bu esnada ırk eşitsizliği, sınıf eşitsizliği ve yoksulluk arasındaki toplumsal bağlar meselesi, yoksul mahalle sakinlerinin kişisel sebepleri, aile normları ve aile değerleri bağlamında dile getirilir olmuştu; burada sosyal yardıma düşen ise kötü adam rolünü oynamaktı. Bu anlayış uyarınca kamu politikalarının hedeflerinin kapsamı daraltılmıştı: Ulusun iki yüzüncü yıldönümü şerefine 1976'da ulaşılması planlanan Büyük Toplum programının yoksulluğu bitirme hedefini ve ırk ayrımını kararlılıkla azaltmak amacını kovalamak yerine, yüzyılın sonuna geldiğimizde devlet, ilk hedefin alt sınıf siyahların toplandığı harap kent adacıklarıyla (ayrıca, en zararlı yoksul mahalle sakinlerini deliğe tıkmak için 1980'lerde şaşırtıcı bir hızla inşa edilen hapishanelerle) sınırlanması, ikinci hedefin ise "iyicil ihmal" politikasından tatmin olmuştur.[2]

[2] Nixon'ın Çalışma Bakanlığı Müsteşarı Daniel Patrick Moynihan, Kerner Komisyonu'nun (1968) tavsiyelerine kulak asmamıştır; bu komisyon ırk eşitsizlikleri yapısını dağıtmak için devletin sonuna kadar müdahale etmesi gerektiği görüşünü savunmuştu. Söz konusu eşitsizlikler yasal ayrım döneminden miras kalmıştı (1969: 9). Irk meselesinin "iyicil ihmali Moynihan döneminin" gelmesini istemişti, yani altmışlarda gerçekleştirilen "atılım"la "Amerikan Zencileri nicel bağlamda sıra dışı ilerlemeler kaydetmişti, ki buna da güvenilebilirdi." Sosyalbilim araştırmacıları bu tezi anında çürütmüştü (ör-

Aynı sebepten ötürü, sosyalbilim araştırmalarının odağı, kentlerde renkleri ayıran sınırlardan siyah yoksulların bireysel arızalarına, etno-ırksal tahakkümün ve ekonomik zulmün mekanizması olarak gettodan (Clark 1965; Liebow 1967, Blauner 1972), kent emekçilerinin ulusal birliğe tam katılımını engelleyen siyasal, ekonomik ayakbağlarından, "sınıfaltını" mesken tuttuğu söylenen "patolojilere", kamu kaynaklarını istismara varacak şekilde kullanmalarını asgariye indirecek, onları hızla genişleyen düşük ücretli emek piyasasının dış katmanlarına itecek acilen alınması gereken cezai önlemlere (örneğin, Ricketts ve Sawhill 1988; Mead 1989) kaydı.[3]

Fakat gettonun simgesel düzlemde betimlenmesinde ve gördüğü siyasi muamelede gerçekleşen bu kayma, 1964-1968 ayaklanmalarının sebeplerini ve getirilerini inceleme görevi verilmiş olan Sivil İtaatsizlik üzerine Ulusal Danışma Kurulu'nun 1968 yılında yaptığı meşum uyarının (Kerner Komisyonu 1968, 1988: 396, 389) gerçeklik kazandığını unutturmayabilir: "Büyük Amerikan şehirlerinin gettolarında yaşayan dar gelirli, mağdur Zencilere uygulanan ayrımcılığın hızlanmasının" sonucu olarak "ülke birbirinden ayrı, eşit olmayan iki topluma doğru gitmektedir". Siyah orta sınıf sıra dışı bir büyüme yaşayıp gerçek ilerlemeler kaydederken –ki gerçi bu durum kırılgandır, çünkü çoğunlukla hükümetin çabalarına, (ikinci derecede) şirket işverenlerine uygulanan yasal baskıya dayanır (Collins 1983; Landry 1987; Son ve diğ. 1989)– altmışlara kıyasla siyah kentlilerin yoksulluğu daha da şiddetli, daha inatçı olmuş, iyice yoğunluk kazanmıştır (Wilson 1996). Ayrıca tarihî gettonun kalıntılarında kilitli kalmış halk ile toplumun geri kalanı arasındaki ekonomik, sosyal, kültürel mesafe o denli artmıştır ki böylesi ne Amerikan tarihinde ne de öteki

neğin, Cook 1970), ama gelecek otuz yıl boyunca bu tez federal hükümetin politikaları için kılavuz ilke hizmeti görmüştür.

[3] Dolayısıyla seksenler boyunca "kent yoksulluğu" araştırmaları aile meselelerine, sosyal yardım ile saplanılığa sabitlenmişti. Fakat bunun bedeli, Amerikan toplumunun özelliği olan ırk ayrımının sürmesinin ve sınıf ayrımının derinleşmesinin ihmal edilmesi, getto sakinlerinin yaşama şansını cidden azaltan kamu politikalarının (eğitimde, barınmada, sağlıkta, kentsel kalkınmada, adalet sisteminde vesairede) hayata geçirilmesine yol açan siyasi kaymaların görmezden gelinmesi olmuştur. Aile yapısı, ırk ve yoksulluk meseleleri öylesine birleştirildi ki birbirleriyle eşanlamlı hale geldiler (Zinn 1989), sanki doğuştan gelen bir nedensellik ilişkisiyle birbirlerine bağlılarmış gibi. Keza, kent içi çöküş ile ırk aynı kefeye konuldu (R. Franklin 1991: Dördüncü bölüm), öyle ki "kentsel" [*urban*] sıfatı şehirdeki mevcut yoksul siyahlarla, öteki madun etno-ırksal sınıflarla ilgili meseleleri tarif eden örtülü bir ifade haline gelmiştir.

gelişmiş toplumlarda görülmüş şeydir.

Ebedi gettoya elveda

Tarihçi Gilbert Osofsky'nin (1968: 244) sözlerini ödünç almak gerekirse, "metropol siyahlarının hayatında sonu gelmeyen, trajik bir tekdüzelik" olduğunu söylemek ve bunun da "çileli getto" olduğunu belirtmek, gettonun onlarca yıl değişmeden kaldığı, sanayi sonrası ekonominin başlangıcındaki kadar ciddi siyasal güçlerden, toplumsal eğilimlerden, kapsamlı yurttaşlık haklarının yasallık kazanmasından, pozitif ayrımcılık programlarından, kenar mahallelerde nüfusun seyrelmesi ile şehir merkezinde arsaların değer kazanmasının oluşturduğu çifte baskının altında metropolün yeniden örgütlenmesinden etkilenmediği anlamına mı gelir? Aslında tersi geçerlidir. Çünkü ekonomik bakımdan ikinci sınıfa itilmesine, ırk tuzaklarına düşürülmesine devam ediliyor edilmesine ama, seksenlerin, doksanların gettosu XX. yüzyıl ortasındaki öncülünden oldukça farklıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesindeki döneme ait komünal getto, sıkı, sınırları belli, birliktelik bilinciyle birbirine bağlanmış siyah sınıfların hepsini, neredeyse eksiksiz bir sosyal işbölümünü, sınıf yapısında yukarılara tırmanma olanaklarını ve temsiliyet imkânlarını barındıran bir yapıydı. *Komünal gettonun* yerine yüzyılın sonunda *hipergetto* diyebileceğimiz (Wacquant 1989) bir yapı geçmiştir. Hipergettonun mekânsal düzeni, kurumsal tertibi, nüfus içeriği, kent toplumundaki yapısal konumu ve işlevi oldukça yenidir. Dahası, gettonun Amerikan toplumundan ayrışması sadece görünürdedir: Habermas'ın ([1981] 1984) üzerinde durduğu kavramsal ayrımı kullanmamız gerekirse, bu ayrışma "yaşam dünyası" seviyesine aittir, bir "sistem" farkı değildir. Bu ayrışma, getto sakinlerinin somut deneyimleriyle, somut ilişkileriyle ilgilidir, onları metropol topluluğuna, dışlayıcı bir tarzda da olsa, sıkıca demirleyen dip bağlarıyla ilgili değildir. Aslında hem bu bölümde hem de bundan sonraki iki bölümde, altmışların ilerici hareketlerinin uyandırdığı şok dalgasına tepki olarak ABD ekonomisinin, sosyal uzamın ve güç alanının çehresini yeniden çizen yapısal değişimler ile gettonun dönüşümü arasında köklü nedensel, işlevsel bağlantılar olduğunu ileri sürüyorum.

Fordist-Keynesçi dönemdeki ırk tahakkümü analizlerini, sanki zamandışı kurumsal bir tertibatmışcasına tekrarlamak ya da genişletmek yerine, ABD metropolünde *gettonun konumunu ve işlevini tarihselleştirmek* ve Yurttaşlık Hakları Hareketinin zirvesinden sonraki kaderini açıklamak için fiziki çeperinin ötesine gitmek zorun-

dayız. Gettoları hakiki evcil "Bantustan"lara[4] dönüştürmek üzere bir araya gelmiş ekonomik, siyasal güçleri derinlemesine incelemek, gettoların kendi evrimlerinin ilkesini kendi içinde taşıyan özerk, sosyomekânsal uydular olmadığını açıklığa kavuşturur. Ayrıca yüzyılın sonunda Amerika Kara Kuşağının içinde bulunduğu tehlikeli durumun sırf, ekolojik süreçlerin belirlediği emek arzı ve talebi arasındaki mekânsal "uyumsuzluk" ile işgücü vasfı uyumsuzluğunun, sanayisizleşmenin ya da nüfus değişimlerinin mekanik bir sonucu olmadığını da gösterir; üstelik bir "yeni sınıfaltını" çıkaracak yumurta olmadığını ortaya koyar; sınıfaltı ister doğduğu halinde bulunsun ister Amerikan kent manzarasının kalıcı donanımında çoktan "billurlaşmış" olsun (Loewenstein 1985; Nathan 1987; Marks 1991), isterse de sapkın davranışlarıyla, gelir seviyesiyle, kültürel eğilimleriyle ya da siyasi tecritiyle tanımlansın. Bu tehlikeli durum daha ziyade hem hâkim söylemde hem de nesnel gerçeklikte ırksal bölünmenin, sınıfsal eşitsizliğin ve kentsel mekânın *siyasal olarak* yeni bir tarzda eklemlenmesinin ürünüdür.

Dışlayıcı kapatmanın (Max Weber'in kullandığı anlamda [[1918-20] 1968]) aygıtı olarak getto hâlâ bizimledir, fakat artık farklı bir getto tipidir: Ortamıyla birlikte iç dokusu da değişmiştir, gettoyu aynı anda Amerikan toplumunun geri kalanına zincirleyen, toplumun geneli içindeki bağımlı, marjinal konumunu temin eden kurumsal süreçler de farklılaşmıştır. Bu farkları, yüzyılın sonunda gettonun ne olduğunu, hem dışardakiler hem içerdekiler için ne manaya geldiğini anlamak için, akademik "sınıfaltı" masalının bir kenara süpürülmesi gerekir. Bu masal, şehirde yoksulluk ile ırk kümelerinin kesişmesine dair tekrar alevlenen tartışmaların sahnesinde boş yere kalabalık etmiştir; bu masalı dinlemek yerine bir yanda ırk ayrımı yapılan kent merkezindeki günlük hayatın ve sosyal ilişkilerin dönüşümü ile öbür yanda belirli kast ve sınıf yapılanmalarını, ki hipergetto bunların cisimleşmesidir, açıklayan ekonomik, sosyal, siyasal erk sisteminin imarı arasındaki mevcut ilişkileri yeniden düzenlemeliyiz. Buna istinaden, bu bölüm, getto sakinlerinin kendilerini (yeniden) tanımladığı maddi ve simgesel mekânı baştan şekillendiren *dış* etkenlere en önemli mertebeyi vermekte, gettonun özgül sosyal düzeni ile bilincinin getto *içi* üretimine ancak dolaylı olarak değinmektedir. Söz konusu vurgunun nedeni, yapısal kararların grup oluşumu ve

[4] Irkçı yönetim altındaki Güney Afrika'da ve o zamanların Güneybatı Afrikasında (şimdiki Namibya) siyahlara ayrılan yaşam alanları —*çev. notu.*

güzergâhını A'dan Z'ye belirlediği inancı değildir. Bilakis. Bunun yerine biri kuramsal biri ampirik iki önermeye dayanır.

İlk önermeye göre metropolün göbeğinde bir topluluğun inşa edildiği ve kimliğin üstlenildiği nesnel koşulların aydınlatılması, gettonun *Lebenswelt*'i [yaşam alanı] ile bu alanın içinde gömülü olan pratiklerin, anlamların analizinin sosyolojik ön şartıdır. Getto sakinlerinin kim olduklarını, kim olabileceklerini anlamak için hayata geçirdiği stratejiler, hem maddesel hem de simgesel konumların ve kaynakların bu nesnel mekânında kök salmıştır. Aşağıdan (daha doğrusu içeriden) kaynaklanan eylem ve anlamların yarattığı güçlüklere ışık tutan "yerli bir bakış açısının" (Aldon Morris (1984) tarafından savunulmuştur) yokluğunda bu analizin eksik kalacağı doğru olsa da, "siyahlığın değerinin", "muhalif siyah kültürün" zenginliğinin halka hoş görünmek için yüceltilmesi (hooks 1992: 17), Fordist-Keynesçi çağın kapanmasının ardından gettonun kaderi ve durumunun sağlam bir şekilde değerlendirilmesi için ne yedek bir güç ne de güvenilir bir fırlatma rampası temin eder.

Bu bölümün ikinci önermesi Amerikan toplumunda fiziki, sosyal ve simgesel bir mekân olarak getto gerçekliğinin, ister sevilsin ister sevilmesin, dışarıdan şekillendirildiği, aslında dışardan dayatıldığı ve getto sakinlerinin kendi toplu ve bireysel kimliklerini üretme vasıtalarından gittikçe mahrum bırakıldığıdır. *Soul* [ruh] ve "sınıfaltı" kelimelerinin birbirlerine karşıt kökenlerinin kullanımlarını ve anlam yüklerini karşılaştırmak bu anlamda öğreticidir. *Soul* düşüncesi, ki altmışların getto ayaklanmalarında geniş kesimlerin ilgisini çekmiştir, "alt sınıf kent Zencilerinin kendi "ulusal karakterlerini" anlatan bir halk kavramıydı" (Hannerz 1968: 454). Grup içi tüketim amacıyla içeriden üretilen bu kavram, dayanışmanın simgesi olarak hizmet etmiş, kişisel gururun, grup gururunun rozeti olmuştur. Bunun aksine, "sınıfaltı" statüsü tamamen dışardan (ve yukarıdan) atanmıştır; bu statünün varsayılan "üyelerine", gazeteciler, siyasetçiler, akademisyenler, hükümet görevlileri gibi simge üretiminde uzman unsurlar tarafından, denetim ve disiplin (Foucault'nun anlayışında disiplin kelimesi hem tabi hale getirmeyi hem de özneleştirmeyi[5] anlatır) amaçları güdülerek bu statü zorla uygun görülmüştür, üstelik bu analitik kurgu ürünüyle keyfî olarak kümelendirilen insanların kendileriyle ilgili anlayışlarına dair en ufak bir endişe dâhi duyulmamıştır. Halk kavramı "soul", siyah kimliğinin yerel unsurlarca yeniden

[5] *Subjectivation* aynı zamanda tabi olunan süreçlerle özneleşmedir —*ed. notu.*

değerlendirilmesine doğru yol alan "getto içi diyaloğun" bir parçası olarak olumlu bir anlam taşır, oysa sınıfaltı tabiri aşağılayıcı niteliklidir ve başkalarını yaftalamak dışında kimsenin dile getirmeyeceği ya da başvurmayacağı olumsuz bir etikettir. Cornel West (1994) gibi "asi" siyah aydınların bile sınıfaltı tabirini kucaklaması, gettonun hangi dereceye kadar *yabancı bir nesne* haline geldiğinin göstergesidir; Birleşik Devletler'in sosyal ve simgesel topraklarında tuhaf ve yabancılaşmış bir unsura dönüşmüştür.

Başlamadan önce üç uyarı

Yüzyılın sonunda Chicago'nun siyah gettosundaki toplumsal koşulların ve günlük hayatın portresini çizmeden önce üç uyarı yapmam yerinde olacaktır. Öncelikle vurgulamak gerekir ki, getto bir topografi biriminden ya da yoksul ailelerin, bireylerin bir araya toplanmalarından öte bir şeydir; bunun yerine *kurumsal bir oluşumdur*, yani *etno-ırksal kapatma ve denetim* mekanizmalarının bir araya geldiği, yerleşik bir mekâna sahip, özgün bir yapıdır. Kısaca söylersek, ideal tip tanımına göre getto sınırları belli, hakkında olumsuz bir tipleme yapılmış halkların (Rönesans Avrupasının prensliklerindeki Yahudiler, Fordist konsolidasyon döneminde Birleşik Devletler'deki Afrika kökenli Amerikalılar gibi) onlara ayrılmış bir bölgeye –ki burada etraflarını saran toplumun baskın kurumlarına karşı hem koruyucu bir tampon hem de işlevsel bir yedek görevini yerine getirecek özgül kurumlar geliştirebilirler– zorla sürülmesiyle doğmuş, etnik bakımdan biteviye sosyomekânsal bir oluşumdur (Wacquant 1991). Çoğu gettonun *tarihsel olarak* yaygın, bazen de şiddetlî maddi sefaletin mekânı olması, gettonun illa ki yoksul olacağı ya da yoksulluğun eşit dağıldığı anlamına gelmez;[6] 1940'ların "Bronzeville'i" (Chicago gettosunun sakinleri o zamanlar bu adı takmıştı) Güneyin siyah topluluklarının çoğundan kesinlikle daha varlıklı idi. Dolayısıyla getto,

[6] Sakinlerinin yoksulluğu aşırı boyutlara varsa bile bütün dar gelirli bölgeleri de getto değildir. Seksenlerde Kenosha (Wisconsin) ya da Pontiac (Michigan) gibi sanayisini yitiren Ortabatının beyaz şehirlerini, Mississipi deltası kırsalını, Amerikan Yerlilerinin kamplarını ya da Büyük Buhran sırasında Birleşik Devletlerin büyük kesimini düşünün. Yoksulluğun büyük oranda, yoğunluklu görüldüğü bölgeleri "getto" olarak etiketlemek sadece keyfî olmaz (hangi noktada durmak gerekir ve ölçüsü ne olacaktır?). Bu yapılırsa, terimin tarihsel anlamı elinden alınmış, sosyolojik içeriği boşaltılmış olur, ayrıca gettonun ürünü olduğu dışlanmanın iş başındaki mekanizmalarının ve ölçütlerinin incelenmesine de ket vurur (Wacquant 2002b).

toplumsal anlamda yekpare değildir. Aşırı bakımsızlıklarına karşın, birçok yoksul mahalle bir nebze de olsa mesleki, ailevi çeşitlilik barındırır. Getto da tamamen çorak değildir: Viran arazisinin ortasında, oraya buraya dağılmış nispeten ekonomik, sosyal istikrar içeren adacıklar mevcuttur, ki bunlar getto sakinlerine kaçış ve mücadele stratejileri için kırılgan fakat önemli fırlatma rampaları temin eder; sosyalleşmenin yeni biçimleri ufalanan sistemin çatlaklarında sürekli gelişir.

İkincisi, gettoya yabancı bir yer muamelesi yapmanın, onu ortak normlardan sapan bir unsur olarak görmenin, kısacası gettoyu *egzotikleştirmenin* cazibesine karşı konulmalıdır. Örneğin, akademik "sınıfaltı" mitinin yandaşları, gazete haberleriyle (bu haberlerin cazibesine hemen kapılırlar) ve yoksul siyahlara karşı sınıfsal, etno-ırksal sıradan önyargılarla hoş bir yankı yapan korkunç "antisosyal" davranış masallarında bunu yapmayı alışkanlık haline getirmişlerdir. Sosyolojinin basit bir sosyolojisi, çoğu "sınıfaltı" tanımlamasının aslında varsayılan amacından ziyade, analistin betimlediği alacalı nüfusla olan *ilişkisine*, ırk, sınıf önyargılarına, korkularına ve fantazilerine dair daha çok şeyi açığa vurduğunu gösterecektir; "sınıfaltı bölgelerinin" betimlemeleri, çoğunlukla bu bölgelere asla ayak basmamış olan analistlerin görünürde "tarafsız" (yani egemen) ve uzak bakış açısının belirgin işaretini taşır.[7] Medyanın önyargılı algısının pekiştirdiği imgelerin, bu imgelerin ilham verdiği belirli sosyoloji yaklaşımlarının aksine, getto sakinleri özel bir adlandırmayı gerektiren ayrı bir insan soyu değildir; hayatlarını kazanmaya çalışan, maruz kaldıkları sıra dışı baskıcı ve sıkıntılı koşullarda ellerinden geldiğince yaşam koşullarını iyileştirmeye gayret eden sıradan insanlardır. Dışarıdan bakan aceleci bir yorumcunun durduğu noktadan kültürel şifreleri ve tavırları tuhaf, Donkişotvari hatta sapkın (post-Fordist gettolar üzerine söylemlerde bu sıfat o kadar çok tekrarlanmıştır ki adeta get-

[7] Belki de gözleme dayalı inceleme süsü verilmiş ahlak söylevleriyle, siyasi gevezeliklerle örülmüş bu tutarsız dokuyu üretmek için gettoyu uzaktan ve yukarıdan, bürokratik araştırma aygıtının güven verici bakışıyla "kuramsallaştırmak" üzere "sınıfaltı yandaşlarının gettodan uzak durmaya gayret etmesi gerekliydi; bu incelemelerin birincil amacı yoksul siyahların kökünü ulusal gövdeden simgesel olarak kazıyarak "ana damar" toplumu (bir muğlak tanım daha) bunların tehdidinden, zehrinden uzak tutup korumaktı. Bu mesafenin birçok göstergesinden biri şudur: Konu hakkındaki büyük bir konferansta sunulmuş makalelerinin toplandığı *The Urban Underclass [Kentsel Sınıfaltı]* (Jencks ve Peterson 1991) gibi özlü bir başlık atılmış tuğla gibi bir kitapta, yirmi yedi yazardan sadece bir tanesi getto içinde ilk elden kapsamlı bir gözlem yapmıştı.

toyla aynı anlama gelir olmuştur) görünebilir, fakat yakından bakan yöntemli gözlemler sayesinde, hammaddesini geçmiş deneyimlerden alan toplumsal gerçeklere uydukları ve yakın çevrelerinin olanaklarına, kısıtlamalarına gayet uygun düştükleri anlaşılmıştır.[8]

Amerikan yoksulluk araştırmalarının ana varsayımının aksine üçüncü uyarı, günümüz gettosunun "toplumsal örgütsüzlükten" mustarip olmadığının altını çiziyor; alet olduğu yaygın istismarları düşünürsek, bu da sosyalbilimlerden emekli olmayı hakeden ahlakçı bir terimdir (Wacquant 1997a). Aslında örgütsüz değildir; ekonomik gerekliliğin, genelinde sosyal güvencenin olmamasının, sonu gelmeyen ırk düşmanlığının ya da bu ırka karşı kayıtsızlığın ve siyasi iftiraların acımasız baskısına tepki olarak *farklı biçimde teşkilatlanmıştır*. Bu kitabın ilk kısmında göreceğiz ki hipergetto özgün bir sosyal düzen içerir, mekânın ırklara göre katı bir şekilde bölünmesi söz konusudur; "sosyal yırtıcılarla" tıka basa dolu bir ortama yayılmış "kıt kaynaklar için meydana gelen çatışmaların ve yoğun rekabetin etrafında örgütlenmiştir" (Sânchez-Jankowski 1991: 22, 183-92); siyasal, bürokratik alanların sıradan işleyişi tarafından hem değersiz hem de değersizleştirici bir yapı olarak meydana getirilmiştir. Bununla ilişkili olarak, getto sakinleri, kendi içine kapalı ayrı bir grubun parçası değildir, oysa "sınıfaltı" tezinin savunucuları buna inanmamızı yeğlerdi (sınıf hiyerarşisinin alt basamaklarında katılım ve üst sınıflara tırmanma örüntülerinde değişimi gösteren veri olmamasına rağmen). Bunun yerine siyah işçi sınıfının vasıfsız ve toplumdan dışlanmış kesimine aittirler; bunun sebebi Afrika kökenli Amerikalılar topluluğunun öteki bileşenleriyle mevcut akrabalık ilişkileri, sosyal bağları ve kültürel ilişkileri olduğu kadar ücretli emek çemberinin sınırlarındaki istikrarsız konumlarıdır (Aschenbrenner 1975; Pétonnet 1985).[9]

[8] Chicago Güney Yakası sokaklarında çalışan uzman bir "üçkağıtçının" günlük dünya görüşünü, gelir yaratma stratejilerini analiz ederek bunu göstermeye çalışmıştım (Wacquant 1998).

[9] Sosyal ilişkiler ağını ele alan gözden kaçırılmış analitik bir çalışmada Melvin Oliver (1988), kentlerdeki siyahî topluluğun anlamlı bir portresini verir; bu portre, sosyal yadsınmanın ve patolojilerin yatağı olarak resmedildiği genel temsiliyle çelişen, kişiler arası bağların birbirleriyle bağlantılı kümeleri olarak tasvir eder bu topluluğu. Los Angeles'ın tarihî gettosu Watts'ın sakinleri ile buradan yeni ayrılmış orta sınıfların semti Crenshaw-Baldwin Hills sakinlerinin benzer sosyal ilişkiler ağlarına (boyut, ilişki bağlamı, mekânsal yayılım, yoğunluk, başarısızlık ve karşılıklı ilişki olarak tanımlanmıştır) sahip olduğunu, iki bölgede de o bölgelerin sakini olmayan akrabalarla kurulan bağların eşit derecede geçerlilik taşıdığını göstermiştir.

50'LERİN "KOMÜNAL GETTOSUNDAN" 90'LARIN HİPERGETTOSUNA

Siyah gettoların oluşma süreci eskidir ve pekâlâ belgelenmiştir; başlangıçta ayrı bir mekâna kapatılmış siyahlar, şiddetin getirdiği acılarla birlikte buralara yığılmıştır; sonra beyaz nüfusun şehir dışına kaçmasıyla genişleme başlamış, bunu paralel kurumların oluşumu izlemiştir; bu kurumlar getto sakinlerinin hayatını bir kalkan gibi sarmış, fakat aynı zamanda bir kapana da dönüşmüştür; çünkü zamanla işsizlik, suç oranlarında artış ve toplumsal anlamda yerini kaybetme baş göstermiştir. Bu süreç, XX. yüzyılın ilk yarısında *etno-ırksal dışlama* anlayışının bir kurumu olarak Kara Kuşağın ilk meydana getirilişine kadar geri gider.[10] Amerikan toplumunda gettolaşma sürecine maruz kalan tek sınıfın siyahlar olduğu pek bilinmez. Etnik beyaz denen grupların (yani ülkenin Anglo-Sakson kurucularının dışındaki etno-ulusal kökenli Avrupalı göçmenler: İtalyanlar, İrlandalılar, Polonyalılar, Yahudiler vesaire) çoğu başlangıçta heterojen *etnik yığınlar* halinde yaşamıştır; gerçi buralar varoş olsa da, beyaz toplumla kaynaşma yolunda geçici ve çoğunlukla da gönüllü kalınan ara duraklardı. Wirth'in (1927) *ölçüsüne* göre bu yerleşim yerleri, izlenimci bir bakış açısı dışında hiçbir anlamda getto değildi. Buralardaki ayrımcılık kısmî idi; ait olunan sınıfın, ulusun ve yurttaşlığın bir karışımına dayanıyordu. Öte yandan siyahların tıkıldığı yerler, "ayrımcılığın fiilien topyekûn uygulandığı, bu belanın esasen gönülsüzce çekildiği, üstelik hiç bitmediği" alanlarda sadece Afrika kökenli Amerikalıların oturmasıyla emsalsizdir (Philpott 1978: s. xvi).[11] Üstelik, siyahların zorla ayrı tutulması konutların ötesine taşmış, eğitimden, iş imkânlarından kamu hizmetlerine, siyasi temsiliyete kadar uzanan temel kurumsal arenaları ve yakın temas alanını kapsar olmuştu;

[10] Chicago gettosu örneği için bkz. Spear (1968), Philpott (1978), Drake ve Canyon ([1945] 1993). Fordist dönemde Kuzeyin sanayi şehirlerinde siyah mevcudiyetine kapsamlı bir tarihsel bakış için bkz. Kusmer (1986), Franklin (1980). Kara gettonun *longue durée* [uzun vadeli] ömründe izlediği yolun tarihsel köklerine burada yeterli yeri ayırmak mümkün değildir. Harekete geçirici sebepler gettonun dışında olsa da, kara gettonun dönüşümü, her toplumsal oluşumdaki gibi, iç yapısından kaynaklanmıştır, öyle ki son evriminin aydınlatılması için yüzyıl geriye, kuluçkaya yatırıldığı döneme gitmek gerekir demekle yetinelim.

[11] Örneğin, 1930'da tamamen siyahların yaşadığı Güney Yakası gettosu şehrin Afrika kökenli Amerikalı nüfusunun yüzde doksanından fazlasını barındıyordu. Oysa Chicago'nun "Küçük İrlanda'sında" yirmi beş farklı ulus mevcuttu, mahallenin sadece üçte biri İrlanda kökenliydi, şehrin İrlanda asıllı sakinlerinin ancak yüzde üçü burada barınıyordu (Philpott 1978: 141-2).

dolayısıyla topluma koşut, neredeyse eksiksiz bir paralel sosyal yapı geliştirmek durumunda kaldılar; yüzünü siyahlara dönen bu yapının kadrosu siyahlar tarafından dolduruldu, "etnik beyazlarda" ise bunun bir muadili yoktu.

Metropolde siyahların marjinalleşmesinin günümüzdeki ayırt edici özelliği, öncelikle, gettonun mekânsal olarak *merkezsizleşmesi*, aynı zamanda kurumsal olarak *farklılaşıp* bölünmesidir; sanki bir yanda genleştikçe yıkıma uğrayan bir altproleter çekirdeği ile öte yanda şehrin iç çeperinde, gittikçe daha fazla kent dışında yer alan işçi sınıfı ve burjuva uydu mahalleleri (çoğunlukla tarihî Kara Kuşakla komşudur) arasında bölünmüştür. Post-Fordist Amerika'da siyahların gettolaşmasının ikinci yeni özelliği, "gettonun merkezinde gerçekleşen çöküşün yoğunluğu" ile katışıksızlığıdır, aynı zamanda "adil konut yasalarının yürürlüğe sokulmasının üzerinden geçen yirmi yılın ardından bu çarkın hâlâ dönüyor" olması buna eklenebilir (Orfield 1985: 163). Aslında hukuk alanındaki reformların gettoyu ıslah edeceğinin varsayıldığı bir dönemde, Amerikan metropolünün Kara Kuşağının göbeği, hızlanan fiziki tahribat, sokak şiddeti, yerel güvensizlik, Büyük Buhranın en kötü yıllarıyla kıyaslanabilecek düzeyde ekonomik dışlanma ve sosyal darlık yüzünden temelinden çürümüştür.

Kent merkezinde fiziki çürüme ve tehlike

Chicago Güney Yakası'nın Woodlawn mahallesinde 63. Cadde'de yürüyün; burası Chicago Üniversitesi kampüsüne taş atımlık mesafededir; eskiden şehrin en hareketli alışveriş mekânlarından biriydi. Ayrıca Birleşik Devletler'in siyah gettolarında örneğini görebileceğiniz ay yüzeyine benzer delik deşik kraterli bir arazisi olduğunu keşfedersiniz;[12] New York şehrinde Harlem ile Brownsville semtlerinde, kuzey Philadelphia'da, Cleveland Doğu Yakası'nda ve Detroit'te Paradise Valley'de, Boston'da Roxbury'de, Pittsburgh'da Hill District'te hep aynı arazi mecvuttur. Terkedilmiş binalar, moloz, çöp dolu arsalar, kırık dökük kaldırımlar, tahtadan çatılmış önü dükkân kiliseler, kömürleşmiş dükkânların kalıntıları altmışlardaki

[12] Aksi belirtilmedikçe, buradaki gözlemler, söyleşilerden yapılan alıntılar, Chicago Güney Yakası'nda yürüttüğüm saha çalışmasından gelmektedir. 1988-1991 yılları arasında gerçekleştirilen bu çalışma, getto boks kültürüyle, ekonomisiyle ilgili bir etnografya araştırmasının kapsamındadır.

büyük ayaklanmalardan bu yana yetkililer tarafından çürümeye bırakılmış mahallelerde kilometreler boyunca uzayıp gider.

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde, caddeden yer, pastadan pay kapmak için birbirleriyle yarışan yerel esnaf 63. Cadde'ye "Mucize Yolu" adını takmıştı.[13] Mahallede dükkân sayısı yaklaşık 800'dü; 18 çarpı 4 adet bloktan meydana gelen bölgede hiç boş arsa bulunmuyordu. Woodlawn hayatla dolup taşıyordu. Şehrin dört köşesinden akıp gelen insanlar günün en yoğun saatlerinde öyle bir izdiham oluşturuyordu ki yer üstü tren istasyonundan inen kişinin ayakları kelimenin tam anlamıyla yerden kesilirdi. Büyük restoranlara saat başı müşteri akın ederdi; caddenin Cottage Grove bulvarıyla kesiştiği kavşağın yakınındaki iki işlek sokakta en az beş banka, altı otel mevcuttu; sinemalar, tavernalar, dans salonları sanki hiç boşalmazdı. O dönemden kalmış yegane beyaz dükkân sahibi, Ağustos 1991'de bana caddeyi şöyle betimlemişti:

> Savaştan sonraki Berlin'e benziyor şimdi, kahroluyorum. Sokak bombalanmış gibi, her gün çürüyor. Yüzde yetmişbeşi boş. Maalesef burada iş yapan sadece içki dükkânları. Onların da buradaki insanlara bir hayrı yok: (iç geçiriyor) Hep *"al, al, al, hiç verme!"* İç karartıcı. (İç çekiyor) Umutların yeşermediği bir yer burası, yatırım yapan yok. İnsanlar Woodlawn'a gelmiyor.

Caddenin lakabı ironik, acı bir anlam değişimi geçirmiş diyebiliriz; çünkü burada bir iş yerinin tutunabilmesi için artık bir mucize gerekli. 70'lerden günümüze ne bir tiyatro, banka, caz ya da blues kulübü ne de bir tamir atölyesi kalabildi. Mahallede sağa sola serpiştirilmiş kereste depoları, matbaalar, garajlar, lamba imalathaneleri vardı, onlar da ortadan kayboldu (saha çalışması yaptığım üç yılda, 63. Cadde'de on blok içinde iki benzin istasyonu, ayrıca iki düzine dükkân batıp kapandı). Kalan iş yeri sayısı doksandan azdır; bunların çoğu yemek yenen ufak yerler, ağır metal kepenklerin ardına sığınmış marketler, ufak güzellik salonları, ucuz çamaşırhaneler, berberler, giysi mağazaları, ikinci el mobilya satılan yerlerdir; ayrıca bol bulunan "nakit bürolarından",[14] piyango büfesi görevi de gören

[13] "Mucize Yolu" takma ismi, "Muhteşem Yol" adının bir nevi yankısıydı; Chicago nehrinin kuzeyinden Michigan gölüne paralel giden Michigan bulvarının bir kısmına halkın taktığı lakaptı bu; "Muhteşem Yol", turizmin yol göstericisi, şehrin nirengi noktalarının ve lüks mağazaların toplandığı yerdi.

[14] Buradaki nakit büroları yoksulların banka işlerini gördüğü yerlerdir. Büyük finans

içki dükkânlarından bahsetmeye gerek bile yok. Bunların hepsi olsa olsa bir avuç insana iş sağlayabilir.

Fakat yüzyıl sonu gettosundaki günlük hayata dair öne çıkan en zalim olgu tartışmasız, sokaklara nüfuz etmiş *yoğun güvensizlik duygusu ve fiziksel tehlikenin yaygınlığıdır.* Şiddet, Amerika'daki ırk ve sınıf siyasetinin sıkıntılı bir tarafıdır. Medyanın klişeleşmiş yasadışılık tanımlarının aşağılık imgelerini gündeme getirmeden bu konuyu açmak zordur. Fakat Chicago Güney Yakası'nda yürütülen etnografi saha çalışmaları, hipergettoyu açıklamaya şiddet unsurunu ele alarak başlamak gerektiğine beni ikna etti; çünkü şiddet yoğun şekilde yaşanmakta, toplumun dokusunda geniş yankılar bulmaktadır. Aynı zamanda bu şiddetin, şekli, etkisi bağlamında gazetecilerin ileri sürdüğünden oldukça farklı olduğunun da altı çizilmelidir; yani burada şiddet, belirli bir kalıba uyar, rutin hale gelmiştir, yayılma eğilimindedir. Dahası, "aşağıdan gelen" bunun gibi yıkıcı bir şiddet unsuru, hipergetto sakinlerinin anlamsız "patolojilerinin" dışavurumu olarak analiz edilmemelidir; onun yerine devletin bu bölgeye girme derecesinin, bölgeye ne ölçüde düzenlemeler getirdiğinin bir fonksiyonu olarak değerlendirilmelidir. Yukarıdan gelen" farklı şiddet türlerine karşı makul bir tepkidir (hem yankı yapma hem karşılık verme anlamında), ayrıca kent merkezinin kaderine terk edilmesi politikasının anlaşılır bir yan ürünüdür.[15]

Sadece 1980-1985 arasında Chicago polisine bildirilen şiddet suçlarının sayısı dört kat artıp hayret verici bir orana yükseldi, her 1000 kent sakinine 1300 saldırı oranına ulaştı. Bu suçların çoğu getto sakinlerine karşı, getto sakinlerince işlenmişti. 1990 yılında Chicago'da kayıtlara geçmiş 849 cinayet maktulünün yüzde yetmişinden fazlası Afrika kökenli Amerikalı genç erkeklerdi, bunların da çoğu yoksul siyah mahallelerinde ateşli silahla vurularak öldürülmüştü. Ülkenin büyük şehirlerinin tecrit edilmiş merkezlerindeki ölüm oranı, "doğal

kurumları yoksul mahallelere girmediği için onların görevlerini yaparlar; böylece mahalle sakinleri çeklerini bozdurabilir, faturalarını ödeyebilir, üçüncü şahıslara para gönderebilir; aynı zamanda belirli kamu hizmetlerine erişimlerini de bu yolla sağlarlar, çünkü yerel resmi kurumlar bu bürolara taşeronluk yaptırmaktadır (örneğin yıllık araba vergisinin ödenmesinde). Bütün bu işlemler için yüksek komisyon alınır, bu oran bozdurulan çekin ya da gönderilen paranın yüzde onuna kadar varabilir. Nakit bürolarını görmek, kişinin yoksul bir semtte ya da yakınında olduğunun şaşmaz bir göstergesidir.

[15] Bu nokta, Birinci Bölümde ortaya konan isyanla ilgili savın bir uzantısıdır; Dördüncü Bölümden itibaren daha da ayrıntılı değineceğiz.

felaket alanlarına gösterilen ihtimamı hakeden rakamlara" ulaşmıştı (McCord ve Freeman 1990: 174). Sonuçta, doksanlı yılların başında Bangladeşli erkeklerin 35 yaşını görme ihtimalleri, Harlemli muadillerinden yüksekti. Ateşli silahların kolayca elde edilebilmesi, ücretli işlerden uzun süre dışlanmak, uyuşturucu ticaretinin iyice yayılması gibi etkenler bir araya gelip erkeklerin sokaklarda çatışmasının kurallarını değiştirmiş, ölümcül saldırı olaylarının tırmanmasını ateşleyecek şekle sokmuştu. Siyahların çetesi Disciples'ın eski önderlerinden biri derin düşüncelere dalmıştır:

> Bak, eskiden iki çete elemanı dövüşmek istese, bunları *teke tek* kapıştırırlardı. Fakat artık öyle değil: Benle dövüşmek istersen, elime bir silah alıp seni vururum, anlıyor musun? Eline ne zaman silah geçse, aklına gelen ilk şey bu olur; *barış görüşmelerini* falan iplemez; bu elemanların anlaşmazlıklarını gerçek yetişkinler gibi kavga edip çözmesini beklemezsin. Bu *tüylerimi ürpertiyor* çünkü bu herifler, (sesi öfkeyle yükseliyor) yani diyorum ki bunlar *hayata değer vermiyor; hem de hiç!*

Binalar sokaklardan nadiren daha güvenlidir. Apartmanların, evlerin pencereleri, girişleri ağır çelik kapılarla, demir parmaklıklarla korunur. Kamu tesisleri ile alanları da buna dahildir. Gettonun yaşlı sakinleri, sıcaktan bunaldıkları için yazları cibinliklerin içinde belediye parklarında ya da çatılarda, balkonlarda uyudukları zamanları özlemle anıyor. Günümüzde çoğu park "gidilmeyecek alandır", özellikle de gün batımından sonra. Birçoğu civarda yaşayan gençler için bile yasak bölgedir buralar; çünkü rakip çetenin hâkimiyet alanına girerler, dolayısıyla bu parklara gidip oralarda oynamak insanın hayatını tehlikeye atması anlamına gelir. Chicago Ulaşım Müdürlüğü'nün (CUM) şehir merkezi ile Güney Yakası arasındaki güzergâhta turlayan otobüslerine, saldırıları yıldırmak için özel polis araçları eşlik eder, yine de her ay yüzlerce şiddet suçu hadisesi kayıtlara geçer. CUM'nün Jackson Parkı hattındaki yarım düzine tren istasyonunun giriş kapıları suç olaylarını dindirmek üzere son çare olarak kapatılmıştır; bunun da bedelini toplu taşımaya erişimlerini kaybeden mahalle sakinleri ödemiş oldu (bu istasyonlarda trenden inebilir fakat trene binemezler). Güvensizlik hali o kadar yaygındır ki kişinin sırf kamusal mekâna çıkması bile getto sakinlerinin günlük yaşamında büyük bir ikilem yaratmaktadır. Haziran sonuna doğru güneşli bir günde Güney Yakası'ndan yaşlı bir vatandaşın şu dertli yorumunda bu duyguyu kuvvetle hissederiz:

> Sıcak havaların geri gelmesinden nefret ediyorum. Aslında havanın ısınmasını severim ama *ısınan havayla ortaya çıkan tiplerden hoşlanmıyorum*: punklar, uyuşturucu bağımlıları; bunların artık evlerinden sokaklara dökülmeye başladığını görebilirsiniz. Bunlardan kimseye hayır gelmez.

Okullar bu resmin dışında tutulamaz. Duvar örülen pencereleriyle, tahkimatlı metal kapılarıyla askerî kaleler gibi tasarlanıp donatılan Chicago gettosundaki birçok devlet okulu, güvenliği sağlamak için öğrencilerin anne babalarından milis güçleri meydana getirir ya da görev başında olmayan polisleri kiralarlar. Ateşli silahlar da dahil okulda dolaşıma giren her türlü silahın sayısını kısıtlamak için metal dedektörleri kurarlar. Güney Yakası 55. Cadde'de bulunan bir ilkokul, bir sene içinde birkaç blokluk alanda beş gencin ateşli silahla vurulup öldürülmesi yüzünden 1990 kışında kısa bir süre manşetlere taşınmıştı. İlkokul öğrencilerinin, kendilerini okulun dışında bekleyip içeri kadar takip eden çete şiddetinin yaşattığı "korkudan hissizleştiği" anlaşılmıştı. Öğretmenlerden biri, çocukların "okula can korkusuyla geldiklerini" söylediğini itiraf etmişti. "Her sene birilerinin çocukları sekizinci sınıfı bitiremeden ölüyor", şikayetini dile getiriyordu bir anne. Müdürün elinden gelen tek şey, çocuklar binayı terkettikten sonra okul güvenliğinin koruma sağlayamamasına üzülmekti (*Chigaco Tribune* 1990).

Yüzyıl sonu hipergettosu, "çocuk olmak için kesinlikle uygun bir yer değil"; Chicago'nun yoksul mahallelerini, savaşın böldüğü Kamboçya'nın mülteci kamplarıyla kıyaslayan bir kitabın başlığı böyleydi (Garbarino ve diğ. 1991). Şiddetin yaygınlıkla görüldüğü bu ortamda büyüyen gençlerde ciddi duygusal hasarlar oluşur, savaş gazilerinde rastlananlara benzer travma sonrası stres bozuklukları sergilerler. Güney Yakası'nda yüksek binalardan oluşan sitede yaşayan bir kiracı (Brune ve Camacho'da bahsedilmiştir; 1983: 13) Chicago'nun bu kısmının "aile kuracak yer olmadığını" kabul eder. "Havalar ısındığında burası sirke döner. Her zaman kavga dövüş olur. An geliyor ki çocukları alıp koridorda yere yatırıyoruz, işte buralarda silahlı çatışmalardan geçilmez". Toplu konutlarda yaşayan çocukların neredeyse hepsi beş yaşına geldiklerinde ateş etme, öldürme hadiseleriyle ilk elden karşılaşmış oluyor. Birçok anne çocuklarını mahallenin gaddarlığından korumak için onları şehir dışındaki mahallelere ya da Güney eyaletlerindeki akrabalarının yanına yollamayı yeğler.

Amerikan şehirlerinde mekân bazında etno-ırksal ayrım yapılması yüzünden gettolarda suç hadiseleri tavan yapmıştır. "Siyah siyaha"

uygulanan şiddet bu kadar çoksa, bunun tek sebebi, yoksullaşan semtlerin sakinlerinin, ekonomik fazlalık olmanın, sosyal yabancılaşmanın acısını çekmeleri değildir. İsimsiz siyah erkeğin, şiddet suçlarının, kentlerdeki tehlikelerin herkesçe bilinen simgesi haline gelmesi başka bir sebeptir (E. Anderson 1990: Altıncı Bölüm). Öyle ki, orta sınıf kültürüne ait giysileri, süsleri sergilemedikleri müddetçe, beyazların bölgelerine girmeleri fiilen yasaklanmıştır; bu bölgelerde deri renkleri yüzünden potansiyel suçlu ya da sorun çıkaran kişi olarak görülürler:

> Beyazların muhitine gidip iş çeviremezsin, çünkü orada görülürsen, şüphelenip seni durdururlar. O yüzden kendi çöplüğünde avlanmalısın, çünkü burada o kadar kolay dikkat çekmezsin. Kendi insanlarını soymak zorunda kalırsın. (Blauner'den alınmıştır 1989: 223; ayrıca bkz. Pettiway 1985).

Nüfus kaybı, proletersizleşme ve örgütlerin kapanması

Fiziki tahribat ile iş imkânlarının azalması sürse de, artan sokak şiddeti ile çok yönlü güvensizlik ortamı, gettonun sosyoekonomik, kurumsal dokusunun derinlerdeki dönüşümünün yüzeysel tezahürleridir. Ellilerin Bronzeville'inde nüfus, İkinci Dünya Savaşı'nın yaşattığı ekonomik refah dönemi ve ekonomik bakımdan geri kalmış Güney eyaletlerinde tarımın makineleşmesi sayesinde tetiklenen Güneyli göçmenlerin akınıyla şişmişti; oysa günümüz gettosu, beyazların kent dışındaki mahallelere sığınmasıyla tarihî Bronzeville çevresinde boş kalan semtlere nezih bir ortam arayışıyla durumu iyi olan ailelerin taşınması yüzünden sürekli nüfus kaybetme belasına uğramıştır. Örneğin, Chicago Güney Yakası'nın merkezi, sakinlerinin neredeyse yarısını kaybetmiştir: Oakland'ın, Grand Boulevard'ın, Washington Park'ın nüfusu 1950 yılında 200.000 iken, 1980'de 102.000'e düşmüş, yerinde durmayarak 1990'da 64.000'e inmiştir. Dahası, bu dönemde dar gelirliler için yüksek binalar inşa edilmesine rağmen, kundakçılık (yangınlar genelde kendileri o binalarda yaşamayan ev sahipleri tarafından çıkartılmıştır, böylece sigortadan para alabilecek, üstüne yıkıntılar için yıpranma payını düşebileceklerdi), inşa ettiğinden çok bina yıkan (siyahlar arasında 'zenci nakliyesi' adıyla anılan) bir "kentsel dönüşüm" kampanyasının gündeme getirdiği yıkımlar yüzünden konut sayısı üçte bir oranında düşmüştür; dolayısıyla gettonun göbeğinde nüfus fazlalığı ile yetersiz konutlar hâlâ yaygın sorunlardır.

Yine de Bronzeville'in nüfus yapısındaki en dramatik değişim, iş sahibi nüfusun hızlı çöküşüdür, bunun da sebebi birbirini pekiş-

tiren iki eğilimdir: sınıf hiyerarşisinde yukarı kademelere tırmanan siyah ailelerin gettoyu terk etmesi, arkada kalanların artan işsizliği. 1950'de Güney Yakası'nın göbeğinde yaşayan yetişkinlerin yarıdan fazlasının ücretli işi vardı, ki bu oran şehir ortalamasına eşitti. Chicago hâlâ bir sanayi merkeziydi, iş güç sahibi siyahların yarısı mavi yakalı işçilerdi. 1980 yılına gelindiğinde, çalışan sakinlerin sayısı yüzde yetmiş yedi oranında düşmüştü, on altı yaşından büyük her dört kişiden neredeyse üçü işsizdi. Otuz sene içinde ustaların, işçilerin sayısı 35.808'den 4.963'e inmişti; zanaatkârların sayısı 6.564'ten 1.338'e düşmüştü, bu esnada evlerde, hizmet işlerinde özel olarak çalışanların sayısı 25.181'den 5.203'e inmişti. 1950-1980 yılları arasında Chicago metropol bölgesinde siyah orta sınıf beş kat büyürken, Bronzeville'in tarihî merkezinde oturan beyaz yakalı çalışanların, yöneticilerin, uzmanların sayısı yarı yarıya azalmış, 15.341'den 7.394'e düşmüştü. Woodlawn'ın eski sakinlerinden biri, eski Güney Yakası mahallesinde hali vakti yerinde ailelerin ortadan kaybolmasından sızlanıyor (gerçi kendisi de çocuklarını sokakların cazibesinden, şiddetinden korumak için kısa süre önce şehrin Kuzey Yakası'na taşınmıştır):

> Mahallede tonla öğretmen yaşardı, fakat artık taşınıyorlar, *herkes çıkıp gidiyor*... Topluluğumuza bakarsan Louie, çöktüğünü görürsün: *Burada kimse kalmadı*. 63. Cadde'de, burada Maryland'da *hiç öğretmen yok*, hiç yok, anlıyor musun? Bilgili insanlar buradan ayrılıyor. Bu insanlar kalıp mahalleyi şekillendirmeye yardım etseler, *bunu becerirler*. Öğretmenler, polisler, itfaiyeciler, iş adamları gibi insanlar, bunların hepsi sorumlu: *Herkes mahalleyi terkediyor*. Giderken de bütün parayı yanlarında götürüyorlar.

Sınıfsal yapının böyle dramatik şekilde çöküşü nasıl gerçekleşebilir? İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde, sosyal statüleri ne olursa olsun Chicago'nun *bütün* siyahları zorla aynı sıkışık adacığa tıkıldılar; burada birlikte yaşamak dışında seçenekleri yoktu. Sonra beyazlar şehir merkezinden kent dışındaki yerleşimlere devletin onayı ve yardımıyla toplu halde aktığında, komşu bölgeleri (küçük) burjuvaziden, işçi sınıfının üst katmalarından gelen siyah ailelere açmış oldular; böylece getto çeperinde yeni, kısa süre içinde tamamen siyahlaşacak mahalleler yaratıldı. Afrika kökenli Amerikalı nüfusun farklı mekânlara bu şekilde dağılması, daha sonra gettonun yerleşik kurumlarını da da-

ğıttı, sınıfsal farklılaşmayı artırdı.[16] Aynı zamanda, ırk ayrımının egemen modelini sürdürmek uğruna sarfedilen sistemli, kasıtlı bir çaba kapsamında, şehir yönetimi yeni toplu konutların tamamen gettonun tarihi sahasında inşa edilmesini temin etmiştir (Hirsch 1983). Burada sadece en mülksüzler oturmayı hoş görebilirdi. *Siyahlarla beyazlar arasındaki kentsel renk sınırı* yetmişlerin ikinci yarısına gelindiğinde hükümetin iradesi uyarınca *fiilen sınıfsal bölünme hattı boyunca yeniden çizilmişti.* Kara Kuşağın tarihî merkezinde sosyal yardıma muhtaç, işsiz insanlar aşırı yoğunlaşmıştı, oysa siyah orta sınıf ile işçi sınıfının istikrarlı kesimleri ağırlıkla, tarihî gettonun dış çeperlerinde sıralanan ayrı mahallelerde oturuyordu.

Beyazların devletin desteğini arkalarına alarak şehir dışı yerleşimlere, dış mahallelere akması sayesinde sağlam işlere sahip Afrika kökenli Amerikalı ailelerin dışarıya göçü; toplu konutların, gecekonduların zaten başa bela olduğu siyahlar bölgesinde yoğunlaşması; kalan getto sakinlerinin hızla proleter olmaktan çıkmaları; bu üç katmanlı hareketin sonucu, yerel yoksulluğun tırmanması olmuştur. Güney Yakası'nın bir parçası olan Grand Boulevard'ın yaklaşık 50.000 kişilik nüfusunun yüzde altmış dördü 1990 yılında yoksulluk sınırının altında yaşıyordu; oysa on sene önce bu oran yüzde otuz yediydi, ayrıca her dört hane halkının üçünde aile reisi bekâr annelerdi. Ortalama aile gelirinin yıllık 8.500 doların altında olduğu bu bölgede (şehir ortalamasının üçte birinden düşük), hanelerin çoğu *resmi yoksulluk sınırının yarısına* bile ulaşamıyordu. On mahalle sakininden altısı geçinebilmek için sosyal yardıma muhtaçtı.[17]

Günümüz gettosunun sosyal, ekonomik tecriti, getto sakinlerini es geçmemiştir. Kent Aile Yaşamı Araştırmasında elde edilen veriler bunu gün ışığına çıkarmaktadır.[18] Kaç kişinin kendi mahallesinde

[16] Kara Kuşağın ortaya çıkışından beri bu sınıf farklılaşmasının zayıflamış biçimlerde var olduğu kesindir. Kara Kuşak birlik halinde hareket eden bir topluluk asla olmamıştır, oysa gettonun "altın çağının" özlemini çeken, ki bu hiç olmamıştır, analistler tarafından bu söyleme sıklıkla başvurulur. Beyazların dayattığı kast ayrımı, Afrika kökenli Amerikalılar içindeki sınıflar arası sınırlar boyunca yer yer gözüken iç çatlakları (deri rengi üzerinde yapılan ayrımla yakından örtüşür) asla tıkayamamıştır. Örneğin, yirmilerde Baptist ve Metodist kiliselerle rekabet eden "dükkân önü kiliselerinin" yayılmasında (Spear 1968: Dokuzuncu Bölüm) ya da dans ve eğlence alanının "yol kenarı kafeleri" ile "alışveriş merkezleri" diye iki kola ayrılmasında (Hazzard-Gordon 1991) bu durum görülebilir.

[17] Grand Boulevard'ın kapsamlı istatistiksel profili için bkz. Tablo 3.1.

[18] Bu anket çalışması 1986-87 tarihlerinde yapıldı (William Julius Wilson'ın yöneti-

düzenli bir işi olduğu sorulduğunda, Chicago'nun geleneksel Kara Kuşak (Güney Yakası ile Batı Yakası birlikte) sakinlerinin yüzde elli beşi "çok az ya da hiç" yanıtını vermiştir, oysa altproleter, işçi sınıfı, orta sınıf ailelerin bir karışımını barındıran çeperdeki siyah mahallelerinde bu oran yüzde yirmi birdi. Katılımcıların en az yarısı, bölgelerinde iş sahibi olan erkeklerin oranının geçmiş yıllarda azaldığını belirtmiştir. Dört yetişkinden biri, telefonsuz bir hanede yaşıyordu (dış siyah mahallelerinde bu oran ona birdir), yüzde seksen altısı ise odaların kiraya verildiği evlerde oturmaktaydı (tarihî gettonun çevreleyen semtlerde yaşayan siyahların arasındaki oran bir bölü ikidir); katılımcıların yaklaşık üçte biri Chicago Konut İdaresi'nin (CHA; Chicago Housing Authority) işlettiği binalarda oturmaktadır; oysa CHA, şehrin konut ihtiyacının ancak yüzde dördünü karşılamaktadır.

XX. yüzyılın bitiminde, Chicago'nun tarihî gettosundan arta kalanın genelde, bu perişan koşullardan kaçamayan siyah (alt)proleterlerin mülksüz kesimlerini barındırdığı açıktır. Seçenekleri olduğunda, Güney Yakası ile Batı Yakası'nın her dört sakininden ancak biri mahallesinde kalmayı seçer; dış mahallelerdeki siyah nüfusta ise her on kişiden dördü kendi mahallesinde kalmayı tercih eder. Mahalle sakinlerinin sadece yüzde on sekizi mahallelerini yaşamak açısından "iyi ya da çok iyi" olarak niteler, oysa getto çevresindeki siyah semtlerinde bu oran yüzde kırk ikidir. Katılımcıların yaklaşık yarısı ortamlarının durumunun geçmiş birkaç yıl içinde kötüleştiğini bildirir. Çete faaliyetlerinin gettonun merkezinde daha belirgin olması da şaşırtıcı değildir: Getto sakinlerinin yarısı çetelerin bölgelerinde "büyük sorun" teşkil ettiğini düşünmektedir; çevre mahallelerdeki siyah nüfusta bu oran üçte birden azdır. Katılımcılarımızın yaklaşık üçte biri gelecekte mahallelerinin iyileşmeyeceğini öngörüyor, yüzde otuzu ise durumun kötüleşmeye devam edeceğini düşünüyor.

Dolayısıyla yüzyıl sonunda getto sakinleri, otuz yıl önceki muadillerinden sadece bireysel olarak daha yoksul değildir, yani hem yaşam standartları düşmüş hem de toplumun geri kalanı ile aralarındaki mesafe açılmıştır; federal yoksulluk sınırı, altmışlardaki ortalama ulusal aile gelirinin yarısına denk geliyordu, oysa 1980'de ancak üçte

mi altında). Chicago'nun yoksul mahalle (1980 federal yoksulluk eşiğinin altında yaşayan bireylerin en azından yüzde yirmisini içeren nüfus sayımı bölgeleri olarak tanımlanmıştır; yüzde yirmi şehir ortalamasıdır) sakinlerinden oluşturulan çok aşamalı, tesadüfi örneklemle gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaya 1.184 siyah dahil edilmiştir; bunların yüzde sekseni anketi tamamlamıştır, üçte biri şehrin Güney Yakası ile Batı Yakası mahallelerinde yaşıyordu.

birine eşitti (Beeghley 1984: 325). Aynı zamanda, birkaç bakımdan *toplu olarak çok daha yoksuldurlar*. Öncelikle, son derece muhtaç, sosyal hiyerarşide gittikçe aşağı düşen ya da yerinden kıpırdamayan bir nüfusun içinde yaşıyorlar, dolayısıyla Afrika kökenli Amerikalı topluluğun öteki bileşenlerinden, örgütlenme konusunda yalıtılmışlardır: Altmışlardan sonra siyah orta sınıf tarihî Bronzville'den kaçmıştır; takip eden yıllarda da gettonun dışında çoğalıp büyümüştür.[19] İkincisi, geçmiş senelerin gettosuna iç uyumunu, iç tutarlılığını veren kurumlara artık güvenemezler. Yüzyılın ortasına ait "Siyah Metropol" Drake ve Cayton ([1945] 1993) tarafından ayrıntısıyla incelenmiştir. Burası "şehir içinde emsalsiz, ayrı bir şehirdi", neredeyse eksiksiz bir işbölümü vardı, ayrıca siyahların bütün sosyal sınıflarını barındırıyordu. Bronzeville'i "siyah Amerika'nın başkenti" yapan "kurumların palazlanması", gettonun çevredeki beyaz toplumun örgütlenme yapısını taklit etmesini sağlamış (gerçi kusurlu bir şekilde, bariz alt seviyede), kendi iç düzeninde kısıtlı fakat gerçek akışkanlık yolları yaratmasını mümkün kılmıştır.

Bunun aksine, yüzyıl sonunda hipergetto, bu örgütlenmenin tükenmesiyle yıpranmıştır; ne kapsamlı bir işbölümü ne geniş bir siyah sınıflar yelpazesi içerir ne de kent toplumunun merkezî kurumlarının işe yarar taklitlerini ortaya çıkarabilir. Örgütsel altyapısı, yani siyah basın ile kilise, siyah lokalleri, sosyal kulüpleri, siyah iş yerleri, uzmanlık hizmetleri, "rakam oyunu" olarak bilinen yasadışı sokak piyangosu gibi kurumlar ellilerin gettosuna komünal kişiliği ile gücünü vermiş, gettoyu toplu dayanışma ve seferberlik aracı haline getirmişti. Oysa artık bu altyapı, eskiden şehri birbirine bağlayan karşılıklılık, işbirliği şebekelerinin zayıflamasıyla birlikte güçsüzleşmiş, yıpranmıştı (Mithun 1973). Kore Savaşı'nın yol açtığı tam istihdam, sanayi bolluğu koşullarında "Bronzeville'in kurumsal yapısı farklı sınıflara mensup bireylerce paylaşılan makul beklentileri temelde tatmin ediyordu" (Drake ve Cayton [1945] 1993: xliii), oysa günümüz hipergettosunda

[19] Orta sınıfa, üst sınıfa mensup kentli siyahların gittikçe büyüyen bir kısmının getto yaşamını asla ilk elden tecrübe etmemiş olması (ırk ayrımcılığı uygulamalarına, etno-ırksal tahakkümün öteki tezahürlerine onlar da maruz kalırlar; çoğu tecrit edilmiş, tamamen siyahlardan meydana gelen bölgelerde yaşasalar bile) kimlik oluşumu süreçlerini illa ki etkilemektedir. Burjuva kesimi siyahların gettoya özgü tabirlere, simgelere (bedensel ve dilsel *hexis*, müzik tarzı, saç ve giyinme biçimleri) yüklediği anlamlar, bunlara gettonun yerlisi olarak, aile bağları aracılığıyla değil de popüler medya, okul sistemi gibi resmi kaynaklardan dolaylı olarak maruz kaldıklarında farklılaşmaya başlar.

öne çıkan işsizlik oranları ile örgütsel boşluk, getto sakinlerinin en temel ihtiyaçlarının karşılanmasını bile engellemektedir.

Baskıcı bir ortam olsa da geleneksel getto Amerikalı Zencilerin muhiti olmuştu, burada hayatlarına anlam katabiliyorlar (Drake ve Cayton [1945] 1993: s. XLVI), gettoya bağlılık hissediyor, burasıyla gurur duyabiliyorlardı. Bunun aksine, yüzyıl sonu hipergettosu küçümsenen, nefret edilen bir alandır. Neredeyse herkes buradan kaçmaya çalışır, "körelen umutların, tükenen emellerin mekânıdır; ulaşılabilen tek gerçekçi hırsın hayatta kalmak olduğu yasak şehirdir" (Monroe ve Goldman 1988: 251).

"Üçkağıtçılık" ve kayıt dışı ekonomide günlük geçimi sağlamak

Hipergettoda yüksek işsizlik oranları ile iş imkânlarının kronik yetersizliği, getto sakinlerini sosyal yardım istemeye iter. Sosyal yardımların kifayetsizliği, hatta geçinecek parayı bile zar zor sağlaması, getto sakinlerini, bildirilmeyen ya da bildirilmesi imkânsız gelir imkânlarını kovalamaya zorlar (Scharf 1987: 20; Edin 1991).[20] Dolayısıyla çoğu getto sakininin günlük ekmeğini çıkartmak için ek işte çalışmaktan, çeşitli hilelerle para kazanmaktan ya da türlü yasa dışı işlere (en tehlikesi ama en kârlısı da dahil, yani uyuşturucu ticareti) bulaşmaktan başka seçeneği pek yoktur. Yüzyılın son yirmi yılında Birleşik Devletler'in büyük şehirlerinin göbeğinde hem kayıt dışı hem de yasadışı ekonominin hummalı gelişiminin doğrudan açıklaması, vasıfsız işlere erişimin kesilmesi, kent merkezinin örgütler bakımından çölleşmesi, sosyal yardımların herkese ulaşmayı beceremmemesi (bu konuya sonraki kısımda döneceğiz) etkenlerinin bileşimidir.

Gettodaki geçim stratejileri, istikrarsız durumdaki ailelerin sosyal, ekonomik, kültürel kaynaklarının bir fonksiyonu olarak değişkenlik gösterir, aynı zamanda bu ailelerin bileşimleri de önemlidir. Meteliğe kurşun atılıyorsa –ki sosyal yardım alanların aylık çekleri genelde iki hafta içinde harcandığı için çoğu bu durumdadır– bekâr annelerin gözde stratejisi, anne babalardan, sevgililerden ya da yakın arkadaşlardan ufak miktarlarda borç para (5 ila 40 dolar) almaktır.

[20] "Düşük yeterlik" (*less eligibility*) doktriniyle tutarlılık göstermek üzere, Birleşik Devletler'de sosyal yardım düzeyi son derece düşük tutulmuş, federal yoksulluk sınırının yarısı olarak belirlenmiştir. Illinois'de, 1996 yılında Çocuklu Ailelere Yardım paketi üç kişilik aile için aylık azami 377 dolardı, bu rakam ulusal ortalamanın yüzde on beş altındaydı; bu yardımın gerçek para değeri son çeyrek yüzyıl içinde yüzde altmış düşmüştü (Malî Tedbirler Komitesi 1997: 443-5).

Birçokları için kadın akrabalar, acil durumlarda en güvenilir para kaynağıdır, bazen de tek kaynaktır (Stack 1970; Edin 1991). Çocuklu Ailelere Yardım [AFDC; Aid to Families with Dependent Children] paketiyle geçinen, şehrin Batı Yakası'ndan dört çocuklu işsiz bir anne anlatıyor:[21]

> Sıfırı tüketirsem, anneme gidebilirim, annem de bana ufak tefek yardım eder. Elinden fazlası gelmez, fakat çocuklarımın açlıktan sürünmesine izin vermez, işte biraz arka çıkar. İşler kötüleşince... ona derim ki... ona şunu derim, "evde hiçbir şeyimiz kalmadı." O da bana bir şeyler bulmaya çalışır.

Öne çıkan başka bir seçenek de, kiliselerde ya da şehir kilerlerinde bedava yiyecek peşinden koşmaktır. 1987 yılında, Chicago'nun tarihî Kara Kuşağında yaşayan 18 ila 48 yaşlarındaki yetişkinlerin yüzde yetmişinden fazlası, kendilerini, ailelerini beslemek için dışardan yardım almaya muhtaçtı. Yiyecek kuponu vermek, ticarete uygun olmayan tarım fazlalarını, süt ürünlerini gelişigüzel dağıtmak gibi hükümet programlarına rağmen kronik yetersiz beslenme getto yaşamının gerçeğidir; bakmayı umursayanlar için de bu sorunu görmek gayet basittir. Güney Yakası'nda kiliselerin işlettiği aş ocakları talebi karşılamaya yetişemez, aç aileleri sürekli geri çevirmek zorunda kalırlar. Birçok getto sakini kıtlık çektikleri dönemleri aşmaya yaracak parayı temin etmek için mallarını (mücevher, elbise, müzik enstrümanları, mutfak eşyası, elektronik eşya) rehin verir. Diğerleri evlerinde odalarına kiracı alır, yardım bürosundan dağıtılan yiyecek kuponlarını satarlar (sokaklarda gerçek değerlerinin yarısına gider) ya da ellerinde varsa kıt birikimlerinden tırtıklarlar. Fakat seksenli yılların sonunda Chicago gettosu yetişkinlerinin yüzde seksen ikisinin birikim hesabı yoktu, ancak on kişiden birinin vadesiz hesap açma imkânı vardı (gelecek bölümde göreceğiz). Nakit büroları ile rehinci dükkânları, mahallede mevcut olmayan (ya da getto sakinlerini reddeden) bankaların yerini alan yüksek maliyetli yedekleri olarak işlev görür. Güney Yakası'nda yaşayan üç çocuklu bu annenin belirttiği gibi:

[21] Bu kısımdaki görüşme alıntıları Kent Aile Yaşamı Projesi kapsamında elde edilen verilerden alınmıştır, özellikle de yazarın Batı Yakası ve Güney Yakası sakinleriyle evlerinde yaptığı 48 derinlemesine görüşmeden alıntılar yapılmıştır. Bu görüşmeler sayesinde eşitsizlik ile fırsat sınıflandırma ve algılarına odaklanılarak niceliksel çalışmanın kapsamı genişletilmiştir.

> Evlilik yüzüklerimi rehin bırakırım, karşılığında elime az para geçer. Biraz para bulunca, yüzükleri geri almaya giderim. Şimdi rehindeler. Onları geri almaya gidebilirdim ama unuttum işte; onları o kadar çok rehin bırakırım ki, sektirmeden her ay... Rehin dükkânındaki adam geldiğimi görür, beni hemen tanır! Bir iki yıldır böyle, ne getirdiğimi bilir, ben daha dükkâna varmadan [kayıt defterine] işlemeye başlar. Ben de her ay oraya gider, her ay yüzükleri rehin bırakırım. Korkunç. Yirmi beş dolar pek fazla değil. İhtiyacım olduğu zaman birkaç paket sigara alabilirim, bu da kesinlikle vazgeçemediğim bir alışkanlığım işte. Çok yardımcı oluyor, hem de dünyalar kadar.

Fakat günlük geçimin başlıca dayanağı, son yirmi yılda gettoda filizlenen tuhaf meslekler, marjinal ticaretlerdir. Birçok getto sakini erzak karşılığında komşularının çocuklarına bakar ya da ayak işlerini yapar; saç keserler ya da elektrikli aletleri onarırlar; yazın çimleri biçer, kışın karları kürerler; küçük bir para karşılığında alüminyum kutu toplarlar ya da kendilerinden bile bahtsız olanlara satmak üzere "yollarda buldukları çöpleri alırlar". Kimileri Maxwell Caddesi'nden toptan fiyatına elbise, parfüm, et ya da makyaj malzemesi satın alıp perakende fiyatına satmak üzere seyyar satıcılık, işportacılık yapar (Jones 1988). Kimileri kan serumu alan şirketlere kanını satar ya da geçici iş bulma umuduyla günlük iş acentalarının etrafında avare avare dolaşır. Batı Yakası'ndan uzun süredir işsiz olan bir anne komşularından bahsediyor:

> Handy Andy'ye gidiyorlar [günlük iş acentası]. Bu da işe benziyor; Kuzey Yakası'na gidip günde sekiz saat falan çalışıyorsun, cebine yirmi dolar giriyor. Önceleri bu işi yapmıştım ama değmez, sadece geçici bir iş.

Near West Side mahallesinin büyük, cidden köhnemiş toplu konutlarında annesinin dairesinde oturan 31 yaşındaki Robert, düşük ücretli, kısa vadeli, geçici işlerden başkasını bilmemiş: "Just Jobs şirketi için çalışıyorum, neredeyse her gün farklı yerlere gönderiyorlar, o kadar da kötü sayılmaz, istedikleri zaman sana iş buluyorlar;" restoranlarda bulaşık yıkamak, fabrikada montaj hattında çalışmak, kimyasal deposunda malzeme taşımak, yapım işleri bitince inşaat sahasını temizlemek gibi işler. Profesyonel basketbol sezonunun yedi ayı boyunca Robert, Chicago Bulls'un sahasında oynadığı maçlarda basketbol sahasını maça hazırlama işini yapıyor (8 dolara dört saatlik vardiyalar halinde, haftada iki üç kere). Kapıcı olmak istiyor, saat

başına sekiz dolar alacağı günlerin hayalini kuruyor. Fakat eğitimi olmadığından –okulunda meydana gelen ölümcül çete savaşlarından kaçmak için liseyi terk etmiş– saatine taş çatlasa 3 dolar ödeyen düzensiz geçici işlerle geçinmek zorunda.

Kendilerini ücret-emek ekonomisinin en zavallı sahalarında kiralamak istemeyenler özel binalarda yasadışı faaliyet gösteren gece kulüplerinde iş bulabilir, "korsan taksi" sürebilir, "korsan" tamirci ya da badanacı olabilir, pişmiş yemek ya da ev yapımı tişört satabilir ya da bile bile yaralandıkları araba ya da otobüs kazalarına sebep olup (özellikle kötü havalarda) tuzağa düşürdükleri şöförden tazminat alan "sigorta artistlerinden" biri olabilirler. Daha da duygusuzlaşmış ve çaresiz bireyler kendilerini hapsettirmek niyetiyle küçük suçlar işler: Bölge hapishanesinin şiddeti, cezaları ünlüdür, fakat kişinin yatacak yeri olur, günde üç kere bedava yemek verilir, temel tıbbi bakım sağlanır; gettoya sıkışmış birçok altproleter için dışardaki dünyada bunlara erişmek aslanın ağzındadır. Sonu gelmez ekonomik belirsizliklere boğulmuş bu çalkantılı düzende, çocuklar yaşamsal bir kaynaktır, gençlik çağlarına yaklaşır yaklaşmaz para getirmeleri için baskı altına alınırlar (aileye yardımcı olmak ya da kendi ihtiyaçlarını karşılamak için). Dolayısıyla kış kıyamette 8-10 yaşında oğlanlar gece gündüz Chicago Güney Yakası'nın benzin istasyonlarda, benzin doldurmak ya da camları silmek için bozuk para isterken ya da ufak paralar ya da yiyecek karşılığında paket taşımak için süpermarketlerin dışında beklerken görülebilir.

Geçim strajilerinde son çare ya da ezici yoksulluğun günlük baskısından kurtulmak için geçinmekten ötesini isteyenler için ilk çare, yasadışı etkinlikleri içerir; bu etkinlikler kumardan, dükkânları, depoları soymaktan, çalıntı ("arak") mal alıp satmaktan, sigorta kundakçılığına, gaspa, kapkaça, silahlı soyguna, fahişeliğe, uyuşturucu ticaretine kadar uzanır. Grand Boulevard'daki komşularının hayatta kalmak için ne yaptığını sorduğumda, 47 yaşındaki posta şirketi paketlemecisi şöyle yanıtladı:

> Çalıyorlar, yaşlı hanımları dövüp emekli maaşı çeklerini ellerinden alıyorlar. Örneğin orada, tren istasyonununda. Özellikle de insanlar sosyal sigorta çeklerini aldığında, *orada olurlar*, onları beklerler, çantalarını kapar, her şeylerine el koyarlar. Bu civarda neler neler oluyor... İlk taşındığımda evime girdiler, o yüzden parmaklık koydurdum. Teybimi yürütmüşlerdi. Fakat parmaklığı diktiğimden beri hiç sorun yaşamadım.

Komşu Washington Park semtinden 28 yaşında işsiz, bekar bir anne içtenlikle şunu ekliyor:

> Kahretsin! Dolandırıcılık yaparlar, uyuşturucu satarlar, ne olursa... *herhangi bir şeyi ve her şeyi* yaparlar. Bak, herkes kapkaççı değildir, anlarsın, fakat herhangi bir şey ve her şey olabilir. Ben kendim, marihuana sattım. Uyuşturucu satıcısı değilim ama iki yakamı bir araya getirmeye çabalıyorum... Sofraya ekmek koymam lazım: İki bebeğim var.

İşgücü piyasası tarafından tekrar tekrar reddedilenler için ya da mali yardım, tatil ya da emeklilik hakkı içermeyen, yoksulluk düzeyinde ücret veren, aşağılık görevlerle insanın gururunu çiğneyen, hizmet işkollarındaki düzensiz "kölelik işlerine" ayak direyenler için yeraltı faaliyetleri bol miktarda tam zamanlı iş imkânı sunmaktadır. Onlar için yağmacılık suçları bir nevi *küçük girişimciliktir*; sahip oldukları değerli tek varlığı ortaya koyarlar, yani fiziki hünerlerini, sokak süprüntülerinin işe yarar bilgisini sermaye yaparlar (Wacquant 1998). Getto'da uyuşturucu ticaretiyle elde edilen brüt kazanç, yerel halkın çektiği ezici yoksullukla, ücretlerin, sosyal yardımın sefil düzeyiyle karşılaştırıldığında çok fazladır. Bu ticaretin alt basamaklarında yer alanlar uyuşturucu değirmeninin öğüttüğü paranın ancak küçük bir bölümünü alsa da, asgari ücretten sadece biraz daha fazla kazansalar da, ellerine taze nakit para geçiyor olması, bir anda büyük miktarlarda para kazanma olasılığı, uyuşturucu ticaretini, bu işin getirdiği yoğun psikolojik stresi, canlarını tehlikeye atacak kadar çaresiz ya da hissizleşmiş insanlar için oynamaya değer bir ekonomi piyangosuna dönüştürür. Türlü türlü yasadışı işe girip çıktıktan sonra, arada sırada bir devlet kolejinde bulaşıkçı olarak çalışan, ayrıca zar oynatan (babasından öğrendiği bir zanaat) bir sokak üçkağıtçısıyla, 28 yaşındaki Five'la, yaptığım uzun söyleşinin şu kısmına bakalım:

LW: Günümüzde en yaygın uyuşturucu hangisi, hangisi kapış kapış gidiyor?

Five: *Rock* [:*crack* kokain]. On dolar.

LW: On dolara *rock* alabiliyor musun?

Five: Evvet.

LW: Bu malı kim alır?

Five: Her türlüsü; gençler, yaşlılar. Mahalleden, mahalle dışından insanlar. Daha çok dışardan alırlar. En işlek pazar budur, en iyisidir.

LW: Gün içinde ne kadar kazanabilirsin?

Five: Hiç sorma! Çok fazla! Elli bin, yüz bin. Aylık olarak söylersem, bir

> ayda yaklaşık 10 B [10 binlik= 10.000] kazanabilirler. Yıl içinde her ay bu kadar alırsın, *bu acaayiiip para yapar*.

Hipergettonun altproleter ailelerinden gelen genç erkekler için çetelerin esas cazibesi, başka imkânların yanı sıra, nakit para getiren, dolayısıyla bir nebze mali güvenlik getiren şüpheli iş bağlantıları sağlamasıdır (Sânchez-Jankowski 1991: 40-1). Yasal şirketlerin çekilmesiyle oluşan boşlukta mal çalıp yeniden satmak, sahte belgeler (sağlık kartları gibi) kaçakçılığı yapmak, çalıntı arabaları "parçalarına ayırmak", özellikle de uyuşturucu ticareti yapmak gibi yasadışı işler, resmî ekonomide çalışan şirketlerin örgütsel yapısını yansıtan karmaşık teşkilatlara evrilmiş bulunuyor. Bunun yanı sıra, uyuşturucu ticareti delikanlıların çoğunlukla bildiği tek iştir, üstelik bu iş gerçekten "eşit fırsatlar sunan bir işveren" olma erdemini taşır (Williams 1989; Sullivan 1989: yedinci bölüm). Dahası, insanların azıcık terfi şansı ve minik ücretler için eşek gibi çalıştığı hizmet firmalarının aksine, uyuşturucu ticareti işleri, sağlam bir iş ahlakı segileyenler için somut, hızlı ödüller vadeder.[22] Güney Yakası'nda bakımsız bir apartman dairesini kapıcı kardeşiyle paylaşan 34 yaşındaki kadın tam da bu sebepten ötürü bu işe girmeyi düşünüyor: "O *fellah* bana dedi ki haftada sağlam 250 dolar kazanırmışım, gerçi bu mahallede onun için çalışıp haftada 250 dolar kazanan çok kişi var, yine de yeterince iyiysem haftada 400 dolara kadar çıkabilirmişim."

Uyuşturucu ekonomisinin toplam etkisinin getto için korkunç raddede yıkıcı olduğunu söylemeden geçmeyelim. Birçok insana geçici iş ve gelir sağlasa da, fiilen bir nevi yeraltı sosyal yardım sistemi gibi işlese de, gençlerin düşük ücretli işlerde çalışma heveslerini budamaktadır; çünkü tehlikeli olsa da görünüşte çekici, alternatif ekonomik fırsatlar sunmaktadır.[23] Hastalık oranlarının yüksek oldu-

[22] Buradan anlaşılıyor ki kayıt dışı (büyük oranda da yasadışı) sokak ekonomisi sayesinde yaşamlarını kazanan, proleter olmaktan çıkmış getto sakinlerinin ekonomik durumu ile sosyal statüsü kayıtlı sektörlerde çalışan vasıfsız işçilerden daha iyidir. Sınai büyüme öncesi Latin Amerikanın büyük şehirlerinde de durum aynıydı (Peattie 1968).

[23] Fakat bu düşük ücretli işler çoğunlukla erişilmez değildir: Yevmiye ekonomisinin aksine, kayıt dışı ya da yasadışı sokak ekonomisi hem "hareket" hem de gelir imkânı sunar (özellikle de 1989 yılında Chicago'ya *crack* gelmesiyle birlikte uyuşturucu satışlarının patlamasından sonra), oysa düşük ücretli işlerin kaynağı dönem dönem kurur. Dolayısıyla bu iki sektör arasındaki geleneksel zıtlık tersine dönmüştür: Resmî işler düzensizdir, güvenilmezdir, oysa hepsini bir arada düşünürsek yeraltı faaliyetleri düzenlidir, güvenilirdir: "Arka sokaklardan çöplenecek bir şeyler *her za-*

ğu bir ortam yaratır, erken ölümlerde büyük bir etkendir. Akrabalık ilişkilerini hoşgörülemez baskılara maruz bırakır, yerel toplumsal bağları zayıflatır. Son olarak, uyuşturucu ticareti şiddetin dal budak salmasına yol açar, şiddet de mahallede güvensizlik halini yaygınlaştırır (Johnson ve diğ. 1990), çünkü beklenmedik ölümün kara cenaze örtüsü insanın karşısına her yerde çıkabilir. Yukarıda söyleşi yaptığım zarcı Five, babasının başını delip geçen bir kurşunla öldüğüne şahit olmuş. "Ev ahalisinin öldürülmeye başlandığını görünce askere yazılmaya çalıştım, orduya katılacağım dedim. (Sonunda ne oldu?) Sınavı geçemedim." Bulabilse "marangozluk ya da duvar ustalığı" gibi sağlam, onurlu bir meslekte çalışmaktan memnun olurmuş, bu senaryodan bahsedince neredeyse gözyaşlarına boğuluyordu:

> *Bu Tanrının bir lütfu olurdu! Lüttfen bana yardım et!* (yalvaran bir ses tonuyla, dua eder gibi ellerini birleştirerek) Lütfen bana böyle bir iş göster, o kadar çok istiyorum ki umarın bu gece olur, ne dediğimi anlıyor musun?... *Çünkü elinde kılıçla yaşayanlar, kılıçla ölür, ben de ölmek istemiyorum*: Bir kızım var, değil mi? Umarım anlattıklarımın bir anlamı vardır, yani sana dediğim şeyler umarım yeterince basittir. Çünkü diyorum ki insan okulu bitirmezse, böyle yaşar.

Bu yaygın, yoğun güvensizlik hali ücretli emek piyasasının gettodan çekilmesini hızlandırır, getto sakinlerini normal ekonomiden, toplumdan iyice uzaklaştırır. Mahalle içi bağlılığın da altını oyar, asgarî kaynaklara sahip ailelerin gettonun tarihî merkezinden ayrılışını hızlandırır, fakat bu aileler gettonun vurdulu kırdılı muhitinden çok da uzağa göç edemez. Dolayısıyla yağmacı suç hadiselerinin uyguladığı acımasız basınç, Bronzeville'in hızla nüfus kaybetmesini, Bronzeville etrafındaki bölgelerin yoksul siyah ailelerle dolmasını açıklamaya yardımcı olur (Morenoff ve Sampson 1997).[24]

Sokaklardaki uyuşturucu dolaşımının egemen olduğu *yasa dışı ekonominin hızla büyümesi*, bir "dehşet kültürünün" billurlaşmasını da açıklamaktadır. Günümüzde bu kültür hipergetto caddelerini yutup içine almaktadır. Antropolog Philippe Bourgois, bu karanlık

man çıkar, sokakta dolandırıcılıkla para kazanabilirsin Louie: *her zaman.*"

[24] Getto merkezi ile çeperinin sosyodemografik profillerini gelecek bölümde karşılaştırıyorum. Amacım, siyah nüfusun toplumsal farklılaşmasının, mekânsal dağılımlarına yansıdığını göstermek. Bu dağılım, siyahlar ile beyazlar arasındaki karşıtlığın Afrika kökenli Amerikalılar içinde de taklit edildiği iki katmanlı bir kent topluluğu içinde gerçekleşmiştir.

alışverişte rutin şiddet gösterilerinin işin gereği olduğunu göstermiştir: İş itibarının kazanılmasına hizmet ederler, rakiplerin işi devralmasını ya da saldırganlar, müşteriler, polisler (dördüncü bölümdeki bulguların belirttiği gibi, bunlardan bazıları uyuşturucu trafiğinde gayet pay sahibidir) tarafından soyulmayı engellerler. En temel kaynakların tükendiği, sosyal yırtıcıların yüksek yoğunluklu bulunduğu evrende insanın karşısındakine güvenmesi işe yarar bir seçenek değildir. Dolayısıyla kendisini şiddetten korumak isteyen herkes her an şiddet uygulamaya hazır olmalıdır: "Yoksul mahallelerdeki sokak şiddeti yalnızca uyuşturucu satıcılarıyla, sokak suçlularıyla sınırlı değildir; mahallede yaşayıp da özerklik hissine sahip olmak isteyen herkes bir yere kadar... dehşet kültürüne bir köşesinden katılmayı faydalı görür, en azından edilgen olarak (Bourgois 1989: 647).

HİPERGETTOLAŞMANIN İKTİSADİ VE SİYASİ KÖKLERİ

Neden fiziksel yıkım ve şiddet, gettoda kamusal alanı neredeyse bütünüyle tahrip eden düzeylere ulaştı? Neden gettoda onca yetişkin normal ekonomi düzeninde sağlam bir yer edinemeyip bunun yerine geçinmek için yeraltı etkinliklerine, yağmacı faaliyetlere ya da sosyal yardımların yetersiz, onur kırıcı desteğine bel bağlamak zorunda kalır? Neden yetmişlerin ortasından sonra Amerikan metropollerinin ırklara göre katmanlaşmış merkezlerinde hem kamu kurumları hem de özel teşkilatlar göze çarpacak biçimde azalmıştır? Yoksul siyahların sürekli çürüyen bu adacıklarda toplanmasını ne açıklayabilir?

Yoksul mahallelerin hipergettolaşmasının nedenleri, hem ekonomik hem siyasi etkenler içeren karmaşık ve dinamik bir olaylar zinciriyle ilgilidir. Bu etkenler İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin bütününde iş başındadır, ki böylece "sınıfaltı" masalının basite kaçan, küçük bir zaman dilimini içeren olaylar örgüsü yalancı çıkarılmış olur. Bu etkenlerin illa ki en güçlüsü değil ama en barizi, Amerikan ekonomisinin geçirdiği dönüşümdür. Kapalı, sıkı sıkıya entegre olmuş, fabrika merkezli, birörnek bir kitlesel pazarın ihtiyaçlarına göre üretimi harekete geçiren Fordist sistemden daha açık, tek merkezden yönetilmeyen, hizmet yoğun bir sisteme geçilmiştir; ayrıca bu sistem, gittikçe farklılaşan tüketim örüntüleriyle yakından ilişkilidir. Bu yapısal değişime mesleki yapının ikileşmesi, emek piyasasının dış katmanlarının ırklara göre bölünüp bu şekilde kemikleşmesi eşlik etmiştir. Söz edeceğimiz ikinci etken o kadar derinlere kök salmıştır

ki doğal addedildiği için sıklıkla görmezden gelinir; bu etken, Afrika kökenli Amerikalıların katî şekilde ayrı yaşam alanlarına sürülmesinin devam etmesidir, yani toplu konut projelerinin büyük şehirlerin en yoksul siyah bölgelerine kasten sıkıştırılmasıdır; öyle ki fiilen kentsel bir *apartheid* [ırk ayrımı] sistemi kurulmuş olur. Üçüncü etken, zaten sefil durumdaki refah devletinin hızlı ve kapsamlı şekilde masraflarını kısmasıyla birlikte Amerikan ekonomisinin dönemsel inişleri çıkışlarının, yetmişli yılların ortasından sonra Kara Kuşaktaki yoksulluğun sürekli artmasını sağlamasıdır. Dördüncü, son ana etken geçen yirmi yıl içinde federal politikalar ile yerel kent politikalarının gözden geçirilip yenilenmesidir; bu yenilenme, siyahların tarihî semtlerinde kamu hizmetleri için uygulanan "planlı daralma" politikasında dışavurulmaktadır.

Tahlilimizde netlik sağlamak adına bu etkenleri ayrı ayrı, sırayla ele alıyorum, gerçi bu etkenlerin tam etkisi, değişen eşzamanlı ve artzamanlı eklemlenmelerinden doğan etkileşimler hesaba katılmadan yeterince değerlendirilemez.[25] Olan bitenin bilançosunu çıkardıktan sonra, şu tezi ortaya koyarak bitiriyorum: Kara Kuşağın *içe doğru çökmesi* ile yeni yüzyılın eşiğinde Kara Kuşak sakinlerine sunulan iç karartıcı hayat beklentilerinin açıklaması, kapsamlı makroeonomik, demografik güçlerin (sanki bu güçler kendi kendilerine bu politikaları uygulamaya kanalize olmuş gibi) gayrışahsi faaliyetlerinden çok, kent seçkinlerinin iradesiyle ilintilidir, yani *gettoyu bu güçlerin insafına terk etme kararları* belirleyici olmuştur.

Yatırımların kesilmesi, kutuplaşmış büyüme ve vasıfsız işgücünde ırksal bölümlenme

Altmışlı yılların ortasında Amerikan ekonomisi yerel piyasaların doyuma ulaşması ve uluslararası rekabetin yoğunlaşmasıyla kıskaç altına girdi. Sermayenin dikey hareketiyle, mali sektörün özerklik kazanmasıyla, "esnek uzmanlaşmayla", ücretli işçileri koruyan önlemlerin azalmasıyla tanımlanan yeni bir kapitalist örgütlenme türüne kaydı (Scott ve Storper 1986; Piore ve Sabel 1984; Bluestone ve Harrison 1988). Tektipleştirilmiş sanayi üretimine, kitlesel tüketime, güçlü sendikalara ve buna karşılık gelen şirketlerle bunların istikrar-

[25] Örneğin, ırk ayrımcılığı İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kabaca sabit kalmış olsa da, hem dış ekonomik değişiliklerin etkisini çoğaltan Keynesçi bir "hızlandırıcı" unsur tarzında hem de kent merkezinde kamu hizmetlerinin zayıflatılmasını gündeme getiren etkinleştirici bir siyasal önkoşul olarak değişen oranlarda iş görür.

lı işgücü arasındaki "toplumsal sözleşmeye" bağlanmış eski ekonomik sistemin yerini yavaş yavaş yeni düzen almıştı; bu düzen hizmet mesleklerinin ağır basmasını, mali sermaye ile sanayi sermayesinin ikiye bölünüp çatallanmasını, entegre yerel ekonomilerin erozyona uğramasını, emek piyasaları ile ücret tarifelerinin kapsamlı şekilde yeniden düzenlenmesini temel alır.

XX. yüzyılın son çeyreğinde kutuplaşmış emek talebi Amerikan ekonomisinin yapısal özelliği haline gelmişti; bu kutuplaşmanın özelliği, değişken çalışma saatleri olan, pek bir mali yardım sunmayan, iş güvencesi sağlamayan düşük ücretli rutin işler ile yüksek ücretli vekalet işleri arasındaki uçurumun genişlemesidir (Thurow 1987; Sassen 1991a). 1970, 1984 yılları arasında ülkede yaratılan 23 milyon işin en az 22 milyonu hizmet sektörüne aitti, dolayısıyla 1990 yılına gelindiğinde bütün işlerin dörtte üçünden fazlası hizmet sektöründeydi. Fakat seksenli yıllarda yaratılan iş imkânlarının yaklaşık üçte biri yarı zamanlı işlerdi, bu işlere girenlerin yüzde yetmiş beşi ise tam zamanlı çalışmayı tercih eden kişilerdi. Üstelik bu hizmet işlerinin birçoğu saatine dört ila altı dolar ödüyordu; bu miktarın, sendikalı fabrika işlerinde verilen saatlik on iki ila on beş dolar ücretle arasında dağlar kadar fark vardır. Aslında Birleşik Devletler'de 1970, 1983 yılları arasında ortaya çıkan işlerin yarısı yıllık 8.000 dolardan az ödüyordu (Nüfus İdaresi 1985: kırkıncı tablo); bu miktar dört kişilik aile için belirlenen resmî yoksulluk sınırının 2.100 dolar altındadır.

İşgücü piyasalarının yapısındaki bu değişim teknolojik gelişimin dayattığı, kaçınılmaz bir eğilimin ürünü değildir. Büyük ABD firmalarının kısa vadeli kâr stratejilerine önem verme kararını almasının sonucudur; böylece bütçede ücret giderleri üzerinde oynanabilir bir değişken haline gelmiş, şirketler işletim giderlerini acımasızca azaltmayı talep etmişlerdir. Squires ve diğ. (1987: 28) tarafından yürütülen bir araştırma, şirketlerin kapanmasını ya da "küçülmesini" takiben 1977 ila 1981 yılları arasında Chicago metropolünde kaybedilen 203.700 üretim sektörü işinin üçte ikisinin, şirketlerin yatırımlarını geri çekmesinden kaynaklandığını tahmin etmektedir; şirketler faaliyetlerini düşük arazi bedelleri, ucuz işgücü, düşük sendika yüzdeleri olan yerlere *nakletmeyi* hedeflemişti; ABD'nin güney eyaletleri ya da Meksika, Türkiye, Brezilya gibi İkinci Dünya ülkeleri bu yerler arasında sayılabilir. Hükümetin fiyatları serbest bırakması (ulaşım, iletişim gibi sektörlerde), yüksek faiz oranları gibi federal politikalar, Ulusal İşgücü Uzlaştırma Kurulu'nun *laissez-faire* anlayışıyla birlikte işgücünün bu şekilde yeniden örgütlenmesine yardımcı olmuştur;

çünkü bu tutumlar sendikaların düşüşünü pekiştirmiş, ücretliler kümesinin çeperinde bulunanların korunmasını baltalamıştır (Rosenberg 1983). Bu durum, "yedek işgücünün" ani büyümesine, taşeronlara verilen işlerin artmasına yol açmış, aynı zamanda parça başı götürü işlerin, insanlık dışı koşullarda işçi çalıştıran atölyelerin, evlerde yapılan işlerin yeniden ortaya çıkmasını sağlamıştır. Siyah işçiler için bu değişimler son derece belirleyici olmuştur; çünkü bu işçilerin sosyal durumu tarihsel olarak piyasanın işleyişinden çok federal politikaların sunduğu korumaya bağlı olagemiştir.

Son otuz yılda kent içi emek piyasasının çehresi birbirleriyle kesişen birçok güç tarafından yeniden şekillendirmiştir, fakat bunlardan üç tanesi gettonun kaderiyle bilhassa ilgilidir; çünkü bu güçler bir araya gelmiş ve söz konusu emek piyasasının ırklara göre katmanlaşmış işbölümü için geçmişte oynadığı ucuz sanayi işgücü ambarı rolünü ortadan kaldırmıştır. İlk olarak, *sektörlerin* hizmet işlerine *kayması*, genelde düşük vasıflı olan kent siyahlarının geleneksel olarak en çok erişebildiği işlerde büyük kesintilere yol açmıştır. New York, Detroit, Philadelphia, Baltimore gibi başka büyük kuzey şehirlerine benzer olarak Chicago da 1950 ile seksenli yılların ilk yarısı arasındaki dönemde imalat temelinin yarıya indiğini gördü. 1947 yılında şehrin üretim sektöründe yaklaşık 670.000 iş imkânı mevcuttu (bölgedeki toplam işlerin yüzde yetmişine denk gelir); 1982 yılına gelindiğinde bu rakam 277.000'e gerilemişti ve metropoldeki toplam işlerin ancak üçte birine denk geliyordu (Wacquant ve Wilson 1989). Fabrikalarda istihdamın azalması yıllar geçtikçe hızlandı. 1947-1954 yılları arasında iş kaybı sayısı 52.000 iken, 1967-1982 arası dönemdeki kayıp 169.000'a fırlamıştı. Getto siyahları yetmişli yılların ortalarına kadar fabrika işçileri arasında nispeten yüksek oranda temsil edildiği için –ayrıca en aşağı sanayi işlerine– çöken sektörlerin en korunaksız şirketlerine genelde bunlar alındığı için (Stearns ve Coleman 1990), işkollarındaki bu değişimler genele kıyasla siyahlara büyük zarar vermiştir. Chicago'daki sanayisizleşmenin bedellerine hâlâ en çok onlar katlanmaktadır: Kent Aile Yaşamı Projesinin anket yaptığı Bronzeville sakinlerinin en az yüzde kırk üçü, geçen birkaç yıl içinde çalıştıkları tesislerin kapanması yüzünden çoğu arkadaşının işsiz kaldığını bildirmiştir (getto çeperindeki siyah mahallelerin oranı ise yüzde otuz birdir). Montaj hattındaki işini on sene önce kaybeden, şimdi Güney Yakası toplu konutlarında yaşayan 32 yaşındaki üç çocuk annesine kulak verelim: "Yeterince iş yok. Eskiden... çelik sanayii vardı, bir sürü iş vardı. Fakat tesisleri kapattılar. Reagan bu

sanayinin kepenklerini indirdi, başka eyaletlere gönderdi."

İkincisi, şirketler ucuz arazi, vergi kesintileri, esnek işgücü arayışında şehir merkezlerinden ayrıldıkça kent ekonomisi çökmüş oldu; böylece belirli *işlerin başka mekânlara kayması* emek piyasasında yer alan vasıfsız siyahların seçeneklerini daralttı. Yetmişli yıllarda Chicago'nun dış mahalleleri için her meslek sınıfında yeni iş imkânları açılırken, maaş çizelgesine yarım milyon işçi eklenmişken, sadece bu dönemde Chicago şehri net 119.000 mavi yakalı işinin, 90.000 tezgâhtarlık ve satış elemanlığı işinin kaybedildiğini ilan etmişti. Şehirde iş bulma imkânları sadece müdürler, uzmanlar, teknik destek personelleri, yönetici yardımcıları için artmıştı, yani en azından kolej eğitimi gerektiren işler fazlalaşıyordu (Kasarda 1989: 29), dolayısıyla şehrin yerle bir olan okul sisteminin eğitemediği, yetiştiremediği getto sakinlerinin bu işlere ulaşması söz konusu değildi. İstihdamın dış mahallelere, şehirden uzak lüks sitelere kayışı da getto sakinlerine nispetsiz bir darbe indirmişti; çünkü toplu taşımacılıkta büyük yetersizlikler mevcuttu. Chicago'daki siyahlar toplu taşımayı beyazlara kıyasla iki kat fazla kullanır, zira araba sahibi olmanın bedeli, yakıt ve tamirat masrafları siyahların imkânlarını aşar. Fakat belediyenin yeterince ödenek alamayıp güdük kalmış otobüs ve tren şebekesi öyle düzenlenmiştir ki şehir dışı mahalleler şehir içi yoksul mahallelerden yalıtılmıştır, dolayısıyla "şehir dışı mahallelerdeki işlere yüksek işsizlik oranlarının görüldüğü yerlerden toplu taşımacılıkla erişmek kasten olanaksız kılınmıştır" (Orfield 1985: 179).

Üçüncüsü, mevcut mesleklerin *yüksek eğitim gerektiren işlere* kayması, getto sakinlerinin iş bulma şansına cidden ket vurmuştur; çünkü devlet okulları, meslek eğitimi sistemleri, hem federal hem yerel iş bulma programları getto sakinlerini bu değişime hazırlamakta yetersiz kalmıştır. Grand Boulevard'da, yirmi beş yaşını geçmiş yetişkinlerin yüzde altmış beşi liseden mezun olmamıştır; dört yıllık üniversiteye gidenlerin oranı ise yüzde üçten azdır. Şehrin devlet okullarında sekizinci sınıfa geçenlerin sadece yüzde on altısı dört sene sonra ulusal okuma ortalamasıyla (dakika başına okunan kelime sayısı) ya da bu ortalamanın üzerinde bir okuma hızıyla mezun olur. Fakat 1970-1980 arasında eğitimi lise seviyesinden düşük olan şehir işçilerinin çalıştığı iş sayısı yüzde kırk iki oranında düştü; lise mezunu işçilerin sayısı ise neredeyse beşte bir azaldı. Bunun aksine, kolej eğitimi gerektiren iş alanlarının hacmi yüzde kırk dört büyümüştür, dört senelik üniversite eğitimi isteyen işlerin sayısı ise yüzde elli altı artmıştır (Kasarda 1989).

Getto sakinlerinin iktisat alanında marjinalleşmesinde dördüncü ciddi etken *düşük ücretli emek piyasasının ırklara göre katmanlaşmasıdır* (Fainstein 1987; Bailey ve Waldinger 1991; Tomaskovic-Devey 1993). Üretim ile hizmet sektörlerinde çoğu siyah belirli "meslek nişlerinde" işe alınır; bu meslekler yoğun Afrika kökenli Amerikalı nüfus barındırır; siyahlar da fiilen beyazlar ile daha yumuşak başlı kabul edilen başka azınlıklara (özellikle de Meksika'dan, öteki Orta Amerika ülkelerinden gelen Hispanikler) ayrılmış meslek ağlarından dışlanır. İşçi sayısı hızla artmış olan restoranlar, hazır yemek şirketleri gibi birçok alt hizmet sektöründe siyahlara en pis işler verilir, yükselme imkânının bulunmadığı alt basamaklarda sıkışır kalırlar. 1973-1990 arasında ABD ekonomisindeki işlerin niteliğine dair ayrıntılı bir analiz, siyahların ulusal emek piyasasında düşüşe geçen konumlarının "hem beyaz adama kıyasla iş imkânlarının azalmasından, hem de düşük vasıflı işlerinin niteliğinin alçalmasından" kaynaklandığını doğrulamıştır (Gittleman ve Howell 1995: 420). Dahası, tutarlı bir iş deneyimi olmayan, düşük eğitimli, düşük vasıflı getto sakinleri, rekabete kadınların da girmesi ve ister yasal ister yasa dışı "yeni göçmenlerin" gelmesi yüzünden iş bulmayı bekleyenlerin sırasında daha da arkaya itilmiştir; altmışlı yılların ortasında göçmen yasasında yapılan reformların sonucunda Amerikan metropollerinin merkezleri ucuz, uysal, vasıfsız işgücüyle dolup taşmıştı (Sassen 1989b). Güney Yakası'nda otel veznedarı olarak çalışan iki çocuklu 38 yaşında dul bir anne şöyle yakınıyor: "Gereğinden fazla insan, gereğinden az iş var. Bir işi on kişi istiyor bir kişi alıyor. İşlerin çoğunu makineler, bilgisayarlar kapıyor."

Dolayısıyla yeni sanayi sonrası düzenin dibinde vasıfsız işlerin, hizmet işlerinin artması, üretimin düşmesi siyahları büyük oranda pas geçmiştir; çünkü işverenler daha az ayak direyen, sömürünün kol gezdiği istikrarsız çalışma ortamlarına pek de itiraz etmeyen uysal işgücü kaynaklarına yönelmiştir. Halkın zihninde günümüz gettosu ahlak bozukluğuyla, yasa tanımamakla bağdaştırıldığı için, tarihî Kara Kuşakta oturuyor olmak ilave bir engel olarak karşılarına çıkmış, birçok işveren "iyi" (eğitimli, orta sınıf) siyahlarla "kötü" (güvenilmez, kural tanımaz) siyahları birbirinden ayırmakta bunu bir işaret olarak algılamıştır; dolayısıyla iş başvurusu yapanlar havuzundan getto sakinlerini dışlamışlardır. Altıncı bölümde göstereceğim gibi, *Bronzeville'in çürüyen göbeğinde yaşamanın bir leke gibi görülmesi*, iş bulma maceralarında siyahların önüne çıkan başka bir engel olmuştur: Güney Yakası'nda yaşayan 37 yaşında işsiz anne iç

geçirip "saygın bir adresiniz olursa çok işe yarar sanırım", diyor. "Böylece iş başvurusu yaparken, *gettonun tam ortasında yaşamadığınızı görürler.*"[26] Sonuçta, meslekî yapı ile ücret yapısının kutuplaşması, vasıfsız işlerin genel değer kaybı, ikincil emek piyasasında[27] süregiden etno-ırksal ayrımcılık, eğitimsiz siyahların çalışma imkânlarını fiilen kurutmuş, birçoğunu hemen girebilecekleri tek sektöre itmiştir: Sokağın kayıt dışı, çoğunlukla da yasadışı ekonomisine kaymışlardır.

Irk ayrımı, konut politikası ve yoksul siyahların aynı yerde toplanması

Fakat üretim aygıtının işgücüne katılımın geçirdiği dönüşümler, Yurttaşlık Hakları Hareketinin altın çağı bittikten sonra, gittikçe daha fazla getto sakininin sosyal hiyerarşideki yerini kaybetmesini tek başına açıklayamaz; bu durum gettonun istikrarsızlaşmasıyla sonuçlanmıştır. Irk ayrımı bu sürece müdâhil olmuş önemli bir değişkendir; bu kadar çok alt sınıf siyahın ademimerkeziyetçi hizmet ekonomisinde ortaya çıkan yeni iş olanaklarından nasıl mahrum kaldığını, mekânsal akışkanlığı toplumsal akışkanlık yoluyla sağlama yetisini nasıl kaybettiklerini açıklar. Afrika kökenli yoksul Amerikalıların tarihî gettoya kapatılması, gettonun üstlerine çöküşünde merkezî bir rol oynar, çünkü yüzbinlerce beyazın kent dışı yerleşimlere göçmesinin yanı sıra (sonraki yıllarda orta sınıf siyahlar arkalarından gitmiştir), siyahların dışlanması paylarına düşen iş imkânları, okuma fırsatları, vergiye tabi varlıklar, siyasal etki açısından belirleyici olmuştur; böylece siyahlar sosyal, ekonomik koşullarını koru-

[26] Emek piyasasındaki (başka kurumlarda da) getto sakinlerin üzerine yapışmış iki yafta, deri rengi ve halkın gözünde "sosyal hastalıkların" yuvası olan bir yerde yaşamaktır. Bu yaftalar birbirinden bağımsızdır diyemeyiz. Fakat ne bunlar aslen kötü şeylerdir ne de bunların etkisi birbiriyle özdeştir. Çoğu Afrika kökenli Amerikalı için ırkını belli eden işaretlerden kurtulmak mümkün değildir, fakat ırk işaretlerinin anlamı en azından tersine çevrilip bunlara içeriden yeni değerler biçilebilir ("siyah güzeldir" paradigmasına göre). Oturulan bölgeye dair leke, birçok durumda iyi izlenim uyandırma yöntemleriyle silinebilir. Fakat kişinin ikametgâhını yabancılardan (öteki siyahlar da dahil) saklaması, özellikle de şirketler, okullar, devletin bürokrasi kurumları gibi egemen resmî kuruluşlardan gizli tutması –bunlar bir aşamada bu gizi açığa çıkaracak vasıtalara da sahiptir– kişide gururunun sürekli ayaklar altına alındığı hissini doğurur. Buna ilaveten, gettoda yaşamanın uyandırdığı simgesel duygu tersine de çevrilemez (günümüzde "gettoda yaşamak güzeldir" diyecek insan pek çıkmaz).

[27] İstikrarsız, düşük ücretli, yarı zamanlı, geçici işlerin oluşturduğu piyasa; genelde hizmet sektörü, hafif sanayi, perakende satış işlerini kapsar —*çev. notu.*

mak ya da iyileştirmek için gerekli olan destekten mahrum kalmıştır (Orfield 1985). Mekânsal tecrit prizma gibi iş görür, hipergettonun içinde çekilen darlığı yoğunlaştırır, artırır. Seksenli-doksanlı yıllarda yoksul mahallelerin kaderi üzerine yürütülen tartışmalarda ırk ayrımının bu işteki payı büyük oranda görmezden gelinmiş, bu etken zaman zaman bütünüyle gölgede bırakılmıştır; çünkü "getto" terimi o topluluğun nüfus yapısından, kurumlarından bahsetmeden aşırı yoksulluğun olduğu bölgeleri betimlemek için kullanılır olmuştur (örneğin, Jargowski ve Bane 1991).[28] Siyahların sıkışıp kaldığı yerde (alt) proleter bir çekirdek ile orta sınıf bir çevreden oluşan ikili bir yapıyı üreten bir sınıfsal bölünmeyle örtülse bile *gettonun dışlayıcılık görevinin sürdürülmesi, metropollerde "renk sınırının" korunmasında ısrar edildiğinin önde gelen somut dışavurumudur*.

1982 yılında, tarihinde ilk defa siyah bir belediye başkanı seçmiş olsa da, Chicago şehri Amerika'da en çok etnik ayrımın görüldüğü metropol olma ayrıcalığını taşır. 1980 yılında şehrin 1,2 milyonluk siyah nüfusunun üçte ikisi, *siyah oranının yüzde doksan beşe vardığı* bölgelerde yaşıyordu. Afrika kökenli Amerikalılara yönelik ayrım ya da farklılık göstergesi 1950'den beri pek yerinden oynamamıştır; hatta 1970'te seksen dokuz iken 1980'de doksan ikiye çıkmıştır (100 en büyük rakamdır, tam ayrımı gösterir).[29] "Maruz kalma göstergesi" ayrımı ölçmek için yaygınlıkla faydalanılan başka bir aygıttır; sıradan bir siyah Chicagolunun en fazla yüzde dört buçuk oranında beyaz insan barındıran bloklarda yaşadığını ortaya çıkarmaktadır (gerçi beyazların nüfusu şehrin yarısına denk gelir), tipik beyaz şehir saki-

[28] Gettonun yeniden bu şekilde tanımlanmasının (Birleşik Devletler'de politika önermeye yönelimli akademisyenler rağbet etmiştir) tutarsızlıklarına dair derinlemesine bir eleştirisi için bkz. Wacquant (2002b). Söz konusu tanım gettonun tarihî anlamının içini boşaltmakta ve *slum* kelimesiyle eş anlamlı hale getirerek anlamını daraltmaktadır. Massey ve Denton'ın (1993) Amerikan metropollerinde görülen aşırı yoksulluğun ırkçılık ayağına ilişkin çok önemli kitapları bu bağlamda genelin dışındadır; aynı zamanda bir nevi rahatsızlığa da sebep olmuştur. Jencks ve Peterson'ın (1991) hazırladığı *The Urban Underclass* kitabına Douglas Massey'in makalesi alınmamıştır, oysa bu kitabın konu aldığı konferansta Massey de bildiri sunmuştu.

[29] İki etnik grup birbirinden tamamen koptuğunda ayrım göstergesi yüze ulaşır (yani şehrin bütün bloklarında aynı ırktan insanlar yaşadığında, yüzde yüz siyah ya da yüzde yüz beyaz nüfus barındırdıklarında), şehirde her blok aynı siyah-beyaz içeriğini sergilediğinde ise bu gösterge sıfıra düşer. Ayrımın başka ölçütleri de aynı örüntüyü izler; bu da Afrika kökenli Amerikalıların her boyutta aşırı ayrımcılığa maruz kalan tek sınıf olduğunun kanıtıdır; eşitsizlik, tecrit edilme, kümelenme, bir merkezde toplanma ve aynı yöreye yığılma muamelelerine maruz kalırlar (Massey ve Denton 1989).

ninin yaşadığı blok ise yüzde 2,6 gibi önemsiz bir oranda siyah içerir. Oturma alanlarına bakarsak, sanki siyahlar yasal bir *apartheid* yönetimi altında yaşıyormuş gibi, Afrika kökenli Amerikalıların öteki gruplardan da aynı şekilde ayrıldığını görürüz; bunlara Hispanikler de dahildir, Hispaniklerin yerleşim yerleri siyah mahalleleri ile beyaz mahalleleri arasında "tampon bölge" işlevi görür (Squires ve diğ. 1987: 11). Üstelik siyahlar *bu kadar yoğun ayrıma maruz kalan tek etnik sınıftır*. Hispaniklerin, Doğuluların konutları nispeten orta ila düşük ayrım seviyeleri sergiler: ülkenin en büyük otuz metropolünde Latin Amerikalılar ile Asyalıların kendi etnik gruplarından gelen ailelerden ziyade beyaz komşuları vardır,[30] oysa oturma alanlarında siyahlarla beyazların temas etme ihtimali nadiren yüzde beşi aşar (Massey ve Denton 1987).

Afrika kökenli Amerikalıların yaşam alanlarında olağan dışı bir şekilde yalıtılmasının *kültürel eğilimleriyle ya da etnik tercihleriyle ilgisi olmadığının* altını çizmek gerekir; çünkü hem ilkede hem de uygulamada siyahlar, ırkların harmanlandığı mahallelerde yaşamayı tercih eder (Farley ve diğ. 1978; Streitweiser ve Goodman 1983). Kenara ayırılıp bir yere kapatılmaları siyah aileler ile beyaz aileler arasındaki sınıf farkları yüzünden de değildir. Sebep bu olsaydı, altmışlı yıllardan sonra siyah orta sınıfın hızlıca genişlemesine mekândaki ırk ayrışmasının keskin düşüşü eşlik ederdi. Aslında Afrika kökenli Amerikalı nüfus sadece gelir düzeyinin belirlediği, renk körü bir konut piyasasına göre dağılmış olsaydı, Chicago'yu meydana getiren nüfus sayım bölgelerinde siyahların yüzdesi en az yüzde on ila en fazla yüzde yirmi yedi arasında değişirdi, oysa kendi mahallelerindeki oranları yüzde doksandan aşağı değildir (Berry 1979: 9). Meksika kökenli Amerikalılar gibi ABD toplumunun başka alt etnik sınıflarının aksine (Massey ve Mullan 1984), Afrika kökenli Amerikalılar sınıf merdiveninde üst basamaklara çıksa bile yaşam alanlarından dışlanma seviyeleri azalmaz.

Şehri ikiye bölen renk sınırı öncelikle *konut piyasasının etno-ırk-*

[30] Bu bağlamda, söz konusu nüfuslar homojen değildir. Örneğin Hispanik sınıfı (idarî uygulamalar gereği Nüfus İdaresi tarafından uydurulmuş bir addır) farklı etno-ulusal akımları, farklı göç dalgalarını bir araya getirir. Bu gruplar ülkeye farklı koşullarda girmiştir ve Amerika'nın sosyal, fiziki yapısında farklı mekânları işgal ederler. Kübalıların, Meksikalıların, Porto Rikoluların ülkeye dahil olma yolları epey farklılık gösterir. Porto Rikoluların durumu Afrika kökenli Amerikalılarınkine benzer çünkü deri renkleri insanlara itici gelir, gerçi Chicago'daki tüm Porto Rikolular aynı kumaştan dikilmiş değildir, bkz. Padilla (1987).

sal bir hat boyunca esnek olmayan iki parçaya ayrılmasının sonucunda ortaya çıkmıştır (Foley 1973; Berry 1979; Tobin 1987). Emlak bürolarının ırk ayrımına sistemli bir şekilde alet olması, mortgage kredilerinin verilmesindeki önyargılı tutumlar, ev arayanların önüne beyazların çıkardığı gayrimeşru engeller Chicago gibi büyük şehirlerde hâlâ mevcuttur (Schlay 1987; Yinger 1997); Kongrenin, federal hükümetin bu duruma sessiz kalması, 1968'de yasalaştırıldığından beri Adil Konut kanunlarını uygulamada isteksiz davranmaları bütün bunlara göz yumdukları anlamına geliyor. Kendileri için belirlenen alanın dışına taşınma girişiminde bulunan siyahlar fiilen dışlanır; doğrudan düşmanlık gösterilip şiddet uygulanmazsa eğer, sessizlikle karşılanırlar ve kendilerine rahatsızlık duygusu hissettirilir. Beyazların büyük çoğunluğu herkesin nerede isterse orada yaşama hakkı olduğu ilkesini kabul etse de, iş uygulamaya gelince bu hakkı kendilerine saklarlar: Çoğu beyaz küçük bir yüzdeden fazla siyahı barındıran mahallelerde yaşamayı reddeder ve ırkların karışmasını hayata geçirmek için tasarlanmış yerel yasa tasarılarını pek azı destekler (Massey ve Gross 1991).[31]

Irk ayrımcılığının devam etmesinin ikinci ana sebebi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra federal hükümetler ile belediye yönetimleri tarafından uygulamaya konan konut projeleri ile kentsel dönüşüm projelerinde yatar. Bu uygulamalar, Afrika kökenli yoksul Amerikalıları şehir merkezinde tamamen siyahlardan oluşan en yoksul alanlara kasten tıkıp buralara istiflemiştir. "Sınıfaltı" kavramı üzerine yürütülen tartışmaların tarih konusundaki miyopluğu, yüzyıl sonu gettosunun çöküntü haline gelmesinin Washington'ın yaklaşık elli yıl önce uyguladığı konut projelerinin yarattığı girdabın akıntısına kapılmasından ötürü olduğu gerçeğinin üzerini örtmüştür.[32] Kenneth Jackson'ın, 1937 yılındaki Wagner-Steagall Yasası'ndan –ki bu yasa

[31] Yetmişli yılların ortasında Detroit'te yürütülen bir çalışma beyazların yüzde kırk ikisinin beşte bir oranında siyahın yaşadığı mahallelerde oturmaktan rahatsız olacağını, ankete katılan beyazların en az yarısının böyle bir bölgeye taşınmak istemediğini ortaya çıkarmıştır (Farley ve diğ. 1978). Bu eğilimler o zamandan bu yana pek değişmiş değildir; Detroit'te kent dışı mahallelere taşınmayı başarabilmiş siyahlar şehirdeki kardeşleriyle karşılaştırıldığında (Darden ve Kamel 2000), ayrıca ulusal seviyeye (Meyer 2000) kıyasla beyazlardan daha çok ayrılmış ve yalıtılmışlardır.

[32] Çoğu "sınıfaltı" kuramcısı 1970'ten geriye gitmez ve yetmişli yıllara da sınıfaltının güya "doğumu" olarak odaklanır. Bunun basit bir sebebi vardır; grubu "ölçmek" için gerekli olan yoksulluk oranlarına dair nüfus sayımı verileri ve ilgili değişkenler 1970'lerin öncesi için mevcut değildir.

hükümeti düşük bedelli barınma sağlamakla sorumlu kılmıştı– günümüze kadar uzanan, Amerika'da kent dışı yerleşimlerin çoğalmasını anlatan yetkin tarih çalışmasında gösterdiği gibi,

> Birleşik Devletler'de toplu konut programının sonucu, belki de amacı, ırkları ayırmak, mağdur kesimleri şehir içi yoksul mahallelere yığmak ve şehir dışı yerleşimlerin ırk, suç, yoksulluk sorunlarından kaçmak için uygun yerler olduğu imgesini pekiştirmek olmuştur. (Jackson 1985: 219)

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde dar kent mekânı ile kıt kaynaklar için verilen mücadelede ırk ile sınıf gerilimlerini çözmeye yönelik devlet yaklaşımı iki uçluydu. Bir uç, metropol hiyerarşisinin tepesini hedef alır; bu uçta federal hükümet kent dışı yerleşimlerdeki *orta sınıf ve üst sınıf* konutlarına yönelik büyük para yardımlarına imza attı. Bu yardım; vergi indirimleri, federal mortgage teminatları, geniş otoyol ağlarının inşası aracılığıyla verildi, ki bu otoyollar zengin ailelerin şehrin içinde çalışıp uzağında yaşamasını mümkün kılmıştır. Federal Konut İdaresinin (FHA: Federal Housing Agency) hayata geçirdiği ya da hoş gördüğü yerel barınma kanunları ve ırksal kısıtlamalar ise, *sadece beyazların* kitleler halinde kent dışı mahallelere taşınmasını sağlamıştır. 1949 yılına kadar, "topluluğun bileşimini" bozabilecek herhangi bir haneyi sigortalamayı reddetmek FHA'nın resmi politikasıydı. Ayrıca 1962 yılına kadar FHA'nin kredi başvurusunda bulunanlardan istediği güvenceler ve depozitolar ayrımcılık kokuyordu.[33] Bugüne kadar, 1968'de Kongreden geçen Adil Konut yasa tasarıları yürütme aygıtına dahil edilmemiştir. Her sene Adalet Bakanlığı bu yasaya aykırı eylemlere karşı ulus genelinde ancak bir avuç dava açar. Reagan ile Bush (baba) yönetimlerinde, ağır ve mükerrer kanun ihlali vakaları için tazminat taleplerini bile azaltmıştır.

Öbür uç, kent hiyerarşisinin dibidir; bu uçta devlet dar gelirli konutlar için geniş bir yelpazede destek sağlamıştır, fakat iki büyük farkla. İlki, kent dışı orta sınıf beyaz mahallelerine sağlanan desteğin tam aksine, yoksulların barınması için verdiği yardımda devlet gözle görünür ölçüde cimridir: 1937-1968 yılları arasında FHA'nin arka çıkmasıyla orta gelir ve üst gelir seviyesine yönelik on milyon özel konut türemiştir, oysa federal yardımlarla dikilen ucuz kamu ko-

[33] Bu tarihe kadar yasalar gereği, mülk tapu senetleri "bağlayıcı tüzük" denen maddeler içerebilirdi. Bu maddeler, söz konusu hanenin siyahlara (ya da Yahudilere) satılmasını ya da kiralanmasını yasaklıyordu.

nutlarının sayısı sadece 800.000'dir (Kerner Komisyonu 1968, 1988: 474). İkincisi, federal hükümet belediyelere dar gelirli konutlarının inşa edilmesi ve inşa edileceği yer konularında serbestlik tanımıştır, dolayısıyla federal projeler mevcut ayrımı daima pekiştirmiş oldu. Şehir kıyısındaki beyaz semtler toplu konut projelerinin yapılmasını reddetti, şehir içi beyaz mahalleler de kendi alanlarına siyahların girmesine şiddetle karşı çıktı. Chicago'da, aşağıdan kaynaklanan beyaz ırk ayrımcılığının şiddeti ile beyazların yukarıdan uyguladıkları siyasi yönlendirme birleşip Chicago Konut İdaresini (CHA; Chicago Housing Agency) kısıtladı ve toplu konut projelerinin *sadece tarihî gettonun sınırları içerisine* inşa edilmesine izin verdi; "dolayısıyla gettonun sınırlarını daha önce hiç olmadığı kadar sabitleyip kurumsallaştırmış oldu" (Hirsch 1983: 409). Ellili, altmışlı yıllarda yapılan toplu konutların neredeyse hepsi Güney Yakası ile Batı Yakası'nda geleneksel Kara Kuşağın ya doğrudan içine ya da hemen yanına yerleştirilmiştir. Sonuç olarak, 1981 yılında *Chicago Konut İdaresinin ailelere kiraya verdiği hanelerin en az yüzde doksan beşinde siyahlar oturuyordu.* Aynı dönemde Batı Avrupa ülkelerinin yaptığı gibi, şehir merkezinin dışında daha ucuz, daha ferah araziler üzerinde düşük yoğunluklu evler inşa etmek yerine, ABD hükümeti yoksulluğun en çok vurduğu mahallelere kalitesiz yüksek binaların yığılmasını teşvik etti, bu da toplu konutları "federal yapı tarafından inşa edilip desteklenen varoşlara" dönüştürmekle eş değerdir (Hirsch 1983: 226).

Hem ırksal hem de sosyal bakımdan çarpık olan bu kamu politikasının sonuçlarını görmek zordu denemez. Aslında 1968 gibi erken bir tarihte Kerner Komisyonu (1968, 1988. 474) "federal konut programlarının, nüfusun en yoksul, en muhtaç kesimlerini şehir merkezindeki gettolarda yoğunlaştırdığını" belirtmiştir. "Bu gettolarda, nüfusun ihtiyaçları ile bunları karşılaması gereken kamu kaynakları arasında zaten ciddi bir uçurum mevcuttu." Söz konusu uçurum sonraki yirmi yılda daha da genişleyecekti; çünkü çalkantılı geçen altmışlı yıllardan sonra toplu konut ödenekleri suyunu çekmişti; şehir yönetimi de, CHA ırk ayrımcılığı yapmaktan suçlu bulunduğu, etnik açıdan karma mahallelerde aralıklı bir şekilde sosyal konut inşa etmeye mahkeme tarafından mahkûm edildiği için CHA konutlarını inşa etmeyi durdurmuş, hatta bunların bakımını üstlenmez olmuştu. Günümüzde, yoksullar için ev inşa etmiş özel bir girişimin olmadığı bu ortamda, dar gelirli konutları için önemli miktarda devlet desteği vermeyen tek gelişmiş ülke Birleşik Devletlerdir. 1980 yılında kamunun sahip olduğu ya da işlettiği konutların sayısı ABD konut

miktarının yaklaşık *yüzde biri* kadardı, oysa aynı oran İngiltere'de yaklaşık yüzde kırk altı, Fransa'da yüzde otuz yediydi (Harloe 1985). Aynı zamanda ABD, devlet eliyle "dikey getto" diken tek sanayi dönemi sonrası ülkedir, ki bu gettolarda hem sınıf hem de ırk ayrımı yapılmıştır.[34]

Dolayısıyla siyah altproleterlerin yüzyıl sonu hipergettosunda hem sosyal hem de mekânsal bakımdan sıra dışı şekilde yoğunlaşmasından federal hükümet ile yerel yetkililer birlikte sorumludur. Öncelikle, metropolün konut piyasasında uygulanan katı ırk ayrımına fiilen destek vermişlerdir. Ayrıca toplu konut envanterindeki her türlü seçeneği eleyerek, Afrika kökenli Amerikalıların mahallelerinin çeperlerindeki semtlerde kira ile mülkiyet bedellerini yapay şekilde artırarak yoksul siyahları Kara Kuşağın köhne alanına kilitleyen toplu konut projeleri üzerinden ırk ayrımını sürdürmüşlerdir. İkincisi, hem merkezî devlet hem de yerel yönetimler, kalitesi yerlerde sürünen evlerden son derece yetersiz miktarlarda üretmiştir, ayrıca bu evler şehrin çöküntü halindeki merkezine kasten dikilip buralara yoksul aileler yerleştirilmiştir. Kısacası, kent arafının yani ABD hipergettosunun kendine özgü fiziksel yapısı ile nüfus yapısı devletin siyasi eseridir; "kötü eşleşmeler" yaratan ekolojik bir dinamiğin ürünü değildir ya da getto sakinlerinin özgür seçimi, kültürü ya da tutumları sonucu oluşmamıştır.

Sefil refah devletinin küçülmesi

Yetmişli yılların ortasından sonra sosyal refah devletinin kademeli bir şekilde küçülmesi, Birleşik Devletler'deki kent altproleterlerinin hayatlarını iyileştirme fırsatlarının gittikçe daralmasında başka bir siyasi sebep olmuştur. Revaçtaki yeni muhafazakâr söylemin aksine (Murray 1984; Mead 1992), yüzyılın son çeyreği sosyal devletin etki

[34] Federal ödeneklerdeki büyük kesintiler yüzünden, ki üst düzey federal yetkililerin yerel memurların utanmadan kamu parasını yağmaladığından bahsetmeye gerek bile yok; büyük şehirlerin çoğu, sayıca zaten yetersiz olan dar gelirli konutlarının mali giderlerini karşılayamadı. Şehirlerin gaflet içindeki bürokrasileri de mülklerin günlük idaresinin denetiminde ipin ucunu kaçırmıştır. Devletin bu boşlama politikasını taçlandıran adım, toplu konut kiracılarının bu konutların mülk sahipliğine "terfisini" önermek (G. W. H. Bush'un Konut ve Kent Gelişimi Bakanı Jack Kemp'in yaptığı gibi) olmuştur; bu evlerin durumu o kadar kötüye gidiyordu, bunlar o kadar tehlikeliydi ki, kamu yetkilileri bu işi yürütemiyordu, ancak kiracıların temel yurttaşlık haklarını çiğneyip geçen yarı askerî bir işgal, durumu kurtarabilirdi.

alanının genişlediği, cömertliğini gösterdiği bir dönem olmamıştır, bu dönemde sosyal devlet geniş kapsamlı bir geri çekilme gerçekleştirmiştir. Çocuklu Ailelere Yardım [AFDC; Aid to Families with Dependent Children] programı yoksul ailelere gittikçe daha az yardımcı olabilmiştir. Bunun sebebi ödeneklerin azalması, mevcut ödeneklerin de enflasyon ayarının yapılamamasıdır. Programın harcamaları 1973 yılında federal bütçede yüzde 1,6 oranıyla tavan yapmış, sonra 1996 yılında program kaldırılana kadar aldığı yüzde sürekli düşmüştür. Bunun yerini alan Muhtaç Ailelere Geçici Yardım [Temporary Aid to Needy Families] programı ödenekleri daha da kesmiş, "çalışma karşılığı" yardım [*workfare*] verilmesi kararlarını yürürlüğe sokmuştur. Sosyal yardım, hak sahiplerini belirlemekte uygulanan yasal, bürokratik kısıtlamalar yüzünden karneye bağlanmakla kalmamış (Susser ve Kreniske 1987); Illionis eyaletinde sosyal yardım kapsamında ailelere verilen ortalama nakit paranın reel değeri 1970-1990 yılları arasında yarıdan fazla azalmıştır. 1995 yılına gelindiğinde AFDC programından para alan üç kişilik aile en iyi ihtimalle yemek kuponları da dahil aylık azamî 645 dolar alıyordu; bu miktar Chicago'da tek odalı ortalama bir dairenin kirasına aşağı yukarı denkti.

Sosyal yardım programlarının, yardım ettiği kişileri yoksulluk çıtasının üstüne kaldırma becerisini inceleyen ayrıntılı bir istatistiksel analize dayanan Axinn ve Stern (1988: 102), "şehir merkezlerindeki yoksulluğun patlamasının ekonomik çöküşten ziyade sosyal yardım programlarının etkinliğini kaybetmesinin sonucu olduğunu" iddia ederler. Aslında, bu oran en düşük seviyesine şehir merkezlerinde ulaşmıştır, ayrıca zaman içinde en büyük düşüşler yine şehir merkezlerinde gerçekleşmiştir: 1983 yılında ulus genelindeki rakamlara göre sosyal yardımlardan önce kentlerde yaşayan ailelerin yüzde otuzu, yardımlardan sonra yüzde 18,4'ü yoksuldu, dolayısıyla etkinlik oranı yüzde otuz sekizdir; 1973'teki yüzde elli etkinlik oranından bu rakama düşülmüştür; o tarihte ilgili rakamlar yüzde 27,5 ile yüzde on dörttü. Basit bir hesap gösteriyor ki yardım programları yetmişli yılların ortalarındaki kısıtlı etkinliklerini sürdürseydi, sanayisizleşme ile kutuplaşmış ekonomik büyümenin kısa vadeli etkisinin yükünü sırtlanabilirlerdi, böylece şehirlerdeki yoksulluk oranı sadece yüzde bir artar, yüzde on dörtten yüzde on beşe çıkardı (oysa 1990 yılına geldiğinde yüzde yirmi bire yükselmiştir). Yoksulları hedef alan ABD sosyal politikasının yetersizlikleri, bu programlar komşu Kanada'nın benzer programlarıyla karşılaştırıldığında iyice belirginleşir, ki Kanada sosyal yardım cömertliği konusunda dünyanın önde gelen ülke-

lerinden biri sayılmaz. İktisatçılar Rebecca Blank ve Maria Hanratty (1991), Birleşik Devletler yoksullukla mücadele önlemleri konusunda Kanada'nın sistemini uygulasaydı, tek ebeveynli ailelerde yoksulluk oranının yüzde kırk üçten, katılım oranları ile işgücü tedarikine bağlı olarak yüzde iki ila on altı arasında bir orana düşeceğini göstermiştir. Hedef nüfusun "refaha" ulaşmasını içtenlikle amaçlayan bir sosyal politikanın kadınların idare ettiği konutlarda yoksulluğu neredeyse bütünüyle ortadan kaldıracağı anlamına gelir bu, ki günümüzde getto yoksulluğunun çoğunluğunu bu kesim oluşturur.

Emek piyasasından dışarı itilen insanlar da *sosyal sigortanın artan yetersizliklerinden* kötü etkilenmiştir. Kuramsal olarak, işsizlik sigortası dönemsel ihtiyaçları karşılamak için tasarlanmıştır; işsiz kalan kişiye, işten çıkarılmadan önce aldığı son maaşın yaklaşık yüzde kırkı yirmi altı hafta boyunca verilir. Fakat yetmişli yılların ortasından sonra yirmi yıl yüksek işsizlik oranlarının ağırlığı altında kalan sistem dağılmaya yüz tutmuştur. İş dünyasının lobi faaliyetleri ile masrafları düşürmeye yönelik siyasi kaygılar yüzünden işsizlik sigortasının hak sahipleri kapsamı daraltılmış, bu sigortanın verilmesi önündeki bürokratik engellerin sayısı çoğaltılmıştır. Sonuçta, ulus düzeyinde sigortadan faydalanan işsizlerin payı 1975-1990 yılları arasında yüzde elliden yüzde otuza gerilemiştir. Bu düşüş bilhassa yine büyük şehirlerde öne çıkıyordu, özellikle de ırk ayrımına maruz kalan kent merkezinin sakinleri için yıkıcı olmuştur. İkincil emek piyasasının alt kademelerine sıkışmış olan bu insanlar kısa süreli işlerde çalışmış, sık sık işveren değiştirmişlerdi. Aslına bakacak olursak, aralıklarla iş bulabilen getto sakinlerinin çoğu, işlerini kaybettiklerinde işsizlik sigortası almaya hak kazanamıyordu.

Sosyal yardım sistemi aynı zamanda getto sakinlerinin yaşam koşullarını da kötüleştirir, sağlığa zararlı hanelerin bollaşmasına dolaylı olarak katkıda bulunur; bunun sebebi sistemin, özel konut piyasasından ev kiralama yoluyla barınma yardımlarını doğrudan bina sahiplerine ödemekte ısrar etmesidir. Varoşlardaki evsahipleri –ki bunların en büyüğü Chicago Konut İdaresi, yani toplu konutlar kurmakla yükümlü belediye bürokrasisidir– kiracılarının kendilerine mahkûm müşteriler olduğunu bilir, kiracıların başka seçeneği ya da ev sahibine baskı yapacak imkânları yoktur. Dolayısıyla kiraları yüksek tutabilir, gerekli bakım onarımı görmezden gelebilirler; çünkü sadece sosyal yardım alan kişilerin oturmayı göze alabileceği daireler için kira bedelini eksiksiz alırlar (Susser ve Kreniske 1987: 57). Bu yüzden Chicago'da toplu konutların çoğu kelimenin tam anlamıyla

dökülmektedir, ayrıca neredeyse hepsi belediyenin konut yasalarını birçok açıdan ihlal eder. Genelde bu evleri hamam böcekleri, sıçanlar, kurtçuklar sarar. Batı yakasında Henry Horner Evleri ya da Güney Yakası'nda Stateway Bahçeleri gibi yüksek bina projelerinin girişinde bekleme salonu yoktur, güvenlik elemanları da bulunmaz; asansörleri bozuktur, duvarları yazılarla doludur, merdivenlerinde ışıklandırma yoktur, insan ve hayvan dışkısı yüzünden leş gibi kokarlar. Giriş katındaki daireler ile birinci kattaki daireler neredeyse hiç kullanılmaz, girişlerine tahta çakılarak kapatılmıştır, çünkü defalarca soyguna uğrama riskini taşırlar. Henry Horner Evlerindeki çoğu daire 1970 yılından beri badana yüzü görmemiştir, ayrıca bu daireler o kadar bakımsızdır ki Haziran 1991'de Henry Horner Anneler Derneği, binalarını "fiilen yıkma" faaliyeti yürüttüğü gerekçesiyle Chicago Konut İdaresine dava açmayı başarabilmiştir: Sitedeki 1.760 dairenin yarısı boştu; çünkü bunları kiraya vermek üzere yenilemek ya da temizlemek için ödenek bağlanmamıştı.

Son olarak, *eyaletlerin ve federal hükümetin mali politikaları da* getto sakinlerinin feci durumlarının üzerine tuz biber ekmiştir. Reagan'ın vergileri azaltma politikasının kent yoksulları üzerindeki ters etkileri bol bol belgelenmiştir, çünkü hükümetin vergi gelirlerindeki bu kesinti öncelikle, en mülksüz Amerikalılara yardım etmeye adanmış kamu bütçelerinin daraltılmasıyla telafi edilmiştir (Caraley 1992). Seksenli yıllarda üç düzine civarı eyaletin hayata geçirdiği benzer vergi reformlarının ekonomik durumu istikrarsız aileleri iyice ateşe attığı pek bilinmez. Voices for Illionis Children [Illionis Çocuklarının Sesi] adlı siyasi baskı grubunun derlediği rakamlara göre, eyalet vergilerinin yükselmesiyle neredeyse bir milyon hanenin gelirinde önemli bir düşüş oldu. 1992 yılında Illionis, devlet vergileri ile yerel vergiler toplanıldığında Kentucky'nin ardından yoksullar üzerindeki vergi yükünün en ağır olduğu ikinci eyaletti: Eyaletin en yoksul yüzde yirmi hanesi kıt gelirinin yüzde on birini vergilere öderken, en zengin yüzde birlik kesimin ödediği verginin yüzdesi bunun yarısıydı. Dolayısıyla eldeki bulguların neredeyse hepsine göre Amerikan metropolünün ırklara göre katmanlaşmış merkezinde artan yoksulluk ile derinleşen dışlanmayı en iyi açıklayan şey, barınma, sosyal yardım ve vergilendirme cephelerinde devletin sergilediği kötücül ihmaldir, kendine zarar veren bir "sınıfaltının" ortaya çıkışı değildir.

Siyasal marjinallik ve yoksul mahallelerin "planlı daralması"

Hem federal hem de yerel yetkililerin gettoyu boşlaması sosyal yardım politikasıyla sınırlı kalmaz, bu ilgisizlik mağdur nüfusu hedef alan bütün hizmetlere sirayet etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yirmi yılda ekonominin sürekli genişlemesi ile genç nüfusun olağanüstü artışı, muhalif hareketler ve kamu kaynaklarının şehirde daha eşit dağıtılmasını isteyen siyahların talepleri için elverişli bir ortam yaratmıştı; bu hareket, federal ve yerel programların genişletilmesine yol açtı (Katz 1989; Quadagno 1994). Bunun aksine, yetmişli yıllardaki ekonomik gerileme –ki bunun simgesi işsizlik ile enflasyonun yukarı fırlamasıdır– seksenli yıllardaki kutuplaşmış büyüme, yoksul mahalleleri ıslah etme amaçlı programlara karşı kapsamlı bir siyasal tepki doğurmuş, bütçedeki paylarının düşmesine sebep olmuştur.[35]

Nixon'ın 1972 yılında büyük oy farkıyla ikinci kez Başkan seçilmesinden sonra, hükümet tarafından federal *kent politikalarında ani bir değişim* hayata geçirildi; bu dalga, siyahların harekete geçmesine karşılık olarak Lyndon Johnson'ın yürürlüğe koyduğu Yoksullukla Savaş programının en mütevazı kazanımlarını fiilen ortadan kaldırıp tersine çevirmiştir (Careley 1992). Toplu konut fonları önce dondurulduu, sonra da bunların yerine federal iştirak ödenekleri geçirildi. Bu ödeneklerin denetimi yerel seçkinlerin elindeydi, onlar da ödenekleri emlak sanayii ile mülk sahiplerinin yararına kullandı. Büyük Toplum adlı sosyal programın şemsiyesi altında hazırlanan, yoksul mahallelerin batmasını engelleyen telafi edici nitelikli bir dizi tedbir de kesilmiş ve terkedilmişti. Reagan ile baba Bush yönetimleri sırasında şehirlere yönlendirilen kaynaklar düzenli olarak azaldı. Bu kesintiler CETA [Comprehensive Employment and Training Act; Kapsamlı İstihdam ve Meslek Eğitimi Yasası] meslek eğitim programının, Genel Gelir İştirakı programının, Kent Gelişimi Ödenekleri planının sonlandırılmasıyla doruğa ulaştı. Kentlerin siyasal mekanizması ile yerel gruplar, yeniden düzenlenen ulusal seçim alanında ağırlıklarını kaybettikçe, ABD bürokrasi alanının dört katmanı (federal hükümet, eyalet, vilayet, belediyeler) arasında yönlendirilen ve kent yoksullarının çektiği

[35] Bu tepkinin sosyal köklerinin ve ırk imgeleminin, siyasi aracılarının, getto nüfusunun bileşimini denetleyen çeşitli devlet programları ve bürokrasiler üzerindeki farklı etkilerinin tam bir tahlili bu noktada gereklidir. Okuyucuya Lipsitz'in (1988: Sekizinci bölüm) çalışması tavsiye edilir. St Louis şehri örneğiyle bu tepkinin başlangıcı çarpıcı bir şekilde anlatılıyor, ayrıca ulusal düzeyde "ırkın, hakların, vergilerin" zararlı ilişkisinden bahseden anlamlı bir anlatı için bkz. Edsall ve Edsall (1991).

darlığı yasal sınırlar içinde rahatlatan hükümet içi ödenekler menteşelerinden parça parça söküldü. Şehirlerin siyasi bakımdan yalıtılması, kamu hizmeti sağlama görevlerini yok etmek pahasına girişimci rollerini pekiştirmiştir, böylece kamu kurumlarının maliyetlerini karşılayan gelir zemini daha da bölünmüştür (Weir 1994).

Yerel seviyede sanayi, bankacılık, ticaret çıkarlarının oluşturduğu koalisyon, şehirlerin içine girdiği mali kriz ortamından faydalanıp getto sakinleri ile bunların mahallelerine yardım eden sosyal programların kesilmesi için bastırdı. Yerel eyaletlerin yöneticileri de bu koalisyona katıldı. Bu yöneticiler, belediye hizmetlerinin yöntemli bir şekilde azaltılmasının kamu harcamalarını düşürmekte, yoksullaşan ya da tekrar yapılandırılması istenen bölgelerden yoksul kesimi sürmekte etkili bir araç olduğunu görmüştü. Bu görüş, şehir planlamacılarının yoksul mahallelerin "planlı daralması" ya da "ihtiyaçlarına göre sınıflandırılması" dediği politikada cisimleşmiştir (Beauregard 1993: 224-32; Marcuse ve diğ. 1982): bu siyaset, devlet okullarının, kütüphanelerinin, hastanelerinin, kliniklerinin, polis karakollarının, itfaiyenin, otobüs güzergâhlarının, tren istasyonlarının seçici bir şekilde azaltılması ya da kapatılmasını öngörür; amaç, yoksul haneleri metropolün göbeğini terketmeye zorlamak, ayrıca bu çölleştirilmiş mahalleleri (ve/veya konumu güzel başka semtleri) iş dünyasının, orta sınıfların yararına "yeniden geliştirmek" için hükümet fonlarının elini serbest bırakmaktır, ki bu sınıfların varlığı şehrin mali açıdan sağlıklı olması şartına bağlıdır.[36] Dolayısıyla, yetmişli yılların ortasından itibaren Chicago'da kamu tesislerinin kurulduğu, altyapı

[36] "Planlı daralma" ifadesi 1976 yılında Roger Starr tarafından meşhur edildi. Kendisi, New York şehri toplu konutlarının eski yöneticisidir. New York Üniversitesi'nde Henry Luce Kent Değerleri profesörü olması ironiktir. *New York Times Magazine*'de yayımlanan "New York'u Küçültmek" başlıklı ses getiren makalesinde bu ifadeye ün kazandırmıştır. Bu makalede Starr (1976) bilhassa, "yoksullaşan bölgelerden taşınılmasını cesaretlendirmek için federal konut yardımlarının kullanılmasını" önermiştir. "O zaman boş bloklar yıkılabilir, hizmetler kesilebilir, tren istasyonları kapatılır, araziyi tekrar faydalı hale getirecek ekonomik değişiklikler, nüfus değişimleri gerçekleşene kadar toprak nadasa bırakılabilir." Starr, yoksulların iç bölgede yerlerinden edilip dış bölgeye "yerleştirilmeleri" aracılığıyla "nüfusun azaltılmasının denetimini savunmanın", yerlerinden taşınacak insanların haklarına tecavüzün sınırlarına yakın yürümek anlamına geldiğini kabul etmiştir. Fakat metropolün çöküşünü engellemek adına bunun gerekli olduğunu düşünüyordu, ayrıca "harekete geçmemenin getireceği sorunlar" her halükarda daha kötüydü: "Muhtaç ailelerin eski şehirlerde toplanmasının ardından gelecek sosyal örgütsüzlük en büyük tehlikeyi teşkil" ediyordu.

hizmetlerinin sağlandığı yerler, istimlak kararları, vergi indirimleri özel sermayeyi cezbedip desteklemeye hizmet etmiş, ayrıca mali sektör ile iş dünyasına ve bunların üst sınıf çalışanlarına adanmış yeni kent merkezinin gelişimini canlandırmıştır. Şehir kaynaklarının hane halklarından şirketlere, sınıf hiyerarşisinin dibinden tepesine kaydırılması Güney Yakası ile Batı Yakası'ndaki getto mahallelerine yapılan kamu yatırımlarını fiilen kurutmuş, böylece bu mahalleleri durgunluğa, köhnemeye mahküm etmiştir.

Kurumların Chicago hipergettosundan el çekişinin derecesini en iyi gösteren kuruluşlardan biri devlet okullarıdır. Bu okullar eğitim olanağı sunup çocuklara gettonun kıskaç altındaki yaşamından kaçma fırsatı yaratmak yerine, fiilen yoksulların çocuklarını depolayan bir ıslah evine indirgenmiştir. Şehirdeki devlet okullarında hem etnisite hem de gelir bakımından katı bir katmanlaşma mevcuttur, ırk ayrımı altmışlı yıllardan beri olduğu gibi kalmıştır; sınıf ayrımı ise gittikçe güçlenmektedir. Doksanlı yıllara gelindiğinde, tarihî Kara Kuşağın çocukları, öğrenci nüfusunun genelde yüzde yüz azınlık olduğu, öğrencilerin yüzde sekseninin yoksulluk sınırı altında yaşayan ailelerden geldiği okullarda derslere giriyordu. Çocuklar aşırı kalabalık külüstür tesislerde, en zayıf okullardan mezun olmuş öğretmenlerin kalabalık sınıflarında, dış mahallelerin ya da şehrin özel okullarına kıyasla daha az rehber öğretmenin kılavuzluğunda eğitim görmüştür. Örneğin, Batı Yakası'nda Julia Lathrop ilkokuluna giden 601 öğrencinin hepsi de siyahtı, bunların 592'si ailelerin aşırı fakirliğinden ötürü bedava kahvaltı ile öğle yemeğine hak kazanmıştı. Yirmi yıl boyunca okulda kütüphane (kurtarılan kitaplar yemek salonuna yığılmıştı) ile Okul Aile Birliği olmamıştı. Pencereler ya kırıktı ya da bunların çoğuna tahta çakılmıştı, duvarlar da duvar yazısından geçilmiyordu; basketbol sahasında çember yoktu, oyun sahası cam kırıklarıyla doluydu. Öğretmenlerin hepsi dışardan gelmişti, şiddet suçlarından korktukları için mahallenin içine girmeye nadiren cüret ediyorlardı. Aslında okulun konumunu, koşulunu gören vekil öğretmenleri buraya getirmek zordu: "Binayı, mahalleyi gördükleri zaman, arabalarını sürmeye devam ediyorlar", diye sızlanıyordu okul müdürü. "Sizi buraya getirecek taksi bile bulamıyorsunuz" (Chicago Tribune 1986; 151-2).

Ayrım yapılan devlet liseleri, kamu koleji sistemini besler. Bu kolejlerde de öğrencilere hem ırka hem de sınıfa dayalı ayrım ya-

pılmaktadır.[37] Yüzde ellinin epey üzerinde seyreden "terk" oranları (oysa zengin kent dışı mahallelerde bu oran yüzde 2,5'tir) ve dört okuldan üçünde koleje girmek için asgarî akademik seviyeyi gerektiren eğitimi verecek donanımın bulunmaması yüzünden Chicago Güney Yakası ile Batı Yakası ergenlerinin büyük kesimi için yüksek eğitim imkân dahilinde değildir. Bu durum, metropollerdeki kamu eğitimi konusunda ülkenin önde gelen uzmanlarından siyaset bilimcisi Gary Orfield'ın (1985: 176) ısrarla şunu dile getirmesine yol açmıştır:

> Getto gençleri okul hayatları boyunca farklı, eşit olmayan eğitim fırsatlarıyla karşılaşır. Eğitimde kazandıkları deneyimlerin bu çocukları aynı toplumda, aynı ekonomide işlev görmeye hazırlayamayacağını, aldıkları eğitimin amacının bu olmadığını ileri sürmek hiç de zor değildir.

Bu okullar, hem federal hem de yerel yetkililerin seçim değeri taşımadığını düşündüğü (yoksullar pek oy kullanmaz) bir nüfusa hizmet ettiği için, belki de hizmet etmediği için demek gerekir, getto okulları da sürekli meteliğe kurşun atan Eğitim Bakanlığı'nın dönem dönem dayattığı bütçe kesintilerinin ön safında yer alır. 1991 yazında, Chicago eğitim müfettişi, gelirlerde beklenmeyen 200 milyon dolarlık bir noksanlıktan ötürü on altı okulun kapanmasının planlandığını duyurdu: On altı talihsiz kurumdan on dördü siyahların mahallelerinde bulunuyordu (*Chicago Tribune*, 5 Temmuz 1991). Kilise okullarına gelirsek, kamu eğitiminin parçalanmasıyla oluşan boşluğu doldurmaları artık mümkün değildir: Daha bir yıl önce Chicago başpiskoposluğu ciddi mali zorluklardan ötürü on yedi okulu kapama planını ilan etmişti; bu okulların on biri tarihî Kara Kuşak sınırları içindeydi.

Devlet okullarının durumunun kötüleşmesine sadece tıbbi kurumların şartlarındaki kötüleşme denktir. 1990 yılında Chicago Sağlık Kurulu Başkanı halk önünde şehrin sağlık sisteminin "sistemsizlik olduğunu.... eksik kaldığını, dağılmaya yüz tuttuğunu" kabul

[37] Kamu kolejleri (ya da iki yıllık yüksekokullar) orta öğrenim sonrası eğitime yönelik kuruluşlardır. Bunlara genelde işçi sınıfının, etnik azınlıkların çocukları devam eder. Çocukları dört yıllık üniversitedeki derslere hazırlamaları beklenir, fakat orta okul seviyesinde yardımcı eğitim vermekten öteye gitmezler. İki üç yıllık eğitimden sonra, çocuğu neredeyse değersiz bir belgeyle ("ön lisans derecesi") ödüllendirirler (bu kurumların Amerikan akademik sahası ile sosyal alanındaki rollerinin tarihsel, sosyolojik tahlili için bkz. Brint ve Karabel 1989).

etmişti (*Chicago Tribune*, 16 Ocak 1990). Medicaid'in (muhtaçlara tıbbi bakım sağlayan federal program) masrafları öderken hem cimri hem de yavaş davranması yüzünden seksenli yıllarda yoksul mahallelerde bir düzine klinik ile hastane iflas etti. 1987 Eylülünde ülkenin en eski siyah hastanesi olan Provident Hastanesi kepenklerini indirdi; bu hastane "kurumsal gettonun" meydana getirilmesi kapsamında yüzyıl önce kurulmuştu; böylece Güney Yakası'nda yoksulların erişimine açık tam teşekküllü bir hastane kalmamış oldu. Altı yıl sonra yerel yönetim, halktan gelen yoğun taleplere rağmen hastaneyi tekrar işletmeye açmak için verdiği resmi sözü halen yerine getirmiş değildi.[38] Üzerine aşırı yük binen devasa Cook Bölge Hastanesi'nden başka (Lewis 1995), koca Chicago metropolünde sigortasız kadınların doğum öncesi ve hemen doğum sonrası tıbbi bakımını üstlenen özel bir sağlık kurumu yoktur. Sağlık sigortası olmayan ve gebeliği muhtemelen yüksek riskli yoksul kadınları düzenli olarak geri çeviren özel hastaneler, doğum başladığında bile bu kadınları Cook Bölge Hastanesi'ne sevkederek yasayı çiğnemekte tereddüt etmez (*Chicago Tribune* 1989); böylece kendilerine mali yük bindirecek "müşterilerden" kurtulmuş olurlar. Bu uygulama o kadar yaygındır ki tıp araştırmacıları bu durumu betimleyip önlem almak için buna "doğum öncesi sepetlenme" [*perinatal dumping*] diye korkunç bir isim takmıştır (Handler ve diğ. 1991).

Getto sakinleri yüksek teknolojili tedaviler için yaygara koparmıyor. Çocukların aşılanması, kadınlar için rahim ağzı kanseri testi, yüksek tansiyon ile kolestrol taraması gibi temel tıbbi bakım imkânlarına erişmek için seslerini yükseltiyorlar, seyahat edemeyecek kadar hasta ya da yoksul insanların ayağına giden ya da rutin muayeneden geçmek için devlet hastanesinin acil servisinde koca gününü bekleyerek harcayamayacak kişileri ziyaret eden hemşireler istiyorlar. Tıp sisteminin bu şekilde tıkanmasının sonucu olarak 1985 yılında Illinois eyaletinde siyahlar arasında çocukların ölüm oranı, her 1000 sağlıklı doğumda 21,4'tü, oysa beyazlar için aynı oran binde 9,3'tü (*Birleşik Devletler İstatistik Yıllığı*, Tablo 116). Ayrıca gettonun birçok kesiminde bu oran binde otuzu geçmiştir; bu rakam Kosta Rika, Mali gibi Üçüncü Dünya ülkelerinde görülen bir orandır,

[38] 1993 yılında nihayet Cook İdari Bölgesi, Güney Yakası'nda sunulan tıp hizmetlerini iyileştirme yönündeki çabası uyarınca binayı satın alıp belediye hastane ağının uydu tesisi olarak tekrar hizmete açtı, böylece Provident Hastanesi, siyahların işlettiği hastaneden devlet kurumuna dönüşmüş oldu.

oysa düşük kiloyla doğan bebeklerin bakımıyla ilgili tıp teknolojisi hızla ilerlemiştir. Her sene, Chicago'nun tarihî Bronzeville'inde yeni doğan bebeklerin en az bini ölür, üç bini de beyin hasarıyla, ciddi sinir sistemi rahatsızlıklarıyla doğar. Kamu sağlık hizmetleri daha iyi durumda olsa bu rahatsızlıkların çoğu engellenebilecek niteliktedir. Çocuk ölümlerinin, çocuk hastalıklarının gettoda yüksek oranlara ulaşmasının tek açıklaması, Ortabatının başkentinin [Chicago] ve ulus genelindeki öteki büyük şehirlerin ırklara göre katmanlaşmış merkezlerinde bu sorunların "tıbbi altyapının bozulmasının" doğrudan sonucu olmasıdır (Guest ve diğ. 1998: 31; ayrıca Whiteis 1992).

New York şehrinde sağlık hizmetlerindeki eşitsizlik, şiddet sonucu ölümler, evsizlik gibi sorunlarda görülen artışın, AIDS ile madde bağımlılığının yayılmasının birbirine bağlı örüntüleri üzerine hem kent ortamında hem de tıbbi ortamda yürütülen deneysel araştırmalar, getto mahallelerinde bir yanda kent çölleşmesi, sosyal çözülme, sıhhî önlemlerin kötüleşmesi öte yanda yangın önlemleri, polis koruması gibi belediye hizmetlerindeki kısıntılar ile kent nüfus yoğunluğunun gerektirdiği seviyelerin çok altında verilen temizlik hizmetleri arasında doğrudan nedensel bir ilişki bulmuştur (Wallace ve Wallace 1990). "Planlı daralma" kapsamında şehir hizmetlerinin kesildiği ya da sona erdiği her yerde hastalık oranları ile sosyal mahrumiyet seviyeleri tavan yapmıştır; ayrıca bu anlayış kentin çürümesine, ölümcül şiddetin yayılmasının kendisini pekiştiren kısır döngüsüne ortam hazırlamaktadır; böylece koca koca mahalleler yıkım girdabına itilmektedir. Bu konuyla ilişkili, 1990 civarında Chicago'da mahalle sıkıntıları, ölüm oranları ve ırk arasındaki bağlantılara yönelik istatiksel bir çalışma, "ikametgâh ayrımcılığı ile sosyoekonomik ayrımcılık yüzünden ödenen insan bedelinin bilhassa yalın bir tablosunu resmetmiştir": Şehrin en yoksul siyah semtlerinde doğan çocukların ölme ihtimali, en varlıklı beyaz mahallelerinde doğan çocukların ölme ihtimalinin üç katıdır, 15-45 yaş arasındaki siyah erkeklerin ölüm oranı ise beyazlara ait olmayan varlıklı mahallelerdeki erkeklerin ölüm oranının altı katıdır (Guest ve diğ. 1998). Bu resim, yüzyılın sonunda hipergettoda sağlık hizmetlerinin kısılması ile yaşam şansının kelimenin tam anlamıyla budanması arasında doğrudan bağlantı olduğunu ispatlamaktadır.

Irklara göre katmanlaşmış kent merkezlerinde kamu kurumlarının çöküşü, bu alanlarda nüfusun derinleşen marjinalliği belirli kamu politikalarının ürünüdür; katı ırk ayrımcılığı zemininde iş gören bu politikalar, kamusal alanı bölmüş, siyahların siyasal be-

cerilerini zayıflatmış (Fainstein ve Fainstein 1989), ayrıca gettodan kaçabilen herkesin özel sektöre girmesini tetiklemiştir, böylece Afrika kökenli Amerikalı işçi sınıfının en mülksüz kesimleri hipergettonun sosyal arafında çürümeye terkedilmiştir.

SONUÇ: IRK TAHAKKÜMÜNÜN SİYASAL YENİDEN BİÇİMLENMELERİ

Latin Amerikanın gecekondu mahalleleri üzerine yazılmış ünlü bir makalede Alejandro Portes, "*kent varoşlarıyla ilgili kuramların ciddi hatası, sosyolojik koşulları psikolojik özelliklerle bağdaştırmak*, kurbanlara onları kurban haline getiren şartların çarpık özelliklerini atfetmek olmuştur", diye belirtir (Portes 1972: 286, vurgulanan kısım eklenmiştir). Bu tanım, seksenli yılların ortalarından itibaren Birleşik Devletler'de su yüzüne çıkan kara gettoyla ilgili akademik tartışmalara, politikalara uygundur. "Sınıfaltı" söylemi, yoksul mahalle sakinlerinin sözde davranış kusurlarına, kültürel sapkınlıklarına ya da sanayi sonrası dönemde iktisadi konsolidasyonun toplam etkisine dar bir bakış açısıyla odaklanır; bunu yaparken de ırk ayrımcılığının, sınıfsal eşitsizliğin, bunların etkisini hem yansıtıp çoğaltan hem de mekânda yayan hükümet eylemlerinin tarihsel yapılarına gerekli ilgiyi göstermez, dolayısıyla getto kurumlarının içe doğru yıkılışının ve gettonun maddi çöküşünün siyasal köklerini gözlerden saklamış, ayrıca getto sakinlerinin itibarına sürülen lekenin, siyasal alandaki tecritlerinin güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur.

Yarım-âlim "sınıfaltı" kavramının birçok analitik tutarsızlığından, gözlemsel hatalarından, siyaset alanındaki tehlikelerinden bahsetmenin yeri burası değil,[39] gerçi (i) bu kavramın iç heterojenliğinden, istikrarsızlığından –ki savunucularını ideolojik çıkarlarına uyacak şekilde kavramın sınırlarını yeniden çizmeye muktedir kılar– (ii) isimden maddeye, ölçümden gerçeğe patinaj sayesinde, gerçek bir sosyal grubun istatistiksel *bir yapıntıyla* karıştırılmasına yol açan özcülüğünden; (iii) "hak eden" yoksullarla "hak etmeyen" yoksullar arasındaki yüzyıllık karşıtlığı tekrar etkinleştiren epeyce olumsuz ahlaki yan anlamlarından; (iv) bu kavramı kullananların öyle gözükmeden ırktan bahsetmesini mümkün kılan sahte-ırksal tınısından söz açılabilir. Bölümü bitirirken, bu kavramın hipergettoyu kast ile sınıf tahakkümlerinin sosyopolitik yapısından koparmaya yönelik iç

[39] Bu akademik mitin akademi, siyaset, habercilik dünyalarının kesişimindeki işlevleri, sosyal başarısının (bilimsel ötesi) sebepleri için bkz. Wacquant 1992a. Bu kavramın siyaset yükümlülüklerinin hırçın bir anlatımı için bkz. Gans (1991).

eğilimini aydınlatmakla yetinelim, oysa hipergetto bu tahakkümlerin hem aleti hem de ürünüdür.

Kent yoksulluğunun kişisel ahlaksızlık ile yoksulların toplu hastalıklarından kaynaklandığını söyleyen uzun soluklu kavramı gözden geçirip modernleştiren (Boyer 1978) "sınıfaltı" söylemi, üst sınıflar ile orta sınıfların ikili tabiata bürünen kent düzeninin en altına hapsolmuş siyah altproleterlerinden duydukları korkuya bilimsel bir meşruiyet cilası çekmiştir. Amerikan metropollerinde görülen ırk ayrımının, artan sınıf eşitsizliğinin, devletin insanları kaderine terk etmesinin değişen eklemlenmesinden bahseden sert, tarihsel zeminli bir analize sekte vurmuş, belki de felç etmiştir. Eğitim, barınma, sosyal yardımlar, ulaşım, sağlık hizmetleri, insanî yardımlar, polis, sulh ceza hukuku konularındaki kurumsal düzenlemelerden dikkatleri başka yöne saptırmıştır; bu düzenlemeler ise geçici işlerde çalışan proletersizleştirilmiş Afrika kökenli Amerikalıların tarihî gettonun kalıntılarında yoğunlaşmasına sebep olup bu durumu yaygınlaştırmıştır.

"Sınıfaltı" masalının egemen şablonunun davranışçı, ahlakçı yaklaşımını baltalamaya niyetli, ilerici akademisyenler tarafından incelik kazandırılan güçlü yapısal kuramlar bile, kara gettonun köhneleşmesi meselesinde devletin sorumluluğunu epey cılız gösterir. Dolayısıyla, William Julius Wilson'a göre (1987 ve 1996: s. xix) yüzyıl biterken yoksul mahallelerin başına bela olan en büyük dert, "ortada iş kalmaması, işsizliğin hem sosyal hem de kültürel hayatta yarattığı sonuçlardır." Wilson kamu politikalarının esasen onarıcı işleve sahip olduğunu düşünür, bunları kör piyasa mekanizması ile mekânsal tecritin durağan yapısının ürettiği istenmeyen koşullara karşı devletin tepkisi olarak değerlendirir.[40] Massey ve Denton (1993: 2) en fazla ayrımcılığa odaklanır, siyahların oturma alanlarının uzun süreyle tecrit edilmesinin, "siyah mahallelerinde yoksulluğu yoğunlaştırıp kendini pekiştiren, kendini besleyen çöküş girdapları oluşturduğunu" gösterirler. Fakat Amerika'nın ırk ayrımı yapılan kent merkezlerinde marjinalliği sıkıştırıp yoğunlaştırmak üzere iş gören kamu eylemlerine (belki eylemsizlik demek lazım) konut meselesini katmazlar. Tahlil yaparken gettolaşma ile ayırmayı aynı kefeye koydukları için, Fordist komünal gettodan, Keynes sonrası ve refah devleti sonrası dönemin hipergetto-

[40] Wilson (1996: 49-50), "1980'den beri federal hükümetin temel kent programlarına verdiği desteğin kökünden değişmesinin yeni yoksul mahallelerinde işsizlik ile sosyal düzen sorunlarını artırdığını" yeri gelince kabul eder, fakat 300 sayfalık çalışmasında bu "kökten değişime" iki sayfadan az yer ayırır.

suna yapısal, işlevsel geçişleri ıskalarlar.[41] Bunun aksine, burada ileri süren tahlile göre asgarî sosyal devletin ortadan kaybolması marjinalleşmenin kendi başına bağımsız bir kaynağıdır, ayrıca toplumsal alan ile fiziki mekânın alt katmanına sıkışmış nüfusa yönelik devlet politikaları, sorunları iyileştirmesi olası bir tedavi olarak tartışılmadan önce, sorunlara neden olan tam teşekküllü bir güç olarak ele alınır.

Gettonun içe doğru çökmesini, kamu sektörünün sistemli şekilde daraltılmasına, *yoksul siyahların örgütlü şekilde kaderlerine terk edilmesine tekabül eden hükümet politikalarına* bağlayamayan "sınıfaltı" masalı yetmişli yılların ortasındaki siyasi dönüşümden sonra federal hükümetlerin, yerel yönetimlerin (hangi siyasi parti olursa olsun) yaptığı gerici tercihleri maskeler, dolayısıyla da bu tercihleri temize çıkarmış olur. Fakat siyah işçi sınıfının marjinalleşmiş kesimlerini korumaktan vazgeçmeyi, onları cezai önlemlerle bir mekâna kapatmayı öngören devlet politikası, gettonun yaratılmasının yüzyıl ardından, uğursuz bir isim taşıyan "Yoksullukla Savaş" programının ülkece terk edilmesinden otuz yıl sonra Amerikan gettosunun kalıntılarının neden yok olmadığına dair en iyi açıklamayı getirir. *Kerner Raporu*'nun (1968, 1988: s. xx) önsözünden uyarı nitelikli bir ifade almak gerekirse, "bu ulusun utancının, en derin başarısızlığının ve en büyük zorluğunun canlı örneğini" yine aynı politika açıklayabilir.

[41] Massey ve Denton (1993: yedinci bölüm), burada devlet eyleminin işlevsel ürünü olarak teşhis edilen şeyi "kamu politikasının başarısızlığı" olarak tanımlarlar. *American Apartheid* (aynı eser dokuzuncu bölüm) kitabının kapanış bölümünde "gettoyu sökmek" için tavsiyelerde bulunurlar. Tavsiyeleri neredeyse sadece barınmayla ilgilidir, ayrıca geçmiş yılların gettosunun çoktan sökülmüş olduğu gerçeğini de gözden kaçırırlar; elbette getto, farklı, daha ölümcül bir dışlayıcı kapatma aygıtına yer açmak için sökülmüştür.

3 | "BRONZEVILLE'DE" IRKSAL VE SINIFSAL DIŞLAMANIN BEDELİ

Getto uzun süre gölgede kaldıktan sonra, seksenlerin ortasında Amerika'nın siyaset sahnesi ile ortak bilincine fevkadale bir dönüş yaptı. 1964-1968 arasındaki "uzun sıcak yazlardan" beri (Fogelson 1971) metropollerin siyah yoksulları medyanın, akademisyenlerin, siyasetçilerin ortak ilgisini bu kadar çekmemişti.[1] Soylulaştırmanın[2] çelişkileri ve büyük gettoların açtığı dertler yüzünden şehirlerin topladığı vergilerde ani düşüş, kalıcı yoksulluk (özellikle kadınlar ile çocuklar arasında göze çarpar) ile sokak şiddetinin acımasız yükselişi, ataerkil ailenin dağılması, kamu toplu konutları ile devlet okullarının süregiden çöküşü, liberallerin sosyal yardım konusunda hayal kırıklığına uğraması, siyaset alanında Yeni Sağın topyekûn hücuma geçmesi gibi etkenlerin hepsi bir araya gelip büyük şehirlerin tecrit edilmiş merkezinin sakinlerini kamusal tartışma alanının tam ortasına itmiştir (Wilson 1987). Fakat Birleşik Devletler'de yeni muhafazakâr ideolojinin artan egemenliğinden ötürü getto siyahlarının kara bahtı üzerine tartışmalar her zamanki gibi bireysel, ahlakçı terimlerle yürütülmüştü: Getto yoksulları patolojik vakaların oluşturduğu biçimsiz bir yığın olarak sunulmuş, her vakanın kendi mantığı, kendine özgü sebepleri olduğu söylenmiş, ayrıca tehlikeli bir etnik kültüre mensup zararlı yaratıklar oldukları belirtilmiş ya da miskinlik ile ahlaksızlığı ödüllendirerek aslında mücadele edilmesi gereken sefilliği yayan müsrif bir refah devletinden yardım alan fırsatçılar oldukları eklenmiştir.[3]

[1] Örneğin, Komblum (1984), Holdt (1985), Danziger ve Weinberg (1986), *Chicago Tribune* (1986), Brewer (1987), Harris ve Wilkins (1988), Wilson (1993). Gephart ve Pearson'ın (1993), gettonun yeniden yapılanması ile nüfusunu inceleyen araştırma dalgasının ortaya çıkışını Sosyalbilim Araştırma Konseyi için değerlendirdikleri çalışmaları, doksanlı yıllara damgasını vuracak olan "sınıfaltı" kavramıyla ilgili yeni araştırma programının girizgâhı niteliğindedir.

[2] Soylulaştırma: Çöküntü alanlarında sosyal yapının ıslahı, dar gelirlinin yerini orta sınıfın alması —*çev. notu.*

[3] Seksenli yıllarda yoksulluk, sosyal yardımlar, ırksal bölünme konularında tek-

Sakinlerinin sosyal hiyerarşide sınıf düşmesi gettonun suyunu bulandırmıştı. Söz konusu düşüşü bu yoksullaşmayı ortaya çıkartan yapısal değişimlerden ve toplu mücadelelerden ayırarak açıklama çabası, bu durumu kendiliğinden gerçekleşen, kendini dayatan, kendini yayan bir olay olarak resmetmişti. Yoksulluğa marjinallik merceğinden bakan bu görüş, belki de en başarılı şekilde dile getirilişini siyah altproleterlerin kimi kanlı canlı betimlemelerinde bulmuştur. Söz konusu betimlemeler popüler dergilerin sayfalarında, kongre oturumlarında, televizyon programlarında boy gösteriyordu; bunların hepsi, antisosyal davranışlarla tanımlanan "bir sınıfaltının"[4] ortaya çıktığını, bunun da ABD metropollerinin merkezini tahrip ettiğini anlatmaya adanmıştı. Bu grubun kendisini içinde bulacağı söylenen belanın tasvirleri, açıklamaları sözde sınıfaltı üyelerinin bireysel özelliklerine, sözüm ona "yoksulluk kültürünün" pençesine vurgu yapıyordu. Söz konusu kültür, "ahlak yoksulluğu" ya da "bağımlılık kültürü" tabirleriyle yeniden gündeme taşınmıştı (Himmelfarb 1994).

Bu bireyci, ahlakçı görüşü bir kenara itiyorum. Bu bölüm, getto sakinlerinin içinde ortaya çıktığı *en yakın sosyal yapının* özgül özelliklerine eğiliyor; getto sakinleri önlerinde engeller birikerek çoğaldığı halde yaşamak, elden geldiğince yoksulluk ile günlük hayatta paylarına düşen kişisel yıkımdan kaçmak için bu yapının içinde mücadele eder. Bu amaçla, Chicago'nun hor görülen şehir içi yoksul mahallelerinde oturan siyahların sosyolojik profilini çıkartıyorum. Daha kesin konuşmak gerekirse, Güney Yakası ile Batı Yakası tarihî gettosunun (1920-1940 yılları arasında kurulmuştur) göbeğinde yaşayan sakinlerinin sosyal koşulları ile gettoya komşu siyah mahallelerin (İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ortaya çıkmış, Yurttaşlık Hakları devriminin peşinden genişlemiştir) sakinlerinin sosyal koşullarını karşılaştırıyorum. Sosyografik katkısının ötesinde bu bölümün temel savı; muğlak, ahlaken zararlı yeni "sınıfaltı" tabiri ile bu kavramın davranışçı-kültürel bakış açısının, makroyapısal düzene ilişkin bir görüngüyü maskelediğini söyler: Gettonun yaşadığı "krizin" sebebi aile ve bireysel tutum mikroyapılarının aniden çökmesi ya da

rar baş gösteren tartışmanın kaynakları, parametreleri, sınırlamalarıyla ilgili kusursuz bir kuşbakışı açıklama için bkz. Katz (1989; Dördüncü Bölüm).

[4] Bu yeni öcü sınıfın basın yayın organlarında sunulan korkunç portlerinin ayrıntılı incelemesi için bkz. Wilson (1988). Sınıfaltının, kent marjinalliğinin sosyolojisine analiz aygıtı olarak değil, analiz edilecek nesne olarak girmesi gerektiğini savunan hem kuramsal hem de deneysel bir eleştiri için bkz. Wacquant (1996a).

bir "sosyal yardım ahlakının" getto sakinlerini gizemli şekilde ele geçirmesi değildir;[5] işsizlik, ekonomiden dışlanmak, katı ırk ayrımı ile devletin ihmalkarlığı zemininde bunların uç seviyelere tırmanması "hipergettolaşma" sürecini tetiklemiştir, yani etno-ırksal denetim aygıtı olarak görülen gettonun insanları dışlama dinamiği daha da feci bir hale kavuşmuştur.

Aslında yüzyıl sonu metropolünün siyah emekçi sınıfının güvencesizleşmiş katmanları, hem geçmiş dönemlerdeki muadillerinden hem de beyaz yoksullardan farklıdır, çünkü gittikçe köhne adacıklarda yoğunlaşmışlardır; bu adacıklar da ırksal, sosyoekomik marjinalleşmenin haznesi, dönem dönem somutlaştığı yerlerdir. Dolayısıyla Chicago'da aşırı yoksulluğun kol gezdiği alanlarda (yani orada oturan insanların en az yüzde kırkının yoksulluk sınırının altında olduğu nüfus sayım bölgeleri) yaşayan yoksul siyahların oranı 1970-1980 yılları arasında yüzde yirmi dörtten yüzde kırk yediye fırlamıştır. Bu tarihte, ülkenin en büyük on şehrindeki Afrika kökenli Amerikalı yoksulların en az yüzde otuz sekizi aşırı yoksul bölgelerde yaşıyordu, oysa on sene önce bu oran yüzde yirmi ikiydi, üstelik Hispanik olmayan beyazlar için bu oran sadece yüzde altıydı.[6]

Aşırı yoksulluğun hem sosyal hem de mekânsal olarak belirli kesimlerde artan yoğunlaşması, kendi içine çökmekte olan şehir mer-

[5] 1992 Los Angeles isyanının ertesi günü Başkan Yardımcısı Dan Quayle daha sonra ünlü olacak konuşmasında şunu ilan etti (bu konuşmada *Murphy Brown* adlı TV dizisine sitem ediyordu, çünkü bu dizide evlilik dışı annelik, yani çağın hastalıklarının kökü sakıncasız bir şeymiş gibi sunulmuştu): "Karşılaştığımız yasa tanımaz sosyal anarşi, toplumumuzun birçok sahasında aile yapısının, kişisel sorumluluğun, sosyal düzenin çökmesiyle doğrudan alakalıdır. Yoksullar için bu durum sosyal yardım ahlakından kaynaklanır; bu ahlak toplumda ilerlemeye yönelik bireysel çabalara sekte vurur, Amerika'nın sunduğu fırsatlardan yoksulların yararlanma becerisini köreltir... Bu ilerleme döneminde [altmışlı yılların getto ayaklanmalarından beri], aynı zamanda bir yoksulluk kültürü de geliştirdik, bazıları buna sınıfaltı diyor, bir nesil öncesine kıyasla daha çok şiddet içeren, kaçması daha zor olan bir kültürdür bu... Bugün başımıza onca bela olan nesiller arası yoksulluk, büyük oranda değerler bakımından çektiğimiz yoksulluktur. Yoksul mahallelerimiz çocuk sahibi olan çocuklarla kaynıyor; eğitim fırsatlarından yararlanamayan insanlar dolduruyor buraları; ayrıca bu mahallelerde sosyal yardımdan aldıkları paraları uyuşturucuya veren bağımlılardan geçilmiyor." Yeni kent yoksulluğunu yalan yanlış anlatan bu ıvır zıvır laflar, seksenli yılların ortasından itibaren ufak tefek değişikliklerle gazete haberlerinde, akademik çalışmalarda, siyaset tartışmalarında da bulunabilir.

[6] Bu on şehrin ekonomisindeki, sosyal morfolojisindeki, yoksulluk yoğunluğundaki eğilimlerin ayrıntılı tahlili için bkz. Wacquant ve Wilson (1989).

kezinde yaşayan siyahların önüne geçmişte eşi benzeri görülmemiş engeller çıkarmıştır. Gelecek kısımda göreceğimiz gibi, sanayi sonrası gettosunun sosyal yapısı, kol emeğiyle yapılan işlerin büyük oranda yok olması ve istikrarlı gelire sahip ailelerin gettoyu bırakıp gitmesinden ötürü kökten değişmiştir; ayrıca konutlar, okullar, ticaret, sosyal tesisler ve siyahlar topluluğuna özgü öteki örgütlerin hızlıca yozlaşması da bu değişimde etkili olmuştur. Bu çöküş süreci hükümetin sanayi ve kentleşme konularındaki *laissez-faire* tutumu tarafından teşvik edilmiş, aşırıya vardırılmış, daha da vahim hale getirilmiştir. Söz konusu politikalar federal kaynakların, devlet ve belediye kaynaklarının büyük kısmını daha varlıklı sınıflara, zengin mahallelere yönlendirmiştir (Squires ve diğ. 1987; Caraley 1992). Ekonomik, sosyal tampon işlevi gören sınıflar neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır; bunlar siyah işçi sınıfı ile küçük de olsa siyah orta sınıftı. Bu sınıflar sayesinde zamanında ekonomik darboğazların etkisi yumuşamıştı, ayrıca Fordizmin muzaffer olduğu onlarca yıllık dönemde getto sakinlerinin çalışma dünyasından kopmamasını sağlamışlardı. Yerel kurumların meydana getirdiği doku gibi, akrabaların, arkadaşların, komşuların oluşturduğu sosyal şebekeler de kaynaklarının yavaş yavaş tükendiğini görmüştür. Kısacası, yüzyılın sonunda getto sakinleri *fırsat kapısının kapandığı bir yapıyla* yüz yüze gelmiştir; eskiden sosyal istikrarı temin eden kurumların desteğini bulamaz olmuşlar, hatta Kara Kuşağın kapalı düzeninde hareket edecek alanları kalmamıştır.

Bu bölümün amacı, Chicago Kara Kuşağının tarihî merkezinde marjinalliğin evriminin özellikle sosyolojik boyutunu vurgulamaktır. Chicago'nun yoksul semtlerinde yaşayan, rastgele seçilmiş siyah yurttaşlardan toplanan çok aşamalı veriler, hipergetto sakinlerinin en yakın toplumsal yapıların özelliklerinden kaynaklanan eşsiz engellerle karşı karşıya kaldığını su yüzüne çıkarıyor.[7] Fakat öncelikle

[7] Bu bölümde kullanılan veriler Chicago'nun yoksul mahallelerinde yaşayan 2.490 yetişkinle yapılmış anketlerden gelmektedir. Bu araştırma National Opinion Research Center (Ulusal Kanı Araştırma Merkezi) tarafından 1986-87 yıllarında Chicago Üniversitesi Kent Aile Yaşamı Projesi (William Julius Wilson başkanlığında) için yürütülmüştür. Siyahların örnek grubu mahalle sakinlerinin en azından yüzde yirmisinin federal yoksulluk sınırının altında (1980 nüfus sayımında belediye ortalamasına eşittir) yaşadığı 377 nüfus bölgesinden gelişigüzel seçilmiş insanlardan oluşturulmuştur. Bu örneklem anne babanın statüsüne göre katmanlara ayrılmıştır; 1.184 siyah bu ankete yanıt vermiştir. Bunların yüzde otuz beşi düşük yoksulluk bölgelerinde (yoksulluk oranlarının yüzde yirmi ile yüzde 29,9 arasında olduğu yerler), yüzde otuz

tarihî gelişimden bahsetmem gerekir. Bunun için Chicago gettosunun hızlanan çöküşünü, Güney Yakası ile Batı Yakası'nda yaşayan insanların toplumsal anlamda yerlerinden olmaları ile şehir ekonomisindeki değişimlere bağlayan bir eskiz sunuyorum.

SANAYİSİZLEŞME VE HİPERGETTOLAŞMA

Kuzeydoğu ile Ortabatının büyük şehirlerindeki gettoların sosyal koşulları metropol standartlarına göre asla gıpta edilecek durumda olmadı (Clark 1965; Rainwater 1970), fakat yetmişli yıllardan sonra yoksunluğun ve acının yeni derinliklerine daldılar. Chicago'nun ırklara göre katmanlaşmış şehir merkezinin hali, bu çürüyen semtlere marjinallik ile çaresizlik eken sosyal değişimlerin simgesidir. Tablo 3.1'in gösterdiği gibi, emsalsiz sosyal felaketler Güney Yakası ile Batı Yakası'nın siyah sakinlerini pençesine almıştır. Ortabatının başkentini silkeleyen ırk ayaklanmalarının ardından (1968 Nisanında Martin Luther King'in suikasta uğradığının açıklanmasının ertesi günü bu isyan doruğa ulaşmıştı), bu adacıklar yoksul ailelerin sayısı ve oranında sersemletici bir artışa, işçi sınıfı ve orta sınıf ailelerin topluca göç etmesine, gelirlerin olduğu yerde kalmasına (bazen de gerilemesine), Büyük Buhranda tanık olunan işsizliğe yakın rekor işsizlik seviyelerine tanık olmuştur. 1990 nüfus sayımına göre resmî işsizlik oranı North Lawndale ile East Garfield Park'ta yüzde yirmi yediye ulaşmış, Washington Park ile Grand Boulevard'da üçte bire yaklaşmıştır. Oakland'da ise bu oran yüzde kırk beştir (bu mahalle Chicago Üniversitesi'nin de bulunduğu varlıklı Hyde Park mahallesinin hemen kuzeyindedir). Yoksulluk oranı Batı Yakası'nda yüzde elli sınırına yaklaşmış, Güney Yakası'nda ise yüzde altmışı geçmiştir; bu köhnemiş alanlarda yaşayan ailelerin üçte ikisinin reisi bekâr annelerdir; nüfusun yaklaşık yarısı sosyal yardımlara muhtaçtır, çünkü yetişkinlerin çoğu işsizdir; ayrıca sadece çok ufak bir kısmı (çoğu semtte yüzde üç civarında) kolej mezunudur.

Chicago'nun tecrit edilmiş merkezine sıkışmış nüfusun büyük bir kesiminin maruz kaldığı karşı konulmaz fakirleşme ile marjinalleşmenin arkasında en güçlü vektör, ülkenin kentsel ekonomi-politi-

biri yüksek yoksulluk bölgelerinde (yüzde 30 ila 39,9 arası), yüzde otuzu da aşırı yoksul bölgelerde yaşıyordu (yoksulluk oranının yüzde elliyi geçtiği bölgelerde oturan yüzde onluk kısım dahil).

TABLO 3.1

Chicago getto mahallesinin seçili özellikleri, 1970-80

Bölge	Yoksulluk sınırının altındaki aileler (%)			İşsizlik oranı (%)			Tek ebeveynli haneler (%)			Ortalama aile geliri*			4 yıllık kolej mezunu sakinler (%)	
	1970	1980	1990	1970	1980	1990	1970	1980	1990	1970	1980	1990	1970	1980
Batı Yakası														
Near West Side	35	47	51	8	16	21	37	56	60	6,0	7,5	10,3	5	13**
East Garfield Park	32	40	46	8	21	28	34	55	61	6,4	9,7	14,3	1	2
North Lawndale	30	40	44	9	20	27	33	52	60	7,0	9,9	14,2	2	3
West Garfield Park	25	37	36	8	21	27	29	49	55	7,5	10,9	17,1	1	2
Güney Yakası														
Oakland	44	61	70	13	30	45	48	74	77	4,9	5,5	5,9	2	3
Grand Boulevard	37	51	64	10	24	34	40	60	72	5,6	6,9	8,4	2	3
Washington Park	28	43	57	8	21	31	35	57	70	6,5	8,1	9,1	2	3
Near South Side	37	43	61	7	20	25	41	71	75	5,2	7,3	7,6	5	9**

Kaynak: Chicago Envanter Konsorsiyumu, *Yerel Topluluk Envanteri: Chicago Metropol Bölgesi* (Chicago: Chicago Review Press, 1984 ve 1995).

* Yıllık bin dolar

** Bu bölgelere kısmen üst sınıflardan yerleşenler olduğu için böyle bir yükseliş görülmüştür.

ğinde birbirini karşılıklı pekiştiren mekânsal ve sınai değişimlerdir.[8] Altmışlı, yetmişli yıllarda bu değişimler bir araya gelip gettonun maddi temellerinin can damarını kesmiştir. Bunu da gettonun üstlendiği vasıfsız işçi ambarı rolünü elinden alarak yapmıştır. Bu yapısal değişimlerin arasında sanayi tesislerinin ademimerkeziyetçi niteliğe bürünmesi (Birinci Dünya Savaşı sonrasında gündeme gelmiş fakat ellilerden sonra birdenbire hızlanmıştır), üretim işlerinin dışarı taşınması vardır. Bu işler Güney, Güneybatı eyaletlerine (Güneş Kuşağı) ya da kent dışı mahalleler ile şehirden uzak bölgelere aktarılmıştır; o zamanlar siyahlar Kuzeybatı, Ortabatı şehirlerine (Pas Kuşağı) kitleler halinde göç ediyordu. Bankalar ve sanayinin iyice birbirinden ayrılmasıyla teşvik edilen ve metropol ekonomilerinin genelde yoğunluğunu kaybedip hizmet sektörlerine, hizmet mesleklerine yönelmesi de söz konusu yapısal değişimlerden biridir. Mali sektörün yükselişi, post-Taylorist "esnek" üretim örgütlenmesinin ortaya çıkışı, ayrıca son olarak şirketlerin sendikalara yönelttiği saldırılar da (toplu işten çıkarmalar, ücretlerde ciddi kesintiler, işlerin sağladığı yardımların azalması, ücret ile terfi tarifelerinde iki kademeli sistemin[9] yayılması, taşeron işgücü kullanılması) söz konusu yapısal değişimlere dahildir. Sendikalara yönelen bu tecavüzler iş rekabetini kızıştırmış, düşük ücretli, yarı-zamanlı işlerin sayıca patlamasını tetiklemiştir. Etno-ırksal ayrımcılığın ılımlı biçimlerinin bile (şehrin tarihî standartlarına kıyasla), kentsel sınıf düzeninin dibine saplanmış insanlar üzerinde büyük tesiri olmuştur. Yetmişli yılların ikinci yarısı ile seksenli yıllar emek piyasasında fazlalığın olduğu bir dönemdi; bu dönemde sendikaların zayıflaması ile ırk eşitsizliğini azaltmayı hedefleyen politikaların terk edilmesi (yurttaşlık hakları da dahildir), etnik grup sınırları uyarınca dilimlere bölünen vasıfsız işçi piyasasının bu halini katılaştırmış (örneğin bkz. Wintermute 1983; Fainstein 1987; Williams 1987), sayısız getto sakini siyahın ekonomik fazlalık olarak damgalanmasına yol açmıştır.

[8] Yer darlığı yüzünden ABD ekonomisinin gettonun içeriği ile gidişatını ilgilendiren ana dönüşümlerinden sadece kabaca bahsedebiliyorum. Gelişmiş kapitalist ekonomilerin, yönetim biçimlerinin sistem içi örgütsüzlüğünün, ayrıca ister gerçek ister potansiyel olsun "sanayi sonrası" akımların ve "esnek uzmanlaşma" eğilimlerinin şehirlere, şehirlerin emek piyasalarına etkisinin derinlemesine tahlilleri için bkz. Lash ve Urry (1987), Offe (1985), Block (1987), Hicks (1985), Bluestone ve Harrison (1988), Piore ve Sabel (1984).

[9] *Two-tier*; işe yeni girenlerin eski çalışanlara kıyasla çok düşük ücret aldıkları ödeme sistemi —*çev. notu.*

1954 yılında Chicago şehri sanayi gücünün zirvesinden henüz uzaklaşmamıştı. Şehrin sınırları dahilinde imalat yapan 10.000'in üzerinde kuruluş çalışıyordu; bunlar toplam 616.000 kişiye iş imkânı tanıyordu; bu sayıya imalat, üretim işlerinde çalışan yarım milyona yakın işçi de dahildir. 1982 yılına gelindiğinde tesislerin sayısı yarı yarıya düşmüştü; buralarda çalışan işçi sayısı ise 277.000 idi. Bu işçilerin 162.000'den azı mavi yakalı çalışandı (yüzde altmış üçlük bu kayıp, ülkede artan imalat çalışanı sayısıyla keskin bir zıtlık gösterir, ki bu artış 1958'den itibaren yirmi beş sene içinde üretim işlerinin sayısını bir milyon artırmıştır). Beş sene sonra şehirde sadece 4.377 imalathane çalışıyordu, buralarda çalışanların sayısı da 135.000 idi.[10] Chicago'nun sanayi temelinin dağılmasına ticaret istihdamındaki büyük kesintiler eşlik etmiştir. 1963'ten 1982'ye kadar perakende satış ile toptan satış alanlarında 120.000'den fazla iş kaybedilmiştir. Hizmet sektörünün nispeten mütevazı büyüyüşünün (sağlık, finans hizmetleri, sosyal hizmetler dışında aynı dönemde bu sektör ek 57.000 iş imkânı yaratmıştır), şehrin vasıfsız işçi havuzunun çöküşünü telafi etmesi mümkün değildir.

Siyahlar geçinmek için tarih boyunca imalat ve mavi yakalı işlerine bel bağladıklarından,[11] getto sakinleri için bu yapısal değişimlerin neticesi *emek piyasasından dışlanmalarının hızla artıp* abartılı bir boyuta varmasıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde "Bronzeville" sakinleri, ki şehrin ana gettosunda oturanlar o zaman buraya bu adı vermişti, şehrin geneliyle aynı istihdam oranına sahipti, yani on yetişkinden altısı çalışıyordu (Tablo 3.2). Sonraki otuz yıl içinde bu oran şehir genelinde değişmedi, oysa yüzyılın son on yıllık diliminde tarihî Kara Kuşağın çoğu sakini maaşlı sektörlerde iş bulamayıp hayatta kalabilmek, refaha erebilmek için sosyal yardımlara başvurmak, kayıt dışı ekonomiye katılmak ya da yasadışı eylemlere bulaşmak zorunda kaldı (İkinci Bölüm'de anlatılmıştı). 1980 yılında, East Garfield Park ile Washington Park getto mahallelerinde üç yetişkinden ikisinin, Grand

[10] Bu rakamlar ABD Nüfus İdaresi'nin dönem dönem yayımlandığı raporlar olan *Vilayet ve Şehir Envanterinden* alınmıştır (Washington DC: Devlet Matbaası, 1955, 1983, 1988).

[11] 1950 yılında Chicago'da iş sahibi siyah erkeklerin en az yüzde altmışının, çalışan siyah kadınların ise yüzde kırk üçünün mavi yakalı meslekleri (vasıflı, vasıfsız birlikte) vardı, beyaz erkeklerde bu oran yüzde kırk sekiz, beyaz kadınlarda yüzde yirmi sekizdi. Bkz. "1961'de Siyah Metropol Ek Bölüm", Drake ve Cayton ([1945] 1993: 807-25).

TABLO 3.2

Chicago'nun getto mahallelerinde emek piyasasından dışlanmanın yükselişi, 1950-80

	İşsiz yetişkinler (%)		
	1950	1970	1980
Chicago şehri	43,4	41,5	44,8
Batı Yakası			
Near West Side	49,8	51,2	64,8
East Garfield Park	38,7	51,9	67,2
North Lawndale	43,7	56	62,2
Güney Yakası			
Oakland	49,1	64,3	76
Grand Boulevard	47,5	58,2	74,4
Washington Park	45,3	52	67,1

Kaynak: Chicago Envanter Konsorsiyumu, *Yerel Topluluk Envanteri: Chicago Metropol Bölgesi*, 1990 (Chicago: Chicago Academy Publlhers, 1995); Philip M. Hauser ve Evelyn M. Kitagawa, *Chicago Yerel Topluluk Envanteri*, 1950 (Chicago: Chicago Üniversitesi, Chicago Topluluk Envanteri, 1953).

Not: Emek piyasasından dışlanma, 1970-1980'de 16 yaşından büyük, 1950'de ise 14 yaşından büyük işsiz yetişkinlerin yüzdesiyle ölçülmüştür.

Boulevard ile Oakland'da ise dört yetişkinden üçünün işi yoktu.[12]

Metropol ekonomisi ağır sanayi tesislerini söküp Chicago'nun dışında tekrar kurdukça, Kara Kuşakta üretim işlerini, iş sahibi sakinleri tahliye ettikçe, getto ile şehrin geri kalanı arasındaki uçurum inanılmaz genişlemiştir; kent dışındaki beyaz mahallelerinden bahsetmeye ise gerek bile yok. 1980'e gelindiğinde ortalama aile geliri şehir ortalamasına kıyasla Güney Yakası'nda üçte birlik orana, Batı Yakası'nda yarısına düşmüştür; oysa otuz sene önce Güney Yakası'nda üçte ikisine denk geliyordu, Batı Yakası'nda ise eşitti. Bu esnada şehrin beyaz burjuva mahallelerinden bazıları ile üst sınıf kent

[12] Yetmişli yıllardan sonra siyahların arasında sınıf farklılıklarının artmasından, belirli mekânlara sıkışıp kalmalarından ötürü işsizlik oranlarının tarihî gettodaki hızı, Afrika kökenli Amerikalıların geneli için olan hızından çok daha büyüktü. Sanayi çağının sonuna doğru siyahların, özellikle de erkeklerin, emek piyasasına katılımlarının uzun vadeli düşüşünü gösteren karşılaştırmalı veriler için bkz. Farley ve Allen (1987), Bradbury ve Brown (1986).

dışı mahallelerde ortalama gelir şehir genelindeki rakamın iki katını aşmıştı. Dolayısıyla 1980 yılında, tarihî Güney Yakası Oakland'da ailelerin yarısı yılda 5.500 dolardan az parayla geçinmek zorundaydı, Highland Park'da (şehrin kuzey çeperinde) ailelerin yarısı ise 43.000 doları aşan gelirlerinin keyfini sürüyordu.

North Kenwood, Güney Yakası'nın en yoksul kesimlerinden biridir. Cottage Grove Bulvarı'yla, Michigan Gölü'yle, 35. Cadde'yle dirsek teması içindedir. Buradaki değişimlerin etnografik açıdan anlatımı gettonun hızlanan fiziki ve sosyal çöküşünü canlı bir şekilde betimler, dolayısıyla uzun bir alıntı yapmaya değer:

> Altmışlı yıllarda 47. Cadde Güney Yakası siyah topluluğunun hâlâ odak noktasıydı. Caddenin nasıl dükkânlardan, tiyatrolardan, gece kulüplerinden geçilmediğini anlatırken Sue'nun gözleri parlıyor. İnsan gece kulüplerinde akşama kadar caz gruplarını dinleyebilirmiş. Sue caddenin "soul" müziğinin ruhuyla dolup taştığını hatırlıyor. Günümüzde ise caddenin ruhsuz olduğunu söylesek yeridir. Kimi dükkânlar, nakit büroları, barlar, içki dükkânları 47. Cadde'de hâlâ mevcut. Fakat caddede yürüdüğünüz zaman, insanı caddedeki yaşam kıpırtıları değil, ölüm alametleri çarpıyor. Gerçekten de bu caddede insan hayatının yok edildiği hadiseler sık sık meydana geliyor. Fiziki yıkıma gelince, birçok dükkânın girişlerine tahta çakılmış, bu dükkânlar metruk. Birkaç binanın ön cephesi boyunca parmaklıklar var; halka kapalılar, fakat bu binalar boş değil. Pek gizli saklı da yapmıyorlar gerçi, bu binaları yasadışı eylemlere karışan insanlar kullanıyor. Caddenin başka kısımları bildiğin çorak topraklar; buralarda boş arsalar var. Bir zamanlar bu arsalarda dikili duran binalar yıkılalı çok olmuş. 47. Cadde'de bir şey inşa edildiği yok... Yıllar içinde şehir yönetimi birbiri ardına binaları mühürleyip yıkmış. Günümüzde birçok blok, Berlin'in İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki bombalanmış manzarasını andırıyor. Kenwood'da devasa, kıraç alanlar var, bunlar yabanî otlarla, tuğlalarla, kırık şişelerle örtülü. (Duncan 1987: 18-19)

Duncan iş yerlerinin gözden kaybolmasının, konutların yok olmasının uyuşturucu akışını, suç eylemlerini nasıl artırdığını anlatıyor; bu durum, bir zamanlar mahalleye nüfuz etmiş olan dayanışma duygusunu yiyip bitirmiştir. İnsanları bir araya getirecek ya da onları toplu olarak temsil edecek bir etkinlik ya da teşkilat kalmadığı için, üstelik nüfusun yarısının on beş sene içinde buharlaşmasından ötürü, geride kalan mahalle sakinleri, ki bunlardan bazıları North Kenwood'a artık "Vahşi Batı" demektedir, hayatta kalabilmek için sürekli her-

kes herkesle savaş halindedir. Mahalleden biri bu durumu kısaca ifade ediyor: "Daha da kötüleşti. Bütün binaları yıkıyor, mahalleyi mahvediyorlar. Dostlarının hepsi gitmek zorunda kalıyor. Kankaların buraya gelip duruyor. *Mahalle mahallelikten çıktı* (alıntı Duncan 1987: 21, vurgular eklenmiştir). Üst sınıfların bu mahallede arsalara konması tehdidinin gittikçe büyüdüğü düşünülürse, topluluğun geleceği umutsuz görünmektedir. North Kenwood'un büyük kısmı terkedilmiş arsalardan meydana gelir; bunlar cephesi göle bakan değerli arsalardır. Buralara, hemen güneydeki Hyde Park'ın yüksek gelirli müşterilerinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek üst sınıf mülkleri, lüks apartmanlar dikilebilse, şahane kârlar elde edilebilir. Uzun süredir burada oturan mahalle sakinlerinden biri şöyle açıklıyor:

> Siyahları toplu konutlara postalamak istiyorlar [sadece birkaç mil batıda, gettonun tam göbeğindeki State Caddesi'ne, çürüyen devasa toplu konutlarla dolu koridora].[13] Zenginler için binalar inşa etmek istiyorlar, biz fakirlerin yüzüne bakan yok. İşleri güçleri bizi buradan defetmek. Dört, beş yıl içinde hepimiz gitmiş olacağız. (Alıntı Duncan 1987: 28)

Birleşik Devletler'in gelişmiş kapitalist ekonomisinin örgütlenmesindeki temel değişimlerin meydana çıkardığı karşı konulamaz merkezkaç kuvveti, siyahların Yurttaşlık Hakları Hareketi üzerinden kast düzenini reddetmesiyle bir araya gelince, geleneksel gettonun sosyal yapısının dağılmasına, *hipergettolaşma* sürecinin başlamasına yol açtı. Bu yeni terimle göstermek istediğim olgu, sanayi için insan gücü "rezervuarı" olma işlevini kaybeden gettonun aynı zamanda sakinlerini kucaklayıp koruyacak örgütlenme becerisini de yitirmesidir. Drake ve Cayton'a ([1945] 1993) göre "vaaz kürsüsü ile pres makinesi" XX. yüzyıl ortasında Bronzeville'in simgeleriydi. Birleşmeyi, toplu eyleme geçmeyi temsil eden bu donanım esas itibarıyla çökmüştür. Güney Yakası içinde günlük hayatın seyrettiği toplumsal alan, toplum genelindeki kurumsal yapıyı daha alt seviyede de olsa barındıran, mahalle sakinlerinin sosyal adetlerini sürdürme, sosyal hiyerarşide yükselme (budanmış siyah sınıf yapısı içinde) stratejilerini hayata geçirmesi için asgarî temel kaynakları sunan, nispeten özerk, topluma koşut bir yer değildir artık. Uzun süredir Birleşik Devletler'de tecrit edilmiş yok-

[13] Doksanlı yıllarda Robert Taylor Evleri adlı toplu konut projesinin tarihinin, kayıt dışı ekonomisinin, günlük hayatının ince elenip sık dokunmuş anlatısı için bkz. Venkatesh (2000).

sullukla ilişkili görülen sosyal hastalıklar (şiddet suçları, uyuşturucu tüketip satmak, dökünti evler, ailelerin parçalanması, eğitimde başarısız olmak, topluluk dokusu ile ticari dokunun bozulması) nitelik bakımından farklı oranlara ulaşmıştır, ayrıca yeni bir düzen içinde uç uca eklenmişlerdir; böylece bu hastalıklardan her biri eskisinden daha ölümcül bir darbe gücü kazanmıştır.

Tarihçi Allan Spear'ın (1968) "fiziki getto" diye nitelediği şeyle "kurumsal getto" dediği şey arasındaki farkı belirtmesi faydalı olmuştur. Fiziki getto beyazların düşmanlığından doğan dışlayıcı bir maddesel yapıdır, siyahları kapalı, ayrı bir alanda tutar; kurumsal getto, sanayi şehrinde beyazlar tarafından hastalıklı bir biçimde dışlanan Afrika kökenli Amerikalıların işlediği örgütsel, kültürel yapılardan meydana gelen bir şebekedir.[14]

> Yeni orta sınıf önderliğinin yükselişi, Chicago'nun siyah gettosunun gelişimiyle yakından ilintilidir. Beyazların düşmanca tutumları, nüfusun artmasıyla birleşip Güney Yakası'nda fiziki gettonun yaratılmasına yol açmıştır. Öte yandan Zenci önderliğinin yanıtı kurumsal gettoyu meydana çıkarmıştır. 1900-1915 yılları arasında Chicago'nun Zenci önderleri çeşitli cemiyet örgütleri, kurumlar, girişimler inşa etmiştir. Bu adım Güney Yakası'nı Zencilerin yoğunlaştığı alelade bir yer olmaktan çıkarmış, şehir içinde şehir vasfı kazandırmıştır. (Spear 1968: 91)

Bu taslağa göre, sanayi sonrası dönemdeki hipergettolaşma hadisesi kısmen *fiziki gettoya doğru bir geriye gidiş* olarak açıklanabilir. Bu geriye gidiş sosyal dışlanmanın yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır, çünkü ırksal bölünme ile sınıf ayrımını proletersizleşme zemini üzerinde birleştirmektedir, üstelik güçlü ev yapımı örgütlerin telafi edici eylemleri de mevcut değildir. St Clair Drake ve Horace Cayton'ın ([1945] 1993) hayranlıkla betimlediği, XX. yüzyılın ortasına ait "örgütlü" (ya da kurumsal) getto toplu olarak siyahlara çok büyük bir bedel

[14] XX. yüzyılın ilk yarısında metropollerde ayrı tutulan siyah semtlerin yapısı ile işlevinin esas dönüşümünü kavramak faydalı olsa da, fiziki getto ile kurumsal getto arasındaki ayrım yine de kavram karmaşasına yol açabilir (çünkü gettonun kendisi bir kurumdur). Siyah Chicagoluların zorla dayatılan *ayrımdan* tam teşekküllü *gettolaşmaya* geçtiğini söylemek daha doğru olacaktır. Tam teşekküllü gettolaşma, ayrı, yeni bir kentsel takımyıldızı temsil eder. Bu mesele, özellikle gettoyu getto yapan şeylere açıklık kazandırmaya adanmış başka bir çalışmada ele alınacaktır; ön hazırlık niteliğinde bir saptama için bkz. Wacquant (2005).

dayatmışsa,[15] "örgütsüz" gettonun ya da yüzyıl sonu hipergettosunun çıkardığı bedel çok daha yüksektir. Eskiden olduğu gibi Bronzeville sakinleri şimdi de güç sahasına hükmeden dış etmenlerin sadece buyruklarına maruz kalmaz (ekonomi ile siyaset alanındaki beyaz seçkinler, bankalar, emlak acentaları, toplum denetimiyle ilgilenen devlet bürokrasisinin idarecileri). Günbegün muhtaç oldukları kamu hizmetlerinden, özel kurumlardan da destek görmezler; toplumun geneline verilen hizmet ise çok daha kapsamlıdır. Günümüz hipergettosunda oturanlar siyah toplumunun en kırılgan, en marjinalleşmiş kesimleridir ve çöküntü halindeki gettonun dönüştüğü kent cehenneminden kaçacak kaynaklardan yoksundurlar.

Geçmişte kentli siyah nesillerin ailelerini geçindirmesini, ekonomik zorluklara, sonu gelmez ırk tahakkümüne karşı birlikte harekete geçmesini mümkün kılan ekonomik sac ayaklarını, örgüt dokusunun önemli bölümünü ve toplu etkinliklerinin büyük kısmını kaybeden yüzyıl sonu Bronzeville'i köklü *sınıf ve ırk ayrımcılığının* ürünüdür. Bu bölümün ikinci kısmı, bu şekilde iki kat dışlanmanın sosyografik değerlendirmesini ele alıyor.

HİPERGETTODA YAŞAMANIN BEDELİ

Hem ideolojik hem pratik elverişliliği yüzünden, Birleşik Devletler'de kent yoksulluğu üzerine araştırma yapanlar, ABD siyaseti ile devlet bürokrasisinin hazır sınıflandırmalarını kabul etmiştir; 1963 yılında idarî amaçlarla yaratılan yapay "yoksulluk sınırı" kavramıyla başlamışlardır, oysa bu kavramın bilimsel bir tarafı yoktur. Bu tutum araştırmacılara, gelire odaklanan ve iktisat temelli dar bir model yüklemiştir. Bu model ABD metropolünün toplumsal ve mekânsal

[15] "Komünal" ya da geleneksel getto ile günümüz "hiper"gettosu arasındaki analitik zıtlığın herhangi bir ahlaki hüküm değeri taşımadığını, geçmiş yılların Bronzeville'ini özlemle anmadığını bu aşamada vurgulamak iyi olabilir. Bronzeville hem örgütsel hem de sosyal olarak toplu hareket ettiyse, bunu özgürce tercih ettikleri için değildir. Bütün siyahların boyun eğdiği boyunduruk altında, beyazların aşırı, doğrudan şiddet uygulamaya yönelik bitmek bilmez tehditleri uyarınca böyle davranmışlardır. Avrupa kökenli alt sınıf göçmenlerin yığıldığı geçici "etnik mahallelerin" aksine, siyahlar ayrı mekânlara tıkılmaya asla gönüllü olmamıştır, fakat dışardan gelen kararlı baskılara karşı korunmak için mecbur kalmışlardır (Chicago'nun ilk gettosunun yaratılmasıyla ilgili anlatısında Spear (1968) tarafından gösterilmiştir, ayrıca Kusmer (1976) aynısını Cleveland örneğiyle gözler önüne sermiştir).

yapısının dibindeki toplumsal hayata, kısıtlamalara, fırsatlara dair eksik, yanlış bir resim sunar.[16] Gelir güvenilmez ve cılız bir değişkendir; hem ücret-emek ekonomisinin kıyısında yer alan hem de yoğun devlet gözetimine tabi (sosyal yardım bürolarının düzenlemeleri sayesinde) nüfuslar ele alınıyorsa, geliri ölçmek özellikle zordur. Üstelik ailelerinin geliriyle tanımlanan bireylerden meydana gelen yığınlar ya da nüfus bölgeleri, bu insanların sosyal ilişkilerinin dokusuna, kendi sosyal alanlarındaki eylem imkânları ve kaynaklarına dair fazla bir şey anlatmaz. Kara gettonun göbeğindeki mevcut maddi koşulların net bir resmini çizmek, toplu kaynakların tükenişini eksiksiz belgelemek için bu kitabın ilk kısmında kullanılan standart istatistiklere başvurulabilir. Bu amaçla *ekonomik, sosyal kırılganlığın birden fazla ölçüsünü* ortaya koyuyorum; bu ölçülere çevredeki sınıf yapısı, sosyal yardımların izlediği yol, ekonomik varlıklar, mali varlıklar, toplumsal sermaye dahildir.

Günümüz hipergettosu sakinlerinin evrimleştiği ortamı kavrayıp tanımlamak için, 1910-1940 yıllarında Chicago "Bronzeville'in" tarihî merkezini meydana getiren mahallelerin sosyal yapısı ile 1960 ayaklanmalarından sonra gettonun çeperlerinde ortaya çıkan siyah yerleşimlerin sosyal yapısını karşılaştırıyorum. Gözlemlere dayanarak söyleyebilirim ki bu ayrım aşırı yoksulluk çeken siyah mahalleler ve ılımlı yoksulluğun görüldüğü siyah mahalleler arasındaki ayrımla yakından örtüşmektedir. Aşırı yoksul mahalle ile kastedilen, 1980 nüfus sayımına göre nüfusun yüzde kırkının federal yoksulluk sınırı altında yaşadığı bölgelerdir; ılımlı yoksulluğun olduğu mahallelerde ise halkın yüzde yirmi ila otuzu yoksuldur, ayrıca bu mahalleler Chicago'daki ortalama siyah mahallelerinin temsilcisi sayılabilir, çünkü şehirdeki Afrika kökenli Amerikalı topluluğun genel yoksulluk oranı üçte bir civarındadır.[17] Aslında ılımlı yoksulluk çeken anket katılım-

[16] 1960 yılında başlatılan "Yoksullukla Savaş" programının düşünsel temellerini, bilimsel mirasını araştıran Michael Katz (1989: 22) şunu belirtir: "Sosyalbilim gündeminin hükümet tarafından ele geçirilmesine yoksulluğun iktisatçılar tarafından ele geçirilmesi eşlik etmiştir, böylece tartışmanın ufku insan davranışları ile ilişkilerine dair piyasa modelleri içine hapsedilmiştir."

[17] Chicago'da ya da ABD'deki hiçbir metropol bölgesinde aşırı yoksul beyaz mahallesi yoktur (Jargowsky 1997). Yoğun kent yoksulluğu sadece Afrika kökenli Amerikalıları etkileyen bir olaydır (siyahlara benzer bir dış görünüş sergiledikleri ölçüde bir yere kadar Porto Rikoluları da etkiler). Birleşik Devletler'de kent marjinalliğinin aldığı özgül biçimlerin, toplum düzeninin kurulmasında belirleyici olan ikili etno-ırksal bölünmeden kopartılamamasının kanıtı budur.

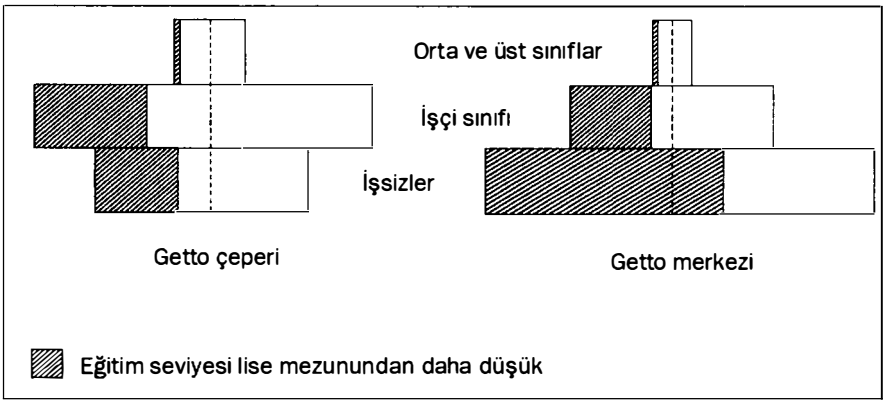
cılarının neredeyse hepsi (yüzde doksan yedi) Kara Kuşağın tarihî sahasının dışında oturuyordu, oysa aşırı yoksulluk çeken anket katılımcılarının yüzde seksen ikiden fazlası Batı Yakası ile Güney Yakası'nda yaşıyordu, yüzde on üçlük kısım da hemen komşu nüfus bölgelerinden geliyordu. Dolayısıyla aşırı yoksul bölgeleri ılımlı yoksul bölgelerin karşısına koyduğumuz zaman, sanayi çağında doğmuş tarihî gettonun merkezi ile sanayi sonrası dönemin getto çeperini fiilen karşılaştırmış oluruz. Gerçi bu karşılaştırma mahalle türlerinin budanmış bir yelpazesini içerse de,[18] hipergetto ile komşu siyah mahalleler (Afrika kökenli Amerikalı burjuva sınıfı buralara sığınıp büyümüştür) arasındaki sistemli, belirgin karşıtlığı gün ışığına çıkarır.

Gettonun merkez semtleri ile çeper semtleri ya da ılımlı yoksul semtler ile aşırı yoksul semtler arasındaki ayrımın sırf analitik ya da istatistiksel bir ayrım olmadığı, işin içindeki sosyal etmenlerin açıkça algıladığı farkları da içerdiği belirtilmelidir. Öncelikle Chicago halkının gözünde "getto" sözü şehrin Batı Yakası ile Güney Yakası'nı belirtir, yoksa şehirdeki her siyahi yerleşimine getto demezler; terimin sıradan kullanımı, sırf ırk boyutuyla yetinmeyip bunun ötesine geçen sosyotarihsel, mekânsal bir gönderme gerektirir. Dahası, etraftaki siyah semtlerinin sakinleriyle karşılaştırılınca tarihî Bronzeville sakinlerinin kendi mahalleleri hakkında aykırı, çok daha olumsuz kanıları vardır. Sadece yüzde on altısı gettoda yaşadıkları kesimi yaşam açısından "iyi" ya da "çok iyi" olarak niteler, oysa düşük yoksulluğun olduğu nüfus bölgelerinin sakinlerinde bu oran yüzde kırk birdir. Gettonun merkezinde dört katılımcıdan biri mahallesine "kötü ya da çok kötü" der; getto dışındaki muadilleri için bu oran onda birden azdır. Kısacası, tarihî Bronzeville'in aşırı yoksul bölgeleri ile yoksulluğun ılımlı olduğu öteki siyah bölgeleri arasındaki karşıtlığın, mahalle sakinlerinin toplumsal hayatlarına yansıyan bir anlamı vardır.

1. Getto merkezi ile çeperinde sınıf yapısı

Gettonun tarihî merkezi ile dış bölgelerindeki ilk büyük fark sınıf yapılarını ilgilendiriyor (bkz. Şekil 3.1). Kara Kuşağın çeperlerinde oturanların büyük çoğunluğu ücretli emek ekonomisine dahil olmuştur:

[18] Örneklem protokolü yoksulluk oranının yüzde yirminin altında olduğu nüfus bölgelerini hesaba katmadığı için araştırma siyah burjuva mahallelerini dışarda bırakmaktadır, oysa bunlar gettonun tarihî merkezi ile gettonun dışında oturan Afrika kökenli Amerikalı yeni orta sınıf arasındaki zıtlığı daha da şiddetlendirirdi.

Kaynak: Kent Aile Yaşamı Araştırması, Chicago Üniversitesi.

ŞEKİL 3.1 Chicago gettosunun merkezi ile çeperinde siyahların sınıf yapısı

Üçte ikisinin işi vardır, yüzde on biri orta sınıf mesleklerine yerleşmiştir, yüzde elli beşi işçi sınıfı işlerini yapar, üçte biri ise çalışmaz.[19] Bu oranlar getto merkezinde tamamen zıttır; orada yetişkinlerin en az yüzde altmış birinin işi yoktur, üçte biri işçi sınıfı işlerini yapar, aşağı yukarı yüzde altısı ise orta sınıf mesleklerinin keyfini sürer. O halde *proletersizleşme*, Bronzeville'in kalıntılarında yaşayanlar içinde uzak ara en sık rastlanan durumdur, halbuki ücret-emek ekonomisinde

[19] Sınıf kategorileri anket katılımcılarının o anki mesleklerine göre şu şekilde tanımlanmıştır: Orta sınıfa idareciler, müdürler, yöneticiler, meslekî uzmanlar, teknik elemanlar dahildir; işçi sınıfı hem mavi yakalı işçileri (vasıflı işgücü, zanaatkârlar, ustalar, emekçiler) hem de sertifikasız beyaz yakalı işçileri (satış elemanları, tezgâhtarlar, hizmet elemanları) içerir; işsizler sınıfına, anket yapılırken bir işi olmayanlar alınmıştır (iş bulduklarında çalıştıkları mesleklerine bakmadan). Orta sınıf ile işçi sınıfı arasında bizim belirlediğimiz sınır çizgisi "beyaz yakalı" mesleklerinin içinden geçer, ayrıca sınıflarla ilgili son araştırmalarla, son kuramlarla (örneğin Abercrombie ve Urry 1983; Wright 1985) tutarlılık gösterir, siyahlar topluluğunun sınıf algısıyla da koşuttur (Vanneman ve Cannon Weber 1987: onuncu bölüm). İşsizler kategorisi kuşkusuz heterojen bir yapıya sahiptir, böyle de olması gerekir, çünkü işi olmayanların kimliği gerçekte tutarsız ve belirsizdir. Bu kategori, faal olarak iş arayanları (on erkekten beşi, on kadından biri), ev işlerini yapanları (erkeklerin yüzde on üçü, kadınların yüzde altmış biri) içerir, ayrıca katılımcıların azınlıkta kalan bir kısmı yarı zamanlı ya da tam zamanlı okullarına devam etmektedir (erkeklerin yüzde on altısı, kadınların yüzde on dördü). İşsiz katılımcılardan bazıları, çalışmalarının fiziken mümkün olmadığını belirtmiştir (erkelerin yüzde altısı, kadınların yüzde üçü).

istikrarlı bir işe sahip olmak bu duruma istisna teşkil eder. Cinsiyetleri kıyaslamak bu karşıtlığı etkilemez, sadece kadınların ekonomik kırılganlığının daha büyük olduğu doğrulanmış olur; erkeklere kıyasla kadınların işsiz kalma ihtimali iki kat fazladır. İki mahalle türünde de erkeklerin istihdam oranı daha yüksektir (getto çeperinde yüzde yetmiş sekiz, getto merkezinde yüzde altmış altı), dolayısıyla sınıf dağılımları kadınlara kıyasla olumludur. Kadınlar daha zor iş buluyorsa (kayıt altı bir işi olmayanların oranı çeperde yüzde kırk iki merkezde yüzde altmış dokuzdur), demek ki orta sınıf statüsüne genel erişimleri birbirleriyle mukayese edilebilir durumdadır, yani iki bölgede de kadınların orta sınıfa erişimi cidden kısıtlanmıştır; iki bölgede de orta okul sonrası eğitim gerektiren işleri olan kadınların oranı ancak yüzde ondur.

Bu verilerin şaşırtıcı bir tarafı yoktur. Koruyucu bir refah devletinin yokluğunda, işsizlik ile yoksulluğun aynı ekonomi madalyonunun yüzleri olduğunu yalın bir şekilde hatırlatırlar sadece. Mahalle ne kadar yoksulsa, işsizlik o kadar yaygındır, mahalle sakinlerinin sınıfsal dağılımı da o kadar aşağıdadır. Fakat aynı zamanda bu sonuçlar, yetmişlerin ikinci yarısındaki yüksek enflasyon ile yüksek işsizlik (stagflasyon) döneminde tarihî getto kalıntılarının maruz kaldığı ekonomik dışlanmanın on sene sonra daha da şiddetlendiğini su yüzüne çıkarır, oysa Amerikan ekonomisinin yakın tarihindeki en hızlı ekonomik büyümenin gerçekleştiği dönemlerden biri bu zaman dilimiydi.

Beklendiği gibi, sosyal sınıf konumu ile eğitim derecesi arasında yakın ilişki vardır: Orta sınıfın neredeyse bütün üyeleri (yüzde doksan üç) en azından lise mezunudur; siyah işçi sınıfının hemen hemen üçte ikisi orta eğitimini de tamamlamıştır; fakat işsizlerin yarısından azı (yüzde kırk dört) lise diploması almıştır. Başka açıdan bakalım; eğitimli anket katılımcılarımızın (yani lise dengi ya da daha üst bir okuldan mezun olanlar) yüzde on beşi orta sınıf mensubudur, yarısı mavi yakalı ya da beyaz yakalı ücretli çalışandır, yüzde otuz altısının ise işi yoktur. Karşılaştırmak gerekirse, lise eğitimi olmayanların dağılımı şöyledir: Yüzde ikisi orta sınıftadır, yüzde otuz sekizi işçi sınıfındadır, yüzde 60,5'lik oranla önemli çoğunluğu ise işsiz kategorisindedir. Başka bir deyişle, istikrarlı işlerin genelde orta sınıfa ayrılmış olmasını bir kenara bırakın, Chicago siyahları için lise diploması iş dünyasına yanaşmak için vazgeçilmez bir belgedir. Orta eğitimi bitirmemek ekonomik fazlalık olmakla birdir, dolayısıyla proletersizleşmenin yolunu açar.

Kara Kuşak merkezinin sakinleri, çeper mahallelerde konuş-

lanmış muadillerinden genel olarak daha az eğitim almıştır. Bunun sebebi kısmen sınıf bileşimlerinin daha alt seviyede olmasıdır, fakat aynı zamanda getto işsizlerinin akademik geçmişinin çok daha mütevazı olması da bir nedendir: Güney Yakası ile Batı Yakası'nda anket sorularımızı yanıtlayan her on işsizden en fazla dördü lise mezunudur, getto çeperlerinde bu oran yaklaşık onda altıdır. Yeri gelmişken belirtelim, eğitim kadınların erkeklerden kötü olmadığı birkaç alandan biridir: Bronzeville'de erkek muadilleriyle aynı oranda lise diplomaları vardır (yüzde elli), ılımlı yoksulluğun yaşandığı mahallelerde ise erkekleri geçerler (yüzde altmış dokuza yüzde altmış iki). Fakat diploma sahibi olmak konusunda yakaladıkları bu mütevazı üstünlük yoksulluğu daha yoğun yaşamalarını engellemez.

Dahası, ait oldukları ailelerin ekonomik varlıklarına, babalarının eğitim düzeylerine bakarak hüküm verilecekse, Kara Kuşak merkezinin sakinleri genelde alt sınıf kökenlidir (getto merkezi sakinlerinin sadece yüzde otuz altısının babası en azından lise mezunudur, çeperlerde yaşayanlarda bu oran yüzde kırk üçtür). On Bronzeville sakininden en fazla dördü kendi evine sahip ailelerden gelir, on kişiden altısının ailesi hiçbir varlığa sahip değildir (ev, iş yeri ya da arazi). Getto çeperi semtlerinde sakinlerin yüzde elli beşi oturdukları evin sahibi olan ailelerde büyümüştür, sadece yüzde kırkının bir nesil öncesinde hiç varlığı yoktur. Chicago gettosunun hem merkezinde hem de çeperinde kadınların geldiği ailelerin ev ya da başka bir varlık sahibi olma oranı daha düşüktür (merkezde yüzde kırk altı, çeperde yüzde otuzyedidir). Sınıf kökenindeki bu fark, çocukluk sırasında alınan yardımların oranına da yansır: Kendileri büyürken aileleri bir aşamada sosyal yardım alan anket katılımcılarının oranı getto çeperinde yüzde otuz, getto merkezinde yüzde kırk birdir. Sosyal yardım alan ailelerden gelme oranının en yüksek olduğu kesim Bronzevilleli kadınlardır.

2. Sınıf, cinsiyet ve sosyal yardım yörüngeleri

Tarihî Bronzeville sakinlerinin sosyal yardım alan bir hanede yetişmiş olma ihtimali daha yüksekse, kendilerinin de bir zamanlar sosyal yardım almış olması ya da hâlâ alıyor olması daha olasıdır. "Sosyal yardım yörüngesinin" her ek noktasında sınıf, cinsiyet, mahalle farkları birikir, böylece gettonun merkezinde yardım alan büyük bir nüfus meydana gelir (Tablo 3.3).

Ilımlı yoksulluğun yaşandığı çeper bölgelerinde dört anket ka-

TABLO 3.3

Chicago gettosunun merkezi ile çeperinde sosyal yardım ile yemek yardımı alanlar (%)

	Bütün katılımcılar		Erkekler		Kadınlar	
	Çeper	Merkez	Çeper	Merkez	Çeper	Merkez
Çocukken yardım alanlar	30,5	41,4	26,3	36,4	33,5	43,8
Şu anda yardım alanlar	25,2	57,6	13,4	31,8	32,4	68,9
Asla yardım almamışlar	45,9	22	68,6	44,5	31,3	11,9
Daha ne kadar yardım almayı bekliyor*						
1 yıldan az	52,9	29,5	75	56,6	46,1	25
5 yıldan fazla	9,4	21,1	5	13	10,8	22
Yemek kuponu alanlar	33,5	60,2	22,2	39,1	40,4	70
Beş yemek yardımı çeşidinden en az birini alanlar**	51,1	71,1	37,8	45	59,6	85,2

Kaynak: Kent Aile Yaşamı Araştırması, Chicago Üniversitesi.

* Sadece sosyal yardım alanlara sorulmuştur.

** Aş ocakları ya da aş evlerini, hükümetin yiyecek fazlası programını, yemek kuponlarını, Kadınlar, Bebekler, Çocuklar için Özel İlave Yemek Programını, bedava ya da ucuza okul yemeklerini içerir.

tılımcısından yalnızca biri araştırma sırasında yardım almaktadır; katılımcıların neredeyse yarısı asla şahsen yardım almamıştır. Bunun aksine getto merkezinde, mahalle sakinlerinin yarısından fazlası sosyal yardım almaktadır, geçmişte hiç yardım almamış kişilerin oranı sadece beşte birdir. Bu farklar nüfus sayımından, başka çalışmalardan elde edilen bilgilerle tutarlılık gösterir: 1980 yılında Güney Yakası ile Batı Yakası'nın çoğu sayım bölgesinde siyah nüfusunun yarısı resmen sosyal yardım alıyordu, oysa South Shore, Chatham ya da Roseland gibi şehrin güney diliminde yer alan işçi sınıfı, burjuva siyah mahallelerinde yardım alanların oranı beşte bir ile dörtte bir arasında değişiyordu.

Getto sınırındaki nüfus bölgelerinde yaşayan orta sınıf mensubu anket katılımcılarından hiçbiri o an için sosyal yardım almıyordu; ayrıca bunların ancak beşte biri geçmişte sosyal yardım almıştı. İşçi sınıfı sakinlerinin sadece yüzde yedisi o an sosyal yardım alıyordu, yarısının biraz fazlası asla yardım almamıştı. Sınıf ile sosyal yardım arasındaki ilişkinin aynısı tarihî gettonun merkezinde yaşayan Chicagolular için de geçerlidir, fakat bütün sınıflarda sosyal yardım alma oranı çok daha yüksektir: İşçi sınıfına mensup katılımcıların yüzde on ikisi o an için yardım almaktadır, yüzde otuz dokuzu da daha önce yardım almıştır; az sayıda (yüzde dokuz) orta sınıf siyah bile sosyal yardımdan faydalanmaktadır; bunların da sadece üçte biri asla yardım almamıştır, oysa Bronzeville çeperlerinde aynı oran dörtte üçe dayanır. Fakat gettonun merkezi ile çeperi arasındaki farkın en çok genişlediği kesim işsizlerdir: Tarihî Kara Kuşağın içinde oturan işsizlerin en az yüzde seksen altısı şu an sosyal yardım almaktadır, asla yardım almamış kişilerin oranı ancak yüzde yedidir; getto sınırında yaşayanlar için ise bu oranlar yüzde altmış ile yüzde yirmidir. O halde, uzun süredir çözülemeyen işsizlik sorununun yanı sıra sosyal yardımlara müracaat etmeyi de iki nesildir hipergetto sakinlerinin çoğunluğu tecrübe etmektedir.

Sosyal yardım alma örüntüleri arasındaki mahalle farkları cinsiyetler arasında aynı kalır. İki mahalle türünde de, tüm sınıflarda kadınların yardım alma oranı erkeklerin oranından yüksektir.[20] Get-

[20] Bu uçurum, Amerikan devletinin sosyal yardım sektörünün "anneci" eğilimini ifşa eder (Gordon 1990): Adayların durumunu inceleyip yardım veren programlar genelde küçük çocuklu kadınları tercih eder (Çocuklu Ailelere Yardım programında olduğu gibi; 1996 yılında "sosyal yardım reformu" uyarınca Clinton tarafından tedavülden kaldırılana kadar en çok faydalanılan program buydu), amaç da geleneksel aile yapısı

tonun merkezinde oturan bir avuç siyah orta sınıf kadın, erkek muadillerine kıyasla geçmişte sosyal yardım aldıklarını kabul etmeye daha hazırdır (üçte birlik orana karşı onda bir). İşçi sınıfına mensup anket katılımcıları arasında o an sosyal yardım alanların oranı iki cinsiyet için de benzerdir (sırasıyla yüzde beş ve yüzde sekiz buçuk), oysa geçmişte alınan yardımların oranlarına bakılınca kadınların ekonomik kırılganlığı yine ortaya çıkar (iki kadından biri geçmişte yardım almıştır, oysa aynı oran erkekler için beşte birdir). Cinsiyetler arası bu farklılık Bronzeville'in içinde bir parça hafifler, çünkü hem sosyal yardımlar çok yaygındır hem de burada şiddetli ekonomik marjinalleşme durumu mevcuttur. Her üç işsiz erkekten ikisi, her on işsiz kadından dokuzu o an için sosyal yardım almaktadır (erkekler için Genel Yardım, kadınlar için Çocuklu Ailelere Yardım programları devrededir).

Hipergetto içinde işsizliğin, sosyal yardımlara muhtaç olma durumunun çok sayıda kişi için geçerli olması ve uzun süredir devam etmesi istihdam seçeneklerinin tükenmiş olduğu gerçeğini yansıtır, ayrıca sosyal yardım alan bu insanlara ağır bir bedel ödetmektedir, çünkü söz konusu seçeneksizlik, ekonomik olarak kendine yetme umutlarını boğar.[21] Bronzeville sınırlarında az yoksulluk çeken nüfus bölgelerinde yaşayan sosyal yardım hak sahiplerinin cılız çoğunluğu bir yıl içinde kendilerine yetebilmeyi bekler; beş yıldan uzun süre sosyal yardımlara muhtaç yaşamayı öngörenler ise çelimsiz bir azınlıktır; bunun aksine tarihî gettonun köhne semtlerinde sosyal yardım alan üç kişiden en fazla biri, bir sene içinde programdan çıkmayı beklemektedir, beş yıldan uzun süre yardıma ihtiyacı olacağını öngörenlerin sayısı en az beşte birdir. Beklenti profilindeki bu fark iki cinsiyetin işsizleri arasında daha da belirgindir. Örneğin, getto merkezindeki işsiz kadınların, çeperdeki işsiz kadınlara kıyasla beş yıldan uzun süre sosyal yardıma muhtaç kalacağını düşünme oranı iki kat fazladır, bir yıl içinde yardım programından çıkacağını öngörenlerin sayısı ise yarısı kadardır.

Dolayısıyla, sosyal yardımların kapısını çalma ihtimali çalışan ile işsiz arasındaki sınır geçilince keskin bir artış gösteriyorsa da sınıf hiyerarşisinin her katmanında sosyal yardım alanların sayısı get-

ile cinsiyetler arası ilişkileri onarmaktır.

[21] Bu durum, sosyal yardım meselesiyle ilgili başka çalışmaların sonuçlarıyla tutarlıdır. Söz konusu çalışmalar tekrar tekrar göstermiştir ki yardım alıyor olmaya, hem tedirginlik, utanç duyguları hem de kapana kısılmışlık, bunalım hisleri eşlik eder (Rank 1994: 134-41).

tonun merkezinde getto çeperine göre çok daha büyüktür, özellikle de işsizler ve kadınlar arasında yardım alanların sayısı çok fazladır. Mekâna göre şekillenen bu dağılımı Tablo 3.3'teki yemek yardımıyla ilgili veriler doğrular. Tarihî Bronzeville'de kadınların yüzde seksen beşi, erkeklerin yüzde kırk beşi kendileri ya da çocukları için mahalledeki aş evlerinden ya da hükümet kaynaklı yiyecek yardımlarından faydalanır (getto çeperinde kadınların yüzde altmışı, erkeklerin yüzde otuz sekizi). Bu rakamlar, Kara Kuşak çeperinde sağlam işler bulamayanların sosyal, ekonomik desteğe erişimleri olduğunu, böylece sosyal yardımdan uzak durmalarının mümkün olduğunu, fakat getto merkezindeki muadillerinin bu imkânları bulunmadığını akla getiriyor; çünkü getto merkezindekilerin etrafı kaynaklardan mahrum başka (alt)proleterlerle neredeyse tamamen sarılmıştır. Söz konusu sosyal, ekonomik desteklerin başlıcaları bu insanların mali ve iktisadi varlıklarıdır.

3. İktisadi ve mali sermayedeki farklar

Chicago'nun yoksul siyah mahalle sakinlerinin iktisadi ve mali varlıklarına dair kısa bir araştırma (Tablo 3.4), günbegün yüzleştikleri ekonomik darlık ve ekonomik güvensizliğin korkunç seviyesini açığa vurur.[22] Gettonun çeper alanlarında resim korkunçtur; Bronzeville'in içinde ise neredeyse tamamen mülksüzlük hâkimdir.

1986 yılında ulusal seviyede siyahların yıllık ortalama aile geliri 18.000 dolara demirlemişti; beyaz ailelerin yıllık ortalama geliri ise 31.000 dolardı. Tarihî gettonun sınırında yer alan Afrika kökenli Amerikalı haneleri kabaca eşit gelire sahiptir, yüzde elli ikisi yılda 20.000 dolardan fazla geliri olduğunu ilan eder. Bunun aksine gettonun merkezinde oturanlar bu rakamın küçük bir miktarına ulaşabilir: Ankete Bronzeville'den katılanların yarısı yılda 7.500 dolardan az kazanan ailelerde yaşar, Kara Kuşağın çeperinde oturan sakinleri için aynı oran bunun yarısıdır. Kadınlar iki alanda da hanelerinin gelirinin çok daha düşük bir değer aralığında olduğunu belirtir; getto sınırında oturanların üçte birinden azı, merkezde oturanların onda biri yıllık 25.000 doları aşan gelirin keyfini sürer. Bronzeville içinde,

[22] Bu karşılaştırmanın siyah üst sınıf ile orta sınıf mahallelerini hesaba katmadığını tekrar belirtmeliyim. Bu mahalleler, altmışlı yıllarda ırk ilişkilerinin "gevşemesinden" beri Chicago'da mantar gibi bitmiştir. Bart Landry (1987), bu "yeni siyah orta sınıfın" gelişimini inceliyor, Mary Pattillo-McCoy (1999) ise Chicago Güney Yakası'nda bu sınıfın hassasiyetlerini betimliyor.

TABLO 3.4

Chicago gettosunun çeperinde, merkezinde oturanların iktisadî, malî varlıkları (%)

	Tüm anket katılımcıları		Erkekler		Kadınlar	
	Çeper	Merkez	Çeper	Merkez	Çeper	Merkez
Hane geliri						
7.500 dolardan az	27,2	51,1	16,1	33,6	34,5	59
25.000 dolardan fazla	34,1	14,3	41,4	22,7	29,8	10,5
Mali durumu iyileşenler	32,3	21,1	35,7	23,4	30,4	20,1
Mali varlıklar						
Vadesiz hesabı olanlar	34,8	12,2	33,3	17,6	36,4	9,9
Tasarruf hesabı olanlar	35,4	17,8	40,4	26,6	33,1	14,1
Altı malî varlıktan hiçbirine sahip olmayanlar*	48,2	73,6	40,7	63,1	52,6	78,3
Altı malî varlıktan en az üçüne sahip olanlar*	23,3	8,3	26,8	13,5	21,3	5,8
Hiçbir şeyi olmayanlar**	78,7	96,6	75,6	93,7	80,5	98
Hanelerin maddi varlıkları						
Ev sahipleri	44,7	11,5	49,7	19,8	41,5	7,8
Araba sahipleri	64,8	33,9	75,9	51,4	57,7	25,7

Kaynak: Kent Aile Yaşamı Araştırması, Chicago Üniversitesi.

* **Bunlara kişisel vadesiz hesap, tasarruf hesabı, bireysel emeklilik hesabı, emeklilik planı, hisselerdeki, fonlardaki paralar, hayat sigortası dahildir.**

** **Ev, iş yeri ya da gayri menkul.**

çalışan kesim bile çok daha düşük gelir bildirir: Güney Yakası ile Batı Yakası'nda 7.500 dolar sınırının altına düşen işçi sınıfı, orta sınıf hanelerinin oranı (Güney Yakası'nda yüzde 12,5, Batı Yakası'nda yüzde 6,5), öteki siyah mahallelerin oranının iki katıdır; aşırı yoksul nüfus bölgelerinde işsiz anket katılımcılarının en azından yarısı 5.000 dolar sınırına ulaşamamaktadır. Çeper mahallelere kıyasla daha düşük oranda tarihî getto sakininin, hanesinin mali durumunda iyileşme olduğunu bildirmesi, bu konuda kadınların hiç de kıskanılacak durumda olmaması şaşırtıcı değildir. Bu rakamlar keskin sınıf farklarını yansıtıyor: Orta sınıfa mensup katılımcıların yüzde kırk ikisi, işçi sınıfına mensup katılımcıların yüzde otuz altısı mali durumlarında iyileşme olduğunu belirtirken, işsizlerde bu oran yüzde on üçtür.

Çoğu Amerikalının kanıksadığı mali hizmetlerin, banka hizmetlerinin, kibarca söylemek gerekirse, yetersiz ve düzensiz gelirleri yüzünden metropolün yoksul siyahlarına açık erişimi yoktur. Getto çeperinde sakinlerin zar zor üçte birinin kişisel vadesiz hesabı vardır (bu hesap için ücret ödemek gerekir); gettonun merkezinde dokuz kişiden biri bu hesabı açtırır, burada her dört anket katılımcısından yaklaşık üçü listede sunulan altı mali varlıktan hiçbirine sahip değildir (vadesiz hesap, tasarruf hesabı, emeklilik hesapları, hisseler, fonlar, hayat sigortası), en azından üç mali hesabı bulunanların oranı yalnızca yüzde sekizdir (bkz. Tablo 3.4). Burada da sınıflar, mahalleler arasındaki sınır çizgisi kesindir: Getto sınırındaki düşük yoksulluk bölgelerinde işsizlerin yüzde onunun, siyah işçi sınıfın yüzde kırk sekizinin kişisel vadesiz hesabı vardır, oysa tarihî Kara Kuşakta bu oranlar işsizler için yüzde üç, işçi sınıfı için yüzde otuz yedidir; fakat iki bölgede de orta sınıf üyeleri için bu oran neredeyse aynıdır (yüzde altmış üç).

Kişinin kendi evine sahip olacağını müjdeleyen Amerikan rüyasına siyah anket katılımcılarımızın büyük çoğunluğunun ulaşması mümkün değil, özellikle de getto merkezinde yaşayanların. Burada oturan her on yetişkinden ancak biri kendi evine sahip olan ailelere mensup. Bronzeville'in çeperinde bu oran onda dörttür, ayrıca söz konusu fark cinsiyetler arasında da bu kadar belirgindir. Daha mütevazı bir rüya, yani kişinin kendi arabasına sahip olması da getto sakinleri için henüz vücut bulmuş değildir; bu insanların ancak üçte biri çalışır durumda arabası olan hanede oturmaktadır. Bu rakam da keskin sınıf ve mahalle farklarını ifade ediyor: Orta sınıfa mensup katılımcıların yüzde yetmiş dokuzunun, siyah işçi sınıfının yüzde altmış ikisinin hanelerinde araba vardır, işsizler için bu oran yüzde

yirmi sekizdir. Fakat Bronzeville'in içinde işsizlerin ancak yüzde on sekizinin evinde araba bulunur (erkeklerin yüzde otuz dördü, kadınların yüzde on üçü).

Hipergettoda yaşayan siyahların gelirindeki, varlıklarındaki büyük yetersizliğin toplumsal sonuçlarını ne kadar vurgulasak azdır. Kişi sadece düşük ücretli, geçici işler bulabiliyorsa ya da işini kaybetmişse, mali kaynaklardan mahrum olmak ya da ev sahibi olmamak ciddi bir engel teşkil eder, dolayısıyla sosyal yardım programlarına başvurmak zorunda kalır. Arabasız olmak kişinin uzaktaki ya da toplu taşımacılıkla ulaşamayacağı mevcut işler için rekabet etme olasılığına ciddi biçimde ket vurur.

4. Toplumsal sermaye ve yoksulluğun yoğunlaşması

Sosyal yapıyı sürdürmeye, sosyal sınıf atlamaya yönelik stratejileri hayata geçirmek adına bireylerin kullanabileceği kaynaklar arasında sevgililerinin, akrabalarının, arkadaşlarının sunduğu, ayrıca bireylerin ait olduğu yasal örgütler içinde oluşturdukları çevrelerinin sağladığı kaynaklar vardır; özetlersek, dahil oldukları dayanışma ağlarından ya da ortaklıklardan ötürü erişebildikleri kaynaklar mevcuttur; Pierre Bourdieu (1986) buna "toplumsal sermaye" der.[23] Yerel yapının bu boyutunu kavramak için anket katılımcılarına çeşitli örgütlere üyeliklerini sorduk, sevgilileri ile en yakın üç arkadaşlarının kilit toplumsal özelliklerine dair bilgi aldık (iş, eğitim, sosyal yardım, oturduğu mekân). Araştırmada elde edilen veriler gösteriyor ki getto merkezi sakinlerinin toplumsal bağları sayıca az, üstelik gevşek olmakla kalmıyor, aynı zamanda sahip oldukları bağların toplumsal değeri de düşüktür; bu da sevgililerinin, anne babalarının, çocuklarının, en iyi arkadaşlarının nispeten aşağı toplumsal konumlarıyla ölçülmüştür. Kısacası, yüzyıl sonu Bronzeville sakinleri için üç ana sermaye çeşidi de düşük yoğunlukludur: Ekonomik, kültürel, toplumsal sermayeleri kıttır.

Hipergettoda yaşamak toplumsal açıdan tecrit edilmek anlamı-

[23] Carol Stack (1974), kentlerdeki siyah işçi sınıfın geçim stratejilerinde akrabaların, arkadaşların, sevgililerin oynadığı merkezî rolü belgelemiştir. Özellikle gettoda kişisel ilişkilerin idaresi ile arkadaşların etkisi üzerine bkz. Liebow (1967), Hannerz (1969), Anderson (1978), Williams ve Kornblum (1985). Ayrıca, bu gibi kişiler arası ilişkilerin kentlerdeki Afrika kökenli Amerikalılar için tampon görevi görmekte yaygın ya da etkili olduğu görüşüne yöneltilmiş ciddi bir eleştiri için bkz. Patterson (1998).

na gelir: Araştırmanın yapıldığı dönemde aşırı yoksul nüfus bölgesi sakinlerinin yaklaşık yarısının bir "hayat arkadaşı" yoktu (burada evli oldukları, beraber yaşadıkları ya da düzenli olarak çıktıkları kişi anlamında kullanılmıştır), ayrıca beş kişiden biri "en iyi arkadaşım" diye niteleyebileceği bir arkadaşının olmadığını itiraf eder; gettoya komşu mahallelerde bu oranlar sırasıyla yüzde otuz iki ile yüzde on ikidir. Aynı zamanda bu, tarihî gettonun kalıntısında sağlam evliliklere çok daha az rastlandığı anlamına geliyor (Tablo 3.5). İki bölgede de eşi olan işsiz erkeklerin oranı çalışan erkeklere kıyasla çok daha düşüktür (Bronzeville'de yüzde kırk dört, komşu mahallelerde yüzde altmış iki). Getto çeperinde düşük yoksulluğun yaşandığı bölgede oturuyorlarsa, siyah kadınların hayat arkadaşı bulma şansı biraz daha yüksektir; buldukları hayat arkadaşının da liseyi bitirmiş olma, düzenli çalışma olasılığı daha yüksektir. Bronzeville'de oturmak bu erkeklerin sınıf konumlarına güçlü bir darbe indirir: Gettonun merkezinde yaşayan kadınların hayat arkadaşları, çeperde oturan kadın katılımcıların hayat arkadaşlarına kıyasla istikrarlı iş bulmakta zorluk çeker (merkezde yüzde altmış ikisi düzenli çalışmaktadır, çeperde yüzde seksen ikisi). Erkeklerin çoğunun işsiz olduğu mahallelerde bile hayat arkadaşı bulunan erkeklerin çoğunluğunun iş sahibi olması gösteriyor ki işsiz olmak, erkeklerin eş piyasasındaki değerini alt sınıf kadınlarının gözünde düşürmektedir.[24]

Arkadaşlar insanın hayatında önemli bir rol oynar. Maddi, manevi destek verirler, kişinin kimliğinin oluşmasında pay sahibidirler; aracılık yapmasalar gündeme gelmeyecek fırsat kapıları açarlar, bilhassa alt sınıf üyelerine iş imkânları yaratılmasında etkili olabilirler (Fischer 1982; Sheppard 1966). Bronzeville sakinlerinin öteki siyah Chicagolulara kıyasla daha az yakın arkadaşı olduğunu yukarıda belirttik. Üstelik, "en samimi arkadaşları" olsa bile, getto dışı siyahlara kıyasla bu arkadaşlarının çalışıyor olma ihtimali az, eğitim seviyeleri muhtemelen düşük, sosyal yardım alıyor olma olasılıkları ise iki kattır. Arkadaşlık öncelikle cinsiyet içinde geliştiği, ekonomik dışlanmaya en çok kadınlar maruz kaldığı için, en iyi arkadaşlarının çalışmayıp sosyal yardıma muhtaç yaşadığı kadın anket katılımcılarının oranı aynı durumdaki

[24] Üstelik, işi olanlar da illa ki bu sebepten ötürü cazip sevgililer değildir. Üç ABD şehrinde 292 düşük gelirli kadınla yapılmış bir istatistik çalışmasında Kathryn Edin (2000) bu değer kaybını iyice aydınlatıyor; erkeklerin evlenecek eş olarak "maliyetinin", ellerindeki işlerin kalıcı olmasına, getirdiği paraya, ilaveten saygınlık, aileyle ilgili kararları denetleme gücü gibi etkenlere bağlı olduğunu göstermiştir.

TABLO 3.5

Chicago gettosu çeperinde ve merkezinde oturanların toplumsal sermayesi (%)

	Bütün katılımcılar		Erkekler		Kadınlar	
	Çeper	Merkez	Çeper	Merkez	Çeper	Merkez
O anki hayat arkadaşı						
Katılımcının hayat arkadaşı yok	32,4	42	23,3	39,1	38	43,1
Katılımcı evli*	35,2	18,6	40,9	27	31,2	14,9
Hayat arkadaşı liseyi bitirmiş	80,9	72,1	83,8	83	88,4	71,5
Hayat arkadaşı düzenli çalışıyor	69	54,3	50	34,8	83,8	62,2
Hayat arkadaşı sosyal yardım alıyor	20,4	34,2	38,6	45,5	16,2	28,6
En iyi arkadaşı						
Katılımcının en iyi arkadaşı yok	12,2	19	14,3	21,1	10,7	18,1
En iyi arkadaşı liseyi bitirmiş	87,4	76,4	83,7	76,3	87,2	76,3
En iyi arkadaşı düzenli çalışıyor	72,3	60,4	77,2	72,8	65,6	54,8
En iyi arkadaşı sosyal yardım alıyor	14	28,6	3	13,6	20,5	35,3

Kaynak: Kent Aile Yaşamı Araştırması, Chicago Üniversitesi.

* **Eşinden ayrı yaşamıyor.**

erkeklere kıyasla yüksektir. Bu iki özellik de getto merkezinde oturan kadınlar arasında daha yaygındır.

Toplumsal sermayedeki söz konusu farklar, örgütlere katılım oranlarında, girilen örgütlerin profilinde de görülebilir. Resmî bir örgütün (cemiyet kulübü, topluluk örgütü, siyasal parti, okulla ilgili dernek, spor takımı, kardeşlik derneği ya da başka bir toplumsal oluşum gibi) üyesi olanlara nadiren rastlanırken, tarihî getto sakinlerinin (yüzde altmış dörde karşı getto çeperinde yüzde elli), özellikle de kadınların (yüzde altmış dörde karşı yüzde kırk altı) hiçbir örgüte girmemesi sık rastlanan bir durumdur; gerçi orta sınıf siyahlar göze çarpan bir istisnadır, bunların üçte ikisi buna benzer en azından bir gruba üyedir. Kilise üyeliğine gelince, Max Weber'in isabetli ifadesiyle söyleyecek olursak, "dinden anlamadığını" itiraf eden küçük azınlığın oranı gettonun merkezinde, çeperdeki oranın iki katıdır (yüzde on ikiye yüzde beş). Bir dine mensup olduğunu ilan edenler için Bronzeville'de oturuyor olmak kiliseye gitme oranlarını birazcık düşürmektedir (haftada en az bir kere vaaz dinlemeye gidenlerin oranı yüzde yirmi dokuzdur, çeperde ise yüzde otuz yedidir), gerçi iki bölgede de kadınlar

erkeklere göre kiliseye daha düzenli uğrar. Son olarak, tarihî gettoda oturan siyah kadınlar düşük yoksulluğun yaşandığı yan bölgelerdeki muadillerine kıyasla, komşularını biraz daha az tanımaktadır. O halde diyebiliriz ki yoksulluğun harap getto merkezinde yoğunlaşması, gettonun orta yerinde yaşayanların toplumsal sermayesini sistemli şekilde değersizleştirmektedir. Bu durum, Bronzeville sakinlerinin düzenli ücret ekonomisinde iş arama, bulma, bu işlere girme becerisini cidden kösteklemekten başka bir işe yaramaz.[25]

SONUÇ: HİPERGETTODA YOKSULLUĞUN SOSYAL YAPILANMASI

Yetmişli yılların ortasında Chicago Kara Kuşağının başına bela olan maddi yıkımın, ekonomik mahrumiyet ve toplumsal zorlukların haddini aşan seviyesi sonraki on yılda hafiflememiş, hatta aksine şiddetlemiştir. Seksenli yıllardaki ekonomik canlanma Bronzeville'i etkilemedi, ayrıca şehirde gelirler, iş oranları artmasına rağmen, mahallenin koşulları kötüleşmeye devam etti. Bu da yerle bir olan getto ile ulusal ekonominin eğilimleri arasında asimetrik bir bağ olduğunu gösterir.[26] Bu durum, ırklara göre katmanlaşmış kent merkezinin ve sakinlerinin toplumun geri kalanından yalıtılmasını teşvik eden ve *bunların ilişkisini yansıtan kamu politikaları ile toplumsal yapıları* araştırmanın acil ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

Chicago gettosunun merkezi ile çeperi arasındaki önemli, sistemli farkları açığa çıkardık. Bu farklar, söz konusu bölgelerin birbirinden uzaklaşan sınıf dağılımlarını ve Kara Kuşağın tarihî sahası içindeki ekonomik dışlanmayı yansıtmaktadır. Bu bölgelerin birbirine zıt sınıf alaşımları ile örgütsel dokusu, komünal gettonun içe doğru çöküşüne delalet etmektedir; oysa geçmişte komünal getto bütün

[25] Dahası, Elliott ve Sims (2001) yoksul mahalle siyahlarının kişisel nüfuzlarını Latin muadillerine kıyasla daha az kullandığını gün ışığına çıkarmıştır. İşe girdikten sonra, iş yerindeki güvencesiz statüleri yüzünden, "arkadaşlarını, komşularını tavsiye ederek isimlerini tehlikeye atmaya pek heves etmezler."

[26] Bununla, ekonomi durgunluk dönemine girdiği zaman gettodaki maddi koşulların zorlaştığını, fakat arkadan gelen ekonomik büyüme döneminde önceki statükosuna kavuşmadığını kastediyorum. Dolayısıyla ulusal ekonominin yukarı aşağı dalgalanmaları, Kara Kuşak içinde insanların toplumsal anlamda yerlerinden olmalarına aşama aşama yol açar (bu konuya Sekizinci Bölüm'de tekrar değiniyorum; böyle bir işlevi olan bu çözülmenin ileri marjinalliğin ayırt edici bir özellliği olduğunu ileri sürüyorum).

toplumsal sınıfları ve etnik kurumları içerirdi; ayrıca gettonun *yerini almakta olan ikili sosyomekânsal yapıya* da delalet eder. Söz konusu yapı bir tarafta, siyah proleteryanın kamu kurumlarının çökmesiyle merkeze sıkışmış güvencesiz kesimlerine ev sahipliği yapan hipergettodan, öte yanda, büyüyen siyah orta sınıflar ile üst sınıflarca getto çeperinde kurulan tecrit edilmiş mahallelerden meydana gelir.

Bu bölümde Kara Kuşağın yüzyıl sonundaki sosyografisini sunduk. Çizdiğimiz resim, Amerikan metropolündeki ırksal bölünme ile kentsel yoksulluk ilişkisini inceleyen sosyal analistlerin, "siyahlar topluluğunun" artan mekânsal ve toplumsal farklılaşmasına daha yakın ilgi göstermesi gerektiğine işaret etmektedir; artık siyahların topluluğu sosyolojik anlamda yekpare bir bütün olarak ele alınamaz. Sosyal analistler "yoksulluk kültürünün" ya da "bağımlılık kültürünün" kurtkapanıyla ilgili masallara can verip yaymadan önce, bu kültürlerin kavramsal olarak tanımlanması, sağlam ampirik bulgularla belgelenmesi gerekmektedir. Köhneyen gettonun merkezindeki sosyoekonomik marjinalliğin sıra dışı yoğunluğunu bütünüyle hesaba katmak mecburiyetindedirler.[27] Fordist-Keynesçi çağın kapanmasının ardından tarihî Kara Kuşak mahallelerini mahveden toplumsal yapının bozulması hadisesine dair ahlaki, kültürel ya da bireyci, davranışçı açıklamalar dayatan akademisyenler ile yorumcular, kent siyahlarının kurgusal bir eksen etrafında bölündüğünü söylemişlerdir. Bu görüşün makul bir zemini olsaydı bile (ki asla incelenmemiştir) hipergetto sakinlerine acımasız maddi kısıtlamalar getiren nesnel yapısal bölünmeyle karşılaştırıldığında sönük kalır.[28]

[27] Bu kavramların akademik haplardan başka bir şey olmadığı kolayca ispatlanabilir. Yoksulluğun kökenini, *yoksul bireylerin* ahlak çöküntülerine, psikolojik zayıflıklarına bağlayan halk düzeyindeki ulusal anlayışı dışavururlar. Castel (1978), hem Amerikalıların aklındaki hem de Amerika'nın sosyal yardım politikasındaki yaygın yoksulluk görüşünün altında yatan ahlak(çı) ilkelerin akla yatkın bir tarihsel çözümlemesini sunmaktadır.

[28] Hipergetto sakinleri ile öteki semtlerin yoksulları arasındaki farkların yaşadıkları mekân bağlamında açıklanabileceğini kesinlikle öneriyor değilim. Bireyleri, aileleri semtlere göre bölüştüren, "mahalle etkilerini" (Bronzeville içindeki bir yerin özgül etkisi) bunlarla birlikte iş gören ya da bunlardan bağımsız davranan sosyal güçlerden ayıran seçici toplumsal süreçlerle ilgili bir kuramın yokluğunda bu farklar, burada tanımlayıcı amaçlarla kullandığım basit kıyaslamalarla açıklanamaz. Bunun gibi seçici toplumsal etkilerin dayattığı sıkıntılı yöntem zorlukları hakkında ve mekâna özgü mekanizmaların belirtilmesinde ortaya çıkan kuramsal zorluklar hakkında şunları okuyunuz: Lieberson (1985: 14-43 ve kitabın muhtelif yerlerinde); Sampson ve diğ. (2002).

4 | BATI YAKASI'NIN HİKÂYESİ: CHİCAGO'DA SON DERECE TEHLİKELİ BİR MINTIKA

> Böyle bir koşulda sanayiye hiç yer yoktur, çünkü bundan meyve almak kesin değildir: Sonuçta dünya üzerinde kültür de oluşmaz;... zamanın hesabı tutulamaz; sanat olmaz; mektuplar olmaz; toplum olmaz; en kötüsü de, devamlı korku içinde yaşanır, şiddet ile ölümün tehlikelerine maruz kalınır; insan hayatı ıssız, zavallı, iğrenç, hayvani, kısa olur.
>
> Hobbes, *Leviathan* (1651)

Birleşik Devletler tarihteki *ilk ileri güvensizlik toplumu* olduğunu iddia etse yeridir. Bunun tek sebebi öteki sanayi sonrası toplumlara kıyasla çok daha fazla ölümcül suçun yatağı olması, hem de bu suçlara müsamaha etmesi değildir (1990 yılında Amerika'nın cinayet oranı Avrupa Birliği'nin büyük ülkelerindeki oranın on katıydı, hapsetme oranı ise dört ila on kat fazlaydı), ayrıca güvensizliği toplu yaşamın *örgütleyici ilkesi* konumuna yükselttiği ve bireysel davranışlar ile sosyoekonomik münasebetlerin kilit bir usulü haline getirdiği için bu payeyi haketmiştir.

Toplumsal binanın her katında, hayatın her alanında, ister iş, eğitim, barınma, aile ister sağlık imkânları olsun, güvencesizlik aynı anda her yerde mevcuttur. Ayrıca mesleki, maddi, ahlaki çöküntü ya en alt basamaktakiler için doğal addedilen yaygın bir durum ya da sonu gelmeyen acımasız "Amerikan rüyası" yarışında geri kalanlara ya da kazanamayanlara uygun görülen bir ceza olarak belirmiştir.[1] Günümüzde Birleşik Devletler'de gerçek ayrıcalık, bu geniş *toplumsal güvensizlik sisteminin* dışında, yani çok üstünde bulunan bir toplumsal konuma sahip olmaktır. Bu sistem, her katmana yayılan bir

[1] İşini kaybettikten sonra toplumda aşağı düşmenin acısını tadan orta sınıf ve yönetici zümre mensubu Amerikalıların düşüşlerinden şahsen hep kendilerini sorumlu tutması çarpıcıdır. Katherine Newman'ın (1988) aydınlatıcı kitabı *Falling from Grace*'i okumak, başlarına gelen felaketin tetiklediği ahlaki ıstırabın derecesi hakkında bir fikir verir. Etnik hiyerarşi ile sınıf hiyerarşisinin en dibinden bireysel çabalar sonucunda sosyal düzlemde yukarı doğru ilerlemekle ilgili ulusal "Amerikan rüyası" mitolojisinin topluma ne kadar nüfuz ettiği hakkında bkz. Hochschild (1995: Beşinci Bölüm).

endişenin, hummalı, sıklıkla da korkutucu bir *fuite en avant* [kişinin çaresiz bir duruma düşüp aynı tavrını sürdürerek kurtulmayı umması] durumunun kaynağıdır, ki bunun eli sadece şirket ile devlet asillerinin üst kademelerine ulaşamaz.[2]

Fakat ABD toplumuna nüfuz edip onu kuşatan güvensizliğin feveranlarını sergilediği yer, kara gettonun kalıntıları, yani metropolün dışlanmış, yoksullaşmış adacığıdır. Burada güvensizliğin kendine has toplumsal kalıpları ve etkileri yoğunlaşmıştır; dolayısıyla büyüteçle bakar gibi en ince ayrıntısına kadar incelenebilir. Önceki iki bölüme ek olarak bu bölüm, kanayan bir mülksüzlük yarasında, yani Chicago'nun Batı Yakası gettosunda –ülkenin en büyük ve en ünlü gettolarından biridir– yer alan *yüksek güvensizlik mıntıkasının* günlük hayatından alınmış bir kesiti inceliyor. Böylece okuyucuyu istatistik yığınının soyut gökyüzünden yeryüzüne indiriyoruz ki bir mekâna kapatılmanın, proleterlikten uzaklaştırmanın, devletin insanları kaderlerine terk etmesinin, can tehlikesinin somut ağ örgüsüne dokunabilsin ve bu ağa dolanıp kalmış insanlarda uyandırdığı kalıcı tehlike ve endişe duygularını ilk elden hissedebilsin.

Douglas Park'ın batısında, Ogden Bulvarı ile Roosevelt Bulvarı arasında, Chicago kent merkezinin gelecekten çizgiler taşıyan, gösterişli kulelerinin yaklaşık beş mil uzağında on kilometre karelik yamuk şeklinde bir semt vardır; üç tarafı demiryoluyla çevrilidir, yaklaşık nüfusu 62.000'dir, semt sakinlerinin yüzde doksan sekizi Afrika kökenli Amerikalıdır, yarıdan fazlası ise yirmi yaşın altındadır. Burası Chicago'nun Batı Yakası'nda North Lawndale mahallesidir, Ortabatı başkentinin iki tarihî "Kara Kuşağından" biridir. North Lawndale "Bronzeville'in", yani Güney Yakası'ndaki daha yaşlı, daha büyük kuzeninin tarihteki namına sahip değildir (Drake ve Cayton [1945] 1993). Fakat kendince seçkin bir sanayi geçmişi, kültürel tarihi vardır. Onlu yıllarda "Chicago'nun Kudüsü" olarak vaftiz edilmiş bir Yahudi kalesiyken, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra büyüyen, kalabalık bir Afrika kökenli Amerikalı semtine geçiş yapmıştır. Bu dönüşüm sırasında, dünyanın en büyük ticaret tesisine sahip oldu-

[2] 1985-1995 yılları arasında sermayenin hareketliliği, mali dinamiğin boğuculuğu ve güvensizlik hep kol kola yükseldi (Harrison 1994). Toplu işten çıkarmalar, iş koşullarının kötüleşmesi beyaz yakalı işçileri, orta kademe yöneticileri vurdukça, özellikle de üst sınıf yöneticileri şirketlerin birleşmesinden, borsanın mekanize hale gelmesinden kötü etkilendikçe, iş güvencesizliği de (nispeten) "demokratikleştirilmiş" oldu (Wacquant 1996b).

ğu zamanlarda Sears, Roebuck şirketinin, Elton Mayo'nun fabrika verimliliğinde çığır açan araştırmalarını yürüttüğü zamanlarda G. E. Hawthorne Fabrikalarının beşiğiydi. Caz klarnetçisi Benny Goodman, blues gitaristi Buddy Guy, ağır sıklet dünya şampiyonu Ernie Terrell bir zamanlar buraya yuvam diyordu, tıpkı onlardan önce Golda Meir adlı genç Siyonist militanın dediği gibi. Fakat Martin Luther King'in suikasta kurban gitmesine tepki olarak Nisan 1968'de çıkan beş günlük isyan sırasında mahallenin volkan gibi patlaması, Belediye Başkanı Daley'i ulusal muhafızlara o meşum emri, yani yağmacıları "öldürmek için ateş açın" komutunu vermek üzere harekete geçirdi. Bu olayların yaşandığı tarihte, mahallenin sanayi temeli dağılmaya, toplumsal dokusu aşınmaya, tarihsel kaderi alabora olmaya zaten başlamıştı.[3]

DEVLET YOKSULLUĞU VE SOKAK KAPİTALİZMİ

North Lawndale'de yoksulluğun bir salgın gibi bulaştığını, buradaki günlük hayatın sert ve güvensiz olduğunu söylemek abartılı olur. Gettonun bu kesiminin başına gelen felaketin ölçeğini gözle görmek için molozla dolu boş arsaların, yanmış ya da kırık dökük binaların sıralandığı cılız bulvarlarında arabayla dolaşmak yeter. Dükkân önü kiliselerin iskeletleri (yirmili ila kırklı yıllarda Afrika kökenli Amerikalıların iki büyük göç dalgasının ardından kurulan yüzlerce küçük, bağımsız şapel)[4] ile şehrin siyah işçi sınıfını doğrudan vuran sanayi-

[3] Batı Yakası gettosunun İkinci Dünya Savaşı'ndan yetmişli yılların ortasında hızla ortaya çıkışı ile ani çöküşünün ayrıntılı bir tarihsel anlatısı için bkz. Seligman (2005). Doksanlı yılların ortasında Near West Side'da yaşayan genç siyah erkeklerin yoksullukla, toplumsal sınıflar arası hareketlilikle (ya da hareketsizlikle) ve fırsatla ilgili günlük algılarının yetkin bir analizi için bkz. Young (2004). 1987 yazında North Lawndale ile komşu bölgelerde (West Garfield Park, Austin, Near West Side) Kent Aile Yaşamı Projesinin Toplumsal Fırsat bileşeni kapsamında katılımcılarla söyleşiler yaparak altı hafta geçirdim. Bu süreye Ogden Court toplu konutlarında geçirdiğim bir düzine aşırı sıcak gün de dahildir. Burada sayısız katılımcıyla samimi ilişkiler kurdum, bana günlük yaşamlarının ayrıntılı tasvirlerini yaptılar. Buna ilaveten boksla ilgili araştırmama katılanlardan bazıları Batı Yakası'nın bu kesiminde büyümüştü ya da halen burada oturuyordu; bunlar, ilk elden yaptığım gözlemleri, aynı zamanda mahalle sakinlerinin anlatılarını doğruladı (ya da düzeltti).

[4] Siyah Amerikan gettosunun zirvede olduğu zamana ait bu din pazarlarının toplumsal kökleri, kültürel yeri, çok işlevli rolü için Arthur Fasset'nin klasik çalışması *Black Gods of the Metropolis*'e (1944) bakınız. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kara

sizleşmenin lanetlediği, kepenkleri kapamış atölyeler, ambarlar birbiri ardına sıralanır. Western Electric, Island Stub, Sunbeam, Zenith, Ryerson Steel, Alex Paper Box, Amerikan endüstrisinin büyük isimlerinden bazılarıdır; bu şirketler ucuz, söz dinler işgücü arayışıyla şehir dışına, güney eyaletlerine, Üçüncü Dünya ülkelerine kaçıp North Lawndale'i terketmiştir.[5] Sears, Roebuck and Co. şirketinin perakende zincirinin dağıtım merkezi 1970 yılında 10.000 kişiye iş imkânı sağlıyordu. 1985 yılına gelindiğinde kadro sayısı yarıya düşmüştü, 1989 yılında ise Sears tesisini kapayıp bedava arazi, vasıflı işgücüne hazır erişim, vergi indirimleri karşılığında –en titiz şirketin bile bu olanaklar karşısında ağzı sulanırdı– kent dışında varlıklı beyaz bir mahallede yeni tesis kurdu. O zaman North Lawndale mahallesinin en büyük işvereni unvanı, yaklaşık 2.000 çalışanıyla Mount Sınai Hastanesi'ne geçmiş oldu. Ekonomisi bakımından, North Lawndale eski halinin gölgesi bile değildir: Ayakta kalan birkaç vahasının vasıfsız, düşük ücretli ticari, kişisel hizmet sektörü işleri ile suç ekonomisini içerdiği bir çöldür; üstelik suç ekonomisinin denetimi için mahallede birbiriyle savaşan üç çete, Vice Lords, Latin Kings, Disciples, vardır.

Binaların kırık döküklüğü de bir bu kadar çarpıcıdır. Mahalledeki 16.000 yapının üçte biri, şehrin konut idaresi tarafından insan yerleşimi için elverişsiz ya da sağlıksız olarak sınıflandırılmıştır. Binaların 12.000'den fazlası İkinci Dünya Savaşı öncesinden kalmıştır, 2.000 adedi de yangınlardan hasar görmüş ya da yetmişli yıllarda tahrip edilmiştir. Ocak 1966'da Martin Luther King, Hamlin Caddesi ile 16. Cadde kavşağında iki yatak odalı bir daire kiralamıştı; amacı o zamanlar mevcut konutların artık suç teşkil edecek boyutlara varmış köhneliğine medyanın dikkatini çekmek, gettoya kapatılmaya karşı insanları harekete geçirmek için bir kampanya başlatmaktı (Lewis

Kuşaktaki kiliselerin baş döndürücü düşüşüyle ilgili bir fikir verir. Doksanlı yıllarda değişen görevleri, etkileri Omar McRoberts (2003) tarafından *Streets of Glory*'de incelenmiştir; yoksul mahallelerde günümüz kiliselerinin genelde mahallenin dışından gelenler tarafından idare edildiğini, kiliselere de bunların geldiğini, dolayısıyla da yerel sakinlerin ihtiyaçları ve çıkarlarıyla bir ilgileri kalmadığını gün ışığına çıkartıyor.

[5] Ayrıntılı bir ekonometri çalışmasına göre seksenli yıllarda Chicago metropol bölgesinde kaybedilen 152.000 sanayi işinin 106.000'i "çokuluslu yapıya kavuşan Chicago şirketlerinin toplu işten çıkarmalarının, fabrika kapatmalarının" sonucuydu (Ranney 1993: 91-3). Kaybedilen bu 106.000 iş yüzünden şehrin geliri 3,2 milyar dolar azalmıştır. Aynı dönemde Illionis eyaleti sadece 67.000 işi sırf Meksika sınırındaki *maquiladora*'lara [montaj fabrikaları] nakledildikleri için kaybetmiştir.

1970: 315). Şimdi bu kavşakta kırık camlarla, çöplerle dolu boş bir arsadan başka bir şey kalmamıştır. Doksanlı yılların ilk yarısında şehir yönetimi, bir yıkım politikasını yürürlüğe koydu. Bu siyaset, yapısı açısından elverişsiz görülen ya da ahlaksızlığa, suça yataklık ettiği düşünülen binlerce terk edilmiş binanın tahrip edilmesine yol açtı. Böylece sağa sola yıkık binaların serpiştirildiği sokaklar ve bloklarda, çıplak koridorlar, boş araziler görmek mümkündür.

Terk edilmiş binalar ne kadar bolsa, ticari kuruluşlar da o kadar azdır. North Lawndale'de tek süpermarket, tek banka, tek hastane vardır; oysa elli dört piyango büfesi, aynı sayıda nakit bürosu bulunur. Yoksullara başka türlü erişimlerinin olmadığı mali hizmetleri sunan bu bürolar, fahiş komisyonlar karşılığında çek kıran, fatura ödeyen gişelerdir.[6] Ayrıca içki satan dükkânların sayısı da yüzden aşağı değildir. Yerel dükkânların çoğunu Ortadoğu (özellikle Filistinliler, Lübnanlılar, Suriyeliler, fakat siyah müşterileri hepsini "Arap" olarak sınıflandırır) ile Güneydoğu Asya ülkelerinden (genelde Koreliler, aynı zamanda Filipinliler) gelen göçmenler işletir. Olağandan epey yüksek fiyatlara düşük kalite mal satarlar; örneğin, çürük meyve, sebze, şehrin burjuva mahallesi kasaplarının muhatap olmayacağı parça etler getirirler.[7] Ogden Bulvarı ile Homan Caddesi üzerindeki Fadi's Food Mart adlı dükkân tedarik ettiği türlü türlü erzağın yanı sıra her hafta toplam 3.000 dolar değerinde piyango bileti satmaktadır. Satışlarının dörtte üçünü de yemek kuponuyla yapılan alışverişler oluşturmaktadır (*Chicago Tribune*: 29, 52).

Şans oyunlarının, alkol ticaretinin yerel ekonomide en güvenilir

[6] Tefeci dükkânları gibi nakit gişelerinin sayısı son yirmi yılda patlamıştır (Caskey 1994). Bunun sebebi işçi sınıfının ekonomik temelinin erozyona uğraması, aşınması ve bankacılık hizmetlerine erişimin artan bedelleridir (ABD'de bütün banka işlemlerinden para kesilir, hesabında yüksek meblağlar bulunduran müşteriler hariç). Sıradan mali hizmetlere ulaşamamak yoksul ailelerin yaşamının bedelini daha da yükseltir: 1991 yılında yıllık gelirini 12.000 dolardan düşük ilan eden hanelerin yüzde kırkının banka hesabı bulunmuyordu.

[7] David Caplowitz'in (1967), düşük kalite mallar için getto dükkânlarının yüksek fiyat istediğini göstermesinin üzerinden çeyrek yüzyıl geçti ama bu durum hâlâ devam ediyor (Eitzen ve Smith 2003). Sebepleri aynıdır: Rekabetin olmaması, gereğinden az yatırım yapılması, hırsızlık ile sigortanın yüksek bedelleri, fiyatları açık açık sergilemek, şeddeli faiz oranlarıyla ve yüksek kâr payıyla veresiye satışlar. Bu esnada hükümetin fiyat serbestisi sayesinde yoksul haneleri sömürme konusunda uzmanlaşmış hakiki bir sanayi gelişmiştir; bu sanayi kredi kartları, ev ile araba kredileri, eğitim kredisi üzerinden iş görür, değeri de 200 milyar doların üstündedir (Hudson 1996).

sektörler olmasının sebebi –uyuşturucu ticaretinden bahsetmeye gerek bile yok– North Lawndale'in şehirdeki siyah proleter sınıfının en marjinalleşmiş kesimlerini içermesidir. Elinden gelen herkes, burada hükmünü süren çok yönlü güvensizlik ortamından kaçmaya kalkışıp bu lanetli bölgeyi terk etmiştir. 1970-1980 yılları arasında bu mahalle, nüfusunun üçte birini kaybetmiştir, sonraki on yılda da nüfusun çeyreği bırakıp gitmiştir; bu toplu kaçışa rağmen, mahrumiyetin derecesi kabaca aynı kalmıştır. 1990 yılında mahalle sakinlerinin en az yüzde kırk dördü, astronomik boyutlardaki işsizlik yüzünden "yoksulluk sınırının" (dört kişilik aile için yıllık 12.000 dolar civarı) altında yaşıyordu. 1980 yılında resmî işsizlik oranı yüzde yirmiyi geçiyordu, geçen on yıl içinde ikiye katlanıp bu rakama ulaşmıştı. Bu on yıllık dönemin kapanışına doğru ekonomideki mini patlamanın gettonun bu kesimine fiilen bir yansıması olmamıştır, hatta 1990 yılında işsizlik yüzde yirmi yediye çıkmıştır; fakat umutları tükendiği için iş aramaktan vazgeçmiş yetişkinler de sayılırsa, on mahalle sakininden yedisinin çalışmadığı anlaşılır. Sadece yetmişli yıllarda mahallede, kol işçilerinin yapabileceği 7.519 adet iş buharlaşmıştır; bu da mahallenin sanayi tabanının yüzde seksenine denk gelmektedir. Aynı dönemde perakende satış ile toptan ticaret işlerinin sayısı yarı yarıya azalmış, hizmet sektöründe ise 1.000'den fazla iş kaybedilmiştir (Chicago Envanter Konsorsiyumu 1995: 107).

Emek piyasasının bu mahalleden elini çekmesi hem ataerkil ailenin aşınmasını hızlandırmış, hem de North Lawndale sakinlerinin en az yarısını, iki yakasını bir araya getirmek için sosyal yardıma başvurmak zorunda bırakmıştır. 1980 yılında, nüfus sayımıyla kayıt altına alınan 17.815 ailenin yüzde kırk ikisinin reisi bekâr anneler idi; 1990 yılında bu oran yüzde altmışa ulaştı, bunların da neredeyse hepsi, tarihçi Michael Katz'ın (1986, 1996) acı ifadesiyle söylecek olursak, ABD'nin "yarı-refah devletinin" sağladığı kıt yardımlarla geçinmek zorundaydı. Sosyal yardımlara erişimlerini köstekleyen bürokrasi ormanında yolunu bulmayı başarabilenler için bu yardımlar –değeri yıllar içinde sürekli düşmüştü (enflasyona endekslenmemişlerdir)– 1990 yılında dört kişilik aile için ayda azamî 385 dolardı; buna 219 dolarlık yemek kuponu ile 18 dolarlık enerji kredisi (kişinin yakıt ve elektrik faturalarını ödemesi için) eklenebilir. Bu parayla hayatta kalmak epey zordur, çünkü o zamanlar Chicago'da ortalama aylık kira 400 doların üzerindeydi, ayrıca kış aylarında sıradan bir dairenin aylık yakıt masrafı kolaylıkla 100 dolara ulaşabiliyordu. Illionis eyaleti sosyal yardım hizmetlerinin alay edercesine yaptığı karışık

hesaplamalara göre standart yardım paketi "hayatta kalma eşiğinin" yüzde on altı altındaydı.

Bu demektir ki sosyal yardım alanlar, ki bu yardımı kaybetmek istemiyorlarsa para karşılığı çalışmaları yasaktı, uzun vadeli bir *devlet yoksulluğuna* mahküm edilmiştir. Aynı sebepten ötürü, isteseler de istemeseler de, ister yasal ister yasadışı olsun kayıt dışı ekonomiye girmek kaderleriydi; son zamanlarda bu ekonomi türü büyük bir kalkınma göstermiştir.[8] Gettonun geri kalanında olduğu gibi North Lawndale sokaklarında her şey alınır, satılır; rızkını çıkarmak tehlikedeyse eğer, hiçbir kâr çok küçük, hiçbir iş önemsiz ya da çok tehlikeli, hiçbir alışveriş uygunsuz değildir. Yemek kuponları, sahte Medicaid kartları [sağlık sigortası kartları], sosyal yardım dairesi tarafından dağıtılan toplu taşımacılık biletleri hudutsuz ticaretin nesneleridir. CTA otobüs bileti fişleri bile 50 sente tekrar satılır; bunlar dönüş yolculuğunda kullanılabilir (gerçek değerinin iki katına satılır ama tam bilet fiyatının yarısı kadardır). Kağıt, karton, çöp toplayıp dolaşıma sokmak etrafında paralel bir ekonomi gelişmiştir, Latin Amerika'nın gecekondu mahallelerinde gözlemlenen ekonomiye benzemektedir (Lomnitz [1975] 1977; Cross 1998): Kimileri alüminyum kutu toplayıp Fairfield Bulvarı'nda DMS Metal şirketine satar, yıkık binalardan tuğla (her biri için 40 sent verilir), boru tesisatlarından metal, arka sokaklardan sökülen kaldırım taşlarını (iyi bir anlaşmayla bunlardan tane başına 5 dolar alınabilir) toplayıp satanlar da olur. Günlük iş acentalarında insanlar en pis işleri yapmak üzere isteyene emeklerini satar ve zamanını ve kanını satan olur (hipergettoda ticari kan bankalarının işi yaver gitmektedir),[9] kendi şahsi eşyalarını satan da vardır, başkasının şahsi eşyalarını da; yaklaşık on beş mil uzaktaki Chicago-O'Hare uluslarası havaalanından koca koca bavullarla gelen "araklanmış" mallar bir saat içinde tükenir. Tek kullanımlık bebek bezlerinden pahalı kameralara, videolara, giyim eşyasına, içkiye, silahlara, araba teyplerine, hazır yiyeceklere, mücevhere, kozmetik ürünlerine, ilaçlara kadar: Sokakların süpermarketinde sabır göstermeyi bilen herkes için her şeyi en uygun fiyata bulmak mümkündür.

[8] Sanayi sonrası toplumların büyük şehirlerinde kayıt dışı sektörün büyümesi konjonktür uyarınca gerçekleşen bir olay değildir, sadece sanayisizleşmeye bağlıdır da diyemeyiz; en gelişmiş sektörlerin büyümesiyle doğrudan bağlantı içinde ortaya çıkan şehir ekonomilerinin yapısal bir özelliğidir (Portes ve Sassen-Koob 1987).

[9] Hastaneler ve tıp araştırmaları için kan toplayan sanayinin ana tedarikçisi metropol altproleterleridir (Snow ve Anderson 1994).

Herkes becerisini, yeteneğini elinden geldiğince sermaye yapmak ister, böylece kendilerini çocuk bakıcısına, bahçıvana, kuaföre, tamirciye, tesisatçıya, taksi şöförüne, sıvacıya, hemşireye, özel korumaya (erkekler için) ya da kiralanacak bir bedene (kadınlar için) dönüştürürler. Randevu evleri, kumarhaneler ister kirli ister temiz olsun mahallede dolaşan az miktardaki para için şüpheli gece kulüpleriyle ("mesai sonrası kulüpleri" olarak bilinir)[10] birlikte acı bir rekabete girişirler; bu kulüplerde insanlar içki içebilir, her türlü uyuşturucuyu, cinsel teveccühü satın alabilirler. Para kapma savaşında her yol mübahtır, çünkü para hararetle istenir; yokluğu zalimcedir. Fakat yeni sokak ekonomisinin önderi tartışmasız perakende uyuşturucu satışıdır. "Crack"in icadıyla birlikte uyuşturucu pazarı tümüyle demokratik bir çağa girmiştir: En yoksullar bile düşük kalite kokainden payını alabilir; bunu da bulamazlarsa, "Karaçi çubuğu", birkaç PCP hapı ya da bir iki gram "Melek Tozu" elde edebilirler. 1989 yılının sonunda Chicago pazarına girmesini izleyen üç yıl içinde bir paket *crack* ("hazır kaya" olarak bilinir) fiyatı yirmi dolardan beş dolara düşmüştür. *Crack* bağımlısı hayat kadınlarına son derece aşağılayıcı olan "skeezer"[11] ismi takılmıştır; bunlar bir avuç dolar için her türlü cinsel hizmeti sunar, en tuhaf istekleri karşılarlar: İstenen cinsel oyunun bedeli *crack* dozuna endekslidir.[12]

Uyuşturucu her yerdedir, North Lawndale'in içinde, dışında, göbeğinde olduğu kadar hemen köşe başında da bulunabilir. Komşulardan, sokaktan, sadece çatısı ayakta duran yanmış dükkândan, terk edilmiş dükkân önü kilisesinden, atari salonundan ya da orada kumaştan fazlasının aklandığını herkesin bildiği kuru temizlemeciden satın alabilirsiniz. Uyuşturucuyla birlikte bir alay ölümcül enfeksiyon ve hastalık sessizce gelir; hepatit C, tüberküloz, AIDS en sık görülenlerdir (Walker ve Small 1991; Chitwood ve diğ. 1995). Bugünlerde hipergettoda herkes ya da neredeyse herkes uyuşturucu ekonomisine az çok bulaşmıştır; ister kullanıcı ister satıcı, ister çalışan ister işveren, ister bir uyuşturucu satıcısının akrabası, sevgilisi, arkadaşı,

[10] Bu yasadışı gece kulüpleri ile bu tür tesislerin siyah Amerikan diasporasının tarihindeki yeri Hazzard-Gordon (1991) tarafından gün ışığına çıkartılmıştır; bunların özgül sosyal ortamları ile işlevleri Roebuck ve Frese (1977) tarafından anlatılır.

[11] Sokak argosunda ahlaksız kadın anlamına gelen bir sözcük —*çev. notu.*

[12] *Crack* bağlantılı cinsel hizmetlerin son derece özgün ekonomisinin portresi için bkz. Ratner (1992); Bourgois (1995: Yedinci Bölüm). Milwaukee gettosu caddelerinde kadınların fahişelik stratejilerine kapsamlı bir bakış için: Miller (1987).

isterse de keş olsun; bu yoksul adama has vahşi kapitalizmin tohumunu ektiği günlük karışıklıkların ve şiddetin kurbanı veya komşusu olarak bulaşırlar en azından (Harrell ve Peterson 1992; Adler 1995).

ÜRKÜTÜCÜ CİNAYET PİYANGOSU

Ekonominin "kayıt dışına kaymasına" hem perakende uyuşturucu ticareti hem de eğitimden sağlığa, dar gelirli konutlarına, en temel şehir hizmetlerine kadar kamu kurumlarının zayıflaması (çöktüğünü söylemeyeceksek eğer) rehberlik etmiştir; kayıt dışı ekonominin yanı sıra ailelerin çektiği parasızlık ve maddi sıkıntılar, North Lawndale'in en küçük çatlaklarına kadar can tehlikesinin nasıl sızdığını, neredeyse her yerde kendisini en şiddetli biçimlerde nasıl dayattığını açıklar. Siperle çevrili toplumsal marjinallik gibi şiddet de ABD metropolünün Afrika kökenli Amerikalıların tarihî mahallelerinde yoğunlaşma eğilimindedir.[13] Dolayısıyla Chicago'daki Afrika kökenli Amerikalıların yaşadığı beş polis mıntıkasının sakinlerinin (dördü Güney Yakası'ndadır, beşincisi Batı Yakası'nı içine alır; yaklaşık 550.000 kişiyi barındırırlar; bunların yüzde doksan altısı siyahtır), şehrin kuzey ile güneybatı kesimlerini içine alan iki beyaz mıntıkasının 404.000 sakinine kıyasla şiddet suçu kurbanı olma ihtimali *on bir kat fazladır*. Bölge bazında ölçüldüğünde, siyah mıntıkalarda işlenen şiddet suçu oranı beyaz mıntıkaların oranından yirmi dört kat fazladır; her ne kadar buralardaki polis miktarı beyaz muadillerindeki polis miktarının iki katı olsa da. North Lawndale'de cinayet oranı ulusal ortalamanın beş katıdır, cinsel tacizlerin oranı altı kat yüksektir, gerçekleşen saldırı sayısı ise on katıdır. Bu saldırılar sonucu meydana gelen ölümler sıradan olay sınıfına girer; adeta ürkütücü bir piyangodur. Ağustos-Aralık 1983 arasında mahalle polisi tarafından tutulan cinayet çizelgesinden yapılan şu alıntıda durumun belgelendiğini görebiliriz (1985 güzünde *Chicago Tribune* böyle bir haber dizisi yapmıştı):

> 13 Ağustos: Fred Jones, 42, South Albany Bulvarı'ndaki dairesinde sa-

[13] Bu olgunun zeminini oluşturan istatistik 1985 yılında Chicago polisi tarafından her semtten bildirilen suç olaylarına dayanılarak hesaplanmıştır (Chicago Emniyet Müdürlüğü tarafından sağlanmıştır). Birleşik Devletlerin ırklara göre ayrışmış kent merkezlerinde işlenen cinayetlerin aşırı yoğunluğu kadar bu cinayetlerin yoğun ayrımcılıkla, yoksullukla ve eşitsizlikle bağlantısı da gayet iyi belgelenmiştir; örneğin bkz. Lauritzen ve Sampson (1998); Parker ve McCall (1999).

baha karşı saat 1:40'da bıçaklandı.

13 Ağustos: Keith Perkins, 21, 19. Cadde 4300 W. adresindeki binasının girişinde ateşli silahla vuruldu.

15 Ağustos: Edgar Thomas, 19, 16. Cadde 3200 W. adresinde saat 23:20'de ateşli silahla vurularak öldürüldü.

24 Ağustos: Charles Jackson, 36, iki bacağı da sakat, 1500 South Kedzie Bulvarı adresindeki boş arsada sabaha karşı saat 3:20'de kendi tekerlekli sandalyesiyle dövülerek öldürüldü.

3 Eylül: Elvis Allen, 25, South Tripp Bulvarı'ndaki dairesinde geceyarısı sularında ateşli silahla vuruldu.

10 Eylül: Graylin Moses, 21, 2600 Ogden Bulvarı adresinde sabaha karşı saat 1:30'da ateşli silahla vuruldu.

11 Eylül: Joyce Partridge, 31, erkek arkadaşının 1400 South Millard Bulvarı adresinin önüne park etmiş arabasında erkek arkadaşıyla birlikte otururken sabaha karşı saat 3:30'da bir soygun girişimi sırasında ateşli silahla vuruldu.

12 Eylül: Timothy Chapple, 27, 3600 West Greenshaw Bulvarı adresinde saat 14:00'te ateşli silahla vurularak öldürüldü.

23 Eylül: Allen Bates, 23, 1500 South Lawndale Bulvarı adresindeki boş arsada sabah saat 6:00 sularında bıçaklanmış halde bulundu.

29 Eylül: Charles House, 20, 1600 South Homan adresinde saat 14:20'de bir ara sokakta ateşli silahla vuruldu.

3 Ekim: Kenneth Price, 20, 2200 South Avers Bulvarı adresinde 21:00 sularında ateşli silahla vurularak öldürüldü.

5 Ekim: Kevin Foster, 21, South Homan ile W. 16. Cadde'nin köşesinde 21:00 sularında ateşli silahla vurularak öldürüldü.

15 Ekim: Lionel Jones, 34, 3300 W. 16. Cadde adresindeki boş arsada 21:00 sularında ateşli silahla vurulmuş halde bulundu.

22 Ekim: Gloria Mitchell, 24, 1100 South Springfield Bulvarı adresindeki evinin önünde sabaha karşı saat 2:00 sularında bıçaklandı.

13 Kasım: Raul Muggia, 23, 3300 West Douglas Bulvarı adresinde ateşli silahla vuruldu.

4 Aralık: Marie Stevens, 34, Calumet Park'tan, 3900 W. 19. Cadde adresinde saat 22:00'de arabasında bıçaklandı.

18 Aralık: James Collins, 50, 3700 West Ogden Bulvarı adresindeki tavernada geceyarısı sularında ateşli silahla vuruldu.

20 Aralık: Jay Jackson, 46, 1600 South Springfield Bulvarı adresindeki dairesinde saat 21:30'da bıçaklanmış halde bulundu.

28 Aralık: Dorsey Dickson, 19, 4200 West Roosevelt adresindeki bilardo salonunda saat 20:40'da ateşli silahla vurularak öldürüldü.

27 yaşındaki "Jazzy" Ike, bir nesil önce Missisipi'den gelen işçi sınıfı bir ailenin ikinci oğludur. Bütün hayatı boyunca North Lawndale'de yaşamış. Chicago Bulvarı, Central Park, Lexington Bulvarı'ndaki kötü şöhrete sahip farklı toplu konutlar arasında savrulup durmuş. Gençken, birçok mahalle delikanlısı gibi, Ogden Bulvarı'nda borusunu öttüren iki yerel çetede bir süre takılmış. Fakat o zamandan bu yana cadde epey değişmiş, tehlikenin boyutu da çok ciddileşmiş. Günümüzde para fazlasıyla "uçucu", ayrıca rekabeti düzene sokan erkeklik onuruyla ilgili kurallar artık geçerli değil. Çünkü bir zamanlar teke tek yapılan kaldırım çatışmaları gittikçe toplu bir nitelik kazanmış: Bu çatışmalarda çeteler ya da aynı çetenin rakip hizipleri ("tayfa" ve "takım") mücadele ediyor, mahalledeki yağma ekonomisinin denetimini elde tutmak için savaşıyorlar.[14] Sonuçta olan şey, mülksüzlerin kendi arasına yürüttüğü, herkesin katılabildiği, örtülü, bitmeyen, mini bir gerilla savaşıdır; tıpkı Thomas Hobbes'un, doğa durumundan bahsetmesi, yani ticaret kapitalizminin yükselişiyle baskı altına giren XVII. yüzyıl İngiliz toplumuna özgü kültürel durum ile toplumsal ilişkiler (Macpherson 1964) hakkında "doğru ve yanlış, adalet ve adaletsizlik kavramlarının orada yeri yoktur, çünkü güçlü bir iktidarın olmadığı yerde hukuk yoktur, hukukun olmadığı yerde adalet de yoktur" diye yazması gibi. Savaşta olduğu gibi, günlük hayatta da "güç ile sahtekârlık... iki ana erdemdir." Yorucu takvimine rağmen Ike (normalde haftada altmış altı saat çalışır, fakat doksan saati sık sık aşar) Sutherland otelinde, gettonun kıyısındaki bu alelâde kuruluşta gece bekçiliği işini kaptığı için memnun, çünkü önceki işinin, yani yerel bir dükkânda yarı zamanlı güvenlik elemanlığı yapmanın çok tehlikeli olduğunu anlamış.

> *Ike*: Birçok kez cinayete tanık oldum. Aslına bakacak olursan, bir iki kere de bana silah doğrulttular. Bir ikimizi çeteyle iş yapmaya zorluyorlardı. Sanırım başka bir çeteye bağlı iki herifin kellesi rayların hemen orada sırf bu sebepten uçurulmuş. Bu olay Lawndale'deydi, yok bekle, Archer'da Avers sokağında oldu.
>
> *LW*: O halde senin de başına gelebilirdi?
>
> *Ike*: Evet! Bu yüzden diyorum ya, *sıra kaç kere bana da gelebilirdi.* Fakat bak, senin için de aynısı geçerli, caddede yürürken, etrafta gezinirken biri seni vurabilir.

[14] Bölgeyi kendine mal etmek, bölgede gelişen yağma ekonomisini denetlemek için yapılan bu mücadelelerin mantığını Vigil (1998), Sânchez-Jankowski (1991), Venkatesh (1997) çözmüştür.

Kedzie Bulvarı ile 16. Cadde'nin kesiştiği yer, yerel polisin "Kan Kovası" lakabını taktığı bölgenin odak noktasıdır; burada sık sık saldırılar, cinayetler gerçekleşir. Ogden Bulvarı güzergâhında turlayan belediye otobüsünün şöförü üniformasının altında her zaman tabanca taşır; bölgedeki kimi dükkân sahipleri kemerlerine görünür şekilde tabanca kılıfı takar ki olası soyguncuların gözü korksun. Kimi esnaf müşterilerine çelik kapıların ya da kurşun geçirmez kalın camların ardından hizmet eder, hemen ulaşabilecekleri yerde kısa namlulu av çiftesi tutarlar. Herkes tedbirli davranıp şansını zorlamamak için parklar, otobüs durakları ya da tren istasyonları gibi kamuya açık alanlardan mümkün olduğunca uzak durmaya çalışır. Ay sonu yaklaştıkça insanlar fazladan ihtiyatlı davranmaya başlar: Tehlikenin arttığı bir dönemdir, çünkü sosyal yardım alanlara çekleri ay sonunda verilir, böylece mahallenin kansızlık çeken ekonomisine taze nakit şırınga edilmiş olur.

Şüphenin, korkunun genele hâkim olduğu bu toplumsal bağlamda polisin varlığı da pek faydalı olmaz. Hatta daha kötüdür: Polislerin kendisinden korkulur, bunun sebebi hukukun somut gücünü temsil etmeleri değil, şiddetin, güvensizliğin ilave bir etkeni olmalarıdır. "Uyuşturucu ticareti yapan namussuz polis memurları gördüm", diyor Ike:

> Polisin durduk yere *insanları vurduğunu* gördüm. Polisin insanları sebepsiz *dövdüğünü* gördüm. İşin bir parçası bu... Polisi sırf bir [duyulmuyor] gibi avlasalar, polis de onları vurur (kısa bir sırıtış), bu böyle... Hayır, bence farklı değil, siyah ya da beyaz olması benim için fark etmiyor. Onlar işlerini yapıyor, rapor kağıtlarına göre iş yapıyorlar ya da nasıl ele almaları gerekiyorsa işi, öyle yapıyorlar. Kendi hayatlarını kurtarmak için bu şekilde davranıyorlarsa ya da duruma en uygun şeyin bu olduğunu düşünüyorlarsa, *o zaman o şekilde yapıyorlar*. Buraya *kim* gelse aynısı yapar [yani, önce o ateş eder], hatta uyuşturucu satıcısı bile: İşlerine burnunu sokar, berbat edersen, peşine birini takar. Gönderdiği çocuk işi halledemezse, gelir kendi halleder ya da başka birini daha kiralar.

Konuştuğumuz kişilerden biri komşu mahalle Austin'de oturur (burada da sadece siyahlar yaşar, neredeyse North Lawndale kadar yoksuldur), yerel YMCA [Genç Hristiyanlar Derneği] spor kulübünde antrenörlük yapar; kendisi şunu ekliyor:

> *Tubby*: İnsan uyuşturucu satarak günde 300-400 dolar kazanabilecekken ayda 300 dolar veren bir işe girip neden ter döksün? İstemez tabii,

sonunda uyuşturucu satar. (Fısıldayarak, ciddi bir tavırla) Ben olaya şöyle bakıyorum, *uyuşturucu satmak yasadışı değildir*; [polisle] işbirliği yapmak istemezsen yasadışı olur.

İşte dün arkadaşlarımla basketbol oynuyordum, hepsi polis memurudur, aynı şeyi konuşuyorlar. İstediklerinde [polis devriyesini], destek bile alamadıklarını söylüyorlar. Arkadaşım diyor ki gerçekten tutukladıkları kişiler işbirliğine *yanaşmayanlarmış*...

Sen dışarda yırtınıyorsun, *herkesin uyuşturucu sattığını da biliyorsun*. İnsanlar karakolu arıyor, "burada adamlar uyuşturucu satıyor, bu evde satılıyor", diyorlar. Onları tutuklamıyorlar.

LW: O neden?

Tubby: Çünkü yeterince adamları yok, ayrıca birilerine para veriliyor.

LW: Kime?

Tubby: Siyasetçilere, polise, işte birisine, bir resmî yetkiliye falan ödeme yapıp, "polisi ensemden çekin", diyorlar. Adam yetkiliye para yediriyor, o da polis amirine yediriyor, *işte birileri birilerine veriyor, o birileri de başka birilerine*. Nasıl diyeyim, bu manzara *midemi bulandırıyor*.

YERİN İKİ METRE DİBİ YA DA KODES

Şiddet, korku hipergettoda yayılıp yoğunlaştıkça, toplumsal ilişkiler çözülür, toplumsallaşma alanları daralır, yurttaşlığı temsil eden kurumlar içi boş, anlamsız devasa kuruluşlara döner, daha da kötüsü bu kurumlar marjinalliğe yeni sahalar açar.

North Lawndale'de çocuklar okula gitmekten korkar (hatta öğretmenleri daha da çok korkar), okul bahçesindeki kavga gürültü ve dersler bittikten sonraki patırtı her an ölümcül çatışmalara dönebilir. Birçok genç eğitiminden vazgeçer, hayatlarını tehlikeye atmak zorundalarsa, bunu "sokağı çalışarak" da yapabilecekleri mantığına sığınırlar, böylece aile bütçesine katkı sağlayabilecekleri ya da gençlerin tüketim kültürünün kapısını kendi başlarına çalarak aileye yük olmayacaklarını söylerler. Yaşlı vatandaşlar gün ışığında bile dışarı çıkma serüvenine atılmaya cesaret etmez, aslında özellikle gün içinde çıkamazlar; emekli maaşı çeklerini almaya gitmeleri gereken zamanı herkes bilir, bu da onları cazip bir av haline getirir; dolayısıyla hak sahibi oldukları bir iki sosyal hizmetten de faydalanamazlar. Sağlık hizmetleri ise yıkılmanın eşiğinde dolanmaktadır: 1985 yılında Mount Sinai Hastanesi'nin acil servisinde tedavi edilen 25.000 hastanın yarısı, çoğunlukla kasıtlı şiddet sonucu oluşmuş ciddi yaralar taşıyordu ("travmalı" diye sınıflandırılmıştır); acil vakaların yüzde altmışının masraflarını Medicaid'in karşılaması gerekiyordu (zaten büyük

gecikmelerle kısıtlı para veriyordu), oysa ödemediği faturaların toplam değeri 1,6 milyar dolardı. Chicago nüfusunun yüzde ikisi North Lawndale'de yaşasa da, şehir itfaiyesi ambülanslarına gelen çağrıların yüzde onu buradandır, üstelik talepleri de karşılayamazlar. Ayrıca uyuşturucu ticaretinde polis faal bir rol oynarken (uyuşturucu tacirlerini tutuklayan memurlardan bazıları ele geçen uyuşturucuların bir kısmına ya da hepsine el koyar; ya kendileri kullanacaktır ya da kâr amacıyla satacaklardır), uyuşturucu trafiğini döndürenlere karşı tanıklık etme yürekliliğini gösteren kişileri adalet sisteminin koruyacak becerisi yokken, uyuşturucu belası nasıl savuşturulabilir ki?

Farklı güvensizlik biçimleri (ekonomik, fiziki, sivil ve toplumsal), Amerikan toplumunun farklı kesimlerinde değişkenlik gösterebilir ama nadiren düşük seviyelerde tezahür eder; ayrıca bu kesimler içinde günümüz hipergettosu, güvensizlik biçimlerinin abartılı biçimde vücut bulduğu yerdir. Söz konusu güvensizlik biçimlerinin birbirleriyle yakın etkileşim içinde olduğu açıktır. Üstelik aralarındaki etkileşim, katı ırk ayrımı ile sınıflar arasındaki derin eşitsizliğin çifte prizması etrafında örüldüğü için iyice sıkılaşmıştır. Bilhassa, neoliberal yapılanma çağında devletin elini çektiği büyük şehirlerde hem ırk hem de sınıf ayrımı barizdir. Güvensizlik Chicago'nun Batı Yakası'nda sergilediği aşırı seviyelerine ne zaman ulaşsa, hem şehir hem de ülke için hakiki bir toplumsal ve mali yük olmaktadır. Bu yük, trajik insan israfının üzerinde ve ötesindedir; ayrıca günden güne bu güvensizliği yaşamak zorunda kalanlara dayattığı dipsiz (ve siyasi olarak sansürlenmiş) acının da üstündedir. North Lawndale'deki polisiye faaliyetleri 150 memurdan oluşan bir ekip yürütmektedir; burada polisin ana amacı, şiddetin mahalle dışına taşmasını engellemektir. 1985 yılında mahalledeki resmî hırsızlık oranlarının şehir ortalamasının çok da üzerinde olmamasına rağmen bu polisiye önlemlerin şehre çıkardığı masraf günlük en az 40.000 dolardı (*Chicago Tribune* 1986: 47). Illionis eyaleti sosyal yardım kapsamında mahalleye günlük 247.000 dolar vermiştir. Bu rakam, bütün eyalette kişi başına düşen ortalama sosyal yardımın dört katına denk gelir. Ayrıca günde 13.400 dolar da bedava tıbbi bakım için veriyordu (Illinois ortalamasının beş katına eşittir). 1985 yılında Chicago yasal yaptırımlar için yaklaşık 500 milyon dolar sarf etmiştir, 300 milyon dolar da bölge ceza mahkemesine aktarmıştır. Rüzgarlı Şehrin sakinleri suça karşı kendilerini korumak için ortalama 600 dolar harcamıştır; Illionis eyaleti ise yeni ıslahevlerinin ve cezaevlerinin inşasına 400 milyon dolarlık bütçe ayırmıştır. 1980-1995 yılları arasında eyalet hapishanelerinin nüfusu 12.500'ten 37.000'e fırladı, fakat demir par-

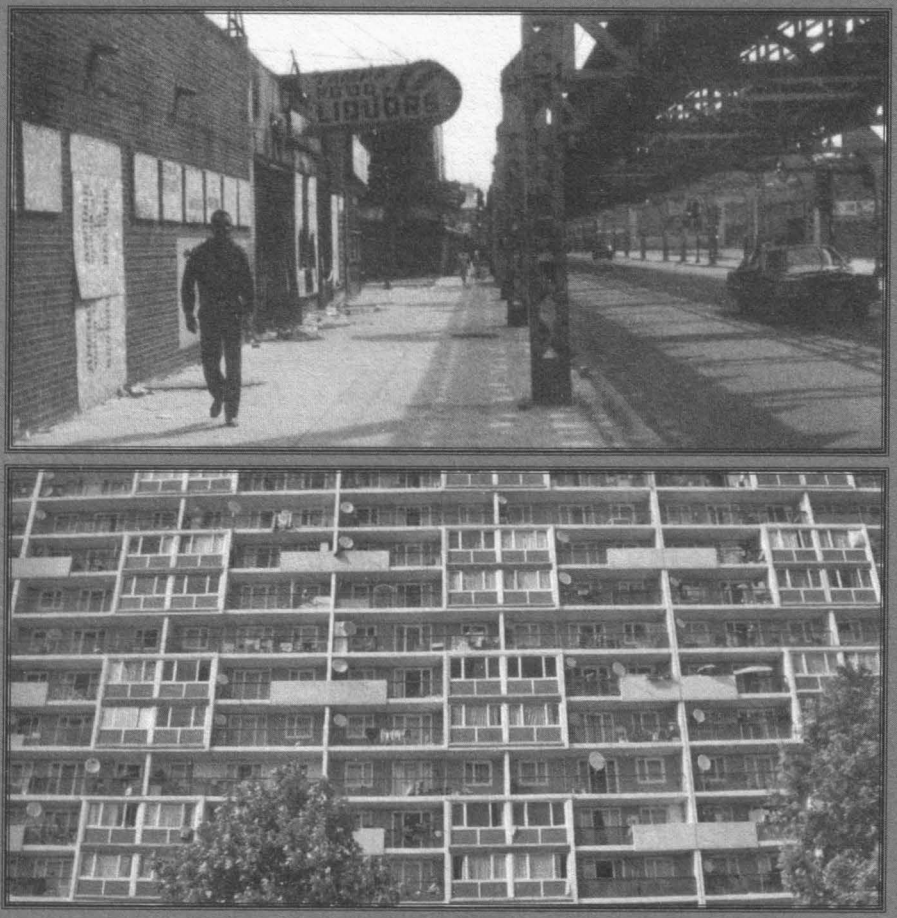
maklık ardına tıkılan siyahların sayısı dörde katlanıp 24.600 rakamına ulaştı (Hartner 1998). Bu siyahların büyük çoğunluğu Batı Yakası ile Güney Yakası'nın harap mahallelerinden geliyordu.[15] Ortabatıda suçlu bakımının yıllık masrafı 22.000 dolar civarındaydı. Bu rakam, Afrika kökenli Amerikalı ailelerin ortalama yıllık gelirine denktir. Güvensizlik sunağına her yıl bu kadar yüksek miktarda sefillik, şiddet ve para kurban edilmesine Amerikan toplumunun nasıl ses çıkarmadığını insan merak etmeden duramıyor.

Sistemli güvensizliğin, hipergettoda gece gündüz bu durumu yaşayarak büyüyen insanların önüne serdiği gelecek düşünülünce, kişi ilke gereği "iradesinde iyimserlik" toplamayı ne kadar becerse de, "aklın kötümserliğine" teslim olmamak çetin bir iştir (Antonio Gramsci'nin meşhur ettiği bir Romain Rolland formülüyle söylemek gerekirse). Batı Yakası'nda onca genç, uyuşturucu ekonomisinin ve şiddet içeren yağmanın içine hapsolmuştur. Bu durum gençleri trajik ve erken bir sona götürmüyorsa, o zaman daha da marjinalleştiriyordur. Bu olgu Ike'in kafasını kurcalamaktadır, hatta biraz kızgındır:

> *Ike* (kafası karışmış ve kızgın): *Saçmalık! Bilmiyorum*, onlara diyeceğim ki "hey, arkadaşım, bu yol gidilecek yol değil!" Onlar diyecek ki (savunmaya geçer bir tutumla, fakat sağlam durur, sanki hatalı olmayabileceklerini istemeden kabul eder gibi): "Ne var, *açlıktan* geberip bir *hiç* mi olalım istiyorsun?" Ben de, "nasılsa hiç olacaksınız, çünkü gidecek iki yeriniz var, *toprağın altı* ya da kodes", derim.
>
> *LW*: Biliyorlar mı, işin farkındalar mı?
>
> *Ike*: Evet, evet, biliyorlar. Fakat hiçbir şeye sahip olmamak... bunun olmasına izin vermeyeceklerini söylediler. Gettoya sıkışıp kalmış genç bir adam için artık işler güç, gerçekten kolay değil. Evet, siyahsan, eğitimin yoksa, bir yere varamazsın.

[15] 2001 yılında Illionis Ceza İdaresi'nin cezalarını tamamladıktan sonra saldığı 15.500 mahpusun yarısı Chicago'luydu. North Lawndale, Ortabatının başkentine dönen bu eski mahkûmların üçte birinin yuvası olan köhnemiş, ayrıma maruz kalmış altı bölgeden oluşan çizelgenin en üstündeydi (şehri meydana getiren yetmiş yedi bölge arasında). Bu bölgelerden üçü Austin, Garfield Park, Humboldt Park, Batı Yakası'nda birbirine komşudur; öteki ikisi Englewood ile West Englewood adlı birbirine bitişik Güney Yakası mahalleleridir (La Vigne ve diğ. 2003).

İKİNCİ KISIM
KARA KUŞAK, KIZIL KUŞAK

Kara Kuşak, Kızıl Kuşak: Chicago Güney Yakası 63. Cadde'de "El" altında yürüyen adam, 1990. © Loïc Wacquant. La Courneuve, Quatre mille toplu konutlarında tipik bir bina, 2006. © Loïc Wacquant.

5 | KARIŞTIRMAKTAN KARŞILAŞTIRMAYA: BANLİYÖLER VE GETTO NASIL YAKINSIYOR VE ZITLAŞIYOR

Yurttaşlık Hakları Hareketinin zirveye ulaşmasından sonra Amerikan metropolündeki kara gettoların konumunun, dönüşümünün haritasını çıkardık. Artık Fransa ile Birleşik Devletler'deki kent marjinalliği yapıları ve mekanizmalarının karşılaştırmalı sosyolojisinin ilkelerini belirleyebiliriz. Bu bölüm, kentlerde ırk ayrımından kaynaklanan gerilimlerin özünü değil *altmaddesini* inceliyor; bu gerilimler yüzyılın sonunda iki toplumda da gittikçe artan bir kinle tezahür etmektedir. Bu kin, gerilimlerin yakın geçmişte inanılmaz bir zindelikle tomurcuklandığı Fransız işçi sınıfı toplu konutlarının (*cité*) sosyoloji topraklarında görülebilir, ayrıca ABD metropolünün siyah gettosunda yıllardır kök salmıştır. Sakinlerinin yaşadığı deneyimlerin yüzeysel benzerliklerinin dışında, son zamanlarda ekonomik yapılarında, nüfus yapılarında görülen belirli akımların benzeşmesinin ötesinde, kentlerdeki dışlanma, marjinallik gerçeği Atlas okyanusunun iki yakasında çok farklı süreçlerle, ölçeklerle ilgilidir.

Tezimi şimdiden ortaya koyabilirim: *Mahrum* (bu terim sosyolojik açıdan anlamlı bir varoluşu tanımlamaktadır, ortak sağduyunun ya da siyaset-habercilik sağduyusunun nesnesi değildir)[1] durumda olduğu söylenen banliyö, daha doğrusu banliyöler (çoğul), bu kavramın ABD şartlarında kazandığı, Afrika kökenli Amerikalılara atıfta bulunan anlamıyla getto değildir. Bir tarafta ayrım, yoksulluk, dışlanma, şiddet olayları Birleşik Devletler'de çok farklı bir yoğunlukta cereyan etmektedir. Öte yanda, ki bu daha önemli bir noktadır, banliyöler ile gettolar farklı kent tarihlerinin mirasçılarıdır; birbirine hiç

[1] En baştan altını çizmeliyim, Fransız banliyölerinin hemen göze çarpan özgün bir özelliği varsa, o da kent dokusu, ekonomik etkinlikleri, nüfusu ve mesleklerin içeriği açısından aşırı heterojen olmasıdır; Soulignac (1993), *La Banlieue parisienne: Cent cinquante ans de transformations* [Paris banliyösü: Yüz elli yıllık dönüşüm] adlı kitabında Paris çeperindeki durumu göstermiştir. Doksanlı yılların ilk yarısından itibaren Fransa'nın kent politikalarının hedef aldığı "hassas mahalleler" de bir bu kadar çeşitli ve dağınıktır (Tabard 1993; Goldberger ve diğ. 1998).

benzemeyen toplumsal tasnif şekilleri ile sınıflandırma ölçütlerinden doğarlar: Banliyölerde toplum öncelikle sınıf konumuna göre tasnif edilmiştir (etnik kökene ya da dış görünüşe göre farklılaşmalar olur), gettoda ise tarih boyunca toplumun en alt katmanında bulunan etno-ırksal gruba üye olmak üzerinden toplum tasnif edilir (sınıf konumu ne olursa olsun). Son olarak, Fransız Kızıl Kuşağı ile Amerikan Kara Kuşağı, seksenli-doksanlı yıllarda birbirine tamamen zıt siyasal yapılanmalara, bürokrasi yönetimlerine maruz kalmıştır. Yani bu iki sosyomekânsal takımyıldızı birbirinden ayıran uçurum sadece nicel değildir, fakat daha önemlisi bunların *sosyotarihsel* ve *kurumsal* sicilleri aradaki farkı yaratmıştır.

Bu teşhis, Atlas okyanusunun iki kıyısının siyah Amerikan gettosunu model alır şekilde birbirine yakınsadığını belirten tezi çürütür, fakat sanayi sonrası dönemde görülen dönüşümden bu yana Fransız kent çeperindeki işçi sınıfı semtlerinin cidden çöküntüye uğramadığını[2] ya da kamu yetkililerinin şimdiye kadar yapılan, büyük oranda medya kaynaklı gerici müdahalelerden daha kuvvetli, daha tutarlı çok yönlü müdahalelerde bulunmasını gerektirecek noktaya gelinmediğini söylemez. Durumu düzeltmeye yönelik bir eyleme geçilmezse, Fransız kent çeperinin belirli açılardan Amerikan kentlerinin etnik kalıplarına yakınlaşan bir duruma doğru evrimleşebileceği ihtimalini de dışlamaz bu teşhis. Bu iki evrenin günümüzdeki vaziyetine, bu evrenlerin işlevleri ile çalışma şekilleri hakkındaki gözlemsel bilgimizin bugünkü seviyesine bakıp diyebiliriz ki siyah Amerikan muhitiyle kurulan paralellik, özellikle de akıllıca bir karşılaştırma değil duygusal bir harmanlama yapıldığında Fransız şehrinin kıyıları ile Amerikan metropollerinin ırksallaşmış çekirdeğinde yer bulan, bunları üreten ve simgeselleştiren toplumsal dönüşümleri örtbas eder.

Amerika tarafı için burada yapılan analizler, 1987-1991 yılları arasında Chicago'nun siyah gettosunda yürütülen çalışmalara dayanır. Bu araştırmalarda çeşitli yöntemlerden faydalanılmıştır (çok sayıda mahalle sakininden oluşan temsili bir örneklemle yürütülen nicel bir araştırma, mahalle sakinlerinden, yerel işverenlerden oluşan örneklemle yapılan derinlemesine görüşmeler, resmî istatistik-

[2] Aynı yapısal çöküş, başka Avrupa ülkelerinin sanayileşmiş şehirlerindeki işçi sınıfı semtlerini de kötü etkilemiştir (Jacquier 1991). Örneğin Birleşik Krallık, Hollanda, Almanya gibi. Uzun süreli işsizliğin ani yükselişi, bunun kent dokusundaki yıkıcı etkileri yetmişli yılların sonundan itibaren bu şehirlerde görülmüştür (Cross 1992; Engsbergen ve diğ. 1993; Kronauer ve diğ. 1993).

lerin analizi, katılımcı gözlem, mahalle etnografisi). Fransız tarafı için yapılan analiz ise, mevcut kent monografilerinin (incelemelerinin) sistemli bir şekilde yorumlanmasına, Paris metropolünün (İle-de-France) kent politikalarından sorumlu olan yetkililerle, hükümet uzmanlarıyla söyleşilere, resmî belgelerin incelenmesine, Paris'in hemen dışında bir işçi sınıfı kasabası olan La Courneuve'da 1989-1991 yıllarında yürütülmüş saha çalışmasına dayanır. Bu analizin amacı, Avrupa şehrinde yoksulluğun "Amerikanlaşması" ile Eski Dünyada ırkçılığın, yabancı düşmanlığının yükselişinin Avrupa şehriyle yapısal ya da konjonktürel bağlantıları hakkındaki ateşli tartışmaları sona erdirmek değildir. Burada amaç, Fransız-Amerikan yakınsamasının başlıca koşullarını açıklığa kavuşturup tartışmalı "gettolaşma" sorununun doğru düzgün formüle edilmesine katkıda bulunmaktır. Koşullu bir karşılaştırma şemasının ilkelerini ortaya koyarak ırk tahakkümü, sınıf eşitsizliği ve mekânın yapılanmasının eklemlenmesine dair *kavramları* ve kuramları *Atlas okyanusunun bir kıyısından öteki kıyısına naklederken en üst seviyede dikkat göstermemiz gerektiğinde* ısrar ediyorum. Ayrıca, siyasetçiler ile gazetecilerin yanılgılarıyla teşvik ettiği analiz yanlışlarından kaynaklanabilecek kamu politikası hatalarının engellenmesine yardım etmek istiyorum; yanlış anlaşılan bu tartışmalı mesele, şimdi bahsettiğim hatalara maruz kalmıştır.[3]

Bu bölümde, siyah Amerikan gettosu ile Fransa'nın çökmekte olan işçi sınıfı banliyöleri arasındaki işlevsel farkların, yapısal benzerliklerin titiz bir analizi için bir çerçeve oluşturuyorum. Gelecek iki bölümde, bu iki kentsel sürgün mekânındaki günlük hayatın belli başlı dört boyutunu ele alıyorum: Bölgesel aşağılanma deneyimi, sıradan algıları, ilişkileri düzenleyen ayrılıklar (Altıncı Bölüm); suç ve şiddet, hem gerçek halleri hem algılanma şekilleri, ayrıca bunları besleyen ya da engelleyen resmî kurumların ve devlet bürokrasilerinin rolü (Yedinci Bölüm). Noktası noktasına yapılan bu karşılaştırma sayesinde kitabın Üçüncü Kısmında, yeni yüzyılın eşiğindeki kent marjinalliği meselesine yeni bir biçim vereceğiz, Avrupa şehrinin "gettolaşması" hayaletini kati suretle kovacağız.

[3] Siyah gettonun doğasını, dinamiklerini teşhis ederken yapılan aynı hatalar, siyasi güçlerin ters dengesiyle de birleşince, altmışların isyanlarından sonra getto sakinlerinin kaderini iyileştirmeyi hedefleyen kent politikalarının yetersiz kalmasına, dolayısıyla başarısız olmasına yol açmıştır (Harris ve Wilkins 1988).

"*CİTÉ*-GETTO"LARIN YARATTIĞI MANEVİ PANİK

Doksanlı yılların eşiğinde Fransa, Güney Afrikalı sosyolog Stanley Cohen'in (1972) deyişiyle, "banliyölerle" ilgili *ahlaki bir paniğin* hızlı yükselişine, billurlaşmasına tanıklık etti.[4] O zamana kadar, kent çeperindeki yıkık dökük toplu konut projelerinin donuk, banal evreni, ister siyasetin mikroevreninden ister medyanın mikroevreninden olsun pek fazla kişinin ilgisini çekmemişti; toplumsal araştırma arenasında ise bununla ilgilenen kişi sayısı daha da azdı. Seksenli yılların ortasından itibaren Ulusal Cephe'nin sahneye çıkmasıyla, ayrıca ciddiyetlerinin boyutu ve biçimi farklılık gösteren vakalar, olaylar yüzünden siyasal iklim değişmişti. Söz konusu olaylara gençliğin arasındaki kavgalar, ırkçı ya da ırkçı olmayan saldırılar, toplu konutlarda oturan farklı kökenlere mensup ailelerin arasındaki gerilimler, yerel gençlik ile polisin arasındaki küçük çaplı çatışmalar ya da açık mücadeleler, altmışlı yıllarda alelacele yapılan konutların dökülmesine karşı protestolar, genç *beur*'lerin[5] (Fransa'da doğan Kuzey Afrikalılar) siyaseten harekete geçmesi vesaire dahil edilebilir; medya bu olaylara kısmen kendince sebeplerle önemli bir yer ayırmıştır. Bu dönemde *cité*'ler gazetecilerin, siyasetçilerin, şehir planlamacıların zihnini meşgul eden ana konulardan biri olmuştur. Yapısı ya da konumu belirtilmeden, homojen tekil bir oluşum gibi algılanan banliyö, mevcut meseleler hiyerarşisinde ani bir yükselişle gündeme yerleşmiştir; bu yükselişe "getto" konusunun gündeme yıldırım hızıyla düşmesi eşlik etmiştir;[6] ayrıca bununla birlikte Amerikan kökenli

[4] "Toplumun değerlerine, çıkarlarına tehdit oluşturduğu söylenen koşullar, hadiseler, kişi ya da kişiler ortaya çıkmıştır; bunun doğası medya tarafından belirli bir üslupla, bir kalıp içinde sunulur; ahlaki barikatları editörler, piskoposlar, siyasetçiler, akıl adamlar doldurur; toplumun güvendiği uzmanlar teşhislerini, çözümlerini dile getirir; bununla baş etmenin yolları ortaya çıkar ya da (çoğunlukla) bu yollara başvurulur; sonra söz konusu tehlike ortadan kaybolur, yüzeyin altına girer ya da daha da kötüleşir ve böylece daha görünür hale gelir" (Cohen 1972: 9). Ahlaki paniğe işaret eden üç özellik vardır: Halkın olaya verdiği tepkinin orantısızlığı ile aniliği; bir kesimin suçlanması, yani söz konusu toplu hastalıktan bir sınıfın sorumlu tutulması; suçlu görülen bu kesime karşı düşmanlığın artması. Bu kavramın ilham verdiği onca araştırmanın kuramsal, deneysel açıdan derlendiği bir çalışma için bkz. Goode ve Ben-Yehuda (1994).

[5] *beur*: Fransızca tersten okuma argosunda "arap" kelimesinin tersten okunuşu —*ed. notu.*

[6] Bunun ayrıntılarının belirtilmesi gerekirdi: Banliyölerin "gettolaşması" konusu ilk bakışta göründüğü kadar yeni değildir. Christian Bachmann ile Luc Basier (1989),

(Chicago, Harlem, Bronx, çeteler vesaire) olduğu farzedilen bir imgelem de filizlenmiştir. Böylece, Fransız kent çeperi toplu konut sakinlerinin içinde bulunduğu koşulların gittikçe Birleşik Devletler'de kaderine terk edilmiş kent merkezlerine hapsolmuş siyahların durumuna benzediği aşağı yukarı açık bir şekilde ileri sürülmüştür.

Amerikan "konstrüktivizm" ekolü, gerçeklik payı taşıyan yapıntıların (*cum fundamento in rei*), yani "toplumsal sorunların" özgül mantığını anlama konusunda ilerlememizi sağlamıştır. Dolayısıyla banliyölerin kamu meselesi olarak üretilmesi sürecini analiz etmek isteyen kişi bu ekolün çalışmalarından faydalanmalıdır.[7] Söz konusu süreç uzmanların –hem idarecilerin hem bilimcilerin– ilgisini hakediyor, ayrıca siyasi karar makamlarının fiili ya da önceden ilan edilmiş müdahalesini gerektirir. Ayrıca şu soruları aydınlığa kavuşturmak için de bu ekolün çalışmalarından yararlanılabilir: Sınırları muğlak ve geometrisi değişken olan ve tam da bu nedenle kendisine başvuranların tamamen farklı ideolojik ve mesleki çıkarlarını birleştiren bu nesne nasıl olmuş da "toplumsal sorunlar arenasında" ilk sırayı kapmıştır (Hilgartner ve Bosk 1988); bu şekilde tanınmasına, bu amaçları taşıyor diye bilinmesine sebep olan failler kimlerdir; bu failler kasıtlı ya da kasıtsız, olumlu ya da olumsuz, hangi retorik taktikleri ve stratejileri hayata geçirmiştir, bu stratejilerin etkisi ne olmuştur; süregelen bu toplu üretim sürecinin sonucunda sorunun "sahipliğini" üstlenecek olan kimdir.[8] Burada kalın fırça darbeleriyle bir taslak çizmekle yetineceğim. Kapsamlı olacağını iddia etmiyorum; gazetecilerin, siyasal-bürokrasinin, aydınların söyleminden alacağım beli başlı birkaç örnekle bu konunun kamu tartışma alanına yansıttığı görüntüyü betimleyeceğim.

La Courneuve'daki Quatre mille *cité*'sinin medyada yansıtılmasıyla ilgili analizlerinde bunu belirtmişlerdir. Fakat sayıya vuracak olursak, seksenli yılların başı ile doksanlı yıllar arasında ana medyanın bu konuya başvurma sıklığı arasındaki zıtlık açık ve büyüktür.

[7] Kuramsal bakış açısı için bkz. Spector ve Kitsuse (1987). Çeşitli vakalardan örnek verilen bir anlatı için bkz. Best (1989).

[8] Alkollü araba kullanma örneğini veren Joseph Gusfield (1981), "toplumsal sorunun" doğasını, tedavisini yetkinlikle tanımlamayı başaran müsabıklara bir tür "mülkiyet hakkı" bahşedilmesiyle bu sorunun üretim sürecinin zirvesine erişildiğini göstermiştir. Banliyö "krizi" meselesinde, en başta mimarlara, şehir planlamacılara, toplumsal konularla ilgili eğitmenlere, uzmanlara verilen üstünlük, "kent güvenliği" alanında özel uzmanların yıldızı parlayan sanayisinin pekişmesi ile polis söylemi tarafından çabucak ele geçirilmiştir.

Söylemlerden meydana gelen bu karma bulutsunun merkezini, doksanlı yılların ilk yarısında haftalık dergilerde, günlük gazetelerde yürütülen hakiki bir kampanyada yayımlanan haberler meydana getirir. Bu kampanya, kamu düzeni ile ulusal toplumun bütünlüğüne karşı banliyölerin gittikçe daha büyük bir tehdit oluşturması, günümüzde iyice aşina olduğumuz mahrumiyetlerinin meydana çıkması, banliyölerdeki ahlak çöküntüsü, umutsuzluk, çaresizlik etrafında şekillendirilmişti. Bu medya kurgusunun hem sebebi hem de etkisi geniş çevrelere yayılmıştı, yani coğrafi olarak tecrit edilmenin, konutlardaki fiziki çöküntünün, "göçmenlerin" belirli yerlerde yoğunlaşmasının daha önce eşi benzeri görülmemiş şekilde bir araya gelmesiyle ülkenin işçi sınıfı *cité*'lerinde kuralsızlığın hüküm sürdüğü, buralarda her an isyan çıkabileceği inancı birçok alana nüfuz etmişti. Bu inancın ister bir temeli olsun ister olmasın, banliyölerin çoktan "etnik gettolara" dönüştüğü (sert versiyon) ya da dönüşme yolunda olduğu (yumuşak versiyon) düşüncesi artık ufak ayrıntılarla da olsa medya kurumları, devlet bürokrasisinin yöneticileri, ki bu kent yerleşimlerinin günlük yönetimi bunların ellerine teslim edilmişti, ilgili kesimlerin kimi temsilcileri, hatta çok sayıda araştırmacı tarafından paylaşılıyordu.

Bunun kanıtı, uyarıcı, yaygaracı başlıklar taşıyan makalelerin salgın halinde baş göstermesidir. Örneğin "Getto Öyküleri", "Yaşasın Getto", "Banliyö, En Kötüsüyle Karşılabileceğiniz Yer" gibi.[9] Bu salgın seksenli yılların başında, Vénissieux'nun Minguettes mahallesindeki (Lyon kentinin solmakta olan bir sanayi mahalesi) mahut "rodeolar", Temmuz 1983'te La Courneuve'nun Quatre mille *cité*'sinde küçük Toufik Ouanès'in ateşli silahla vurularak öldürülmesi yüzünden tetiklenmişti. Ekim 1990'da Vaulx-en-Velin'deki olayların ardından bu salgın aniden hızlanıp şiddetini büyük oranda artırdı. Basın bu olayları "isyan", "ayaklanma", "kalkışma" diye tanımlamıştı (sanki işgal altındaki bir halktan bahseder gibi), "gerçek bir kent gerilla savaşı" olduğunu söyleyen de çıktı. O zamandan bu yana felaket kehanetleri, toplumsal sorunların gazetecilikte nasıl inşa edildiğini araştıran analistlerin çok iyi bildiği bir mantığa göre katlanarak artmıştır. Bu mantığa göre, her haber kuruluşu kıdemli devlet memurları ve partilerin resmî görevlileriyle paylaştıkları, zamanın siyasi *doxa*'sının

[9] Sırasıyla *L'Évènement du jeudi*, 10-16 Mayıs; *Politis*, 8 Şubat 1990; *Le Figaro*, 9 Ekim 1990. Daha birçok haberden örnek gösterilebilir. Solcu ya da sağcı gazetelerde, dergilerde dile getirilen bu konular, imgeler ve uyarılar inanılmaz bir homojenlik sergiler.

kavramlarıyla desteklenerek ve birbirlerine yaslanarak haberini rakiplerininkine göre "çerçeveler" ve malzemeleri ile yorum şemalarının bir kısmını onlardan alır. Olay hakkındaki gazeteci "analizlerinin" yakınsaması ve "son olaylar" sahnesine eşanlı olarak çıkışı buradan kaynaklanır ve bu da güçlü bir *nesnellik etkisi* yaratmaya elverişlidir.[10] 1991 baharında Fransız hükümeti apar topar acil önlem paketi oluşturmaya kendini zorunlu hissetti; bu önlemlerin hedefi "sıcak yaz" hadiselerini öngörüp bu olayları engellemekti. *Nouvel Observateur* 20-26 Haziran 1991 sayısının değerli kapağını bu konuya bahşetti: "Banliyöler hakkında Özel Dosya: Yangından Önce..." Sonrasında hükümet bir "Anti-Getto Yasası"nı yürürlüğe koydu. Bu yasanın hayata geçirilmesine basın tarafından verilen destek "banliyöler için Marshall Yardımı"ndan daha azı değildi.

Alıntıların sayısı üzerinde fazla düşünmeden kolayca artırılabilir. Ekim 1990'da *L'Express*, "Barut Fıçısı Banliyöler" başlıklı bir makalede, "Vaulx-en-Velin trajedisine doğru ismi koyalım", diye yazdı: "*Amerikan tarzında* bir kent ayaklanması, 45.000'lik nüfusunun yüzde ellisi gençlerden, yüzde yirmisi işsizlerden oluşan bir sosyal *gettonun* ayaklanması" (11 Ekim 1990, vurgular bana aittir). Bu olaydan birkaç ay önce, haftalık yayın *Politis*, ulusal sınırlar içindeki banliyölerde "yumuşak bir *apartheid*" kurulmasına yol açabilecek "Amerikan tarzı bir oluşumla" ilgili uyarılarını çoktan dile getirmeye başlamıştı (8 Şubat 1990). Vakur ve tedbirli olmakla gururlanan *Le Monde* gibi bir gazete bile bu furyaya katılmıştır. Gazetenin Şubat 1991 tarihli *Dossiers et documents* [dosyalar, belgeler] baskısı "şehir ve banliyöleri"ne ayrılmıştı. Rue des Italiens bu günlük yayını, "etnik getto biçimine kavuşan kötü yönetilmiş göçten", "*Warriors* ya da *Colors* gibi kült filmlerde gördükleri Los Angeles ya da Harlem gençliğini örnek alan" gençlik çetelerinden endişeleniyordu (*Le Monde* 1991). İçişleri bakanı (kanuni yaptırım yetkisine sahipti), hükümetin, Fransız şehirlerinde "Bronx'ların" çiçek açmasına büyük bir dirençle ama küçük bir bedel karşılığında engel olacağına dair kamuoyunu şahsen temin etti.[11]

[10] Kendini pekiştiren bu sürecin işleyişi Best (1990) tarafından gün ışığına çıkartılmıştır; Birleşik Devletler'deki "çocuk kurbanlar sorununu" incelemiştir. "Taş" kokain etrafında oluşan panik meselesini ele alan Reinerman ve Levine (1997) de konuyu aydınlatır. Ayrıca bkz. Champagne ([1993] 1999).

[11] *Paris Match*'in 15 Haziran 1991 tarihli sayısında yayımlanan bir bildiride söylemiştir, bu ifade yayının renkli kapağının başlığı olarak seçilmiştir.

Belirsizliği ortadan kaldırmak adına açıkça ifade etmek gerekir ki çeper *cité*'ler "sorununu" basının, televizyonun ve başka temsil uzmanlarının sırf simgesel olan *cité* yorumlarına indirgeme meselesi değildir bu. Yetmişli yılların ortasında meydana gelen tarihsel çatlamadan beri Fransa'da kent eşitsizliklerinin, bu eşitsizliklerin mekânlara yayılımının büyük değişikliklere uğradığı gerçeği açıktır, ayrıca yatırımların kesildiği kalabalık mahallelerin sakinlerinin toplumsal sefaletinin ve günlük sıkıntılarının hem derinlik hem yoğunluk kazandığı su götürmez. Bunun sebebi, işsizliğin acımasızca arttığı, para ile bireysel "başarının" daha önce hiç olmadığı kadar yüceltildiği on yıllık bir dönemde, ki aynı süre zarfında art arda iktidara gelen Sosyalist hükümetlerin kanatları altında olmuştur bunlar, emek piyasasının "esnekleştirilmesiyle" (Boyer 1988) ilişkili işsizlik biçimleridir. Yöntemle ilgili tedbirlere dikkat etmek gerektiğinden öncelikle bu mesele, söylemdeki dönüşümler ile gerçeklikteki dönüşümler arasında çoğunlukla alelacele kurulan denklemin sorgulanması meselesidir; ayrıca bir olay ile bunun medyadaki yansıması arasında var olabilecek büyük mesafenin vurgulanması da gerekir.[12] Sonra, toplumdaki hareketleri yansıtmanın ötesinde, gerçi tuttukları ayna çarpık bir şekilde durur, gazetecilik alanında dolaşıma giren betimlemelerin bir yere kadar gerçekliğin şekillenmesine katkıda bulunduğunu –ki asla görmezden gelinmeyecek kadar önemsiz değildir– ayrıca gerçekliğin hem bürokrasi alanında "toplumsal sorunların" gözetimiyle yükümlü olanlar tarafından hem de bu yetkililerin müdahalelerinin hedefi olanlar tarafından algılanma, idare edilme ve yaşanma biçimlerini bu betimlemelerin etkilediğini hatırlamamız için bir fırsat oluşturur. Ayrıca, ne zaman bir söylem, mevcut olduğunu iddia ettiği şeyi vücuda getirme gücüyle donatılsa, kendini gerçekleştiren bir kehanet etkisinin ortaya çıktığı gözlemlenebilir (Bourdieu 1982: 157-61); bu kehanetin etkisi, ekonomik mahrumiyetlerinin üzerinde ve ötesinde, kendi kamusal temsil hakimiyetleri ellerinden alınan nüfuslar için özellikle güçlü olabilir.

Son olarak, göç meselesinde olduğu gibi (Noiriel 1988: 124), banliyölerin son zamanlarda *görünürlük* kazanmasının, ayrıca *okunabilirliklerinin* azalmasının, banliyölerin varoluşuyla, sorunsallaştırılma-

[12] Sânchez-Jankowski'nin (1994) ABD metropollerindeki çetelerin ele alınmasında ortaya çıkan bu tür çelişkileri örnekleriyle anlattığı çalışmasını okuyunuz. ABD'de çetelerle ilgili medya mitolojisinin hemen ardından Fransa'ya ithal edilmesini Wacquant (1994) anlatmaktadır.

sıyla mesleki anlamda ilgilenen kişilerin sayısındaki, çeşitliliğindeki artışla kısmen açıklanacağını düşünmek için her türlü sebep mevcuttur. Bu artışın kendisi daha etraflı kültürel ve siyasal dönüşümlerle ilgilidir. Bu dönüşümlere şunlar dahildir: (i) Yakın geçmişe kadar eğitimden büyük ölçüde dışlanan kategoriler için tam da bu mahut mahallerde yoğunlaşmış işçi sınıfının alt kesimlerinin çocuklar için eğitimin toplumsal yeniden üretim ve akışkanlık araçları sisteminde kapladığı yer giderek daha da önemli hale gelmiştir; (ii) kitle iletişim araçlarının, kanallarının çoğalması, özel radyoların, televizyonların ortaya çıkması, özelleşmiş yayınların artması, ki hepsi de azamî sayıda seyirciye ulaşmayı hedefler, dolayısıyla bu kurumlar için banliyö, dramatik haberler için elverişli bir konu olmuştur; (iii) devlet planlaması geleneğinin kademeli olarak terk edilmesi, kamu yönetimlerinin merkezî denetimden yavaş yavaş çıkarılması, dolayısıyla bu durum gereğinden fazla bürokratik amile kent sorunları hakkında yetki vermiştir;[13] (iv) devlet içinde bu "kent meselelerini" özerkleştirmeye, bir değer biçmeye yönelik çalışmalar, ki bu tavrı tetikleyen siyasal, düşünsel, habercilik alanlarının kesişim noktasında "dışlama" tabirinin ani yükselişi olmuştur (Tissot 2005).

Fakat "*citè*-getto" başlığı altındaki konular, gazetecilerin medya sansasyonu yaratmasını mümkün kılan, okunma ve izlenme oranlarını yükseltmek için ucuz yerli malı egzotizm üretmelerine izin veren, gazeteciden gazeteciye aktarılan bir söylem midir sadece? Mesele sırf bu değil; çünkü siyasetçiler, siyasete yakın idareciler (yüksek kademeli devlet memurları, devlet bürokrasisinin başları, şehirle ilgili meselelere eğilen yerel dernekler ile baskı gruplarının önderleri, yürütücüleri) bu söylemi kendi kullanımları için ele almış, kavramın içine kendi katkılarını doldurmuşlardır. Burada da üç önemli örnekle yetineceğim. Birincisi, Mahallelerin Sosyal Gelişimi programının (*Développement Social des Quartiers*) değerlendirme raporudur. Bu raporu yazanlar, Commissariat général du plan (devlet planlama teşkilatı) uzmanlarıdır, 1988 yılında La Documentation française[14] tara-

[13] Yeni kent politikasının çerçevesine dahil olan bürokrasi uzmanlarının arasında doğan birbirine geçmiş rekabet, iş birliği ilişkilerine içeriden bir bakış için bkz. Bourdieu (1991a). Bachmann ve Le Guennec (1996), bürokrasideki yığılmanın, ardı ardına iktidara gelen solcu ve sağcı hükümetlerin hayata geçirdiği programların birbirine dolanmasının izini sürüyor.

[14] Fransa'da genelde devlet raporlarını, araştırmalarını yayımlayan kamu kuruluşu —*çev. notu.*

fından yayımlanmıştır. Rapor, devletin üstüne aldığı bu külliyetli görevi, "getto olaylarını, bu olayların tetiklediği sosyal patlama riskinin ilerlemesini" durdurma amacıyla tanımlar (Lenoir ve diğerleri 1989: 31).[15] Bu bakış açısı söz konusu nüfusların bazı (gerçek ya da sözde) temsilcileri tarafından paylaşılır. Örneğin Farid Aïchoune gibi; kendisi bu geniş konuyu *Nés en banlieue* (Banliyöde doğanlar) adlı kitabında özetler. Kitap, Paris'in sanayi banliyölerinde yaşayan göçmen kökenli gençlerle yapılmış görüşmeleri içerir; sokak ağzıyla cömertçe çeşnilendirilmiştir ve bağlamı az çok şu şekildedir:

> Henüz en kötüsü gelmemişti: Fransa'yı tehdit eden sadece şiddet değil, Amerikan tarzı "gettoların" yapısına kayma tehlikesidir; uzun süredir bunu dile getirenler var. Kol kanat geren görüntüsüyle İslamın çekicilik kazanması ve çete olayı bu sırrı açığa vuran alametlerdir. (Aïchoune 1991: 173)

Keza, sayısız belediye başkanı "mahalle-getto" hayaletini çağırmakta acele etmiştir. Ya tamamen alakasız sebeplerle başlatılan kent gelişimi politikalarına sonradan gerekçeler yaratmayı amaçlıyorlardı, ya bunun aksine, kendi bölgelerinde toplu konut inşasını reddetmelerine sahte gerekçeler yakıştırmaya çalışıyorlardı ya da son olarak, sorunlu *cité*'lere hapsolmuş insanların gözetimine destek olsun diye belediyeye bağlı bir polis gücü yaratılması için yaygara koparıyorlardı. Fakat, getto etiketini sömürme yarışında birincilik ödülünü tartışmasız mimar Roland Castro alır. Kendisi, Banliyö 89 projesinin hem kurucusu hem de kukla başkanıdır. 1983 yılında Fransız cumhurbaşkanlığı tarafından hayata geçirilen bu girişim, Paris çeperindeki toplu konutların ıslah edilmesine yön vermek, "banliyöleri şehirler kadar güzel hale getirmek" amacını taşıyordu. Castro, Fransa topraklarında en az "600 getto" olduğunu söylemekte tereddüt etmez, gerçi bunu söylerken hangi ölçütleri temel almıştır kimse bilmiyor. Bu gettoların "rezilce dışlanan iki milyon kişiyi, ayrıca tehlike altında bulunan beş altı milyon kişiyi daha barındırdığını" ekler. Castro'ya göre kırılganlıklarından ötürü bu kesimler, "Fransız banliyösünün" gebe olduğu söylenen "iç savaşa" yuvarlanmanın eşiğindedir.[16]

[15] Bu cepheden başka bir manzara şöyledir: 1991 yılında parlamento tarafından oylanan "Loi d'orientation sur la ville" (Çok Amaçlı Şehir Politikası Yasası) benzer şekilde "anti-getto yasası" olarak bilinir; bu etiketin kabalığı, milletvekillerinin söz konusu öldürücü hastalığı çıktığı bölgede durdurma kararlılığına işaret etmektedir.

[16] 22-8 Mart 1990 tarihli *Le Nouvel Observateur* dergisinin "Racisme: enquête sur la

Sosyal bilimciler bile bu panik söyleminin kabarmasına katkıda bulunmuştur; çünkü Birleşik Devletler'deki durumla banliyölerin durumu arasında yapılan, artık çığrından çıkmış benzetmelere yüz vermişlerdir. Dolayısıyla sorunun resmîleştirilmesi sürecini hem içerik hem de etkisi bakımından kesin olarak güçlendirmişlerdir; çünkü medyanın ve siyasetin ortaya koyduğu betimlemeler kendini bilimsel açıklamalarla allayıp pullayabilir hale gelmiştir. Böylece demograf Hervé Le Bras (1989), etnik "gettoların" oluşmasıyla temsil edilen "Amerikan tuzağına" karşı Avrupa'ya gardını almasını salık vermiştir; kıtadaki birkaç ülkenin bu tuzağa girme yolunda olduğunu ileri sürer. Sosyolog Alan Touraine (1990), "Amerikan sendromu" dediği şeyi anarken daha da iddialı ve aciliyet çağrıştıran bir tavır içindedir:

> Amerikan örneğine doğru hızla kayıyoruz... En haşin ayrımcılık biçimine, gettoya doğru ilerliyoruz... Ayrımın genel büyüme mantığına bakacak olursak, büyük şehirlerimizin Chicago'nun girdiği yolu izlemesini bekleyebiliriz.[17]

Bu görüş, en ufak bir deneysel sorgulama yapılmadan, zerre kadar istatistiksel veri sunulmadan ortaya konmuştur; çünkü gazetecilerin, siyasetçilerin, resmî görevlilerin ağız birliği etmişçesine her olayda bu kelimeyi yardıma çağırması, bu "haşin ayrımcılığın" gerçeklik kazanmasına yetmektedir. Bir kavramın bu şekilde özümsenmesinin bazı açılardan sahte, hatta tehlikeli olduğunu göstereceğiz. Bu durum, siyah Amerikan gettosu ile tarihsel gelişimi (özellikle Yurttaşlık Hakları devrimi ile 1965-1968'in büyük isyanlarını izleyen dönemde) hakkındaki cahillikten, Fransız işçi sınıfı banliyölerindeki "krizin" ek-

ségrégation en France" (Irkçılık: Fransa'daki Ayrımın Sorgulanması) başlıklı, renkli (hem de gösterişli) ve özel haberinden alınan söyleşiden.

[17] Touraine (1991a), birkaç ay sonra *Le Monde*'da (17 Temmuz 1991) "La France perd-elle la tête?" (Fransa Aklını mı Kaybediyor?) başlığıyla çıkan makalesinde görüşünü gözden geçirmiş gibidir; özellikle şunları yazmıştır: "Fransa'da fiilen getto yoktur; *harki* [Cezayir'in bağımsızlık savaşında Fransa Ordusunda savaşan Cezayir'liler] ailelerinin kampları hariç, fakat getto yerine çeşitli yabancı milletlere mensup yüksek nüfuslu yerleşimler vardır, ki bu oldukça farklıdır." Fakat aynı yıl içinde *Sciences Humanies* dergisinde yayımlanan söyleşisinde Touraine (1991b) tekrar ABD'ye yakınlaşma akıntısına kapılıyor: "İçinde yaşadığımız toplum artık üretim ilişkileriyle yapılanmıyor, sınıf çatışmasının etrafında kurulmuş bir toplumun aksine tüketimle tanımlanan Amerikan tarzı bir toplumdur bu... Dışlama ya da içine alma konuları, toplumsal sınıf meselesinin yerine geçmiştir. Artık piramit biçimindeki bir toplumdan bahsedemeyiz. Gerçeklik içindeki kopukluklar ile getto düşüncesi, bize kendilerini dayatıyor."

sik, yanlış teşhisinden ileri gelmektedir.

İŞÇİ SINIFI BANLİYÖLERİ AMERİKAN TARZI GETTOLAR DEĞİLDİR

Chicago gettosu ile Paris banliyösünün büyük *cité*'leri –La Courneuve ile kötü şöhretli toplu konutları *Les Quatre mille* "örnek" yer olarak gösterilebilir–[18] arasında ampirik bir karşılaştırma çok sayıda koşutluk gösterir, öyle ki bunların birbirine yakın olduğunu söyleyen tez ilk başta doğru gibi görünebilir. Anlatımın seyrine berraklık kazandırmak için bu koşutlukları iki başlık altında toplayacağım: Toplumsal morfolojiyle ilgili koşutluklar ve mahalle sakinlerinin yaşanmış deneyimleriyle ve temsilleriyle ilgili koşutluklar.

Morfolojik evrim ile yaşam deneyimlerinin yüzeydeki benzerlikleri...

İlk benzerlik nüfus yapısındaki, ekonomik yapıdaki yakın tarihli eğilimlerle ilgilidir. Söz konusu *nüfusların içeriği, dağılımı, dinamikleri* düzeyinde bazı *ortak evrimler* şüphesiz gözlemlenir. Her şeyden önce, banliyö ile getto, yüksek yoğunlukta "azınlık" ya da etnik anlamda ayırt edilebilir nüfus içeren adacıklar olmalarıyla ortak bir noktaya sahiptir. Amerikan tarafında siyahlar, Fransız tarafında göçmenler (yani dış görünüşleriyle ayırt edilebilir, kökeni Avrupa dışına dayanan göçmenler) ile bunların çocukları söz konusu nüfusları oluşturur. Ayrıca hem buralarda yaşayanlar hem de buralardan kaçıp korkanlar tarafından açıkça bu şekilde tanımlanan adacıklar olmalarıyla da ortaktırlar. Paris banliyölerinde yabancı yoğunluğunun yıllar içinde iyice arttığı sabittir (Leray 1989: 94-8). La Courneuve nüfusunda Fransız vatandaşı olmayan insanların payı altmışlı yıllardan sonra iki katına çıkmıştır, 1968'de yüzde onbir iken, 1990 nüfus sayımında yüzde yirmi beşe fırlamıştır. Afrika kökenli Amerikalılara gelirsek, doğumundan itibaren "Kara Kuşak" sınırları içerisinde tekel oluşturmuşlardır. Gettoya komşu mahallelerde de çok az beyaz aile vardır, bu mahal-

[18] La Courneuve, çözülmekte olan geleneksel "işçi sınıfı bölgesinin" ideal-tipinin ampirik olarak hayata geçirilmiş halidir bir nevi. "Sorunlu banliyölerin" özelliklerinden çoğunu üzerine basa basa sunar. Quatre mille (dört bin anlamına gelen bir kelime; en başta 4.100 hane barındırdığı için bu ismi almıştır) büyük bir toplu konut projesidir, çağın bütün kent illetlerini bünyesinde toplamakla ülke çapında kötü bir ünü vardır. Chicago gettosundaki Woodlawn mahallesi ile La Courneuve'un daha ayrıntılı bir karşılaştırmalı sosyolojisi için bkz. Wacquant (1995a).

leler genellikle Hispanik kökenli (Porto Rikolular, Meksikalılar, öteki Karayibliler, Güney Amerikalılar) denen ailelerle doldurulan, Asyalılarla takviye edilen "tampon bölgeler" olarak işlev görür.

Atlas okyanusunun iki kıyısında hem *cité*'lerin hem de gettoların nüfusu yüzyılın son bölümünde epey azaldı. La Courneuve'deki Quatre mille konutlarının nüfusu sadece 1975-1982 arasında yüzde on beş düştü; 1968-1988 arasında ise nüfusunun beşte birini kaybetti. Paris'in Kızıl Kuşağındaki büyük boyutlu sayısız işçi sınıfı toplu konutları ile taşradaki eski sanayi şehirlerinin de başına aynısı gelmiştir. Keza, siyah Amerikan gettolarının sınırları genişlese de nüfusları seyrelmiştir. 1930-1950 yılları arasında safları iki kattan fazla sıklaşan, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Üçüncü Dünyanın kalabalıklığına ulaşan (Hirsch 1983) Chicago Güney Yakası'nın tarihî merkezi, ardından gelen otuz yıl boyunca sakinlerini yavaş yavaş kaybetmiştir: 1950 yılında Grand Boulevard, Oakland, Fuller Park semtlerinde 200.000 civarı insan yaşıyordu, oysa otuz yıl sonra 100.000, 1990 yılında ise 70.000'den de az insan kalmıştı.

Fransız işçi sınıfı banliyöleri ile Amerikan gettosu sakinlerinin yaşları ile ailelerin bileşimi, etraflarını saran kent ortamına kıyasla benzer farklılıklar sergiler. Chicago Güney Yakası'nın yaş piramidi profili, ara kategorilerde göze çarpan bir düşüş gösterir: Buradaki genç insanlarla (sakinlerinin neredeyse yarısı yirmi yaşın altındadır) yaşlıların sayısı metropol genelindeki siyah nüfusun ortalama rakamlarından fazladır. Aynısı La Courneuve'ün kötü şöhretli *cité*'si Quatre mille için de geçerlidir; burada gençlerin nüfusa oranı yüzde kırk altıdır (şehrin genelinde bu oran yüzde otuzdur). Hane başına düşen çocuk sayısının yüksek olmasına ilaveten, Atlas okyanusunun iki kıyısında da sadece annenin ya da sadece babanın bulunduğu ailelerin sayısı genel ortalamadan epey fazladır.

Bu mahalleler nüfuslarından kan kaybetmişse eğer, bunun ana sebebi ekonomik etkinliklerinin ellerinden alınması, gelişmiş ekonomilerin sanayisizleşmesiyle birlikte tavana vuran işsizliğin bütün yükünün bu mahallelerin sırtına binmesidir. 1968-1984 yılları arasında La Courneuve 18.000 kol emeği işinin en az 10.000'ini kaybetti; aynı dönemde Paris metropol bölgesinde fabrika işlerinin sayısı 280.000 azaldı (1968-1982 yılları arasında yüzde yirmi oranında bir kesinti demektir bu). Fransız Komünist Partisi'nin eski Genel Sekreteri Waldeck Rochet'nin arpalığı olan bu bölge son yirmi yıldır ülkede işsizlik oranlarının en yüksek seyrettiği yerlerden biri: 1986 yılında işsizlik oranı yüzde on altıyı geçti, İle-de France bölgesindeki (Paris

metropolü) işsizlik ortalamasının yaklaşık iki katına ulaştı, ki o zamanlar Quatre mille'in işsizlik oranı yüzde otuza yaklaşmıştı. Keza, Chicago Güney Yakası'nın resmî işsizlik rakamlarının semte bağlı olarak yüzde yirmi beş ile kırk beş arasında gidip geldiğini, bunun da şehir ortalamasının beş ila dokuz katına denk geldiğini Üçüncü Bölüm'de görmüştük. Hizmet ekonomisine geçiş, sanayi etkinliklerinin şehri terk etmesi (kent dışı mahallelere, toplumsal kanunların sendika imtiyazlarını ciddi şekilde kısıtladığı güney eyaletlerine, ucuz işgücünün bulunduğu dış ülkelere gitmesi) Chicago'ya Paris metropolünden daha sert bir darbe indirmiştir: 1963-1982 yılları arasında Ortabatının başkentinde net kayıp 269.000 sanayi işi, 111.000 zanaat işidir (Wacquant ve Wilson 1989). Sanayi dokusundaki bu derin kesikler gettoda üretim ve inşaat işkollarının çökmesine sebep oldu; böylece Güney Yakası'nın tarihî merkezinde kol emeği işlerinin sayısı 1950'de 36.000'den 1980'de 5.000'e düştü. Dolayısıyla hem getto hem de banliyö sanayisizleşmenin vurup geçtiği, etnik niteliği öne çıkan insanların toplandığı, işsizliğin, dar gelirlerin acısını ailelerin çektiği, yoksulluğun yüksek oranlara ulaştığı, toplumun aşağı katmanlarına sürüklenen insanların yüksek oranda yaşadığı bölgelerdir.

Banliyö ile gettonun ikinci önemli ortak noktası (gelecek bölümde bunu derinlemesine çözümleyeceğiz), *bunları kaplayan sevimsiz, ezici atmosfer* ile burada yaşayan insanların üzerine yapışan *etkili yaftadır*. Söz konusu yafta, toplum tarafından sürgün yeri olarak görülen, tutunamamakla, mahrumiyetle, suçla aynı kefeye konan kapalı bir bölgede yaşayanlara yapıştırılır. Quatre mille'e "tavuk kümesi", "kurtarılmış bölge", "korku *cité*'si" diye isimler takan medya tasvirleri La Courneuve sakinlerine bu yakıştırmaları yapmakta pek zaman kaybetmedi (Avery 1987: 3). Birçok genç için bu konutlar iğrenç bir evrendir (yabancılara yaşadıkları yeri anlatırken dillerinin ucuna en çok gelen sıfat *pourri*'dir (çürümüş), görmezden gelinemeyecek bir kader gibi bütün hayatlarında *cité*'nin ağırlığını hissederler, çünkü *cité*'yi saran küçümseme her zaman, her yerde hissedilir, çok da inatçıdır. Quatre mille'in eski püskü binalarını kısa süre önce terk etmiş bir delikanlı, süregiden yenileme çalışmaları bittikten sonra acaba dönüp orada yaşamayı ister mi diye sorulunca öfkeyle patlıyor:

> Bizim için oraya dönmek, tekrar hakaretlere boyun eğmek anlamına gelir. Quatre mille'in kendisi bir hakarettir. Yüzümüze atılmış bir tokat gibi gelir bize. Hem orada yoksulluk var. Eğer oraya gideceğin varsa, yoksulluk dereceni de seçebilirsin. Çok yoksul insanlar da var az yoksullar da. [Quatre mille'deki] Bu yoksulluk

> berbattır, utanç vericidir. Birçok insana Quatre mille utanç verir. Bir *utançtır* orası. (Euvremer ve Euvremer 1985: 7)

Herkesin hemfikir olduğu bir görüş değildir bu, çünkü banliyölerin yapısı çok heterojendir: Birçok banliyö sakini *cité*'sine bağlıdır, özellikle de *cité*'yi ergenlik kimliklerinin parçası olarak gören gençler ile dar gelirli konutlarına yerleşmekle barınma koşulları iyileşen yaşlı kiracılar arasında böylesi çoktur. Bunlar, *cité*'leri horgörmek yerine, dışarıdan yöneltilen hakaretlere karşı mahallelerini savunur.[19] Fakat ister kabullensinler ister direnşinler, bu dökülen konutların sakinlerinin yaşamlarını etkileyen yüz karasının varlığını hepsi itiraf eder.

Amerikan gettosunda da buna benzer bir toplu aşağılanma ve hakaret hissine rastlanır. Orta sınıf ile istikrarlı işçi sınıfına mensup siyah ailelerin, kent dışına kaçan beyaz ailelerin boşalttığı komşu mahallelere göç ederek Kara Kuşağın tarihî merkezinde Afrika kökenli Amerikalı cemiyetinin sadece en yoksul katmanlarını bırakmasıyla bu his daha da şiddetlenmiştir (Wilson 1987). Chicago'nun Güney Yakası ile Batı Yakası sakinlerinden yüzde sekseninin yaşadığı mahalleyi "kötü" ya da "çok kötü" olarak nitelediğini, dörtte üçünün ilk fırsatta mahallesini terk etmek istediğini Üçüncü Bölüm'de belirtmiştik. Getto nefret edilen bir yer olmuştur. Bu adı sırf zikretmek bile uyuşturucunun, şiddetin, toplumsal çözülmenin, ahlak çöküntüsünün korkunç imgelerini uyandırmaya yeter. "Bronzeville'in" zirvesinde olduğu kırklı yıllarda (Drake ve Cayton [1945] 1993: 383-97) dışavurulan çelişkili fakat güçlü bağlılık duygusu, gettonun iç hiyerarşisinde yukarı yükselme ihtimali ile koruma vadeden, kendi kurumlarını barındıran bir mekâna sahip olmaya bağlıydı. Bu duygu artık silinmiş, yerini yadsıma ve acı bir uzaklaşma duygusu almıştır.[20] Mahallenin ana caddesini tasvir eden Woodlawn'lı bir gence kulak verelim, bu cadde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki on yıllık dönemde Güney Yakası'nın en canlı ticaret damarlarından biriyken şimdi yanmış dükkânların, terk

[19] Dökülen *cité*'leri "ıslah etme" görüşüyle harekete geçilip büyük kulelerin yıkılması sırasında bu bağlılık renkli bir şekilde açığa vuruldu. Binalarını kaybettikleri o dönemde *cité* sakinleri geçmişi özlemle anar olmuşlardı, hatta burukluklarını da ifade ediyorlardı. Bu binaların hem bireysel hem toplu tarihlerinin sosyalleşme noktaları, fiziki destekleri olduğunu söylüyorlardı.

[20] Bu acılık, Niggers with Attitude (NWA), Public Enemy Number One gibi repçilerin (ayrıca "gangster rep" türündeki rakiplerinin) şarkılarında iğneleyici bir ifade bulmuştur. Bu grupların sahne isimleri, kostümleri, şarkı sözleri "getto gençliği=tehlike" denkleminin topluma ne kadar nüfuz ettiğini açığa vurur.

edilmiş binaların sıralandığı çorak bir hattır:

> Burada sokak fahişelerinin, çete elemanlarının, *uyuşturucu satıcılarının, keşlerin* sürüsüne bereket; [savunmacı bir tavırla] yani bütün mahalleler böyle diyorum, sadece bizim mahalle değil.
>
> Bu da mahallede yetişen *çocuklar için kötü* çünkü bakıp örnek alacakları kişiler bunlar. Önlerinde saygı duyabilecekleri bu adamlar var sadece, bunlar da *her şeyi yanlış* yapıyor [içki dükkânının kapısında "çene çalan" adamları başıyla işaret ediyor]. Diyorum ki! çocuğa uyuşturucu satıcısı, keş, pezevenk olmayı öğretmek değil midir bu?... Bilirsin, bu adamların hayatlarını, kendilerini mahvetmiş olması kötü, işte, hayatlarının ne yön alacağını *umursamamalan* rezillik...
>
> Güneydoğu Yakası hakkında hiçbir şey bilmeyip buraya gelen insanlar, bu hali görünce akıllarına gelen ilk şey [alay edercesine, abartılı korkmuş bir sesle], *"Eyvah! Arabamdan inmem!* Arabamı terk etmem! Çocuklarımın bu civarda olmasını istemem..." oluyor.

Günümüzde gettoda başarının bir numaralı göstergesi ve simgesi gettoyu arkada bırakıp gitmektir. Güney Yakası annelerinin en içten dilekleri çocuklarının bir an önce gettodan kaçmasıdır. Bazıları, sokağın günlük tehlikelerinden çocuklarını korumak adına onları kent dışı mahallelerde ya da Güney eyaletlerinin küçük kasabalarında yaşayan akrabalarının yanına sürgüne yollamakta tereddüt etmez.

Fransa'nın perişan *cité*'lerinin sakinleri ile Amerika'nın kırık dökük gettolarının sakinlerinin verdiği tepkilerdeki benzerlik, iki grubun da toplumda alt sınıflara ait olmasıyla, simgesel mahalle hiyerarşisinin en dibinde yer alan cezalı ve cezalandırıcı bölgelere sürülmüş olmalarıyla, üzerlerine oturdukları mahalleyle ilgili bir yafta yapışmış olmasıyla açıklanabilir; bu yafta, Fransa'da tacizkâr "*cité*-getto" söyleminin, Amerika'da aşağılayıcı "sınıfaltı" lafazanlığının aşırıya vardırılması, yayılması yüzünden gittikçe güçlenmektedir (Bachmann ve Basier 1989; Kornblum 1984; Wacquant 1992a). Her iki yerleşimin kendi ülkelerinde kapladığı toplumsal-simgesel ve fiziksel mekânın konumu türdeştir, bu da bunlara bakış açısının türdeşliğinin ürünüdür, söz konusu bakış açısına ise, bu mekânların yapısında benzer şekilde konumlanmış noktalardan çizilen manzara resimleriyle ulaşılmıştır (Bourdieu [1987] 1989).

... ölçekteki, yapıdaki ve işlevdeki derin farkları maskeler.

Fakat sosyal morfoloji ile toplu temsil kayıtlarında ortak özelliklere sahip olan bu iki aile, derin yapısal ve işlevsel farklar barındırır,

öyle ki insan bu yakınsamanın sadece yüzeyde olduğunu, aslında farklı türlere mensup sosyomekânsal numuneleri karşılaştırdığımızı ileri sürmek zorunda kalır; kent "elmalarıyla armutlarını" aynı sepete koymaya benzer bunları karşılaştırmak. Söz konusu farklardan beşi üzerinde kısaca duracağım. Bunlar, hem Fransız işçi sınıfı banliyöleri hem de siyah Amerikan gettosu, etnik kökenin ön plana çıkartıldığı hakaretamiz imgeleri, ekonomik darlığı, toplumsal yersizleşmeyi bünyesinde birleştiren, "zor yoluyla oluşturulmuş yerleşimler" olsalar bile (Pétonnet 1982: 126) bu gruplaşmaların (yeniden)üretim tarzlarının, bileşimlerinin ve kısıtlamalarının aynı doğaya sahip olmadığını, aynı ölçekte işlemediğini ortaya koyacaktır.

1. APAYRI ÖRGÜTSEL EKOLOJİLER

Öncelikle, boyutlarına bakarsak ABD gettoları ile Fransız *cité*'lerini birbirine benzetmek ağır sıklet ile tüy sıkleti karşılaştırmak gibidir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra küçülmesine rağmen Chicago'nun tarihî gettosu hâlâ 300.00 civarında insana ev sahipliği yapar, 110 kilometrekarelik bir alana yayılmıştır; New York gettolarında (Harlem, Brownsville, Brooklyn'de East New York, South Bronx gibi yerler) yaklaşık bir milyon siyah yaşar, Los Angeles'daki South Central, Watts gettolarında da (ya da güneydeki Compton) yüz binlerce siyah oturur; Latin Amerikalıları, renkli deriye sahip öbür göçmenleri saymıyorum bile; bunların sayısı hızla artmaktadır, kendi etnik mahallelerine tıkılmışlardır. Ayrıca sosyal koşulları siyahlarınki kadar istikrarsızdır. Bu kıstasa karşın, en büyük Fransız *cité*'leri, yani Paris'in hemen dışındaki yerleşimlerin, Lyons'nun, Lille'in, Toulouse'un çeperindeki sanayi mahallelerinin, Marsilya'nın kuzey mıntıkalarının nüfusu epey mütevazıdır. 1982 yılında Quatre mille 13.000 civarında insan barındırıyordu, yaklaşık 0,35 kilometrekareye yayılmıştı. Bu rakamlar, Kızıl Kuşak yerleşimlerinin ortalamasına yakındır. Vénissieux'daki Les Minguettes kulelerinin oluşturduğu yığında 35.000 kişi yaşıyordu; ülkedeki toplu konut projelerinin en yoğun nüfuslularından birisidir. "*Cité*-getto" söyleminin *cité*'leri gettolar üzerinden palas pandıras tanımlamasının aksine, Fransa'da hiçbir *cité*'nin boyutu, herhangi bir Amerikan gettosunun onda birine bile ulaşmaz.

Bu boyut farklılığının, tipik Fransız şehri ile Amerikan metropolü arasındaki ölçek farkından kaynaklandığı itirazı seslendirilebilir: Amerika her şeyin devasa ölçülerde olduğu bir kıta-devlet değil mi-

dir? Bütünüyle değil. Çünkü bu ölçek uyuşmazlığı esasen banliyö ile getto arasındaki derin *işlevsel ve ekolojik farkların* bir dışavurumudur. Yalıtılmış olsalar da Fransız *cité*'leri, etraflarındaki kent dokusuyla alışverişte bulunmadan kendi sosyal adetlerini sürdürebilecek kadar etraflı bir işbölümüyle donatılmış çok işlevli topluluklar değildir. Ekonomik ve kültürel üretim yapılan özerk merkezler olmaktan uzaktırlar; birleşik bir kentsel-sınai çevre düzeninin çeperine serpilmiş toplu konut korulukları, *yerleşim adalarıdır*. Bu çevreyle zorunlu olarak uzamın toplumsal kullanımlarını birbirine karıştırma eğilimi taşıyan düzenli işlevsel ilişkiler sürdürürler; böylece insanları bir arada tutarlar; dolayısıyla insanlar arasında sürtüşmelere de sebep olurlar, özellikle de anlaşmazlıklar, *pavillion*'lar (müstakil evler) ile *cité*'ler arasındaki sınırda çıkar. Quatre mille sakinlerinin çoğunluğu, bu yerleşimin dışında çalışıp tüketir; en yakın komşuları işçi sınıfı ya da küçük burjuva müstakil evlerinin sahipleridir; nüfusun başka katmanlarıyla temasa geçmek, günde birkaç saat de olsa yerleşimin kapalı atmosferinden kaçmak için yürüyerek toplu konut bölgesinden çıkmaları yeter.[21] Kendi kurumlar ağını geliştirmiş değillerdir; oysa bu ağ kısıtlanmış bir mekânın içinde günlük akışı örgütlemelerini ve erişimlerinin yasaklandığı dış kurumların eksikliklerini telafi etmelerini mümkün kılabilirdi.

Bunun aksine Amerikan gettosu, köhnemiş, tecrit edilmiş bir yaşam alanına sürgün edilen yoksul ailelerin toplandığı bir yer değildir sadece. Kendi toplumsal işbölümünü, (nispeten) kurumsal özerkliğini barındıran bir kıtadır; öyle ki büyük oranda kendine yeten bir birim olarak işlev görür. "Şehir içinde siyah şehir"[22] tarzını taşıyan Chicago'nun Güney Yakası, tecrit ettiği gruba özgü koca bir örgüt şebekesini kendi içinde barındır; dükkânlar, nakit büroları, okullar, kiliseler, yayınlar, yardım dernekleri, klinikler, siyasi teşkilatlar vesaire gibi. Bu örgütler, siyahların tarihsel olarak dışlandıkları toplumun başlıca kurumlarına koşutluk gösterir. Bu kurumlar, beyaz toplumun örgütlerinden epey aşağı düzeydedir, birçoğu da yok olmanın eşiğine gelmiştir; yine de gettonun, kendi çarkı içinde getto

[21] Üstelik, Calogirou (1989) ile Avery'nin (1987) belirttiği gibi gençlerin gözde etkinliklerinden biri budur. Gençlerin polisten en çok şikayet ettiği konulardan biri, düzen güçlerinin *cité* sahası içinde, buraya gelen toplu taşıma güzergâhlarında sürekli yaptıkları tacizkâr kimlik kontrolleriyle bu hareket kabiliyetini kısıtlamasıdır.

[22] Drake ve Cayton'un klasik eserinin başlığını, *Black Metropolis* ([1945] 1993), hatırlatıyor. Bu çalışma, yüzyılın ortasında Chicago'nun siyah gettosunun toplumsal yapısını, kültürünü ayrıntılarıyla inceler.

sakinlerinin günlük etkinliklerinin çoğunu kucaklamasını temin ederler. [Getto sakinlerinin] ilişkileri, esas olarak gettonun homojen toplumsal uzamında, özellikle de 'hane', 'tedarik' ve 'trafik' konularında oluştuğu için çoğunun dışarıyla çok az ilişkisi vardır.[23] Chicago Güney Yakası gençliğinin büyük bir kesiminin neden tümüyle etnik, toplumsal bir tecrit içinde yaşadığını bu durum açıklıyor: Şahsen tek beyaz bile tanımamalarını bir yana bırakın, mahallelerini bile nadiren terk ederler; devletin toplumu denetlemeye yönelik teşekkülleri (sosyal yardım, gözaltı kurumlarının işlevini gören devlet okulları, polis, ceza mahkemeleri, şartlı tahliye memurları) hariç egemen kurumlarla dönem dönem uzaktan temasları olur.

Siyah gettonun dışarıya kapalı bir mekân olması ve etno-ırksal homojenliği, Afrika kökenli Amerikalı topluluğunun evlilik stratejilerini düzenlemeye devam eden katı içevlilik kuralıyla iyice pekişmiştir. Siyahlarla beyazlar arasındaki evlilikleri yasaklayan son eyalet yasasının yürürlükten kaldırılmasından otuz yıl sonra (1967'de, Loving'in Virginia eyaletine açtığı davanın sonucunda Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla), siyah kadınların neredeyse hepsi (yüzde doksan yedi) siyah erkeklerle evlenmektedir (Farley 1996: 265). Bu davranış kalıbı Fransa'daki Kuzey Afrikalı göçmen kadınlar ile kızlarından epey uzaktır. Bunların çoğu kendi gruplarının dışından insanlarla evlenir ya da birlikte olur (Tribalat 1995: 126).

2. ETNİK DAĞILMA İLE ÇEŞİTLİLİĞE KARŞI IRKSAL TECRİT VE TEKBİÇİMLİLİK

Dahası, bu kentsel kıta bütünüyle yalnızca siyah olmak gibi kendine özgü bir özelliğe sahiptir. Oysa Fransa'nın popüler banliyöleri *temelinde çok sayıda etnik grubu* barındıran bölgelerdir; farklı milletler dirsek teması içinde yaşar, ayrıca bu durumun sebep olduğu sürtüşmeler de pekâlâ belgelenmiştir. ABD gettosu ise *etno-ırksal bağlamda bütünüyle homojendir*. Çünkü lanetli Kara Kuşak topraklarına tıkılmanın, gettoyu dışardan ayıran, sakinlerinin toplumun geri kalanı ile karışmasına fiziksel ya da ekonomik şiddetle engel olan bir bariyerin arkasına hapsedilmenin esas ölçütü köleleştirilmiş bir

[23] Antropolog Ulf Hannerz (1980: 102-6), modern kent yaşamının çatısını meydana getiren beş alan tanımlar: Aileler ve akrabalık, erzak tedariki ("insanların maddi kaynaklara erişimini düzenleyen asimetrik ilişkiler"), eğlence, komşuluk, trafik.

soyun evladı olmaktır. Bunun da görünür bir belirtisi vardır, yani deri rengine göre ayrım yapılır (Davis 1991). Kölelik çağının tarihî mirası ve sonuçta Amerika'nın toplumsal uzamında beyazlar ile siyahlar arasındaki bölünmenin fiziki uzama yansıması (Myrdal 1944; Horsman 1986; Fields 1990) gibi olgular bir yana getto bir ırkı belirli bir yere hapsetmenin mekanizmasıdır; lekeli addedilen bir sınıfın ayrı bir fiziki ve sosyal uzama kapatılmasını amaçlayan bir aygıttır, ki o sınıfın toplumun öbür kesimleriyle karışması, onlara da "ahlaksızlık aşılaması" engellensin. Söz konusu mekanizmanın, bu altgrubu bütünüyle kuşatmak, güya hiçbir kan bağı taşımayan "toplulukları" birbirinden tamamen ayırmak meselesindeki hırsı buradan kaynaklanır. Chicago'da yasal bir *apartheid* yönetimi olsaydı uygulanan ayrımcılık mevcut duruma yakın olurdu, çünkü ırklar arası ayrım göstergesi doksan bir rakamına ulaşmıştır (azami rakam yüzdür), yarım yüzyıldır da fiilen yerinden kıpırdamış değildir.[24]

Bu bakımdan Fransız kent çeperindeki büyük toplu konutların en çarpıcı özelliklerinden biri etnik bileşimlerinin akıcılığı ile müthiş çeşitliliğidir. Bu özellikleri, onları Amerikan gettosunun karşı kutbuna yerleştirir. Fakat bunun aksine, "gettolaşmaya" dair panik söyleminin etkilerinden biri, birkaç yerel istisna dışında[25] *banliyölerin heterojen bir etno-ulusal nüfus hatta heterojen bir sosyal nüfus barındırdığı* gerçeğinin üzerini örtmek olmuştur. Seksenli yıllar biterken Paris'in dış kuşaklarındaki toplu konutların üçte birinde hâlâ beyaz yakalı çalışanların aileleri oturuyordu, ki bu rakam da bölgedeki tüm hanelerin beşte birine denk geliyordu; başkentin iç kuşaklarında beyaz yakalı çalışanlar bütün evlerin yüzde yirmi ikisini, kamu toplu konutlarının yüzde yirmi sekizini işgal ediyordu (Barrou 1992: 108-

[24] Ayrım (ya da "benzemezlik") göstergesi, çeşitli geçmişlere, kökenlere sahip insanlar şehirde her yere eşit dağıtılsa mahallenin nüfus dağılımını değiştirecek olan nüfus yüzdesini ölçer. Sınıflar birbirlerinden tamamen ayrıldığı zaman yüz rakamına ulaşır ve metropolün bütün blokları aynı etno-ırksal bileşime sahipse sıfır olur. 1980 yılında en büyük otuz ABD şehrinde siyahların benzemezlik göstergesi (beyazlara göre) yetmiş beş, hispaniklerin kırk dokuz, Asyalıların otuz dörttü (Massey ve Denton 1987). Karşılaştırırsak, kıta Avrupasındaki kamu toplu konutlarında en çok ayrıma uğrayan göçmenlerin benzemezlik göstergelerinin nadiren kırklara vardığını görürüz. Amerikalı araştırmacılar ise bu rakamları "entegre mahallelerin" özelliği olarak görür (Huttman 1991).

[25] Kuzey Marsilya'nın bazı mahalleleri, Roubaix'in iç kısımları gibi istisnalar sanayi tarihinin yerel özellikleriyle ilişkilidir. Bu durum ideografik bir çözümleme gerektirir ve kalabalık semtlerin genel evrimini tanımlayan bir kılavuz görevi göremez.

9). Bunun anlamı, orta sınıf ve işçi sınıfı ailelerin toplu konutlardan müstakil evlere geçmesinden sonra bina yapımını destekleyen *aide à la pierre* programının aksine bireysel kiracıları destekleyen *aide à la personne* programı, yabancı ailelerin bu konutlara akmasına neden olunca, toplu konutların sınıfsal eğrisinin giderek aşağıya inmesine rağmen, Fransız şehirlerinin kıyılarına serpilmiş *cité*'lerin nüfusunun bütünüyle proleterden meydana gelmemesidir.

Etnisite cephesine gelecek olursak, Fransız şehirlerinin çeperindeki büyük toplu konut projelerinin nüfusları hâlâ muhtelif sınıflar barındırır. Genelde Batı Afrika, Avrupa, Mağribi kökenli insanları bir araya getirirler; bazen kalıp yargılarla bunlara "*black, beyaz, beur* [arap]" da denir, fakat başka kökenlerden gelen insanlar da vardır. Fransa'nın eski Afrika sömürgelerinden gelen son göçmenler doksanların başından itibaren yabancılar içinde nüfus bakımından baskınlık kursa bile, bu yerleşimlerde on beş ila kırk milliyet bulmak mümkündür. Fakat her şey bir yana, medyanın çizdiği resmin aksine, mülksüzleşmiş banliyölerde yabancı aileler tekel kurmuş değildir; durumun bununla yakından uzaktan ilgisi yoktur. La Courneuve toplu konutlarında yaşayanların yaklaşık yüzde sekseni Fransız yurttaşıdır; Quatre mille'in güney kesiminde bile – ki buradaki ailelerin yüzde kırkı yabancıdır– Fransız aileleri çoğunluğu oluşturur. "Göçmen gettosu" olarak algılanan büyük toplu konutlarda da durum aynıdır. Örneğin Lyons çeperindeki Minguettes gibi: 1982 yılında 25.000'lik nüfusunun yüzde altmışı Fransızdı, yüzde yirmisi ise Kuzey Afrika kökenli yabancıydı. Aslında, bu gibi toplu konutların birkaç binasını merkez alan yüksek yoğunluklu odaklar dışında, Fransız topraklarında etnik bir topluluğun (ister yabancı ister yurttaş isterse ikisinin karması olsun) tamamen hâkim olduğu hiçbir bölge yoktur.

Bunun üç sebebi var. İlk olarak, Lapeyronnie ile Frybes'in (1990: 145 ve 154) belirttiği gibi, "Fransa'nın metropol bölgelerinde aynı zamanda küçük kasabalarında yabancı kökenli nüfuslar banliyölere dağılmıştır ve çoğunlukla banliyölerin içinde de dağılırlar," bunun sonucunda da "toplama bakılırsa, yabancıların yoğunluğu nispeten düşüktür." İkincisi, toplu konut yetkilileri, sıklıkla yerilen kötü şöhretli "göçmen gettolarının" oluşmasını önlemek için merdiven boşluklarını göz önüne almaya varana dek özenli bir idarecilik anlayışı benimseyerek titizlikle çalışmıştır; değişen ölçülerde etkili de olmuşlardır, gerçi zaman zaman tartışma uyandırmadıklarını ya da kimi aksiklikler yaşamadıklarını söyleyemeyiz. Bu yetkililerin amacı, yabancı kiracılar ile sorunlu denen aileleri (değişik yardım biçimlerine ihtiyaç

duyduğu gözüken aileler) sağa sola dağıtmaktı. Son olarak, her şey bir yana göçmenlerin, gözden düşmüş banliyö toplu konutlarında yoğunlaşması, konut piyasasında topluluklara göre kısımlaşmanın ürünü değildir. Bunun sebebi esasen, işçi sınıfının alt tabakalarında göçmenlerin kalabalık olmasıdır; ayrıca Fransız toplumuna dahil olurken, göçmenlerin barınma statülerini iyileştirmesi için tek yol o zamanlar hem maddi hem de simgesel olarak değer kaybeden toplu konutlara girmekti (Barrou 1992: 117-18). Bunun aksine siyahların getto içine kapatılması, Amerikan toplumunun bütün kurumlarında rastlanan ırk ayrımının dışavurumudur; ayrıca siyahlar sınıf merdiveninde üst basamaklara çıkarken bu ayrım pek de biçim değiştirmez: Altmışlardan sonra siyahların eğitiminin ve gelirinin artması, Afrika kökenli Amerikalıların beyazlardan tecrit edilmesini pek azaltmamıştır.[26] Fransa kentlerinde, konutlara erişim konusunda etnik ayrımcılık yapıldığı gerçektir, fakat renkli ırklara mensup ailelerin üyeleri ekonomik, kültürel sermayelerini geliştirdiği zaman bu ayrım büyük oranda zayıflar. Fransız topraklarında Kuzey Afrikalılara ya da siyahlara ait bir orta sınıf mahallesi olmaması bu tavrın kanıtıdır.

3. FARKLI YOKSULLUK ORANLARI VE DERECELERİ

Getto sakinlerinin maruz kaldığı dışlanma, ulusal "yarı-refah devletinin" bahşettiği sosyal korumanın ileri derecede eksikliğiyle pekişir,[27] ayrıca bu dışlanmanın ırk temelli olması, getto sakinlerinin yaşadığı yoksulluk oranlarının, yokluk derecesinin Fransa'da bir eşdeğeri bulunmamasının sebebini açıklar (ya da Batı Avrupa'nın herhangi bir sanayi sonrası ülkesinde). Bir önceki bölümde verilen işsizlik istatistiklerinin yakın olması, bu bakımdan aldatıcıdır. Resmî işsizlik oranlarının ötesine geçip çalışan nüfusun toplam nüfusa oranını hesaplarsak, işsizliğin sürekli artışına rağmen, La Courneuve yetişkinlerinin neredeyse yarısının doksanların başında işi olduğunu keş-

[26] 1990 yılında Birleşik Devletler'in en üst 207 Metropol İstatistik Bölgesinde siyahlarla beyazlar arasındaki benzemezlik göstergesi, yılda 15.000 dolardan az kazanan Afrika kökenli Amerikalılar için yetmiş ikiyken, 50.000 dolardan fazla kazananlar için altmış ikiydi (merkez şehirler için yetmiş dört ile altmış yedi). Ortabatıda, kara gettonun tarihî beşiğinde bu rakamlar sırasıyla seksen üç ile yetmiş ikiye ulaşmıştı (Massey ve Fischer 1999).

[27] Fransa ile Amerika'nın sosyal yardım sistemlerindeki farklılıkların sentezleyici bir analizi için bkz. Esping-Andersen (1990); McFate ve diğ. (1995).

federiz; Quatre mille *cité*'sinde iş sahibi olma oranı kuzey kesiminde yüzde kırk sekizdi, güney kesiminde ise yüzde kırkları tutturmuştu. Dolayısıyla en kötü şöhretli Kızıl Kuşak toplu konutlarından birinde çoğu aile ekonomik, toplumsal yaşama katılmıştır. Üçüncü ve dördüncü bölümlerde belirttiğimiz gibi Amerika'daki durumun bununla yakından uzaktan alakası yoktur.

Aynı yıllarda Chicago gettosunun kalbinde, Grand Boulevard semtinin 50.000 sakininin ancak yüzde on altısı ücretli bir işe sahipti. Ailelerin neredeyse yarısı resmî yoksulluk sınırının altında yaşıyordu (1989 yılında dört kişilik aile için bu sınır 12.500 dolar civarındaydı), ayrıca ortalama aile geliri şehir ortalamasının yarısına zar zor ulaşabiliyordu. 1987 yılında buranın ortalama aile geliri 7.000 dolar civarındaydı, ulus genelinde beyaz ailelerin ortalama 31.000 dolarlık gelirinin çok uzağındaydı. Güney Yakası ile Batı Yakası'nın toplam yetişkin nüfusunun yüzde elli yedisi büyük oranda sosyal yardımlarla hayatta kalıyordu, yüzde altmışı da ailesini doyurmak için yemek kuponlarına muhtaçtı. Ancak yüzde on ikisinin vadesiz hesabı, yüzde on yedisinin de tasarruf hesabı vardı; on aileden biri oturduğu evin sahibiydi; toplu taşımacılığın bariz eksikliklerine rağmen arabası olmayan hanelerin oranı üçte ikiydi. Binlerce aile, ki küçük çocuklu bekâr annelerin buradaki payı gittikçe artmaktaydı, akrabalarının evine sığınmış ya da evsiz kalmıştı, oysa şehir boş duran kamu evleriyle kaynamaktaydı.

Amerikan gettosu sakinlerine tıbbi bakımın, toplumsal imkânların yeterince ulaşmamasının etkisini, ayrıca yaşam koşullarını Fransız banliyösü sakinlerinin koşullarından ayıran uçurumu iki istatistik verisi başarıyla özetler: Babasız ailelerin oranı ile bebek ölüm oranı. La Courneuve'deki hanelerin yüzde altısında tek bir ebeveyn vardır, oysa Chicago gettosunda aynı oran semte bağlı olarak yüzde altmış ile yüzde seksen arasında değişir, bunların büyük çoğunluğu da federal yoksulluk sınırının *yarısının altında* yaşar. Paris'in iç kuşaklarındaki toplu konutlarda bebek ölüm oranı Île-de-France bölgesinin oranından yüksek değildir (binde sekiz), üstelik bu rakam yirmi sene içinde yarı yarıya düşmüştür. Chicago Güney Yakası'nda bebek ölümü oranı yükselişte dir, doksanların ilk yarısında binde otuz sınırını aşmıştır; bu rakam, Illinois eyaletindeki beyaz çocuklar için belirlenmiş resmî oranının üç katıdır.

4. SUÇ VE TEHLİKE

Banliyölerin "gettolaştığını" söyleyen tezin yandaşlarına göre *cité*'lerde hüküm sürdüğü söylenen güvensizlik ortamı *cité*'lerin yoksul Amerikan mahalleleriyle yakınsamasının ana belirtisidir. Belirli yayınlara inanacak olursak, Fransız kent çeperinde işçi sınıfının oturduğu büyük toplu konutlar birdenbire şiddet, ahlak çöküntüsü yuvasına dönüşmüş, iç barışa ağır tehdit oluşturacak kadar cumhuriyetin yasal düzenini hiçe sayan bir "kanunsuzlar potası" haline gelmiştir. Dolayısıyla haftalık *L'Express* dergisi Kasım 1990 sayılarından birinin kapağına "Haydutlar: Gettoya Sürüklenmek" başlığını attı. Burada da ampirik gözlem, *cité*'lerin günlük gerçekliği ile medyanın bu yayınları arasındaki geniş uçurumu açığa çıkarmaktadır. Siyah Amerikan gettosunun doksanların başındaki durumundan bahsetmiyorum bile; o dönemde şiddet suçları salgın hastalık düzeyine ulaşmış, başlangıç aşamasında olan bir iç savaşa denk hale gelmişti; Avrupa'da ise buna koşut bir durum yoktu (Birleşik Devletler tarihinin standartlarına göre bile aşırı bir durumdu).

Medyanın mülksüzleşmiş banliyölerde gelişigüzel halk şiddeti diye paldır küldür tanımladığı şeyle, yasal çerçevenin sınırındaki saldırgan davranışlar, ufak tefek hırsızlıklar (zorla araçlara girmek, araba ve motorsiklet çalmak, yaygınlaştıktan sonra cep telefonu çalmak), kamu tesislerinin yağmalanması, kimi binalarda yoğunlaşmış soygunlar ile düşük çaplı uyuşturucu ticareti kastedilir, aynı zamanda gençler arasındaki itiş kakışlar da bu kapsama alınır, gerçi bu olaylar işçi sınıfının erkeklik gösterilerini andırmaktadır, dolayısıyla suç davranışı olarak nitelendirilmekte acele edilmemelidir (Mauger ve Fossé-Polliak 1983). Yedinci Bölüm'de göstereceğim gibi, Quatre mille'i kaplayan güvensizlik hissini besleyen unsurlar, örneğin sakinlerinin toplumdan uzak olma duygusu, mahallenin yıpranmış ekolojisi ve şehrin bütün hastalıkları için gençleri günah keçisi kılan küçük kanunsuzluklardır. Silahlı soygunlar nadiren gerçekleşir (tüm kasabada yılda ortalama yirmi civarı), ölümle sonuçlanan ciddi suçlar olağan değildir. Aslında La Courneuve'ün genel suç oranı ulusal ortalamanın çok az üstündedir; ayrıca soygunlar, mülkiyetle ilgili öteki suçların ortalaması Paris ortalamasının gayet altındadır (Avery 1987: Yedinci Bölüm).

Amerikan gettosunda fiziki şiddet elle tutulabilir bir gerçektir.

Gündelik varoluşun tüm parametrelerini altüst eder.[28] Metrodan inip Chicago Güney Yakası'nda sessizce dolaşmak, insanlarla sokakta ya da evlerinin önünde konuşmak hayal edilebilir bir şey değildir; fakat bunu La Courneuve'de ya da Paris, Lyons, Toulouse banliyölerinin *cité*'lerinde yapabilirsiniz. Gettoda soygunların, saldırıların, cinayetlerin sıklığı o kadar yüksektir ki kamusal alan fiilen ortadan kalkmıştır. Kara getto sakinlerinin hayatlarını buna göre düzenleyip nasıl dışarı çıkmaktan, toplu taşımacılıktan ve park içinden geçmekten elden geldiğince kaçındıklarını ikinci ve dördüncü bölümlerde anlattım. Evlerinin pencerelerini, girişlerini ağır, metal kapılar, parmaklıklar korur; buna benzer önlemler dükkânlarda da alınır (neredeyse bütün dükkân sahipleri müşterileri gözlemek için özel güvenlik elemanı tutar). Güney Yakası'nın merkezinde çeteler ile uyuşturucu satıcılarının arasında kesintisiz süren çatışmalar, ateşli silahların sıklıkla kullanılması yüzünden ölümcül bir kent gerilla savaşı düzeyine gelmiştir; getto sokaklarında tabanca, çifte, hatta Uzi cinsi küçük makineli tüfekler bulmak zor değildir. 1990 yılında cinayet oranı astronomik seviyelere ulaştı. 100.000 kişide 100 oranını geçti; bu rakam ulusal ortalamanın on katı, Fransa'nın ya da komşusu Avrupa ülkelerinin ortalamasının ise yetmiş beş katıdır. Şehirdeki siyah gençler için başta gelen ölüm sebebi cinayettir. Büyük toplu konutlarda silahların ateşlenmesi o kadar yaygındır ki çocuklar kurşunlardan kaçmak için kendilerini yere atıp yerde nasıl yuvarlanacaklarını daha küçük yaşlarda öğrenir. Okullar gibi kamu binaları da şiddetten nasibini alır. Okulların girişine metal dedektörleri kurmak, binadan binaya geçerken üst aranması ve koridorlarda polislerin devriye gezmesi bile şiddetin her yere nüfuz etmesini engelleyememiştir: Her yıl birkaç düzine öğrenci liselerinin bahçesinde ya da yakınlarında ateşli silahla vurulur.[29]

[28] Elinizdeki kitabın yedinci ve dördüncü bölümlerine ilaveten daha fazla ayrıntı için bkz. Wacquant (1992a); Adler (1995). Siyah Amerikan gettosunun "şiddet kültürü" olarak görülebilecek fakat toplumdan tamamen sürekli olarak dışlanma bağlamında açıklanabilecek olgu için bkz. Lane (1986).

[29] Chicago'da ölümle sonuçlanan böyle bir hadisenin eğitici analizi, medyadaki farklı yankıları, hukuksal ve toplumsal açıdan ele alınışı için bkz. Hagan ve diğ. (2002).

5. KENT POLİTİKASI VE GÜNLÜK YAŞANTININ ÇÖKÜŞÜ

XX. yüzyılın son diliminde getto ile banliyö arasındaki çarpıcı zıtlıklardan sonuncusu, gettodaki mesken stokunun, toplumsal altyapının, günlük yaşantının müşkül durumudur. Amerikada ortalama bir yoksul mahallenin kent dokusu Fransa'nın en berbat banliyölerinden çok daha kötü durumdadır; öyle ki Avrupa'dan bakıldığında, yüzyıl sonu kara gettosunu meydana getiren çok yönlü kent çölleşmesi süreci hakkında doğru bir fikir oluşturmak zordur.

1965-1968'in büyük ırk ayaklanmalarından yirmi beş yıl sonra New York'un, Chicago'nun, Philadelphia'nın ya da Detroit'in tarihî Afrika kökenli Amerikalı mahalleleri, yoğun bombardımana maruz kalmış bir "savaş bölgesi" görüntüsüne sahipti, ki mahalle sakinlerinin kullandığı bir ifadedir bu: Çöp, moloz yığılı boş arsalarla dolu millerce uzunluğa sahip caddelerde sıralanan terk edilmiş ya da yıkık binlerce bina, yanmış dükkânların iskeletleri, çürümüş ya da paslanmış atölyeler, girişlerine tahta çakılmış evler, kırık dökük kaldırımlar ve geceleri sönük bir ışıklandırma cansız bir manzara oluşturur. Sokaklar, köprüler, tüneller, kanalizasyon, raylar, ayrıca "planlı daralma" politikasının kapsamında kapatılmadan bırakılan itfaiye binaları, karakollar, hastaneler, okullar; hepsi aynı şekilde yıpranmış, köhnemiştir; yetmişli yılların ortasında büyük şehirlerin girdiği mali kriz dolayısıyla başlatılan "planlı daralma" politikasının gettoya reva gördüğü bütçe kesintileri haddinden büyüktü. Barınma ile kent gelişimine ayrılan federal ödeneklerin son yirmi yılda keskin, sürekli bir düşüş gösterdiğinden ise bahsetmeye gerek bile yok (Slessarev 1997). Lyndon Johnson'ın Büyük Toplum projesinin kanatları altında başlatılmış, gettoyu desteklemeye yönelik kamu programlarının çoğu doksanların ilk yarısında ya tamamen ortadan kaldırılmıştır ya da içleri boşaltılmıştır.

Kentlerde bu gibi çorak arazilerin oluşması, bunun da metropolün göbeğinde yeşilliklerin, "kırsal alanların" canlanmasına yol açması,[30] Fransa'da akla gelecek şey değildir. Burada alanların idaresi katı (kimileri boğucu bir raddeye vardığını söyler) siyasal-bürokratik denetim altındadır. Bu iş için yerel, bölgesel, ulusal kurumlar görevlendirilir, ayrıca devlet görevlileri sorumlu tutulur. Barınmaya gelecek olursak: Ülkede kiraya verilen meskenlerin yüzde kırk beşi-

[30] Camilo José Vergara (1995), büyük sanayi şehirlerinin göbeğinde kırsal nitelikli "yeşil gettoların" tomurcuklanmasını çarpıcı bir şekilde resmeder.

nin kamu sektöründe olması, evlerin köhneleşmesinin, köhneliğin geniş ölçekte yayılmasının kolay olmadığı anlamına gelir. Paris'i çevreleyen Kızıl Kuşak kasabalarında, Fransız şehirlerinin benzer sanayi yerleşimlerinde kamudan kiralanan evlerin payı mesken stokunun üçte ikisini aşmaktadır; dolayısıyla alt sınıfların yaşam alanının bakımı ve idaresi meselelerine yerel yönetimler doğrudan el atmış olur.

Dahası, seksenlerin ortasından beri "hassas mahalleler" olarak yeniden adlandırılan bozulmuş işçi sınıfı banliyöleri, "Mahallelerin Sosyal Gelişimi" (Développement social des quartiers, DSQ) başlığı altında hayata geçirilen toplu bir onarım planının kapsamı içindedir. Bu plan sağlığa zararlı konutları azaltmış, hatta bazı bölgelerde alt-orta sınıfların toplu konut projelerinden ayrılmasını yavaşlatmıştır.[31] La Courneuve'de 1983 yılından itibaren Quatre mille'de iddialı bir ıslah girişimi *cité*'nin fiziki durumunu geliştirmeyi amaçlamaktadır. Binalar yeniden boyanmıştır, avlularına ışık gelsin diye önlerini açmak için kimileri yıkılmış ya da buna göre düzeltilmiştir. Kapıcı dairelerinin modeli değiştirilmiştir. Ana kulelerin etrafına çimenlikler, fundalıklar, oyun alanları serpiştirilmiştir. Bina cephelerindeki, dış alanlarındaki bu iyileştirmeler, şehir yönetiminin mahalleyi canlandırma çabasının parçası olarak maliyetini karşıladığı birçok etkinlik gibi (bilgisayar kursları, kadın gruplarının toplanabileceği yerler, müzik kulüpleri, akşam okulları, genç göçmenlere yönelik destek hizmetleri vesaire), toplumsal yaraları yara bandıyla kapamaktan pek farklı değildir, çünkü Quatre mille sakinlerinin acısını çektiği hastalıkları kökten tedavi etmezler; işçi sınıfının sosyal adetlerini sürdürme becerisini baltalayan kronik işsizliğe, sosyal güvenliğin azalmasına çare olmazlar. Fakat, mahalle sakinlerinin bir kısmının toplumda marjinalleşmesine yol açan süreci denetleme hünerini göstermesi bir yana, bu müdahaleler Amerikan yetkililerinin takındığı "iyi huylu ihmal" tavrının tam zıddı bir siyasi sorumluluk anlayışı ile ortak iradenin göstergesidir; kitabın ilk kısmında gördüğümüz söz konusu ihmal habis sonuçlar doğurmuştur. Ne tür eksiklikleri, giriftlikleri olursa olsun, DSQ programı ile doksanlı yıllarda Şehir Bakanlığı'nın gözetimi altında hayata geçirilen ardılları, tıpkı bunların sosyal yardım cephesinde tesis edilen muadili asgari gelir güvencesi programı (Revenu Minimum d'Insertion, RMI) (Paugam 1993) ile eğitim cep-

[31] Bu devlet programının başlangıcı, ilk aşaması için bkz. Lenoir ve diğ. (1989). Fransa'nın kent politikasının sonraki on yılına dair bir araştırma için bkz. Damon (2004).

hesinde oluşturulan ZEP (Zones d'Education Prioritaire [ayrıcalıklı eğitim sahaları]) programı gibi, Washington'ın şehirleri kaderlerine terk etme politikasıyla keskin bir zıtlık sergiler. Süregiden katı ırk ayrımıyla birlikte söz konusu boşlama politikası, neoliberal ekonomik yapılanma kapsamında siyah gettoda yaşayan kesimlerin sosyal hiyerarşide sınıf düşmelerinin iki ana sebebinden biridir.

SONUÇ: "FRANSIZ GETTOSU" SOSYOLOJİNİN UYDURDUĞU BİR SAÇMALIKTIR

Bu iki sürgün bölgesinin, yani Amerikan gettosu ile Fransız işçi sınıfı banliyösünün ekolojilerinin, örgütsel yapılarının, nüfuslarının, günlük yaşantılarının karşılaştırmalı analizi, her ne kadar bazı olaylar bakımından benzerlikleri olsa da, farklı dokulara, işlevlere sahip iki sosyomekân oluşumuyla karşı karşıya olduğumuzu akla getiriyor. Kendi ülkelerinde ikisi de yoksul bölgeler, çeşitli eşitsizliklerin üst üste bindiği yerler, toplumsal zorlukların, kişisel sıkıntıların biriktiği alanlar olsa da, nüfus yapılarını belirleyen, sakinlerinin marjinalleşmesini yöneten dışlama ve ayrım mekanizmaları aynı değildir. Siyah Amerikan gettosunun aksine Fransız banliyösü, *birleştirici bir kültürel kimlik* taşıyan, *örgütsel özerkliği, kendi kurumları* bulunan, *ırkların bir sınırla iki parçaya ayrıldığı* (yani yapay şekilde biyolojik kapsama alınan etnik sınıflar), *devlet tarafından resmen tanınan homojen* bir toplumsal oluşum değildir. Fransız şehirlerinin çeperindeki popüler *cité*'lerin görevi istenmeyen grupları hapsetmek olmamıştır hiçbir zaman, şimdi de öyle bir görevi yoktur. Oysa ABD metropolünün Kara Kuşağı, yedek işgücü deposu ve sosyal tortu çöplüğü (vasıfsız işgücü harcanabilir hale geldikten sonra) olarak hizmet etmeden önce, aşağılanmış bir sosyal sınıfa ayrılmış bir hazne olmuştur hep.

Muğlak oldukları, pek anlaşılmadıkları için her yere kolayca nüfuz edebilen Amerikan kavramlarının kaçakçılığını yapıp[32] bunları

[32] Bu hevesin son temsilcisi Éric Maurin'in yayımladığı kitapçıktır (2004). *Le Monde*, Fransa'yı yöneten seçkinlerin bu kitapçığı okuması gerektiğini buyurmuştur. Kitapçıkta "getto" terimi tutarsız bir şekilde karşımıza çıkar. Hem güya "bütün topluma sirayet etmiş ayrılıkçı gerilimleri" belirten şok bir söz olarak hem de sözüm ona Fransa'yı bulandıran "sessiz, genel bir toprak savaşına" ithafen kullanılır. Maurin'in eşitsizliğin mekân boyutu bahsi yanlış anlamalarla dolu kafa karıştırıcı bir yaklaşımdır. Konuyla ilgili etraflı araştırmaları görmezden gelip standart Amerikan "mahalle etkileri" konusunu temcit pilavı gibi tekrar ısıtıp önümüze sunmuştur. Oysa

Atlas okyanusunun ötesinden getirerek Fransa'da "gettoların" varlığından bahsetmek, Yurttaşlık Hakları devriminden sonra siyah Amerikalı kent topluluğunun yaşadığı istikrarsızlık ile Fransız şehirlerinin çeperlerindeki marjinalleşmiş nüfusların sanayi sonrası dönemdeki gidişatı için kesin bir teşhis koyulmasını zorlaştırır. Her şeyden önce, Amerikan toplumunun etno-ırksal bölünmesinin tarihsel özgüllüğünün üzerini örtüp gizlemek anlamına gelir. Bu ayrımın dört yüz yıllık bir seyri vardır. Hem mekâna, hem de kurumlarla teşekküllere kazınmıştır. Ayrıca hiçbir ara koşul kabul etmeyen[33] bu ayrımın, hem ırkları kutuplaştırmaya yönelik hem de ırksal kutuplaşmanın görüldüğü toplumsal stratejilerde ve devlet programlarında bir uzantısı mevcuttur. Ayrıca Fransa'da gettoların mevcudiyetinden bahsetmek, Fransa ile Birleşik Devletler arasındaki, kent tarihinden miras kalan ve iki ülkenin çok ayrı devlet yapıları ile politikaları yüzünden sürekli etkinlik kazandırılan farklılıkları da silmek demektir. Son olarak, sanayi sonrası dönemde dar gelirli konutlarının mevki değiştirmesi ile göçü haksız yere aynı kefeye koymak anlamına da gelir. Oysa bu iki "sorunun" birbirlerinden ayrı tutulamasalar bile birbiriyle karıştırılması mümkün olmayan sosyal dinamiklere boyun eğdiğini her bulgu göstermektedir (Wacquant 1995b). Fransız işçi sınıfı banliyöleri, "hatalı entegrasyonun" acısını çeken ikinci nesil göçmenlerin eridiği pota olmaktan önce *kitlesel işsizlik yaşayan ikinci neslin* depolandığı bir ambardır. Hem postkolonyal göçmenlerin toplu konut projelerinden çıkıp giden çocuklarının toplumda yükselmesi (Santelli 2001), hem de bunların *cité*'lerde sıkışıp kalan kardeşlerinin Fransa hükümetinden "etnik" grup olarak değil tam vatandaş olarak muamele görme yönündeki ısrarlı talepleri bu teşhisi maskelemiştir.

eldeki veriler, Fransız kentlerinde orta sınıfların dağınık olduğunu, öteki sınıflarla karıştığını tutarlı bir şekilde göstermektedir. Kitapçık, mekânsal farklılaşma, ayrım, eşitsizlik, sınıf değiştirme kavramlarını birbirine karıştırmıştır; yoksul gettolarla şık gettoları aynı kefeye koymuştur; bunu, neredeyse yüzyıldır mevcut olan üst sınıf bölgelerinin oluşturulması için yeni bir müdahale politikası gerektiren yeni ve meşum bir gelişme olarak sunmaktadır.

[33] Aşağı soy kuralının [melez çocukların o toplumda aşağı görülen ırka mensup sayılması —*çev. notu*] katı bir şekilde uygulanması, yani "bir damla siyah kanı" taşıyan herkese siyah kimliği veren bu köleliği mazur gösterme aygıtı yüzünden, *mulatto* (siyah ırk beyaz ırk melezi) ya da *metis* (kırma) sınıfları Amerikan toplumunda sosyal bakımdan tanınmış değildir, oysa "siyahlar topluluğunun" tümüne yakını melezdir (Afrika kökenli Amerikalıların dörtte üçünün soyunda siyah olmayan ataları vardır). F. James Davis'e göre (1991) bu vaka dünyada benzersizdir.

Vermischte Bemerkungen[34] adlı kitabında Ludwig Wittgenstein, "dilin her olgunun aynı görünmesini sağlama gücünden sakınmamızı" tavsiye eder (Wittgenstein 1977: 14-15). Bu uyarı "getto" terimi için bilhassa yerindedir. Bu terimin Fransa'da şehrin dönüşümüyle ilgili tartışmalarda denetimsiz kulanımının, bu kelimeye bilimsel olarak sahte ve siyasal olarak sorumsuz anlamlar yüklenmesinin ana etkisi, yerleşik işçi sınıfı bölgelerinin çözülmesi sürecini belirsiz hale getirmek ve banliyöleri simgesel gettolara çevirmeye eğilimli yaftalama anaforunu kuvvetlendirmek olmuştur.

[34] Türkçe baskısı için bkz. *Yan Değiniler*, çev. Oruç Aruoba, Altıkırkbeş, 1999 —*çev. notu.*

6 YAFTA VE BÖLÜNME
Chicago'nun Merkezinden Paris'in Çeperlerine

Sımsıkı iç içe geçmiş iki eğilim, son yirmi yılda Batı Avrupa şehirlerinin çehresini yeniden şekillendirmiştir. İlki, muhtelif eşitsizliklerin beklenmeyen dirilişi ile yeni sosyoekonomik marjinallik biçimlerinin billurlaşmasıdır. Bunların açık seçik bir "etnik" bileşeni bulunduğu, mekânsal ayrım ile toplumsal huzursuzluklardan beslendikleri (karşılığında da bunları besledikleri) algısı geniş çevrelerde hâkimdir. İkincisi, ırkçı ideolojiler ile yabancı düşmanlığının ani yükselişi ve yaygınlık kazanmasıdır. Uzun süreli işsizlik oranlarındaki artışa, kalıcı yerleşim hakkı kazanan göçmen nüfusun çoğalması eşlik edince bu düşmanlıklar gündeme gelmiştir; oysa bugüne kadar göçmenlere, geldikleri toplumlara dönme niyeti taşıyan "göçmen kuşlar" olarak bakılıyordu (Castles 1984; Hadjimichalis ve Sadler 1996).

Bu "yeni tür yoksulluğun" yapıları (Marklund 1990) bütünüyle aydınlatılmış değildir, fakat bu yapıların gözlemlenen tezahürleri ulusal sınırların ötesinde, sayısız bariz ortak nokta sergiler. Uzun süreli işsizlik, geçici ve düşük ücretli işlerin çoğalması, aynı alt sınıf ailelerde, mahallelerde birden fazla mahrumiyet türünün birikmesi, toplumsal ağların güdükleşmesi, kişisel bağların gevşemesi, son olarak da, sosyal sigorta, kamu yardımı gibi yürürlükteki programların, içine düşülen darlığı, kimi kesimlerin tecrit edilmesini iyileştirmek ya da denetlemek konusunda yaşadığı zorluk: Neredeyse bütün gelişmiş toplumlarda bu görüngülerin hepsi değişik oranlarda gözlenebilir.[1] Aynı zamanda, "Avrupa'da ırkçılığın" yükselmesine dair bütün kıtayı saran endişeler ifade edilmiştir. Bu endişeler, göçle, ulus kavramının girdiği krizle, ekonomide süregiden post-Fordist dönüşümün çeşitli yönleriyle ırkçılık arasındaki tarihsel, işlevsel bağlar hakkında yeni kuramlar ortaya konmasını tetiklemiştir (örneğin, Bovenkerk ve diğ.

[1] İngiltere'de, Hollanda'da, İtalya'da, Fransa'da, Almanya'da "yeni tür yoksullukla" ilgili tartışmalar için sırasıyla şu kaynaklara bkz. Townsend ve diğ. (1987), Engsbergen (1989), Mingione ve Morlicchio (1993), Paugam (1993), Alisch ve Dangschat (1998). Kıtanın manzarasını sunan, Avrupa Komisyonu'na hazırlanmış çalışma için bkz. Room (1990).

1990; Balibar 1991; Wieviorka 1993; Musterd ve diğ. 1998).[2]

Yeni kent içi dışlama türlerinin, etno-ırksal ayrım ile mücadelenin ani yükselişiyle tesadüf etmesi, Avrupa yoksulluğunun "Amerikanlaştığı" düşüncesinin ilk bakışta akla yatkın gözükmesine yol açmıştır; yani siyah gettoyla (hatalı şekilde) eş tutulan bir ayrımın, yoksunluk, şiddet kalıbıyla aynı çizgiyi izlediği söylenmiştir. Dolayısıyla çoğu Avrupalı analist ile yorumcu (gerçi kesinlikle hepsi değil), ülkelerindeki kent koşulları ile kent içi münasebetlerin mevcut kötüleşmesini anlama çabalarına analitik destek almak için yüzlerini Birleşik Devletler'e çevirmiştir. Bu tavır, yeni (ve daha eski) Amerikan sosyalbiliminden kavramların, modellerin, bazen de hazır kuramların Atlas okyanusunun karşı kıyısına sızmasına yol açmıştır.[3] Bu düşünce ithali Fransa'da, kaygıların, kafa karışıklılarının hâkim olduğu kamusal bir tartışma alanında özellikle görünür haldedir. Bu tartışmalar, dar gelirli ailelerin yaşadığı büyük toplu konutları, yani günlük konuşma diliyle *cité*'leri barındıran köhne işçi sınıfı semtlerinde göçmen "gettolarının" varsayılan oluşumu hakkındadır; ayrıca Belçika, İtalya, Almanya gibi bazı komşu ülkelerde de aynı tartışmalar sürmektedir. Büyük Britanya'da "sınıfaltı" kavramının yaygınlık kazanmasında, bu terimin Hollanda'ya da sokulmasında aynı durumu teşhis ediyoruz; işsizlik, etnik ayrımcılık, mahallelerin çöküşü gibi olayların art arda gelmesi sonucunda ulusal yurttaşlık düzeninin üzerine binen baskı bu terimle tanımlanmaktadır.[4] Fakat, kavramların bu şekilde ödünç alınması, sarsak bir analitik iskelet kurulması-

[2] Yükselen siyasi endişenin Avrupa Birliği'nde idare katında bir ifadesi, 1997 yılında Avrupa Irkçılığı ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi'nin kurulmasıdır. Viyana merkezli bu kuruluş, üye ülkelerde ırkçılık tezahürlerini ölçen güvenilir, tutarlı veriler toplamakla yükümlüdür.

[3] Örneğin, Fransa'da ilk Chicago ekolü (iki dünya savaşı arasındaki dönemde), halkın şehirlere duyduğu ilgi artıkça, düşünsel sahanın kimi kesimlerinde epey tutulur hale gelmiştir (Louis Wirth'in *The Ghetto*'su ile kent ekolojisi dalını kuranların yazılarından oluşan antolojinin çevrilmesi durumu göstermektedir), gerçi son yirmi yılda kuramsal eleştirilerin birikmesiyle, Birleşik Devletler'in kent araştırmaları sahasının ileri kesimlerinde bu paradigma büyük oranda gözden düşmüştür (örneğin bkz. Gottdiener ve Feagin 1988, Walton 1990, Flanagan 1993).

[4] Geçen bölümde, Fransa'daki "gettolarla" ilgili karmaşık tartışmadan bir enstantane verdim, ayrıca "*cité*'-getto" mitinin ayrıntılı bir eleştirisi için Wacquant (1992b) kaynağına bakabilirsiniz. "Sınıfaltının" billurlaşmasıyla ilgili tartışmanın haritası İngiltere için Dahrendorf (1989) ve Westrgaard (1992) tarafından, Hollanda için Engsbergen ve diğ. (1993) tarafından çizilmiştir (bu ülkelerde terimin kazandığı anlam, Birleşik Devletler'dekinden epey farklıdır).

na sebep olur; çünkü belirlenmesi gèreken olgu hakkında yerli yersiz varsayımlar ileri sürülür: Amerikan kökenli kavramsal bir tabir olan "ırk ilişkileri" ile bunun türevleri, Avrupanın kent gerçeklikleri üzerinde nüfuz kazanır; Amerika'nın geleneksel kavram kategorilerinin en başta kendi kapılarının önünde analitik bir gücü olup olmadığı ise ayrı bir meseledir (ya da yarı akademik "sınıfaltı" masalı gibi daha yeni düşüncelerin bir hükmü var mıdır ki).

AVRUPA ŞEHRİNDE YOKSULLUĞUN "AMERİKANLAŞMASI"?

Bu soruyu yanıtlamanın ya da en azından düzgün bir şekilde sormanın en iyi yolu, kent eşitsizliği ile marjinalliğinin günümüz biçimlerini sistemli, gözlemsel yöntemlerle, farklı uluslara bakarak karşılaştırmaktır. Bu karşılaştırmanın temel alacağı tasarımın; (i) bir kıta için şekillendirilmiş analiz aygıtının başka bir kıtaya tümüyle aktarılabileceğini varsaymaması; (ii) bütün "ulusal" kavramsal araçların içinde, her ülkenin tarihini, sınıf mücadelesini yansıtan ona has toplumsal, siyasal ve ahlaki varsayımlar barındırdığı gerçeğine karşı hassas olması; (iii) toplumsal hareketsizlik ve kent mülksüzlüğünün anlamlarına ve bunlarla ilgili canlı deneyimlere tutarlı şekilde kulak vermesi; (iv) bireysel stratejileri ve ortak güzergâhları metropolün yerel toplumsal ve mekânsal yapısına olduğu kadar devletin ve piyasanın ulusal ölçekli çerçevelerine de oturtmaya çalışması gerekir.

Bu bölüm, Amerika'nın "Kara Kuşağı" ile Fransa'nın "Kızıl Kuşağındaki" kent içi sürgün yerlerinin toplumsal ve zihinsel yapılarını analiz ederek kent marjinalliğinin karşılaştırmalı sosyolojisine bu türden bir katkı yapmayı amaçlıyor. Daha önce belirtildiği gibi, "Kara kuşak" terimi burada, Birleşik Devletler'in Kuzeydoğusu ile Ortabatısının büyük şehirlerindeki tarihî "kara gettonun" kalıntılarını tanımlamak için kullanılmıştır (Clark 1965), yani metropol merkezlerinde Afrika kökenli Amerikalıların yaşadığı yoksul semtleri anlatır. XX. yüzyıl biterken Kuzey Amerika'daki yoksulluğa, ırk ayrımına dair bilim, siyaset, kamuoyu tartışmaları genelde bu yerleşimler etrafında dönmüştür (Holdt 1985; Wilson 1987; Moore ve Pinderhughes 1993).[5]

[5] Chicago'nun geleneksel "Bronzeville'inin" dışında yer alan, siyah orta sınıflarla üst sınıfların yaşadığı ayrı mahallelerin "hipergettoyla" nasıl ilişkilendirilip post-Fordist metropolde siyah Amerikalıları barındıran, yeniden yapılandırılmış, merkezden uzaklaştırılmış bir mekâna sahip, toplumsal açıdan farklılaştırılmış bir tertibatın oluşturulmasıyla ilgili zorlu meseleyi bir kenara bırakıyorum. Bununla daha sonraki

"Kızıl Kuşak" ifadesi sadece, Fordist dönemin zirvesinde Fransız Komünist Partisi'nin tarihî kalesini oluşturan, Paris'in dış halkalarındaki kasabalara atıfta bulunmaz, daha çok, tıpkı komşu uluslarda olduğu gibi Fransa'da da "işçi *cité*'lerinin" geleneksel örgütlenme şekline gönderme yapar (Magri ve Topalov 1989). Bu örgütlenme şekli, apaçık tanımlanmış, sınırları belli olan bir yaşam alanında somutluk kazanır. Bu yaşam alanına, sanayi işlerinde çalışan yoğun erkek işçi nüfusu, güçlü emekçi kültürü, dayanışmacı sınıf bilinci demirlemiştir, ayrıca söz konusu örgütlenme şekli farklı nüfusların sivil teşkilatlanmasıyla damgalanmıştır, çünkü hem sendika tabanlı örgütlerin hem de belediye örgütlerinin meydana getirdiği yoğunluklu şebeke işin, evin, kamu hayatının sıkıca bütünleşmesini sağlamıştır İşçi sınıfı ailelerinin oturduğu çeperdeki bu sanayi(sizleştirilmiş) semtlerinde kent içi eşitsizlikler ile huzursuzluklar seksenli yıllarda bir araya gelip bütünleşti, dolayısıyla o on yıllık dönemde ve sonrasında, banliyö sorunu Fransa'da en acil kamu meselesi haline gelmiştir.[6]

Hem Amerikalı siyahların gettosu hem de Fransız işçi sınıfı banliyösü tarihî yapılardır; hiç değişmeyen arketipler değil. O halde incelememizi hem bir zamana hem de bir mekâna bağlamak adına belirsiz genellemelerden kaçınmak gerekir, çünkü bunları kanıtlamak ya da çürütmek zordur. Kitabın ilk kısmında, Yurttaşlık Hareketinin şaşaalı döneminin ardından gelen çeyrek asırda siyah Amerikan gettosunun yapısal dönüşümünü, günlük yaşantısındaki değişimleri açıklayıp belirttim. İkinci kısımda, XX. yüzyıl biterken kent yoksulluğu türlerinin Atlas okyanusunun Avrupa kıyısında Afrika kökenli Amerikalıların dışlanma modeline yakınlaştığını söyleyen tezi değerlendiriyorum. Yaptığım kesinlikle Amerika'nın "ebedi ve ezeli gettosuyla" Fransa'nın "daimi banliyölerini" eşleştirmek değildir. Daha çok, doksanların ilk yarısındaki Chicago (hiper)gettosuyla Paris'in (sanayi sonrası) işçi sınıfı çeperinin, kuramın yol gösterdiği gözlemler bağlamında karşılaştırılmasıdır.

Bu kıtalar ve uluslararası karşılaştırma –geniş bir yelpazeye

bir çalışmamda boğuşuyorum (*The Two Faces of Ghetto* başlığıyla yayımlanacak).

[6] Paris'in Kızıl Kuşağının tarihsel oluşumu için Stovall'ın (1990) Bobigny hakkındaki incelemesini okumak gerekir; yakın tarihli çözülüşü hakkında Bacgué ve Fol'u (1997). Jazouli (1992), seksenli yıllarda banliyönün kamu meselelerinin ön sırasına ilk kez yükselişini anlatıyor. Breton (1983), örnek Kızıl Kuşak kasabası La Courneuve'ün günlük hayatındaki bariz emekçi atmosferinin içeriden anlatımını sunuyor.

yayılan birincil, ikincil kaynaklardan elde edilen verileri kullanıyor– post-Fordist yapılanma döneminde Amerikan gettosu ile Fransa'nın işçi sınıfı banliyölerinde yapılmış nüfus sayımlarından, istatistik araştırmalarından, saha çalışmalarından çıkarılmış gözlemleri bir araya getiriyor. Amerikan tarafında analizimiz Chicago'nun Güney Yakası'na odaklanıyor; 1988-1991 yılları arasında burada etnografik bir saha çalışması yürütmüştüm. Güney Yakası geniş bir alana yayılan, metruk, tamamen siyahların yaşadığı 150.000 kişilik bir bölgedir. Bu insanların çoğu işsizdir; federal "yoksulluk sınırının" altında, aşırı mülksüzlük ile sistemli güvensizlik koşullarında yaşarlar; bu durumu ikinci ila dördüncü bölümlerde belgelemiştik. Fransız tarafına gelirsek, analizimiz Kızıl Kuşak kasabası olan La Courneuve ile bunun Les Quatre mille denen kötü şöhretli toplu konutlarını merkez alıyor. La Courneuve, Paris'in kuzeydoğusunda Komünistlerin hâkim olduğu eski bir kent dışı yerleşimdir. Başkent ile Roissy-Charles de Gaulle havaalanının arasındaki yolun orta noktasında, yoğun kentleşmenin, hızlı yoksullaşmanın görüldüğü bir sanayi bölgesinde yer alan 36.000 nüfuslu (yaklaşık beşte biri yabancıdır) bir kasabadır. Quatre mille'in dar gelirli evleri, yaklaşık yirmi hektarlık alana yayılmış iki yüksek bina kümesinden meydana gelir, yani "güney Quatre mille" ile "kuzey Quatre mille" diye ikiye ayırmak mümkün. On altı katlı otuz iki beton "bina" (ya da yerel halkın deyimiyle *barres*) yirmi altı katlı dört kule toplamda 3.667 daire içerir; bunlardan bin tanesi seksenlerin ikinci yarısında masraflarını devletin karşıladığı Mahallelerin Sosyal Gelişimi programı kapsamında yenilenmiştir. Ana binalar, devasa beton bloklardır, on dört ya da on altı kat yüksekliğindedirler, genişlikleri yaklaşık 180 metredir, bunlara ünlü yazarların, sanatçıların, bilimcilerin adı verilmiştir (Verlaine, Renoir, Debussy, Curie ve bunun gibi). *Cité*'nin inşaatı 1957'de başlayıp 1964'te bitti. Kuruluş amacı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa'nın başına dert olan konut kıtlığı sorununu çözmeye yardımcı olmaktı. Yirmi yıldan uzun süre Paris şehrinin mülkiyetinde kalmıştır. Şehir yönetimi burayı sorunlu nüfuslarını boşalttığı bir çöplük sahası olarak kullandı, özellikle de başkentin doğu semtlerinin kentsel dönüşümü yüzünden evlerinden olan alt sınıf ailelerin sürüldüğü bir yerdi. La Courneuve sakinleri bu durumun gayet farkındadır; sorduğunuz zaman hemen "Chirac [1978-1995 yılları arasında Paris'in Belediye

Başkanı] kurtulmak istediği bütün aileleri bize yolladı", derler.[7]

Chicago'nun ırklara göre katmanlaşmış merkezi ile Paris'in işçi sınıfı çeperinin ayrıntılı sosyografisini önceki bölümlerde, konuyla ilgili yayınlarda sundum; dolayısıyla aralarında koşutluk gösteren sayısız morfolojik özelliğe, gidişata ışık tutmuş oldum.[8] Özetlersek, iki bölgede de (i) nüfus hızla düşmektedir; (ii) gençlerin, kol emekçilerinin, vasıfsız hizmet işlerinde çalışanların ağır bastığı dengesiz bir yaş, sınıf yapıları vardır; (iii) büyük oranda "azınlık" ya da dış görünüşleri farklı nüfuslar barındırırlar (bir tarafta Kuzey Afrikalı göçmenlerle çocukları, öteki tarafta Afrika kökenli Amerikalılar); (iv) aynı dönemde ulusal, uluslararası kapitalizmin yenilenmesine bağlı olarak emek piyasasının dönüşüme uğraması ile sanayisizleşme yüzünden anormal derecede yüksek işsizlik seviyeleri sergilerler. Bu karşılaştırma aynı zamanda büyük yapısal, işlevsel, ekolojik farklılıkları da ortaya çıkarmıştır. Bu farklar, yoksullaşan Fransız işçi sınıfı banliyöleri ile siyah Amerikan gettosunun *farklı sosyomekânsal oluşumlar* olduklarını, birbirinden farklı kurumsal ayrım ve dışlanma dinamiklerine boyun eğdiklerini gösteriyor; ayrıca kara gettoda yoksulluğun, tecritin, muhtelif zorlukların daha yüksek oranda yaşanmasına sebep olurlar. Toparlamak gerekirse: Yüzyıl sonu Kara Kuşağa sürgün edilenler belirli bir etno-ırksal sınıfın üyeleridir; ayrıca hem sosyal sınıfları hem de sosyal statüleri bu durumlarını pekiştirir. Oysa Kızıl Kuşağa sürgüne gönderilenler genelde sosyal sınıfa göre belirlenir; üstelik bu durum da kamu politikaları sayesinde kısmen yumuşatılmıştır. Sonuçta, Kara Kuşak hem ırk hem de kültür bakımından yeknesak bir mikroevrendir, kurumsal yoğunluğu düşüktür, sosyal devletin buraya uzanan eli zayıftır; oysa Kızıl Kuşak hem etno-ulusal dağılım hem de sınıf bileşimi açısından karmadır; ayrıca kamu kurumlarının buradaki mevcudiyeti güçlüdür.

Bu bölüm okuyucuyu iki bölgenin de içine kadar sokarak, Fransız işçi sınıfı banliyöleri ile siyah Amerikan gettoları arasındaki baş-

[7] Acı ve sert geçen bir mücadeleden sonra Komünist belediye toplu konutların denetimini 1984 yılında eline geçirdi. O günden bu yana Quatre mille ile başkentin iç kuşağında bulunan benzer büyük toplu konutları kimin yöneteceği meselesi, Kızıl Kuşak şehirlerinin solcu belediyeleri ile merkezî hükümet arasındaki siyasi itiş kakışı ayakta tutan ana payanda olmuş, üzerinde anlaşamadıkları bir konu olarak kalmıştır.

[8] Verilerin ve kaynakların tutarlılığının, yöntemle ilgili kuramsal ikazların daha ayrıntılı bir şekilde ele alındığı bir çalışma için bkz. Wacquant (1995a). Chicago Güney Yakası'nın günümüzdeki sosyografisi için ikinci ve üçüncü bölümden itibaren bu kitaba bakınız.

tan aşağıya yapısal, işlevsel ve ekolojik zıtlıkların önceki bölümde çizilen resmini tamamlıyor. İşi temelinden en üst noktasına kadar ele alan bu yaklaşımın hedefi kent sürgününün toplumsal-örgütsel yapılarındaki, algılanma şeklindeki kilit değişmezleri ve varyasyonları ayırt etmektir. Bunu, iki bölgede de günlük hayatın öne çıkan iki boyutunu karşılaştırarak yapmayı amaçlıyor; her ne kadar bu bölgelerde günlük hayatın birbirinden farklı sapmaları, aciliyet dereceleri, sosyopolitik dinamikleri olsa da. Bölümün ilk kısmı, belirli bir bölgede oturuyor olmanın sebep olduğu güçlü, bölgesel yaftaya odaklanıyor; söz konusu bölge, metropolü meydana getiren yerlerin hiyerarşisinde dipte bulunmakla kalmaz, aynı zamanda kamuoyunun gözünde burası yoksulların, düşüşe geçmiş işçi sınıfı ailelerinin, itibarını kaybetmiş kesimlerin atıldığı "çöplük sahası"dır. Yoksulluk genellikle yetersiz gelir ya da maddi mülksüzlükle eş tutulur. Fakat, yeterli yaşam koşullarından, araçlarından yoksun olmak bir yana, aynı zamanda zengin bir toplumda yoksul olmak, değişen ölçülerde de olsa, *toplumsal anomali* statüsünde sayılmayı ve kolektif temsil ile kimlik üzerindeki denetimin yitirilmiş olmasını içerir (Simmel [1908] 1965). Halk nezdinde siyah Amerikan gettosu ile Fransız kent çeperinin taşıdığı lekenin analizi, *simgesel mülksüzleşmenin* artan ağırlığını vurgulamaya itiyor bizi; öyle ki söz konusu olgu yüzyıl biterken bu yerleşimlerin sakinlerini hakiki kent paryalarına çevirmiştir. Bölümün ikinci kısmı, Fransa ve ABD'de yoksulluğun yoğunlaştığı yaftalanmış mahaller hakkındaki tartışmalara çerçeve sağlayan ve gündelik hayatı düzenleyen 'toplumsal görme ve bölme ilkeleri'nin (Bourdieu [1987] 1989), temellerini ve işleyişini inceler. Kızıl Kuşakta oturmanın halkın gözünde sebep olduğu lekenin esasını belirlemek, seksenlerin ortasından bu yana kamusal alandaki söylemlerde yoğunlaşmasına rağmen Kızıl Kuşakta etno-ırksal kategorileştirmenin sessiz toplumsal tesirini açıklamak için gerekli ana etkenleri tanımlamamızı sağlar. Sonraki bölümde Kızıl Kuşak ile Kara Kuşağın örgütsel yoğunluğu ve çeşitliliği karşılaştırılarak bu iki kent ortamında kamu alanına, günlük toplumsal ilişkilere kanunsuzlukların ve şiddetin indirdiği farklı darbeler incelenerek bu sosyobilişsel analiz tamamlanacaktır.

BÖLGESEL YAFTALAMA: YAŞATTIKLARI, KÖKLERİ VE ETKİLERİ

Yüzyıl biterken kent yoksulluğunun gelişmiş toplumlarda billurlaşan yeni türlerini ele alan karşılaştırmalı sosyoloji; *sınırlanmış, ayrı*

mekânlarda oturuyor olmaya yapıştırılan güçlü yaftayla işe başlamak zorundadır. Post-Fordist dönemde ekonominin yeniden düzenlenmesi ile Keynesçi dönem sonrasında refah devletinin yeniden yapılandırılması yüzünden lüzumsuzluğa mahkûm olan ve marjinalleşen nüfusların gönderildiği bu yerlere "sürgün mahalleleri"[9] yaftası uygun görülmüştür. Bu yaftadan yola çıkmamızın nedeni sadece bu cehennemvari bölgelerde tıkılıp kalanların yaşam deneyimlerinin öne çıkan tek özelliği olması değil, aynı zamanda mücadele etme ve kaçma stratejileri arasındaki benzerlikleri, dolayısıyla Avrupa ve ABD'nin "yoksulluk rejimleri" arasında bir yakınsama olduğu tezine akla yatkınlık kazandıran yüzeydeki çok sayıda uluslararası benzerliği açıklamaya yardım etmesidir.

"Sanki burada veba var"

Ülkedeki toplu konutların en alt tabakasını meydana getirdikleri ve altmışların başında inşa edilmelerinden bu yana sürekli maddi çöküş, nüfus daralması yaşadıkları için, ayrıca yetmişlerin sonlarından itibaren yabancı kökenli ailelerin buraya akın etmesinden ötürü (Barrou 1992), Fransız kent çeperinin *cité*'leri halk gözünde olumsuz bir imgeye sahip olmanın acısını çeker. Bu imge onları, yerel mahrumiyetle, göçle, güvensizlik ortamıyla bağdaştırır. Öyle ki hem kendi sakinleri hem de dışarıdan insanlar en berbat haldeki *cité*'leri "küçük Chicago" diye adlandırır.[10] Fransa'nın yoksullaşan banliyölerindeki toplu konutların sözde tehlikelerini, köhneliğini belirtmek için yay-

[9] Fransa'nın yoksullaşan işçi sınıfı banliyölerine dair François Dubet ile Didier Lapeyronnie'nin (1992: 114) ünlü çalışmalarının başlığını ödünç aldım; şöyle yazmışlardır: "*Cité*'ler dünyasına dışlanma duygusu hükmeder. Bu duygu, şöhret ve horgörme konularında tezahür eder. Çeşitli *cité*'ler kötü şöhretlerine göre sıralanır; bu da hem *cité*'leri hem de sakinlerini her açıdan etkiler. Gerçek bir *cité* yaftası vardır." Huttman (1991), İngiltere'deki, Batı Almanya'daki, Hollanda'daki, İsveç'teki toplu konut semtlerine yapıştırılan benzer yaftalara dair bulguları sunar. Doksanlı yıllarda bu hakaretlerin artması Wassenberg (2004) tarafından belgelenmiştir.

[10] Örneğin, Dubet (1987: 75), Laé ve Murard (1985: 7-8), Dubet ve Lapeyronnie (1992: 115), Chignier-Riboulon (1999). Bachmann ve Basier (1989: 86, 97), La Courneuve'un halkın gözündeki imgesini inceleyen çalışmalarını "Chicago, Varşova, Yeni Delhi, La Courneuve" başlıklı bir bölümle birlikte açıyorlar. Daha 1971 tarihinde, o zamanlar *cité*'deki tek sinema salonunun eski sahibinin halkın önünde La Courneuve ile Chicago'yu kıyaslayarak öfke yarattığından bahsediyorlar. 1983 yılında şehir polisi gazetecilere "La Courneuve Chicago değil, abartmayalım", hatırlatmasını açık açık yapmayı gerekli bulmuştur.

gınlıkla kullanılan öteki etiketler "Harlem" ile "Le Bronx'tur."

La Courneuve Quatre mille'de dar gelirli toplu konutları en başta 4.100 daire içeriyordu. Genelde Fransız Cezayirinden iade edilen insanlardan, ellili yılların şehir dışı varoşlarındaki evlerini kaybeden kent sakinlerinden, daha sonra da göçmen işçiler ile ailelerinden oluşan 17.500 kişilik bir nüfusu barındırmak üzere tasarlanmıştı. Chicago'nun, öteki büyük Amerikan şehirlerinin kamu toplu konutlarının doğumuna benzer şekilde (Hirsch 1983; Harloe 1985), *cité* en başta çok arzulanan, hoş karşılanan bir yerleşimdi. İnşa edilmesi heyecan uyandırmıştı, ayrıca bu heyecana *grands ensembles*'ın (yüksek bina projeleri) coşkunlukla kutlanması eşlik etmişti. Eski yıllara ait farazî işçi sınıfı yerleşimlerinin sade fakat sıcak keyfini, bu projelerin yeniden yaratacağı varsayılıyordu (Bachmann ve Basier 1989: 38). Bir şehir yetkilisi, yazarla konuşurken geçmişi yadediyor:

> 1964 yılında taşradan, Limousin bölgesinden La Corneuve'e geldiğimde Birleşik Devletler'e geldiğimi sandım. O kadar büyük, o kadar parlak, o kadar güzeldi işte! Kulelerin görüntüsü beni gerçekten büyülemişti.

Fakat hızlı geçen bir on yıl içinde, orta sınıf aileler yöreyi terk ettikçe, işsizlik artıkça, *cité* La Courneuve'un en yoksul ailelerinin gönderildiği bir ambara dönüştükçe, "mavi konutlara" dair bu olumlu resmin üstünü bir adını koyamama, çözülme ve korku dolu benzetmeler örttü. 1984 yılına gelindiğinde, 3.603 dairenin, 790'ında yani yüzde yirmi ikisinde yabancı kökenli aileler oturuyordu, beş aileden biri ise kirayı ödemeye yetişemiyordu. Sakinlerin en az yüzde kırk altısı yirmi yaşın altındaydı; ayrıca *cité*'de ortalama aile boyutu 3,9 kişiyle, şehir ortalaması olan 2,9'un epey üzerindeydi. İstihdamın azalması, nüfusun düşmesi, toplu konutların kötü şöhretiyle birlikte 1990 yılında yaklaşık 500 dairenin boş kalmasını açıklar. Resmî belgelere göre devletin kentsel dönüşüm politikası kapsamına alınan tüm mahalleler içinde yüzde otuzu aşan resmî işsizlik oranıyla işsizliğin en çok görüldüğü yer olan Quatre mille'de ailelerin yarısı uzun süreli işsizlik belasıyla mücadele etmiştir. Bu değişim, son yirmi beş yılda Fransa'nın kent çeperlerindeki büyük toplu konutların ortak kaderiydi; ayrıca bu, toplu konutlarda yaşayanlara yapıştırılan yaftanın açıklanmasında belirli bir yere kadar yeterlidir.

Kızıl Kuşağın düşük gelirli konutlarında oturmak, kara çalınmış bir mekâna, lekelenmiş bir ortama hapsolmak, adeta "tuzağa yakalanmak" anlamına gelir (Pialoux 1979: 19-20; Bachmann ve Basier

1989). Dolayısıyla medya gibi Quatre mille sakinleri de yaşadıkları yerden her zaman "çöp sahası", "Paris'in çöp kutusu", hatta "koruma alanı"[11] diye bahseder (Avery 1987: 13); seksenlerin ikinci yarısından sonra yoksul mahalleleri hedef alan kentsel dönüşüm programında görevli olan resmî yetkililerin kullandığı yumuşak başlı lakaptan, yani "hassas mahalleler" ifadesinden bambaşkadır bunlar. Yüzyılın son on yılına girildiğinde, bu yaftanın oluşturduğu baskı müthiş artmıştı. Bunun sebebi, sözde "*cité*-getto" oluşumuna dair söylemlerin patlamasıydı; çünkü bu oluşumlar artan "Arap" yoksulluğunun yoğunlaştığı cepler ve Fransız kentlerinin başlangıç aşamasındaki "etnikleşmesinin" belirtilerini gösteren bir hastalık olarak (hatalı bir şekilde) tanımlanıyordu. La Courneuve'de bu algının nedeni kısmen, doksanların başında fenotip[12] açısından farklı insanlardan oluşan nüfus yapısıydı: Şehirdeki on yabancıdan altısı Kuzey Afrika'dan gelmişti, yüzde elli ikisi Cezayir, yüzde sekizi Fas ile Tunus kökenliydi, yüzde on ikisi İspanyol ve İtalyandı, geri kalanlar ise Batı Afrika, Asya halklarıydı. (Sonraki on yıl içinde Cezayirlilerin oranı epey düştü, çünkü Paris'in hemen dışındaki daha iyi evlere taşındılar; dolayısıyla Türklerin, Doğu Avrupalıların, Sahra çölünün güneyinden (siyah Afrika) gelen Afrikalıların, Doğu Afrikalıların ağırlığı arttı.)

Fakat Quatre mille sakinlerinin kendi *cite*'lerini bu şekilde algılamadıklarını vurgulamak gerekir. En basit günlük işlerini düzenlemek için mahalle sakinlerinin başvurduğu sınıflandırma, toplu konutların içinde birbirinden ayrı sayısız altbirimden dem vurur, oysa bu toplu konutlar bürokratik ve simgesel dünyada fiilen yekpare bir varoluşa sahiptir, üstelik bu kolektif tanımın doğurduğu sonuçlar son derece gerçektir. Dışarıdan yekpare bir bütün gibi görünen bu topluluğun üyeleri ayrı binalarda hatta aynı binada farklı merdiven boşluklarında toplanan, incelikli bir şekilde farklılaşmış "mikro-yerli" yığınları olarak yaşar. Toplu konutların kuzey kesiminde oturunlar, bilhassa güney kesimde yaşayan insanlarla ortak hiçbir şey yapmak istemez, onların "serseri" (yöre gençlerinin diliyle *racailles* ya da *cailleras*) olduğunu düşünürler; aynısı güneyliler de kuzeyliler için düşünür. "Quatre mille sakinleri için bina değiştirmek bazen hayatlarını değiştirmek anlamına gelir" (Bachmann ve Basier 1989: 46; ayrıca Dulong ve Paperman 1992). Yine de *cité* sakinleri kendilerini toplu olarak

[11] Koruma alını (*reservation*): Özellikle ABD'de Amerikan Yerlilerine ayrılan bölgeleri ifade eder —*ed. notu.*

[12] Kalıtımla gelen dış görünüş —*ed. notu.*

birçok şeyden mahrum eden, küçümsenen bir mekâna "sürgün edildiklerinin" gayet farkındadır (Pétonnet 1979: 211; Paugam 1991).

Quatre mille'in eski sakinlerinden Raşit, toplu konutlara geri taşınmasının olası sonuçları sorulduğunda bu aşağılanma hissini sert bir şekilde ifade ediyor: "Bizim için oraya geri dönmek, tekrar hakaretlere maruz kalmak anlamına gelir. *Quatre mille'in kendisi bir hakarettir*... Birçokları için Quatre mille'de yaşamak utanç kaynağıdır." Söyleşiyi yapan kişi toplu konutları yenilemeyle kurtarmak mümkün mü diye sorunca genç adamın yanıtı bir bu kadar dobra oluyor:

> Burayı yenilemek, utanca ortak olmak demektir. Bu oyunu oynamayı kabul ediyorsanız, bir şekilde sizin payınıza da utanç düşer. Geri dönüşün olmadığı noktaya geldik. Tek çözüm var, bu şeyi tamamen yerle bir etmek. Ayrıca buradaki insanlar tek çözümün bu olduğunda hemfikir: "Havaya uçurmak gerek." Gidip sorun onlara!...
>
> İçindeyken kendinizi iyi hissetmiyorsanız, dışardayken iyi hissetmiyorsanız, işsiz kalmışsanız, hiçbir şey yolunda gitmiyorsa, o zaman bir şeyleri kırıp dökersiniz, bu da öyle. Yaptıkları zırvalıkların, çöp bidonlarını, bina giriş kapılarını onarmaya çalışmanın, binalara badana yapmanın hiçbir faydası yok: Nasıl olsa hepsi yine dökülecek. Bu aptalca. Sorun bu şeyin bütününde... Hepsini tamamen dümdüz etmek gerekir. (Alıntı Euvremer ve Euvremer 1985: 8-9)

Quatre mille'den Kuzey Afrika kökenli başka bir genç, Sali için toplu konutlar "gaddar bir evren", mahalle sakinlerini toplumdan ayrı tutmaya yarayan bir aygıttır: "Burası bir kodes. Onlar [İkinci nesil sakinler] hapishanede yaşıyor, acayip tufaya düşmüşler. Bir araya geldiklerinde posta kutularına karate yapıyorlar, her şeyi yıkıp kırıyorlar. Sebebini anlamak zor değil" (aynı eserde: 9; ayrıca Bourdieu 1991b: 12-13). Bu gençlerin başvurduğu sözel şiddet, aynı zamanda yaptıkları vandallıklar, bir tepki olarak yorumlanabilir; hayatın fırsatlarından soyutlanmış kötü şöhretli bir yere sürgün edilmelerinden dolayı maruz kaldıklarını hissettikleri sosyoekonomik, simgesel şiddete karşı gösterdikleri bir tepki. Yerel önderlere güvenmemeleri, her gün karşılaştıkları zorlukları siyasi kurumların anlayıp düzeltmemesine öfkelenmeleri şaşırtıcı olmasa gerek (Aïchoune 1991; Jazouli 1992).

Cité sakinleri için maruz kaldıkları küçümsenmeyi görmezden gelmek pek mümkün değildir; çünkü halkın gözünde yoksullukla, suçla, ahlak çöküntüsüyle yakından bağdaştırılan dar gelirli toplu konutlarında yaşıyor olmanın getirdiği toplumsal leke, hayatın her

alanında kendisini hissettirmektedir; ister iş ararken ister aşk ilişkileri peşinde koşarken ister polis, sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler gibi kamu kurumlarıyla muhatap olurken isterse de eş dostla sohbet ederken bu etki hissedilir. Quatre mille sakinleri hayatlarındaki tersliklerin suçunu, "çürümüş" bir toplu konut projesinde "sıkışıp kalmaya" yükleme konusunda zaman kaybetmez. Burasını bir dizi türdeş karşıtlık (*cité*/şehir, biz/onlar, içerisi/dışarısı, kapalı/açık, alçak/yüksek, karanlık/parlak, yabanî/medenî) üzerinden algılarlar. Bu karşıtlıklar, dışarıdakilerin *cité* hakkındaki aşağılayıcı hükmünü tekrarlayıp destekler.

> Neden kodese tıkıldık? *Cité* yüzünden. Başkalarına kıyasla kendini aşağı hissediyorsun, öbürlerine benzemiyorsun: Ötekilerin şehirde dostları var, partiler yapıyorlar, temiz evlerde oturuyorlar, o evlerde yanlış bir şey yapsan bile, içeri su basmıyor, duvarlar başına yıkılmıyor. *Cité*'den geliyorsan adın hemen kötüye çıkıyor. Karşındaki kız senin nereden geldiğini bilmediği müddetçe iyisin, fakat ona söyledin mi utançtan kızarıyorsun, konuşmaya cesaret edemiyorsun. (Alıntı: Pialoux 1979: 23)

Nerede oturdukları sorulunca, "Paris'te çalışanların birçoğu belli belirsiz kuzeydeki dış mahallelerde yaşadığını söylüyor" (Avery 1987: 22), La Courneuve'daki adreslerini açıkça belirtmiyorlar. Bazıları taksi çağıracağı zaman, toplu konutlardaki binalarının önünden araca binmenin utancına maruz kalmamak için en yakın polis karakoluna kadar yürür. Anne babalar kızlarını "Quatre mille'li oğlanlarla" çıkmasınlar diye önceden uyarır. Her işçi sınıfı banliyösünde, çeşitli toplu konut projeleri arasında incelikli bir kötü şöhret hiyerarşisi vardır, bu sıralama üzerinde manipülasyon yapmak için yaftanın akıllıca idare edilmesi gerekir. Kuzey Fransa'nın yoksul bir *cité*'sinde yaşayan şu genç adam aradaki bağı açıklığa kavuşturuyor:

> "Diyelim ki biraz daha temiz, biraz daha iyi bir *cité*'de yaşayan kızlarla konuşuyorsunuz, o zaman işler bir nevi komikleşiyor. Onlara 'Roseraie'de yaşıyorum' diyorsunuz... Bırakıp gidiyorlar, işte o kadar. Sebebi bu, hiç hoş değil. O zaman onları bir temiz dövmek gerek." Arkadaşı ekliyor: "Sabıkalı olduğunu düşünüyorlar." (Bourdieu 1991b: 11).

Kişinin oturduğu adres üzerinden ayrımcılık yapmak, iş arama imkânlarını aksatıp yerel işsizliğin iyice yerleşmesine katkıda bulunur; çünkü Quatre mille sakinleri nerede yaşadıklarını söylediğin-

de, öbür çalışanlar bu insanları şüpheyle, ketum tavırlarla karşılar. *Cité*'de çalışan hizmetlilerden biri benzer bir hadiseden bahsediyor; yeni kiracılara yerel şirketlerle temasa geçmelerinde yardımcı olmuş, fakat nereden aradığını söyler söylemez boşta iş olmadığını bildirmişler: "Sanki burada veba var", diyor iğrenerek (Bachmann ve Basier'de 1989: 54).[13] Belirli bir bölgenin bu şekilde yaftalanması sadece işverenle olan ilişkileri değil, polisle, mahkemelerle, devletin işsizlik, sosyal yardım büroları gibi sokak düzeyindeki bürokrasilerle olan ilişkileri de etkiler. Küçümsenen *cité*'de oturanlara karşı bütün bu kurumlar tavırlarını, yöntemlerini değiştirmek konusunda özellikle ivedi davranır. "Gençler, kimlik kontrolü sırasında ikametgah adresleri fark edildiği zaman polislerin tavrında ortaya çıkan değişiklikleri hep anlatır" (Dubet 1987: 75), çünkü kötü şöhretli bir *cité*'den geliyor olmak, öteki insanlarda refleks olarak en azından bir sapkınlık şüphesi uyandırır; kanuni bir suç değilse bile. Bir lise öğrencisi Paris metrosunda denetçiler tarafından durdurulmasını anlatıyor: "Kimlik kartlarımızı çıkardık. Quatre mille'den geldiğimizi gördüklerinde, size yemin ederim [donakalır]... adamların beti benzi attı" (Bachmann ve Basier'de 1989: 65).

"İnsanlar sizi sahiden hor görüyor"

Kitabın ilk kısmında gördüğümüz gibi, aynı şekilde Birleşik Devletler'de de kara getto kent "patolojisinin" ulusal simgesi olarak nitelenir, ayrıca altmışların ortasındaki ırk ayaklanmarından beri gettonun hız kazanan çöküşü geniş çevreler tarafından getto sakinlerinin ahlak çöküntüsünün, kültür yoksunluğunun, davranış kusurlarının karşı

[13] Bu ayrımcılık türü doksanlı yıllara ait bir olay değildir; *cité*'lerin ortaya çıkıp namlarının kötüye gitmesiyle az çok eşzamanlıdır. Colette Pétonnet'nin yetmişlerin başında yaptığı bir saha çalışmasında belirttiği gibi: "Ahlak çöküntüsüyle, sefaletle bağdaştırılan namları yayıldıkça dükkân sahipleri, işverenler bu insanları geçiştirmeye bakıyor. Gençler şikayetçi: 'Hiç iş bulamıyoruz. Nerede yaşadığımızı söylememiz yetiyor! Patron şunu diyor: Size daha sonra haber vereceğiz.'" Yetmişlerin ikinci yarısında Pialoux (1979: 22) başka bir Kızıl Kuşak kasabasında benzer gözlemlerde bulunuyor: "*Cité*'nin gençleri olan bizler ayrı tutuluyoruz, aynısı iş için de geçerli: T.'de onlara *cité*'den bahsedersen seni hemen kapının önüne koyarlar. Bana gelince, artık C. *cité*'sinde oturuyorum demiyorum, S. Bulvarı numara 70 diyorum. Paris'te bile C. *cité*'sini biliyorlar." Son on yılda değişen şey, yaftanın yoğunluğu ile olumsuz etkilerinin şiddetidir; söz konusu etkiler işçi sınıfının başına bela olan kitlesel işsizlik, siyasal marjinalleşme bağlamındaki etkilerdir.

çıkılamaz kanıtı olarak kabul edilir.[14] Dışarıdakiler "gettoyu gizemli, anlaşılamaz bir yer olarak görür, uyuşturucuyu, suçu, fuhuşu, bekâr anneleri, akıl hastalıklarını, cahilliği beslediğini düşünür" (Anderson 1990: 167). Örneğin, Brooklyn'de Canarsie adlı beyaz etnik mahallenin sakinleri için komşu getto sakınılması gereken anlaşılmaz, uğursuz bir bölge, "kara derili "hayvanların" harman olduğu bir ormandır"; bunların vahşi cinselliği ile parçalanmış aileleri, bütün medenî tavırlara, düşüncelere meydan okur..." Çalıp çırparlar, hiç erdemleri yoktur... Yaşam şekilleri böyle. Hayvanlar gibi yaşarlar" (Rieder 1985: 25, 26). Seksenli yıllarda ırklara göre katmanlaşmış şehir merkezlerinde sözde sınıfaltının varsayımsal ortaya çıkışına açıklama getirmek üzere çoğalan basın yayın haberleri ve (sahte) akademik kuramlar, *siyah şehir altproleterlerinin şeytanileştirilmesi* sürecini pekiştirmiştir. Bunu da, siyah altproleterleri, "hak eden" işçi sınıfından simgesel düzlemde ayırarak, bunların toplumsal hiyerarşide aşağı kaymasından sorumlu olan devlet politikalarının, yani kentleri kaderine terk etme, cezalandırma politikalarının üzerini örterek yapmışlardır; bunları ikinci bölümde görmüştük.

Yüzyıl sonu Chicago Kara Kuşağının kalıntılarında yaşayan kişinin toplumsal bakımdan değersiz, ahlak yoksunu olduğu varsayımı otomatikman doğar; bu durum kuvvetli bir bilinç oluşturur, bu bilinç ise simgesel olarak aşağılanmayı, nefret edilen ve küçümsenen bir evrende hapsolmakla bağdaştırmaktadır.[15] Şehrin Güney Yakası'ndaki bir meslek lisesinde okuyan öğrencilerden biri, toplumla ilişkinin kesilip dışlanma duygusunu şu kelimelerle dile getiriyor:

> Nereden geldiğinize, kim olduğunuza bakarak insanlar sizi sahiden hor görüyor. Kimse sizinle işi olsun istemiyor... Bir yerlere gittiğinizde milletin size deliymişsiniz falan gibi baktığını anlıyorsunuz. (Alıntı: Duncan 1987: 63)

Deniz piyadesi olarak ABD donanmasında bir süre hizmet ettikten sonra eline boks eldivenlerini geçiren Güney Yakası spor salonların-

[14] Bu görüşün üzeri örtülü akademik versiyonu için bkz. Banfield (1970), Jencks ve Peterson (1991: Örneğin, 3, 96, 155-6), Mead (1992); bu akademik görüşlerin eleştirisi için bkz. Katz (1989), Reed (1992).

[15] Bu olay Chicago gettosuna has değildir. Boston'ın göbeğinde Roxbury'de siyahların, Porto Rikoluların bir arada yaşadığı toplu konut projesine yapıştırılan bölgesel yafta hakkında Wilkinson (1992: özellikle 78-88) tarafından zekice yapılan etnografik açıklamada aynı durumu görebiliriz.

dan profesyonel bir boksör, kur yaptığı kızın, gettonun göbeğinde kötü şöhretli bir toplu konut projesinde oturduğunu öğrendikten sonra verdiği anlamlı tepkiyi anlatıyor:

> Kızla ilk tanıştığımda, ki daha sonra karım olacaktı, evime gelip de bir şeyler yapmamıştık hiç; yaklaşık üç hafta sonra "bir iş için eve gitmem lazım" dedim ona, sonra toplu konutlara girip de arabayı binalardan birinin önüne çekince bana baktı, (tiz bir sesle, hem inanmaz hem de içerler gibi) burada mı yaşıyorsun?!!! dedi. Ben de dedim ki (doğruyu söyleyen fakat yine de özür dileyen bir tavırla) "Evet." O da bana, (sert bir edayla) "o zaman beni eve götürebilirsin", dedi. Bense, "hayır", dedim, arabadan dışarı çıkmak bile istemedi. Sonra, "bir dakikalığına dışarı çık, annemle tanışmanı istiyorum" falan filan dedim. *En başlarda*, hani, biraz *korkmuş gibiydi*, aradan az zaman geçince, toplu konuta daha önce *hiç* gelmemiş olduğunu söyledi bana.

Gettonun itibar kaybının izlerini öncelikle insanlık dışı fiziki bakımsızlığında görebiliriz. Sonrasında, ister kamu okulları, sosyal yardım büroları, belediye hizmetleri, mahalle dernekleri, isterse de mahalle içinde nadiren rastlanan mali kurumlar, alışveriş merkezleri olsun, getto kurumlarının müstakilliğinde, bariz düzeysizliğinde bu yafta kendini belli eder (Orfield 1985; Monroe ve Goldman 1988). Son olarak dışarıdakilerin çekingen, kibirli tutumlarında bu kötü şöhretin izlerine rastlarız: Bankalar, sigorta şirketleri, taksi şöförleri, teslimat kamyonları, çeşitli ticari hizmet birimleri tarihî Kara Kuşaktan uzak durmaya gayret eder ya da ancak temkinli bir şekilde içeri girmeyi göze alırlar.

Komşu mahalle sakinleri gettodan korkup sakınmayı öğrenir, dolayısıyla günlük yaşantılarını öyle düzenlerler ki gettonun yakınına asla gelmez ya da korkulan sahasına asla girmezler. Doktora öğrencisi olarak Chicago Üniversitesi Hyde Park kampüsüne geldiğim gün üniversite yetkililerinden aldığım ilk tavsiye, bu varlıklı beyaz adacığın üç yanını çevirip onu Güney Yakası semtleri olan Oakland-Kenwood, Washington Park, Woodlawn'dan ayıran tahkimli sınırı asla aşmamamdı. Siyah gettonun kırık dökük merkezinin dışında yaşayanlar, oradaki dostlarını, hısımlarını, akrabalarını ziyaret etmekte isteksiz davranır. Kötü şöhretli Batı Yakası'nda oturan üç çocuk annesi, işsiz kadın şunu dile getiriyor: "Başka yerlerdeki arkadaşlarımız buraya gelmeyi pek istemez. Ayrıca sen kendin de aklı başında insanları buraya çağırmazsın: Duvarlarda açık saçık çizimler,

edepsiz yazılar var." Hipergetto toplu konutlarında yaşayan kadınlar ve çocuklar, hipergetto dışındaki insanlara nerede oturduklarını söylediklerinde onlarla kişisel bağlar kurmalarının zorlaştığını anlatır (Kotlowitz 1991: 52).

Desmond Avery (1987: 29) hem Chicago'daki Cabrini Green toplu konutlarında, hem de Quatre mille *cité*'sinde yaşamıştır. İkametgâh adresi üzerinden yapılan ayrımcılığın Paris'in sanayisizleşen çeperi kadar Rüzgârlı Şehirde de yaygın olduğunu belirtiyor. Getto sakinleri, şehrin adı çıkmış bir semtinde yaşamanın cezasını emek piyasasından dışlanarak ödediklerinin gayet farkında. Batı Yakası'ndan kırk bir yaşındaki hemşire şikayet ediyor:

> Bazı işlere başvurmuştum, kimi işlere başvuran arkadaşlarım var, onlara hangi mahalleden geldiklerini sormuşlar. Adresine bakar bakmaz, (korkmuş bir ses tonuyla) "Vay be! Bu bölgede yaşıyorsun demek!" diyorlar. Çoğu da adrese bakar, tabii bu sorun. Bir arkadaşım var, iş yerinde ona biraz daha kuzeyde yaşamasını söylemişler, bu tip bir mahallede kalmamasını istemişler. *İş söz konusu olunca oturduğun adres bir izlenim oluşturur.*

Güney Yakası'nın göbeğinde yaşamak, üstelik adı "ahlaksızlık ve şiddetle" birlikte anılan bir toplu konut projesinde oturmak (örneğin Robert Taylor Evleri, Cabrini Green ya da Henry Horner gibi devasa toplu konutlarda; bu yerleşimlerin suçla, sosyal yardım istismarlarıyla ilgili korkunç öyküleri sık sık haberlere taşınır), çetin iş bulma macerasında başka bir engeldir. Kötü şöhretli Cabrini Green konutlarında yaşayan işsiz bir kadın şunu belirtiyor:

> Bunun ayrımcılık sayılması gerekir, fakat bundan yakalarını sıyırıyorlar. Evet, nerede yaşadığın önemli. İşverenler dikkat ediyor, oturduğun adresi fark ediyorlar, iş başvurun personelin elinden geçerken, adresine bakıyorlar: (endişeli bir ses tonuyla) "Demek burada oturuyorsun!?"

Getto dışındakilerin küçümseyen bakışlarının, ulusun olağan kurumlarından acımasızca dışlanmanın üzerinde ve ötesinde, yerel ekonominin, mahalle ekolojisinin tamamen sahipsiz kalması, getto sakinlerinin *maneviyatını bozan yaygın bir etkiye* sahiptir. Aslında, getto sakinleri ortamlarını betimlerken "bunaltıcı", "umut kırıcı" gibi kelimelere sık sık rastlanır. Woodlawn'da eski püskü bir apartmanın karanlık bodrum katında karısı, üç çocuğuyla birlikte yaşayan otuz bir yaşındaki kapıcı, mahallesini tasvir ederken "boğucu" ifadesini bile

kullanıyor.[16] Chicago Güney Yakası ile Batı Yakası sakinlerinin üçte ikisinin gelecekte mahallelerinin aynı berbatlık düzeyinde kalacağını ya da iyice kötüye gideceğini düşündüğünü daha önce belirtmiştik; yaşam şartlarını iyileştirmek için akıllarına gelen tek yol mahalleden ayrılmak, ki neredeyse hepsi bunu şiddetle istiyor. Fakat toplumsal hiyerarşide tırmanmak için gerekli olan ilk kaynak birikimini hayata geçirme ihtimali epey erozyona uğramıştır; çünkü getto sakinleri arasında yırtıcı bir ilişki türü vardır, ayrıca bölgedeki çoğu insanın içinde bulunduğu yoksulluk seviyesinin üzerine çıkmaya çalışanların omuzlarına ağırlık bindiren bir toplumsal tekbiçimliliği sağlama baskısı mevcuttur: "Hayatta başarılı olmaya bırakmazlar seni. Senden çalarlar, seni soyarlar, böyle şeyler yaparlar işte", diye sızlanıyor Güney Yakası'nın uzak ucundan bir makinist. Şiddet suçlarının haddinden fazla yaygın olduğu düşünülürse (ikinci ve dördüncü bölümlerde gösterilmişti), hipergettoda yaşamak ciddi can tehlikesi altında olmak anlamına gelir, bunun sonucunda da "insanın canını sıkan", "kişiyi yıpratan" yüksek seviyede psikolojik stres yaşanır. Gündelik iş acentasının ara sıra bulduğu geçici işlerde çalışarak geçinen, Near West Side mahallesindeki köhnemiş yüksek binalarda annesiyle birlikte oturan lise mezunu otuz bir yaşındaki adam şunları söylüyor:

> Bak, burası şiddet dolu bir mahalle. Her zaman birilerinin vurulduğu çalınır kulağına, neredeyse her gün ya da her gece bir şeyler duyarsın işte... İnsanların bir araya toplandığını görüyorum, özellikle de yüksek binalarda. Diyorum ki bu insanın canını sıkar, çünkü millet çıldırırsa falan, başına ekşiyeceklerdir. Ne diyeyim, seni soyarlar, seni dövmeye çalışırlar. Bir işte çalışmak istemezler, bunun yerine senin çalışmanı isterler, sonra da beklerler ki maaşını alasın; böylece seni soyabilirler.

Tarihi Kara Kuşakta hayatı kalıcı bir kasvet hissinin kaplaması, ki-

[16] Kent Aile Yaşamı Projesinin Sosyal Fırsat ayağı kapsamında anket katılımcılarıyla evlerinde yapılan etraflı söyleşilerden aldığım notlara, ziyaret ettiğim alanların berbat halinin bende uyandırdığı moral bozukluğunun tezahürleri karışmış. Şehrin Batı Yakası'ndaki ABLA toplu konut projesi hakkında notlarıma şunu yazmışım: "Bu mahalle için yoksul, köhne sıfatlarını kullanmak gerçeğin üzerini örtmek olur, ayrıca sosyal tecrit kavramının yerine sosyal yıkım kavramını koyabiliriz... Bu söyleşiyi bitirdiğimde sarsılmış bir helde olduğumu itiraf ediyorum. Buradaki şartlarla birlikte katılımcının söylemi, ayrıca hayatından, dünya görüşünden bana açtığı penceredeki manzaraya bakmak kaldıramayacağım kadar ağırdı." Kimi durumlarda bu deneyim o kadar üzücüydü ki söyleşiyi yaptıktan sonra birkaç gün boyunca ses kayıtlarını deşifre edemedim.

şinin geleceğini görmesini engelleyen, kişiyi sürekli başarısızlığın, dışlanmanın hüküm sürdüğü bir yaşamla lanetleyen bir toplumsal kaderin hüküm sürmesi şaşırtıcı olmasa gerek (Monroe ve Goldman 1988: 158-9, 273; Kotlowitz 1991; Wacquant 1998).

Mekânsal yaftadan toplumsal çözülmeye

"Tamamen uyanık bir dünyada" insanların oturduğu bölgeye göre yaftalanması (Schutz 1970), yoksul Fransız işçi sınıfı banliyö sakinlerinin yaşamlarına, Amerika'nın kara gettosunda yaşayan muadillerinin hayatlarına kıyasla fazla yük bindirir, her ne kadar getto çok daha ıssız, bunaltıcı bir meskün dünya olsa da. Nesnel koşullar ile bu koşulların belirlediği şartlanmalara maruz kalanların öznel tahammül(süzlük) leri arasındaki bu görünür uyumsuzluğu açıklamaya yardım eden üç etken vardır.

Birincisi, ayrı bir kurumsallaşmış toplumsal aşağıdalık ve hareketsizlik uzamına sürülme düşüncesi bizatihi Fransa'nın üniter yurttaşlık ile ulusal cemaate açık katılım ideolojisinin şiddetli bir ihlalidir. Bu ideoloji Kızıl Kuşak gençleri tarafından derinlemesine içselleştirilmiş, güçlü şekilde dile getirilmiştir; Kuzey Afrikalı göçmenlerin çocuklarının seksenli yıllarda gerçekleştirdiği sokak protestoları ve gösteri yürüyüşleri sırasında sık sık tekrarlanan nakarat buydu (Jazouli 1992). "İkinci sınıf yurttaş" statüsünün reddedilmesi, göçmen ağırlıklı banliyö örgütleri yumağının ana ilkesiydi. MIB (Mouvement Imigration Banlieues; Banliyö Göçmenler Hareketi), Convergence 84, SOS Racisme, France Plus, JALB (Jeunes Arabes de Lyon et Banlieues [Lyon ve Banliyölerin Arap Gençliği]), Agora gibi örgütler, Le Pen'in önderlik ettiği Ulusal Cephe'nin seçim başarısına tepki olarak düzenlenen 1983 tarihli "Eşitlik İçin ve Irkçılığa Karşı Yürüyüş" etkinliğinin ardından ortaya çıkmıştı (Bouamama 1994). Bu güçlü reddedişin sebepleri arasında; (i) karşılaştıkları onca önyargıya, ayrımcılığa rağmen postkolonyal göçmenlerin çocuklarının Fransız toplumuyla hızlı bir kültürel kaynaşma yaşamaları; (ii) ulusal siyaset alanında göçmen örgütlerinin etkisinin bulunmaması ve siyasetin tutarsız repertuarında etnisiteye dair inandırıcı bir söylemin olmaması ve tarihin nihai ironisi ya da intikamı; (iii) Fransa imparatorluğunun eski topraklarından kısa süre önce ayrılıp Fransa'ya gelen ailelerin eğitim sistemlerinin evrensel nitelikli bir "uygarlaştırma" becerisi olduğuna, orta eğitimin genelleşmesi ve üniversite sisteminin yenilenmiş genişlemesine bu insanların uyum gösterebileceğine yönelik, sömürge dö-

neminden miras kalmış uzun soluklu inanç sayılabilir.[17]

Bunun aksine, siyah getto Birleşik Devletler'deki katı renk sınırının fiziken vücut bulduğu, kurumlarında somutlaştığı yerdir; bu sınır, Amerika'nın kentsel mekânında ve akıl dünyasında öyle kökleşmiştir ki *şeylerin düzeninin*[18] bir parçası olmuştur. Siyah/beyaz karşıtlığı, ekonominin örgütlenmesi ile metropol mekânı için, aynı zamanda ulusun geneli ile yönetim biçimi için de üç yüzyıldan uzun süre aslî çerçeve olmuştur. Bu karşıtlık, teşekküllere, eşyanın tabiatına kazınmış, kanunlar tarafından perçinlenmiş, devlet bürokrasisi tarafından rutin olarak tatbik edilmiştir (Davis 1991); dolayısıyla buna uygun olarak toplumsallaşan Amerikalıların doğal addettiği bir olgudur. Bunlara, "çok ırklı" insanların resmen tanınmasını isteyerek asıl hedeflerinden mantık dışı bir şekilde sapıp soya göre ırksal sınıflandırma yapılması ilkesini böylece onaylamış olan kişiler de dahildir (Daniel 2001). İlk dönem Chicago ekolünün ekoloji paradigmasıyla başlayıp yapısalcı-işlevci akımla süren, sonra da Otis Dudley Duncan ve Amos Hawley'in çalışmalarıyla ilerleyen kimi akademik kuramlar, bu görüşü pekiştirmiştir; çünkü söz konusu kuramlar, ayrım yapılan, sınırları kesin çizgilerle belirlenmiş etno-ırksal mahallelerin oluşumunu, sürekliliğini açıklamaya çalışırken bunlardan "ırk ilişkileri döngüsü" ile öteki sözüm ona evrensel kent dinamiklerinin mekanik olarak ürettiği "doğal alanlar" diye bahsetmiştir; oysa bütün bu dinamikler tamamen Amerikan toplumuna özgüdür (Castells [1977] 1979). Her büyük kent isyanından sonra (birinci bölümde anlattığımız Mayıs 1992 tarihli South Central Los Angeles isyanı gibi) ilerici siyasetçiler ile siyah önderlerin yoksul mahalleleri feshetmek yerine bu mahallelerin "yeniden inşa edilmesi" talebi, ırk ayrımının nasıl karşı konulamaz bir veri olarak algılandığını açığa vurur.[19]

İkincisi, toplumsal açıdan güçlü bir toplu eylem söylemi olmayan

[17] Bu inancın sınanıp aşılması, 1990'larda yüksek öğrenime erişen postkolonyal kökenli ilk öğrenci kuşağında yaygın bir ihanete uğramışlık duygusu ve acı bir yanılsamadan çıkışa neden olmuştur (Beaud 2002).

[18] Michel Foucault'nun *Order of Things* başlığıyla İngilizceye çevrilen *Les Mots et les choses* adlı kitabına gönderme; Türkçeye *Kelimeler ve Şeyler* adıyla (çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge, 1994) çevrilmiştir —*çev. notu.*

[19] Bu önderler James Baldwin'in (1962: 65) açık uyarısını unutur. Şunu demişti: "Harlem'deki insanlar, beyazlar siyahların başka yerde yaşamayı haketmediklerini düşündüğü için orada yaşadıklarını bilir. Mahalle koşullarında gerçekleştirecek hiçbir "iyileştirme" bu gerçeği yumuşatmaz... Getto ancak tek yolla iyileştirilebilir: yok edilerek."

Amerika'nın kara getto sakinleri, bireysel başarı ideolojisini özümsemeye, buna bağlı olarak da bireysel başarısızlığı kucaklamaya Fransa'nın işçi sınıfı *cité*'lerinde yaşayan muadillerinden çok daha eğilimlidir. Amerikalıların büyük çoğunluğu gibi (Kluegel ve Smith 1986: Üçüncü Bölüm), sosyal Darvincilik anlayışının görüşlerine katılırlar. Sosyal Darvinciliğe göre, ülkenin toplumsal, ekonomik hiyerarşisinde kişinin konumu nihayetinde onun manevi değerini, kişisel gayretini yansıtır, böylece son tahlilde herkes, oturduğu mekânın önüne çıkardığı engelleri er geç aşar. Bu ahlaki bireycilik, kişinin hayatta eline geçen fırsatları ırk, sınıf, mekânın belirlediği duygusuna, günlük hayatın kırık parçalarını tek tek birleştirip oluşturduğumuz bu muğlak hisse aykırıdır. Yukarıda adres ayrımcılığından yakınan aynı yardımcı hemşire, yine o söyleşide, "kişi kendisi için ne istiyorsa, kendi içinde bulabilir", değerlendirmesini de yapmıştı. "Hangi mahallede ya da toplulukta yaşarlarsa yaşasınlar, eğer isterlerse insanların, kendi durumlarını iyileştirebileceğine inanıyorum. Fakat bunu kendinizin istemesi gerekir, sonra da dışarı çıkıp çabalamalısınız."

Keza Duncan (1987: 89), yıkık dökük North Kenwood mahallesinde gençlerin başarılarını, hatalarını neredeyse bütünüyle kişisel bağlamda ele aldıklarını bildirir.[20] Kent Aile Yaşamı Projesi kapsamında Güney Yakası, Batı Yakası sakinlerinden oluşan örnek grubuyla yapılan söyleşiler, toplumsal konumları ne kadar marjinalse, insanların toplumsal dünyayı bireysel irade, "doğru yerdeki insanları tanımak" diye nitelenen bireysel çaba, şans etkenleri bağlamında görme eğiliminin o kadar yüksek olduğunu, ayrıca yaşamlarının gidişatını sıkı sıkıya ellerine alamamış kendileri gibi insanları hor görmeye o kadar yatkın olduklarını açığa çıkarmıştır.[21] "Amerika'nın herkes için fırsatlar ülkesi olduğuna" inanıyor musun diye sorulduğunda, on yıldır sosyal yardımla ve zaman zaman kasiyerlik yaparak kazandığı parayla geçinen, North Lawndale'de köhne bir toplu konut projesinde üç çocuğuyla yaşayan otuz bir yaşındaki işsiz anne adeta haykırıyor: "Katılıyorum derim. Çünkü hep burada yaşadım. Bence

[20] Woodlawn'da konuştuğum insanlardan biri, bu görüş için abartılı bir formül sunmuştu: "Pekâlâ, bu ülkede herkes hayatta kalabilir. Etrafta onca yiyecek var. Çöp kutularından beslenebilir ya da lokantaya gidip artıkları isteyebilirsin. *Eğer bu ülkede biri açlıktan ölüyorsa, onda sorun var demektir.* Herhalde zayıftır, muhtemelen hayatta kalmayı haketmiyordur."

[21] "Orta sınıfların, yoksulların saiklerine dair hatalı kanılarına yoksulların kendilerinin de kandığını" araştırmalar defalarca göstermiştir (Williamson 1974: 634).

insan her yerde yaşayabilir." Karamsar mahallesinin sakinlerine başkalarına kıyasla az fırsat geldiğini kabul ediyor, fakat ardından şu azarlayıcı nutuğu çekiyor:

> Burada muhabbet ettiğim insan az, bana göre hepsi de tembel. Tembel insan o kadar çok ki. Çalışmak istemiyorlar. Ben çalışmak isterim; şu an çalışmıyorum ama *çalışmayı istiyorum*. Sadece sosyal yardıma bel bağlamak istemiyorum. Birçoklarıyla da konuştum: Onlar için fark etmiyor. Hayatlarının geri kalanında sosyal yardımla geçineceklerini söylüyorlar, asla hiçbir şeyleri olmayacak.
>
> Bana kalırsa, burada yaşamak istemezsin: Yavruların nezih bir yerde yaşasın istersin. Konuştuğum kişilere bakarsan onlar umursamıyor... Bu mahalledeki insanlar, onlar, onlar hiçbir şey yapmak istemez. Hayata atılmak yerine, yan gelip yatsınlar, armut pişsin ağızlarına düşsün, bütün istedikleri bu.

Kızıl Kuşak ile Kara Kuşak arasındaki üçüncü belki de en önemli fark, üzerlerinde taşıdıkları yaftanın doğasıyla ilgilidir: Kızıl Kuşak için bu yafta özellikle mekânla ilgilidir, fakat Kara Kuşak için hem mekân hem de ırkın etkisi birbirinden ayrılmaz. Fransız banliyösü bölgesel bir birimdir, nüfusu karmadır, birçok etnik grup barındırır; Quatre mille ya da Fransız kent çeperinin kötü şöhretli öbür *cité*'lerinin sakinleri için adreslerini saklamak bu statünün ortadan kaybolmasına, toplumun içine karışmalarına yeter, meğer ki konuşma biçimlerinden, "*dégaine*"lerinden (hal ve hareketleri, giysileri) ötürü tanınsınlar. Mekânsal yaftanın, kalıtsal dış görünüşle ya da kültürle bağlantısı tek anlamlı değildir; dolayısıyla *cité* sakinleri tek özellik üzerinden otomatik olarak Kızıl Kuşak üyesi diye sınıflandırılamaz; ayrıca basit "izlenim uyandırma" yöntemleriyle (Goffman 1959) geçici de olsa kendilerini ele verecek işaretlerden kurtulmaları mümkün olur. Dolayısıyla Paris'in işçi sınıfı dış mahallelerinden gelen gençler başkentin lüks semtlerinde ya da alışveriş merkezlerinde "takılıp" mahallelerindeki daimi can sıkıntısından kaçar, heyecan duygusunu tadarlar. Daha üst sınıfların hayatını hem simgeleyen hem de bünyesinde barındıran mekânlarda dolaşarak (Champs-Élysées ya da Forum des Halles gibi, iki yer de uzun süredir gözde uğrak mekânlarıdır), birkaç saat boyunca toplum tarafından kabullenme fantezisi yaşar, yalandan da olsa topluma karışırlar (Calogirou 1989: 64-9). Bu "bilinç makası", yıkık dökük bir *cité*'de yaşamakla bağlantılı dışlanmışlık, parya statüsünün devam etmesi ihtimalini daha katlanılmaz kılmaktadır.

Amerikan Kara Kuşağı sakinlerine bu ikili "farkındalık bağlamı" lüksü bahşedilmemiştir (Glaser ve Strauss 1965). Çünkü getto sa-

dece mekânsal bir birim ya da sınıf yapısının dibine sıkışmış yoksul ailelerin öylesine yığıldığı bir yer değildir: *Özgül anlamda ırksal bir oluşumdur;* bu oluşum sınırları belirli bir kategoriyi tümüyle kapamak için tasarlanmıştır, çünkü toplumun genelinde bu kategori renk ve mekân ile olumsuz sosyal özellikler arasında hem maddi hem simgesel çağrışımlar üretmiştir (Pettigrew 1971: 91-2, 179-82). "Irk" ya da köleliğin tarihsel utancı yüzünden yadsınan bir etnisite olarak siyahlık, bir toplu kimlik işareti ve tekbiçimli olarak paylaşılan bir toplumsal görme ve bölme ilkesidir; bu ilke hem kamusal alanda hem de bu alanda baş veren etkileşimlerde yorumlanmaya, kullanıma anında hazırdır ve herkesçe de paylaşılır (Feagin 1991); dolayısıyla ABD metropolünün ırksallaştırılmış merkezinde insanların gettoda yaşamaya iliştirilen yaftadan kurtulması neredeyse imkânsızdır. Örneğin, komşu beyaz mahallelere gelişigüzel dalamazlar, çünkü orada "genç siyah erkek manzarası tehlikeli, zararlı, sapık bir insan imgesi uyandırır" (Monroe ve Goldman 1989: 27; ayrıca Anderson 1990: özellikle 163-7), dolayısıyla polis hemen peşlerine takılır ve onları durdurur.[22]

Kendi alt sınıf statülerini gözlerden saklamak adına orta sınıf (beyaz) kültürünün simgelerini yetkinlikle sergilemedikleri sürece, siyahların her zaman *ex definitionis* getto sakini olduğu, alt sınıf kökeninden geldiği varsayılır. Lewis Killian'ın (1990: 10) yazdığı gibi: "Çoğu beyaz için, siyahları kendi mahallelerine kabul etmek, uyuşturucu kullanan, sosyal yardıma muhtaç getto sakinlerinin ertesi gün soluğu beyazların kapı eşiklerinde alacağı anlamına gelir." Fransa'nın yoksul kent çeperi sakinlerinin aksine Birleşik Devletler'deki getto siyahları *çift yaftadan* mustariptir: Toplumun en alt katmanında çürüğe çıkarılmış insanların tıkıldığı ambar ve belirli bir ırk için ayrılmış yer olarak çifte statüsü yüzünden değeri düşmüş kapalı, ayrı, aşağı bir bölgeye sürülmüş olmakla bağdaştırılan, ayrıca deri rengine yamanan olumsuz bir simgesel sermaye biriktirirler. Hayatın bütün alanlarının bütünüyle iki seçenekli siyah-beyaz hiyerarşisiyle şifrelendiği (simgesel bir nirengi noktası alma süreci sayesinde öteki etnik gruplar bu temel ikiliğe göre konum alır), ırklara bölünmüş bir ulus-devletin yurttaşları olarak, asıl evrenlerinden kaçma ihtimallerinin de ne kadar düşük olduğu düşünülürse, getto gençliğinin zarureti

[22] Woodlawn'daki boks salonundan arkadaşlarım beni Hyde Park mahallesinin kıyısındaki apartmanımın önünde –boks kulübünün sadece üç blok ötesindeydi– beklemeyi hiçbir zaman istemedi; aksi halde Chicago Üniversitesi adacığında titizlikle devriye gezen özel polis kuvveti tarafından sorgulanırlardı.

nasıl erdem saydığını, Kızıl Kuşağın metruk *cité*'lerindeki Fransız gençler için hem gayrımeşru hem de tahammül dışı olan bir yaftaya nasıl uyum sağladıklarını anlamak mümkündür.

Bölgesel yaftalama Atlas okyanusunun iki yakasında temelleri ve doğası bakımından farklılık gösterse de, ana etkisi her şeye rağmen iki yakada da benzerdir: Toplumun içten farklılaşmasına, kesimler arasında bir mesafenin açılmasına sebep olan uygulamaları tetikler, dolayısıyla kişiler arası güven duygusu zedelenir, yerel dayanışma ise baltalanır. Tekrar bir parça itibar kazanmak, toplumun gözünde kendi statülerini onaylatmak için siyah Amerikan gettosu sakinleri gibi Fransa'nın işçi sınıfı banliyölerinin sakinleri de birey ya da aile üyesi olarak ahlaki değerlerini haddinden fazla vurgular (iyi bir anne, baba, oğul ya da kız olarak). Sapkın, kanun dışı kategorileri kınayan o egemen koroya kendi sesleriyle katılırlar; örneğin sosyal yardım programlarından haksız "kazanç" sağlayanları, almamaları gerektiği halde ulusal asgari gelir planından ya da işsizlik sigortasından para alan "sosyal yardım dolandırıcılarını", "*faux pauvres*'leri" [sahte yoksullar], sokak serserilerini, *cailleras*'ları (hafif suç işleyenler) ayıplarlar; sanki komşularının, mahallelerinin değerini azaltarak kendilerinin (yeniden) değer kazanması mümkünmüş gibi. Aynı mantıkla, Kara Kuşak ile Kızıl Kuşak sakinleri kendi topluluklarından ayrışmak ve kabuklarına çekilmek üzere türlü türlü stratejiler hayata geçirir, dolayısıyla topluluğu bir arada tutan tutkal zayıflar. Bu stratejilerin üç ana biçimi vardır: İnsanların birbirine mesafeli durması, sadece en alt seviyede tespit edilebilecek "alt-farklılıkların" ya da mikrohiyerarşilerin yeniden meydana getirilip bunlara incelik kazandırılması, son olarak da toplumun hakaretlerinin yönünü saptırıp bu günahların kötü şöhretli "sorunlu aileler", yabancılar, uyuşturucu satıcıları, bekâr anneler gibi günah keçilerine yüklenmesi.[23]

[23] Brest çeperindeki (Brötonya) dar gelirli konutlarında uygulanan stratejilerin kapsamlı anlatımı için bkz. Paugam (1991: 193-205). Buradan sayısız alıntı örnek verilebilir. Bir tanesi yeterli olacaktır: "Bu olumsuz toplumsal homojenlik dünyasında, dedikodunun amacı kişinin kendisine "sınıf atlatması", ötekileri "sınıf düşürmesidir"... Egemen söyleme göre mahallenin çürümesinden, suçtan, işsizlikten... *cité*'nin değerini kaybedip yaftalanmasından yabancılar sorumlu... Komşuluk ilişkilerinin olağanüstü biçimde olumsuz bir duruma düşürülmesi bir gereklilik haline gelir tıpkı düşük eğitim seviyelerinden ötürü başkalarına kara çalmak, kişinin eğitim becerilerini abartması gibi. Kişinin egemen normlara bağlılık göstermesi önemlidir" (Calogirou 1989: 17, 21-2, 41). Bu konu hakkında ayrıca bkz. Pétonnet (1979: 220-34), Gwaltney (1981: 121-6), Kotlowitz (1991), Wilkinson (1992).

Fransız işçi sınıfı *cité*'si sakinleri oraya "kazara" geldikleri konusunda ısrarcıdır, başka bir semte, daha iyi bir hayata giderken buradan sadece "geçtiklerini" söylerler. Ayrıca "kendilerinin aksine", yoksul ailelere verilen devlet yardımlarına, şehir hizmetlerine aslında ihtiyacı olmayıp yine de bu yardımlardan faydalanan kişilere kamu kaynaklarının aktarılması yüzünden oluşan israftan yakınmaya heveslidirler. Keza, Chicago hipergettosu sakinleri, ortak tanıdıkların, müşterek alışverişlerin meydana getirdiği bir mahalleye ait olduklarını inkâr ederler, rezil diye bildikleri bu yerden, bu nüfustan kendilerini uzak tutmak için uğraş verirler. North Lawndale'li hemşiremiz sert bir şekilde şunu söylerken aslında hem Kara Kuşaktaki hem de Kızıl Kuşaktaki birçok akranı için konuşuyor: "Kahretsin, burada insanlar ne yapar bilmiyorum! Sanırım hemen hemen kendi başımayım. Mahalledeki insanlarla muhattap olmuyorum... Yani onlarla konuşuyorum, fakat ne ile meşgul olduklarına gelince, işte onu bilmiyorum."

Özetlemek gerekirse, Fransız işçi sınıfı banliyöleri ile siyah Amerikan gettosu sakinleri kendi tarzlarında *imkânsız cemaat* kurar, daima kendilerine karşı bölünürler, üstelik içinde bulundukları çıkmazın kolektif doğasını kabul etmeyi reddetmekten başka bu topluluğun üyelerinin elinden hiçbir şey gelmez. Dolayısıyla hem fiziki hem de simgesel mesafe alma stratejileri geliştirmeye eğilimlidirler; bunun doruk noktası dışarı göçtür; bu tavır toplumsal bağları germeye, çözmeye meyillidir; böylece dışarıda mahallenin olumsuz bir şekilde algılanması doğrulanmış olur. Mahallenin dışarıya olumsuz yansıtılması ile mahalle sakinlerinin kabuklarına çekilmesi art arda eklenip kendini doğrulayan ölümcül bir kehanet dünyaya getirir. Bu kehanet yüzünden halkın gözündeki leke ile toplu yüzkarası ancak fark edebildikleri ama müdahale edemedikleri bir durumla sonuçlanır: İsmini koyacak olursak toplumsal atomizm, topluluğun "örgütsüzleşmesi", kültürel anomi.[24]

[24] Burada yaptığımız gibi, sosyal stratejilerin yalnızlaşma, bölünme eğilimlerini, dayanışmayı zedeleyen etkilerini vurgulamak, Fransız banliyöleri ile Amerikan gettosunun "toplumsal örgütsüzleşmeden" mustarip olduğu anlamına gelmez. Bu düşünce Chicago ekolünün ilk dönem çalışmalarında kullanılmış (örneğin Wirth 1964: 44-9), o günden bu yana da, inceleme alanlarının sorgulanmayan bir öncülü olarak yoksulluk araştırmacıları tarafından uyarlanmıştır.

GETTODA VE BANLİYÖDE TOPLUMSAL GÖRME VE BÖLME

Bölgesel yaftalama, can tehlikesi ve devlet ihmalkârlığı arasındaki organik bağın –Birleşik Devletler'de siyahlara uygulanan ırk ayrımcılığıyla sağlamlaşmıştır– Kara Kuşakta son derece açık seçik olduğunu gösterdik. Bu tecritin, gettoda günlük hayatı yapılandıran kast bölünmesi ile bilinçte kavramsal bir uzantısı vardır. Siyahlarla beyazlar arasındaki ikili bölünme gettoda kendisini hayatın her alanında hissettirir, hatta Afrika kökenli Amerikalıların arasındaki sınıf farklarına bile rengini verir. Bunun aksine Paris'in Kızıl Kuşağında egemen olan karşıtlık Fransa'nın yerli halkıyla göçmenler arasında değildir, gerçi hâkim medya ile siyaset söylemi bunu tercih ederdi, oysa esas durum *cité* gençliğinin herkese karşı olmasıdır. Her ne kadar 1974 yılında yasal göçün durdurulmasından bu yana yabancılar, özellikle de Kuzey Afrika kökenli aileler çeperdeki Kızıl Kuşakta yoğunlaşmış olsa da, Fransız işçi sınıfı banliyöleri epey heterojen bir evrendir, burada etno-ırksal kategorilerin kısıtlı gücü vardır.

Amerikan apartheid'ı ve bölünmüş ırk bilinci

İki yüz elli yıllık kölelik ile bunu takip eden yüzyılda devlet ayrımcılığının, ırka yönelik şiddetin muhtelif türlerinin –günümüzde bunların çoğu yumuşamış halleriyle devam etmektedir– kanatları altında gerçekleştirilen katı ırk ayrımının hüküm sürdüğü tarih kazanında Afrika kökenli Amerikalılar zengin, etkili bir kültüre vücut vermiştir. Bu kültür onlara özgün bir adetler ve simgeler dizisi tedarik eder ve böylece kendilerine bir anlam inşa edip bu anlamı dünyaya açıklayabilirler (Levine 1977; Jones 1985; Abrahams 1970).[25] Aynı zamanda Birleşik Devletler "sınıflandırmacı ırk sistemine" sahip olan tek toplumdur. Bu sistemde "bütünüyle beyaz olmayan, soyunda en ufak siyah kanı olan herkes siyah kabul edilir" (Patterson 1972: 28). Bu

[25] Afrikadan ithal edilen öğelerle Birleşik Devletler'de gelişen öğeleri harmanlayan Afrika kökenli Amerikalı kültürünün uzun zaman boyunca "akademisyenler tarafından tarihsel olarak sözsüz kılınması (Levine 1977: ix), kültürü bir "değişkene" indirgeyen pozitivist mantık usulleriyle ya da kültürü nesnel koşullara yönelik mekanik "uyarlamalar" ya da birleşik bir "ortak normlar, değerler" takımı olarak gören (bunun kısmî "etkisi" dışarı alınır, "ırkın" ya da "mekânın" etkisine karşı tercihen istatistik bağlamında tartılır, aynı zamanda bunlara bağımsız, birleşik etkenler muamelesi yapılır) kültür konusunda işlevselci kavramlara bağlı olan günümüz analistleri tarafından hâlâ yanlış anlaşılması (eğer yadsınmıyorsa), bu kültürün varoluşunu, gücünü ortadan kaldırmaz.

"aşağı soy" (*hypo-descent*) kuralının katı bir şekilde uygulanması, toplumsal hiyerarşide farklı farklı renk katmanlarının oluşmasını engellemiş, melez ya da mulatto[26] sınıflarının ortaya çıkıp toplumsal olarak tanınmasının önünü kesmiştir. Oysa Afrika kökenli nüfuslarla Avrupa kökenli nüfuslar cinsel açıdan birbirine geniş ölçüde karışmıştır. Fakat sonuçta ortaya çıkan şey, hayal ürünü iki ayrı topluluğun, "siyahlar" ile "beyazların" arasındaki katı, ikili karşıtlıktır.

Dolayısıyla, Afrika kökenli Amerikalıların kültürel dokusunun "ırk" düşüncesi etrafında şekillenmesi şaşırtıcı değildir; burada ırk, atalarının köleliğe boyun eğdiği (ya da eğmediği) bir soya üye olmak diye anlaşılır. Toplumun her sahasında beyazların siyahlara dayattığı geçit vermez, simgesel hududun en görünür olduğu yer, "ırklar" arasındaki süregiden uzamsal kopukluk ile ırklar arası evliliklerin olağanüstü düşük oranlarıdır (siyah kadınların yüzde üçünden azı etnik gruplarının dışından biriyle birlikte olur). Söz konusu sınır, bu iki kategori arasında tarihte hüküm sürmüş nesnel kast ilişkilerini yansıtan, siyahlarla beyazlar arasındaki katı bir "biz/onlar" karşıtlığına demir atmış bilinç biçimlerinde dışa yansır (Franklin 1993; Dawson 1994; Moran 2003).

Irk gettoda her yere iz bırakmıştır: Halkı adeta kapana kıstırır gibi gettoya hapseden müstakil, ikincil kurumların ve uzamın nesnelliğinde ve aynı zamanda getto sakinlerinin rutin tavırlarında, düşüncelerinde, duygularında yer tutan algı ve yargı kategorilerinin öznelliğinde. Aslında, Kara Kuşakta renk bilinci o kadar nüfuz etmiştir ki sanki dile getirilmez; en dikkatli gözlemciler bile bunu gözden kaçırabilir, çünkü Alfred Schutz'un (1970) günlük hayattaki "doğal tutum" dediği şeyin derinlerine gömülmüştür.[27] Kara Kuşakta ırk kategorileriyle doğrudan muhatap olunur, her yere nüfuz etmişlerdir, dolayısıyla olayların değerlendirilmesinde ana bilişsel araç bunlardır. Örneğin, sıradan sohbetlerde (ister yüz yüze ister telefonda olsun) kişinin öteki insanlardan beklediği ya da kendisinin karşı tarafa yansıttığı ilk özellik, üstü kapalı da olsa, karşısındakinin "bir erkek kardeş" ya da "bir kız kardeş" olup olmadığıdır. Sanki bu kimlik be-

[26] Siyah-beyaz melezi —*ed. notu.*

[27] Afrika kökenli Amerikalılarda ırk bilincinin bu yaygınlığı, John Langston Gwaltney'in (1981) derlediği "siyah Amerika'nın kendi portresi" ile Steven Gregory'nin (1998) New York Queens'in siyah mahallesindeki orta sınıflar üzerine çalışmalarında etraflıca belgelenmiştir. Bu bilincin Amerikan sosyal hayatında her yere ulaşmış olduğu Terkel (1992) tarafından ispatlanıyor.

lirleme hadisesi kişiler arasındaki münasebetin gidişatını belirlemektedir. Getto sakinlerinin çoğunun az sayıda beyazla, hatta az sayıda üst sınıf, orta sınıf siyahla bire bir muhatap olması, rengin algısal gücünü artırmaktadır. Kotlowitz (1991: 61), Chicago Batı Yakası'nda toplu konutlarda yaşayan bir çocuğun öyküsünü anlatır. On yaşına ulaştıktan sonra, "siyah olmak hakkındaki merakını sesli dile getirmeye başlamış." Annesine sormuş, "bütün siyahlar toplu konutlarda mı yaşar?" "Bütün siyahlar yoksul mudur?" Woodlawn mahallesinde üç yıl süren etnografi saha araştırmamda karşılaştığım genç adamların (Latin Amerika kökenli birkaçını ayrı tutarsak hepsi siyahtı) o zamana kadar sahip olduğu tek beyaz arkadaş bendim.

Tarihî Kara Kuşak sakinlerinin renk sınırını kanıksaması şaşırtıcı değildir, çünkü neredeyse bütün hayatları hipergettonun tek ırklı dünyasında geçer, ayrıca çoğu hipergettonun küçük bir kesimine tıkılıp kalmıştır: Sokaklarında, bloklarında ya da hemen yakındaki "toplanma noktasında." "Dışarıdaki" beyaz dünya büyük oranda bilinmez bir yerdir, çünkü ana kitle iletişim araçlarının naklettiği basmakalıp tasvirler dışında, insani hizmetler çalışanlarıyla, sosyal denetim görevlileriyle kimi düzensiz temaslar haricinde fiilen oraya erişilemez.[28] Chicago Güney Yakası altproleterleri arasında,

> Beyaz adamın sahip olmaya değer her şeye sahip olduğu, siyah halkı o kapıdan sokmadığı söylenirdi. Fakat TV ekranı dışında asla beyaz bir yüz görmüş değillerdi ... orada betimlenen masum kent dışı mahalle hayatı ise kendi hayatlarından Mars'la Dünya kadar uzaktı. Kent manzaraları neredeyse tamamen siyahtı, birkaç bürokrat, öğretmen, polis dışında. Yaşadıkları yeri nadiren terk ederlerdi; şehir merkezine gitmek çoğu için büyük bir keşif gezisiydi. 39. Cadde, senin dünyan işte bu kadar ... gerisi onların dünyasıydı, farklı konuşma, giyinme, davranış kurallarıyla beyazların dünyası. (Monroe ve Goldman 1988: 100)

Getto sakinlerinin günlük yaşantılarına içinden baktığı, dünyalarını ona göre inşa ettiği ırk prizması o kadar güçlüdür ki sınıf yapısında yukarılara tırmanıp Bronzeville'den kaçmayı başaran insanlara arkada kalanlar genelde, topluluklarına "hainlik" etti diye bakar, "beyaz olmaya" çalıştıklarını düşünürler; gerçi gettodan kaçanların

[28] Şehrin Batı Yakası gettosundaki kötü şöhretli bir toplu konut projesi olan "Horner'daki birçok genç adamın kendi ortamlarının dışında kalan dünyayla tek teması mahkemelerdir" (Kotlowitz 1991: 226).

çoğu en fazla getto kıyısındaki siyah mahallelerine ya da katı ayrımın bulunduğu kent dışı mahallelere göç eder (Massey ve diğ. 1994; Patillo-McCoy 2000). Dolayısıyla siyahlar arasındaki sınıf farkları, ırk bölünmesi söylemiyle ifade edilir, siyah/beyaz farklılıklarının benzeri bir renk şifresine sahiptir. Woodlawn'lı işsiz genç bir adam, kendi gençliğinde bölgeden kaçan öğretmenlere, iş adamlarına, polislere bu bağlamda sövüp sayıyor:

> Herkesin derdi *beyaz olmak*, beyaz adamın arkasına sığınmak, beyazların mahallesine taşınmak: "Mahallemde yaşayan tek siyah benim"; (inanmaz bir tavırla) bununla övünürler, ciddiyim! (kıs kıs gülerek) "Buradaki ilk siyah benim." Dedim ki, oğlum sen hastasın! Derilerini beyazlatıyorlar, küfredesim geliyor! *Anormallik peşinde koşturan normaller*, olay budur.

"Amerikan *apartheid*'ının" mekânsal ve etkileşimsel yapıları (Massey 1990) yok olmadıkça, siyahlarla beyazlar arasında nesnel gerçeklikte var olan ikili karşıtlığın, kent sakinlerinin ortak bilinç çerçevesine kopyalanmaması için hiçbir sebep yoktur.

"Jeunes des cités" bütün dünyaya karşı

Kızıl Kuşak *cité*'lerinin günlük hayatında kendini hissettiren, *cité* sakinlerinin zihnine damgasını vuran baskın bir düşmanlık hissi varsa, yaygın gazete haberlerinin, siyaset söylemlerinin aksine, bu düşmanlık göçmenlerle (özellikle "Araplar") Fransa'nın yerlisi aileleri karşı karşıya getiriyor değildir; fakat *ister yerli ister göçmen olsun bütün* gençleri (*les jeunes*) öbür sosyal kategorilerden ayıran bir düşmanlık mevcuttur. La Courneuve'un yaşlı sakinleri, yöneticileri, siyasi makamları tarafından şehirdeki düzensizliğin, kanunsuzluğun, güvensizlik ortamının ana kaynağı olarak genelde gençler görülür, ayrıca toplum önünde sefil banliyölerin kötüleşen şartları ile acıklı ününden gençleri sorumlu tutarlar. Avery (1987: 112) şunu belirtiyor:

> [Quatre mille'in] merdiven boşluklarında toplaşan gençlik çeteleri, insanlar arasındaki sohbetlerin gözde konusudur: "Ampulleri kırıyorlar böylece ne yaptıklarını göremiyoruz", diyor biri. "Gün ortasında uyuşturucu iğnesi vuruyorlar", "Orada oturuyorlar, gerçekten gürültülü konuşuyorlar, bütün gece esrar tüttürüyorlar", "Merdivenlere işiyorlar", "Geceleri onlarla karşılaşmaktan hoşlanmıyoruz, kendi dairelerimizde mahpus gibiyiz."

Kurguyla gerçeği harmanlayan bu suçlamalar nesnel bir zemine otu-

rur; Quatre mille gibi toplu konutlarda genç nüfus baskındır, dolayısıyla sokakları, mevcut kamu alanlarını ele geçirirler, ki bunlara bina koridorları, taraçalar dahildir. Yetişkinler, gençleri bir araya toplayan bu sapkınlıkların verdiği sıkıntının (gürültü, çöp, kışkırtmalar, karanlık işler, kaçakçılık vesaire) yanı sıra, gençlerin ortak malları kendi amaçları için kötüye kullandığını düşünür.[29] Sağlam bir zemini olsun olmasın, bu şikayetler gençleri her zaman ya sorun yaratan kişiler olarak ya da sorunlu olarak resmeder. Bachmann ile Basier (1989: 100), La Courneuve *cité*'sindeki "her olayda gençlerin hem şiddet kurbanı hem de şiddetin sebebi olduğunu" belirtirler: "Göze ilk önce hep onlar çarpar."

Yaftalanmış Kızıl kuşak semtlerinin gençleri ise, mahallelerinin hem içinde hem de dışında gençlik karşıtı ayrımcılığa maruz kaldıklarını düşünür. Kamu yetkililerinin onlara aldırmadığından, taleplerini reddettiklerinden, mahalle yaşantısına yaptıkları katkıları görmezden geldiklerinden şikayet ederler; hükümet programlarının çok söz verip neredeyse hiçbirini tutmadığından, bunun da üstlerindeki yükü ağırlaştırdığından yakınırlar; polisin kendilerini haksız yere suçladığını, tacize varan şekilde gözetim altında tuttuğunu söylerler; yetişkinlerin içinde bulundukları çıkmaza karşı kör, kaygılarına karşı sağır olmasından sızlanırlar. Fakat her şey bir yana, metruk banliyölerin gençleri yukarıda saydıklarımızdan hiçbirinin kendilerine hak gördükleri asgari saygıyla, adam yerine konmayla bağdaşmadığını düşünür: "Sanki yokuz, kimse bizi görmüyor", "bize pislik muamelesi yapıyorlar" (Lapeyronnie 1992: 11). İstihdam dünyasından inatla dışlanan, normalde ekonomik olarak kendine yetmenin kazandırdığı bireysel itibarı elde edemeyen kesimlerin fokurdayan öfkesi, tüketim çemberine erişimin aracı olarak yağmayı, şiddeti yücelten yasadışı girişimlerin ya da nihilist söylemlerin son derece bireyci bir şekilde kucaklanmasıyla bir çıkış noktası bulur; ayrıca bu kesimler kendilerini marjinalleştiren gayrişahsi mekanizmalara bir yüz bulmak istediklerinden ötürü düşman hedef olarak polisin üzerine yüklenirler

[29] "Sonuçta, insanlar gençlere neden sitem ediyor? Meydanları işgal ettikleri, dükkânların önündeki basamaklarda, banklarda oturdukları... oralarda konuştukları, güldükleri, gürültü çıkardıkları için." Öte yandan gençler "sokağı, kendi izlerini bırabilecekleri tarafsız bir zemin, mutlu oldukları bir yer" olarak algılıyor (Calogirou 1989: 36-7; ayrıca Bourdieu 1991b: 12). Farklı kökenlerden gelen, ayrı çıkarlara sahip insanların harmanlanmasının, Fransa'nın düşük gelirli konutlarındaki toplu kaynakların kullanımı üzerindeki çatışmaları nasıl beslediğinin analizi için bkz. Pinçon (1982).

(Dubet 1987: 80-9; Jazouli 1992: 148-9).

Yüzyıl sonu düşmüş işçi sınıfı banliyölerindeki toplu konutlarda kaynayan gerilimleri yakından inceleyen araştırmacıların bulguları, medya ile siyasi tartışma alanına hâkim olan görüşe epey aykırı olduğu için, burada söz konusu bulguları uzun uzadıya vermeğe değer. Örneğin Avery (1987: 21) "La Courneuve'de geçirdiği yıllarda belirli ırklara karşı aşırı hoşgörüsüzlük gösterildiğini, bir grubun açık açık topluca küçümsendiğini hiç gözlemlememiş"; oysa daha önce yaşadığı Chicago Batı Yakası'nda ya da İngiltere'de bir işçi sınıfı kasabasında bu hadiselere sürekli tanık olmuştur. La Courneuve seçmeninin yüzde on dört buçuğu 1986 seçimlerinde Ulusal Cephe'ye oy vermiş olsa da, genel olarak "orada ırkçı bir iklim yoktur" diye ısrar eder. "Bunun aksine *cité*'nin günlük hayatında ortak saygı, dayanışma örnekleri görüyorum" (Avery 1987: 21-2). On yıl sonra David Lepoutre, Quatre mille'li gençlerin sokak kültürüne dair ayrıntılı etnografisinde bu gözlemi teyit etmiştir: "Ergenlerin arasındaki sosyalleşme ilişkilerinde etnik köken belirleyici değildir. Arkadaşlıklar kültürel engelleri kolaylıkla aşmaktadır" (Lepoutre 1997: 80); çünkü gençler her gün okulda ve toplu konutlarda bir araya geliyor, ayrıca yabancı kökenli gençler de ulusal kültürü büyük ölçüde özümsemiştir.

Paris'in batıda kalan dış mahallelerinde tecrit edilmiş işçi sınıfı toplu konutlarında Calogirou, mekân algısının daha "etnikleştirilmiş" biçimlerine rastlamıştır: Yerleşimin farklı kesimleri, belirli binalar, en çok göz önünde olan kiracıların etno-ırksal ya da etno-ulusal kimlikleriyle tanımlanır, anılır. Yine de "hoşgörü en yaygın tavırdır; arkadaş çevresine ulusal ya da dinsel kısıtlamalar getirenlerin sayısı azdır", diye ısrar ediyor (Calogirou 1989; 144).[30] Bu toplu konut projelerinin gençleri için aynı yerde yaşamak, muhtelif kişisel özelikler barındırmak, "etnik" bir gruba üye olmanın üzerindedir. Irkçı hakaretlerin hor gören tonlamalarını savuşturmak için sık sık mizaha başvurmaları bu durumun göstergesidir; örneğin sözlü kapışmalarında bu gibi küfürleri şaka mahiyetinde kullanırlar.

[30] Calogirou (1989: 93, 96, 98, 101, 115, 131), arkadaş çevresi oluşturma sürecinin etnik sınırları, ulusal grupları tanımadığını gösteren örnekler vermeye devam ediyor. Keza Pétonnet (1979: 224), "*cité*'de etnik hiyerarşi yoktur", diye vurguluyor. Sadece kişiler arası hiyerarşiler mevcuttur." Kuzey Fransa'da Lille şehrinin aşağılanan bir *cité*'sinde gençliğin günlük faaliyetleri ile betimlenmelerinde "göçmen/yerli" ikiliğinin yadsınması üzerine bir çalışma için bkz. Bourdieu (1991b).

Kategorilerin, ortak yörüngelerin ve "etnik" gerilimlerin birbirine karışması

Kent çeperinde en alt seviyedeki toplu konut projelerinde göçmen ailelerin artan yoğunluğuna rağmen –hatırlayın La Courneuve nüfusundaki payları 1968-1990 yılları arasında iki katına çıkıp yüzde yirmi beşe ulaşmıştı– ve seksenli yıllar devrildikçe kamusal alanda ırkçılık konularına ayrılan yerin genişlemesine rağmen, Paris'in Kızıl Kuşak işçi sınıfı yerleşimlerinde etnik bilincin suskun kalmasını nasıl açıklamak gerekir? Bu aşamada kısaca üç sebep ileri sürülebilir.[31]

Birinci sebep, yukarıda belirttiğimiz gibi, Kızıl Kuşak *cité*'lerinin etno-ırksal içerik bakımından oldukça heterojen topluluklar olmasıdır. Hiçbir banliyö tamamen belirli bir grubun yaşadığı ya da egemen olduğu "otlağı" değildir; çünkü Fransa'da kentsel uzam, Amerikan metropollerinde yaygın olan "düzgün parçalara ayırma" ilkesine göre örgütlenmez (Suttles 1968); ayrıca merkezî hükümet ile yerel yönetimler kentsel uzamı sıkı bir şekilde idare eder, bu alanı emlak piyasasının ırksal olarak çarpık güçlerinin eline bırakmazlar. Sonuçta, göçmen aileler muhtelif mahallelere dağılır, gerçi üst sınıf vatandaşlar seçtikleri kasabalarda, semtlerde toplanarak bir istisna oluşturur, bu yerleşimlerde de göçmenlere hiç rastlanmaz. Önceki bölümden çıkardığımız ana dersi bu noktada tekrarlamak gerekir: Fransız kent çeperinin düşük *cité*'leri, hakkında olumsuz izlenimler çizilmiş bir nüfusa özgü kurumlar geliştiren, bu nüfusun ayrı bir bölgeye zorla sürülmesine dayanan etnik bakımdan tek tip sosyomekânsal bir oluşum anlamında getto değildir. *Cité*'lerin yapısı, çoğunluğu oluşturan Fransa'nın yerlisi aileler ile on beş ila elli tabiyetten ailenin oluşturduğu alacalı bulacalı grupları bir araya getirir; zamana, mekâna göre bu karma yapının kendisi de değişkenlik gösterir. Ulusal ya da bölgesel ağırlıklarına kıyasla yabancı kökenli sakinlerin Quatre mille'deki

[31] Bu üç etken, Fransız Kızıl Kuşağında etno-ırksal bölünmelerin sınırlı sosyal tesiri ile yoğunluğunu sonuna kadar açıklamaz (gittikçe göze daha çok batmaları farklı bir durumdur, yani günlük algı manzarasında yaptıkları çıkıntının büyüklüğü bundan farklıdır). Kızıl Kuşağı, Amerikan hipergettosundan en net biçimde ayıranlar bu etkenlerdir. Daha kapsamlı bir analiz için, işçi sendikalarının, partilerin, başka sol örgütlerin yürüttüğü *sınıf oluşturma* çalışmalarının etkisini, temelini inceleyen tarihsel bir sosyoloji (insanların algısında sınıfın bir toplumsal görme ve bölme ilkesi olarak konumlandırılıp rakip sınıflandırma yaklaşımlarından ayrı tutulmasıyla başlayarak) gerekirdi. Söz konusu çalışmalar göçmenleri Fransız toplumuna kaynaştırmak için onları etnisite körü birleşik bir işçi sınıfına yerleştirmiştir (Tripier 1990).

yüzdesinin orantısızca büyük olduğu doğrudur (ülke çapında yüzde on bir, bölgede yüzde yedi iken Quatre mille'de yüzde otuza, hatta güney kesiminde yüzde kırka çıkar). Fakat bu aşırı temsil oranı, konut piyasasının etno-ırksal parçalara ayrılmasından *değil*, çarpık sınıfsal bileşimlerinden kaynaklanır. Büyük Britanya'da, Belçika'da ya da Almanya'da olduğu gibi, Fransız işçi sınıfı banliyölerinde yer yer etnik yoğunlaşmaların başgöstermesi, postkolonyal göçmen ailelerin sınıf yapısının alt katmanlarındaki dağılımlarının yan ürünüdür büyük oranda. Barınma meselesindeki etnik ayrımcılık bu yoğunlaşmayı kuvvetlendirir, fakat ortaya çıkmasına sebep olmaz. Söz konusu ayrımcılık tutarlı değildir, kiraya verilecek hanelerin tedarikinde kamu yetkililerinin baskın rolü sayesinde bu ayrımcılık savuşturulur; ayrıca toplumun üst katmanlarına tırmanan göçmen ailelerin farklı mekânlara yayılmasından ötürü zayıflar. Bunun aksine, en yoksul, en muhtaç Kızıl Kuşak mahalleleri, en çok yabancı barındıran *cité*'lerle örtüşmez (Tabard 1993; Boëldieu ve Thave 2000); oysa yaygınlıkla dile getirilen "gettolaşma" tezine göre böyle olması gerekirdi.

Nüfusların etno-ulusal kökenlerine göre kapsamlı bir şekilde harmanlanıp sürekli çalkalanması, Kızıl Kuşağın Fransa'nın yerlisi gençleriyle Kuzey Afrika kökenli gençlerinin deneyimlerindeki, stratejilerindeki aşırı benzerlikler konusunda belirleyicidir. Bu konu Dubet (1987: 326; ayrıca bkz. Bourdieu 1991b: 8) tarafından etkinlikle dile getirilmiştir:

> Hiçbir mahallede hiçbir grupta gençler, göçü kendi aralarındaki ilişkilerde temel bir ayrım olarak görmez. Gittiğimiz *cité*'lerde [üç tanesi Paris'in Kızıl Kuşağında, dördüncüsü Lyons'un dış mahallelerinde] gençler, "biz" göçmen gençliği, "onlar" Fransız gençliği bağlamında konuşmuyordu. Münasebetler, arkadaşlık bağları çoklu bir etnik yapıya sahiptir. Bunun sebebi illa ki ırkçılık karşıtlığı değildir; daha çok, gençlerin çocukluklarından beri *cité*'de aynı deneyimleri yaşamış olmasıdır, ki *cité*'ler tek ırka mahsus gettolar değildir. Bu gençler aynı okullara gider, boş vakitlerinde aynı etkinliklere katılır, aynı eşek şakalarını, yaramazlıkları yaparlar. Göçmenler ile Fransızlar ayrımına dayanan çeteler, gruplar yoktur, yani İngilizlerin "dazlakları" ya da Chicago'nun "İspanyol Kobraları" gibi gruplar bulunmaz.[32]

[32] Konuyla igili on yıllık çalışmaları özetleyen Dubet ve Lapeyronnie (1992: 128) şu sonuca varır: "*Galère* [yüksek işsizliğin olduğu alt sınıf toplu konut projelerinde yaygın

Banliyölerin karma morfolojisi, dünyayı dış görünüş ve ulus çizgisinde iki karşıt kampa bölen ırk görüşünü temelden savuşturur; oysa bazı siyasi girişimciler, gazeteciler kent çeperinde bu ayrımın egemen olduğunu ileri sürer (ya da görmek istedikleri budur).[33] Kızıl Kuşak banliyölerinde yaş, etnisiteyi gölgede bırakır çünkü etnisite, işçi sınıfının yeniden-üretim konusunda kriz yaşadığı yerdir. Etno-ulusal kökenleri ne olursa olsun, bu kriz doğrudan gençler safında hissedilir, anne babalarının nesliyle kurdukları ilişkide en şiddetli biçimiyle ifade edilir. *Jeunes des cités* [site gençleri], işçi sınıfı statüsünün geleneksel aktarım usulü ile toplu kabulündeki aksaklığın hem kurbanlarıdır hem de bu aksaklığı açığa vuran kesimdir.

İkincisi, Le Pen önderliğindeki Ulusal Cephe'sinin seçimlerde yükselmesine, buna bağlı olarak yerel, ulusal siyasi tartışmalarda yabancı düşmanlığı söylemlerinin yayılmasına karşın, etnik farklılıklar Fransa'nın yurttaşlık geleneğinde hak iddia etmenin *meşru* ilkelerinden biri değildir. Yakın geçmişe kadar Almanya'da egemen olan, kültürel bağlamda ifade edilen bir soy topluluğu anlayışının aksine Fransa yurttaşlığının tarihte Cumhuriyetçi devletin hayat verdiği yurttaşlık ideallerini kabul etmekle tanımlanan bölgesel bir topluluk olarak kurumsallaştırılması, etno-ırksal sınıfların sosyal algıları, sosyal ilişkileri örgütleyen ana çerçeve olarak işlev görmesini bu zamana kadar engelleyebilmiştir; çünkü kamusal alanda bu sınıfların, topluca sınıf atlamanın, siyasi iddialarda bulunmanın zemini olarak kullanılmasının önüne geçmiştir. *Beur*'lere ("Arap" göçmenlerin Fransa'da doğmuş çocukları) 1986 seçim kampanyası sırasında ayrı bir seçmen baskı grubu olarak etkinlik kazandırmaya yönelik utangaç girişim, büyük bölgelerde çoğunluğun yönetmesini teşvik ederek bütün "ara"

olan "sürüklenme" örüntüsü] deneyimini yaşayan genç Fransızlar ile göçmen gençliği eşit derecede köksüzleşmiştir; kültür ile farklılık bağlamında birbirlerine karşıtlık oluşturmazlar. Ortak deneyimleri karma, melez (*métissé*) ve istikrarsız bir evrendir. Bu evrende yerel bağlar, ulusal ya da etnik köklerden daha anlamlıdır." Aile bağları dili aracılığıyla mahallelerinde çoklu etnik yapıya sahip bağlar kurduklarından bahsederler: "Sokaktayken... hepimiz kardeşiz: Aile ruhuna sahibiz." Amerikalı muadillerinin aksine Fransa'nın popüler banliyölerinin rap gruplarında farklı etnik kökenlerden gelen insanlar vardır, üyelerinin deyimiyle bu gruplar "*Black-Blanc-Bleur*", yani Afrikalı, Avrupalı, Mağribi gençlerin karmasıdır (Durand 2002).

[33] Düşük ücretli emek piyasasına girdiklerinde, Avrupalı ve Kuzey Afrikalı ailelerden gelen gençlerin yollarının ayrılmasına engel değildir bu. Fakat bu ayrılık ancak hayatın ileri safhalarında görünür olur: Gençler mahalleye sayıca hâkim olup hâlâ okula devam ettikçe, deneyimlerinin çoğu ortaktır.

oluşumları ortadan kaldırmak üzerine tasarlanmış ulusal parti sistemi ile seçim yönetmeliğinin sığ sularında boğulmuştur. O zamandan beri hem sol hem sağ partilerin kendi içinde sarfedilen benzer çabalar, aynı yapısal engel yüzünden başarısızlığa uğramıştır; aynı zamanda postkolonyal dönemin ürünü alt sınıfların arasında böyle bir kimlik siyaseti güdülmesinin zayıf çekiciliği ile etnisite dilinin kullanılmasına gösterilen iç direnç de bu başarısızlıkta etkili olmuştur.

Dolayısıyla seksenlerin ilk yarısında Mağribi göçmen çocuklarının toplu itibarını teyit eden bir protesto terimi olarak yerleşen (Durmelat 1998) *beur* kategorisinin kendisi son on yılda genç banliyö sakinlerinin protestolarıyla karşılaşmıştır. Bu gençlerin çoğu etnik bir etiketle anılmak istemez. Bu şekilde etiketlenmeyi tüm yurttaşlık haklarını elde etme maceralarında ilave bir engel olarak görürler. Dine gelince, bu kategori bütün etnik grupları kucaklayan (pan-etnik) bir oluşumun temeli olmayı başaramamıştır: Yaklaşık dört milyon müminiyle Müslümanlık, Fransız toplumunda göze çarpan bir yayılma kaydetmiştir; yine de bu dinin ifade edilmesi özel bir sahayla sınırlıdır; bu sahada Müslümanlık, sosyal entegrasyonla uyumlu yaklaşımlar uyarınca kişisel kimliğin korunması ya da yeniden yapılandırılması için kültürel bir çerçeve işlevi görür (Kepel 1987).

Üçüncü sebep en belirleyici olanıdır: Altmışlı, yetmişli yıllarda Mağripten (Mısır dışında Kuzey Afrika ülkeleri) gelen göçmen ailelerin çocukları –ki *intégration*'la ilgili "ahlaki panik" bunların sırtına yüklenir– her şeye rağmen Fransız toplumu tarafından hızlı bir şekilde özümsenmektedir. Fransa'nın kültür ve davranış kalıplarını bünyelerine almışlardır, kendi kültürel miraslarının etrafında ayrı bir "topluluk" oluşturmayı başaramamışlardır (Lapeyronnie 1987; Khellil 1991). Aslında son yirmi yılda filizlenen cemiyetlerin önderleri gibi, "etnik özgüllüğü belirten herhangi bir tabiri şiddetle reddederler, yarattıkları sorunların özünde Fransız, doğasında sosyal sorunlar olduğunu söylerler" (Dubet ve Lapeyronnie 1992: 143). Kuzey Afrika'dan gelen halklar köken bağlamında epey çeşitlilik gösterir, ayrıca ulusal yapıya girerken izledikleri rotalar farklıdır. Toplu örgütlenmeleri zayıftır; milliyet, nesil, din, siyaset vesaire yönelimleri arasındaki her türlü çekişme yüzünden bu örgütlenmenin kuyusu kazılır, oysa devlet, bu nüfusları yapılandırmak, onları kabul gören muhataplarla donatmak adına maddi, bürokratik desteğini esirgemez. Yer yer ortaya çıkan pan-etnik kimlikleri büyük oranda savunma niteliklidir, bireysel uyuma yöneliktir; ayrıca kimliklerini etnik ya da ulusal kö-

kenlerinden çok onlara tahsis edilmiş fiziki uzam oluşturur.[34]

İkinci nesil denen "Arapların" çoğu ulusal kültürle kaynaşmakla kalmaz; ampirik göstergeler, Fransa'nın yerlisi ailere kıyasla işsizlik oranları çok daha yüksek, gelirleri düşük olsa da toplumsal konumları ile yaşam koşullarında iyileşme olduğunu su yüzüne çıkarmıştır. Medya ile siyasetin ayrım söyleminin muazzam genişlemesine karşın, Arap olarak (yanlış) algılanan nüfusların yetmişlerin ortasından bu yana ayrı mekânlara yönlendirildiğini gösteren istatistiksel veri bulunmaz. Veriler bunun aksini gösterir: Doksanlı yıllarda Kuzey Afrikalıların, öteki postkolonyal göçmenlerin dar gelirli konutlarında sayılarının artması,[35] konut piyasasındaki statülerinin düşüşünü temsil etmez, fakat geçmişte yapılan ayrımın sonucunda eski püskü "misafir işçi pansiyonlarına", özel konut idaresi SONACOTRA tarafından yönetilen korkunç "geçici evlere", yasadışı "gecekondu mahallelerine" (*varoşlar*) gönderilenlerin maddi şartlarında iyileşmeler olduğunu gösterir, çünkü söz konusu meskenler günümüzün dar gelirli konutlarından çok daha yalıtılmış, köhne haldeydi (Sayad 1975; Barrou 1992; Bernadot 1999).

Dönem dönem INSEE (Fransa'nın ulusal istatistik kurumu) ile INED (demografik araştırma yapan kardeş kuruluş) tarafından yürütülen işsizlik, aile, barınma, eğitim araştırmaları son zamanlarda gelen göçmenler ile çocuklarının profilinin meslek dağılımı, aile boyutu, ayrıca doğurganlık, ölüm oranı, hastalık oranı gibi kilit nüfus özellikleri bağlamında yerli nüfusa gittikçe yakınlaştığını göstermektedir (Tribalat 1995). Yerli nüfusla cinsel partnerlik oranları düzenli bir artış göstermektedir, özellikle de Kuzey Afrika kökenli kadınlar arasında. Erkek muadillerine kıyasla Kuzey Afrika kökenli kadınların eğitim sistemi kanalıyla toplumun üst kesimlerine tırmanma oran-

[34] "Asimile gençlerden oluşan" Kuzey Afrika cemiyetleri "nadiren homojen bir yapıya sahiptir, etnik temelde örgütlenmemişlerdir. Bu cemiyetler öncelikle belirli bir mahallenin ya da *cité*'nin dışavurumudur; siyasi bir eyleme de yol açmazlar" (Dubet ve Lapeyronnie 1992: 100, 98). Bu teşhis Battegay ve Boubeker'in (2001) daha sonra yaptıkları bir çalışma tarafından büyük oranda doğrulanmıştır.

[35] 1989 yılında Kuzey Afrika kökenli ailelerin yüzde yetmiş dördünün toplu konutlara erişimi vardı, oysa on sene önce bu oran yüzde kırk beşte kalmıştı (Barrou 1992: 128). Toplu konutlarda ayrım daha çok göze batar durumdadır; çünkü yabancı aileleri, bakımı daha itinalı yapılan, şehir merkezindeki konutlar yerine toplumun üst katmanlarına tırmanan Fransız ailelerin boşalttığı, en yalıtılmış, en köhne dış mahallelere gönderme eğilimi vardır (bunlar aynı zamanda daha fazla yatak odasına sahip olduğu için büyük ailelere daha uygundur).

ları yüksektir. Fransa'da etno-ulusal gruplar arasındaki akademik eşitsizlik de orta eğitimin herkes için uzamasıyla birlikte yetmişli yıllardan bu yana azalmıştır, ayrıca yabancı kökenli öğrencilerin eğitim sisteminin her kademesine ayak basma oranlarını artırmıştır. Dahası, öğretim merdiveninde üst basamaklara çıktıkça, aldıkları sonuçlar yerli Fransız çocuklara kıyasla daha başarılıdır. Aslında, sınıf kökenleri ile miras aldıkları kültürel sermaye denetim altına alındıktan sonra bunların akademik başarıları arasındaki farklılık göz ardı edilecek kadar ufaktır (Bastide 1982; Van Zanten 1997).

Emek piyasasında (Kuzey) Afrika kökenli gençlerin sürekli ayrımcılığa maruz kalmasının, bu piyasadan inatla dışlanmalarının zalim gerçekliğini önemsiz göstermek, siyaset sahnesinde yüksek sesle yankı bulan ve onlara yönelmiş yabancı düşmanlığının zehirli dışavurumlarının sıradanlaştığını inkâr etmek değildir bütün bunlar. Yüzyıl biterken Fransız toplumunun yaşantısında, tartışmalı bir gösterge olsa da, etnisitenin daha belirginleştiğini yadsımıyorum. Öncelikle, yıkık dökük banliyöler etrafında, içinde birbirleriyle kaynaşıp bütünleşen etnik ayrımların, örgütsel alanlarda tutarsız bir işleve sahip muğlak, kurumsallaşmamış kategorileri temel aldığını söylemek anlamına gelir bunlar, dolayısıyla ortaya çıkan ayrımlar birbirleriyle örtüşmez; böylece bu ayrımlar, "ortak (çoğunlukla siyasi) eylemlere yol açan onur ve itibar duygularının" yanı sıra "günlük yaşantıya dair tavırlardaki değişiklikleri" de belirleyen Weber tarzı ilişkiler anlamında ortak sınırlar yaratmaz (Weber [1918-20] 1978: 386-8).

Yoksul siyahlar ile toplumun geri kalanı arasında derinleşen uzamsal ve toplumsal bölünmenin etnik düşmanlığı, şiddeti beslediği Amerikan metropolünün aksine (Wilson 1987; Jargowsky 1997), Fransız kent çeperinde çıkan gürültü patırtıyı, huzursuzluğu, etnoulusal kategorilerin özellikle yaşam alanları ile okullarda iyice harmanlanmasının şiddetlendirdiğini, ayrıca postkolonyal göçmenler ile köhne banliyölerde sıkışıp kalmış durağan, toplumun alt kesimlerine yuvarlanan işçi sınıfı kesimlerinin arasındaki ekonomik, toplumsal, kültürel mesafenin kapanmasının körüklediğini vurgular bu söylem.[36]

[36] Birinci Bölüm'de analiz ettiğimiz seksenlerin ilk yarısındaki huzursuzlukların yankısı olarak 2001 yılında İngiltere'de Oldham, Burnley, Bradford şehirlerini sarsan isyancılar için de aynısı geçerlidir: "Bu isyanlar, Britanya'da, çoklu etnik, çoklu kültürel yapıya sahip bir toplumun tam teşekküllü yurttaşları olarak kabul edilmek isteyen bir kesimin olgun talebi olarak okunmalıdır, sadece etnik kimliğin tanınmasını isteyen bir talep olarak görülmemelidir" (Amin 2003: 462).

Dolayısıyla, Amerikan metropolünün siyah (alt)proleterlerinin tam aksine, Fransız kent çeperindeki Mağribi kökenli ailelerin hepsinin, toplumsal alanın dip kısımlarına doğru seyreden karanlık bir yolculuk yapmadığını söylemek mümkündür. James Hollifield'ın (1991: 141) iddialarının tersine, bu aileler ayrı bir "Müslüman sınıfaltı" oluşturma süreci içinde değildir; bu şüpheli ifadeye ne anlam verilirse verilsin doğru değildir bu. Son yirmi yılda sanayisizleşen banliyölerde kıvılcımı çakılan güya "ırkçı" husumet ile köpüren gerilim, Fransız şehirlerinde etnik ayrımların billurlaşmasını önceden bildiriyor falan değildir; bu huzursuzluklar derinleşen bir sosyal krizi gösterir, söz konusu krizi sürekli işsizlik, her alanda eğitimden dışlanmak, maddi yoksunluk, yerli ve göçmen işçi sınıfı ailelerinin azalan toplu kaynaklar için rekabet ettiği belirli bölgelerdeki konutların yıkımı ortaya çıkarmıştır; kaynaklardaki bu azalmanın sebebi ise şirket, şehir, devlet düzeyindeki siyaset sahasında bu gibi çatışmaları sınıf taleplerine dönüştüren daimi mekanizmaların ortadan kalkmasıdır.

SONUÇ: MARJİNALLİĞİN ZİHİNSEL YAPILARI

Bu bölümün amacı, Fransa ile Birleşik Devletler'de "yeni tür kent yoksulluğunun" benzerliklerini, farklarını ortaya çıkarmak, bu terimin (ya da muadillerinin) iki ülkede de tanımladığı insanların toplumsal yapılarındaki, deneyimlerindeki farkları, benzerlikleri anlamak olmuştur. Ulusal gelir istatistiklerini, yaşam standartlarını, tüketim modellerini karşılaştırmak yerine –bunlar, kendilerini yaratan araştırma bürokrasileri ile araştırma protokollerinin özelliklerinden fazlasını pek ölçmez, ayrıca her toplumda sınıfların, bireylerin içinde evrimleştiği takribi sosyomekânsal ortamlar ile refah devletinin özgüllüğünü hesaba yeterince katmaz– sürgün mahallelerindeki günlük hayatın iki ana cephesini uygun bağlamda incelemeyi tercih ettim: Hem bölgeye bağlı olarak itibar kaybı ile bunun yerel sosyal ilişkilerin dokusuna, biçimine zarar veren yıkıcı sonuçlarına, hem de bu mahallelerin sakinlerinin kendi aralarındaki ilişkileri, bilinçlerini düzenleyen başlıca ayrımlara eğildim.

Paris'in Kızıl Kuşağı ile Chicago'nun Kara Kuşağında sıradan yaşantının örgütsel, bilişsel yapısını ayrıntılarıyla incelemek, simgesel olarak kirletilmiş bu bölgelerin sakinlerinin sosyal hareketsizlik ile toplumdan dışlanma deneyimini "gettoda" yaşamalarını (Fransa'da medya mitolojisi, Amerika'da devam eden tarihî gerçeklik olarak), bu

duruma uyum göstermeye çalışmalarını teşrih etmek, toplumsal yapılar ile zihinsel yapılar arasındaki tekabüliyeti doğrular; bu tekabüliyet uzun süre önce Emile Durkheim ve Marcel Mauss ([1903] 1967) tarafından öne sürülmüş, yakın geçmişte Pierre Bourdieu ([1989] 1996) tarafından işlenmiştir. Söz konusu olan, toplumsal uzamı şekillendiren nesnel bölme biçimleri ile insanların konumlarından edindikleri öznel görme biçimleri arasındaki mütekabiliyet ve bunda mevcut olasılıklardır. Bu inceleme, aynı zamanda Birleşik Devletler'deki kent yoksulluğunun ırk boyutunu vurgular; Fransa'da işçi sınıfının oluşumuyla, temsil edilmesiyle ilgilenen geleneksel amillerin ortadan kalkması yüzünden sanayi sonrası döneminin Kızıl Kuşağındaki toplu kimlik meydana getirme sürecinin belirsizliğine de işaret eder (Masclet 2003). Şehir içi eşitsizliklerin toplumsal, mekânsal örüntüleri bakımından Fransa ile Amerika gelecekte ister yakınsasın ister farklılaşmaya devam etsin,[37] ırk ayrımının hâkim olduğu yerlerde kentsel dışlanmanın nesnel ve öznel gerçekliğini şüphesiz aşırı uçlara taşıyacaktır. Ayrımın devlet tarafından desteklenmesi (ya da hoşgörülmesi), etno-ırksal bölünmenin resmen tanınması kent mülksüzlüğünü şiddetlendirmekten ve marjinalliğin yıkıcı sonuçlarını uç noktalara götürmekten başka işe yaramaz. Bu sonuçlar sadece, marjinalliğin çirkin yönelimine maruz kalanların, bu kesimlerin yaşadığı ayrı mahallelerin başına gelmez, toplumun geniş kesimleri de bundan etkilenir.

[37] Toplumsal, simgesel yapıların koşutluğuna dair Durkheimcı-Bourdieucu ilke, doksanlardan sonra Amerikan hipergettosu ile Fransız işçi sınıfı banliyölerinin geçirdiği evrimin incelenmesinde kılavuz bir hipotez sağlar: İlişkili toplumsal morfolojilerinin değiştiği ölçüde, bu yerleşimlerin içinde etrafında etkili olan toplu tasvirlerin buna göre evrimleşmesini, dolayısıyla yeni toplu kimlikler ile grup oluşturma stratejilerinin ortaya çıkmasına dair taze olasılıklar yaratmayı bekleyebiliriz.

7 | TEHLİKELİ YERLER
Şiddet, Tecrit ve Devlet

Seksenlerin ortasında, Amerikan metropolündeki ırksal bölünmeyi, sınıf eşitsizliğini, marjinalliği konu alan tartışma alanı yeniden canlandı. Bu canlı tartışmayı kısıtlayan ana unsurlardan biri, karşılaştırmalı bir bakış açısının yokluğudur.[1] Birleşik Devletler'in bu aldatıcı üçlüyü nasıl ele aldığı ile başka gelişmiş toplumların şehirlerinde nasıl çözüldüğünü yöntemli bir şekilde kıyaslayan bir çalışma bulmak isteyen kişi akademik, siyasal yazını boşuna taramış olur. "Sınıfaltının" keşfiyle (daha doğrusu, yeniden icadıyla) tetiklenen, kent yoksulunun durumu ile kaderine yönelik tartışmalar hayli Amerikan merkezli olmuştur; çünkü bu tartışmalarda gündeme yerleşen kategoriler, dayatılan ya da itinayla uzak durulan meseleler hep Amerika'nınkilerdir. Söz konusu tartışmalar büyük oranda, devlet, ekonomi, şehir arasında ABD modeliyle kurulan bağların bilinçsizce, denetimsiz bir şekilde genelleştirilmesi üzerinden ilerlemiştir. Ayrıca bu tartışmalar, altmışlardaki "Yoksullukla Savaş" programından sonra metropolün göbeğinde yoksulluğun amansız yükselişi (Peterson 1991) gibi "çelişkilere" ağır eleştiriler yöneltmiştir; öteki sanayi sonrası ülkelerin durduğu yerden bile bu durum tuhaf hatta saçma görünür; çünkü bahsedilen çelişkiler, kent gerçekliğinin dalgalanmalarından çok, ulusal ideolojinin sabit saplantılarını yansıtır.[2]

[1] Bahsedebilecek iki eksikliği daha vardır. Bunlar, tarihsel derinliğinin, tarihsel hassasiyetinin olmaması, bir de güncel toplumsal kuram, kentsel kuram akımlarından kopuk olmasıdır. Michael Katz (1993) bu tartışma alanının arkeolojisini betimler, Jacqueline Jones (1992) ise Amerika'da mülksüzlüğün değişen biçimlerinin ince elenmiş sık dokunmuş bir tarihsel manzarasını çıkarır. Bu iki kitap birlikte ele alındığında, seksenli yılların "sınıfaltı" spekülasyonlarının ana önermelerini geçersiz kılarlar. Fakat bu tartışmada yer alan sınıfaltı yandaşları bu kitapları inatla göz ardı etmişlerdir ve bu tutumları da 1996 yılındaki "sosyal yardım reformuna" kadar kuvvetinden bir şey yitirmeden devam etmiştir; söz konusu reform "sosyal yardımdan çalışmaya" doğru hamle yaparak siyaset gündeminin, akademik gündemin tepesine oturup sınıfialtı meselesini unutturmuştur. Sorunu kuramsal, karşılaştırmalı bir bakış açısına oturtmaya yönelik nadir, anlamlı bir girişim için bkz. Heisler (1991).

[2] Altmışlı yıllardaki kent yoksulluğunu azaltma politikasının fiyaskoyla sonuçlanma-

"Sosyal yardım bağımlılığı" (bireysel özerkliği kutsayan bir toplumda bu terim olumsuz manevi anlamlarla yüklüdür) meselesi için epey enerji çarçur edilmiş, ayrıca sosyal yardım almanın yoksul mahallelerde aile oluşumuna, ücretli emek piyasasına katılmaya sözde zararlı etkilerini tespit etmeğe adanmış kapsamlı araştırmalar için büyük çaba sarfedilmiştir. Oysa en temel uluslararası karşılaştırma gösteriyor ki (i) iş yoksulları desteklemeye gelince Birleşik Devletler refah devletinin adına yaraşır bir program geliştirmiş değildir; (ii) çok daha geniş sosyal yurttaşlık haklarına, çalışma hayatı tehlikelerine (işsizlik, emeklilik, hastalıklar) karşı çok daha cömert bir koruma sistemine sahip öteki sanayi sonrası devletlerin yoksulluk oranları düşüktür, aşağı sınıflar arasında "bütünlüğünü koruyan" ailelerin oranı daha yüksektir, ayrıca Amerika'nın büyük şehir merkezlerini kasıp kavuran aşırı mülksüzlük ya da çürüme durumu yoktur (McFate ve diğ. 1995). Gerçek çelişki, sözüm ona kamu yardımının kentsel hastalıkları iyileştireceğine bu hastalıklara sebep olmasıdır. Bunu sadece Amerika'da görürüz; getto sakinlerini kuşatan "ırk", mekân, "bağımlılık" yaftalarının bir noktada birleşmesi yüzünden burada refah devleti özellikle pintidir.[3] Böyle bir karşılaştırma yapmaya bu kadar *ilgisiz kalınması*, çoğu Batı Avrupa devletinin kendi kent çeperlerindeki postkolonyal göçmenlerin "gettolaşmasından" duydukları ahlaki paniğin etkin olduğu bir dönemde özellikle hayret vericidir; oysa bu panik yüzünden, tırmanan karşıtlıkları denetleme çabası içinde Avrupalılar, Amerikan modellerini ve politikalarını incelemiştir.

sında çelişkili hiçbir yan yoktur; çünkü "Yoksulluğa Savaş" açtığını *duyurarak* kendisini sınırlayan federal hükümet iki sebepten ötürü asla bu savaşı yürütmedi: Vietnam Savaşı, kamu harcamalarının yurtiçinden yurtdışı cepheye kaydırılmasına sebep oldu; 1964-8 getto isyanlarından sonra, beyazlar ırk eşitsizliklerini telafi etmek için gerekli olan sosyal politikalara cepheden karşı çıktı, sonunda da bu politikaları altüst ettiler (Quadagno 1994).

[3] Görünüşte tarafsız olan "bu araştırma meselesinin" gerçek (yani siyasi) amacı elbette başkadır: Geçmişteki hızlı sosyal, ekonomik yapılanma dönemlerinde olduğu gibi (Piven ve Cloward 1971), yoksulların, özellikle de azınlık yoksullarının taleplerini azaltmaya yönelik yollar tasarlamak, böylece onlara istikrarsız, düşük maaşlı, yeni tür emek dalgasının disiplinini dayatmaktır amaç.

KENT SİPERLERİNİ KARŞILAŞTIRMAK

Yurttaş Hakları devriminin doruğa çıkmasından sonraki dönemde Amerika'nın "yoksul mahallelerinin" gidişatını tartacak nitelikte, bütün uluslar için geçerli olan bir nirengi noktasının olmaması, araştırmaların ufkunu, bilimsel terimleri cidden kısıtlamakla kalmadı, ayrıca katı kuramsal modellere incelik kazandırılmasına da ket vurdu. Aynı zamanda, Amerika'nın "kent siperlerinin" kendine özgü yapısını doğal addetmek konusunda analistleri cesaretlendirmiştir (Katznelson 1981). Bu da ABD metropol yoksulluğunun en çarpıcı özelliklerinden birini geçiştirmelerine yol açmıştır: İsmini koyacak olursak, esas olarak bu, *ırksallaşmış bir yoksulluktur*, çünkü siyahlara eziyet çektirmektedir (simgesel uzamdaki komşuları olan öteki "azınlıklara" da). Ayrıca ülkenin etnik ilişkiler, sınıf ilişkileri hiyerarşisinde aşağı bir konumda yer alırlar; üzerlerine sürülen leke, sürekli ayrıma uğramaları, karma evliliklerin göz ardı edilecek kadar düşük oranları, toplumsal yeniden-üretim ve aşkınlığın esas aygıtlarına kısıtlı erişimleri bu durumun göstergesidir.[4] Afrika kökenli Amerikalı kentlilerin daimi yoksulluğunun kökleri bu tarihsel olarak özgül *dışlayıcı kapatma* mekanizmasında, yani *gettoda* yatar; XX. yüzyıla damgasını vuran çeşitli dönüşümler sayesinde devamlılığını sürdüren etno-ulusal denetimin bu biricik sosyomekânsal aracı, Birleşik Devletler'de kast sisteminin tarihsel direncinin belirtisidir (ilk kısımda göstermiştim).

Bu bölümün amacı Fransa ile Birleşik Devletler'deki sürgün mahallelerinin ekonomik, sosyopolitik, zihinsel yapılarını karşılaştırarak kent mekânlarında ırk ayrımı, sınıf eşitsizliği, devlet arasındaki bağlantıları ele alan araştırmaları genişletmektir. Geçen bölümde, Chicago Güney Yakası ile Paris'in sanayi bölgesi işçi sınıfı kasabalarının arasında gözlemlenen farklılıkların üstünden mekânsal yaftalama dinamiğini irdelemeye, bu iki bölgedeki zihinsel yapılanmanın izini sürmeye çalıştım. Bu bölümde ise Amerikalı siyahların gettosunu öbür gelişmiş toplumlarda yoksulluğun yoğunlaştığı kentsel alanlardan daha da net ayırt etmek için iki özelliğin altını çiziyorum: Şiddet salgını, yoğun maddi darlıkla, simgesel lekeyle birlikte tarihî Kara Kuşağın günlük hayatının baskıcı tabiatını açıklar; kamu ku-

[4] Bu düşünce miyopluğu furyasına açık bir istisna Douglas Massey ve Nancy Denton'ın (1993) şaheser kitaplarıdır. Sanayi sonrası dönemde kara gettonun yoksullaşmasının dinamiklerinde katı ayrımın oynadığı merkezî rolü gösteriyor, fakat ayrım ile gettolaşmayı aynı kefeye koymak pahasına bunu yapıyor.

rumlarının sistemli bir şekilde yozlaştırılması, hipergetto sakinlerinin sosyal tecritini, örgütsel zayıflığını alttan destekler. Aşağıda değinilen ilk boyut şiddet ve güvensizlik ortamıyla ilgilidir; bu unsurlar, yoksul mahallelerdeki hayat kalitesinin ana belirleyicileri arasında olmakla kalmaz, aynı zamanda bölgesel yafta girdabını beslerler ve yerel konutların, yerel ekonominin gelişmesini engellerler. İkinci boyut, yani örgütsel yoğunluk ile çeşitlilik, mahalle sakinlerinin maddi, sosyal, kültürel gereksinimlerinin "tedarikini" ilgilendirir (Hannerz 1980: 103-4), ayrıca bu insanların topluma dahil olma derecesi ile duygusunu doğrudan etkiler. Bu iki boyut birbiriyle iç içe geçmiştir: Yoksul semtin örgütsel ekolojisi ile kapasitesi, hem nesnel hem öznel güvensizlik türlerinin, seviyelerinin belirlenmesine yardımcı olur; ister gerçek ister algısal olsun sokak şiddeti de yerel kurumların hayatta kalma yeteneğini etkiler, dolayısıyla bu kurumlara muhtaç olanların hayatını değiştirir.

Banliyö, "sosyolojik bakımdan şekilsiz olan bu uzam" Fransız şehrinin çeperi boyunca uzanır, altmışlardan bu yana işçi sınıfının alt tabakalarının atıldığı bir "çöplük sahası" işlevi görmüştür (Pétonnet 1979); gettoyla karşılaştırma yapmak için bilhassa uygun bir parçadır. Afrika kökenli Amerikalıların gettosu gibi banliyö de farklı, kötü şöhretli bir yerleşimdir, metropolün mekân hiyerarşisinde en alttadır. Farklı ölçülerde de olsa, işçi sınıfı banliyösü ile kara getto "kurumları eksik", dışarıya bağımlı oluşumlardır; dolayısıyla "mübadele (değişim) değerlerinin takibi neredeyse tamamen yabancıların elindedir" (Logan ve Molotch 1989: 132). Uzamın toplumsal inşasındaki ve sahiplenilmesindeki ulusal farklardan dolayı (yani özetlersek, bu devletlerin kent gelişimini düzenleme yaklaşımlarındaki, ayrıca sınıf ve devlet oluştururken izledikleri yollardaki farklılıkları, şehirle ilgili farklı kültürel kavramları olması sayesinde pekişmiştir), Birleşik Devletler ile kıta Avrupası birbirine zıt, simetrik mekân yapıları geliştirmiştir. Amerika'da XX. yüzyılın başında Büyük Britanya'dan ithal edilip uyarlanmalarından bu yana dış mahalleler beyaz orta ve üst sınıfların neredeyse tamamen onlara ait cenneti işlevini görmüştür (Fishman 1987); oysa kent merkezindeki varoşlar siyahların, lekelenmiş öteki sınıfların konulduğu bir "kap" olarak hizmet etmiştir (Ward 1989). Bunun aksine Fransa'da, çoğu kıta Avrupası ülkesinde şehir merkezini geleneksel olarak seçkinler tekeline alırken işçiler, marjinal kesimler dış kuşaklara itilir (Préteceille 1973). Dolayısıyla, kentsel mekân sisteminde zıt kutuplara yerleşmiş olsalar da, Fransız işçi sınıfı banliyöleri aslında Birleşik Devletler'deki şehir içi yok-

sul mahallelerin yapısal muadilidir.

Son olarak, önlerindeki Amerikan gettosu örneği gibi, Fransa'nın popüler çeperindeki küçümsenen mahalleleri, örneğin Paris'in tarihî Kızıl Kuşağı (Stovall 1990), son yirmi beş yılda toplumsal yersizleşmeyle, etno-ulusal gerilimle, şiddetle tanımlanır olmuştur. Toplu huzursuzlukların dönem dönem patlak verdiği bir on yıldan sonra, banliyöler "coğrafi düzensizlik ile toplumsal düzensizliğin kavşak noktası olarak algılanmaya" başladı (Mayol 1992: 66); Atlas okyanusu ötesindeki kara getto gibi, işsizlik, ayrım, mahalle yıkımı konularında yürütülen gürültülü patırtılı tartışmaların odak noktası haline geldi.[5] Kısacası, Fransız Kızıl Kuşağı ile Amerika'nın tarihî Kara Kuşağının kalıntıları, yüzyıl biterken kendi ülkelerinde "kentsel tehlikenin" ete kemiğe büründüğü yerleri temsil eder olmuşlardır. Toplumsal çöküntü ve can tehlikesi anlamında tehlike olarak görülüyor, aynı zamanda siyasi bir anlayışla, kent toplumunun dokusunu külliyen tehdit ettikleri düşünülüyordu.

Chicago gettosunun bu portresi araştırmalara, yüz yüze görüşmelere, 1987-1990 yıllarında Chicago Üniversitesi Kent Aile Yaşamı Projesi kapsamında yürütülen saha gözlemlerine, bir boks salonunun üç yıllık etnografisi ile boks salonunun sokak ekonomisiyle, sokak kültürüyle ilişkisinin incelenmesi sırasında elde edilen Woodlawn mahallesi üzerine derinlemesine verilere dayanmaktadır. Fransız banliyöleri için, Kızıl Kuşak mahallelerinin düşüşünü anlatan incelemelere, La Courneuve şehri hakkında ilk elden, ikinci elden toplanan verilere bel bağlıyorum; Paris'in yoksul dış mahallelerinde eski bir sanayi merkezi olan La Courneuve'de 1990'ın güz aylarında ve 1991 baharında saha gözlemleri yapmıştım. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Komünist Parti tarafından yönetilen 32.000 nüfusuyla mavi yakalıların bu gururlu belediyesi, hizmet sektörünü merkez alan post-Fordist üretim tarzlarına geçişin, sanayi yapısının yeniden düzenlenmesiyle tesislerin kapanmasının korkunç acısını çekmiştir. 1975-1990 arasında nüfusu beşte bir oranında düştü, gençlerin (yirmi yaşın altı) yüzdesi üçte bire, yabancıların yüzdesi beşte bire çıktı; 1990 yılında La Courneuve'un resmî işsizlik oranı yüzde on yediyi aşıyordu, dolayısıyla ülkedeki en yüksek işsizlik oranlarından birine sahipti. La Courneuve içinde Quatre mille'in dar gelirli konutlarına (*cité*) odaklanıyorum. Devasa bir toplu konut projesi olan bu yerle-

[5] Dolayısıyla Fransa'da seksenli yıllar aynı anda hem "yeni yoksulluğun on yılı" (LePuill ve LePuill 1990) hem de "banliyölerin on yılı" (Jazouli 1992) olarak anıldı.

şim, Fransız işçi sınıfı banliyölerinin "krizini" simgeleyen toplumsal, kentsel hastalıkları bünyesinde toplar.

Chicago'nun Kara Kuşağı ile Paris'in Kızıl Kuşağı kendi metropol düzenlerinde yapısal olarak benzer bir *konumda* bulunsa da,[6] nüfuslarının morfolojik yapısı ile sosyal *koşulları* bağlamında büyük farklar gösterdiklerini unutmamak gerekir (daha ayrıntılı bir açıklama için, Beşinci ve Altıncı Bölüm'e, ayrıca Wacquant 1995a kaynağına bakınız). Birincisi, Fransız refah devletinin sağladığı kapsamlı sosyal koruma ve emek piyasasının, gayrimenkul piyasasının siyasal yapı tarafından sıkı bir şekilde düzenlemesi sayesinde,[7] en berbat durumdaki Kızıl Kuşak banliyölerinde yoksulluk, işsizlik, ekonomik darlık düzeyleri siyah Amerikan gettosunda gözlemlenen ortalama düzeylerin epey altında kalır. İşsizlik acımasızca yükselmesine rağmen, doksanların ilk yarısında La Courneuve'deki yetişkinlerin üçte ikisinin ücretli işi vardı; oysa Chicago'nun Güney Yakası'ndaki muadillerinin yüzde yetmişi ücretli emek kümesinden dışarı atılmıştı. Güney Yakası'ndaki ailelerin büyük çoğunluğu (üçte iki ila dörtte üçü) geçimlerini sağlamak için sosyal yardımlara başvurmak zorundaydı, oysa La Courneuve'de ailelerin azınlığı kamu yardımı (herkese verilen sosyal yardımlardan ayrı olarak) alıyordu. İkincisi, Birleşik Devletler'de siyahların şehrin ayrı, kapalı alanlarına gönderilmesine yol açan katı ırk ayrımı Fransa'da bilinmez (öteki Avrupa ülkelerinde de; karşılaştırma için: Musterd ve diğ. 1998). Fransa'da göçmenlerin belirli mekânlarda kısıtlı bir şekilde toplanması büyük oranda konutlara erişim konusundaki sınıf farklılıklarının yan ürünüdür. Sonuçta, Amerikan hipergettosu tek renkli ırk yapısına sahiptir, ayrıca gittikçe aynı sosyal sınıfa mensup insanlar gettoyu doldurur, oysa Kızıl Kuşak banliyölerinin nüfusu hem sosyal hem de etno-ırksal açıdan son derece çeşitlilik gösterir. Dolayısıyla, Quatre mille dışarıdan "Arap gettosu" olarak görülse de, yirmi beş farklı milletten insan barındırır,

[6] Aralarında karşılaştırma yapmanın kuramsal gerekçesi bu türdeşliktir; her ne kadar geçen iki bölümde işlevsel farklarını, bileşim farklılıklarını vurgulamış olsak da. Karşılaştırmalı araştırmada vaka seçiminin kuramsal mantığı için Archer'ın (1978) yararlı açıklamalarına bakınız.

[7] Bu koruma önlemleri arasında bütün ücretlilerin sağlık sigortasının olması, çocuklu ailelere verilen yardımlar, cömert konut yardımları, gençler için meslekî eğitim ile kamu işleri sağlanması, ayrıca yarı zamanlı çalışan, geçici işgücü kullanımının, topluca işten çıkartmaların bürokrasi tarafından denetimi sayılabilir. Bu önlemler, ihtiyaca göre verilen güvenceli ulusal asgari gelir planıyla (RMI) tamamlanır. Bu plan, kişinin iş bulmasına da yardım edilmesini şart koşar.

çoğunluğu da Fransa'nın yerlisi (çalışan) "beyazlar" oluşturur. Şimdi de, bu morfolojik farkların sokak şiddeti oranlarına ve biçimlerine yansımasını, aynı zamanda iki bölgenin örgütsel ekolojilerindeki farkları görmeliyiz.

KANUNSUZLUK, SOKAK ŞİDDETİ VE KAMUSAL ALANIN DARALMASI

Çökmekte olan Fransız işçi sınıfı banliyöleri de siyah Amerikan gettosu da kendi toplumlarında ahlaksızlığın, suçun gemi azıya aldığı, yasalara riayet edilmeyen tehlikeli yerler olarak görülür; buralardan uzak durulması tavsiye edilir. Fakat, kamuoyunda oluşturdukları izlenimler benzer olsa da, bu iki kent mekânı, ev sahipliği yaptıkları gayrimeşru ve yasadışı etkinliklerin toplumdaki yoğunluğu, görülme sıklığı, derecesi, bu etkinliklerin doğası ve bu sokak şiddeti biçimlerinin günlük yaşantının yapısına, akışına indirdiği darbe bakımından keskin bir şekilde ayrılır. Şimdiden söylemek gerekirse: La Courneuve'un kötü şöhretli *cité*'sinde ana sorun mahallenin ekolojisine, nüfus yapısına kök salmış güvensizlik duygusu ile gençlerin ufak tefek kanunsuzlukları yüzünden bu duygunun körüklenmesidir; Chicago Güney Yakası'nda yoğun can tehlikesi günlük hayatın her sahasına sızmıştır, bu tehlike baskıcı bir dehşet iklimi yaratır, dolayısıyla kamusal alanın neredeyse bütünüyle yok olmasına yol açmıştır.

Kızıl Kuşak cité'lerinde gençlerin kanunsuzlukları ve güvensizlik hissi

Paris, Marsilya, Toulouse'un eskiden sanayi bölgesi olan çeperlerindeki kuzenleri gibi La Courneuve'deki Quatre mille *cité*'si, kamuya yansıyan bir dizi hadisenin ardından, suç salgınının kasıp kavurduğu, "gidilmemesi gereken yer" olarak ün kazandı; kanunsuz gençlik çetelerinin, kaşarlanmış serserilerin kendi kurallarını dayattığı bir bölge diye nam saldı. Dışardakiler bu yavan konutları hemen kentsel araf diye niteledi; buraya giren kişinin büyük tehlike altında olacağı fikri doğdu. Polisin *cité*'ye giremediği söylentileri yayıldı. Toplu konutların eski kiracılarından bazıları yaşadıkları ortamın sert ve tehlikeli ('*Ça craint*') olduğunda ısrar etti. Fakat medyanın oluşturduğu bu tanıdık imge, söz konusu yerleşimin günlük gerçekliğiyle ancak

yüzeysel bir ilişkiye sahiptir.[8]

Toplu konutların genç erkeklerinin vandallıklar yaptığı, sokak kavgalarına karıştığı; bu itiş kakışların sık sık meydana geldiği, yerel yöneticilerle ilişkilerin gergin olduğu; orta sınıfların sosyalleşme tarzına kıyasla fiziksel şiddete başvurmanın *cité*'nin sosyal münasebetlerinde sık görüldüğü doğrudur.[9] Bununla birlikte, Quatre mille'de gezinmek, gece yarısından sonra bile oldukça güvenlidir; insan binaların etrafında dolaşabilir, içlerine girebilir, ki buralar toplum hayatının hem cazibe merkezi hem de barındığı yerlerdir. *Cité*'nin hemen yanındaki belediye parkında (yaklaşık 5 km'ye 1,5 km ebatlarında, çimlik, fundalık, çiçeklik alan), bahar zamanı pikniğe gelen aileleri, koşucuları, bisikletçileri, derme çatma sahalarda top oynayan gençleri, uçurtma uçuran çocukları, akşamüstü köpeklerini gezdiren çiftleri görebilirsiniz.[10] Yakınlarda çalışan insanlar en yakın durağa ulaşmak için toplu konut bölgesinin içinden geçer, işe gidiş geliş saatlerinde bu durak banliyö sakinleriyle dolup taşmaktadır. Quatre mille içinde iş sahibi olanlar, işlerinin olduğu yerin kendilerini herhangi bir tehlikeye sokacağı düşüncesine inanmaz, bu fikre karşı kızgınlıklarını dile getirirler. Bunun sebebi, Quatre mille'in çevredeki kent yerleşimleriyle sürekli takas içinde olmasıdır; toplu konut kiracılarının büyük çoğunluğu dışarıda çalışır, alışveriş yapar, eğlenir. Bina bloklarını birbirine bağlayan sokaklarda, oyun alanlarında, meydanlarda sürekli kimi mahalle sakinlerinin, özellikle de gençlerin bulunması, ziyaretçilerde güven hissi uyandırmaktadır.

[8] Quatre mille *cité*'sinin toplumda bıraktığı izlenimin basın tarafından inşasının tam bir tahlili için bkz. Bachmann ve Basier (1989). Küçümsenen işçi sınıfı banliyölerinin etrafında dolanan "güvensizlik söyleminin" yaratımına, etkilerine dair inceleme için bkz. Dulong ve Paperman (1992).

[9] Mauger ve Fossé-Poliak (1983) "sert" erkek tavrının açıkça gösterilmesine dayanan toplu davranış kalıplarının (insan içinde içilirken, küfürlü konuşmanın havalı bir şekilde kullanılmasında, sokak kavgalarında sergilenir) işçi sınıfı değerleri ile sosyalleşmesinin dışavurumu olduğunu, fakat bu davranışların dış (orta sınıf) gözlemciler tarafından tehlikeli ve kanun dışı olarak yanlış yorumlandığını göstermişlerdir. Siyah Amerikalıların aynı sosyokültürel davranış kalıpları sık sık "gettoya özgü" olarak nitelenir (örneğin, Hannerz 1969 ve Wilson 1987), oysa aynı davranışlar İngiltere'de, Birleşik Devletler'de beyaz ve Latin Amerikalı işçi sınıfına mensup yetişkinler tarafından da sergilenir (Willis 1981; Foley 1990; McLeod 1995), ayrıca yirmi sene önce Oscar Lewis'in (1961) bahsetttiği, "yoksulluk kültürünü" meydana getiren özellikler listesinde yer alırlar.

[10] Bu parktan faydalananlar hakkında Amart'ın (1987) topladığı veriler göstermiştir ki Quatre mille ile komşu belediyelerdeki öbür parklar arasında büyük bir fark yoktur.

Park etmiş araçların soyulması, hırsızlıklar, arabaların, motorsikletlerin çalınması, ufak dolandırıcılıklar, küçük çaplı uyuşturucu ticareti La Courneuve'de en sık görülebilecek kanunsuzluklardır. Sıradan bir yılda, bütün şehirde tek cinayet bile işlenmez. Örneğin, 1983'te, 1984'te en ciddi hadiseler on sekiz adet soygundu; bu soygunlardan hiçbiri ciddi yaralanma ya da ölümle sonuçlanmamıştı. Kasabada sadece yüz elli kişilik bir polis gücü vardır; çünkü çeşitli yasa ihlallerinin oranı ulusal ortalamanın pek üzerinde değildir. Çoğu kanunsuzluk türünün oranları yüksek gelirli kesimlere hitap eden şehirlerin suç oranlarıyla kıyaslanabilir: Örneğin, 1000 kişi başına düşen 10,8 hırsızlık rakamı, Paris'in ortalamasının (25,6) epey gerisinde kalır. Ekim1991'de konuyla ilgili bir anketin sorularını yanıtlayan mahalle sakinleri, Temmuz 1983'te küçük Toufik Ouanès'in ölümünden bu yana büyük bir etnik ya da ırkçı şiddet hadisesi yaşanmadığını söylediler. Hâlâ herkesin belleğinde yer eden bu trajik olayın, ulusal hadise merciine yükselmesi, toplu bellekteki yerini kaybetmemiş olması, istisna teşkil eden niteliğinin göstergesidir.[11] *Dépouille* (güç kullanma tehdidiyle ceket, ayakkabı, "Walkman" çalmak) adeti son on yılda iyice yaygınlık kazandı; fakat genelde yörenin gençleri arasında meydana gelir ve ateşli silahlar nadiren işe dahil edilir. Aynısı *cité* gençliği arasındaki çatışmalar için de geçerlidir. Bu çatışmaları olaya karışanların tanışıklık ilişkileri ve alışverişlerinin oluşturduğu karmaşık ağ tarafından düzenlenir ve törenselleştirilir.[12]

Polis ile *cité*'nin genç erkekleri arasındaki gerilim, bunlar yan yana geldiği zaman anında hissedilir, çatışmalar da halka açık balolarda ve dış mekân etkinliklerinde çıkar. Fakat 14 Temmuz ya da Aziz John Yortusu gibi halkın katıldığı kutlamalar sırasında bunun gibi hadiseler bütün ülkedeki işçi sınıfı semtlerinde görülür. "Kargaşaya varana dek tırmanmazlar; çünkü mahalle dernekleri buralarda gayet iyi temsil edilir, bu olayları düzgün bir şekilde ele alırlar", diyor Quatre mille'de

[11] 14 Temmuz akşamı (Bastille günü) uykusuzluk çeken bir kiracı, dışarıda çocukların gürültü çıkarmasına çok öfkelenip av tüfeğine sarıldı, bir grup gence doğru ateş açtı; kasıt olmadan Kuzey Afrikalı göçmen çocuğu olan 9 yaşındaki Toufik'i öldürdü. Ulusal basın olayı manşetlere taşıdı; kamu oyunun tepkisini göstermek ve kentsel dönüşüme yönelik devlet politikalarının hızlandırılacağını duyurmak üzere Cumhurbaşkanı Mitterrand'ı Quatre mille'i ziyaret etmeye zorladılar.

[12] Lepoutre (1997: 195-228) Quatre mille'de sokak kavgalarının sosyal ve kültürel yapının içinde yer aldığının altını çizer. Çatışmanın yerini, zamanını, sebebini koşula bağlayan kati kurallar olduğunu, açıklık (akranlara karşı) ve gizlilik (yetkililere karşı) gibi iki zorunluluğun bulunduğunu göstermiştir.

çalışan bir şehir yetkilisi. Ulusal medyanın haddinden fazla ilgisini çeken düzensiz şiddet patlamaları pekâlâ kısıtlı sayıdadır ve hedefleri kesindir: Toplu konut gençlerinin haksızlık, gaddarlık ya da saygısızlık olarak değerlendirdiği olaylara karışan belirli polislere ve yerel mağazaların güvenlik elemanlarına yönelik misillemelerdir bunlar.

Fransız kent çeperinin birçok *cité*'sinde olduğu gibi bu büyük yerleşimin sakinleri içinde de donuk, derinlere kök salmış bir güvensizlik, tehlike *hissi* hüküm sürer (Avery 1987: 110; Dulong ve Paperman 1992: 58). Bu hissi yaratan şey, heterojen, kırılgan nüfusların birbirleriyle her gün temas ettiği bu kapalı muhitte küçük kanunsuzlukların artması, bu çevrenin karamsar, kişiliksizleştirici ortamıdır.[13] Bu duygu birçok La Courneuve sakininin evini, arabasını, dükkânını tahkimli kapılarla, alarm sistemleriyle donatmasına yol açar; hatta bazı yaşlı mahalle sakinleri kendilerini savunmak için yanlarında sersemletici gaz taşır (gerçi bunu yapanlar azınlıktadır). Yetkililere göre Quatre mille'in halk güvenliği gündeminde bir numaralı madde ufak çaplı uyuşturucu ticaretidir, fakat şiddet değildir. Çoğu binanın bodrum katı gençler burada saklanıp yasadışı maddeler kullanmasın diye mühürlenmiştir, ayrıca yerel süpermarketin civarında çalıştıkları zaman uyuşturucu satıcılarını belirlemek de zor değildir. Fakat Chicago'daki muadiliyle karşılaştırınca La Courneuve'deki uyuşturucu ticaretinin yoğunluğu, hacmi, giriftliği sönük kalır. Sokaklarda uyuşturucu satışının sürekliliği yoktur; eroin ya da kokain türevleri (gerçi kokain yer yer satılır) gibi "sert" uyuşturucular yerine afyon, marihuana gibi mallar dolaşımdadır. Bunun sebebi, Paris'in popüler banliyölerinin gençlerinin "otla" "toz" arasında keskin bir ayrım yapmasıdır; otu bağımlılık yapmayan, neşe kaynağı, sarhoşluk verici, alkole benzer bir madde olarak görürken, tozun son derece bağımlılık yaptığını, kendilerine zarar verdiğini, hastalık simgesi olduğunu düşünürler. Mahalle sakinlerinin arasında daimi işsizliğin artmasıyla birlikte son yıllarda iyice yoğunlaşmasına rağmen uyuşturucu trafiği büyük oranda okumayı yarım bırakmış işsizleri kendine çeken marjinal bir etkinliktir; bu işe bulaşanlar genelde madde kullanır; bu işi

[13] Fransa'daki yalıtılmış toplu konut projelerinin ayırt edici özelliğidir bu: "Küçük kanunsuzluklar güvensizlik hissinin bileşenidir: Arabanın soyulması, çalınması korkusu, sokakta, park alanlarında, metroda saldırıya uğrama korkusu. Gençlerle sabıkalıları, göçmenlerle sabıklalıları aynı kefeye koymak yaygındır" (Calogirou 1989: 39). Bu noktaya Pinçon (1982), Bachmann ve Basier (1989), Dubet ve Lapeyronnie (1992) de değinmiştir.

yapmalarındaki ana sebep de kendi uyuşturucu tüketimlerini ya da ufak tefek günlük harcamalarını (sigara, benzin vesaire) karşılamak için ihtiyaç duydukları geliri kazanmaktır.

Son zamanlardaki genişlemesine karşın La Courneuve'deki uyuşturucu ticaretinin, on milyonlarca dolarlık nakit akışı yaratan, meşru emek piyasasının dışında sağlam kariyer yapmayı mümkün kılan, epey çeşitlilik barındıran, kendini sürdürebilen bir ekonomiye evrimleşmekle yakından uzaktan alakası yoktur; oysa seksenli yıllarda siyah Amerikan gettosunda böyle bir uyuşturucu ticareti gelişmişti. Uyuşturucu ekonomisi La Courneuve'deki kısıtlı hacmi yüzünden özgün bir "kültür" doğurmamış ve kullanıcılarla satıcıları birbirine bağlayan kapsamlı fakat kişilerin birbirini uzaktan tanıdığı ayrı ağlar yaratmamıştır (Williams 1992); yapısı, kadrosu, satışları büyük ticaret şirketlerinkine yakın örgütlü girişimleri ise hiç ortaya çıkarmamıştır.[14] Quatre mille'de uyuşturucu kullanmak toplumdan elini ayağını çekmekle eş anlamlıdır, tensel tatmin peşinden koşturmakla, ekonomik fırsatla bir tutulmaz. Doğu Harlem'de Bourgois ([1992] 1998) tarafından betimlenen bir nevi "açık hava" uyuşturucu süpermarketi manzarası, Fransa şartlarında akla gelmeyecek şeydir. Oysa Chicago Güney Yakası'nın birçok kesiminde sokak köşelerinde artık göze çarpacak kadar açık açık kokain, amfetamin, Melek Tozu, Karaçi ticareti yapıldığına kendi gözlerimle şahit oldum. Küçük hırsızlıklar, uyuşturucu kullanımı, çalıntı malların satışı, vandallık, alkol bağımlılığı Kızıl Kuşağın aşağılanan *cité*'lerinde görünür kanunsuzlukların en yaygın biçimleridir. Bu kanunsuzlukların çoğu çıkan fırsatlara göre gerçekleştirilir, üstelik oyuncu, dışavurumcu güçlü bir boyutu vardır: Ana amaç para kazanmaktan çok "eylemde" bulunmaktır ya da bir çıkışı yok, düzelmesi umutsuz diye algılanan toplumsal bir evrene kapatılmış olmaktan duyulan öfkeyi dışavurmaktadır.

Gençlerin gözde kanunsuzluklarının arasında Paris'e giden trende para vermeden yolculuk yapmak, bedava film izlemek için sinemalara sızmak, dükkânlardan (Calogirou 1989: 120) ya da okullardan, kamu kurumlarından bir şeyler çalmak, sokak hırsızlıkları yapmak (motorsikletler rağbet görür), posta kutularına, bina ekipmanına zarar vermek ya da bunları boyamak gibi ufak vandallık eylemleri

[14] Adler (1995) Chambers kardeşlerin Detroit gettosunda nasıl "kokain imparatorluğu" kurduğunu anlatır. Yetkililerin tahminine göre zirvede olduğu zaman yıllık satışı 55 milyon dolardı (1991 yılında cinayetten, çete kurmaktan yargılanırken belirtilen tahminler), bu da zamanında şehrin en büyük işletmesi olduğu anlamına geliyor.

vardır. Daha uç durumlarda, park etmiş arabalar ateşe verilir, bu tersine çevrilmiş bir *potlaç* töreni[15] gibidir; yöre gençleri kendilerinin mahrum edildiği, hem sosyal hiyerarşide hem de coğrafyada hareket sağlayan bu aracı yakar. Bu tür bir kanunsuzluk, suç kariyerine başlamaktan çok, "gülüp eğlenmekle", yetkililere meydan okumakla, öfkeyi ifade etmekle ilgilidir (Dubet ve Lapeyronnie 1992: 135-6). Quatre mille sakinleri *cité* içinde yapılan ufak tefek aşırmalarla *cité* dışında yapılan hırsızlıkları (*fauche* ya da *resquille*) birbirinden ayırır. "Kendi cinsini" avlayan, yani komşularını, yakın binada oturanları soyan hırsızlar açıkça kınanır, dayanışma ağından dışlanır.[16] Keza, Dubet (1987) tarafından incelenen toplu konut projelerinde *cité* sakinleri kendi içlerindeki hırsızlığı hoş karşılamaz. Siyah hipergettodaki suç olayları bununla keskin bir zıtlık gösterir. İkinci, dördüncü bölümlerde gördüğümüz gibi iç yağma yaygındır, gayrimeşru sosyal denetim mekanizmalarının dizginlemekte güçsüz kaldığı tehlikeli ve yıkıcı biçimlere kavuşurlar.

Chicago Güney Yakası'nda sokak şiddeti ve kamusal alanın küçülmesi

Amerikan metropolünde tarihî Kara Kuşağın başına bela olan can tehlikesi ortamı Fransız kent çeperinin *cité*'leriyle, Britanya'nın yoksul mahalleleriyle ya da kıta Avrupasının öteki şehirlerindeki sürgün mahalleleriyle kıyaslanamaz. La Courneuve'ün günlük hayatındaki kanunsuzlukların etkisi büyük oranda banliyö tasvirlerinde, toplu duyarlılık düzeyinde hissedilirken, en zalim biçimleriyle şiddet, örneğin saldırı, dayak, ateşli silahla vurulma, tecavüz, cinayet hipergetto içinde o kadar yoğun, o kadar yaygındır ki günlük hayatın dokusunun bütünüyle baştan düzenlenmesini gerektirmiştir.[17]

[15] Kuzeybatı Amerikan yerlilerinin düzenlediği bir tören; cömertlik gösterisi olarak misafirlere hediye dağıtılır, eşyalara zarar verilir —*çev. notu.*

[16] Laé ve Murard (1985: 15-16) tarafından incelenen Rouen'deki "*geçici konut*" *cité*'si Blanchard'da erken ölümler (hastalıktan ya da muhtelif sağlık sorunlarından) sıradan bir olaydır, "kader görüntüsüne bürünür... Erken ölüm düşüncesi hayatın her aşamasını allak bullak eder... İşlerin yetersizliği zaten acılara sebep olurken, en fazla son yirmi yılda yayılan bu hayat döngüsü görüşüyle de tesadüf etmektedir." Fakat şiddet sonucu ölümler epey nadirdir, ayrıca en ciddi suç soygundur, cinayet değil. Hırsızlıklar, araba çalmak Blanchard'ta asıl kanunsuzluklardır, yerleşimin dışında işlendikleri sürece bunlara göz yumulur: Bu gibi ufak suçlar *cité*'ye ek kaynak getirir, bu da yerel mübadele ağına anında dahil olur.

[17] Şiddet suçlarının tam bir resmi, yüzyılın son diliminde gettodaki günlük hayata etkisinin tahlili için bkz. Sullivan (1989), Anderson (1990), Bourgois (1995), Adler (1995),

Atlanta'daki Hastalık Denetim Merkezi'nin yürüttüğü salgın hastalık araştırmaları gösteriyor ki, doksanlı yılların başında cinayet, genç getto sakinlerinin başta gelen ölüm sebebidir. Dolayısıyla 1990 yılında Chicago şehrinde kaydedilen 849 cinayetin (aynı sene *bütün Fransa'daki* cinayet sayısı 1.355 idi) büyük çoğunluğu gettonun içinde gerçekleşmiştir: Federal Soruşturma Bürosunun (FBI) derlediği yıllık suç raposuna göre, "1990 yılının tipik cinayet kurbanları, büyük şehirlerin en yoksul mahallelerinde ateşli silahlarla öldürülmüş otuz yaşından küçük siyahi erkeklerdi" (*Chicago Tribune*, 1991). Güney Yakası'nın tarihî Kara Kuşağını içeren Wentworth polis mıntıkasında o yıl 96 cinayet bildirilmişti, cinayet oranı 100.000 kişide 100 gibi şaşırtıcı bir orana varmıştı, ki bu oran şehrin beyaz burjuva mahalleleleri Lincoln Park ya da Lake View'deki oranın yirmi katıydı. Bu mıntıkanın sokaklarında görev yapan polis memurlarından biri şöyle yakınıyor: "Gün aşırı cinayet işleniyor, bunlar haberlere bile çıkmıyor. Kimse gerçekten bilmiyor ya da umursamıyor."[18] Aynı zamanda polis genç suçluların küçük makineli tüfekler ya da tam otomatik tüfekler gibi güçlü silahlar edindiğinden de şikayetçidir: "Eskiden çocukların beyzbol sopaları, bıçakları vardı. Şimdi ellerindeki silahlar bizim silahlarımızdan iyi" (aynı eser 14).

Dubrow ve Garbarino (1989: 5) Chicago Güney Yakası'nda bulunan toplu konut projelerinin, "ateş hattından kaçan sivillerle birlikte tam bir savaş bölgesine" benzediğini belirtir. Orada yaşayan annelerin en ciddi bulduğu tehlike büyükten küçüğe ateşli silahlar, çeteler ve karanlıktır, oysa nüfus yapısı şehir dışı mahallelere benzeyen, bunlara komşu semtlerde yaşayan anneler çocuklarının kaçırılmasından, trafik kazalarından, uyuşturucudan korkar. Woodlawn'da, şehrin tarihî Kara Kuşağındaki çoğu semtte olduğu gibi, mahalle sakinleri dövme demirden parmaklıklarla, kapılarla evlerine, dairelerine barikat kurar; günlük yaşantılarını öyle ayarlarlar ki dışarıya çıkışlarını asgariye düşürürler, kamuya açık alanlardan, tesislerden

Pinderhughes (1997), McCord (1997), ayrıca elinizdeki kitapta Dördüncü Bölüm'den itibaren.

[18] Kimi anket katılımcılarına göre gettoda işlenmiş, bilinmeyen fakat göz ardı da edilemeyecek sayıda cinayet yetkili makamlara bildirilmemiştir, hatta polisin de haberi yoktur; çünkü cesetler o bölgede ortaya çıkmaz ya da getto sakinleri yetkililere bu ölümleri haber vermez; zira misillemeden korkarlar ya da yasal işlemlerin çıkaracağı zorluklardan çekinirler. South Shore'lu (Woodlawn'ın yakınında) genç bir adamla bu konu hakkında konuşmuştum, ateş açıldığına tanık olduğu zaman verdiği tepkiyi özetlemişti: "Sadece kafamı çeviririm, o tarafa bakmam."

uzak dururlar; gece çökünce evlerine gitmekte acele ederler: "Washington Park'a asla gece ya da yanımda silahım olmadan gitmiyorum. Neden mi? Serserilerden biri bana sataşırsa, elimden çekeceği var demektir", diyor konuştuğum yaşlı sakinlerden biri. 1991 yazında Güney Yakası'nın kızgın sakinleri Chicago Belediye Başkanından neden insanların gün ışığında bile halka açık parklarda güven içinde yürüyemediği açıklamasını istediğinde, Belediye Başkanı öfkesine hakim olamayıp şehrin bu kesimini Bogota'yla kıyaslamıştı; o zamanlar Medellin kokain karteli Kolombiya'nın başkentini yangın bombalarıyla, gün ortasında gerçekleştirdiği çarpıcı suikastlerle dehşete düşürüyordu; böylece Güney Yakası'nda yerel yönetimin değil çetelerin, uyuşturucu satıcılarının sözünün geçtiğini istemeden kabul etmiş oldu. Güney Yakası'nın birçok bölgesinde, uyuşturucu satıcıları kullanmasın diye ankesörlü telefonlar sökülmüş, toplu ulaşım sisteminde suçu sınırlamak için son çare olarak yer üstü tren hattı duraklarının girişleri kapatılmıştır.

Tabancaların, uyuşturucuların elden ele yaygın dolaşımı yüzünden sokak saldırgan erkekliğin hâkim olduğu groteks bir tiyatroya dönüşmüştür. Bu sahnede şiddete başvurmak itibarın para birimi yerine geçer; istemeden birisine çarpmak, şöyle bir yan bakmak, yanlış yöne çevrilmiş şapka ya da yanlış renkli ceket gibi en küçük bahaneler sıradan tesadüfleri ölümcül gaddarlık gösterilerine dönüştürebilir. Eskiden çete üyesi olan Woodlawn'lı 28 yaşındaki adam, "gettoda herkes korkar", diyor, "birisine çaptığın zaman (abartılı, kızgın bir hırlamayla), "Zenci, seni geberteceğim!" *ciddiyim*, gerilim budur." Şunu ekliyor:

> Güçlü olmalısın, nasıl hayatta kalacağını öğrenmelisin. Dışarda sokaktayken, çılgın herifin teki üzerine atlayıp durduk yere kafanı patlatabilir. Kendini korumayı, hayatta kalmayı bilmelisin. Her zaman kendi arkamı kollarım, üstelik kendimi, yaşam hakkımı korumak için adam öldürmekten çekinmem. Kahretsin! Bazen diyorum ki *hapishanede durumum daha iyiydi*: Dışarısı eskisinden berbat.[19]

Şiddet sebepli ölümler günlük hayatın öyle parçası haline gelmiştir ki

[19] Kotlowitz (1991: 236) Batı Yakası toplu konut projelerinden birinden dört çocuklu bir annenin, nasıl "[oğlu] Terrence'i düşünmeden edemediğini" betimler [bir süre önce sekiz sene hapse mahkûm edilmiş]. "Oğlunun deliğe tıkılmasına gerekçeler uydurmaya çalışır. Sokaktan, uyuşturucudan, silahtan uzak durması Terrence için iyi olacaktır. Dışarda olsaydı, başı daha ciddi belaya bulaşabilirdi."

sırf yetişkinliğe ulaşmak bile herkese duyurulması gereken bir başarı olarak düşünülür. Hipergettolu genç adamlara, çocukluk arkadaşlarının başına ne geldiği sorulduğunda, en çok verilen yanıtlar ölümle igili bir üçlüdür: Hapishanede, uyuşturucuyla haşır neşir (satıcı ya da bağımlı), öldü ve gömüldü (genelde ateşli silahla vurularak). Woodlawn McDonalds'ın hizmetlisi meseleyi şu şekilde ortaya koyuyor: "İnsanların vurulduğunu gördüm. Öldürüldüğünü gördüm insanların. Birisi tam yanımda *vurulup öldü*, ben de olabilirdim diye düşündüm, öyleyse yapmam gereken şey arkadaş çevremi değiştirmekti."

Michigan gölü sahilinin yaklaşık iki mil kuzeyindeki Kenwood mahallesinde seksenli yılların ortasında cinayetler o kadar sık gerçekleşirdi ki Duncan'ın (1987) söyleşi yaptığı gençler "acaba otuz yaşını geçmek mümkün müdür diye cidden tartışmaya başlamıştı." Tarihî Kara Kuşağın göbeğinde birlikte büyüyen bir grup arkadaş hakkında Monroe ve Goldman (1988: 269) şunu yazıyor: "Hepsi kendince başarılıdır, ceplerinin şişkinliği az farklı olsa da *sırf hayatta kaldıkları için hepsi muzaffer olmuştur*, yeni güne gülümseyerek başlarlar" (vurgu tarafımdan eklenmiştir). Yaşam koşullarının acımasızlığı, ani ölümlerin sıradanlığı, hapse düşme oranlarının astronomik boyutları –şehirdeki 18-35 yaş arası siyah erkeklerin neredeyse yarısı adaletin gözetimi altındadır– neden hapishanenin gettonun ek binası olarak algılandığını, mapushaneye düşmenin Kara Kuşak günlük hayatının bir çeşitlemesi olarak görüldüğünü açıklar.[20]

Antropolog Philippe Bourgois New York Doğu Harlem'de beş yıl boyunca *crack* ticareti üzerine saha çalışması yürütmüştür; hipergetto sokaklarının gerçek bir *dehşet kültürü* potasına dönüştüğünü ileri sürer. Bu kültürün, kent merkezindeki canlı yeraltı ekonomisine egemen olan yasadışı uyuşturucu sokak ticaretiyle işlevsel bir ilişki içinde geliştiğini söyler. Bu ticarette şiddet sergilemek "satıcının güvenirliği açısından gereklidir, ayrıca meslektaşlar, müşteriler ve yabancılar tarafından soyulmayı önlemek için önemlidir." Suç ekonomisi mantığıyla yeniden yorumlanınca bu tür bir şiddet "halkla ilişkiler, reklam, iş anlaşması yapmak bağlamında anlaşılabilir, kişinin "insan sermayesi gelişimine" uzun vadeli yatırım yapması

[20] "Hapis yatmak Honk'u korkutmamıştı; toplu konutlarda yaşamaktan çok da kötü değildi, üstelik sokağın aksine kodeste seni bedavaya doyururlar... Yeni adresi, getto ve Graybar Oteli [yani hapishane], az çok eskisiyle aynıydı" (Monroe ve Goldman 1988: 123, 154). Ayrıca bkz. Kotlowitz (1991: 112, 236) ve Adler (1995: muhtelif yerlerde).

bakımından makuldur." Gelir yaratmak, rakiplere göz dağı vermek ya da sırf bireysel özerkliği, can güvenliğini bir yere kadar korumak adına bu dehşet kültürünü besleme ihtiyacı, uyuşturucu ticaretine bulaşanlarla sınırlı kalmaz, onları aşar, sonuçta "şiddeti meşru kılıp güvensizlik hissini yayarak topluluğun büyük kısmında kişiler arası ilişkileri zehirlemiş olur" (Bourgois 1989: 631-2, 635).

Fransız işçi sınıfı *cité*'sinde kanunsuzluklar herkesi tehdit eden bir tehlike olmak yerine insanların şikayetçi olduğu bir nevi tacizdir. Kamusal alanda şiddet çok sınırlıdır, dolayısıyla şiddet, yerel mübadele ve statü ağlarının dokusunda gömülü kalır: "Yoğun toplumsal pratiklere getirilmiş bir tür düzenlemedir, fiziksel gücün saygınlık olarak değerlendirildiği bir sosyalleşme cevheridir" (Laé ve Murard 1988: 20). Amerikan hipergettosunda suç işlemek oyundan çok ekonomi meselesidir; kayıt dışı ekonominin ücret-emek sektörüne ağır basması, hem kamusal hem de özel kurumların dağılması yüzünden şiddet salgın halini almıştır. Şiddet suçlarının yerel toplumsal ilişkilerle ilgisi büyük oranda tükenmiştir; elbette çetelerin mikroevreniyle ilgisi bulunanları bunun dışında tutmak gerekir, çünkü çeteler neredeyse kurumlaşmış toplumsal yağmacılardır ya da kayıt dışı girişimcilerdir (Sánchez-Jankowski 1991; Venkatesh 1997). Birbirinden farklı bu şiddet türleri ile seviyeleri Fransız işçi sınıfı banliyöleri ile siyah Amerikan gettosunda farklı örgütsel çerçevelere denk gelir, tıpkı bu iki kentsel bölgede kök salan farklı toplumsal denetim türleri ile seviyeleri gibi.

KURUMSAL TECRİTE KARŞI ÖRGÜTSEL ÇÖLLEŞME

Yüzyılın bitiminde kent paryalarının gönderildiği kötü şöhretli yoksul adacıkların ana özelliği, mahalle sakinlerinin temel ihtiyaçlarını karşılama ve onları topluma dahil etme niyetlerini taşıyan kurumları ne derece barındırdıklarıdır. Yaşananlara bakarsak Kızıl Kuşak ile Kara Kuşağın nispeten yakın olduklarını görürüz: İkisinin de örgütlenmesi yetersiz olarak algılanır, ayrıca iki bölgenin de nüfusu, mahallenin refahına, işlevine katkıda bulunması için gerekli olan kurumların eksikliğinden yakınır. Fakat nesnel bir karşılaştırma yaparsak, ikisi arasında çarpıcı bir farklılık daha buluruz: Fransız kent çeperindeki işçi sınıfı *cité*'leri, halkın sorunlarıyla ilgilenen örgütlere, kamu hizmetlerine ev sahipliği yapar, burada devletin yenilenmiş bir müdaha-

le anlayışı belirleyicidir;[21] oysa siyah Amerikan gettosu hızlandırılmış bir örgütsel çölleşme sürecinden geçmiştir. İkinci Bölüm'de değindiğim bu süreci doğrudan tetikleyen şey, devletin elini gettodan çekmesi olmuştur. Daha doğrusu, La Courneuve'ün, benzer Kızıl Kuşak şehirlerinin devasa dar gelirli konutları kamu sektörü yetkililerinin *aşırı müdahaleciliğinin* acısını çeker; çünkü bunlar kamu kurumlarından faydalanan mahalle sakinlerini yalnızlaştırmaya, tecrit etmeye eğilimlidir, oysa Güney Yakası kamu kurumlarının elini ayağını gettodan *çekmesine, neredeyse tamamen yok olmasına* maruz kalmıştır.

Quatre mille'de örgüt yoğunluğu ve kurumsal tecrit

Quatre mille sakinlerinin gözünde (aynı zamanda belediye yetkililerinin algısında da) burası bir "boşluktur"; temel tesislerin, kamu hizmetlerinin eksikliği üzüntü verici boyuttadır. Fakat ana kurumlar *cité*'de yoktur denemez. Şehir içinde devletin kurduğu on çocuk yuvası ile on üç ilkokuldan on ikisi toplu konutların sınırları içindedir, La Courneuve'ün altı lisesinden ikisi *cité*'ye epey yakındır. Sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetler de toplu konut projesinin içinde gayet erişilebilir durumdadır; kamu sağlık merkezi, sosyal yardım bürosu, Seine-Saint-Denis bölge idaresi tarafından masrafları karşılanan altı kreş gibi büyük tesisler kiracıların kapılarına kadar getirilmiştir. Buna ilaveten, toplu konut projesinin içinde sekiz büyük idarî büro bulunur; bunlara "Sosyal Güvenlik" idaresi (sağlık, aile yardımlarını, sosyal yardımları ele alır), devlet vergi bürosu, Kadın Hakları Bilgilendirme Merkezi, yerel HLM (dar gelirli konutları) başkanlığının merkez binası dahildir.

Quatre mille'de yer alan kültür tesislerinin listesi de bir bu kadar etkileyicidir.[22] Bölge Ulusal Konservutarına, müzik ve popüler dans atölyelerine ev sahipliği yapan Houdremont Kültür Merkezi (1977 yılında açılmıştır); 800 koltuklu salonuyla birlikte Dramatik Sanatlar Merkezi ile oyunculuk okulu; Gençlik Evi (*Maison des jeunes*), halk

[21] Ayrıca, seksenli yıllarda Fransız toplumunun genelinde gönüllü teşkilatların sayısı artmıştır (Mendras ve Cooke [1989] 1991), bilhassa göçmen derneklerinin kurulmasına ve etkinliklerine yönelik yasal kısıtlamalar 1981 yılında Sosyalist hükümet tarafından kaldırılınca bu dernekler çoğalmıştır.

[22] Bu kısmi sayım şehir yönetimi tarafından verilen resmî belgelere, ayrıca Ekim-Kasım 1990, Mayıs-Haziran 1991 tarihlerinde gerçekleştirilen saha gözlemlerine dayanılarak yapılmıştır. Seksenlerin ortasından itibaren Quatre mille'de faal olan örgütlerin tam listesi için bkz. Avery (1987: 52-6).

kütüphanesi; spor, zanaat, kültür, ekonomi eğitim programlarına sahip gençlik kulübü; devletin finanse ettiği Bilgisayar Eğitim Merkezi (1991 yılı itibarıyla 120'den fazla üyesi, 30 kişisel bilgisayarı vardı), şehir yönetiminin işlettiği bir suç önleme derneği burada bulunur. Birkaç "boş vakit değerlendirme merkezi" Çarşamba günleri okuldan sonra, akşamları, okulların tatil dönemlerinde yaklaşık 2.500 öğrencinin zaman geçirdiği yerlerdir. Son olarak, üç dinî bina da toplu konut sınırları içindedir; Katolik kilisesi, Protestan kilisesi, sinagog; ayrıca küçük bir Yehova Şahitleri grubu da bünyesine adam kazanmaya uğraşmaktadır.[23] Avery'nin (1987: 31) belirttiği gibi, "insanlarla iletişim kurulabilecek sosyal yapılar bol miktardadır." Sayısız derneğin, kulübün yanı sıra, çoğu duvarda posterler, duvar yazıları vardır, birçok binayı *verlan*'ca (banliyö gençlerinin argosu) yazılmış yazılar süsler.

Fakat kurumların bu bölgeyi başıboş bıraktığı ya da hiç olmadıkları hissi Quatre mille sakinleri arasında yaygındır; dolayısıyla yanlış bir algı olarak görmezden gelinmemelidir. Bu kanı öncelikle, *cité*'nin eski halini görenlerin kişisel deneyimlerine, toplu belleğe dayanır. Kızıl Kuşağın çiçek açtığı dönemlerde, Komünist Parti ile uzantıları, yani işçi temelli örgütler ve yurttaş dernekleri, ortak kültürel kategorilerden, örtüşen ilişkilerden, ses getiren etkinliklerden meydana gelen sıkı bir ağ örmüş, bu da daimi bir birliktelik, saygınlık duygusu yaratmıştı (Bacqué ve Fol 1997).[24] Fabrika temelli işlerin sayısındaki keskin düşüş ve Komünist Parti aygıtının tükenişiyle birlikte bu zanaat kurumları, siyasi, mahalle-temelli kurumlar canlılığını yitirip soldu; bunların yerini yavaş yavaş sosyal devletin bürokrasi mekanizması ile gönülü kuruluşlar aldı; bunların toplumsal hayatı yönlendirme, düzenleme becerileri öbürlerine kıyasla düşüktür.

İkincisi, toplu konutlar, büyük genç nüfusuna kıyasla spor, eğlence tesislerinin yetersiz kalmasından mustariptir; *cité* sakinlerinin neredeyse yarısının yirmi yaşın altında olduğunu hatırlayın. Ayrıca

[23] 1982 yılında açılmış olan derme çatma bir camiye 1987 yılında günde otuz mümin gidiyordu (o günden bu yana Müslümanların bir araya geldiği başka gayriresmî ve özel yerler açılmıştır). Katolik kilisesinde Komünyona düzenli katılanlar elli kişidir, din okuluna ise 160 çocuk gelir. Sinagoga gelirsek, Quatre mille'de oturduğu tahmin edilen 1.200 Yahudiden günde ortalama altmışı burada ibadet eder. Yehova Şahitlerinin sayısı 120 civarındadır (Avery 1987: 53).

[24] Bu sınıfın Amerikan, İngiliz, Fransız sosyolojisinde örtüşen ortaya çıkışını eleştirel biçimde deşen Topalov (2003), "geleneksel işçi sınıfı mahallesinin" birliğinin ve homojenliğinin abartılması konusunda uyarıda bulunur.

yüzde otuzun üzerindeki işsizlik oranı da can yakar. Bunun yüzünden birçok ailenin ticari eğlence biçimlerine erişimi yoktur. Yöre gençlerinin toplanıp birlikte takılabilecekleri belirli bir mekân bulunmaz. Toplu konut projesinin tek sineması çok zarar ettiği ve sürekli ufak hasarlara maruz kaldığı için 1973 yılında kapanmıştır. Toplu konutların tek fast-food restoranı ile Yuro tiyatrosu da dahil sayısız dükkân ufak suçlar ve vandallıklar sigorta masraflarını artırdığı için seksenlerin ilk yarısında kepenklerini indirmiştir. Quatre mille'de ticari faaliyetlerin azalmasının bir sebebi de mahallenin nüfus kaybetmesi, dolayısıyla tüketim kapasitesinin düşmesidir, ayrıca geride kalan mahalle sakinlerinin yakın kasabalardaki büyük ve mal çeşitliliği bulunan süpermarketlere gitme alışkanlığı kazanması da etkili olmuştur. Quatre mille içinde sadece bir çift bar kalmıştır, onlar da beladan uzak durmak için gecenin erken saatlerinde kapanır. *Cité*'nin güney kesimine hizmet veren ana kule alışveriş şeridi 1986 yılında yirmi yedi dükkâna sahipti, fakat beş sene sonra bunlardan yalnızca on yedisi hâlâ açıktı. Fırın, gazeteci, tütün mamülleri dükkânı, eczane dışında yerel iş yerlerinin satışları durağandır ya da azalmaktadır. Quatre mille'deki son yiyecek çarşısı olan Viniprix'in havasına *cité*'de de hissedilen biteviye bir kaygı hâkimdir. Bu çarşının idarecileri mahallenin ticari getirileri konusunda bütünüyle karamsardır.

Quatre mille'deki resmi kurumların yüksek yoğunluğuna karşın, büyük toplu konutlarda görev yapan kamu kurumlarının verimsizliği ve kayıtsızlığı yerel yetkilileri ve devlet yetkililerini açıkça endişelendirir. Kamu hizmetlerinin yetersiz olarak algılanması, Kızıl Kuşak şehrinde ve bunun nefret edilen *cité*'sinde çalışmak üzere atanmış kişilerin sırtına yük bindiren yafta yüzündendir kısmen. Kaymakamlıkta görevli, yüksek kıdemli bir müdür söyleşide duraksamadan şunu itiraf etmiştir: "Seine-Saint-Denis'e atanmış olmak övünülecek şey değil: Devlet memuru için buraya gönderilmek *cezalandırılmak* gibidir, adeta bir kenara fırlatılmak anlamına gelir." Üstelik, bu toplu konutlarda görev yapan teşkilatlar, bu kurumları yöneten orta sınıfların isteklerine, değerlerine, bu kurumların hizmet etmesi beklenen (alt)proleterlerin ihtiyaçlarına kıyasla daha uygundur. Ayrıca birçok cephede biriken talepleri karşılamakta maalesef yetersiz kalırlar, çünkü yardım arayışında olan hem sosyal hem ekonomik açıdan kırılgan durumdaki ailelerin yoğunluğu yüksektir (Simon 1992).[25] Bu

[25] Keza, Paris metropol bölgesinde kamusal altyapıların ve tesislerin dağılımı, bu bölgedeki sınıf ayrımı örüntüsünü yakından yansıtır (Pinçon-Charlot ve diğ. 1986).

temassızlık, kamu hizmetlerinin kalıcı tıkanıklığında dışavurulmuş olur. Bu tıkanıklık, Quatre mille sakinlerinin yerel sokak bürokrasinin karmaşasında sıra beklerken, oradan oraya koştururken zaman kaybetmesine yol açar. Bu da toplu konutları Avery'nin (1987: 176) tasviriyle şuna dönüştürür:

> Her şeyin tuhaf bir şekilde yüke dönüştüğü, karmaşıklaştığı bir imkânsızlıklar bölgesi. Normalde toplumsal sorunlarla hiç işi olmayan devlet bürolarında, ticaret hizmetlerinde bile durum budur. Postanede, bankada, süpermarkette insanlar yüzlerinde kasvetli bir ifadeyle sıra bekler; buralarda sanki her şey ağır çekimde hareket eder, çalışanlar da müşteriler de eziyet çeker gibi belli belirsiz bir ifade sergiler. Başta özgül bir sorun gibi duran şey, herkesi kuşatan bir havaya dönüşür.

Quatre mille'in içine, etrafına aşılanan kamu kurumları ile yarı kamusal teşkilatlar yığını verimsizdir, eşgüdümsüz çalışırlar, dolayısıyla bunların uzun süreli kullanıcıları bu yardımın ve hizmetin kendilerine "borçlu olunduğu" düşüncesini er geç geliştirir. Bu düşünce en marjinal kesimlerde duyarsızlığa, eylemsizliğe yol açabilir.[26] Nihayetinde, bu kamu mallarını bölüştürme programlarının, özellikle de yerel okulların kimi yapısal yetersizlikleri insanların hoşnutsuzluğunu besler, yerel halkın gözünde bu programları marjinalleşmenin ilave mekanizmalarına dönüştürür; toplumsal yeniden-üretim ve işçi sınıfının siyasi temsilinin geleneksel biçimlerindeki aksaklığı telafi edememeleri, *cité* sakinlerine en gerekli şeyleri, yani sağlam bir iş, istikrarlı bir hayat, bununla gelen geniş bir gelecek ufku tedarik edememeleri söz konusu yetersizliklere dahildir (Balazs ve Sayad 1991). *Devlet kurumlarına muhtaç olup bunlardan tatmin olmamak kısır bir döngüye yol açar*, çünkü bu iki his de birbirini güçlendirir. Kamu

[26] "Kamu yardımlarının uzun süre devam etmesi [bunu alan nüfuslarda] bu akışın durmayacağı düşüncesine yol açar, sanki kamu bu yardımları onlara borçludur" (Laé ve Murard 1985: 61). İş bulma yardımının gençlerdeki benzer etkileri için bkz. Jazouli (1992: 121-2). Uzun süre sosyal yardım alanların manevi gidişatları hakkında bkz. Paugam (1991: 107-16). Siyah Amerikan gettosunda bu "uzlaşma" sürecine ket vurulur. Sosyal yardım alan hiç kimsenin durumu güvenli değildir; çünkü kamu yardımı bürokrasisinin teşkilatlanmasının Malthusçu bir anlayışı vardır, ayrıca hak talep eden kişilerin kamu kaynaklarına erişimini savuşturmak ya da daraltmak üzere tasarlanan cezai yaptırım prosedürleri rutin olarak yürürlüğe konur (örneğin Kotlowitz 1991: 80, 103). Fakat Birleşik Devletlerde sosyal yardımlar o kadar kıttır ki sırf temel ihtiyaçları karşılamaya bile yetmez (Edin 1991).

sektörü teşkilatlarının, özellikle de sosyal yardım kurumlarının yaygınlığı da toplu konutların olumsuz imgesini öne çıkartır; yaftalanma girdabını, yalnızlaşma stratejilerini körükler; dolayısıyla toplumu bir arada tutan bağlar gevşer, iç çekişmeler şiddetlenir; öyle bir boyuta varır ki güneyde Montpellier gibi kimi büyük Fransız şehirleri devletin uygulamaya koyduğu Mahalle Sosyal Gelişim planına katılmayı, sırf en kötü semtleri halkın gözünde "hassas mahalle" olarak etiketlenmesin diye reddetmiştir.[27]

Kızıl Kuşak *cité*'sine başka meşru örgütlere kıyasla kamu kurumları ile tesislerinin haddinden fazla elini sokması, ayrıca bu kurumların yerel gereksinimleri karşılamakta aciz kalması, mahallenin adını daha da kötüye çıkarmış, mahalle sakinlerinin yaygınlıkla duyduğu hoşnutsuzluk, tecrit hislerini yoğunlaştırmıştır. Fakat devletin, hayatlarının her sahasına karışmasından şikayetçi olsalar da, banliyö sakinleri devletin suç denetiminde daha etkin olmasını (kanunsuzların sert önlemlerle sindirilmesi de dahil), sosyal programları genişletip sosyal yardımları artırmasını sürekli talep eder (Dubet 1987: 249, 260-6). Dolayısıyla Fransız devleti bir Madde 22[28] durumuyla karşı karşıyadır; yoksullaşan çeperde meydana gelen halk huzursuzluklarına set çekmek adına sosyal cephede işe ne kadar çok karışırsa devlet, bu çeperlerin sakinlerinin yoksullaşmasının altta yatan sebebi olan ekonomik marjinalleşmeyi iyileştirme yeteneksizliği o kadar göze çarpar, üstelik bir o kadar da devletin idarecilerinin yaraları sarması istenir. Bu da sadece hak talep etme ile birbirini suçlama kısır döngüsünü besler.

Gettoda kamu sektörünün daralması ve örgütsel çölleşme

Yetmişli yıllardan bu yana şehir merkezi ekonomilerinin sanayi sonrası dönemde yeniden yapılanmasıyla meydana gelen işsizlik ve yoksulluk artışı yüzünden Chicago'nun ve Birleşik Devletler'deki öteki

[27] Seksenlerin sonunda Sosyalist hükümet tarafından gündeme getirilen "kent politikasının" ana payandalarının "sapkın etkilerine" dair iki değerlendirme için bkz. Jazouli (1992: 115-35) ve Bobetti ve diğ. (1991). Yoksullaşan toplu konutlara Fransız devletinin yaptığı bürokratik müdahalenin çerçevesini belirleyen "kurumsal boş inançların" açık tahlili için bkz. Bourdieu ve diğ. ([1993] 1999: 205-6).

[28] Josep Heller'in *Catch 22* adlı romanının Türkçe çevirisinin başlığı; çev. Niran Elçi, İthaki Yayınevi, 2006; İngilizcede kişinin kurban olduğunu bildiği ama bunun gerçekleşmesine karşı hiçbir şey yapamadığı durumları tasvir etmek için kullanılan bir tabirdir —*çev. notu.*

büyük kentlerin gettolarının iflahı kesilmiştir (Wilson 1987). Gettolar devletin sosyal sektörünün geniş çaplı küçülmesinin şok dalgasını cepheden almıştır; Fransa'nın yoksul banliyöleriyle bu konuda bariz bir zıtlık gösterirler. Kent ve topluluk gelişimi için verilen federal ödeneklerde büyük kesintiler, sosyal yardım ödemelerinin sürekli azaltılması, sağlık hizmetlerinin, işsizlik sigortasının çapının durmadan daralması, gerici vergi reformları, devlet ile şehir yönetimlerinin "planlı daralma" politikaları (İkinci Bölüm'de ayrıntılı bahsedilmiştir) birleşip Lyndon Johnson'ın "Büyük Toplum'dan" bahsettiği günlerden beri yoksul mahalle sakinlerini destekleyen sosyal programlar ağını çözülmeye uğratmıştır. Devletin para musluklarını kısması geride kalan kamu tesislerinin büyük oranda çürümesine yol açmış, ekonomik işlevini kaybettiği için zaten güçten düşmüş olan gettonun örgüt dokusunun çözülmesini hızlandırmıştır. Dahası, şehrin kendini geliştirme çabaları özel yatırımları desteklemeye aktarılmış, böylece şehir merkezinde şirketlerin verdiği hizmetler genişlemiş ve zenginleşmiştir. Şehir kaynakları ayrıca üst sınıf beyaz aileleri şehrin merkezi ile kuzeyine çekmek (ya da oralarda alıkoymak) için harcanmış, bu da hem Batı Yakası hem de Güney Yakası gettolarının çürümeye terk edilmesiyle sonuçlanmıştır.[29]

Gettoya tahsis edilen bütçelerde, kadrolarda gerçekleştirilen ağır kesintiler yüzünden kamu yetkilileri burada ne asgarî can güvenliğini ne de yasal korumayı sağlayabilir; ayrıca Kara Kuşağın dışında kalan mahalle sakinlerinin doğal addettiği temel belediye hizmetlerini de tedarik edemezler. Chicago Güney Yakası'nda polis temel görevini, yani yasal yaptırım uygulama işini yapamaz haldedir, çünkü her müdahale isteğine yanıt vermelerini sağlayacak imkânlardan yoksundurlar. Wentworth polis mıntıkasında devriye gezen ekipler güne başladıkları andan vardiyalarının sonuna kadar hiç ara vermeden acil durum çağrılarına koşturur. Yine de bu mıntıka her çağrıya araba gönderememektedir, dolayısıyla öteki polis bölgelerinin radyo frekanslarına "eş-yayın" yaparlar yani komşu polis mıntıkalarından boşta dedektif ekiplerinin olay yerine intikal etmesi umuduyla "çağrı bırakırlar".[30] Hipergetto ekonomisinin içe çökmesiyle ortaya

[29] "Chicago merkezine uzak ticari bölgeler, konutlar, altyapılar [yoksul mahallelerde] uzun süredir ihmal edilmenin acısını çekmiştir; bu alanların büyüklüğü süregiden ihmalkârlığın haklı çıkarılmasına hizmet etmiştir" (Squires ve diğ. 1987: 168).

[30] Kırk yıl önce Kenneth Clark'ın (1965: 86) Harlem hakkındaki gözlemi bugün için de geçerlidir: "Getto halkı için suçun, şiddetin normal olduğunun dile getirilmeyen,

çıkan toplumsal huzursuzlukları yatıştırmak için polisin gerçekleştirdiği saldırgan müdahaleler yüzünden suç vakalarında sarsıcı bir artış görülmüş, bu artıştan ötürü de adalet sistemi tıkanmış, hiçbir şeye yetişemez olmuştur. Cook Bölge mahkemesinin önüne getirilen adli kovuşturmaların sayısı 1982 yılında 13.000 iken, 1990 yılında 21.000'e fırlamıştır, dolayısıyla bölge mahkemesi davaların fazlalık kısmını dört ilçe mahkemesine yönlendirir. 12.000'den fazla tutuklusuyla şehrin hapishane sistemi tıka basa doludur; sadece 1988 yılında 25.000'den fazla tutuklu, kendi taahütleri üzerine salıverilmek zorunda kalınmış, onları gözaltına alacak yer olmadığı için haklarındaki suçlamalar düşürüldükten ya da hafifletildikten sonra çıkıp gitmişlerdir. Devletin yasal yaptırımları uygulama becerisine birçok getto sakininin hiç güveni kalmaması, bunun yerine adaleti kendi elleriyle sağlamayı tercih etmeleri şaşırtıcı olmasa gerek (Kotlowitz 1991: 47, 225, 233 ve Anderson 1990).

Aynısı kamu sağlık sistemi için de geçerlidir; ikinci bölümde değinmiştik. Seksenli yıllarda Güney Yakası'ndaki çoğu kamu sağlık kurumu kapılarını kapadı. Buna benzer yarım düzine kurum gibi, 61. Cadde Cottage Grove Bulvarı yakınındaki Woodlawn Belediye Hastanesi de 1987 yılında iflas etti. Bunun sebebi, Medicaid'in ödemelerini alamaması, ödemelerin masraflara yetmemesi, genelde hastalarının yetersiz (ya da hiç yoktu) sağlık sigortalarıydı. O zaman hastane yerle bir edilip yerine yaşlı vatandaşlar, neredeyse tamamen Afrika kökenli Amerikalılar için toplu konut projesi inşa edildi; böylece mahalleye daha fazla yoksul siyah ithal edilmiş oldu. Chicago Üniversitesi'nin hastaneleri 1990 yılında kârlarını artırmak amacıyla şehrin acil durum ağından çıkarıldıktan sonra, sağlık sigortasına kayıtlı olduklarını belgeyle kanıtlayamayan ağır yaralanma ya da travma vakalarının ambulansla en az on mil uzağa, üzerine fazlasıyla yük binen külüstür Cook Bölge hastanesine gönderilmesi zorunlu hale geldi. 1991 yılında, Güney Yakası'nda sigortasız gebe annelere doğum öncesi sağlık hizmeti verecek, halihazırda masraflarını kendi ceplerinden ödemeyecek durumda olanlar için uyuşturucu bağımlılığına karşı tedavi programı sunacak tek bir sağlık kurumu yoktu.

Kara Kuşakta konutların felaket durumu –sokakları, köprüleri,

bazen de dile getirilen kabulü, kurbanlar aşağı statüden insanlar olduğu zaman polisin dikkatindeki, verimindeki düşüşle bağlantılıdır. Bu, devletin görevlerinden birinin, yeterli şekilde korunma hakının aksatılmasıdır; güçsüz getto ise buna katlanmak zorunda kalır."

tren raylarını, kanalizasyonu söylemiyorum bile– altmışların ikinci yarısında gerçekleşen isyanlardan sonra gettonun içine itildiği terk edilmişliğin derecesini gözler önüne serer. Oysa La Courneuve'de, öteki Kızıl Kuşak *cité*'lerinde şehir yönetimleri ile devlet birleşip kapsamlı bir kent ıslah programı yürürlüğe koymuştur. Bu program, büyük toplu konut projelerinin yaşam koşullarını iyileştirmek, kamu hizmetlerinin buradan uzaklaşmasını durdurmak için tasarlanmıştı. Tarihî Güney Yakası'na gelecek olursak, burası binlerce terk edilmiş binasıyla, yanmış ya da kapanmış dükkânlarıyla perişan haldedir, üstelik daha binlerce binanın durumu kötüye gitmektedir; düzgün ısıtılmazlar, yapıları çürüktür. Eğer şehir yönetimi kendi konut yasasını uygulayacak imkânları kendisine sağlasaydı, bu binaların oturmaya elverişsiz olduğu ilan edilirdi. Woodlawn mahallesinde 1950-1995 yılları arasında yeni bir inşaat ya da onarım yapılmamıştır, oysa başlangıçtaki konut sayısı bu dönemde kundaklamalar ile ihmal yüzünden neredeyse yarı yarıya düşmüştü (Wacquant 1995a). Chicago "Bronzeville'in" zirvede olduğu dönemde örgütsel omurgasını oluşturan bölge kiliselerinin çoğu (Drake ve Cayron [1945] 1993) uzun zaman önce kapılarını kapamıştır. Varlığını hâlâ sürdürenler genelde küçük ve kırılgan cemaatlerdir; bir avuç üyeleri vardır; tesisleri neredeyse işlemez hale gelmiştir. Bunlar dışında "dükkân önü" harap kiliseler bulunur, ki bunların mevcudiyeti kurucularının yorulmak bilmez bireysel çabalarına bağlıdır. Kiliseler ellerinden geldiğince devlet hizmetlerinin göze batan kifayetsizliğini telafi etmeye çalışır; açları doyurmak için aş ocakları, aş evleri kurarlar, sayısı artan evsizler için barınaklar tesis ederler, uyuşturucu danışma programları, iş ve işçi bulma faaliyetleri, okuryazarlık dersleri, cemiyet içinde temizlik etkinlikleri ya da sosyal toplantılar düzenlerler. Fakat yüzyılın sonunda en ivedi görevleri, üyeleri azaldığı, kaynakları kuruduğu için her gün hayatta kalma mücadelesi vermektir.[31]

Chicago hipergettosunda örgüt yapısının zayıflamasının, gettonun siyaseten terk edilmesinin yol açtığı sıkıntıları hiçbir kurum

[31] Bir örnek: 1989 yılında Woodlawn'ın Santa Clara Kilisesinde Noel komünyonuna katılım iki düzine insandan az olarak kaydedilmiştir (bu sayıya mahalle dışından gelen ziyaretçiler, ben ve refakatçim gibi bir avuç yabancı misafir dahildir), oysa haftalık "aş ocağı" etkinliğine katılanların ortalama sayısı bunun on katından fazladır. Komşu Kenwood mahallesinde Pazar günleri yirmi ila otuz cemiyet üyesi çekebilen ibadethaneler başarılı kabul edilir (Duncan 1987: 8). Dinî kurumların rolünün azalması Chicago'nun Batı Yakası için de aynen geçerlidir (Kotlowitz 1991: 143).

devlet okulları kadar simgeleyemez (Kozol 1991: 40-82; *Chicago Tribune* 1992). Birincisi, İkinci Bölüm'de belirlediğim gibi, devletin eğitim öğretim sistemi gerçekten yoksul azınlıkların tıkıldığı *akademik bir toplama kampına* dönmüştür; çünkü hem beyazlar hem de her etnik kökenden bütün orta ve üst sınıf aileler özel okullara kaymış ya da tamamen şehir dışına kaçmıştır: Devlet okullarında okuyan her on çocuğun en az yedisi federal yoksulluk sınırının altında yaşayan ailelerden gelmektedir; on çocuktan dokuzu siyah ya da Hispaniktir. İkincisi, yüzyıl bitiminde Kara Kuşağın çocuklarının gittiği okullar eski ve aşırı kalabalık tesislerdir; buralarda yeterince eğitilmemiş, az kazanan öğretmenler ders verir; ayrıca kullanılan eğitim malzemeleri hem çağ dışı kalmıştır hem de yetersizdir. Güney ve Batı Yakası'nda çoğu okulun öğretmen kadrosu, derslikleri, masa sandalye sayısı, kara tahta, kitap miktarı eksiklikler barındırır; hatta tuvalet imkânları yeterli değildir. Genellikle kütüphaneleri, çalışan fotokopi makineleri, bilim laboratuvarları, deney yapacak kimyasalları yoktur; ellerinde yeterli sayıda kitap bulunacak kadar şanslı olanların kullandığı ders kitapları normalde kent dışı mahallelerdeki okulların artık okutmadığı güncelliğini yitirmiş kitaplardır. Bir örnek: 1991 yılında Martin Luther King Lisesi'nde güncel tarih dersine giren öğrencilerin kullandığı kitapta Richard Nixon[32] ülkenin mevcut başkanı olarak geçiyordu.

Bu okullarda akademik danışmanlık diye bir şey yok gibidir. Güney Yakası'nın tam göbeğinde bulunan DuSable Lisesi'nde 420 öğrenci için tek danışman mevcuttur, oysa varlıklı dış mahalle okullarında yirmi beş öğrenciye bir tanesi düşer. Ayrıca okuldan iş dünyasına geçişi kolaylaştıracak bir program da yoktur. Getto gençlerinin üniversiteye girme düşüncesini kafasında canlandırması zordur; okudukları çoğu orta okul koleje hazırlık dersi vermez, genelde öğrenciler de her halükarda meslek edinmeye kanalize olur. Son olarak, öğretmen kadrosu eğitim öğretimle pek de ilgisi olmayan işlere büyük enerji harcamak zorunda kalır. Chicago Üniversitesi İşletme Fakültesi'ne sadece iki blok uzaklıkta bulunan Fiske İlkokulu'nda (gerçi fakültenin kalabalık özel polis gücünün görev sahası dışında kalır), günlük akışın öncelikleri ilk olarak okula ulaşır ulaşmaz çocukları doyurmak –böylece aç oldukları için uyuya kalmasınlar ya da derslerde saldırganca davranmasınlar– ikincisi de öğrencilerin, öğretmenlerin can güvenliğini sağlamaktır; bunu da gönüllü anne

[32] Başkanlığı 1969-1974 yılları arasındadır —*çev. notu.*

babalardan oluşan milis gücünün ellerinde beyzbol sopalarıyla gün boyunca okulda devriye gezmesiyle temin ederler. Bu resmi tamamlamak adına belirtmeliyiz ki Woodlawn'da lise, müze, sinema ya da herhangi bir kültür tesisi yoktur; mahallede hâlâ ayakta duran tek halk kütüphanesi hem malzeme eksikliği çekmektedir hem de yeterince kullanılmaz; tahsis edilen sefil bütçe kütüphaneyi aksak bıraktığı için mahalle sakinlerine ulaşması mümkün değildir.

Sanki *kamu politikaları*, hipergettonun batan gemisi ile *farklı, yetersiz tesislerini* hâlâ terk edebilecek durumda olanları *özel sektöre geçmeğe cesaretlendirmek niyetiyle kamu kurumlarının değerini düşürmek için tasarlanmıştır*. Dolayısıyla doksanların ilk yarısında şehir yetkilileri, devlet yöneticileri iş örgütleriyle birleşip kamu eğitim sistemini geliştirmek için gerekli olan vergi artırımlarına karşı çıktılar, hatta lobi faaliyetlerinde faal yer aldılar. Reagan'ın Eğitim Bakanının Chicago devlet okullarını "Amerika'nın en kötüsü" diye duyurması meşhurdur, fakat sonra kent okulları ile sosyal hizmetler için daha fazla federal ödenek verilmesi taleplerini geri çevirmiştir.[33] Vergi payının düşmesi sonucu şehrin kamu eğitim sistemi, kuzey Chicago'nun zengin beyaz mahallelerinin kamu öğretim sistemine kıyasla, eğitim hayatı boyunca çocuk başına 90.000 dolar daha az para alır. Yetkililer meselenin ödenekler olmadığında ısrar ediyor, fakat ellerindeki kaynakları adilane dağıtmama konusunda şiddetle direniyorlar. Bu berbat haksızlığı düzeltmek yerine, Chicago'nun dökülen devlet okullarına ilave para aktarılmasına karşı çıkan yönetiminin bu kararını gerekçelendirmesi istendiğinde Vali Thompson 1988 yılında ırkçı tınılar içeren bir yanıt verdi: "Bir kara deliğe para atıp duramayız." Şehrin son beş belediye başkanının çocuklarını devlet okullarında okutmamış olması dikkata şayandır, ayrıca bu sistemdeki öğretmenlerin yalnız üçte biri çocuklarını devlet okullarına yazdırıyor (fakat çocuklarını genelde "süper liseler" gibi ayrıcalıklı okullara kaydettiriyorlar). Şehir meclisi üyelerinden birinin endişe verici bir açıksözlülükle belirttiği gibi: Chicago'da "sorumluluk sahibi hiçbir yetişkin çocuğunu devlet okuluna göndermez" (Kozol 1991: 53).

Hem federal hem yerel yetkililer gettonun sosyal masraflarını kısmaya yönelik bir siyaset izlemiştir, dolayısıyla Kara Kuşağı resmi kurumlardan arındıran kapsamlı *örgütsel çölleşme* sürecinin ana bi-

[33] Kent içindeki devlet okullarına verilen federal ödeneklerdeki düşüş ile bunların finanse edilmesindeki insafsızlık, ayrıca bu durumun yoksul azınlıkların akademik şansı üzerindeki etkileri için bkz. Kantor ve Brenzel (1993); Walters (1993: 586-9).

leşeni, esas etkeni bu siyasettir. Woodlawn'da çalışan iş yeri sayısının 1950'de 700'den 1990'da 100'e düştüğünü İkinci Bölüm'de anlatmıştık. Altmışlı yıllara kadar bu mahallede bankalar, klas oteller, büyük mağazalar, gece kulüpleri, sinemalar, küçük imalathaneler varken, doksanların başına gelindiğinde içki satan dükkânlar, izbe salonlar, küçük çamaşırhaneler, güzellik salonları, fast food restoranları, ailelerin işlettiği lokantalar, nakit büroları, ucuzcu dükkânları, ucuz giysi mağazaları, mobilyacılar bulunuyordu; bunların çoğunu da marjinal Asyalı ya da Ortadoğulu girişimcilerle bunların akrabaları işletiyordu. Kara Kuşağın geniş bir kesiminde normal ücret-emek piyasasının yerini kayıt dışı ya da yasadışı sokak ekonomisinin aldığını, bu ekonominin başlıca gelir, iş imkânı kaynağı olduğunu söylemek abartı değildir. Sosyal devlet ile piyasanın buradan birlikte el çekmesi hipergettoya nüfuz eden maddi yoksunluğu, donuk gerilim iklimini açıklar. Ancak iç savaşın kasıp kavurduğu bir ülkenin günlük hayatı böyledir. Çünkü meşru ve gayrimeşru toplumsal denetim araçları aksak bırakılmıştır; oysa bunlar sayesinde çoğu suç davranışı dizginlenebiliyordu (Sullivan 1989); ayrıca mevcut kamu kurumlarının arka çıkmasıyla bu araçlar "kent içi asayişsizliklerin" askıya alınmasına yardımcı olur (Skogan 1988).

Kızıl Kuşak ile Kara Kuşağı karşılaştırmak büyüteç görevi görür; Atlas okyanusunun iki kıyısında "ırkın", sınıfın ve mekânın kurumlar tarafından eklemlenişini şekillendiren kamu politikalarını, devlet yapılarını açığa çıkarır. Fransız işçi sınıfı banliyölerinde açık açık faaliyette olan kamu kurumları sosyoekonomik bir güvenlik ağı örer, toplumsal denetimin artırılmasına katkıda bulunur. Fakat aynı zamanda bürokrasideki anlaşmazlıklar, her kafadan ayrı ses çıkması duyarsızlığı tetikler, halk içinde toplu bir korku uyandırır. Seçim dönemlerinin kısa aralıklarla gelmesi yüzünden siyaset sistemi tepkisiz kalır, bu tepkisizlik kentlerde gösteriler yapılmasını teşvik bile edebilir; yoksullaşan banliyölerde sıradan hayatın bir özelliği haline gelmiş, dönem dönem patlayan toplu şiddet hadiseleri de buna dahildir. Bunun aksine, Amerikan metropolünün Kara Kuşağında Yurttaşlık Hakları Hareketinin dinmesinden sonra kamu kurumlarının çökmesi, bu mahallelerdeki sistemli sosyal güvensizlik ile can tehlikesinin, örgütsel dokunun büyük oranda çözülmesinin başlıca sebebidir. Bu çözülme de fırsat kapılarının kapanmasına yol açar, geçerli hayat stratejilerini çökertir, gettonun içe doğru çöküşünü hızlandıracak iç yağmaya ya da dış göçe yönelik bireysel stratejileri tetikler.

SONUÇ: DEVLETİN YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ YENİDEN VURGULAMAK

Okullardan, sosyal yardımdan barınmaya, adalete, sağlık hizmetlerine, fiziki altyapıya kadar Amerikan hipergettosunun kamu kurumları öyle bir yıkım girdabına terk edilmiştir ki getto sakinlerinin hayatlarını iyileştirme fırsatlarını zenginleştirmek, onları ulusal yaşama dahil etmek bir yana dursun, üzerlerine yapışan yaftayı iyice öne çıkarır, marjinalliklerini de iyice derinleştirirler. Irka göre katmanlaşmış kent merkezindeki sosyal tecrit –toplumun kurumsal sinir düğümleriyle olan bağların gevşetilmesi ya da kesilmesi olarak anlaşılmalıdır– buraya sürgüne gönderilenlerin bireysel davranışlarında ya da ahlak yapılarında kök salmış bir durum değildir, ne de kültürlerinin ya da sosyal örgütlenmelerinin bir özelliğidir; William Julius Wilson'a (1991) *selam olsun*. Bunun yerine Amerikan kent paryalarının tecrit edilmesi, kamu hizmetlerinin çözülmesiyle tetiklenmiş, kurumlardan koparılmaları ile ayrıma maruz kalmalarını (bir kenara ayırmak anlamında) içeren *faal bir sürecin ürünüdür*. Dolayısıyla bu tecrit sadece ekonomi kaynaklı değildir, post-Fordist dönemde metropol emek piyasasının süregiden yeniden yapılanmasından fazlası vardır burada; bunun kaynağı her şeye rağmen *adamakıllı siyasidir*, devletin gettodan elini çekmesiyle hem yerel hem de ulusal siyaset sahasında yoksul kent siyahlarının marjinalleşmesine izin verilmiştir.

Zaten sefalet içinde olan kamu hizmetlerinin daha da daralıp ihmal edilmesi, gettoda insanların ekonomide fazlalık durumuna düşmesinin ölümcül etkilerinde kilit etken olmuştur. Simon'ın (1992: 64) Fransız işçi sınıf banliyöleri için, Dangschat'ın (1994) şehir içi Alman yoksul mahalleleri için belirttiği gibi, kamu kurumları bu mahallelere yeterince hizmet etme becerisine sahip olup dışlanmaya karşı örgütsel bir tampon oluşturabildiği sürece, yoksulların tecrit edilmiş kentsel alanlarda yoğunlaşması illa ki durumlarının ağırlaşmasını gerektirmez. Bunun aksine, (alt)proleterlerin yaşam stratejilerine önemli destek veren toplumsal sermayenin birikmesini, sosyalleşme ve dayanışma ağlarının örülmesini kolaylaştırabilir.[34] Gettonun acımasız yıkımının, sakinlerinin maruz kaldığı sayısız acının açıklaması yok-

[34] Michael Young ve Peter Willmott'un (1954, 1986), Ida Susser'ın (1982), Mercedes González de la Rocha'nın (1994) incelemeleri bunu sırasıyla şu vakalarla gösteriyor: Ellili yıllarda Londra East End'deki Cockney işçileri, yetmişli yıllarda New York Greenpoint'teki (Brooklyn) birden fazla etnik grubu barındıran işçi sınıfı mahallesinin sakinleri, 1982-1988 yılları arasında Meksika Guadalahara'nın yoksullar mahallesinde yaşayan aileler.

sulluğun kendi başına yoğunlaşması değildir; *ayrımı, yaftalamayı, siyasi ihmalkârlığı birleştiren özgün ABD şartlarındaki yoğunlaşmasıdır.*

Afrikalı atalara sahip Amerikalılara uygulanan somut, soyut baskıların cisimleşip kurumsallaşmasıyla birlikte, getto her zaman tehlikenin kol gezdiği, şiddetle savrulan bir yer olmuştur.[35] "Zencilerin" yaşamaya zorlandıkları kendilerine ayrılmış alanın XX. yüzyılın başındaki doğumundan beri sanayi işlerine erişimleri engellenmiş, siyaset sahasında marjinalleştirilmişlerdir, dolayısıyla gettoda yüksek suç oranlarına varan yasadışı eylemlere ev sahipliği yapmak zorunluluğu doğmuştur (Light 1977; Lane 1986). Fakat yüzyılın bitiminde Amerikan metropolünün ırklara göre katmanlaşmış merkezindeki günlük yaşam dokusunu parçalamış olan şiddetin gündelikleşmesi sadece kayıt dışı ekonomide yeni girişimcilik biçimlerinin ortaya çıkardığı bir imkân, bir dal olarak incelenerek kavranamaz. Aynı zamanda *kısmen*, şiddet faillerinin kendilerini toplumun dışına iten kurumsal düzene karşı gerçekleştirdikleri *lümpen* protestonun çarpık bir dışavurumudur; bu protesto, neoliberal devlet ile serbest piyasanın kişiler üstü mekanizmaları tarafından bu insanlara uygulanan eşi benzeri görülmemiş şiddete verilen tepkiyi içerir; gerçi söz konusu şiddet Fransa'nın merkeze oturmuş Jakoben çerçevesi gibi bir bağlamda daha siyasi bir şekle bürünürdü (Birinci Bölüm'de bahsedilmişti). Black Gangster Disciples çetesinin, artık kendisini günlük iş acentalarında kiralayan, kıdemli eski üyelerinden biri, hipergettodaki suç ortamının içe dönük, yıkıcı doğası hakkında yorum yaparken bu meseleye değiniyor:

> Çünkü, işte, dizginler kent merkezindeki beyaz adamın elinde, ama ona dokunamazlar. O zaman hınçlarını yan komşularından çıkarıyorlar, caddenin karşısındaki herife sarıyorlar. Saksıyı çalıştırıp Belediye Başkanı Daley'i ya da Vali Edwards'ı görmeye gitmek yerine. Git de öfkeni onlara kus: *Git Bush'a çat [baba], Ronald Reagan'a git bakalım!* Benim canımı sıkma, *çünkü ben sana hiç yamuk yapmadım.* Birçok adam için mesele hüsrandır: *Hayatları onlar için hayal kırıklığıdır, arkadaşım.*

Özel üniversitelerdeki, muhafazakâr danışmanlık şirketlerindeki rahat bürolarının güvenli, uzak rasathanelerinde, içe doğru çöken gettoya kuş

[35] 1899 yılında Philadelphia gettosunun doğumunda W. E. B. Du Bois ([1899] 1996) tarafından yürütülen kent Kara Kuşağına dair ilk sosyolojik araştırmayı okumak bunu anlamak için yeterli olacaktır.

bakışı bakarak, devlet himayeciliğini savunan siyaset bilimci Lawrence Mead (1992) gibi kişiler yoksul siyahların cezalandırılarak disipline edilmesini istemiştir; böylece her Amerikalı'dan istenen "yurttaşlık yükümlülüklerine" zorla uymalarının sağlanması gerektiğini söylemişlerdir.[36] Halkın ahlakı söz konusu olunca doğruculuktan ödün vermeyen bu girişimcilerin, iş devletin, Amerikalıların çoğunluğunun verili saydığı ana gettonun güvensizlik ve görünmezlik ortamına hapsedilenlerin her gün mahrum edildiği temel yurttaşlık haklarını güvence altına almaktan ve temel kamu mallarını sağlamaktan sorumlu tutulmasına gelince aynı gayreti gösterip göstermeyecekleri bilinmez.

[36] Mead'e göre (1986), gelişmiş toplumları kötü etkileyen "refah devleti krizi" mali ya da siyasal kriz değil, ahlaki krizdir. Birleşik Devletler'de kamu yardımı programlarının başlıca kusuru bunların "hareket serbestisidir": Yoksulların topluma karşı "yükümlülüklerini" onaylamak yerine yoksul "unvanını" kutsarlar, ayrıca eşitler arasında birinci yükümlülük, çalışmanın erdemlerini tatmak için istikrarsız ücretli emek piyasasına boyun eğmektir. Mead'in orta ve üst sınıfların yükümlülüklerinden bahsetmemesi ilginçtir, oysa vergi yükünü düşüren politikalar sayesinde bu gruplar, Birleşik Devletler'de sosyal harcamalardan en çok faydalan kesimlerdir. Ayrıca büyük şirketlerin yükümlülüklerine de değinmez, ki federal hükümetin bunlara sağladığı sübvansiyonlar devasa boyuttadır. Cato Enstitüsü'nün ekonomistlerine, vergi uzmanlarına göre (sağcı bir danışmanlık şirketi, dolayısıyla abartması beklenemez), 1995 yılında Washington, "şirketlere yardım" diye 85 milyar dolar dağıttı, aynı sene başlıca kamu yardımı programına (AFDC) aktarılan bütçenin dört katına eşittir bu rakam (Moore ve Stansel 1995).

ÜÇÜNCÜ KISIM

İLERİYE BAKMAK: XXI. YÜZYILDA KENT MARJİNALLİĞİ

XXI. Yüzyılda Kent Marjinalliği: Paris güney işçi sınıfı banliyölerinden Alfortville'de sokakta yürüyen iki adam, 2004. © Aubert/aubertolivier.org.

8 İLERİ MARJİNALLİĞİN YÜKSELİŞİ
Özellikler ve Açılımlar

Gelişmiş kapitalist toplumların İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kendileri için oluşturdukları barışçıl, homojen ve uyumlu topluluk özimgesinin (Tocqueville'in yüklediği anlamla "demokratik", Norbert Elias'ın lügatında "uygar") Batı metropollerinde eşitsizliğin, marjinalliğin gözle görülür dirilişine eşlik eden şiddetli halk olaylarının patlamasıyla son yirmi yılda nasıl sarsıldığını elinizdeki kitabın açılış bölümünde belirtmiştim. Dolayısıyla Birleşik Devletler ile Avrupa Birliğinde birbirine koşut iki tartışma alanı gelişti; yoksulluk, ırk ayrımı ya da postkolonyal göçler, kentlerin çöküşü etrafında tartışılırken, Fordist-Keynesçi toplumsal sözleşmenin tedavülden kalkmasından sonra toplu şiddet hadiselerinin patlamasıyla göz önüne gelen kalıcı işsizlik, toplumsal mahrumiyet, etnik gerilim (gerçek ya da algısal) Atlas okyanusunun iki kıyısındaki büyük şehirlerde de yükseldi.

"SINIFALTI" VE "BANLİYÖ": İLERİ MARJİNALLİĞİN YÜZLERİ

Ayrılmış metropol merkezinin hızlıca yersizleşmesi ve çürümesi yüzünden Amerikalı sosyalbilimciler ile kamu politikası uzmanları siyah "sınıfaltının" sözüm ona ortaya çıkışı ile pekişmesine dair uyarılarda bulunmaya başladı; bu kesim yoksul mahallelere hapsolmasıyla, topluma aykırı davranışlarıyla, toplumun genelinden tecrit edilmesiyle tanımlanıyordu.[1] Bu esnada "banliyöde" dışlanmanın, ayrımın yükselmesi yüzünden hem Fransa'da hem de komşu ülkelerde gerçek bir ahlaki panik yaşandı; bu durumun, cumhuriyetin "entegrasyon modeline" ve kamu düzenine ölümcül bir tehdit oluşturduğu inancı-

[1] Bu konu hakkında dikkate değer çalışmalar arasında şunlar sayılabilir: Glasgow (1981), Wilson (1987 ve 1993), Jencks ve Peterson (1991), Massey ve Denton (1993), Moore ve Pinderhughes (1993), Katz (1993). Akademinin "sınıfaltı" mitinin icadı ile bu mitin Amerikan düşünce dünyasındaki, siyaset-habercilik sahalarındaki işlevinin ayrıntılı tahlili için karşılaştırınız: Wacquant (1996a); bu kavramın analitik kısıtlamaları, siyasi yükümlülüklerinin Amerika kaynaklı anlatıları konusunda kısıtlamalar için Marks'a (1991) ve yükümlülükler için Gans'a (1991) bakınız.

nın "*cité*-getto" anlayışını pekiştirmesiyle bu panik somutlaşmış oldu; çünkü eskiden "misafir olan işçilerin" ve çocuklarının işçi sınıfı mahalelelerinin kalıcı, büyüyen bir bileşenine dönüşmesiyle kent çeperindeki bu mahalleler yıkım girdabına yakalanmıştı.[2] Atlas okyanusunun iki kıyısında da şehrin ikili tabiat kazanması ya da kutuplaşması konusu kent kuramı ve araştırmalarıyla ilgili en ileri kesimlerin ilgi odağına oturmuştur; çünkü uç durumlar olan yüksek sosyete ile kara getto, lükse varan zenginlik ile mutlak mahrumiyet, kozmopolit burjuvazi ile kent paryaları yan yana çiçek açıp soluyordu.[3]

Birlikte alındığında bu akımlar yeni bir çığırın açılmasında pay sahibi gibi gözükecektir; kentlerin marjinalleşmesi ile Avrupa şehrinin etnik gruplara bölünmesi modellerinin Amerikan tarzına yaklaştığı düşünülebilir.

> Batı Avrupanın Amerikanlaşmasıyla birlikte ... demokrasiyi, ırkı, kültürü, toplumsal dayanışmayı ilgilendiren, yarım yüzyıl önce Gunnar Myrdal'ın *An American Dilemma* kitabında gündeme getirdiği meseleler yeni biçimlerde ortaya çıkıp sadece ABD için değil aynı zamanda Avrupa Birleşik Devletleri olmaya heves eden AB için de vicdanî-siyasi sorunlar doğuruyor (Schierup 1995: 359-60).[4]

Fakat Eski ve Yeni Dünyanın bu kitapta değinilen uzun soluklu ya da yeni yeni baş veren sürgün bölgelerinin ekolojisi, yapısal konumu, toplumsal içeriği, örgütsel yapısı yakından tahlil edildiğinde, Avrupada'ki kent yoksulluğunun *Amerikanlaşmadığı* görünür. Siyasi tartışma alanının suni sorunsallarına akademik bir cila çekmeye heves eden aydınlar ile medyanın yaptığı yüzeysel açıklamalara rağmen, Kıta Avrupa'sının büyük şehirlerindeki popüler mahallelerin geçirdiği derin dönüşüm gettolaşma süreciyle bir değildir. Etnik bakımdan

[2] Aynı kısa dönemde yayımlanmış olan kitaplar arasından şunlara bkz. Paugam (1991), Jazouli (1992), Dubet ve Lapeyronnie (1992), Withol de Wenden ve Daoud (1994), Vieillard-Baron (1994). Yaygaracı "*cité*-getto" söyleminin Fransa'da yayılması Beşinci Bölüm'de özetlenmiştir. Almanya'daki koşut tartışmalar için bkz. Alisch ve Dangschat (1998).

[3] Şu eserlerde kentlerin ikili tabiat kazanma tezine incelik katılmış ya da buna karşı çıkılmıştır: Castells (1989), Mollenkopf ve Castells (1991), Sassen (1991b), Fainstein ve diğ. (1992), Martinotti (1993), Waldinger (1996), Mingione (1996), Fredrichs ve O'Loughlin (1996), Häußermann (1998). Marcuse (1993), günümüz kent kesimlerinin yeni oluştuğu fikrinin abartılmasının tehlikelerine karşı uyarır.

[4] Benzer bir görüş Fransa'daki tartışma alanında Godard (1993), Amerika'daki tartışma alanında Hollifield (1991) ve Hein (1993) tarafından dile getirilmiştir.

homojen olan kapalı mekânların ortaya çıkmasını tetiklememiş ya da kendileri bu gibi yerlere dönüşmemişlerdir, ki böyle bir mekânda "olumsuz ayrıcalıklara sahip" olan bir sınıf (Max Weber'in deyimiyle) egemen toplumdan dışlanmasına tepki olarak kendi kurumlarını kurmaya mecbur kalır; oysa XX. yüzyılda sanayi konsolidasyonunun gerçekleştiği onlarca yıllık dönemde Afrika kökenli Amerikalıların başına gelen buydu.

Chicago Kara Kuşağı ile Paris Kızıl Kuşağındaki sürgün mahallelerinin Beşinci, Altıncı, Yedinci bölümlerde sunduğumuz karşılaştırması, Fransız işçi sınıfı çeperi ile Afrika kökenli Amerikalıların gettosunun, benzer morfolojik eğilimlerine, yakın hayat deneyimlerine rağmen birbirleriyle keskin farklılıklar barındıran *ayrı sosyomekânsal yapılar* olduğunu göstermemizi mümkün kılmıştır. Bunun için geçerli sebeplerimiz var: Farklı kent tarihlerinin, farklı nüfus "sınıflandırma" tarzlarının mirasıdır bu yerleşimler; refah devletini, piyasayı, sürgün mekânını farklı usullerle bağdaştırırlar; bütün bunlar sonucunda ABD gettosunun kalıntılarında ortaya çıkan yoksulluk, tecrit ve gerginlik seviyelerinin Avrupa şehirlerinde bir eşi yoktur.

Bu soruya önümüzdeki bölümlerde de döneceğimiz için özetlemek gerekirse; "dışlayıcı kapatmadan" (Max Weber ile ondan sonra Frank Parkin'in (1978: 44-73) kavramsallaştırdığı gibi) ötürü Amerikan Kara Kuşağında ortaya çıkan sosyomekânsal sürgün, etno-ırksal bir zeminde işler, ayrıca "siyahlarla", "beyazlar" arasındaki kapsamlı karşıtlıkta kök salmıştır.[5] Bu dışlama süreci devletin organları ve politikaları tarafından hem maddi hem de simgesel olarak desteklenmiştir. Yurttaşlık Hakları Hareketi doruğa ulaştıktan sonraki sınıf bölünmeleri yüzünden dışlanmanın şiddeti iki katına çıkmıştır, yani Ford-Keynes çağına ait komünal gettonun çöküşünden, "hem sınıf hem de ırk temelinde olmak üzere çifte dışlanmanın" yaşandığı hipergettonun sahneye çıkmasından beri yoğunluğu artmıştır (Clark 1965: 21). Fransız Kızıl Kuşağı için aynısını diyemeyiz: Fransa'da yoksul banliyölere sürgüne gitmek, en başta sınıf konumuna bağlıydı; du-

[5] Bu iki kutuplu karşıtlık, "aşağı soy" ilkesinin demokrasi ile kölelik arasındaki tarihî çelişkiyi simgesel olarak çözme niyetiyle katı bir şekilde uygulanması yüzünden yerleşmiştir; hiçbir uzlaşmacı koşulu kabul etmez, katılığı ve inatçılığı bakımından dünyada gerçekten tektir (Davis 1991). Siyah/beyaz bölünmesi ikili bir çerçeve meydana getirir; resmen tanınan başka etnik grupların (Hispanikler, Asyalılar, Amerikan Yerlileri, melezler vesaire) konumu, ister ırk olarak sınıflandırılsınlar ister bu şekilde sınıflandırılmasınlar, bu çerçeve kapsamında tanımlanır.

rum (post)kolonyal gelişmeler yüzünden aşırıya varmıştır (aslında bu süreç de sınıf profiliyle yakından ilişkilidir), fakat devletin (hem merkezi hükümetin hem de yerel yönetimlerin) yara sarıcı ve koruyucu eylemleri sayesinde şartların ağırlığı kısmen hafifletilmiştir; bu müdahale olmasa kent proleterlerinin daha büyük kısmı marjinalleşebilirdi. Bu iki kentsel oluşumun sosyografilerinden kesit almak bunları ortaya çıkarıp devamını sağlayan iki dinamiğin arasındaki uyuşmazlığı teyit eder: Yüzyılın sonunda Birleşik Devletler'deki hipergetto kapalı, tek ırkın yaşadığı, tek kültürün yaşandığı bir evrendir; örgütsel yoğunluğu düşüktür, refah devletinin kısıtlı bir şekilde girdiği hatta yavaş yavaş elini eteğini çektiği bir yerdir; oysa Fransa'daki yapısal muadili etno-ulusal açıdan hatta sosyal sınıflar bakımından temelinde heterojendir, çevresindeki muhite açıktır, ayrıca kamusal kurumların nispeten güçlü mevcudiyeti banliyöye arka çıkar.

Fakat Atlas okyanusunun iki yakasında sınıfın, mekânın ve kökenin (etnik ya da ulusal) böyle farklı bir şekilde bağdaştırılması, ABD gettosu ile Fransız işçi sınıfı banliyölerinde, aynı zamanda Birleşik Krallığın, Almanya'nın, Belçika'nın, İtalya'nın yoksul mahalleleri ya da kent çeperlerinde meydana gelen son dönüşümlerin yeni ve henüz son haline kavuşmamış fakat *belirgin bir kent yoksulluğu rejiminin* billurlaştığını haber veriyor olma ihtimalini ortadan kaldırmaz; bu yeni tür yoksulluk uzun süren XX. yüzyılın hem geleneksel Amerikan gettosundan hem de Avrupanın "işçi mekânından" ayrılır (Willmott 1963; Verret 1979; Bagnasco 1986). Bu açıdan bakınca, ekonomik sıkıntılara, sosyal mahrumiyetlere, etno-ırksal ayrıma, halk şiddetine, bu öğelerin hep aynı yoksul kent alanlarında toplanmasına dair "bastırılmış gerçeklerin dönüşü", Birinci Dünya şehirlerinin *ileri marjinallik* diyebileceğimiz durumla karşı karşıya olduğunu akla getiriyor. Sosyal ve fiziki mekânın kıyısına, çatlaklarına itilmek anlamına gelen bu yeni dışlanma biçimlerinin post-Fordist metropollerde ortaya çıkmasının ya da yoğunlaşmasının sebebi kimi kesimlerin yeni ekonomiye uyum sağlayamaması ya da geride kalması değil, bunun aksine Batı ekonomilerinin *en ileri sektörlerinde* gerçekleşen dengesiz ve parçalayıcı mutasyonların etkisidir. Bu etki, yeniden düzenlenen işçi sınıfının alt kademelerinde, aşağı görülen etnik sınıflarda, bu kesimlerin ikileşen şehirde işgal ettiği bölgelerde hissedilir (Sassen 1991b; Mingione 1991; Castells 1998).

Burada niteleyici olarak "ileri" kelimesinin kullanılmasında amaç, bu marjinallik biçimlerinin bizim *gerimizde* olmadığına işaret etmektir: Bunlar kalıntı değildir, dönemsel değildir ya da geçiş döne-

miyle ilgili de değildir; ayrıca "serbest piyasanın" genişlemesiyle, yani yaşamsal kamu malları ya da hizmetleriyle başlayarak toplumsal hayatın daha da metalaştırılmasıyla ya da refah devletinin eylemleriyle (koruyucu ya da düzenleyici) yavaş yavaş erimiyorlar. Bunun yerine *bizim önümüzde* duruyorlar: Çağdaş toplumların gelişim ufkunda izlerini görüyoruz. Dolayısıyla bunları teşhis etmek, kamusal müdahalelerin yeni yollarını geliştirecek olanaklar yaratmak zorunludur. Bu müdahale, söz konusu marjinallikleri ortaya çıkaran yapısal güçleri denetleme, yeniden yönlendirme becerisine sahip olmalıdır. Bu güçler arasında kutuplaşmış ekonomik büyümeyi, ücretli emeğin hizipleşmesini, yoksul kent alanlarında iş güvencesinin yitirilmesi ile sokak ekonomisinin özerkleşmesini, işçi sınıfının kırılgan kesimlerinin (özellikle de kurumsallaşmış kültür sermayesinden mahrum kalan gençlerin) proletersizleşmesine yol açan kitlesel işsizliği, son fakat aynı derecede önemli olarak devletin sosyal harcamaları kısma ile kentlerden elini çekme politikalarını sayabiliriz. Bu harap bölgelere sürgün edilmiş nüfusları tekrar topluma dahil edecek yeni sosyal, siyasal mekanizmalar hayata geçirilmezse, kent marjinalliğinin sürmesi, yükselmesi beklenebilir, bununla birlikte sokak şiddeti, yurttaşlar arasında yabancılaşma, örgütsel çölleşme, ekonominin kayıt dışına kayması gerçekleşebilir; bunlar da gelişmiş toplum metropollerinde sürgün tabyalarının başına bela olur.

YÜKSELEN MARJİNALLİK DÜZENİNİN ALTI AYIRICI ÖZELLİĞİ

Henüz olgunlaşmamış bu yeni marjinalliğin ideal-tip tasviri, İkinci Dünya Savaşı sonrası Fordist büyüme ve refah dönemindeki (1945-75) kent yoksulluğundan seçilmiş özelliklerin tablosuyla karşılaştırılarak geçici olarak çizilebilir. Bu noktada Max Weber'i (1949: 86-92) anmak gerekir, ideal tip tahlil amaçlı oluşturulan katıksız bir "sentetik yapı" değildir, olayın gerçek örnekleri ele alınarak yapılmış sosyotarihsel bir soyutlamadır. İdeal-tip kavramlar, hipotezleri formülleştirip onları ampirik gerçeklikle yüzleştirmemize yardımcı olur; kayda değer varyasyonları, bunların muhtemel sebeplerini tanımlamamızı sağlayacak bir nirengi noktası sağlarlar bize. Fakat bir deney aygıtı olduğu için, bunu doğru ya da yanlış ölçütüyle tanımlamak olmaz: Araştırma açısından ya verimlidir ya da değildir.[6]

[6] İdeal-tipin içerdiği "zihin resminin" (*Gedankenbild*) değerini belirlemek için, "nedensel

Bunun ardından gelecek özlü "ileri marjinallik" tanımına ihtiyatla yaklaşmak gerekir, bir zamanlar Ludwig Wittgenstein'ın uyardığı gibi (1977: 55), "kavramların yanlış anlamaları düzetebileceğini ya da kötüleştirebileğini, bunları giderebileceğini ya da tetikleyebileceğini" çok iyi bilmeliyiz. Bunun gibi bir kavramsallaştırmanın teşvik ettiği ikili karşıtlıklar, farkları abartmaya, betimlemelerde, reçetelerde karmaşa yaratmaya elverişlidir; ayrıca kopukluklar yaratan, koşullara yeterince değer biçmeyen, toplumsal oluşumların iç tutarlılığının önemini abartan, aşırı yüklenmiş ikilikleri ortaya çıkarmaya uygundur. Bu uyarıları akılda tutarak, ileri marjinalliği iyice tetkik etmek için altı özgün özelliğinden bahsedebiliriz.[7] İleri marjinalliğin burada çizilen döneme özgü, kesitsel tasviri, gelecek bölümlerde tarihsel ve dinamik bir bakış açısıyla kuvvetlendirilecek ve daha fazla işlenecektir.

1. Toplumsal istikrarsızlık ve hayat güvencesizliği vektörü olarak ücretli emek

Fordist genişleme yıllarında ya da "örgütlü kapitalizmin" doruğunda (Lash ve Urry 1987; Crouch ve Streeck 1997) ücret-emek ilişkisi kent marjinalliği çelişkilerine etkin çözümler sunsa da, tırmanan yeni düzen içinde bu ilişkiyi de sorunun bir parçası olarak değerlendirmek mecburiyeti açıktır.

"İç" istikrarsızlığa düşen, heterojen bir iç yapıya kavuşan, kendisi farklılaşan, çevresini farklılaştıran ücretli iş, istihdam dünyasının sınır bölgelerine hapsolmuş insanlar için eskiden homojenlik, dayanışma ve güvence kaynağıyken artık toplumsal hizipleşme ve istikrarsızlık kaynağına dönüşmüştür (Lebaude 1994; Osterman 1999; Vosko 2000; Barbier ve Nadel 2002).[8] Başka belirtilerin yanı sıra yarı-

koşullandırılabilirlikleri ve anlamlarından ötürü, somut kültür görüngüleri arasındaki ilişkilere dair bilginin faydasından başka ölçüt yoktur (Weber 1949: 92).

[7] Bu özelliklere akımları, süreçleri, neticeleri, aynı zamanda yaklaşık sebepleri, yatıştırıcı etkenleri karıştırmamız tasarımdan ötürüdür. Bu erken aşamada bunları birbirinden ayırmaya çalışmak zamansız olacaktır. Robert Merton'un (1983) söylemekten hoşlandığı gibi, açıklamaya kalkmadan önce insan "görüngüyü açıkça belirlemelidir."

[8] İstihdam dünyasının çekirdeğine yakın birçok ücretli için de aynı duruma gelmiştir: Paul Hirsch (1993: 144-5, 154-5), "uzun vadeli karşılıklı bağlılıklara, şirket içi kariyerlere, cazip maaşlara, iş güvencesine dayanan iç emek piyasası, 1985'ten bu yana hem akademideki hem de iş medyasındaki kanaat önderlerinin saldırısına maruz kalmıştır." Şirketlerin "küçülmesi" (daha sonra "uygun boyuta getirmek" diye takdis edilmiştir) yüzünden bu iç piyasalarda, hatta "idareci sınıfın çalışma ortamında

zamanlı, "esnek", değişken çalışma saatli işlerin çoğalması; uzatma, uygunluk koşulları pazarlığa açık (ya da ücrete tabi) olan kapsamı daraltılmış (ya da hiç verilmeyen) sosyal ve sağlık sigortalarıyla birlikte süreli sözleşmeler; performansa ve işe giriş tarihine (çalışma süresine karşın) göre ayarlanan ücret tarifeleri; belirli bir işte ortalama çalışma süresinde düşüş, buna ilişkin çalışan kadrolarının sürekli değişmesi; taşeron işlerin yayılışı, ekonominin kaprislerini çalışanların sırtına bindirmeye, ücretli işleri devletin düzenlemesinin homojenleştirici etkilerinden kaçınmaya çalışan işyerlerinin kullandığı benzer taktikler bu dönüşümün kanıtıdır (örneğin, fazla mesaileri ödememek için haftalık çalışma saatlerini ayarlamak, Fransa'da sübvanse edilmiş çalışanların artması ya da 1995 baharında Balladur hükümetinin, ayrıca 2006 baharında Galouzeau de Villepin hükümetinin vasıfsız gençler için asgari ücretin altında bir ücret yaratmaya yönelik başarısız girişimleri). XIX. yüzyılı andıran merdiven altı işyerlerinin dirilmesi, parça başı götürü işlerin, ev atölyelerinin geri gelmesi, evden çalışmanın, iki kademeli ücret tarifelerinin ortaya çıkışı, taşeron işçiler kullanılması, ödemelerin ve terfilerin bireyselleştirilmesi, "daimi geçici" çalışmanın kurumsallaştırılması, masraflarını devletin karşıladığı iş sözleşmelerinin artması, kamu yardımı almanın koşulu olarak dayatılan "zorunlu çalışma" formüllerinin (Birleşik Devletler'de insanların devletten yardım alması için geçici işlerde çalışması gerekir, Fransa'da ise buna hükümet destekli "kamu yararına iş" ya da stajyerlik denir) artmasını söylemeye gerek bile yok: Hepsi de *ücretli emeğin toplumsal niteliğini yitirip bireyselleştirilmesi* stratejisinin iyice yaygınlaştığını gösterir. İş kanununun zayıflaması, sosyal yasaların paramparça edilmesi, istihdamın hukuksal, statüsel özelliklerinin bu şekilde dengesiz bir çeşitlenme göstermesini desteklemiştir.[9]

Ücret-emek ilişkisinin dayanışma yaratma becerisinin aşınmasına ilaveten, Fordist-Keynesçi toplumsal sözleşmenin şart koştuğu her güvence unsuru (Standing 1993) yıpranmıştır; ayrıca ya bu güvencelerden vazgeçilmiştir ya da bunlar cepheden gelen saldırı altındadır:

görülen düşüş işgücünün düşüşüne daha çok benzemeye başladı." Ayrıca, "idareci sınıf kendisini sermayeden çok işgücüne yakın görürse toplumdaki kutuplaşma artabilir."

[9] Ücretli emeğin "örgütsüzleşmesi" hakkında bkz. Boyer (1988), Burtless (1990), Freeman ve Katz (1994), Regini (1995). McLeod (1995), kuzeydoğudaki bir Amerikan şehrinde yeni düşük ücretli emek piyasasının işçi sınıfı gençlerini etkileyen yapısal kayma ile ihmalkârlığın canlı, yerinde ve etnografik bir portresini çiziyor; ayrıca bkz. İngiltere'de MacDonald (1997), Fransa'da Roulleau-Berger ve Gautier (2002).

Emek piyasası güvencesi (tam istihdamı sağlamaya yönelik devlet çabası), gelir güvencesi (sosyal yardımlar, işsizlik sigortası, sendika üyeliği sayesinde), iş güvencesi (işe alma, işten çıkarma bağlamında kapitalist yönetimin sınırlandırılmasıyla). Sonuçta, ekonomik belirsizliğin, toplumsal istikrarsızlığın yapısal kökleri dallanıp budaklanmış, hem genişlik hem derinlik kazanmıştır. Ülkeden ülkeye ulusal farklılıklar bulunsa da, her yerde en büyük darbe alt sınıf ailelere ve gençlere, vasıfsız kadınlara, yaftalanmış etnik sınıflara inmiştir. Uzam seviyesinde bakarsak, işçilerin koşullarının çeşitlenmesinin ve kötüleşmesinin istikrar bozucu etkilerinin, sanayi sonrası dönemde dengesini kaybetmiş yeni tür emekçilerin yoğunlaştığı kent alanlarında toplanması mantıklıdır.[10]

2. Makroekonomik akımlardan işlevsel kopuş

İleri marjinallik, ekonomideki dönemsel dalgalanmalardan, küresel akımlardan gittikçe kopmaktadır, öyle ki işe alımların, gelirlerin konjonktüre göre arttığı safhaların bile pek faydası olmaz. Avrupa'da, Birleşik Devletler'de sürgün mahallelerinin toplumsal koşulları, yaşam olanakları seksenlerde, doksanların ikinci yarısında ekonominin patladığı yıllarda çok az değişmiştir ya da hiç değişmemiştir, fakat ekonominin yavaşladığı, durağanlaştığı yıllarda gözle görülür şekilde kötülemişlerdir (Wilson 1996; Kesteloot 2000).

Dolayısıyla gençler arasında işsizlik –ki işçi sınıfının çocuklarına bilhassa güçlü bir darbe indirir (özellikle de postkolonyal göçmenlerin çocuklarına)– ister sağcı ister solcu olsun bütün hükümetlerin yönetiminde Fransa'nın mülksüzleşmiş banliyölerinde yirmi yıldır artmayı sürdürmektedir; hatta Michel Rocard ve Lionel Jospin hükümetleri döneminde de yükselmiştir; oysa bu dönemlerdeki güçlü büyüme dalgası ulusal düzeyde işsizliğin geçici olarak azalmasına yol açmıştı. 1990-1999 yılları arasında yaşları 15 ila 24 olanların ülke çapında işsizlik oranı yüzde yirmiden yüzde yirmi altıya çıktı, fakat 1996 tarihli Kentsel Dönüşüm Politikası Yasası'nın belirlediği 750 "hassas kent alanında" yaşayan gençler için söz konusu oranlar yüzde yirmi ile yüzde kırktı. Üstelik ülkedeki istikrarsız ücretlilerin (süreli söz-

[10] "Ücretlilerin koşullarının kötüleşmesiyle gündeme gelen bütün sorunlar bazı yerlerde bariz bir şekilde billurlaşır: Yüksek işsizlik oranı, güvensizlik ortamının yerleşmesi, sınıf dayanışmasının çökmesi, ailesel, eğitimsel, kültürel aktarımların iflası, gelecekle ilgili beklentilerin ve planların yokluğu vesaire" (Castel 1995: 427).

leşmeyle çalışanlar, geçiçi işlerde çalışanlar, sübvanse edilen işlerde, staj programlarında çalışanlar) sayısı 1990 yılında 1,98 milyon iken (her on bir işçiden biri), 1999 yılında 3,3 milyona fırlamıştı (yedi işçiden biri). Fakat "hassas alanların" 4,7 milyon sakini için istikrarsız çalışan oranı yüzde on üçten yüzde yirmiye zıplamıştı; dolayısıyla bu on yıllık dönemin sonunda hassas mahalle gençlerinin en az yüzde altmışı ya işsizdi ya da güvencesi olmayan işlerde çalışıyordu (Le Toqueux ve Moreau 2000); oysa bu dönemde ekonomi canlanmış, hükümet de "gençlere iş" yaratmak için programlar oluşturmuştu. Üçüncü bölümde belirtildiği gibi, Chicago'da getto sakinlerinin yüzde sekseni Ronald Reagan'ın başkanlığı sırasında dört sene art arda görülen yüksek ekonomik büyüme döneminin ardından mali durumlarında kötüleşme olduğunu bildirmişti, ayrıca çoğu da mahallelerinin bozulmaya devam edeceğini düşünüyordu; bu öngörü büyük oranda doğrulanmıştır, çünkü ABD şehirlerinin mülksüzleşmiş bölgelerindeki yoksulluk seviyeleri son on yılda yerinden pek kımıldamamıştır.

Bir tarafta, ulusal hatta bölgesel nitelikli könjonktürel işsizlik ile emek piyasası eğilimleri arasındaki asimetrik ilişkiyi, öte yanda mahalle koşullarını düşünürsek, aynı zamanda "işsiz büyümenin" ortaya çıkan biçimleri ile verimlilik kazanımlarının günümüzdeki eğilimini göz önüne alırsak (Dunkerley 1996), işgücü havuzundan uzun süreliğine atılanların tekrar bu havuza alınmasını umut etmek için mucizevî ekonomik büyüme hızları gerekli olacaktır. 1994 yılında Avrupa Birliği Komisyonu rekabet, büyüme, iş imkânları hakkındaki Beyaz Kitabında 2000 yılına kadar 15 milyon ilave iş imkânı açılacağını, yıllık ekonomik büyüme hızının yüzde ikiyi bulacağını, reel gayrisafi milli hasıla artış hızının yüzde 3,5 olacağını tahmin etmiştir. Bunun yerine yıllık büyüme hızı yüzde 2,3 olmuş, toplam iş sayısı ise ancak yüzde 0,7 artıp fazladan 5 milyon iş imkânı açılmıştır.[11] Dolayısıyla şöyle düşünebiliriz, mevcut işleri paylaştırmaktan, emek piyasasından kopmuş bir gelirin güvencesini vermekten aciz olan politikalar kazançlı iş imkânları kümesini genişletmeyi hedeflerse, hem masraflı hem de verimsiz olmaları kuvvetle muhtemeldir, çünkü bu politikaların sağlayacağı yardımlar imkânları kıt olan bütün öteki sınıflar yararlandıktan sonra ancak süzülüp yeni kent paryalarına

[11] Üstelik burada iş yoğunluğundaki konjonktürel dalgalanmaları ele almıyoruz (Padalino ve Vivarelli'nin bahsettiği gibi, gerçek netice ile işsizlik oranını ilintilendiren "Okun katsayısı" olarak hesaplanır), kent yoksullarının erişebildiği vasıflardaki, coğrafyadaki işlerin artışıyla ilgileniyoruz.

"damla damla akacaktır."

3. Mekânsal sabitleşme ve yafta

İleri marjinallik bütün işçi sınıfı bölgelerine yayılmak yerine tecrit edilmiş, sınırları çizilmiş bölgelerde yoğunlaşmaya eğilim gösterir. Hem dışardakiler hem içerdekiler bu mekânları sosyal bir araf, cüzzamlıların lanetli toprakları olarak algılar; ancak toplumdan dışlananların sanayi sonrası metropolünün göbeğindeki bu alanda oturmaya itiraz etmeyeceği düşünülür.

Bu "cezalandırılmış mekânlar" (Pétonnet 1982) kentsel alanın kalıcı donanımı haline gelmişse ya da bu tehdidi taşıyorsa, bu mekânları kötüleyen söylemler çoğalıp birikir. Hem "aşağıdan", yani günlük hayatın sıradan etkileşimleri içinde, hem de "üstten", yani habercilik, siyaset, bürokrasi (hatta bilim) alanlarında yerilirler.[12] Dolayısıyla, geleneksel olarak yoksullukla, etnik kökenle, postkolonyal göçmenlikle bağdaştırılan mevcut yaftalar, *mekâna sürülen lekeyle* örtüşmüştür, bununla yakından ilişkilidirler, ama bu lekeye indirgenemezler. Erving Goffman'ın (1963), "kişinin dışlanmasına yol açabilecek", "başkaları tarafından kabullenilmekten" mahrum bırakabilecek "yetersizlikleri" sayarken ikametgâhdan bahsetmemesi dikkate değer. Yine de kişinin oturduğu yerin kötü şöhreti bedensel, manevi, kavimsel yaftalarla benzer özellikler sergiler; ayrıca bilgi yönetimiyle, kimlik oluşturmayla, sosyal ilişkilerle ilgili çelişkileri söz konusu yaftaların doğurduğu çelişkilere benzer, hatta kendine özgü özellikler de barındırır. Goffman'ın (1963: 4-5) sıraladığı üç ana yafta türü içinde, ki "bedensel bozukluklar", "kişilik kusurları", "ırk, ulus, din" özellikleri olarak özetleyebiliriz, bölgesel yaftaya en yakını üçüncüsüdür, çünkü bölgesel yafta gibi "nesilden nesile aktarılabilir, bir ailenin bütün üyelerini aynı şekilde lekeleyebilir." Fakat öteki aşağılayıcı damgaların aksine, başka bir yere taşınmak ve kişinin kültürünü asgarî miktarda perdelemesi sayesinde kolayca gözlerden gizlenebilir, seyreltilebilir, hatta ortadan kaldırılabilir.

[12] Sosyalbilimciler bu kötü şöhretin üzerine fazladan yük bindirmiştir. Analitik tınılar çıkaran bir dil kullanarak sıradan sınıf ve ırk önyargılarını taşıyan sahte akademik kavramlar tertip etmişlerdir. Örneğin "*sınıfaltı bölgesi*" gibi aptalca bir kategori meydana getirmişlerdir. Erol Ricketts ve Isabel Sawhill'in (1988) ortaya koyduğu bu kavram "sınıfaltının" yaşadığı mahalleleri (tamamen kısır döngü içinde olan bir anlatım), uzamsal olarak ölçülen davranışsal "patolojileri" aracılığıyla niceliksel yöntemlerle tanımlamaya çalışır.

Birinci Dünyanın her metropolünde bir iki kasaba, semt ya da toplu konut projesi halkın gözünde cehennem olarak bilinir, böyle tanınır, buralarda şiddetin, ahlaksızlığın, mahrumiyetin sıradan olgular olduğu düşünülür. Hatta kimi yerleşimler ulusal algıda, katmanlaşmış şehre zarar verdiğine inanılan bütün kötülüklere, tehlikelere adını veren yer statüsünü kazanır:[13] Fransa'da Les Minguettes, La Courneuve ya da Toulouse'un Mirail toplu konutları; Birleşik Devletler'de South Central Los Angeles, Bronx, Chicago'nun Cabrini Green toplu konutları; Almanya'da Duisberg-Marxloh, Berlin-Neukölln; İngiltere'de Liverpool'un Toxteth semti, Bristol'un Saint Paul semti ya da Newcastle'ın Meadow Well toplu konutları; Hollanda'da Amsterdam'ın Bijlmer ve Westlijke Tuinsteden mahalleleri. İskandinav ülkeleri gibi ileri marjinalliğin yükselişine en çok direnmiş toplumlar bile, kent paryalarına ayrılmış alanların ortaya çıkışıyla bağlantılı bölgesel yafta görüngüsünden etkilenmiştir:

> [İsveç'in taşrasında] nereye seyahat ettiğim fark etmez, tanıştığımızda nereden geldiğimi öğrenen insanlar hep aynı soruları sorar: "Tensta'da mı yaşıyorsun? Orada nasıl yaşarsın? Gettoda yaşamayı nasıl beceriyorsun?" (Pred 2000: 129)[14]

İster bu alanlar gerçekten köhne, tehlikeli olsun ister olmasın, ister nüfusları büyük oranda yoksullardan, azınlıklardan, yabancılardan oluşsun ister oluşmasın, sonuçta pek fark etmez: Bu yerleşimlerin öyle olduklarına dair önyargılı bir inanç geniş çevrelere nüfuz edip buna inanılırsa, toplumsal bakımdan korkunç sonuçlar doğurmaya bu kadarı yeterlidir.

Günlük toplumsal ilişkilerin yapısı, dokusu için bu anlayış geçerlidir. Paris çeperinde (alt)proleterlerin toplu konutlarında yaşamanın, dile getirilmeyen bir suçluluk ve utanç hissi yarattığını, bu duygunun kabul edilmeyen ağırlığının insanlarla kurulan temasları çarpıttığını" (Pétonnet 1982: 148) Altıncı Bölüm'de vurguladım. Orada yaşayan

[13] Kent ıstıraplarının kimi "yatakları", örneğin Bronx gibi, benzer statüye uluslararası seviyede ulaşır; Burenos Aires metropolünde bir varoş mahallesini inceleyen çalışmasında Auyero (1999) buna işaret etmektedir.

[14] Tensta, Stockholm'un kuzeyindeki dış mahallelerden biridir, birçok göçmen ve işsiz burada yaşar. Yeni yüzyıla girerken İsveç'te, Stockholm'un Rinkebÿ, Malmö'nün Rosengård mahalleleri gibi "sorunlu mahalleler" (*problemområde*), "göçmen yoğunluklu mahalle" anlamına gelen bir ifadeyle (*invandrartätområde*) tanımlanır. Benzer bir ikili Hollanda'daki kentsel sürgün alanları için kullanılır: "*achterstandswijken*" ve "*concentratiebuurten*" (Uitermark 2003).

insanlar genelde adreslerini saklar, ailelerinin, arkadaşlarının kendilerine ev ziyaretinde bulunmasından kaçınır, kendilerine biçtikleri imgeyi lekelediğini düşündükleri kötü şöhretli bir yerde yaşamaktan ötürü bahaneler uydurmak zorunda hissederler. Vitry-sur-Seine'li genç bir kadın ısrar ediyor, "ben kendim bu *cité*'den değilim, burada yaşıyorum çünkü bu aralar bazı sorunlarım var fakat buralı değilim, buradaki bütün bu insanlarla hiç işim yok" (Pétonnet 1982: 149). Komşulardan biri *cité*'yi mahalleyle karıştırmasın diye antropoloğu uyarıyor, "çünkü ihtiyaç olunca mahallede onca insan vardır... oysa burada sadece pislik var" (Pétonnet 1982: 14). Keza, Chicago hipergettosu sakinlerinin genelde mahallenin mikroevrenine ait olduklarını reddettiğini, herkesin kötü gözle baktığı, hakkında medyanın, belirli akademik söylemlerin aşağılık bir izlenim uyandırdığı bir mahalleyle ve nüfusla aralarına mesafe koymaya çalıştıklarını biz de gördük.

Sürgün mahallelerini saran yoğun sosyal aşağılanmışlık duygusu ancak bu yaftalı canavar gibi gösterilen, belirsiz bir ötekine yönlendirilirse hafifler; örneğin, alt katta yaşayan komşular, yan binada oturan göçmen aile, sokak fuhuşuna ya da uyuşturucuya bulaşan karşı caddedeki gençler, yasalara uymayacak şekilde işsizlik sigortası ya da sosyal yardım aldığından şüphelenilen yan bloktaki mahalle sakinleri. Kendi mahallesinin sakinlerini aşağılayıp araya mesafe koyma mantığı yoksul kent bölgelerinin zaten zayıflamış birliktelik duygusunu iyice yere serer, üstelik bu mantığı denetim altında tutmak zordur, çünkü

> yaftalanmış mahalleler simgesel olarak içinde yaşayanları küçük düşürür, sonra da dönüp kendini küçük düşürür. Çeşitli sosyal oyunlara katılabilmek için gerekli olan bütün varlıklardan mahrum oldukları için ortak değerleri sadece hepsinin aforoz edilmiş olmasıdır. Mülksüzlük bakımından türdeş olan bir nüfusu tek yerde toparlamanın, aynı zamanda mülksüzlüğü şiddetlendirme etkisi de vardır. (Bourdieu [1993] 1999: 129, kendi çevirim)

Bölgesel yaftanın etkileri kamu politikalarında da hissedilir. Belirli bir yer kamunun gözünde "kanunsuz bölge" ya da "kanun dışı yerleşim" olarak etiketlenip ortak normların dışında görüldüğünde,[15]

[15] Yabancıların tehlikeli olduğu fantezisiyle at koşturabilecek nitelikte sınıf ırkçılığı yapan, banliyöler hakkında sayısız kitaba burada atıfta bulunabilirim ki hepsi son birkaç yıldır Fransa'da kitapçı dükkânlarının raflarını doldurmuştur. Sadece bir tanesinden bahsedeceğim, zaten kitabın başlığı bakış açısını güzelce özetliyor: *Ka-*

yetkililerin özel önlemlere başvurması, hem geleneklerden hem de yasalardan sapmaları kolaydır, oysa bu önlemlerin etkisi, eğer kasıt zaten bu değilse, mahalle sakinlerini iyice istikrarsız bir duruma iteleyip serbest emek piyasasının ellerine teslim etmek, onları adeta görünmez yapmak ya da bu insanları gıpta edilen mekânlardan püskürtmek olabilir.[16] Dolayısıyla, televizyondaki bir dizi sansasyonel haberin ardından, Çingenelerin, Cape Verde kökenli insanların yoğun olduğu Porto'nun kuzeyinde "varoşlaşmış" bir kesim olan São João de Deus mahallesi günümüzde bütün Portekiz tarafından şeytani "*bairro social degrado*"nun ete kemiğe büründüğü yer olarak bilinir. Porto belediyesi bu mahallenin "*hipermercado das drogas*" [uyuşturucu hipermarketi] diye anılmasından ötürü oluşmuş rezil ününden faydalanıp ayıklayıcı bir "kentsel dönüşüm" sürecini başlatmıştır. Polisin kaba kuvvete dayalı akınları sayesinde bu süreç yörenin bağımlılarını, gecekonducularını, işsizlerini, öteki insan döküntülerini bölgeden atıp etrafa dağıtarak mahalleyi tekrar şehrin emlak pazarına sokmayı amaçlıyor; fakat bu süreçle yerinden edilecek binlerce mahalle sakininin kaderi ne olacak sorusu belediyeyi hiç mi hiç kaygılandırmıyor.[17]

nunsuz Mülkler: Başka Bir Dünya, Kendi Yasalarını Dayatan Bir Gençlik (*Cités horsla-loi. Un autre monde, une jeunesse qui impose ses lois*) (Henni ve Marinet 2002; Marinet ulusal televizyon kanalı France 2'nin habercilerinden biridir; yoksul banliyölerde "*tournantes*"in ("çete tecavüzleri") patladığını ileri süren medya mitini kendisi yaratmıştır). Tahlil yapıyor gibi görünüp yurttaşları uyarıyor kisvesine bürünen bu kitaplar, sürgün mahallelerini kötüleyen söyleme katılır ve mahalle sakinlerinin simgesel sürgünlerinin gerçekleşmesine katkıda bulunurlar.

[16] Bu bakış açısıyla, şeytani "sınıfaltı" efsanesinin (ilerici akademisyenlerin de kullanması bir çelişkidir) bir taraftan 1996 tarihli Kişisel Sorumluluk ve Çalışma Fırsatları Yasası sayesinde Birleşik Devletler'de "çalışma koşullu yardım"ın (*workfare*) yerleşmesine yol açan sosyal yardım "reformunun", öte yandan yoksulları sözüm ona yeni yerlere yerleştirme bahanesi altında gettodaki büyük toplu konut projelerinin kitlesel yıkımını öngören, 1998 tarihli Nitelikli Konut ve İş Sorumluluğu Yasası sayesinde yürürlüğe konmuş politikanın meşruiyet kazanmasına nasıl yardımcı olduğunu incelemek gerekir (Crump 2003). Bu iki yasanın etiketlerindeki benzerlik birbirine yakın amaçlarını açığa vurur: İnsanları düşük ücretli işlerde çalışmak mecburiyetinde bırakmaktır amaçları.

[17] Bu bilgiden ötürü Luis Fernandes'e (Porto Üniversitesi'nden) minnettarım; Portekiz şehrinin "psikotopik bölgelerine" yapıştırılmış mekânsal yaftaya dair tahlilini okuyucuya tavsiye ederim (Fernandes 1998: 68-79, 151-4, 169-74). Keza Fraser (1996), Manchester'ın yoksul mahallesi Moss City'nin ulus çapında "tehlikeli Britanya'nın" simgesi olarak statü kazanması sürecinin, 1981 isyanlarından sonra "bu ulusal sorunu düzeltmek" için uygulamaya geçirilen siyaset yaklaşımının açısını nasıl belir-

4. Uzamsal yabancılaşma ve "mahal"in çözülmesi

Bölgesel yaftalama sürecinde madalyonun öbür yüzü "mahal"in çözülmesidir: Yani insancıl, kültürel yapısı tanıdık, toplum kesimlerini elekten geçirmiş bir yerin yok olmasıdır ki marjinal kent nüfusları kendilerini burasıyla tanımlar; içinde kendilerini "yuvalarında", nispeten güvenli bir ortamda hissederler. Post-Fordizm kuramları, kapitalizmdeki yeni yapılanmanın sadece *mekân içindeki* firmaları, ekonomik akışı, işleri, insanları yeniden düzenlemeyi değil aynı zamanda *mekânın* kendisinin düzeninde, pratiklerinde de büyük değişiklikler öngördüğünü açıklar (bkz. özellikle Harvey 1989; Soja 1989; Shields 1991). Bu kuramlar, yetmişlerin sona ermesinden itibaren siyah Amerikan gettosu ile Fransa'nın işçi sınıfı banliyölerinin geçirdiği dönüşümle tutarlıdır; çünkü ortak duyguların, amaçların paylaşıldığı, mukabeleyi temel alan adetlerin, kurumların desteklediği komünal "mahal"lerden yavaş yavaş sırf hayatta kalmanın, acımasız rekabetin geçerli olduğu kayıtsız "uzamlara" indirgenmişlerdir.

Bu iki kavramın ya da mevcut ortamı kavramlaştırma tarzlarının arasındaki ayrım şöyle formüle edilebilir: "Mahaller dolu, durağan, istikrarlı bölgelerdir, oysa uzamlar potansiyel boşluk ve olası tehlike bölgeleridir; bunlardan korkulması, kaçılması, bunlara karşı önlem alınması gerekir (Smith 1987: 297). Sosyolog Dennis Smith şunu ekliyor, mahal siyasetinden uzam siyasetine geçiş, şehir içindeki bölgesel cemaatlerin üzerine kurulduğu bağların zayıflamasıyla cesaret bulmuştur. Bireylerin özelleşmiş aile alanına çekilmesi, ekonomik güvence arayışında kırılganlık duygularının güçlenmesi, toplumsal ortaklıkların genelde zayıflaması da bu durumu beslemiştir.[18] Geçmiş yılların proleter mahallelerindeki, katmanlaşmış adacıklardaki şartları romantikleştirmemek için dikkatli olunmalı: Amerikan gettosunda, Fransa'nın halk banliyölerinde hayatın tatlı, sosyal ilişkilerin uyumlu, tatmin edici olduğu bir "altın çağ" asla yaşanmadı. Fakat kent paryası olarak yaşamak bu düzlemde öyle değişmiştir ki bugün oralarda hayat daha ağır, daha yabancılaşmış haldedir.

lediğini gösteriyor.

[18] Geleneksel işçi sınıfının "savunmacı ve içine kapanık mahremiyeti" ile Fransız kuzey maden kasabalarından birinde grubun çözülmesiyle birlikte bunun kuvvet kazanmasının özenli bir analizi için bkz. Schwartz (1990). Aşırı yoksulluk, yaygın şiddet koşullarında Chicago'nun Batı Yakası, Güney Yakası gettolarında mahalle dayanışması ile sosyal hayatının çözülmesine dair bkz. Kotlowitz (1991), Jones ve Newman (1997).

Özetlemek gerekirse: Altmışlara kadar siyah Amerikan gettosu hâlâ bir mahaldi, müşterek bir *oekoumene* idi, zalim, katı ırk baskısının ürünü olsa da siyahların "soul" kavramıyla ifade edilen epey olumlu bir kimliğe sahip olduklarını hissettikleri insancıl bir kent bölgesiydi (Hannerz 1968). Bu bölge üzerinde ortak bir denetim sağlamak istiyorlardı. Siyah Güç hareketinin öncelikli hedefi buydu (Van DeBurg 1992). Bugünün hipergettosu ise bir "uzam"dır, üstelik çıplak bırakılmış olan bu uzam kendilerini beyazların baskısından korumak üzere Afrika kökenli Amerikalıların müşterek kaynakları harekete geçirip kullanabileceği, akışkanlık stratejilerine kolektif destek bulmayı umabilecekleri bir yer değildir artık. Bunun aksine getto, topluluk içi bölünmenin aracı, siyah kent altproleterlerinin gerçekten hapsedilmesinin aygıtı olmuştur. Chicago Güney Yakası sakinlerinden birinin kabaca belirttiği gibi, "içerideki herkes dışarı çıkmaya çalışmaktadır."[19]

Dış dünyanın ikinci-dördüncü bölümlerde gördüğümüz baskılarına, güvensizlik ortamına karşı koruyucu kalkan oluşturmak bir yana, hipergettonun mekânı dışa taşan, tehlikeli bir savaş alanı gibidir, sonu gelmek bilmeyen dört köşeli bir çarpışma sürüp gider: (i) Gettoda hâlâ dolaşımda olan kıt zenginlikleri yağmalamak isteyen bağımsız, örgütlü sokak yağmacıları (üçkağıtçılar, çeteler); (ii) mahallelerinin kullanım-değeri ile ticari değerini korumaya uğraşan yerel sakinler ile bunların taban örgütleri (Chicago Batı Yakası'ndaki "Uyuşturucu Karşıtı Anneler" derneği ya da hayatta kalabilmiş cemiyet kulüpleri, ticari birlikler gibi); (iii) şiddeti, düzensizliği ırka göre katmanlaşmış metropol merkezi sınırları içinde tutması için görevlendirilen, devletin gözetim ve sosyal denetim yetkilileri, örneğin sosyal hizmetliler, öğretmenler, polisler, mahkemeler, gözaltı memurları, şartlı tahliye memurları vesaire gibi; (iv) dışarıdaki kurumsal yağmacılar (bilhassa emlakçılar); Kara Kuşağın sınır kesimlerini şehre yeni gelen orta ve üst sınıfların yararlanabileceği hale dönüştürmek bu yağmacılara çok büyük kârlar getirebilir.[20]

[19] Chicago Güney Yakası'nda siyah orta sınıfın gettonun parçalanan merkezinden, bunun içerdiği tehditlerden hem mekânsal hem de sosyal olarak uzaklaşma (kısmen başarısız) çabaları Pattillo-McCoy tarafından incelenmiştir.

[20] Doksanlı yıllarda Robert Taylor Evlerinin kiracıları olan yerel çeteler ile Chicago Konut İdaresi'nin, şehirdeki başka emlak bürolarının arasındaki mücadelelerin bir bağlama oturtulmuş anlatısı için bkz. Venkatesh (2000); doksanlı yıllarda New York Şehri (küçük) burjuvazisinin işçi sınıfı semtlerine yatırım yapıp kendi oturacakları hale getirmek için verdiği savaş hakkında bkz. Abu-Lughod ve diğ. (1994) ve Mele (1999).

5. Hinterlantın yok oluşu

Yaşanabilir hinterlantının (iç bölge) ortadan kaybolması mahalin daha fazla yıpranmasına yol açmıştır. Kapitalizmin modern krizinin ve yapılanmasının geçmişteki aşamalarında emek piyasasından geçici olarak kovulan işçiler içinden geldikleri toplulukların sosyal ekonomisine sırtını dayayabilirdi; bu topluluklar işçi sınıfı mahallesi, komünal getto ya da taşrada ya da bırakıp geldikleri ülkelerdeki köyler olabilirdi (Young ve Willmott 1954, 1986; Kornblum 1974; Piore 1979; Sayad 1991).[21]

Sanayi ekonomisinin dönemsel düşüşü nedeniyle Chicago'nun ırgat gibi çalıştıkları fabrikalarından, dökümhanelerinden, imalathanelerinden, tamirhanelerinden çıkarılan XX. yüzyıl ortası Bronzeville sakinleri, akrabalarının, kilisenin, kliklerinin desteğine güvenebilirdi. Kendi semt sakinlerinin çoğu ücretli çalışandı, mahalle örgütlerinden meydana gelen sıkı bir ağ ekonomik darlığın darbelerini yumuşatmaya yardımcı olmuştu. Dahası, siyahların bütün sınıf yapısına dal budak salmış olan suç ekonomisinin, sokak ekonomilerinin "şüpheli girişimleri" geçici fakat değerli iş imkânları sağlıyordu (Drake ve Cayton [1945] 1993: 524-5). Bunun aksine, 1990 yılında Güney Yakası sakinlerinin çoğunluğu işsizdi; Kara Kuşağın merkezinde toplu geçimi sağlayacak bütün olanaklar gerçekten yok edilmişti; yerel nüfusun büyük kesimlerinin doğrudan proletersizleşmesiyle dışarıdaki ücretli işlere uzanan köprüler ya büyük oranda daraltılmış ya da ortadan kaldırılmıştı: Kendileri uzun süredir işsiz olan kardeşler, amcalar, arkadaşlar yakınlarına iş bulmakta zorlanır (Sullivan 1989; Wilson 1996).

Günümüz sürgün mahallelerinde, ücretli işlerden dışlanmış bireyler, yeni iş ararken gayri resmî sosyal yardımlara güvenemez, üstelik asla yeni bir iş bulamayabilirler ya da buldukları iş güvencesiz, geçici bir iş olabilir. Hayatta kalmak için bireysel "kendi başına geçinme" stratejilerine, "karanlık işlere", kayıt dışı işlere, yeraltı ticaretine, suç eylemlerine, adeta kurumsallaşmış dolandırıcılıklara başvurmak zorunda kalırlar (Gershuny 1983; Pahl 1987; Engsbergen

[21] Larissa Lomnitz'in ([1975] 1977) Meksika varoşlarında arkadaşlardan, komşulardan oluşan "yedek sosyal güvenlik sistemi" hakkındaki klasik analizini eleştirel gözle tekrar okumak bu konuda faydalı olabilir, ayrıca Ortabatının siyah gettosunda kadınların kurduğu yardımlaşma ağları hakkında Carol Stack'ın (1974) yazdığı monografi de yararlı olacaktır. Fransa'daki Cezayirli göçmenler örneğinde kırsal hinterlantın çökmesi, Rabah Ameur-Zaïmeche'nin ödüllü eseri *Bled Number One*'da (2006) hüzünlü bir tarzda cesurca anlatılmıştır.

1996; Wacquant 1998); oysa bu çareler söz konusu istikrarsızlığı gideremez, çünkü "sanayileşmiş toplumlarda kayıt dışı işlerin kaynak dağıtımı mekanizmaları güncel eşitsizlik örüntülerini yumuşatmaz ya da savuşturmaz, bunun yerine pekiştirir" (Pahl 1989: 714). Kayıt dışı ekonominin karakteri büyük şehirlerde de değişmiştir. Suç teşkil eden alışverişlerin egemenliği altında olmadığı durumlarda normal ücretli emek sektöründen iyice kopmuş haldedir (Barthélémy ve diğ. 1990; Leonard 1998). Dolayısıyla bu koşut çarklar, "meşru" meslek hayatına adım atılacak giriş noktalarının sayısını iyice azaltmıştır, böylece yeraltı işlerine bulaşan gençlerin kalıcı şekilde marjinalleşmesi ihtimali büyüktür (Bourgois 1995). Ford çağının yoksul mahalleleri, "umudun iç-şehir mahalleleri" idiyse, kapitalizmin yeniden düzenlendiği çağdaki torunları, Susan Eckstein'ın (1990) özlü ifadesiyle söylemek gerekirse, Güney Amerika kent çeperlerindeki "çaresizlik varoşlarına" daha yakındır.

6. *Toplumsal parçalanma, simgesel yarılma ya da "güvencesizler"in tamamlanmamış doğumu*

İleri marjinallik, sınıfların pekişmesi yerine çözülmesi için daha geniş bir ortam yaratır, böylece geçmiş kent yoksulluğu türlerinden ayrılır (Azémar 1992; Dudley 1994). Proleterlerin birleşmesi, homojenleşmesi yerine proletersizleşmesi, güvencesizleşmesi yönünde çifte eğilimli bir baskı altında olur bu (Kronauer ve diğ. 1993; Wilson 1996). İleri marjinalliğin etkisine maruz kalanlar, bu girdaba yakalananlar dolayısıyla yerleşik grupların toplum içinde yükselmeyi sağlayan geleneksel imkânlarından mahrum edilir, bu grupların temsillerinden dışlanırlar, bunun sonucunda da ortak kader algısı yaratan, olası gelecek seçeneklerini yansıtan bir *dilden*, ortak imgeler ve simgeler repertuarından yoksun kalırlar (Stedman Jones 1983).

Yıllanan sanayi işçileri ve beyaz yakalı üretim hattında çalışan teknisyenlere indirgenmiş ya da teknolojik yenilikler ile üretim etkinliklerinin mekânsal dağılımı yüzünden harcanabilir duruma gelmiş alt kademe memurlar; yeniden düzenlenmiş hizmet sektöründeki güvencesiz, geçici işçiler; çıraklar, stajyerler, sözleşmeli işçiler; "asgari sosyal değerleri" korumayı hedefleyen programlardaki haklarından, yerlerinden uzaklaştırılan işsizler; uzun süredir sosyal yardım alanlar, kronik "evsizler"; sokağın yağma ekonomisiyle geçinen dilenciler, kanunsuzlar, dolandırıcılar; sosyal hizmetlerden, sağlık hizmetlerinden dışlananlar, ceza hukuku sisteminin düzenli müşterileri; iş, ucuz konut, sertifika piyasalarında etnik bakımdan yaftalanmış

toplulukların gençleri ile yeni göçmenlerin gençlerinin beklenmeyen rekabetiyle yüzleşen yerli işçi sınıflarının yoksullaşan kesimlerinin düş kırıklığına uğramış çocukları: Ekonomik zaruretler ile toplumsal gereklilikler bu kadar farklı yapılanmışken, ortak koşul, ortak amaç duygusu yaratmak nasıl mümkün olur? Toplumsal, mekânsal yapının aynı döneme denk düşen ara kesitlerinde geçici ya da uzun süreli olarak yakın konumlarda bulunan, farklı rotalar izleyen ya da geleceğe yönelik ayrı eğilimleri, yönemlileri olan bu sınıfları nasıl birleştirebiliriz? Bu komşu dayanışmaların ötesinde, sosyomesleksel hiyerarşinin her seviyesinde istikrarsızlaştırılan, toplumdan dışlanan türlü türlü vasıfsız işçi kesimleri arasında somut, etkin bağlar nasıl kurulur (Perrin 2004)?

Hem sosyal hem de mekânsal marjinalleşmenin kıskaçlarına yakalanmış dağınık, farklı nüfusları tanımlamak için kullanılan etiketlerin çoğalması ("yeni fakir", "kenar mahalleli", "dışlanmış", "sınıfaltı", "banliyö gençliği", "*racailles*", "avare", son zamanlarda Fransa'nın siyasi tartışma alanında dile getirilen "*sans*" [-siz] üçlemesi, yani işsiz, evsiz, belgesiz göçmenler), yeniden düzenlenen toplumsal yapının, kent yapısının çeperlerini, çatlaklarını olumsuz etkileyen *simgesel bozukluğun* durumu hakkında çok şey anlatır. Etrafında, kapsamında birleşebilecekleri bir söylemin olmaması, günümüz kent yoksullarının nesnel parçalanmasını şiddetlendirmektedir. Kent proleterlerinin ortak sesi olacak, haklarını arayacak daimi bir örgütün, ismini koyacak olursak işçi sendikaları ile bunların kamu sektöründeki uzantılarının, geleneksel düzenli ücretli iş alanının ötesinde doğup yayılan meseleleri ele almaya uygun olmadığı anlaşılmıştır, ayrıca bunların koruyucu taktikleri karşılaştıkları çelişkileri şiddetlendirmekten, kendilerini çeperdeki yeni (alt)proleterlerden ayıran birçok çatlağı derinleştirmekten başka işe pek yaramaz.[22] İşsizler sendikaları, evsizleri ve yasadışı göçmenleri koruma grupları, çeşitli "dışlanma" cephelerinde mücadele veren yerel dernekler gibi mülksüzlerin henüz olgunlaşmamış örgütleri her nerede ortaya çıktılarsa fazlasıyla kırılgandırlar; ayrıca siyaset sahnesinde henüz resmen tanınmış değillerdir, dolayısıyla sınırlı, geçici bir baskı oluşturmaktan fazlasını

[22] Kitlesel işten çıkarmaları, tesislerin başka yere taşınmasını önlemek adına sendikalar kazanılmış haklardan vazgeçtiğinde ya da üyelerinin yıpranmasını azaltmak için iki kademeli ödeme ve yardım sistemine geçilmesini kabul ettiklerinde olan budur (Birleşik Devletler'de kilit sektörlerde gerçekleşmiştir, örneğin araba sanayii, telefon hizmetleri, hava taşımacılığı gibi).

yapabilmeyi umamazlar (Siméant 1998; Demazière ve Pignoni 1999).

Ekonomik ya da kültürel sermayeden yoksun olanları siyaset alanında temsil etme görevi geleneksel olarak sol partilere düşer, oysa bunların zihni kendi iç çekişmeleriyle meşguldür, ayrıca bir tarafta sürgün mahallelerini yeniden biçimlendiren ayaklanmaların ölçeğini, doğasını anlamak, öte yandan ileri marjinallik girdabını önlemek için gerekli olan cesur kamu politikalarını öngörüp başlatmak meselelerinde parti-mekanizması mantığına, medya darbelerine tıkılıp kalmışlardır. Fransa ile Almanya'daki Sosyalist Partiler gibi kendilerini açıkça eğitimli orta sınıflara göre yönlendirmiş olanları da unutmamak gerekir.[23]

İkileşmiş piyasa toplumunun, metropolün mülksüzleşmiş alanlarında toplanan parçalarını, yarıklarını ve cürufunu adlandırma güçlüğünün kendisi, "güvencesizler"in –eğer yeni proleteryanın güvencesiz kanatlarını bu şekilde adlandırmamız doğru olursa– henüz "nesne sınıf" statüsüne (Bourdieu 1977) ulaşmadığına, "kendi özelliğinin başkalarının nesneleştirilmesiyle oluşturmak zorunda kaldığına" tanıklık eder. Karma bir yığın, yani *collectio personarium plurium* halindedir; toplumsal mahrumiyetle, maddi ihtiyaçla, simgesel kusurla *olumsuz olarak tanımlanan* heterojen bireyler ile sınıflardan meydana gelmektedir. Ancak yoğun, bilhassa da siyasi nitelikli birleştirme, temsil (bilişsel, simgesel, dramsal anlamda) çalışmaları bu yığına bir kolektiflik, dolayısıyla ortak eylem gücü kazandırabilir. Fakat bu çaba kaçınılmaz, aşılmaz bir çelişki yüzünden tökezler; bu çelişki de yapısındaki bölünme eğilimlerinden fışkırır: "Güvencesizler" bir nevi *ölü doğmuş bir gruptur*, gelişimi henüz tamamlanmamıştır çünkü bu grup ancak ya istikrarlı ücretli işgücünde bir sığınak bularak ya da (toplumsal yeniden dağıtım ve devlet himayesi sayesinde) çalışma dünyasından bütünüyle kurtularak üyelerinin gruptan kaçmasına yardım edilerek sağlamlaştırılabilir. Marksist tarih görüşünde proleterlerin birleşip evrenselleşerek kendisini feshedeceği söylenir. Bu anlayışın aksine "güvencesizler" sadece kendisini anında yok etmek üzere var olabilir.[24]

[23] Paris'in dış mahalle halkasındaki Komünist belediyeleri derinlemesine inceleyen çalışmasını temel alan Oliver Masclet (2003), sosyal ve mekânsal marjinalleşmeye, yerel siyaset alanındaki "*cité* aktivistlerinin" marjinalleşmesinin nasıl eşlik ettiğini gösteriyor.

[24] "Güvencesizlerin" (Droits Devants tarafından ortaya atılmış bir terim, bkz. "Globalisation du précariat, mondialisation des résistances", *EcoRev*, Mayıs 2005) Avrupa'da

KENT KURAMI VE ARAŞTIRMALARI İÇİN AÇILIMLAR

Birleşik Devletler'in tarihî Kara Kuşağı ile Fransa'nın geleneksel Kızıl Kuşağının içerdiği marjinallik biçimleriyle bitişik fakat farklı, "üçüncü tür" bir marjinallik biçimi sanayi sonrası metropolünün sürgün mahallelerinde gerçekten demleniyorsa, bu durum, biri düşünsel biri siyasal iki zorluk doğurur, yani *miras alınmış sosyal analiz biçimlerinin kökten yenilenmesi* ihtiyacı ile yeni yüzyılın şafağında kentsel eşitsizlikler meselesine eğilecek bir siyasal eylem ihtiyacı ortaya çıkarır.

Sosyalbilim araştırmaları için, ileri marjinalliğin geçen kısımda belirtilmiş her ideal-tip özelliği deneysel çalışmalar için bir konu başlığı açmaktadır.[25] Ücret-emek ilişkisinin dokusu ne ölçüde değişmiştir, mekânsal düzenin en altına sıkışmış ücretlilerin, iş arayanların hayat stratejileri üzerinde bu değişimlerin kısa ve uzun vadeli dallanmalara sebep olacak etkileri nelerdir (Castel 1995; Shulman 2003)? "Kolektif işçisi" figürünün yıpranmasını, güvenilmeyen, vasıfsız, eğitimsiz sınıfların içsel çeşitlenmesine, sosyoekonomik fazlalıkların gruplar ile kent bölgelerindeki dağılımına bağlayan süreçler nelerdir (Cross 1992; Uwe 2003)? Yoksul semtlerin sakinlerinin yüzleştiği, emek piyasalarını şekillendiren istihdam, esneklik, verimlilik, ücret, sosyal yardım eğilimleri nasıl bir araya gelir (Roulleau-Berger ve Gautier 2002; Munger 2002)? Ekonomik büyümenin sürgün mahallelerinde karşılık bulmaması, emek pazarının daralması, bu mahallelerin sakinlerinin "yeniden proleterleşmeyecekleri" anlamına mı gelir (Osterman 1991; Engsbergen ve diğ. 1993)?

Bölgesel yaftalama incelikli bir gizli ayrımcılık tarzı mıdır yoksa grup içi ayrımlar da dahil haksız etno-ırksal ya da etno-ulusal ayrımlardan bağımsız olarak fakat bunlara ilaveten gerçek, zararlı etkilerde bulunduğunu gösteren veriler toplanabilir mi (Auyero 1999; Waley 2000; Tilly ve diğ. 2001)? Adına kara çalınması neden toplu konutlara aşırı zarar vermektedir, kentsel dönüşüm geçirirken bu konutların giderilemeyen olumsuz imgesine karşı koymak için ne gibi politikalar tasarlanabilir (von Hoffman 1996; Wassenberg 2004)? Kentsel tehcir

seferber edilmesi hakkında metinler, belgeler, çağrılar için çok dilli şu internet sitesine danışınız: http://republicart.net/disc/precariat/index.htm. Emek piyasasında istikrarsızlığın artmasının, düzenlenmiş ücretli işgücünün çeperlerinde ortaya çıkmış yeni seferberlik biçimlerinin analizi için bkz. Perrin (2004).

[25] Bunu takiben seçtiğimiz kaynaklar, gelecek analizler için olası modeller, malzemeler ya da yollar sağlasın ya da karşılaştırma ve eleştiri için ipuçları veren mevcut çalışmalara işaret etsin diye belirtilmiştir.

bölgelerinde canlı bir mahal duygusunun kaybedilmiş olması, uzaktan yapılan gözlemlerin ve görüşme yapılan mahalle sakinlerinin nostaljik bakışının bir yan ürünü müdür yoksa derinden hissedilen günlük bir gerçeklik midir? Eğer öyleyse, işçi sınıfı oluşumu ile dönüşümünün geçmiş dönemlerine has olan köksüzleşme deneyimiyle nasıl bir farklılık gösterir (Thrift ve Williams 1987; Jones 1992; Sayad ve Dupuy 1995)? Kutuplaşmış şehrin yeni (alt)proleterleri durumlarını anlatmak, yeni bir toplu kimlik meydana getirmek adına hangi dilleri ödünç alır ya da baştan yaratır: İçinden çıktıkları eski işçi sınıfına kendilerini bağlayan, etnik mirası, kültürel farkları vurgulayan, sokak isyanları gibi devlet karşısında güçlerini sınayan ya da onları birbirlerine hatta kendilerine karşı dönmeye kışkırtan bir söylem mi olacaktır bu (Bourdieu ve diğ. 1999; Young 2004)? Ayrıca egemen sınıfın içindeki devlet yapıları, kamu politikaları, egemen ideolojiler sosyal, mekânsal, simgesel dönüşüme nasıl bir darbe indiriyor da bu dönüşümlerin tortusu olarak sürgün mahalleleri meydana çıkıyor?

İleri marjinalliğin günümüzdeki ve gelecekteki araştırmalarının esas görevlerinden biri, bu altı özelliğin her birinin farklı ülkelerde ve/veya farklı kent ortamlarında kendisini nasıl belirlediğini bulmaktır; bu yapılırken de söz konusu ortamlar, şehir ile şehirdeki farklı kesimlerin hem sahnesi hem de ürünü olduğu sosyal ve siyasal tarihin fonksiyonu olarak alınmalıdır.[26] Bu meselelerin kamusal eylemle yakın ilişkisi olduğunun altını çizmek gerekir, yani yeni marjinalliğin herhangi bir somut tezahürüyle baş etmek zordur meğer ki ayırt edici özelliklerinin deneysel bir değerlendirilmesi yapılmış ve bu özelliklerin geleneksel siyasi tedavileri nasıl kolaylaştırdığı ya da engellediği açıklanmış olsun, öyle ki bu özellikler ters etkide bulunmasa bile geçerliliğini yitirsin (Engbersen 2001). Bu bakımdan, sosyal dünyayı betimleme işinde uzman kişilerin, yani siyasetçilerin, gazetecilerin, devlet görevlilerinin, hem kamu sektöründeki hem özel sektördeki uzmanların, sivil önderlerin, din önderlerinin, akademisyenlerin, aktivistlerin vesairenin geliştirdiği söylemlere, kategorilere özellikle dikkat etmek gerekir; ayrıca kendi şehir görüşlerini dayatmayı ve yoksul semtlerde biriken kimi sorunları belirli cetvellere atfedip yet-

[26] 1969-2005 yılları arasında Rio de Janeiro *favela*'larının dönüşümleri hakkında yazdığı yakında çıkacak olan kitabında Janet Pearlman bu konuya eğiliyor. Kitabın başlığı *Marjinallik: Mitten Gerçekliğe* olacak, ayrıca otuz yıl sonra klasik çalışması *The Myth of Marginality*'den (Perlman 1976) gelen esintileri bu kitabında duyumsamak mümkün.

kililere kabul ettirmeyi başardıklarında kullandıkları *gerçeklik etkileri* (Bourdieu 1982) önemsenmelidir. Söz konusu sorunlar şunlardır: Ekonomik (işsizlik, istikrarsızlık, yoksulluk), toplumsal (eşitsizlik, yalnızlaşmak, dışlanmak), etnik (ayrımcılık, ayrım, gettolaşma), kültürel (ferdiyetçilik, "çok kültürlülük"), manevi (bireysel sorumluluk, çalışma ahlakı), mekânsal (konutların çürümesi, ekolojik kapama) sorunlar, suç meseleleri (kanunsuzluk, şiddet) ya da bilhassa siyasi konular (devlet sorumluluğu, dayanışma, yurttaşlık).[27]

Günümüz toplumlarına dair genel bir kuram (yeniden) inşa etmeye niyetli sosyalbilimciler için, XXI. yüzyılın eşiğinde bir bütün haline gelen kentsel ikilikler önemli bir sınavdır; ayrıca bu ikilikler artık mazi olmuş bir kapitalist örgütlenme çağından miras kalan kavramsal çerçevelerin, analitik yaklaşımların yeterliği meselesini kesinlikle önümüze çıkarmaktadır. Avrupa'da "dışlanmış kesimler", Birleşik Devletler'de "sınıfaltı" gibi yumuşak, süngerimsi terimlerin, ampirik göndermeleri hem dengesiz hem de tutarsızdır,[28] kaldı ki sınıf zaten can çekişen bir kavramken halk sınıfı ya da "emekçi sınıfı"nın parçası olmaları ne anlama gelir? (Mann 1995)? Aslında emekçi sınıfı, geçen yüzyılın neredeyse başından beri bildiğimiz özgül tarihsel biçimiyle hızla kaybolmaktadır. Bütünüyle yeni bir sınıf takımyıldızında düzensizleşmiş hizmet proleteryasının dış kanadında mı duruyorlar? Yoksa sürgün mahallesi sakinleri sınıf yapısının tamamen "dışında" mı bulunuyor, onları komşu kategorilerden etkinlikle tecrit eden özgül bir yönelimin iş başında olduğu bir ara bölgeye mi aittirler (Wilson 1987; Morris 1994)?

Yaftalanmış kentsel mahrumiyet bölgeleri, sınıf yapısının yeniden oluşumu görüşünün yandaşları ile "sınıfın ölümü" fikrinin partizanlarını karşı karşıya getiren tartışmayı ampirik bağlamda "aşağıdan" formüle etmek üzere verimli bir alan açmaktadır (Marshall

[27] Devlet asilleri ile şehir seçkinlerinin kent paryası ve bunun acısını çekenleri betimlemek, açıklamak, yönetmek için geliştirdiği halk kuramlarını yeniden oluşturmak bilhassa önemlidir (Bourdieu ve diğ. [1993] 1999: 219-47, 261-9, 927-39). İstatistiksel gözlem ile kent etnografisinin iki baskın akımı tarafından marjinallik hakkında yapılan son çalışmalar, bu bakımdan faydasızdır; çünkü genelde sadece yoksulların kendisine odaklanırlar. Fransız akademik, bürokratik, habercilik sahalarının kavşağında "banliyölerde dışlanma" sorunsalının imalatına eğilen Sylvie Tissot'un (2005) çalışması burada belirgin bir istisnadır.

[28] Kenneth Burke bu yarı akademik kavramlara "terim perdeleri" der: Açığa vurduklarından fazlasını artlarında saklarlar, post-Fordist şehirde marjinalliğin yeniden yapılanmasını anlama konusunda ilave bir engel teşkil ederler.

1997; Wright 1997; Pakulski ve Waters 1996). Bu tartışmaya bütünüyle girmeden, siyah Amerikan gettosu ile Fransız kent çeperinde ortaya çıkan marjinallik türlerinin bu kitapta yapılan karşılaştırmasına göre ücretli emeğin toplumsal niteliğini kaybetmesini hesaba katmak ve sınıf, uzam ile rakip görme ve bölme ilkesi olan etnisite arasındaki karşılıklı yapılandırıcı ilişkileri daha iyi kavramak için sınıf analizini *gözden geçirmemiz* ancak bu analizden *vazgeçmememiz* gerektiğini öne sürdüğümüzü vurgulamak isterim. Uzun süreli işsizlik ile istihdam yetersizliği vasıfsız işçilerin hayatlarında merkezî bir özellik haline gelmiştir; dolayısıyla gelişmiş toplumların sınıf dinamiklerini, sanki "ücretli işgücünde olmak" homojen ve istikrarlı bir statüymüş gibi sırf meşgul olunan meslek bağlamında tahlil etmek artık mümkün değildir (Wright 1997). Kitlesel işsizlik ile geçici işlerin, özellikle de uzamsal olarak yoğunlaştıkları zaman ve sınıf yapısının alt ucunu nasıl etkilediğini değerlendirmek, işçi sınıfının morfolojik, zihinsel pekişmesini alttan alta nasıl oyduğunu göz önüne almak ivedilik kazanmıştır.[29]

Keza, ihmal edilmiş semtlerin yaratılışında, bunlara uygun görülen siyasi muamelede belirleyici rol oynayan "ırk", "azınlık", "göçmen" gibi kategoriler, gerek aynı toplumda gerek toplumlar ve çağlar boyunca birbirinden çok ayrı sınıflandırma örgülerine, toplumsal güzergâhlara ve yaşanmış deneyimlere gönderme yaptıkları için ampirik içeriklerinin farklılaşmış, istikrarsız ve dağınık hale gelmiş olması nedeniyle analitik olarak sorunlu, hatta *bildik halleriyle* geçersiz kılınmamışlar mıdır (Koser ve Lutz 1999; Rumbaut ve Portes 2001)? Okuyucu bu görüşleri "ampirik gerçekliğin eleştirel ve somut biliminin" (Max Weber'in kelimeleriyle söylemek gerekirse) vazgeçilmez aygıtlarından, ayrıca dünyayı anlayıp değiştirme çabamızda bize hizmet eden mükemmele en yakın düşünsel silahlardan kurtulmayı

[29] Erik Wright (1997: 103) işsizlik durumuna kısaca değinir; farklı işsizlik oranlarının işçi sınıfının boyutunun evrimine dair ölçümlerini çarpıtmadığını teyit etmek ister. Proleterleşme kuramları hakkındaki etraflı değerlendirmesini, iş proletersizleşmeye gelince göremeyiz. Buna sadece "uzman ve uzman-müdür sınıf konumuna" doğru "yukarı" tırmanış diye anlam yükler, dolayısıyla geçici işgücü ile kayıt dışı ekonomiye doğru "aşağı" düşüşü gözden kaçırır. Ancak kitabı *Class Counts*'un sonunda bir dipnotunda Wright (1997: 531) "sınıfaltının genişlemesine" değinmediğini kabul eder; sınıfaltını da ekonomik baskı altına alınan fakat kapitalist sömürü sürecinden dışlanan bir yapı olarak niteler. "İşgücünde işçi sınıfının göreli düşüşünün sonuçlarından birinin "buna ilişkin fazlalık nüfusun", yani kapitalist sınıf ilişkileri içinde kendine yer bulamayan nüfusun genişlemesi olması gayet mantıklıdır."

ileri süren "postmodernist" bir çağrıyla karıştırmasın diye, ırk ile sınıf kavramlarının *kuramsal güçlerini artıracak şekilde* yeniden incelenip ayar yapılması, hatta belki en baştan elden geçirilmesinin şunu söylemek anlamına gelmediğini vurgulamalıyım: (i) Bu kavramların analitik ya da siyasi değeri yoktur; (ii) nesnel sınıf ayrımları, etno-ırksal çatlaklar birdenbire buharlaşıp havaya karışmıştır; (iii) kimi kökten inşacı (ya da yapıbozumcu) yaklaşımlarda olduğu gibi bu kavramlara sadece yerel ve geçici bir şekil verilebilir; hep kısa ömürlü "söylensel" hünerler biçiminde var olurlar.

Son olarak, eğer sınıfın, etnik grubun (ırk kapsamına alınmış olsun olmasın), cinsiyetin, yaşın yanı sıra (ulusal ya da ulusötesi) yurttaşlık, "dışlayıcı kapatmanın" ve şehrin çeperinde devlet adına dağıtılan mallarda, hizmetlerde hak elde etmenin ana ekseni ise, son on yılda yurttaşlık üzerine yürütülen çalışmaların sayıca hızla çoğalmasına rağmen, kapitalist modernitenin merkezindeki fakat kentsel dönüşümler üzerine yapılan araştırmaların hâlâ çeperindeki bu kurum için incelikli bir sosyoloji kuramı geliştirmenin aciliyeti vardır (fakat bkz. Holston 1999 ve Bloemraad: 2002). Kutuplaşmış metropolün yeni sosyomekânsal düzenine dair modellerin, yurttaşlıkla ilgili son çalışmaların üzerine çizilip kurulması faydalı olacaktır, ki söz konusu çalışmalar T. H. Marshall'dan miras kalmış fazlasıyla evrimsel, ilerici ve uzlaşımsal modeli gözden geçirmek için uğraşırken yurttaşlıktaki birçok çatlağı, ulusal olmaktan gittikçe koptuğunu, kentsel mekânda ve ötesinde rengârenk "çoğullaşmasını" da hesaba katmıştır.[30] Bir gruba aidiyet ile ileri marjinallik arasında bağlantı kuran mekanizmaların yeniden değerlendirilmesi, "şehir içi dayanışmayı" bir daha mümkün kılmak, ayrıca kamu kurumları üzerinden sosyal entegrasyonu sağlamak için hangi "aracı kurumların" (Lamphere 1992) icat edilmesi ya da teşvik edilmesi gerektiğinin araştırılmasını gerektirir; geçmişte ise sosyal entegrasyon sıkı sınıf yapısına ya da etno-ırksal bir topluluğa dahil olmak sayesinde tesis edilirdi. Bütün bunlar "devlet ve piyasa" düetini merkez alan temel paradigmanın ötesine geçmenin ivediliğine işaret eder. Bu paradigma sosyalbilim ile kamu politikasındaki çoğu güncel düşünceyi örtük bir biçimde kuşatır; hatta bunu yaparken "sivil toplum" denen kavramsal bataklığa düşmez (gelişimini tamamlamamış bu kavram, genelde analizi başlaması gereken yerde durdurur).

[30] Kent eşitsizlikleri meselesine yönelen yurttaşlık çalışmalarının mantar gibi yayılmasında payı olan çalışmalar arasında şunlara dikkat edilebilir: Bouamama (1992), Morris (1994), Soysal (1994), Roche ve Van Berkel (1997), Crouch ve diğ. (2001).

KAMU POLİTİKASINDA DEVRİME DOĞRU

İleri marjinalliğin doğuşu, yayılışı siyaset alanında çetin çelişkiler doğurur ve devlet müdahalesinin geleneksel biçimlerinin kökten sorgulanmasını gerektirir. İnsanları emek piyasasına geri getirmenin şehirde yoksulluğu kalıcı olarak azaltacağı düşüncesi bir yanılgıdır; Birleşik Devletler'de "çalışan yoksullar" kesiminin sürekli büyümesi, bu kesimin Batı Avrupa'da da ortaya çıkması bunu açıkça göstermiştir; üstelik standart altı iş süreleriyle birlikte toplam istihdam genişleyip rekor seviyelere ulaşmıştır. Bunun sebebi, ücret-emek ilişkisinin kendisinin, yeniden düzenlenen sınıf yapısının dibinde sosyal istikrarsızlık ve iktisadi güvensizlik yaratan sabit bir kaynak haline gelmesidir. Toplumsal niteliğini yitiren emeğin yaygınlık kazanması, sürgün mahallelerinde bu yaklaşımın yerleşmesi karşısında, devlet müdahalesinin standart Keynesçi ya da "sosyal demokrat" usulleri çamura saplanıp kalmaya, insanları hayal kırıklığına uğratmakla, nihayetinde kendilerine duyulan güvenin kaybolmasına mahkûmdurlar. Ayrıca piyasanın hakimiyetinin artmasına da yol açarlar. *Laissez-faire et laissez-passer* yaklaşımının muhafazakâr politikalarına gelince, bizi burada geciktirmemeleri gerekir, çünkü ileri marjinalliğe *çare* bulmak için ileri marjinalliğin *nedenlerine* bel bağlamak olmaz. Karşılaştırmalı analiz gösteriyor ki bu politikalar her yerde daha çok yoksulluk, yaşamda istikrarsızlık ve daha büyük sosyoekonomik eşitsizlik yaratmıştır (Esping-Andersen ve Regini 2000).

İktisadi büyüme ile istihdam arasındaki, "aile ücretine" dayalı bireysel ya da ailesel geçim stratejileri ile istihdam arasındaki işlevsel bağların gevşediği hatta koptuğu doğruysa, ileri marjinallikle savaşmayı hedefleyen sosyal politikalar yararlı çözümler yaratabilmek için "*istihdamın ötesine*" *ulaşmalı*, marjinalliği savunan *piyasa paradigmasının dışına uzanmalıdır* (Offe ve Heinze 1992). Bölgesel ve küresel bağımlılıkların tetiklediği her zamankinden daha sıkı olan kısıtlamalar yüzünden, ekonomideki genel "reflasyonun" (deflasyonun düşüş süreci) tek bir ülkenin imkânlarını aştığı görünmektedir; ayrıca kamuda kısıtlı sayıda açılan iş imkânları, yapısal ve gizli işsizlikte büyücek bir gedik açmak için açıkçası yetersizdir (seksenlerin sonunda, doksanlarda Fransa'da yaşananlar bize en azından bu kadarını öğretmiştir). Düşük ücretli, geçici hizmet işlerinin çoğalması sadece yoksulluğu yaygınlaştırır, güvensizlik ortamını genele yayar (Freeman 1994; Osterman 1999), ki Amerika'da bu yol izlenmektedir; Wal-Mart'ın ülkedeki en büyük işveren konumuna hızla yükselmesi bu anlayışın

Wal-Mart yolunun toplumsal çıkmazı

1,2 milyon kişilik kadrosunun yüzde otuzu yarı zamanlı çalışanlardan oluşan Wal-Mart "satış elemanlarına" (en yaygın iş) saat başı ortalama 8,23 dolar ödüyor, bu da yıllık azamî 13.861 dolara denk gelir ya da üç kişilik aile için belirlenen federal "yoksulluk sınırının" yaklaşık 1.000 dolar altındadır (oysa şirketin yönetim kurulu başkanı Lee Scott 2004 yılında 23 milyon dolar değerinde maaş almıştır; dünya genelinde şirketin geliri de aynı yıl 300 milyar dolara yaklaşmaktadır). Çalışanların yarısına sağlık sigortası yapılmaz; iki emeklilik sigortası da emeklilere sabit bir gelir güvencesi veremez; üstelik şirketin emeklilik varlıklarının çoğu yine kendi hisselerine yatırılmıştır (Enron'da da durum aynıydı). Sonuçta, birçok eyalette on binlerce Wal-Mart çalışanı geçinmek için sosyal yardımlara, Medicaid'e, konut yardımlarına, devletin öteki yardımlarına başvurmak zorunda kalır, oysa sözüm ona çalışmaktadırlar.

Perakende devi kıdemli ve yaşlı çalışanları atıp genç, sağlıklı ve düşük ücretli işgücünü tutma politikası izler; böylece çalışanların önemli kısmı şirketin yetersiz (ve masraflı) yardım planlarını almaya hak kazanamaz. Şirketin "her an ulaşılabilirlik" kuralı, "satış elemanlarının" günde yirmi dört saat haftada yedi gün esnek çalışma saatlerine açık olmasını gerektiriyor (4000 dükkânın yarısı bütün gün sabaha kadar açıktır). Bu çalışma takvimi yaşlı çalışanları kovmayı hayli kolaylaştırır. Ayrıca Wal-Mart "tavan ücretler" belirlemiştir, böylece çalışanların kıdemden ve şirket genelinde ücret artışından bağımsız olarak belirli bir iş için kazanabileceği azamî paraya sınır getirir. Son olarak, yasadışı göçmenleri, yaşı tutmayan gençleri çalıştırarak, ayrıca işten atılmaktan ürktükleri ya da müdürlerin iradesiyle çalışma saatlerinin açlıktan ölmelerine ya da işi bırakmalarına yol açacak kadar azaltılmasından korktukları için kendi elemanlarını yemek saatlerinde, fazladan mesai saatlerinde bedava çalışmaya zorlayarak iş yasalarını tekrar tekrar çiğnediği anlaşılmıştır.

Şirketin işgücü üzerindeki bu despotluğu, Wal-Mart'ın sendikalaşmaya karşı yürüttüğü gaddar kampanya ve başa gelen iki partinin siyasetçilerinin kasasına cömert bağışlar yapmasıyla mümkün olmuştur. Wal-Mart'ın işgücü politikası Wall Street yatırım danışma şirketleri tarafından heyecanla desteklenir. Onlara göre bu, işgücü (buna ayar değişkeni ve harcanabilir kaynak muamelesi yaparlar) yönetiminin verimli bir modeli ve hisse değerini azamiye çıkarmanın bir yoludur.

simgesidir (kutuya bakınız). İşverenlerin tercih ettiği işgücü esnekliği de devletin küçülmesi de açık sebeplerden ötürü aynı etkiyi yaratır.

Geçerli tek çözüm var gibi görünüyor: Kısa vadede devlet hizmetlerini tekrar hayata geçirmek ve/veya genişletmek, böylece temel kamu mallarını bütün kent bölgelerine en azından adil şekilde dağıtmayı güvence altına alıp son yirmi yılda kamu kurumlarının sürgün mahallelerinden kısmen (Kıta Avrupasında) ya da bütünüyle (Birleşik Devletler'de) çekilmesini gerektiren *sosyal yatırımların kesilmesi* politikası yüzünden ortaya çıkan müthiş darlığı hemen hafifletmek; uzun vadede, ücretli işlere katılım zorunluluğunu gevşetmek, sosyal kaynakların bölüşümünü genişletip (i) yedek işgücünü azaltmak, (ii) ikili tabiat kazanan sınıf ve mahal hiyerarşisinin dibinde sıkışıp kalmış ailelerin toplumsal ve yeniden-üretim ve akışkanlık stratejilerine

istikrar kazandırmak ve yeniden yapılandırmak.

Gelişmiş toplumlardaki yetişkinlerin büyük çoğunluğunun bu metalaştırma iktisadında ömürboyu düzenli işlerde çalışarak (ya da aile bireylerinin kalıcı işlerde çalışmasıyla) temel ihtiyaçlarını karşılayabileceğini söyleyen kabul edilemez önermeden vazgeçmemiz için tam zamanıdır. İleri marjinalliğe karşı durmak için tasarlanan kamu politikalarının, düşük ücretli istihdam zorunluluğunu yurttaşlık normu haline getirmek üzere tasarlanmış "çalışmaya bağlı sosyal yardımlara" doğru kayışın ya da sürüklenmenin tersine gitmek zorunda olduğu anlamına gelir bu. Söz konusu kamu politikaları geçinmenin çalışmaktan, gelirin ücretli işgücünden, toplumsal katılımın ücretli istihdama katılımdan ayrılmasını kolaylaştırmalı ve kayganlaştırmalıdır. Yani "yaşam hakkını" bütünüyle tanıyıp kurumsallaştırmaları gerekir. Karl Polanyi (1944) bu anlayışı dizginlerinden kurtulmuş piyasanın diktatörlüğünün karşısına denge unsuru olarak yerleştirmişti, ayrıca hayata geçirilen devlet programları ile yurttaşlık standartları sayesinde körlemesine, kısmî, seçici bir tarzda fiilen uygulamaya konulmuştur. ILO iktisatçısı Guy Standing'in yazdığı gibi:

> Emek piyasası, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde "emek piyasasının" verimli bir şekilde işlemesini sağlamak üzerinde varılan sosyal konsensus uyarınca bir gelir güvencesi yaratamıyorsa, sosyal politikalar *gelir güvencesini emek piyasasından ayrıştırmalıdır.* (Standing 1993: 57)

Bu ayrıştırma, asgarî gelir güvencesinin ya da "temel gelir" planının kurumsallaştırılmasıyla etkinlik kazanabilir, yani mal varlığı soruşturulmadan, bir işte çalışması istenmeden kayıtsız şartsız toplumun tüm üyelerine birey bazında geçimlerini sağlayacak yeterli olanaklar sunulmalı ve topluma katılmaları sağlanmalıdır. Muazzam servetleri ile sürekli artan iktisadi üretkenlikleri sayesinde XXI. yüzyılın zengin kapitalist toplumları bu imkânlara sahiptir; tek yapmaları gereken bunu yapacak siyasi iradeyi ve ortak aklı geliştirmektir.[31]

[31] Van Parijs'in mükemmel makale derlemesi (1993) temel gelir davasını özgürlük, eşitlik, iktisadi verimlilik, toplum zemininde savunuyor (ve karşı çıkıyor). Ayrıca bkz. Brittan ve Webb (1990), Fitzpatrick (1997), Van Parijs (2001); Avrupa'da BIEN (Basic Income European Network [Temel Gelir Avrupa Şebekesi], adresi: <www.etes.ucl.ac.be/BIEN>), Kuzey Amerika'da BIG şebekesi (Basic Income Guarentee [Temel Gelir Güvencesi], adresi <www.usbig.net>) tarafından toplanan siyaset deneyleri araştırmaları ile değerlendirmeleri.

İster mevcut gelir destek programlarının parça parça genişlemesiyle yavaş yavaş yapılsın ister yepyeni koruyucu, paylaştırıcı önlemlerin "büyük patlama" sayesinde hiçlikten yaratılması aracılığıyla gerçekleştirilsin, "yurttaşlık ücreti" kurumu çetin bir girişimdir; kabul ettiğimiz iş, para, zaman, kamu hizmeti, toplu refah, sosyal adalet kavramlarının bütünüyle gözden geçirilmesini gerektirir. Philippe Van Parijs (1993: 7) bunu, "köleliğin kaldırılması ya da bütün yetişkin yurttaşlara oy hakkı tanınması gibi gelişmelerle aynı kalibrede büyük bir reform" olarak görürken haklıdır. Fakat bize bugün uçuk kaçık ya da nahoş, masraflı ya da hayalci gibi görünse de, bir şey kesindir: Son yirmi yılda Amerikan şehirlerini, Avrupa şehirlerini saran inatçı, şiddetli marjinallik türü yükselmeye devam ettikçe, "sefaleti yönetme" stratejileri (Procacci 1993) şiddete başvuracak biçimde öyle bir düzenlenmek zorunda kalınacak ki bugünden söz konusu stratejiler hakkında kehanette bulunmak pek mümkün olamaz.

Fransız Devriminden önce monarşiyi devirmek düşüncesi tam anlamıyla düşünülemez bir fikirdi: Kral babasının koruması, kılavuzluğu olmadan çocuk halkın yaşaması, refaha kavuşması nasıl mümkün olabilirdi (Hunt 1992)? Yine de 1789 devrimi gerçekleşti, gerçekleşirken de etrafı kasıp kavurdu. Piyasa boyunduruğundan kurtulmuş, yurttaşlığa bağlı bir geçim ve refah hakkının kurumsallaştırılması yeni binyılın pekala Bastille'i olabilir.

9 | KENTİN AŞAĞIDAN KUTUPLAŞMASININ DİNAMİKLERİ

Bir ölçüye kadar bütün sosyal olaylar ortak iradenin ürünüdür, ortak irade de farklı olası seçenekler arasında tercih yapmayı gerektirir... Toplumsal olanın dünyası, kipliklerin dünyasıdır.

Marcel Mauss, "Les civilisations. Éléments et formes" (1929)

Sonuç mahiyetindeki bu bölüm, yüzyıl sonunda kapitalist Batının gelişmiş toplumlarında kent eşitsizliği ile kent marjinalliğinin yeni türlerinin orta çıkıp yayılmasının ana kipliklerinin analizini derinleştiriyor. Bu marjinallik biçimleri, *"aşağıdan" kutuplaşma* diye sentetik bir betimlemesi yapılabilecek süreci körüklemektedir; bu süreçte istikrarsız sosyal konumların sayısını çoğaltırlar, kırılgan nüfusları sınıf ve mekân hiyerarşisinin orta, üst kademelerinden ayırarak kapana kıstırırlar. Bunu tamamlayıcı nitelikte bir *"yukarıdan" kutuplaşma* süreci de toplumsal alanın ve fiziki mekânın öbür ucunda iş başındadır; bu kutuplaşma süreci, büyük şirketlerin sahipleri ile müdürlerinin, hukuk ile kültür alanlarında en üst konumda bulunan uzmanların, devlet seçkinlerinin, ulusötesi yeni bir yönetici sınıfı meydana getiren uluslararası teşkilatlar adına çalışan görevliler ile uzmanların elinde tuttuğu güçleri (şehir ya da ülke içinde hatta sınır ötesinde) birleştirmeye, yoğunlaştırmaya yatkındır (Sklair 2001; Dezalay ve Garth 2002; Bourdieu [1989] 1996). Bu iki süreç analitik açıdan ayrı olsa da, deneyimler bakımdan yakından ilişkilidirler, ayrıca büyük şehirlerin toplumsal, mekânsal yapısını yeniden çizmek üzere birleşirler. Burada meseleye aşağı kutuptan yaklaşacağız. Bu tartışma iki adımda gözler önüne serilir.[1]

[1] Burada ortaya konabilecek daha ayrıntılı bir analiz, kent kutuplaşmasının üç farklı kipliğinden bahsedilmelidir: (1) Karşıt konumların arasındaki nesnel uçurumun derinleşmesi, bunları ayıran sosyal ve mekânsal mesafeyle ölçülür (mimari); (2) egemen konumlara ve egemenlik altına alınmış konumlara erişimdeki eşitsizliğin büyümesi (akışkanlık); (3) bunları işgal eden öznelerin sayısında çeşitlilik (morfoloji). Herhangi

Öncelikle, *yeni tür kent marjinalliği düzeni* dediğim şeyin özlü bir tanımını veriyorum. Yaklaşık son otuz yıldır, yani Ford döneminin kapanmasından beri bu düzen nüfuz kazanmaktadır; Ford çağı tek tip sanayi üretimiyle, kitlesel tüketimle, ataerkil çekirdek aileyle, sosyal refah devletinin gözetimi altında bunları birbirine bağlayan Keynesçi toplumsal sözleşmeyle tanımlanır (Amin 1994; Boyer ve Duran 1998). Fakat geçen bölümde gösterdiğim gibi, bu düzenin tam etkisini henüz görmedik, çünkü zuhur etmesi kapitalist ekonomilerin en gelişmiş sektörlerinin gelişimine bağlıdır; buna ileri marjinallik tanımını vermemin sebebi de budur. Geçmiş, bir görüngünün ya da bir geçiş görüngüsünün kalıntısı değildir, ki sanayisizleşme kuramları ile beceriler ve uzamlar uyumsuzluğu hipotezleri bunu söylerdi, ne de yoksul mahallelerde "girişimcilik ruhunun" yokluğundan kaynaklanır (Teitz ve Chapple 1998); geleceği haber vermektedir. Bu kentsel marjinallik düzeninin ayırt edici özelliklerini, yükselen kapitalist büyüme tarzının parçası olarak pekişmesini sağlayan güçleri tanımlamak, mekânı ve kaynağı şehir olan bu "yeni tür yoksullukta" tam olarak neyin yeni olduğunu belirlememize yardımcı olur. Aynı zamanda, iktisadi büyümeyi hızlandırmaya, istihdamı artırmaya dayanan mevcut tedavi politikalarının bu durumu düzeltmeye esasen neden uygun olmadıklarını anlamamızı sağlar –bu politikalar ister emek piyasasının alt katmanlarını devletin denetiminden çıkarmayı, düşük ücretli işleri sübvanse etmeyi, vasıfsız işgücünün reel masraflarını düşürmeyi, isterse de insanları mevcut işlere girmeye zorlayan yardım programlarını kurumsallaştırmayı hedeflesin (Peck 2001).

Daha sonra, dönüşüm geçiren metropolde son yıllarda ortaya çıkan mahrumiyet, bölünme ve gerilim hakkındaki Avrupa temelli tartışmaları üstü kapalı olarak şekillendiren ya da açık açık yönlendiren soruyu ele alıyorum: İsmini koymak gerekirse, *Atlas okyanusunun Avrupa kıyısı kentlerinde yoksulluğun dönemsel olarak ABD modeline yakınlaştığına* mı tanıklık ediyoruz? Chicago'nun siyahlar gettosu ile Paris'in sanayisizleşen çeperindeki işçi sınıfı konutlarının, kitabın ikinci kısmında sunulan yöntemli karşılaştırmasına dayanarak, hem medyanın yaydığı görüntüye hem de somut ampirik araştırmalar yerine günün siyasi ruh halinden ilham alan akademisyenlerin aceleci bildirilerine rağmen, durumun böyle olmadığını ileri sürüyorum: Ortak yapısal güçler tarafından körüklenmiş olsa bile, kentsel sürgün

bir metropol yapısı bu eksenlerden herhangi birisine ya da herhangi bir kombanisyonuna göre kutuplaşabilir.

iki kıtada farklı sosyal, mekânsal dinamikleri izler; bu dinamikler de ayrı devlet yapılarına, yurttaş işbirliğinin ayrı yollarına, Eski ve Yeni Dünyanın ayrı kent miraslarına tekabül eder.

Bu rengârenk dinamikleri her şeyi kapsayan "Amerikanlaşma" teriminin altında toplamak ya da kent sahnesini yorumlayan sayısız kişinin adet haline getirdiği gibi bunun etnikleşme, gettolaşma, çok kültürlülük gibi türevleri altında bir araya getirmek, ne yaşanan deneyimler açısından aydınlatıcıdır ne de çözümleme açısından doğrudur. Ortaya çıkan eşitsizlik türleri ile dünyada egemenlik kuran Amerikan kökenli kavramların birleşmesi (Bourdieu ve Wacquant [1998] 1999) bizi toplumların marjinalliği yaratma, düzenleme, sınıflandırma ve kent kutuplaşmasına tepki verme yöntemlerindeki süregiden farklara karşı körleştirmemelidir, *her ne kadar marjinalliğin yapısal kaynakları ulustan ulusa değişmese de*. Bir tarafta kent proleterlerinin yeniden-üretim stratejilerini bir araya toplayıp hayata geçirmelerinin fiziki ve sosyal mekânı olarak addedebileceğimiz *işçi sınıfı bölgelerinin çözülmesi*, öte tarafta itibarını kaybetmiş bir etnik grubun ekonomik açıdan sömürülmesi ile toplumdan dışlanmasının mekanizması olarak addedebileceğimiz *siyah gettonun içe doğru çökmesi*; bunlar türdeş süreçler değildir; ne var ki benzer belirtiler gösterirler (maddi yoksunluk, istikrarsız aileler, konutların bozulması, sokak suçları vesaire), benzer algılar yaratırlar (itibar kaybetmek deneyimi, oturulan muhite yapıştırılan yafta, her gün kaygı ve korku ikliminde yaşamak gibi). Fakat ABD'nin, Avrupa'nın sürgün mahalleleri arasındaki tarihe kök salan farkların sürmesi de tarihsel bir olaydır, dolayısıyla bu olay *tarihsel olarak tersine çevrilebilir*. Bu da Avrupa ülkelerinde mekânın, işlerin, kamu mallarının, insanların tahsisi meselesinde devlet seçkinlerinin neoliberalizmden ilham alan kamu politikalarını izlemekten sakınması gerektiği anlamına gelir; çünkü neoliberalizm ayrımcı önyargıların, piyasa yaptırımlarının kör gücünü pekiştiren bir anlayıştır. Belirli kentsel alanların istikrarsızlaştırılmasına, tecrit edilmesine katkıda bulunan söz konusu politikalar, bu alanlardaki nüfusların aykırı hatta muhalif yaşam stratejileri gütmesini cesaretlendirir. Bu stratejiler de kendisini besleyen sosyal çapraşıklık, kültürel dışlanma döngülerini başlatır, ki bunlar Birleşik Devletler'de hipergettoyu öne çıkaran kısır döngülerin yakın akrabasıdır.[2]

[2] Etno-ırksal bölünmenin yarattığı cerahatı akıtmak amacıyla devlet ile iş dünyası çevrelerinde kullanılan "çeşitlilik" dilinin yakın geçmişte Avrupa'ya ithal edilip bütün

Bu son bölüm, mevcut kentsel durumun gebe olduğu sosyal güçlere, toplumsal oluşumlara, ayrıca yarının metropolüne şekil verme vaadine tanı koyma çabasıdır; meğer ki Marcel Mauss'un (1929) bize buyurduğu gibi "ortak irademizi" harekete geçirip ilgili mekanizmaları denetleyerek mevcut akımların dümenini farklı bir yöne kıralım. Bu bölümde, 2000 yılındaki binyıl kutlamalarına eşlik eden, kentin yeniden doğuşundan ve yeni zenginliklerden bahseden bütün o konuşmalara rağmen, ikili tabiat kazanan sınıf yapısının alt kademelerinde sıkışanlar için, önceden sanayi bölgesi olan şehirlerin alt sınıfların gönderildiği mahalleleri için, "yeni ekonominin" getireceği zenginliğin henüz gelmediğinin, "bilgi çağından" bahseden pembe vaatlerin acı bir peri masalı olarak kaldığının altı çiziliyor.[3]

ŞEHİRDE İLERİ MARJİNALLİK BELİRTİLERİ

XX. yüzyılın sonu, Batı toplumlarında kent yoksulluğunun köklerinin, yapısının, sonuçlarının büyük ölçüde dönüştüğüne tanık olmuştur. Gelişmiş ekonomilerin en son "modernleşme" dalgasına, yani meta üretimi ile dağıtımı sisteminin özel şirketlerin himayesi altında bütün gezegende yeniden yapılanması, işgücünde uluslararası yeni bir kesimin billurlaşması (geçirgen ulusal sınırlardan süzülen mali akıntıların çılgın hızı ile işgücünün uluslararası düzlemde artan dolaşımı tarafından beslenmiştir), bilgi teknolojileri temelli, çift tabiatlı meslek yapısı üreten bilgi-yoğun yeni sanayilerin büyümesi sayesinde tetiklenen kapitalist verimlilik sürecinin hızlanmasına (Castells 1989; Fligstein 1997) *sefaletin modernleşmesi* denebilecek bir hadise eşlik etmiştir: Yeni tür bir kent marjinalliği düzeni zuhur etmiştir, bu düzen İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra otuz yıl hüküm süren düzenden keskin farklılıklar göstermektedir (geçen bölümde belirtilmişti).[4]

kıtaya yayılması, modeli Amerika'da kurulmuş ekonomik düzensizleşme, devletin küçülmesi, koşullu sosyal yardım programlarının kültür alanındaki muadili, hem de tamamlayıcısıdır; üstelik kent proleteryasının bu çarka çomak sokan kesimlerini hedef alan cezalandırma politikalarıyla birlikte iş görür.

[3] Manuel Castells (1998: 128-52) "bilgiye dayalı küreselleşmiş bir üretim tarzının" ortaya çıkmasının sadece uluslararası seviyede değil, aynı zamanda Birinci Dünya şehirlerinin merkezinde ve çeperlerinde geniş "kara delikler" yaratacağını pekâlâ görmüştür.

[4] Robert Castel'in (1995: 402) tarihsel bir yaklaşımla ulaştığı benzer teşhis, uluslararası karşılaştırmaya dayanan bu analizi doğrular: "Ücretli toplumun" yaratılmasına dair sunduğu model, "modernleşmenin mevcut dinamiğinin yapısında geçici işgücü

Ford çağında Batı metropolünün yoksulluğu büyük oranda tortul ya da konjonktüreldi, işçi sınıfı topluluklarına gömülüydü, dağınık coğrafyalardaydı, meta kategorilerinin süregiden genişlemesinin sağladığı olanaklar sayesinde tedavi edilebilir olarak görülüyordu; oysa günümüzde kalıcı olmasa da inatçı, makroekonomik dalgalanmalardan kopuk, cehennemsi bir haleyle sarılı sürgün mahallelerine özgü görünmektedir; üstelik bu mahallelere sürülmüş insanlarla toplum arasındaki uçurum derinleşirken sosyal tecrit ile yabancılaşma birbirini besler. Bu yeni tür kent marjinalliğinin sağlamlaşması Birinci Dünyanın çeşitli ülkelerinde farklı yollar izler, kavuştuğu somut biçimler ülkeden ülkeye değişir; bu durum kapitalizm örgütlenmesi kipliklerinin ülkeden ülkeye farklılık göstermesiyle uyumludur (Crouch ve Streeck 1997). Birleşik Devletler ile Birleşik Krallık'ta işverenler tarafından yürütülen saldırgan tavırlı sendikasızlaştırma kampanyası ile son yirmi yılda hem muhafazakâr partiler hem de neoliberal *aggiornamento*'larından [güncellenme] sonra ilerici geleneğe sahip partiler (Yeni Demokratlar ve Yeni İşçi Partisi) tarafından izlenen devlet küçülmesi ile kamu mallarının özelleştirilmesi gibi politikalar sayesinde yeni tür marjinalliğin yerleşmesi büyük oranda kolaylaşmıştır. Amerikan modeli oldukça kendine özgüdür; ana kent merkezlerinde siyahlara dayatılan katı, inatçı sosyomekânsal dışlama süreci, marjinalliğin yükselmesine güçlü bir şekilde yön vermiş, bu yükselişi yoğunlaştırıp aşırıya vardırmıştır (Massey ve Denton 1993). İster korporatist ister Katolik ya da sosyal demokrat olsun, sağlam refah devletleriyle donanmış diğer ülkelerde ve Kuzey Avrupa ile İskandinavya gibi ayrımın çok daha az olduğu şehirlerde (Domburg-de Rooij ve Musterd 2002), ileri marjinalliğin saldırısı kısmen durdurulmuş ancak tamamen engellenememiştir. Ayrıca ileri marjinallik yavaş yavaş postkolonyal göçmenler ile Üçüncü Dünya mültecilerinin "entegrasyonuna" dair el yakan meseleyle içli dışlı olmaktadır; kıtayı Malmö'den Marsilya'ya, Madrid'den Münih'e kadar saran göçmen "gettolarının" billurlaşmasının halkta oluşturduğu kaygıda bu durumun yansımasını görebiliriz (örneğin bkz. Martiniello 1995; Hadjimichalis ve Sadler 1995; Ped 1997).

Amerika ile Büyük Britanya'da "sınıfaltı", Hollanda, Almanya,

ile işsizliğin muvakkat hale gelmesinin bulunduğu" sonucuna varmasına yol açar. Şunu ekler: "İstihdamı örgütlemenin yeni tarzının kaçınılmaz neticeleridir bunlar; sanayinin yeniden yapılanması ile rekabet gücüne kavuşma mücadelesinin düşürdüğü uzun gölgelerdir."

kuzey İtalya'da "yeni tür yoksulluk", Fransa, Belçika, İspanya, belirli İskandinav ülkelerinde "dışlanma"; bu durumu tanımlamak için hangi etiket kullanılırsa kullanılsın ileri marjinalliğin açık göstergeleri Batı metropolünün üstünkörü gözlemcilerine bile hemen tanıdık gelir: Barınacak yer bulmak ve akıntıya kapılan hayatlarının dizginlerini ele almak için boş yere uğraşan evsiz erkekler, aileler; toplu taşımacılık araçlarında müzik yapan ya da kişisel felaketlerinin, mahrumiyetlerinin yürek parçalayan hikâyelerini anlatan ya da perişan halde postu kaldırıma sermiş, bozuk para için yalvaran, ellerinde kısaca "Açım" yazan kartonlar tutan dilenciler; aylakların, türlü türlü insan enkazlarının yanı sıra uzun süredir niteliklerinin altında çalışan ücretlilerin de doldurduğu aş evleri;[5] düşük nitelikli yağma suçlarının süregiden dip akıntısı, perakende uyuşturucu satışının önderlik ettiği koşut sokak ekonomilerinin cüretkâr zenginliği; Üçüncü Dünya şehirlerini anımsatan sokaklarda çapulculuk etmek, çöplerden beslenmek gibi marjinal işlerin çoğalması; anne babalarının evinden çıkamayan, kendi hayatlarına başlayamayan, kendi ailelerini kuramayan gençlerin aynı zamanda kazançlı işlerden uzak tutulmasıyla hissetikleri umutsuzluk, öfke; sanayisizleşme, teknolojik gelişme yüzünden ya da genç, taze işçileri tercih ederek işgücünü "dışsallaştırmayı" hedef alan şirket stratejileri yüzünden kullanımdan kalkmış yaşlı işçilerin dargınlığı; durdurulamaz dipsiz bir yıkım girdabına yakalanmış gibi görünen mülksüzleştirilmiş mahallelere nüfuz eden yozlaşma, aşağılanma, güvensizlik hissi; hem yoksulların arasında hem de onlara karşı toplu şiddetin, yabancılara duyulan nefretin, düşmanlığın yükselmesi, ki bu da dilenmeyi, aylaklığı, "hoşgörüsüzlük kriminolojisinin" harekete geçirdiği çeşitli "suça yakın davranışları" menederek sokakları temizlemeyi hedefleyen polis taktikleri ile cezai önlemlerin sayıca çoğalmasına yol açmıştır (Young 1999: 121-40).

Devlet seçkinleri, kamu politikası uzmanları, şehir idarecileri, kentte cehennem azabı yaşanan adacıkların içinde, etrafında mayalanan "rahatsızlıkları" karantinaya alma ya da önleme konusuna her yerde yoğun ilgi ve heves gösterirler. Dolayısıyla kentlerin çöküşünü anlamak, alt sınıf mahallelerini gözler önüne sermek için yapılan

[5] Fransa ile Kuzey Amerika sokaklarına itilen, toplumun ıskartaya çıkardığı insanların hayatının sürekli değişen bir portresi ile madden hayatta kalma, karşılıklı tanınma taktiklerinden örnekler için bkz. Laé ve Murard (1995), Snow ve Anderson (1993), Lanzarini (2000), Hagan ve McCarthy (1997).

araştırmaların filizlenmesini ulusal, ulusötesi teşekküller desteklemiştir; örneğin Avrupa kıtasında Avrupa Komisyonu (dışlanma ve entegrasyon konularını ele alan Hedef Sosyoekonomik Program'la birlikte), OECD, hatta NATO, Amerikan kıyılarında büyük hayırsever dernekleri, araştırma kurumları (Ford, Rockefeller, MacArthur, Sosyal Bilim Araştırma Konseyi, Kent Enstitüsü vb).

YENİ KENT YOKSULLUĞUNUN YAKITI DÖRT YAPISAL MANTIK

Fakat şehirde "modern sefaletin" özgün yapısal özellikleri, somut tezahürü kadar belirgin değildir. Geçen bölümde, ortaya çıkmakta olan marjinallik düzeninin altı özgün özelliğini su yüzüne çıkarmak için bir ara kesit görüntüsü almıştık; söz konusu marjinallik neredeyse bütün gelişmiş ülkelerde gözlemlenebilir, gerçi ulustan ulusa değişen çeşitli sapmaları mevcuttur (piyasanın, devletin, ailenin ulusal biçimlerine genel olarak tekabül eder).[6] Yatay bir bakış açısıyla bu altı özellik, dört dinamiğin ürünü olarak kavranabilir. Söz konusu dinamikler, zengin toplumlarda kent yoksulluğunun özelliklerini şekillendirir, sosyal ve mekânsal hiyerarşinin dibinde ya da dibe yakın yer alan işlerin çoğalmasını teşvik eder. Yüzyıl sonuna ait bu dinamikler, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden yetmişlerin ortasına kadar süren Fordist genişleme çağındaki yoksulluğun içeriğini, dağılımını yöneten dinamiklerle keskin bir zıtlık gösterir (sanayi kapitalizminin zirveye çıktığı uzun yüzyılın (1880'den 1980'e kadar) büyük kısmında zayıflamış haliyle sürer). Bu dinamikler şunlardır: Mesleklerin ikili tabiata bürünmesinin yarattığı baskının altında sosyal eşitsizliğin ortaya çıkması; ücretli emek oluşumunun parçalanması; sosyal refah devletinin küçülmesi; uzamsal yoğunlaşma ile belirli bir bölgenin aşağılanması.

[6] Esping-Andersen (1999) sanayi sonrası dönemin çeşitliliğini vurgulayan sürdürülebilir bir sav ortaya koyuyor: Gelişmiş ülkelerdeki sosyal uzamın dönüşümünü hizmet sektörüne kayış, dijital teknolojiler, ekonominin küreselleşmesi gibi dünya çapındaki homojenleştirici akımlar belirlemez. Aile ekonomileri, ulusal çaplı sosyal yardımlar, piyasa güçlerini kanalize eden kurumsal altyapıların farklı kombinasyonları tarafından da şekillenir. Aynı çeşitliliğin sosyal ve uzamsal düzenin dibinde de görülmesi, geçen bölümde bahsedilen ileri marjinallik parametreleri içinde kent yoksulluğu profillerini şekillendirmesi beklenir.

1. Makrososyal dinamik: Mesleki ikileşme ve eşitsizliğin yeniden dirilmesi

Yeni tür kent marjinalliği ekonomik gerilemenin, tembelliğin ya da çöküşün sonucu değildir, fakat genel zenginlik ile *hızlı ekonomik kalkınma bağlamında eşitsizliğin artmasıyla* ortaya çıkar. Belki de yeni tür marjinalliğin en gizemli özelliği, kaprisli fakat sağlam bir büyümenin olduğu dönemde yayılıp pekişmesidir; bu büyüme Birinci Dünya toplumlarının yaşam standartlarında genel bir yükselmeye, bu toplumların ayrıcalıklı üyelerinin maddi durumunda göze çarpar biçimde iyileşmeye yol açmıştır.

Son yirmi yıldır siyasetçiler "kriz" lafını ağızlarından düşürmese de, önde gelen kapitalist ülkeler yetmişlerin ortasındaki "petrol krizinden" bu yana müşterek zenginliklerini belirgin şekilde artırmıştır. Sabit para birimi bağlamında, Birleşik Devletler'in gayri safi milli hasılası 1975-2000 yılları arasında yüzde yüz otuz artmıştır, Fransa'da, Birleşik Krallık'ta, Almanya'da artış yüzde yetmiş beş ila seksendir. Fakat ortalamada zenginleşseler de dengesizlikler derinleşmiştir: Bolluk ile yokluk, lüks ile kıtlık, bereket ile fakirlik kol kola filizlenmiştir. Bu şekilde Hamburg şehri –bazı ölçülere göre Avrupa'nın en zenginidir– Almanya'daki hem en yüksek milyoner oranına sahiptir hem de en yüksek sosyal yardım alma oranına (Dangsschat 1994); New York Şehri ile Los Angeles hem gezegendeki en büyük üst sınıf kolonileridir hem de Batı yarımkürede en büyük evsiz ve düşkün ordularına sahiptirler (Mollenkopf ve Castells 1991; Scott ve Soja 1996).

Birbirlerine zıt gibi görünse de bu iki olay aslında yakından bağlantılıdır. Yüksek teknolojili, küçülmüş imalat sektöründe verimlilik ve kâr arayışının yeni yolları, yüzyıl sonu kapitalizminin itici gücü olan iş ve mali hizmet sektörleri işgücünü bölmeye, sağlam işlere erişimi, özellikle de getirdiği ödülleri kutuplaştırmaya meyillidir. Sanayi sonrası dönemdeki modernleşme bir yandan üniversite eğitimli uzman, teknik elemanlara uygun olan yüksek vasıflı, yüksek ücretli işlerin çoğalmasına, öbür taraftan milyonlarca işin vasıfsızlaşmasına, doğrudan elenmesine, eğitimsiz işçilere uygun olan geçici işlerin artmasına yol açmıştır (Sassen 1991b; Carnoy ve diğ. 1993; Gregory ve diğ. 2000; Dangschat 2002). Gelir, mali varlık, taşınmaz mülk biçiminde zenginliğin üst sınıflarda toplanması, sanayi sonrası döneme özgü özel aşçılar, pahalı uşaklar, hizmetçiler için şiddetli bir talep doğurmuştur. Hizmetçi kadroları genelde ucuz kadın göçmenlerle doldurulmuştur; bunlar yeni şirket asillerinin bütün ev ihtiyaçlarını karşılar: Çocukları okula, çeşitli kültürel etkinliklere getirir gö-

türürler, evcil hayvanları dolaştırır, onlara göz kulak olurlar, yemek pişirirler, temizlik yaparlar, evin ihtiyaçlarıyla ilgilenirler, kişisel güvenlik hizmeti verirler. Dahası, bugün birçok ekonomi sektöründe işçisiz üretim ile büyüme bir distopya olasılığı değil, hem acı hem tatlı bir gerçekliktir (Rifkin 1995). Örneğin Rotterdam limanının fiilen boşaltılması bunun ispatıdır. Belki de dünyanın en modern limanıdır, ayrıca bu Hollanda şehrinde işsizlik oranının doksanların ortasında yüzde yirmiyi aşmasında büyük payı vardır.

Yeni kapitalist ekonomi ne kadar gelişirse, yeni tür marjinallik üzerine bastığı damga o kadar geniş, o kadar derin olur, ayrıca ülkede resmi işsizlik oranları düşse, ulusal gelir ortalaması artsa bile, maddi sefaletin kucağına düşenlerin, sosyal güvencelerini kaybedenlerin sayısı da o kadar bol olur, üstelik bunların yardım alabileceği, soluklanacağı bir yer de yoktur. 1994 Eylülünde, ABD Nüfus İdaresi Amerika'da yoksulluk oranının son on yılın en yüksek rakamına, yüzde 15,1'e ulaştığını bildirdi (gezegendeki en zengin toplumda kırk milyon yoksul olduğu anlamına gelir), oysa Amerikan ekonomisi son iki yıldır sağlam bir büyüme göstermişti. Beş yıl sonra, ülke tarihinin en sağlıklı ekonomik büyüme fazına, son otuz yıldaki en düşük resmî istihdam oranlarına rağmen, büyük şehirlerdeki yoksulluk oranları yerinden pek kıpırdamamıştı (2004 yılında yüzde on üçlük oranla hâlâ 37 milyon yoksul mevcuttu, oysa ekonominin "tam istihdama" yakın olduğu söyleniyordu). Aynı dönemde Avrupa Birliğinde (on beş üyeliyken) resmi yoksul sayısı 52 milyonla rekor kırmıştı; ayrıca 17 milyon işsiz, 3 milyon evsiz vardı, sayıları da gittikçe artıyordu; oysa kıtaya ekonomik büyüme geri dönmüş, küresel rekabet gücü de artmıştı. Renault, Michelin, Total gibi Fransa'daki çok uluslu büyük şirketler daha önce görülmemiş kârlara ulaşıp hisseleri tavan yapsa da, taşeron firmaları daha çok kullanıyor, binlerce işçiyi "boşaltıyorlardı."

Yeni kapitalizmin yapısına derinden kök salmış olmasına ilaveten ileri marjinallik ulusal, uluslararası ekonominin dönemsel dalgalanmalarından "ayrıştırılmıştır." Dolayısıyla gelirlerde, iş sayısında konjonktürel artışlar Avrupa'nın, Birleşik Devletler'in sürgün mahallelerindeki hayat koşullarını, bu koşulları iyileştirme fırsatlarını en iyi ihtimalle mütevazı bir şekilde etkilerken, ekonomideki düşüşler ise bu mahallelerde daha büyük yıkımlara, sıkıntılara sebep olur. Eşitsizlikleri azaltan, kaynakları alt tabakalara dağıtan sosyal, mali politikalar bu kopukluğu tedavi etmediği müddetçe, ekonomik büyüme, ortaya çıkan kent düzeninin dibine itilip hapsolmuş olanlar açısından hayal kırıklığına ve daha fazla kentsel yersizleşmeye yol

açacaktır

2. İktisadi dinamik: Ücretli emeğin toplumsal niteliğini kaybetmesi

Yeni tür kent marjinalliği çalışma dünyasındaki çifte dönüşümün yan ürünüdür; bu dönüşümler işçi sınıfını şekillendiren mekânsal, kültürel, siyasal yapılardan adeta süzülmüştür. İlk dönüşüm *niceldir*; otomasyonun, deniz ötesi ucuz işgücünün, iktisatın ağırlık merkezinin kişisel hizmetlere, iş hizmetlerine kaymasının birlikte uyguladığı baskının altında milyonlarca düşük vasıflı işin ortadan kaybolmasıyla ortaya çıkmıştır. Ötekisi *niteldir*; en çok korunan sektördekiler hariç bütün ücretlilerin temel çalışma koşullarının, gelirlerinin, sosyal güvenliklerinin çürümesini, çözülmesini içerir. Bu iki dönüşüm birleşip işçi sınıfını istikrarsızlaştırmış, geleneksel yeniden-üretim tarzlarını geçersiz kılmış, aşağıdan kutuplaşma sürecini beslemiştir.

Fredrich Engels'in ([1845] 1987) Manchester fabrikalarındaki işçi sınıfının koşullarına dair yazdığı klasik şerhinden, yüz elli yıl sonra Avro-Amerikan kapitalizminin can damarındaki krize uzanan gelişmelere bakarak, ücretli işgücü kümesini genişletmenin kent yoksulluğu sorununa geçerli, etkin bir çözüm sunacağı haklı bir şekilde varsayılabilir. Yeni ekonomik düzen altında bu önvarsayım en iyi ihtimalle şaibeli, en kötü ihtimalle düpedüz yanlıştır; iki durumda da sosyal bağlamda çok masraflı olduğu anlaşılmıştır. İlk olarak, *işçi sınıfının önemli bir kesimi fazlalık haline getirilmiştir*, asla tekrar istikrarlı iş bulamayacak "mutlak ihtiyaç fazlası nüfus" meydana gelmiştir. Bu bilhassa tesislerin kapatılması, yer değiştirmesi yüzünden işten çıkartılmış eski sanayi çalışanları için geçerlidir: Müreffeh dönemlerde bile kendileri esnek hizmet çalışanlarına dönüştürecek vasıfları, irtibatları yok gibidir ya da bu vasıfları edinecek konumda değillerdir (Dudley 1994). Aynı zamanda bu, küçük yaşlarında eğitim sisteminin dışında kalan gençler için de geçerlidir; şirketler dünyasında gerekli olan deneyimler, nitelikler bunlarda yoktur, ayrıca dış görünüşlerine (deri rengi), konuşma tarzlarına, tavırlarına ya da yaftalanmış bir bölgede oturmaya dayalı ayrımcılıktan ötürü iş başvurusu "sırasının" arka ucuna itilmişlerdir (Petersen ve Mortimer 1994; MacDonald 1997; Richard 2000). Her halükârda, makro ekonomik etkinlik ile Birinci Dünya metropolünün yoksul adacıklarındaki sosyal koşullar arasındaki işlevsel bağlantının gevşediği düşünülürse, büyük şirketlerin otomasyon, bilgisayarlı üretim, emeği dışlama stratejilerinin izin verdiği verim artışı göz önüne alınırsa, mucizevî büyüme hızları bile proleter olmaktan çıkarılmış bütün kesimlerin işgücüne geri emilimi-

ne yetmeyecektir; yani ücret-emek piyasasından zorla atılıp yerlerine makineler, ucuz yarı zamanlı işgücü ya da göçmen ve yabancı işçiler alınan insanların hepsinin bu piyasaya dönmesi mümkün olmayacaktır (Rifkin 1995).

İkincisi ve daha da önemlisi, ücret-emek ilişkisinin karakteri son yirmi yılda değişmiştir, öyle ki yoksulluk tehdidine karşı, hatta yoksullara bile artık güvenilir bir koruma sağlamamaktadır. "Koşullu" işgücünün, yarı zamanlı, esnek zamanlı işlerin, geçici işlerin, kısa vadeli sözleşmelerin yaygınlaşmasıyla –bunlar çalışanlara ya hiçbir yardım parası vermez ya da çok az miktarda tedarik eder–[7] sendikaların yıpranmasıyla, iki kademeli ödeme tarifelerinin yayılmasıyla, sömürücü iş yerlerinin, götürü iş yapan yerlerin, vurguncu ücretlerin dirilmesi, sağlık hizmetleri gibi kamu mallarının özelleşmesiyle birlikte, *ücret-emek yasasının kendisi hizipleşmenin, istikrarsızlığının kaynağı olmuştur*, istihdam dünyasının dış çeperlerine hapsolmuş insanlara sosyal homojenlik, sosyal güvenlik sağlama işlevini yerine getiremez hale gelmiştir (bkz. Mabit ve Boissonnat 1995; MacDonald ve Sirianni 1996; Leonard 1998).

Fordizmin altın çağı sırasında ücretli emek, çalışanlar sınıfını homojenleştirmeye meyilliydi. Bunu da "40-50-60" taslağına mıhlanmış bir hayat akışında seyreden bir toplum yaratarak yapacaktı: Haftada kırk saat, yılda elli hafta, altmış yaşında emekli olana kadar çalışmak (XX. yüzyılın ikinci yarısında aşağı yukarı bütün ülkelerdeki ortalama standartlar). *Ücretli işgücünün bireyselleşip toplumsal niteliğini kaybetmesiyle* birlikte istihdam müşterek bir sosyal, dünyevi çerçeve oluşturamaz hale gelmiştir; çünkü işgücü sözleşmelerinin şartları gittikçe uçuculaşmış, bireyselleşmiştir, iş süreleri kısalmış, istikrarsızlaşmıştır, gittikçe daha fazla iş maddi yoksunluğa, hastalığa ya

[7] Birleşik Devletler'de yasal işgücü düzenlemelerinin sosyal sigorta, sağlık sigortası konularında hiçbir yükümlülük dayatmadığını, ücretli (ya da ücretsiz) izinleri, işten çıkarma prosedürlerini (çoğu düşük vasıflı işçi sebepsiz yere, önceden uyarılmadan, tazminat verilmeden kovulabilir) şart koşmadığını unutmayın. "Yardımların", yani şirketler tarafından duruma göre çalışanlara sağlanan avantajların mevcudiyeti, iş için gerekli olan niteliğin seviyesi ve sendikaların varlığıyla yakından alakalıdır (bu yardımların bir bölümü bazen sendikaya ödenir, sendika da bir şirket ya da yerel işletme gibi emeklilik sigortası sağlar). Dolayısıyla vasıfsız işlerin önemli çoğunluğu sadece güvencesiz, düşük ücretli değildir, aynı zamanda emeklilik ya da sigorta hakları da bulunmaz: 1995 yılında lise diploması olmayan ücretlilerin yüzde altmış beşinde sağlık sigortası yoktu, yüzde yetmiş dokuzunun emekli sandığı primi ödenmiyordu (Freeman 1998).

da işsizliğe karşı korunmanın kolektif mekanizmalarından mahrum kalmıştır; uygun emeklilik koşullarının ortadan kaybolmasını saymıyorum bile (Barker ve Christensen 1998; Osterman 1999). Kısacası, ekonomik büyüme ile ücretliler sektörünün buna bağlı genişlemesi bir zamanlar yoksulluk için evrensel bir tedavi sağlamış olsa da, bugün meslek merdiveninin en altında yer alanlar için sorunun esas kısmı budur.

3. Siyasi dinamik: Sosyal devletin geri çekilmesi

Emeğin ikili tabiata bürünmesi ve toplumsal niteliğini yitirmesi yeni kent yoksulluğunun yükselişini körükleyen tek etken değildir. Çünkü piyasa güçlerinin yanı sıra, refah devletleri kentsel eşitsizlik ile marjinalliğin ana üreticileri, planlayıcılarıdır. Devletler, ekonomik dönüşümlerin en göze batan neticelerini "paspaslamak", bu dönüşümlerin toplumsal, mekânsal darbelerini yumuşatmak için tasarlanmış programlar ile politikaları hayata geçirmekten fazlasını yapar. Aynı zamanda kimin, nasıl, nereye, ne kadar zaman sürgün gönderileceğini belirlemeye yardımcı olarak akıntıya ters yönde bir eylem de gerçekleştirirler. Devletler kendi vasıflarından ötürü katmanlaşmanın ana motorlarıdır (Esping-Andersen 1990 ve 1999), etkileri de en çok sosyomekânsal düzenin dibinde hissedilir: Gerekli okul ve iş eğitimine erişimi sağlar ya da engellerler; işe almaya, işten çıkarmaya, emekliliğe dair kurallar koyarak emek piyasasına giriş çıkış koşullarını belirlerler; temel çalışma koşullarını, asgarî tüketim standartlarını şarta bağlarlar; barınma ve sağlık gibi temel kamu mallarını bölüştürürler (ya da bölüştürmeyi beceremezler); sosyal yardımlar, devlet yardımları, kamu hizmetleri aracılığıyla ek gelir sağlarlar; belirli aile yapılarını, düzenlerini faal olarak destekler ya da kösteklerler; uzamın kullanımı yöneten bürokratik ve mali şema karmaşası aracılığıyla sefaletin hem maddi yoğunluğunun hem de coğrafi yoğunluğu ile dışlanmasının belirlenmesinde etkili olurlar (Newman ve Thornley 1996; Culllingworth 1997).

Sosyal refah devletinin geri çekilmesi ve parçalara ayrılması, gelişmiş toplumların metropollerindeki sürgün mahallelerinde biriken maddi yıkımın ve toplumsal çıplaklaşmanın iki ana sebebidir. Bu, bilhassa Birleşik Devletler'de göze çarpar. Son otuz yılda sosyal sigortalı insan sayısı düzenli olarak azalmıştır (işten çıkarılan ücretlilerin üçte birinden azı işsizlik sigortası almaktadır), oysa yoksulları hedef alan koşullu sosyal sigortalar kesilip biçilip gözetim ve denetim aygıtlarına dönüştürülmüştür. Amerikan Kongresi tarafından hazırlanıp

1996 yazında Başkan Clinton'ın imzasıyla yasalaşan "sosyal yardım reformu" bu mantığı simgeler (Wacquant 1997b). Sosyal yardım hakkını çalışma yükümlülüğüyle değiştirmiştir, gerekirse düşük ücretlerle güvencesiz, esnek işlerde çalışılmasını öngörmüştür, bebeklerine bakan genç anneler de dahil bütün sağlam kişilere bu kuralı dayatmıştır. Yardım ödeneklerini kötürüm bırakmış, kamu desteği planına ömür boyu sürecek bir supap takmıştır. Son olarak, idari sorumluluğu federal hükümetten elli eyalete, bunların 3.000 küsür bölgesine nakletmiştir, dolayısıyla sosyal yardımlara erişim konusundaki eşitsizlikleri büyütmüş, sosyal yardım politikasının başlangıç halindeki özelleşmesini hızlandırmıştır (Katz 1986, 1996; 312-21).

Merkezin yetkilerini azaltmayı (ABD siyaset dilinde "vazife devri") hedefleyen benzeri bir mantık Birleşik Krallık, Almanya, İtalya, Fransa'daki sosyal koruma ve sosyal yardım sistemlerinin bütünüyle ya da parça parça devredilmesinde hüküm sürmüştür. Hollanda ile İskandinav ülkeleri bile kamu desteğine erişimi daraltmaya, sosyal bütçelerin büyümesini engellemeye, emek pazarına katılımı "etkinleştirmeye" yönelik önlemler hayata geçirmiştir (Leibfried ve Pierson 1995). Maastricht Anlaşmasının (aynı çizgiyi izleyen ardılı anlaşmaların da) dayattığı "küreselleşme" ayinleri ile bütçe kısıtlamaları bu önlemleri haklı çıkarmaya hizmet etmiş, devletin kamu malı tedarik etmesine muhtaç olan eski işçi sınıfı bölgelerinde sosyal yatırımların kesilmesi için bahaneler bulunmasını sağlamıştır. Ulusal çaplı sosyal yardımların gittikçe artıp göze batan yetersizlikleri, yaşanan aşırı sıkıntılara tepki olarak yerel yetkililer ile belediye yetkililerini kendi geçici destek programlarını kurumsallaştırmaya teşvik etmiştir (özellikle de uzun süre işsiz kalanların, evsizlerin artmasının yerel sonuçlarını yatıştırmak için), bu da toplumsal tedbirlerde bürokratik karmaşıklığı, heterojenliği ve eşitsizliği artırmıştır (Bagnasco ve Le Galès 1997).

Günümüzde ulus devletin güncelliğini, dolayısıyla da geçerliliğini yitirdiğini şakıyan tekdüze nakarat, dünyada entelektüel sohbetlerin, siyasi reçetelerin beylik laflarından biri olmuştur. Küresel kapitalist yapılanma yüzünden artan toplumsal yersizleşmeleri denetleme konusunda merkezî siyasal kurumların beceriksizliğinden yakınmak bugün egemen çevrelerde (ister sağcı ister solcu olsun) moda haline gelmiştir. Fakat farklı ülkelerde, toplumsal yapıda aşağı ve yukarı hareketlenmelerin akışındaki, hızındaki belirgin, daimi eşitsizlik, yoksulluğun görülme sıklığı ile inatçılığı, işsiz ve yoksul kent sakinlerinin toplumsal tecritinin derecesi, refah devletinin

ölümünü bildiren haberlerin büyük oranda abartılı olduğunu akla getirir (Therborn 1996; Gallie ve Paugam 2000; Pierson 2001). Dolayısıyla doksanların başında vergi programları, toplumsal aktarım programları fakir ailelerin çoğunluğunu Hollanda (yüzde altmış iki) ile Fransa'da (yüzde elli iki) ortalama ulusal gelirin yakınlarına yükseltmiştir; Batı Almanya'da yoksul ailelerin yalnızca üçte biri (yani ortalama ulusal gelirin yarısından az kazananlar) hükümetin desteğiyle yoksulluktan kurtulabilmiştir, Birleşik Devletler'de ise yoksul ailelere devlet desteği söz konusu olmamıştır. İskandinav ülkeleri çocuk yoksulluğunu bitirmiştir, Birleşik Devletler'de ise altı çocuktan biri (siyahlarda iki çocuktan biri) yoksulluk çekmektedir (McFate ve diğ. 1995). Keza, sosyal koruma türünün de (herkesi kapsayıcı, çalışmaya dayalı ya da liberal) Avrupa ülkelerindeki işsizlerin durumunda belirleyici etkisi vardır: 1995 yılı civarında, Danimarka'da işsizlerin yüzde altmış yedisi toplumsal aktarım almadan önce yoksulluk sınırının altında yaşıyordu, fakat yardım aldıktan sonra bu oran yüzde yediye kadar düştü; bunun muadili oranlar Birleşik Krallık'ta yüzde altmış bir ile yüzde elli bir, Fransa'da yüzde kırk dokuz ile yüzde yirmi üçtür. Başka bir deyişle, devlet programları Danimarkalı işsizlerin yüzde seksen üçünü yoksulluktan "kurtarıyordu", fakat Fransız kardeşlerinin sadece yüzde otuz sekizi, Britanyalı kuzenlerinin yüzde onundan azı bundan faydalanıyordu (Nolan ve diğ. 2000: 92-5). Gelişmiş toplumlar içindeki çeşitliliğin siyasi kaynaklarından biri de alt sınıfların erişebildiği meskenlerin inşası, kiralanması, yeri, bakımı bağlamında merkezi hükümetlerin, yerel yönetimlerin konut cephesinde gerçekleştirdiği eylemlerin türü ve şiddetidir. Burada da, kamu toplu konutları politikası her ulusta farklıdır (Oxley ve Smith 1996). Bu politikalar yeni kent (alt)proleterlerinin kaderini, biçimini her yerde güçlü bir şekilde etkiler.

Özetlemek gerekirse, ulusal devletler ile bunların yerel uzantıları uzun süre eşitsizliklerin doğası, ölçeği, yoksulluğun sosyomekânsal bölüşümü üzerinde belirleyici bir etkide bulunmuştur, hâlâ da bu etkileri sürmektedir; ayrıca yüksek ücretler ile sosyal koruma temin etmeye güçleri hâlâ yeter, hem de darlıkların aynı bölgelerde, aynı nüfuslarda yoğunlaşmasına engel olabilirler, yeter ki bu politikalara yön verenlerin bunu gerçekleşterecek siyasi iradesi olsun (Alisch ve Dangschat 1998; Gregory ve diğ. 2000). Sonuçta, devleti sırf *tedavi edici* bir kurum olarak değil aynı zamanda *doğurgan* bir kurum olarak da kent marjinalliğinin karşılaştırmalı sosyolojisinin odak noktasına yeniden getirmek zorunludur; çünkü devlet, sürgün mahal-

lelerinin kılıfı, potası, simgesi olan sorunları hem iyileştirecek kadar güçlüdür hem de doğmalarına katkısı olabilir (dolayısıyla bu gücünü etkisizleştirmesi daha iyi olacaktır).

4. Mekânsal dinamik: Yoğunlaşma ve karalama

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sanayinin büyüdüğü onlarca yıllık dönemde metropol yoksulluğu büyük oranda işçi sınıfı semtleri arasında dağılmıştı, kol emekçilerini, vasıfsız işçileri etkilemeye meyilliydi; aynı zamanda toplu konut projelerinde yaşayan alt-orta sınıfın önemli bir kesimini de vurmuştu. Bunun aksine ileri marjinallik, "çetin", "gidilmez" alanların içinde kümeleşmeye, etrafında bütünleşmeye açık seçik bir eğilim gösterir; hem bu mahallelerin sakinleri hem de dışardakiler bu alanları kent cehennemi olarak niteler; buralarda mahrumiyetten, ahlaksızlıktan, kanunsuzluktan, şiddetten geçilmediğini, sadece toplumdan dışlananların buralarda yaşamaya tahammül edebileceğini söylerler.

Chicago Güney Yakası, New York Şehri South Bronx, Manchester'da Moss Side, Londra'da Brixton, Toronto'da Regents Park, Porto'da São João de Deus, Hamburg'da Gutleutviertel, Rotterdam'da Niewe Westen, Stockhom'un dış kuşağında Rinkebÿ, Torino'nun göbeğinde Porta Palazzo, Lyon banliyölerinde Vénissieux, Paris çeperinde Bobigny ya da Bondy: Bu tahkimli sefalet mahalleleri çağın bütün kentsel hastalıklarının ambarı, sakınılması, korkulması, küçümsenmesi gereken yerler olara "isim yapmıştır." Bunlar hakkında pıtrak gibi yayılan şeytanileştirme söylemlerinin, bu mahallelerdeki günlük hayatın gerçekleriyle genelde yüzeysel bir bağlantısı olması pek fark etmez. Bunlar gibi sosyoekonomik, simgesel sürgün bölgelerinin sakinlerine *bulaşıcı bir bölgesel yafta* sıkı sıkıya iliştirilmiştir; bu yafta da etnoırksal azınlıklara, göçmenlere karşı tekrar baş gösteren önyargıların, ayrıca yoksulluğun kötü şöhretinin üzerine kendi ağırlığını da ilave etmektedir.[8]

Bölgesel yaftalama yüzünden insanlar kendilerini oturdukları yerle özdeşleştirmez hale gelmişlerdir; ayrıca aynı kaderi paylaşan topluluğa bağlılık da azalmaktadır; oysa eskiden işçi sınıfı kasabalarının, semtlerinin bir özelliği de bu bağlılıktı; gerçi gençleri istisna

[8] Seán Damer (1989) Glasgow örneğinde insanlara kara çalınması sürecinin özlü bir analizini sunuyor, Alietti (1998) aynı analizi Milanonun merkezi için, Pred de (2000) Malmö ile Stockholm'un yoğun göçmen nüfusların yaşadığı çeperleri için yapıyor.

saymak gerekir, çünkü gençler söz konusuysa, kişinin oturduğu yerle özdeşleştirilmesi, yaşanan evrenin dışa kapalılığını yansıtan abartılı biçimlere kavuşabilir (Lepoutre 1997). Artık mahalle olgusu dış dünyanın baskılarına, tehlikelerine karşı kalkan görevi görmüyor; ortak kültürün birleştirdiği, o tanıdık çevre değil artık, eskiden sakinlerinin ortak amaçlarla, ortak eylemlerle güvence bulduğu, yüreklendirildiği bir yerdi oysa. Rekabetin, çatışmanın hüküm sürdüğü boş bir uzama döndü şimdi; geçinebilmek için, kıt kaynaklara (örneğin kamu alanlarının, tesislerinin kullanımı) ulaşabilmek için, ama en önemlisi kaçmak adına gerekli vasıtaları bulmak için her gün mücadele edilen tehlike dolu bir savaş alanına dönüştü. Bölgeye dayalı topluluk bağlarının bu şekilde zayıflaması, hatta *olumsuz bir sosyal ve simgesel sermayeye* dönmeleri, bireysel tüketimin gerçekleştiği özel bir yalnızlık alanına çekilmeyi körükler, insanların birbirinden uzaklaşmasını, birbirlerini aşağılamasını ("Onlardan biri değilim") tetikler; bu durum da yerel dayanışmaların iyice altını oyar, mahallenin küçümsenerek algılanmasını pekiştirir.[9]

Mekânda yoğunlaşmayı öngören bu dinamik ve geçici (ya da dairesel) bir görüngü olup nihayetinde marjinalliği bütün şehre yayabilirdi. Fakat bütün bulgular gösteriyor ki kentsel cehennem semtlerine sıkı sıkıya yapıştırılmış bu bölgesel yafta, mülksüzleşmiş, lekelenmiş nüfuslar mesela etrafa dağılsalar bile ortadan kaybolmazdı (Wassenberg 2004). Şehrin yeni mekân düzenini meydana getiren hiyerarşik sistemin günümüzde dibine hapsolmuş kişiler için gelecek şu andır. Son olarak, geniş çevrelerce nefret edilen sürgün mahallelerinin en başta, barınma, kentsel gelişim, bölge planlama meselelerini ele alan devlet politikalarının ürünü olduğunu yeniden vurgulamak gerekir. Son tahlilde, bu alanların muhtemel dağıtımı ile yeniden inşası, tıpkı ortaya çıkmaları ve sağlamlaştırılmaları gibi, gayet siyasi bir meseledir.

[9] Olivier Schwartz (1990) Nord-Pas-de-Calais idari bölgesinde küçük bir madenci kasabasından örnekler vererek aile içine, özel alana çekilme sürecinin izini sürüyor. Charlesworth (2000) İngiltere Yorkshire'da küçük bir kasabanın geçici işlere kayan emekçilerini inceleyerek işçi sınıfı kültürünün kendini unutturmasını ve yerel dayanışma kurumlarının çöküşünü betimliyor.

ATLAS OKYANUSU ÖTESİ YAKINSAMA HAYALETİ KOVULURKEN

Birinci Dünya metropolünün kötü şöhretli semtlerinde hayat koşullarının bozulmasına, bu koşulları iyileştirme fırsatlarının azalmasına gelince, herkesin zihninin derinlerinde bir soru saklıdır: Bu yeni tür marjinalliğin yükselişi Avrupanın yapısal olarak Birleşik Devletler modeline *yakınlaştığına* mı işaret ediyor (örneğin bkz. Cross 1992; Musterd 1994; Van Kempen ve Özüekren 1998). Böyle sade, iki seçenekli bir çerçeveye oturtulduğunda, bu soru analitik bakımdan kuvvetli bir yanıta pek meydan bırakmıyor. Çünkü kent marjinalliği düzenleri karmaşık, kaprisli yaratıklardır; ekonomiyi, devleti, mekânı, toplumu birbirine bağlayan kurumsal mekanizmalar ile algı kategorilerinin kusurlu bir şekilde eklemlenmesiyle oluşan toplululuklardan meydana gelir (maddesel, simgesel ilişkilerin tarihsel yumağı olarak algılanırlar), her yerde aynı şekilde evrimleşmezler, üstelik bunlarla ilgili ulusal kavramlar, yurttaşlık kurumları ülkeden ülkeye değişir. Dolayısıyla mantıklı, gözlemlere dayanan bir yanıt vermeden önce bu sorunun başka türlü ifade edilmesi gerekir. Buna uygun olarak, katıksızdan seyreltilmişe üç farklı anlam yüklenebilir.

1. Eğer yakınsamayla, Avrupa şehrinde dışlanma modellerinin bütünüyle "Amerikanlaşması", yani XX. yüzyılın başında sanayi şehirlerine girdiklerinden beri Afrika kökenli Amerikalılara dayatılan türde bir gettolaşma kastediliyorsa (yani itibarına kara çalınmış bir sınıfın ekonomik yapıdan atılması, toplumdan dışlanması işlevlerine hizmet eden, parçalı, koşut, sosyomekânsal bir oluşumun meydana getirilmesi), o halde yukarıdaki sorunun yanıtı açıkça olumsuzdur. İlk izlenimlere, siyasi önderlerin, gazetecilerin, medya yönelimli aydınların topluca arka çıkmasıyla beslenen yüzeysel açıklamalara karşın, kıta Avrupası metropolünün sosyal, mekânsal yapılarının geçirdiği değişiklik bir gettolaşma süreci başlatmamıştır. Bunu kitabın ikinci kısmında Paris Kızıl Kuşağı örneğiyle gösterdik: Avrupa şehrinin işçi sınıfı kasabalarının ya da mahallelerinin dönüşümü, yaftalanmış nüfusların zorla adacıklara sürülmesine dayanan, bu nüfusların gruba, mekâna özgü örgütler kurduğu, bu örgütlerin toplumdaki kurumsal altyapının taklidi olup yerini aldığı (her ne kadar yetersiz, eksik düzeyde kalsalar da), bu nüfusların ortak bir kimlik yaratmasına yol açıp tarih sahnesinde tek vücut olarak hareket etmesini mümkün kılan, sadece tek etnik sınıftan oluşmuş sosyomekânsal topluluklar doğurmamıştır.

Paris çeperi için gösterdiğimiz şey, Avrupadaki öbür şehirlerin

sanayisizleşmiş semtleri için de aynen geçerlidir: Ne Berlin'de Türk gettosu vardır, ne de Marsilya'da Arap gettosu; Amsterdam'da Surinamlıların gettosu, Liverpool'da Karayiblilerin gettosu bulunur. Bütün bu şehirlerde etnik yakınlıktan, ekonomik kısıtlamalardan ötürü kimi etnik gruplar belirli mahallelerde ya da iş alanlarında toplanır. Önyargılar, dış görünüşe ve aile kökenine dayanan ayrımcılık, göçmenleri (ya da göçmen olduğu varsayılan insanları) hedef alan şiddet eylemleri, Avrupanın büyük kent merkezlerinde hayatın gaddar, insanlık dışı gerçekleridir (Wrench ve Solomos 1993; Witte 1996; Pred 1997). Bir taraftan alt sınıflara mensup olup yüksek oranda işsizlik çekmeleri, öte yandan orta sınıflar ile yerleşik işçi sınıflarının müstakil evlere taşınmasını, toplu konutları terk etmesini kolaylaştıran devlet politikalarıyla birleşince (Bachmann ve LeGuennec 1996), bu ayrımcılık yabancı kökenli nüfusların kentsel sürgün bölgelerindeki yüksek oranlarını açıklar.

Fakat ayrımcılık ile ayrım, gettolaşma süreci ile karıştırılmamalıdır. Bunlar etno-ırksal tahakkümün üç biçimidir, her ne kadar matruşka bebekleri gibi iç içe geçmiş olsalar da, birbirlerinden ayrıdırlar, birbirlerine indirgenemezler; ayrımcılık ayrımı doğurur, ayrım da gettolaşma için olası bir çapa görevi görür; gettoyu topluma koşut bir kurumlar şebekesi içeren muhafaza kabı olarak düşünebiliriz (Wacquant 1997c). Avrupa'da sağda solda baş veren bu gibi göçmen yığınakları, belirli grupları belirli mekânlara hapsetmeyi öngören örgütlü bir dışlama sürecinin ürünü değildir; mütevazı ayrım oranları, gruplar arası evliliklerin artması, eğitim seviyesi ve sınıfsal konumu yükselen göçmenlerin başka mekânlara yayılması bunun göstergesidir (Huttman 1991; Tribalat 1995; Petsimeris 1998). Aslında, hem Fordist işçi sınıfının hem de bu sınıfın debelenip iflahı kesilen bölgelerinin kendi yapılarını sürdürme mekanizmaları olarak addedebileceğimiz sürgün mahallelerinin –bütün Avrupa kıtasında tomurcuk açmışlardır– belki de en önemli özellikleri *aşırı etnik heterojenlikleri,* sakinlerinin temel ihtiyaçlarını karşılama, günlük rutinleri yönlendirme konusundaki kurumsal beceriksizlikleri, birleşik bir kültürel kimlik yaratmaktaki başarısızlıklardır; başkalarından çok bu üç özellik bunları *anti-getto* olmaya yakınlaştırır (Wacquant 2005).

2. Eğer Avrupa Amerika yakınlaşmasıyla kastedilen, mekânların boşaltılmasıyla, kurumların terk edilmesiyle sonuçlanan, günümüz Kıta Avrupasında etkin olan *ekolojik bakımsızlığın, sosyal yoksunluğun, şiddetin kendisini pekiştiren döngüleri* ise, yanıt yine olumsuzdur. Bunun sebebi, kutuplaşmanın alt düğüm noktalarını meydana

getiren Avrupa sürgün bölgelerine devletin derinlemesine nüfuz etmiş olmasıdır; kimi güney İtalya şehirleri ile Britanya'daki bazı bölgeler buna istisnadır. 1970'ten sonra Amerikan metropolünün çehresini yeniden şekillendiren "niteliğe göre tasnif" yaklaşımı ve kamu hizmetlerinden "tasarruf etmek" üzere kent bölgelerinin kasten boşlanması politikası, Avrupa'nın siyasal bağlamında düşünülemez bile. Avrupa'da ulusal toprakların bürokratik yapı tarafından gözetilmesi incelikli ve kapsamlıdır (Häußermann 1998; Hall 2002: altıncı ve yedinci bölümler), ayrıca devlet marjinal sınıflara verilen asgari desteğin güvencesidir.[10]

Aynı zamanda, Avrupa devletlerinin iktisat, toplum ve kent politikalarının birleştiği noktada, kendi kendilerine biçtikleri sürgün bölgelerini yönetme becerilerinin cidden sınandığı su götürmez, ayrıca uzamsal yoğunlaşma ile uzun süreli işsizlik yaratan akımlar kuvvetini yitirmezse söz konusu beceri bu görev için şüphesiz eksik kalacaktır (Engbersen 1997). Fakat bu bir siyasi irade ve devlet stratejisi meselesidir, kıtalar arası yakınsamanın getirdiği zorunluluğa kazınmış, karşı konulamaz bir eğilim değildir.

3. Fakat Avrupa metropolünde *etno-ırksal bölünmelerin, gerilimlerin gittikçe göze batmasına* ışık tutmak için mütevazı bir şekilde "Amerikanlaşma" kavramına başvurulabilir. Böyle bir durumda yanıt nitelikli, koşullu bir evet olabilir, "Amerikanlaşma" kavramının içini boşaltmasa da ilk safhasına kadar seyrelten üç güçlü karşıtlık da göz önüne alınmalıdır. Birincisi, etnisitenin kentsel deneyimde anlam taşıması, etno-ırksal sınırlara göre gerçekleşen nesnel bir mekân ayrımı sürecinin iş başında olduğu ya da Eski Dünya toplumlarının, kamusal alanda seferber edilip tanınan etnik grup anlamında "azınlıkların" oluşumuna tanıklık ettiği anlamına gelmez (Musterd ve diğ. 1998). Aslında bunun gibi bir etnik grup yaratma süreci kent

[10] Yetmişli yıllarda Birleşik Devletler'de uygulanan türde, merkezî ve yerel refah devletlerinin eylemlerini kırılgan sosyal sınıflara verilen hizmetlerin yok olması pahasına şehirlerin ekonomik cazibesini iyileştirmeyi hedef alarak kökten değiştirmesi, Avrupa Kıtasında siyaseten geçerli değildir. Ekonomisinin, sosyal politikalarının, ceza hukukunun temel unsurlarını Atlas okyanusunun karşı kıyısından ithal ederek kendisini Birleşik Devletler çizgisine getiren Büyük Britanya dışında, kent politikalarının yakınsamasının "hastalık alâmetleri" "Avrupa şehirlerine uyacak gibi görünmez, çünkü bunlar halklarını ekonomik rekabetin şiddetinden koruma kaygısı içindedir, refah devletiyle bağlantılı desteği mümkün olduğunca sürdürmek isterler, özellikle de ulusal seviyede. Bu bağlamda, şehirler sık sık devletle dirsek teması içinde çalışır, devlete karşı durmaz" (Le Galès 1996: 563).

dinamiklerini değil, siyaset alanında iç mücadeleleri gerektirir: "Azınlıkları" salgılayan mahalleler değil, hem resmi isimlendirmeler ve etkin sınıflandırmalar yoluyla devlet hem de maddi, simgesel çıkarları uyarınca devletin eylemlerini biçimlendirmek için bürokrasi alanında çarpışan güçlerdir (Nagel 1986; Bourdieu [1993] 1994; Weiß 2001).[11]

İkincisi, etno-ırksal çatışmalar Avrupa şehrinde yeni değildir: XX. yüzyıl boyunca şu işlevlerle bir görünüp bir kaybolmuşlardır: (i) Merkezî devlet ile bölgesel kültürler arasında mücadele, örneğin günümüzde Belçika'da Felemenkler ile Valonlar arasında derin ayrımlar bulunur, Fransa'da Korsika sorunu iltihaplanmaktadır, İspanya'da Katalanlar özerkliklerini genişletmek için baskı yapmaktadır; (ii) piyasa güçleri ile devlet politikalarının kanalize ettiği iç ve dış göç akımları; (iii) sosyal ve ekonomik yapıların hızlıca yenilendiği dönemlerde sınıflar arası hareketler (Noiriel 1992; MacDonald 1993).[12] Bu durum böyle bir örüntüde sırf "Amerikan" olan bir parçanın olmadığını göstermektedir.

Son olarak, ABD senaryosunun aksine, Eski Dünya metropolünde etnik ya da ırksal bir renge sahip bölünmeleri, gerilimleri körükleyen genelde (postkolonyal) göçmenlerle yerlileri (Avrupa soyundan) ayıran uçurumun genişlemesi değil, toplumsal alanda ve fiziki mekânda gittikçe artan *yakınlıklarıdır.* Etno-ulusal dışlama, yerli işçi sınıfı ailelerinin hem bireysel hem de toplu olarak sosyal hiyerarşide aşağıya doğru hareketlerin verdikleri yerelci bir tepkidir; üstelik postkolonyal kökenli rakip nüfusların bu dönemde gelmesiyle tahammüllerini iyice kaybetmişlerdir; yoksa Kıta Avrupasının kolektif oluşumu sürecinde tarihi bir çatlama yaratacak ırkçı bir sicile doğru ideolojik kaymanın dışa vurumu değildir bu. "Irkın küreselleşmesi" hakkındaki kapsamlı, geçici beyanlara karşın (Winant 1994: sekizinci bölüm) Kıta Avrupasının bütününün günlük yaşantısında, Avrupa kamu söyleminde etnisetinin görünürlüğünün, ağırlığının artması kimlik siyasetinden çok "şoven" sınıf siyasetiyle ilgilidir; ayrıca neşeyle verilen bu beyanlar ırksal bölünmeyle ilgili ABD söyleminin gezegene

[11] Bu seviyede Avrupa'nın bütün olarak genel bir tepkisinden bahsedilemez, çünkü Avrupa Birliği ülkeleri, ister ulusal, bölgesel, dilsel olsun isterse de sömürge geçmişine ait olsun köken farklarına, kültürel farklılıklara yaptıkları hukuksal, siyasal muamele bakımından ciddi farklılıklar gösterirler.

[12] Fransız kimliğinin yaratılmasında etnobölgesel dinamiklerin etno-ırksal dinamiklerle örtüşmesi Lawrence ve diğerlerinin (2001) iki Dünya Savaşı arası dönemde Moselle, Flanders, Alpes bölgelerinin deniz hukukları üzerine karşılaştırmalı vaka incelemesinde düzgün bir şekilde gösterilmiştir.

yayılmasını, bu ayrımın evrensel olarak sosyal ve zihinsel yapıların nesnelliğinde açığa çıkmasıyla bir tutar (Patterson 1977).

İLERİ MARJİNALLİKLE BAŞA ÇIKMAK: CEZAİ DEVLETE DÖNÜŞ

Sadece yıkıcı sosyal etkilerini, olumsuz siyasi yankılarını kısıtlamak için bile olsa, kent paryasının yeni ortaya çıkan biçimleriyle başa çıkma çabalarında ulus devletler üç ayaklı bir siyasi tercihle yüzleşir. Bu seçeneklerden hangisinin Avrupa Birliği üyeleri tarafından izlenen baskın yol olduğu, dönüşecekleri uluslarüstü toplum türünü büyük oranda belirler.

Hareketsiz bir orta yolu temsil eden ilk seçenek *refah devletinin mevcut programlarını derlemeyi ve hayata geçirmeyi* içerir; bu programlar marjinalleşmiş nüfusları desteklemeyi, yeniden teçhizatlandırmayı hedefler. Örneğin *SAMU social* (hastanelerin acil servis ekipleri uyarınca modellenmiş, sokaktaki yoksulları hedef alan Fransa'nın "kriz sosyal hizmetleri" ekipleri) gibi acil durum programları desteklenerek sağlık sigortasının kapsamı genişletilebilir, eğitim ve istihdam için sıçrama tahtası işlevi gören yardım programları "etkinleştirilebilir" ya da kamudan yardım alan kişilerin belirli bir dönem için hem çalışmasına hem de yardım almaya devam etmesine izin verilebilir ("yoksulluk tuzaklarını" kapatmak için); kâr amacı gütmeyen sektörleri seferber etmekten bahsetmeye gerek bile yok. Bu kadarıyla işin bitmediği ya da ileri marjinalliğin günümüzde doğurduğu sorunların o kadar ivedi olmadığı açıktır; ayrıca bu sorunların şehrin mülksüzleştirilmiş tabyalarında toplanmasını tersine çevirmeseler de engelleyeceklerdir. Kentlerin aşağıdan kutuplaşmasının yol açtığı mükerrer hasarlara karşı verilen bu parçalı, kısa-vadeli tepkiler, berrak bir felsefeden yoksundur ve gittikçe daha büyük oranda ulusaltı bir seviyede (idari bölge, belediye ya da mahalle seviyesinde) iş görmektedir; kâr gütmeyen sektörlerle kısmi taşeron sözleşmesi yapmıştır; dolayısıyla bu hasarların yaygınlaşmasına katkıda bulunabilir, böylece devlette bürokrasi karmaşasını, verimsizliği artırabilirler; bu da uzun vadede yoksulluğa yapılan sosyal müdahalenin meşruluğunu baltalayabilir.

Gerileyici ve baskıcı bir çözüm olan ikinci çözüm, yoksulları içinde hapsedildikleri hem tecrit edilmiş ve yaftalanmış mahallelerde hem de mazgal işlevi gören hapishanelerde, cezaevlerinde *cezai önlemlerle tutarak yoksulluğu suç haline getirmektir.* Altmışlı yılların getto ayaklanmalarından sonra, ayrıca bu olayları takip eden yirmi

yıl içinde sosyal güvensizleşmenin genelleşmesine tepki olarak Birleşik Devletler'in izlediği yol bu olmuştur (Tonry 1995, Wacquant 2004/2008). Amerikan hapishane sektörünün hayret verici genişlemesinin, işsizlik ile geçici işlerin artmasıyla, zorunlu istihdam sistemine dönüştürülmeden önce sosyal yardım sisteminin hızlı çöküşüyle, siyahların gettoyu terketmesi, gettonun sanayisizleşmesi, gettoyu kendi başına bırakan kent politikalarının ortak baskısı sonucunda gettonun kendi içine çökmesiyle aynı zamanda başlaması rastlantı değildir; yirmi beş sene içinde demir parmaklıklar ardındaki nüfus dörde katlanmış, ıslah şubeleri ülkede üçüncü büyük işveren konumuna yükselmişti, oysa suç oranları bu dönemde ana hatlarıyla sabit kalmış zamanla da keskin bir düşüş yaşamıştı. Aslında, Birleşik Devletler'de sosyal devletin körelmesi, cezai devletin de palazlanması birbirleriyle bağlantılı, birbirlerini tamamlayıcı dönüşümlerdir, yeni bir sefalet düzeninin kurumsallaşmasında pay sahibidirler. Bu düzenin işlevi alt sınıfların yurttaşlığının bir normu olarak bireyselleşmiş ücretli emek anlayışını dayatmak, böylece ırk denetiminin mekanizması olarak işlev gören gettonun yerini almaktır.

Toplumsal kutuplaşma sorununun bu "çözümünü" kucaklama hevesiyle, bu çözümü uyguladığı ölçekle Birleşik Devletler gerçekten istisnai bir ülke olsa da,[13] geçici işlerin yayılması, sosyal devletin küçülmesi sonucunda doğan sosyal güvensizlik ortamının etkilerine ket vurmak için polise, hukuk kurumlarına, hapishanelere başvurmanın cazibesine bütün Avrupa ülkeleri kapılmıştır. Kıtada cezaların evriminin derinlere kök salmış dört özelliğini belirterek bu durumu görebiliriz:

1. Son yirmi yılda Avrupa Birliği ülkelerinin çoğunda hapsetme oranlarının olağanüstü yükselişi:[14] 1983-2000 arasında 100.000 kişi için bu oran Fransa'da yetmişten doksan beşe, İtalya'da yetmiş üçten doksan üçe, İngiltere'de seksen yediden yüz yirmi dörde, Hollanda'da yirmi sekizden doksana, İspanya'da otuz yediden yüz on dörde fırlamıştır.
2. Mahpus nüfusu içinde kökeni Avrupa dışından olanların, derisi

[13] 2000 yılında 100.000 kişi başına 710 mahkümla Birleşik Devletler dünya hapsetme şampiyonu olmuştur. AB ülkeleriyle kıyaslayınca beş ila on iki kat fazla insanı hapse tıkmaktadır (AB'nin on beş üyeli olduğu dönemde), oysa AB'de suç seviyeleri (cinayet hariç) Birleşik Devletler'in suç seviyesine yakındır.

[14] Bu istatistikler Strasbourg'da Avrupa Konseyi tarafından yayımlanan *Statistique pénale annuelle de Conseil de l'Europe*'un [Avrupa konseyi ceza istatistikleri yıllığı] ilgili yıllarına ait baskılarından alınmıştır.

renklilerin, ayrıca uyuşturucu satıcılarının, kullanıcılarının, evsizlerin, zekâ özürlülerin, emek piyasasından dışlanmış ötekilerin büyük bir yüzde oluşturması. Dolayısıyla 1997 yılında kilit altında tutulan nüfusun Almanya'da, Belçika'da, Hollanda'da üçte birinden fazlasını, Fransa'da, İtalya'da, Avusturya'da yaklaşık dörtte birini yabancılar meydana getiriyordu (oysa bu insanlar söz konusu ülkelerin nüfuslarının ancak yüzde iki ila sekizini oluşturuyordu).

3. Gözetim kurumlarının haddinden fazla kalabalıklaşması yüzünden hapsetmenin işlevi istenmeyen sınıfları depolamaya indirgenmiştir. 1997 yılında, Fransa'da, Belçika'da hapishanelerin üçte birinden fazlası, İtalya'da, İspanya'da yarısı "kritik kalabalık" seviyesine ulaşmıştı (mahpus sayısının hapishane kapasitesini yüzde yirmi aşması). Cezaevi tesislerinin tıkanıklığı özel alanların, yaşam alanının daralması, sıhhi koşulların bozulması, tıbbi bakımın yetersizleşmesi, şiddetin, intiharların artması, kişiyi topluma kazandırmaya yönelik eğitim programları ve uygulamalar için para bulunamayışı anlamına gelir.
4. Cezai politikaların genelde sertleşmesi, rehabilitasyon pahasına kişinin toplumdan uzaklaştırılmasına dönmüştür; buna "düşük tercih edilirlik" ilkesi zımnen kılavuzluk etmiştir,[15] her ne kadar bu uygulamalar serbest bırakılanların yeniden suç işlemesini azaltma çabalarını büyük oranda yerle bir etse bile.

Kamunun kent huzursuzlukları üzerine söylemindeki son değişimlerle, yoksulluğa ve sosyal hiyerarşide aşağı düşen sınıflara cezai yaptırımlar uygulamasından bahsetmeye başlaması benzer bir değişikliği açığa vurur, oysa bunlar devletin sosyal, ekonomik becerilerinin kötürümleştirilmesi sonucu meydana çıkmıştır. Dolayısıyla toplumsal cephede Avrupanın "aşağıdan" yakınlaşması emek piyasasının devlet denetiminden daha da çıkmasını, toplu güvenlik ağının iyice küçülmesini gerektireceğinden, hapishane sektörü enflasyonunun bütün Kıtayı içine alan yeni bir infilakını besleyen cezai cephenin, "yukarıda" uyum sağlamasının kaçınılmaz olacağı tahmin edilebilir.

Yoksul, zararlı nüfusların kitlesel olarak kapatılmasının devasa sosyal, mali bedellerine rağmen, İskandinav ülkeleri gibi en hoşgörülü, en eşitlikçi ülkelerde bile, kentlerde yükselen düşkünlüğe karşı

[15] Suç ceza dünyasına uygulanan Benthamcı "düşük tercih edilirlik" ölçütü (ilk olarak 1796 yılında ifade edilmiştir, 1840 yılında İrlanda'daki kıtlık sırasında sosyal yardım talep eden bireyler için uygulamaya konmuştur), en gözde mahpusun durumunun en gözden düşmüş "özgür" işçinin durumundan daha az arzulanır halde olmasını şart koşar, böylece ücretliler, hapse tıkılmalarını sağlayarak durumlarını iyileştirmek için suç işlemeye teşvik edilmemiş olur.

insanları hapsetmek baştan çıkarıcı bir saptırmaca, ayartıcı bir geçici önlemdir (Christie 1998). Fakat sefaletin bütünüyle hapsedilmesinin önünde duran, sosyal-demokrat ya da Hristiyan-demokrat Avrupa devletlerinin yapısında, ayrıca halklarının yurttaşlık değerlerinde gömülü bulunan siyasal, kültürel güçlü engellerin yanı sıra, cezai dışlama süreci yeni marjinalliğin köklerine dokunmaz. Demek ki bu süreç uzun vadeli uygulamada başarısız olacak, sonuçta kentlerin aşağıdan kutuplaşmasına karşı üçüncü bir ilerici tepkiye işaret edecektir: *Sosyal devletin kapsamlı bir şekilde yeniden yapılandırılması*, böylece sosyal devlet kendi yapısını, politikalarını belirlerken yeni ekonomik koşullara, aile yapısının dönüşümüne, cinsiyet ilişkilerinin yeni haline, ortak hayata katılmaya yönelik yeni toplumsal isteklere uyumlu davranmaya özen gösterecektir (Esping-Andersen 2002).

Geçim derdiyle çalışmayı birbirinden ayıracak olan "yurttaşlık maaşının" (ya da hiçbir kısıtlama olmadan herkese verilen temel gelir), ömür boyu bedava öğrenim ile meslek eğitiminin, barınma, sağlık, ulaşım gibi temel kamu hizmetleri için herkese erişim güvencesinin kurumsallaştırılması gibi köktenci yenilikler, sosyal haklar kümesinin genişletilmesi, ücretli işgücünün hizipleşmesinin zararlı etkilerine gem vurulması adına gereklidir (Van Parijs 1995; Standing 2004). Sonuçta, bu üçüncü seçenek ileri marjinalliğin yeni bin yılın eşiğinden geçerken demokratik toplumların önüne çıkardığı tarihsel meydan okumaya karşı geçerli tek tepkidir.

POSTSCRIPTUM: KENT ANALİZİNDE KURAM, TARİH VE SİYASET

Bu kitap Birleşik Devletler'de Batı Avrupa'da karşılaştırmalı kent marjinalliği sosyolojisi alanındaki araştırmaların on yılının (1987-1997) değerlendirmesini yapıyor. Yaşadığım üç sarsıntıdan ötürü ortaya çıkmıştır. İlki, sosyoloji doktorası yapmak üzere geldiğim Chicago Üniversitesi kampüsünün kıyısında 61. Cadde'deki dairemin penceresi altında uzanan siyah getto neredeyse ay yüzeyine benzeyen izleri keşfettiğim an yaşadığım hem duygusal hem de zihinsel şoktu (niyetim Yeni Kaledonya'da sömürge sisteminin kuruluş ve çözülüş düzeneğini tespit etmekti, önceki iki yılımı orada geçirmiştim). Amerika'nın başına bela olan sosyoırksal fay hattının sınırında oturuyordum, (yoksul) siyahlar ile (zengin) beyazların metropoldeki sınıf, ırk, mekâna dair Gordiyon düğümünü hergün çözmeye ya da yadsımaya giriştikleri tatbiki teknikleri ilk elden öğrenmiştim, dolayısıyla hergün kafamı kurcalayacak kadar tuhaf bir kent bölgesini çalışma konusu olarak seçmemek benim için imkânsızdı.

İkinci sarsıntı, William Julius Wilson'la karşılaşmamdır: Bu sıra dışı akademisyenin siyah Amerikan gettosu ile sakinleri için duyduğu önüne geçilemez *passio sciendi* [bilim tutkusu] karşısında heyecanlanmamak da çok zordu; böylece Chicago Güney Yakası gettosunun güncel dönüşümünün analizinde işbirliği yapma davetinin üzerine atladım, Güney Yakası gettosu da benim manevi bahçem ve inceleme saham oldu.[1] Üçüncü sarsıntı, Fransa ile komşu ülkelerde "göçmen gettolarının" birdenbire çoğalmasına, "entegrasyon" krizi denen şeye, Avrupa şehrinin sözüm ona "Amerikanlaşmasına" yönelik panik söy-

[1] Wilson'un yaklaşımından ve vardığı sonuçlardan ayrılsam da, analizlerimi ona borçluyum. *On Certainty* [Türkçe baskısı için bkz. *Kesinlik Üstüne. Kültür ve Değer*, çev. Doğan Şahiner, Metis, 2009] adlı kitabında Ludwig Wittgenstein, "sorduğumuz sorular ve şüphelerimiz şuna dayanır: bu soruların, bu kuşkuların etrafında döndüğü dayanak noktası gibi, kimi önermeler şüpheden çıkarılmıştır". Wilson'un *œuvre*'ü [tüm eserleri] özellikle de şaheser kitabı *The Declining Significance of Race* (Wilson 1980), Birleşik Devletler'de ırk bölünmesinin, sınıf eşitsizliğinin birleştiği noktada yapılan bütün araştırmaların etrafında döndüğü dayanak noktalarını sağlamıştır.

leminin patlaması ve yayılmasıydı. Doksanların başından itibaren yerli yersiz siyah Amerikan gettosuna, bilhassa da Chicago'ya atıfta bulunarak dinmek bilmeden yükselen bu söylem benden çifte yanıt bekliyordu. Ayrıca bu söylem, ABD'de yoksulluk, ekonomi, devlet üzerine yürütülen tartışmalarda yapılan analiz gaflarını, siyaset hatalarını tekrarlamak, hatta abartmak gibi gelmişti bana. Fordist-Keynesçi toplumsal sözleşmenin yırtılıp atılmasından sonra Atlas okyanusunun iki yakasındaki gelişmiş toplumlarda oluşan yeni kent emekçilerinin istikrarsızlaştırılmış, yaftalanmış katmanlarının türlü türlü toplumsal konumlarının, stratejilerinin, deneyimlerinin karşılaştırmalı sosyolojisi yavaş yavaş kendisini bana hem bilimsel hem medeni bir görev olarak dayattı.

Aslen Güney Amerikalı meslektaşlarımın (Arjantin'de, Brezilya'da) iradesiyle hazırlanmış bir makaleler derlemesinin gözden geçirilmiş, genişletilmiş bir versiyonu niteliğindeki mevcut metin 1989-1997 arasında ortaya konmuş tahlilleri derinleştiriyor, netleştiriyor, onlara incelik kazandırıyor, fakat iki sebepten ötürü anlamlarını ya da tınılarını temelden değiştirmiyor.[2] İlki yöntem meselesidir: Madem ampirik temele dayanacak, öyleyse her sosyoloji analizinde illa ki *tarihler ve koşullar* belirtilir. Bu kitaptaki analiz XX. yüzyılın son on yıllık diliminin başlangıcında, kötüleşen ABD gettosu ile Fransız işçi sınıfı banliyölerini ele alıyor. Bu sürgün mahallelerinin *tarihsel bütünler* olduğunun altını çiziyor; durağan tipolojilerde yapay olarak dondurulmamaları gerektiğini belirtiyor; piyasa, devlet, sınıf ve etnisite etkenlerinin kesişim kümesinin dışında kendi kendini sürdürebilir yapılar olarak muamele edilmemesini söylüyor; çünkü aslında bu etkenler kendilerini fiziki uzamın üzerine yazdırarak bu mahalleleri sürekli dokumaktadır. Söz konusu analiz, kent marjinalliğinin envanterini, bu marjinalliğe biçim veren güçlerin bilançosunu ortaya koymaktadır; böylece günümüzün tarihsel sosyolojisine katkıda bulunur, ayrıca o zamandan bu yana gözlemlenmiş ya da varsayılan evrimlerin şifresini kırmak için kavramsal ve ampirik bir temel meydana getirir; örneğin Amerika'da devletin büyük toplu konut projelerini yok ederek hipergettonun fiziki merkezini parçalamaya yönelik çabası, Fransa'da uzamsal eşitsizliğe, etnik ayrımcılığa kamusal alanda gösterilen ilgideki artış, söz konusu evrimin parçalarıdır.

[2] Her bölümün bütünlüğünü, özerkliğini bir taraftan muhafaza ederken bir taraftan da tekrarları asgariye indirme çabası gösterilmiştir; böylece okuyucu bölümleri ister tek tek isterse de kendisine en uygun gelen sırada okuyabilir.

Daha çok "haberimsi" bir resim (bilhassa Kasım 2005 isyanlarına doğrudan tepki veren) sunulmadığına teessüf edecek okuyucular için, araştırma hızının medya yorumlarının ya da halk eylemlerinin hızıyla aynı olmadığını anımsatmalıyım, ayrıca sosyalbilimin görevi güncel hadiseler dalgasında sörf yapmak değil, bu hadiseleri üreten dayanıklı ve görünmez mekanizmaları gün ışığına çıkarmaktır. Habercilik ile siyasetin durmadan artan söylensel süratı haddinden yakın müşterek etkileşimlerinde kök salmıştır; toplumsal gerçeklerden karşılıklı kopuklukları bu kadar hızlanmalarını kolaylaştırır; ayrıca kent pratiklerinin ve temsillerinin sürekli dalgalandığı, kendilerini yenilediği yanılgısını oluşturmaya meyillidir. Doğrusu, belirli bir dönemde topluma, şehre ya da mahalleye özgü toplumsal ve zihinsel yapılar, şu ya da bu hadisenin patlamasının ardından birkaç ayda ya da yılda ortaya çıkacak, değişecek, ortadan kaybolacak kadar kısa süreli sızıntılar değildir; bu hadise ne kadar olağanüstü olursa olsun, hatta şimdiye bakan, konjonktüre uyan habercilik merceği tarafından *fait de société* ya da resmi "toplumsal soruna" dönüştürülse de fark etmez. Aslında günümüz kent yoksulluğunun en çarpıcı özelliği, bunu egzotikleştiren bakış açısının inatçılığı,[3] kent yoksulluğuna sırf uzaktan kuş bakışıyla göz atıldığı için bunu anlaşılamaz, benzersiz olarak addedilen tamamen yeni uzun soluklu akımlar, döngüsel olaylar ya da fazlasıyla banal olgular olarak bildirme temayülünün dayanıklılığıdır (son zamanlarda Fransız basınını işgal eden, işçi sınıfı banliyöleri gençlerinin "aşırı şiddetine" dair haberler de bir bu kadar boş bir bu kadar korkunçtur).

Bu kitabın dayandığı metni büyük oranda gözden geçirmek ama içeriğini pek değiştirmemek fikrini destekleyen ikinci sebep, bu araştırma programının bitiminden bu yana geçen on yıl içinde kitabın *ana bulgularının büyük oranda teyit edilmiş olması, yeni marjinallik düzeniyle doruğa çıkan analitik planın doğrulanmış olmasıdır.* Toplu şiddetin kalıcı dönüşüyle başlayalım: Seksenlerin ikinci yarısında hem amaç hem içerik bağlamında "karma isyanlar" olarak Fransa'yı

[3] Kasım 2005 isyan dalgasına tepki olarak Fransız siyaset seçkinlerinin ve aydınların arasında doğrudan sömürge çağından piyasaya çıkarılan ifade, eylem biçimlerinin hayret verici dirilişi bunun ispatıdır. Örneğin, Cezayir Savaşı'ndan kalma bir yasayı mezarından çıkarıp isyancı banliyö gençliğini fiilen asi "yerlilere" dönüştüren bir acil durum ilan edilmesi, Fransız Akademisi üyelerinden bir Kabine bakanının Afrika'daki çok eşliliği hastalıkların kaynağı olarak niteleyen ırkçı sayıklamaları, bir mecmua filozofunun Fransa'nın "siyahları ve Araplarının" Batıya duyduğu nefretle beslenen "etnik ve din" temelli "cumhuriyet karşıtı katliamdan" bahseden iğrenç gevelemeleri.

sarsan şehir çeperlerindeki toplu konut olaylarını gördükten sonra 1993 yılında konulan teşhis, 2005 Kasımında ülkenin kent çeperlerini kaplayan huzursuzluk dalgasıyla tasdik edilmiştir. Aynı sebepler (proletersizleştirme, sürgün, yaftalama) aynı etkileri üretmişti, fakat üç kuvvetlendirici etkenden ötürü daha geniş bir coğrafyada, daha hızlı bir tempoyla: Son on beş yılda ihmal edilmiş kent bölgelerinde iş istikrarsızlığının derinleşmesi, sosyal güvenliğin azalması; 1997'de Jospin hükümeti döneminde Jean-Pierre Chevènement tarafından başlatılan, ardından Raffarin ve Galouzeau de Villepin hükümetleri döneminde Nicolas Sarkozy tarafından pekiştirilen, yoksul mahalleleri polisin çember altına almasını öngören devlet politikası; mahrumiyet semtlerinde yaşayan sakinlerin talepleri ve toplumsal gerçeklik konularında devletin karar mercilerinin müthiş körlüğü ve üst tabaka siyaset adamlarının daimi içe kapanıklığı, güven kaybına uğramış hükümet katında vuku bulan, 2007 seçim yarışı için kendisini geçerli bir aday konumuna yerleştirmeyi çaresizce isteyen Başbakan ile maço eylem adamı imajını cilalamayı kafaya takmış bir İçişleri Bakanı arasındaki vahşi rekabet yüzünden aşırıya varmıştır.[4]

Devam edelim. Yurttaşlık Hakları Hareketinden sonra gettonun ekonomisinden devletin elini çektiğini fakat siyaseten burnunu haddinden fazla soktuğunu söyleyen tez, 1996 sosyal reformu denilen uygulamayla "sınıfaltı" sorunsalının aniden ortadan kaybolması ve çok sayıda toplu konutun yıkılması aracılığıyla uygulanan yoksulluğu "seyreltme" politikası sayesinde yoksul mahallelerin olağanüstü fiziki onarımının beklenmedik birleşmesiyle de doğrulanmıştır (O'Connor 2000; Galster ve Zober 1997; Crump 2002). Bu kesişen düşünsel ve ekolojik değişimler, ırksallaşmış kent çekirdeğinin yenilenmesi ile Birleşik Devletler'de bununla birlikte gelişen araştırma gündeminin ne ölçüde devlet eylemlerinin ve buyruklarının ürünü olduğunu berrak bir şekilde göstermektedir. Bu değişimler, metropolde sınıf, etnisite, marjinalliğin karşılaştırmalı sosyolojisinin zaman kaybetmeden *kendi modellerini tekrar siyasallaştırmak* zorunda olduğunu belirten görüşümü güçlendirir. Burada kastedilen, naif bir şekilde, akademik çalışmaya partizan siyasal hükümler aşılamak değil, bu üçlüyü analitik merkeze yerleştirirken devletin çok yönlü

[4] Bu kitapta ortaya konan analiz iskeletini hayata geçiren Kasım 2005 olaylarının kapsamlı bir teşhisi için bkz. Loïc Wacquant, "Burn Baby Burn, French Style? Roots of the Riots in the French City" (basım aşamasında, sözlü olarak şu adreste mevcuttur: http://sociology.berkeley.edu/faculty/wacquant/).

rollerini göz önünde tutmaktır.[5] Böyle bir yaklaşım, ekolojik "mahalle etkileri" konusuna güçlü bir ampirik eleştiri ve kuramsal alternatif getirir; çünkü bu konu kent eşitsizliği meselesi hakkında apolitize, dolayısıyla yanlış bir görüş iletir. Buna göre uzamsal süreçlerin kerameti kendinden menkuldur, kendi kendilerine ortaya çıkarlar ya da açıklanmadan bir kenarda bırakılırlar; oysa bu süreçler devletin bu mahallerde temel hayat koşullarını ve stratejilerini eşitleme konusunda ne derece çabaladığına ya da ne derece başarısız olduğuna bağlı olarak gelişirler. Sürgün mahallelerinde "bağlam etkileri", "toplumsal sermaye" üzerine yapılan çalışmaların, doksanların ortasından sonra Birleşik Devletler'de aydınların ana üretim sahası olması, birkaç senelik demlenme süresinden sonra Batı Avrupa'nın aynı hale gelmesi tesadüf değildir (Sampson ve diğ. 2002; Marpsat 1999; Friedrichs ve diğ. 2003; Brännström 2004), yani devlet ekonomiyi düzenlemeye, toplumu korumaya yönelik geleneksel görevlerinden vazgeçince akademisyenlerin kamusal tedbir politikalarının eşitsiz biçimde geri çekilmesinin yarattığı farkları uzama (yanlışlıkla) atfetmiş olabileceği koşullar doğmuştur.

Aynı zamanda son on yıl, Avrupa'nın işçi sınıfı bölgelerinin çözülmesinin Amerikan tarzı gettoların billurlaşmasına yol açmayacağını, bunun yerine *anti-gettolara* daha yakın olan çeşitli ve bağımlı birimler ortaya çıkaracağını da göstermiştir. Fransa'da (Almanya'da, İtalya'da, Belçika'da, Hollanda'da vesaire) sürgün mahallelerinde düşükten ortalamaya uzanan seviyede bir ayrım vardır; ayrıca nüfus tutarlılığı ve kültürel birlik mevcut değildir, bunlara özgü örgütlerin yol gösterme, şekillendirme becerisi çok zayıftır, bu sebeple de toplumun geneliyle kurumsal bir koşutluk göstermezler. Kamusal alanda tanınmak için gürültü koparan homojen etnik "toplulukların" kuluçkada olduğu bir yer değildir. Bunun aksine, sakinlerinin talepleri esasen toplumsal niteliklidir; bu taleplerin farklılık ya da "çeşitlilikle" (düşünsel alanın dünyevi kesimlerindeki en yeni teknik kelime) alakası yoktur; polis muamelesine, okul sistemine, konutlara, sağlık hizmetlerine ve her şeyden çok iş imkânlarına erişimde eşitlikle ilgisi vardır. Bu talepler yurttaşlık dünyasına aittir, etnisite dünyasına değil (ulus, dil, mezhep

[5] Tekrar siyasallaştırmak diyorum çünkü ekonomik gerilemeye sanayi sonrası şehirlerin verdiği tepkileri ele alan çalışmalar en yüksek mevkiyi devletin esas, düzenleyici rollerine verdi, böylece "devlet gücünü elinde tutup kullananların, şehirlerin kaderlerinin büyük oranda özel ekonomi alanında belirlenmesine izin verebileceğini, fakat bunun ağır bir zorunluluk değil bir kamusal tercih meselesi olduğunu" gösterdiler (Gurr ve King 1987: 4).

temelinde tanımlanmış olsalar bile).

Kent marjinalliğinin ABD örüntüleri ile Fransız kent çeperinde postkolonyal göçmenlerin güzergâhı, daha genelde de Avrupa metropolü arasında koşutluklar bulmaya kararlı olanlar, Kıta Avrupasının "görünür azınlıklarıyla" Afrika kökenli Amerikalıları değil, günümüz Meksika kökenli Amerikalıları ya da geçmişte Eski Dünyadan Amerikaya gelmiş göç dalgalarını karşılaştırırsa daha fazla ampirik çekiş gücü, ayrıca daha kuvvetli bir kuramsal manivela elde edecektir.[6] Fransa'nın Mağrip Afrika'sına sömürgeci niyetlerle girmesi sonucu Kuzey Afrikalı işçilerle ailelerinin Akdenizi aşıp kendilerini Fransa'ya ulaştıran yolcuğa benzer şekilde Meksikalı işçi sınıfı ile kırsal kesiminin Birleşik Devletler'e göçünü, ülkelerinde Amerika'nın kurduğu ekonomik, siyasal egemenlik tetiklemiştir. Birleşik Devletler bu göçü hem desteklemiş hem de dönem dönem alenen kınamıştır; devletin örgütlediği bu göçle birlikte gelen kaçak yabancıların sebep olduğu "yükten" yakınılır, tıpkı Fransız devletinin kendi Mağribi nüfuslarından şikayet etmesi gibi. Meksikalılar, Meksika kökenli Amerikalılar ABD toplumunda yaygın, olumsuz önyargıların hedefidir; genelde okullarda yaftalanırlar, emek piyasasında ayrımcılığa maruz kalırlar, bir ölçüye kadar da belirli ikamet alanlarında yoğunlaşırlar. Fakat asla Afrika kökenli Amerikalıların maruz kaldığı tarzda gettolaştırılmamışlardır (Massey ve Denton 1993; Moore ve Pinderhughes 1993). Köleleştirilmenin silinmez lekesini taşımadıkları için, asla dışlayıcı bir mekâna hapsedilmemiş, onları beyaz toplumdan sonsuza kadar ayrı tutmak için tasarlanmış beyazlarınkine koşut kurumlara mahkûm edilmemişlerdir. Sonuç olarak, etnik mahallelerin bileşimi çeşitlilik gösterir, sınırları geçirgendir, ayrıca toplumun geneline karışmak için bir sıçrama tahtası işlevi görürler. Meksika kökenli Amerikalılar için sınıf yapısında yükselmek Anglo Amerikalılar için olduğundan daha zordur; fakat mekân değiştirmeleri, kültürel yapı tarafından özümsenmeleri, karma evlilikler yapmaları mümkündür; bu özellikleri onların Kuzey Afrika kökenli Fransız vatandaşlarına yakından benzemesinin sebebidir –söz konusu Fransız vatandaşları ulusal teşekküle parçalı ve çelişkili bir şekilde dahil olmalarıyla benzer bir yol

[6] Yeni başlayanlar için Meksika kökenli Amerikalılarla karşılaştırma hakkında bkz. Portes ve Bach (1985). Göçün yapısal belirleyicileri, entegrasyonun tarihsel seyri hakkında bkz. Pitti (2003). Marjinalliği en aşağı seviyede idare etmenin alt sınıf stratejileri hakkında bkz. Dohan (2003). Bu stratejilerin ulus çapındaki dağılımı hakkında bkz. Alba (2005).

izlerler (Santelli 2001).

Keza, ABD metropolünün ırklara göre katmanlaşmış merkezi ile ilk kuruluşundan itibaren (1993 yılında) Avrupa şehrinin dış kuşaklarının toplumsal ve uzamsal yapılarının evrimi, kitabın üçüncü kısmında ortaya konan "ileri marjinalliğin" kavramsal şemasını bana kalırsa geçerli kılmıştır. Ayrıca bu, sanayi çağından miras kalmış ücretli işler ile geçimi sağlamak arasındaki göbek bağını kesmeye muktedir sosyal devletin ileri dönük (yeniden) inşası ile sefaletin cezalandırılması arasında duran bu yeni yoksulluk düzeninin sağlamlaşmasıyla ortaya çıkan siyaset seçeneğini de bilemiştir. Bütün gelişmiş toplumlarda şirketlerin kârlarındaki göz kamaştırıcı artışla ücretli emeğin parçalara ayrılması kol kola gerçekleşmektedir. 2006 baharında CAC 40 listesine (Fransa'nın menkul değerler endeksi) girmiş şirketlere yığılan yardımlar o güne kadarki bütün rekorları alt üst ederken (yılda 87 milyar dolarla), yasal asgari ücret kazananlar ile RMI (*Revenu minimum d'insertion,* istihdam ile sosyal yardım çatlaklarından aşağı düşenlere verilen ulusal asgari gelir ödeneği) hak sahiplerinin sayısının daha önce görülmemiş zirvelere tırmanması (2,5 milyon işçi saat başına taban ücret alıyordu, bu da geçici işler ile ziraat sektörü dışında çalışan nüfusun yüzde on yedisine denk gelir; bunların yaklaşık yarısı yarı zamanlı işlerde çalışırken, 1,2 milyonu RMI alıyordu) kazara gerçekleşmemiştir. Aynı dönemde Jacques Chirac'ın başında olduğu hükümet CPE'yi (*Contrat Première Embauche,* 26 yaşın altında olanlar için özel bir iş sözleşmesi; işe girdikten iki sene sonrasına kadar işverenin bu genç çalışanları sebep göstermeden, ceza ödemeden kovmasına imkân tanıyordu) zorla dayatarak gençler arasında iş istikrarsızlığını normalleştirmeye teşebbüs ediyordu. Ulusal, küresel kapitalist ekonominin evrimi ile sürgün mahallelerinin evrimi arasındaki işlevsel kopukluk her yerde göze batar hale gelmişti. Kent proleterlerinin kırılgan kesimlerinin mekâna göre yaftalanması, yabancılaşması her yerde derinleşmişti, bunlarla birlikte kent proleterlerini meydana getiren sınıfların toplu çöküş, simgesel karantina duygusu da yoğunlaşmıştı.

Son olarak, Amerika'nın siyah gettosunun içe doğru çökmesi ile Fransa'nın, Batı Avrupanın işçi sınıfı bölgelerinin bozulmasının geçen yüzyılın son dönemi için yöntemli bir şekilde karşılaştırılması kent marjinalliğinin sosyal, zihinsel inşasında devletin oynadığı merkezî rolü gözler önüne serer. Yetmişlerin ortasından beri gelişmiş toplumların ekonomi ve siyaset önderlerinin temcit pilavı gibi tekrar tekrar ısıtıp önümüze sürdükleri kaderci söylemin ("refah devleti-

nin krizi" nakaratının yerini "küreselleşme" lafının mantra gibi dile getirilmesi almıştır) amacı ulusal devletlerin eyleme geçme becerisi kalmadığını söyleyen düşünceye güvenilirlik kazandırmaktı. Sanayi sonrası dönemin farklı toplumlarında devlet tipi ile devletin hayata geçirdiği sosyal, mali, iktisadi politikaların çeşidine göre "güvencesizlerin" kaderindeki belirgin farklılıkların son on yıldaki kalıcılığı bu söylemi yalancı çıkarmıştır.[7]

Bu aşamada sosyolojik tahlil, dünyanın güçlerine kendini beğenmiş ya da uysal bir şekilde teslim olmaya yol açan bir iktidarsızlık bulgusuna değil, sebepleri ve sonuçları bilerek yapılan ortak seçimleri dile getirme ve üstlenme kapasitesi olarak *siyasetin önceliğinin*, makul bir şekilde teyit edilmesine kapı açar. Avrupa Birliği için serbest piyasa dostu bir anayasanın halklar tarafından reddedilmesi noktasına geldiğimiz şu zamanda, 2005 Kasımı ile 2006 Nisanı arasındaki dönemde Fransa'da sahnelenmiş, hem banliyölerde yoğunlaşan "asayişsizlikler" hem de iş güvencesizliğine karşı halkın harekete geçmesi bu bakımdan yeni beklentiler doğurmaktadır. Uzam, etnisite, hukuk ve düzen konularının üzerindeki ideoloji örtüsünü parçalanarak, kent paryalarının kaderi ile yeni yüzyılın toplumsal meselesi arasındaki nedensel ilişki gün ışığına çıkarılmıştır, yani ismini koymak gerekirse söz konusu mesele ücretli işgücünün sosyal niteliğini yitirmesi, bunun da sınıf ve uzam yapısının alt tabakalarında ortaya çıkan yankılarıdır. Bize yakışan şey, açıklığa kavuşan bu durumu analiz ve eylemde olası en iyi şekilde kullanmaktır.

[7] Bu konuda bkz. Gallie (2004), Alesina ve Glaeser (2004), Paugam (2005). Benzer bir şekilde Linda Weiss (1998) *The Myth of the Powerless State* adlı kitabında, küreselleşmiş ekonomiye başarılı bir entegrasyonun ulusal devletin becerilerine, politikalarına doğrudan bağlı olduğunu göstermiştir.

TEŞEKKÜR VE KAYNAKLAR

Yıllar içinde ortaya koydukları türlü türlü sorularıyla, eleştirileriyle, destekleriyle bu kitabın sentezini yapmaya çalıştığı tahkikatları kolaylaştırmaya, düzeltmeye, zenginleştirmeye katkı sunan bütün meslektaşlara, öğrencilere, yetkililere, arkadaşlara, akrabalara hakkıyla teşekkür etmek için ek bir bölüm yazmak gerekliydi.

Pierre Bourdieu ve Bill Wilson özellikle anılmayı hakediyorlar çünkü en başta eşi bulunmaz yol göstericiler oldular; ayrıca bilim tutkusunun, yurttaşlık yükümlülüğünün yaşayan örnekleridir. Birleşik Devletler'de müteşekkir olduklarım Janet Abu-Lughod, Javier Auyero, Philippe Bourgois, Rogers Brubaker, Craig Calhoun, Alex Portes, Saskia Sassen, Eric Warner'dır, aynı zamanda Berkeley'den meslektaşlarım Manuel Castells, Claude Fischer, Mártin Sánchez-Jankowski, Nancy Scheper-Hughes, Alan Fred'i bu gruba eklemeliyim. Woodlawn Gençlik Kulübü'ndeki boks salonundan arkadaşlarım ve çalıştırıcımız DeeDee Armour hep birlikte bana, gettonun alelade gerçekleri hakkında genç bir sosyoloğun ancak rüyalarında görebileceği en iyi giriş seminerini verdiler.

Avrupa'ya gelirsek Avrupa Sosyoloji Merkezi (Centre de sociologie européenne) ile Kent Sosyolojisi Merkezi (Centre de sociologie urbaine) üyelerine bilhassa müteşekkirim, özellikle de Yvette Delsaut, Remi Lenoir, Monique Pinçon-Charlot, Michel Pinçon, Louis Pinto, Franck Poupeau, çok özleyip rahmetle andığımız Abdelmalek Sayad adlarını saymalıyım; aynı zamanda Rosemary Crompton, (Leicester), Godfried Engsbergen (Leiden, sonra Rotterdam), Enzo Mingione (Milano), Hartmut Häußermann (Berlin) isimlerine de teşekkürü borç bilirim. Quatre mille toplu konutlarında yapılan saha çalışması ile Seine-Saint-Denis'de yürütülen kent politikası alan araştırması için La Courneuve şehir yönetimine (özellikle Bayan Delahaye ile Belediye Arşiv Dairesi'ne), Nicole Tabard'a (INSEE), Claire Guignard'a (Entegrasyon Baş Komisyonu), Nicole Smadja'ya (İle-de-France idarî bölgesi başkanlığı), M. Galibourg'a (Bobigny Malzeme Ofisi Müdürlüğü), Sonia Serkoff'a (Plan Daire Başkanlığı) teşekkürü borç bilirim.

Bu kitapta sonuçları bildirilen araştırmalar ile bunların yayımlanması Chicago Üniversitesi Kent Aile Yaşamı Projesinin, Politika ve

Ekonomi Araştırmaları Eş Merkezinin, Russel Sage Vakfının, California-Berkeley Üniversitesi'nin Kurumlar ve Yönetim Merkezi'nin, Maison des Sciences de l'Homme'un (İnsan Bilimleri Merkezi), Collège de France'ın maddi desteği sayesinde mümkün olmuştur. Bu araştırmalara Chicago Üniversitesi Century Bursu, Franko-Amerikan Vakfı Tocqueville Bursu, Fransa Dış İşleri Bakanlığı Lavoisier Bursu, daha sonra da Harvard Üniversitesi Fellows Cemiyeti olanak sağlamştır. Chicago'da Angie Perez'in, Harvard'ta Diana Morse'un, Paris'te Rosine Christin ile Marie-Cristine Rivière'in idari işlerle ilgili yardımları çok değerli olmuştur; Paris'teki misafirliklerim sırasında Maison Suger ile Amcam André'nin, Halam Odile'in konukseverlikleri benim için çok kıymetliydi.

Metnin son gözden geçirilişi Sébastien Chauvin'in, Etienne Ollion'un, Gretchen Pulser'ın hem kuramsal hem de üsluba dair makul eleştirilerine, önerilerine, ayrıca Molly Ward'un becerilerine, John Thompson ile Megan Comfort'un sabrına çok şey borçludur.

Bu kitaptaki bölümler, yayımlanmış metinler üzerine araştırma ilerlerken farklı safhalarda yapılan çalışmalara dayanır. Asli kaynaklar şunlardır:

Birinci Bölüm: 'O Retorno do recalcado: violência urbana, "raça" e dualização em três sociedades avançadas", *Revista Brasileira de Ciências sociais* 24 (Şubat 1995): 16-30 (ANPOCS'un on yedinci yılık toplantısında Brezilya Caxambu'da sunulan genel konuşma, 24 Ekim 1993); "The Return of Repressed: Violence, 'Race', and Dualization in Three Advanced Societies", *RSF Working Papers,* no. 24 (New York: Russell Sage Foundation, 1993).

İkinci Bölüm: "The New Urban Color Line: The State and the Fate of the Ghetto in Postfordist America", şu kitapta: Craig J. Calhoun (derleyen), *Social Theory and the Politics of Identity* (Cambridge, MA: Basil Blackwell, 1994), s. 231-76 ("Caste, classe et État: éléments de sociologie du ghetto noir américain" başlığı altında CNRS, Paris, Kent Sosyolojisi Merkezi'nde 3 Şubat 1993 tarihinde sunulmuştur, ayrıca New York Şehir Üniversitesi'nde, Baruch Kolejinde 20 Nisan 1993 tarihinde Globus dersi olarak verilmiştir).

Üçüncü Bölüm William Julius Wilson'la birlikte yazılmış bir makaleye dayanmaktadır: "The Cost of Racial and Class Exclusion in the Inner City", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 501 (Ocak 1989): 8-25.

Dördüncü Bölüm: "West Side Story à Chicago", *Projet,* 238 (Bahar 1994), ("Güvensizliğin Cepheleri" üzerine özel sayı): 53-61.

Beşinci Bölüm: "Banlieues françaises et ghetto noir américain: de l'amalgame à la comparaison", *French Politics and Society* 10/4 (Güz 1992): 81-103.

Altıncı Bölüm: "Urban Outcasts: Stigma and Division in the Black American Ghetto and the French Urban Periphery", *International Journal of Urban and Regional Research* 17/3 (Eylül 1993): 366-83 (Los Angeles, California Üniversitesi'nde 17 Nisan 1992 tarihinde Uluslararası Sosyoloji Birliği Konferansında "Kentsel Eşitsizliklerde Karşılaştırmalı Akımlar" üzerine sunulan bir makaleyi temel almıştır).

Yedinci Bölüm aslında Chicago Kent Aile Yaşamı Projesi tarafından düzeltmeleri yapılmış bir kitap için yazılmıştır ama bu kitap asla basılmadı. Bir kısmı Enzo Mingione'nin isteğiyle şu makaleye alınmıştır: "Fascia Rossa, Fascia Nera: colori, classi i luoghi dei ghetti di Chicago e della periferia paragina", *Inchiesta* (Milano) 97-8 (Aralık 1992): 17-29.

Sekizinci Bölüm Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatının hazırladığı, 21-2 Mart 1994 tarihinde, Paris'te OECD'nin Sıkıntılı Kent Alanları Toplantılarında sunulmuş olan bir rapora dayanmaktadır. Şu başlıkla da yayımlanmıştır: "The Rise of Advanced Marginality: Notes on its Nature and Implications", *Acta sociologica* 39/2 (1996): 121-39.

Dokuzuncu Bölüm İskandinavya Sosyoloji Derneği'nin 15 Haziran 1997 tarihli toplantısında bütün katılımcılara açık bir dersin genişletilmiş halidir. Danimarka dilinde yayımlanmıştır: "Marginalitet i Storbyerne i det Kommende Årtusind", *Social Kritik* 52-3 (Kasım 1997) ("Küreselleşme, Sivil Toplum, Demokrasi" üzerine özel sayı): 40-9. Ayrıca İngilizce olarak da yayımlanmıştır: "Urban Marginality in the New Millennium", *Urban Studies* 36/10 (Eylül 1999): 1639-47.

KAYNAKÇA

Abercrombie, Nicholas ve John Urry. 1983. *Capital, Labour and the Middle Classes.* Londra: George Allen and Unwin.

Abrahams, Roger D. 1970. *Positively Black.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Abu-Lughod, Janet L. 1999. *New York, Chicago, Los Angeles: America's Global Cities.* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Abu-Lughod, Janet L. ve diğ. 1994. *From Urban Village to East Village: The Battle for New York's Lower East Side.* Oxford and Cambridge, MA: Basil Blackwell.

Adler, William M. 1995. *Land of Opportunity: One Family's Quest for the American Dream in the Age of Crack.* New York: The Atlantic Monthly Press.

ADRI (Agence pour le Développement des Relations Interculturelles). 1992. *L'Intégration des minorités immigrées en Europe,* 2 cilt. Paris: Éditions du Centre national de la fonction publique territoriale.

Agier, Michel. 1999. *L'Invention de la ville. Banlieues, townships, invasions et favelas.* Paris: Archives Contemporaines.

Aïchoune, Farid. 1991. *Nés en banlieue.* Paris: Editions Ramsey.

Alba, Richard. 2005. "Bright vs. Blurred Boundaries: Second-generation Assimilation and Exclusion in France, Germany, and the United States." *Ethnic and Racial Studies* 28/1 (Ocak): 20-49.

Alesina, Alberto ve Edward L. Glaeser. 2004. *Fighting Poverty in the US and Europe: A World of Difference.* New York: Oxford University Press.

Alietti, Alfredo. 1998. *La convivenza difficile: Coabitazione interetnica in un quartiere di Milano.* Torino: L'Harmattan Italia.

Alisch, Monika ve Jens S. Dangschat. 1998. *Armut und soziale Integration.* Leverkusen: Leske & Budrich.

Allen, Sheila ve Marie Macey. 1990. "Race and Ethnicity in the European Context." *British Journal of Sociology* 41/3 (Eylül): 375-93.

Allmendinger, Philip ve Mark Tewdwr-Jones. 2000. "New Labour, New Planning? The Trajectory of Planning in Blair's Britain." *Urban Studies* 37/8 (Temmuz): 1379-1402.

Amart, Laure. 1987. *La Fréquentation du parc de La Courneuve.* Paris: Laboratoire d'économétrie de l'École Polytechnique, teksir makinesiyle çoğaltılmış.

Amin, Ash (haz.) 1994. *Post-Fordism: A Reader.* Malden, MA: Basil Blackwell.

——— 2003. "Unruly Strangers? The 2001 Urban Riots in Britain." *International Journal of Urban and Regional Research* 27/2 (Haziran): 460-3.

Amnesty International USA (Uluslararası Af Örgütü ABD). 1992. *Police Brutality in Los Angeles, California, United States of America.* Londra: Uluslararası Af Örgütü.

Anderson, David C. 1995. *Crime and the Politics of Hysteria: How the Willie Horton*

Story Changed American Justice. New York: Times Books.

Anderson, Elijah. 1978. *A Place on the Corner.* Chicago: University of Chicago Press.

———. 1990. *Streetwise: Race, Class, and Change in an Urban Community.* Chicago: University of Chicago Press.

Archer, Margaret S. 1978. "The Theoritical and the Comperative Analysis of Social Structure." Şu kitapta: Margaret Archer ve Salvador Giner (haz.), *Contemporary Europe: Social Structures and Cultural Patterns* (Londra: Routledge ve Kegan paul), s. 11-27.

Aschenbrenner, Joyce. 1975. *Lifelines: Black Families in Chicago.* Prospect Heights, IL: Waveland Press.

Auletta, Ken. 1982. *The Underclass.* New York: Vintage Books.

Auyero, Javier. 1999. '"This is Like the Bronx, Isn't It?" Lived Experiences of Slumdwellers in Argentina.' *International Journal of Urban and Regional Research* 23/1 (Mart): 45-69.

———. 2000. *Poor People's Politics: Peronist Survival Networks and the Legacy of Evita.* Durham, NC: Duke University Press.

Avery, Desmond. 1987. *Images brisées d'une cité. Civilisations de La Courneuve.* Paris: L'Harmattan.

Axinn, June ve Mark J. Stern. 1988. *Poverty and Dependency: Old Problems in a New World.* Lexington, MA: Lexington Books.

Azémar, Guy-Patrick (haz.) 1992. *Ouvriers, ouvriéres. Un continent morcelé et silencieux.* Paris: Éditions Autrement.

Bachmann, Christian ve Luc Basier. 1989. *Mise en images d'une banlieue ordinaire. Stigmatisations urbaines et stratégies de communication.* Paris: Syros-Alternatives.

Bachmann, Christian ve Nicole Le Guennec. 1996. *Violences urbaines. Ascension et chute des classes moyennes à travers cinquante ans de politique de la ville.* Paris: Albin Michel.

Bacqué, Marie-Héléne ve Françoise Fol. 1997. *Le Devenir des banlieues rouges.* Paris: L'Harmattan.

Bagnasco, Arnoldo. 1986. *Torino. Un profilo sociologico.* Torino: Einaudi.

Bagnasco, Arnaldo ve Patrick Le Galès (haz.) 1997. *Villes en Europe.* Paris: La Découverte.

Bailey, Thomas ve Roger Waldinger. 1991. "The Changing Ethnic/Racial Division of Labor." Şu kitapta: John H. Mollenkopf ve Manuel Castells (haz.), *Dual City: Restructuring New York* (New York: Russell Sage Foundation), s. 43-78.

Balazs, Gabrielle ve Abdelmalek Sayad. 1991. "La violence de l'institution: entretien avec le principal d'un collège de Vaulx-en-veline." *Actes de la recherche en sciences sociales* 90 (Aralık): 53-63.

Baldassare, Mark (haz.) 1994. *The Los Angeles Riots: Lessons for the Urban Future.* Boulder, CO: Westview Press.

Baldwin, James. 1962. *Nobody Knows My Name.* New York: Delta Books.

Balibar, Etienne. 1991. "Es Gibt Keinen Staat in Europa: Racism and Politics in Europe Today." *New Left Review* 186 (Mart): 5-19.

Banfield, Edward C. 1970. *The Unheavenly City: The Nature and Future of our Urban Crisis.* Boston: Little, Brown.

Barbier, Jean-Claude ve Henri Nadel. 2002. *La Flexibilité du travail et de l'emploi.* Paris: Flammarion.

Barker, Kathleen ve Kathleen Christensen (haz.) 1998. *Contingent Work: American Employment Relations in Transition.* Ithaca, NY: Cornell University Press.

Barrou, Jacques. 1992. *La Place du pauvre. Histoire et géographie sociale de l'habitat HLM.* Paris: L'Harmattan.

Barthélémy, Philippe ve diğ. 1990. *Underground Economy and Irregular Forms of Employment (travail au noir): Final Synthesis Report.* Brüksel: Avrupa Ekonomik Topluluğu, teksir makinesiyle çoğaltılmıştır.

Bastide, Henri. 1982. *Les Enfants d'immigrés et l'enseignement français. Enquête dans le établissements du premier et second degré.* Travaux et documents, no. 97. Paris: INED ve Presses Universitaires de France.

Battegay, Alain ve Ahmed Boubeker. 2001. "L'action associative des jeunes maghrébins: entre affirmation d'un droit de cité et pratiques urbaines." *Annales de la recherche urbaine* 89: 95-101.

Beaud, Stéphane. 2002. *80% au bac... et aprés? Les enfants de la démocratisation scolaire.* Paris: La Découverte.

Beauregard, Robert A. 1993. *Voices of Decline: The Postwar Fate of U.S. Cities.* Cambridge, MA: Blackwell.

Beeghley, Leonard. 1984. "Illusion and Reality in the Measurement of Poverty." *Social Problems* 31/1 (Şubat): 322-33.

Bell, Daniel. 1960. *The End of Ideology.* Glencoe, IL: The Free Press.

Benyon, John (haz.) 1984. *Scarman and After.* Oxford: Pergamon Press.

Bernardort, Marc. 1999. "Chronique d'une insititution: la Sonacotra (1956-1976)." *Sociétés contemporaines* 33-4 (Nisan): 39-57.

Berry, Brian J. L. 1979. *The Open Housing Question: Race and Housing in Chicago, 1966-1976.* Cambridge, MA: Ballinger.

Best, Joel (haz.) 1989. *Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems.* New York: Aldine de Gruyter.

——— 1990. *Threatened Children: Rhetoric and Concern About Child Victims.* Chicago: University of Chicago Press.

Binder, Alberto. 2004. *Policías y Ladrones. La Inseguridad en Cuestión.* Buenos Aires: Capital Intelectual.

Blank, Rebecca M. Ve Maria J. Hanratty. 1991. "Responding to Need: A Comparision of Social Safety Nets in the United States and Canada." Working Paper no. 34. Evanston, IL: Center for Urban Affairs and Policy Research, Northwestern University.

Blauner, Robert. 1972. *Racial Oppression in America.* New York: Harper & Row.

———. 1989. *Black Lives, White Lives: Three Decades of Race Relations in America.* Berkeley: University of California Press.

Block, Fred. 1987. *Revising State Theory: Essays on Politics and Postindustrialism.* Philadelphia: Temple University Press.

Bloemraad, Irene. 2002. "Citizenship and Immigration: A Current Review." *Journal of International Migration and Integration.* 1/1: 9-37.

Bluestone, Barry ve Bennett Harrison. 1988. *The Great U-Turn: Corporate Restructuring and the Polarizing of America.* New York: Basic Books.

Boëldieu, Julien ve Suzanne Thave. 2000. "Le logement des immigrés en 1996." *INSEE Premiére* 730 (Ağustos).

Bonelli, Laurent. 2001. "Les Renseignements génraux et les violences urbaines." *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* 136-7 (Mart): 95-103.

Bonetti, Michel, Michel Conan ve Barbara Allen. 1991. *Développement social urbain. Stratégies et méthodes.* Paris: L'Harmattan.

Boskin, Joseph. 1970. "The Revolt of the Urban Ghettos, 1964-1967." Şu kitapta: Richard P. Young (haz.), *Roots of Rebellion: The Evolution of Black Politics and Protest since World War II* (New York: Harper & Row), s. 309-27.

Bouamama, Saïd. 1992. *De la galère à la citoyenneté. Les jeunes, la cité, la société.* Paris: Desclée de Brouwer.

———, Saïd. 1994. *Dix ans de marche des Beurs. Chronique d'un mouvement avorté.* Paris: Desclée de Brouwer.

Bourdieu, Pierre. "Structures sociales et structures de perception du monde social." *Actes de la recherche en sciences sociales* 2 (Mart): 18-20.

———. 1977. "Une classe objet." *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* 17-18 (Mayıs): 2-5.

———. 1980. *Le Sens pratique.* Paris: Editions de Minuit. Çev.: *The Logic Of Practice* (Cambridge: Polity, 1990).

———. 1982. *Ce que parler veut dire. L'économie des échanges linguistiques.* Paris: Fayard. Çev.: *Language and Symbolic Power* (Cambridge: Polity, 1991).

———. 1986. "The Forms of Capital." Şu kitapta: John G. Richardson (haz.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (Westport, CT: Greenwood Press), s. 241-58.

———. [1987] 1989. "Social Space and Symbolic Power." *Sociological Theory* 7/1 (Spring): 14-25. Yeniden basımı: *In Other Words, Essays Toward a Reflexive Sociology* (Cambridge: Polity, gözden geçirilmiş baskı 1994).

———. [1989] 1996. *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power.* Cambridge: Polity.

———. 1991a. "Une mission impossible: entretien avec Pascale Rémond, chef de projet dans le nord de la France." *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* 90 (Aralık): 84-94. Özet olarak çevirisi: "An Impossible Mission", Şu kitapta: Pierre Bourdieu ve diğ., *The Weight of the World* (Cambridge: Polity, 1999), s. 189-202.

———. 1991b. "L'ordre des choses: entretien avec deux jeunes gens du Nord de la France." *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* 90 (Aralık): 7-19. Özet olarak çevirisi: "The Order of Things", şu kitapta: Pierre Bourdieu ve diğ., *The Weight of the World* (Cambridge: Polity, 1999), s. 60-76.

———. [1993] 1994. "Rethinking the State: On the Genesis and Structure of the Bureaucratic Field." *Sociological Theory* 12/1 (Mart): 1-19.

———. [1993] 1999. "Effects of Place." Şu kitapta: Pierre Bourdieu ve diğ., *The Weight of the World* (Cambridge: Polity, 1999), s. 123-8.

Bourdieu, Pierre ve diğ., [1993] 1999. *The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society* Cambridge: Polity.

Bourdieu, Pierre ve Loïc Wacquant. [1998] 1999. "The Cunning of Imperialist Reason." *Theory, Culture, and Society* 16/1 (Şubat): 41-57.

Bourgois, Philippe. 1989. "In Search of Horatio Alger: Culture and Ideology in the Crack Economy." *Contemporary Drug Problems* 13 (Kış): 619-49.

——— [1992] 1998. "Just Another Night in a Shooting Gallery." *Theory, Culture, and Society* 15/2 (Mayıs): 37-66.

———. 1995. *In Search of Respect: Selling Crack in El Barrio.* New York: Cambridge University Press.

Bovenkerk, Frank, Robert Miles ve Gilles Verbunt. 1990. "Comparative Studies of Migration and Exclusion on the Grounds of "Race" and Ethnic Background in Western Europe: A Critical Appraisal." *International Sociology* 5/4 (Aralık): 475-90.

Boyer, Jean-Claude. 2000. *Les Banlieues en France: Territoires et sociétés.* Paris: Armand Colin.

Boyer, Paul. 1978. *Urban Masses and Moral Order in America,* 1820-1920. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Boyer, Robert (haz.) 1988. *The Search for Labour Market Flexibility: The European Economics in Transition.* Oxford: Clarendon Press.

Boyer, Robert ve Jean-Pierre Durrand. 1998. *L'Aprés-fordisme,* yeni genişletilmiş baskı. Paris: Syros.

Bradbury, Katharine L. ve Lynn E. Brown. 1986. "Black Men in the Labor Market." *New England Economic Review* 26/1 (Mart-Nisan): 32-42.

Brännström, Lars. 2004. "Poor Places, Poor Prospects? Counterfactual Models of Neighbourhood Effects on Social Exclusion in Stockholm, Sweden." *Urban Studies* 41/13 (Aralık): 2515-37.

Breton, Emile. 1983. *Recontres à La Courneuve.* Paris: Messidor/Temps Actuel.

Brewer, Rose M. 1987. "Black Women in Poverty: Some Comments on Female-Headed Families." *Signs: Journal of Woman in Culture and Society* 13/2 (Kış): 331-9.

Brint, Steven ve Jerome Karabel. 1989. *The Diverted Dream: Community Colleges and the Promise of Educational Opportunity in America, 1900-1985.* New York: Oxford University Press.

Brittan, Samuel ve Steven Webb. 1990. *Beyond the Welfare State: An Examination of Basic Incomes in a Market Economy.* Aberdeen: Aberdeen University Press.

Brubaker, William Rogers. 1990. "Immigration, Citizenship, and the Nation-State in France and Germany: A Comparative Historical Analysis." *International Sociology* 5/4 (Aralık): 379-407.

———. 1992. *Citizenship and Nationhood in France and Germany.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Brune, Tom ve Eduardo Camacho. 1983. *Race and Poverty in Chicago: A Special Report: Analysis and Data Reflecting Race and Poverty in Chicago based on the 1980 U.S. Census.* Chicago: Center for Community Research and Assistance.

Bureau of the Census [Nüfus Sayım Bürosu]. 1985. *Current Population Reports.*

Series P-60, no. 146. Washington, DC: Government Printing Office.

Burtless, Gary (haz.) 1990. *A Future of Lousy Jobs?: The Changing Structure of U.S. Wages*. Washington: Brookings Institution.

Calogirou, Claire. 1989. *Sauver son honneur. Rapports sociaux en milleu urbain défavorisé*. Paris: L'Harmattan.

Cameron, Stuart ve John Doling. 1994. "Housing Neighbourhoods and Urban Regeneration." *Urban Studies* 31/7 (Ağustos): 1211-23.

Caplovitz, David. 1967. *The Poor Pay More: Consumer Practices of Low-Income Families*. Glencoe, IL: Free Press.

Cappelli, Peter, Laurie Bassi, Harry Katz, David Knoke, Paul Osterman ve Michael Useem. 1997. *Change at Work*. New York: Oxford University Press.

Caraley, Demetrios. 1992. "Washington Abandons the Cities." *Political Science Quarterly* 107/1 (Bahar): 1-30.

Cardoso, Fernando Enrique ve Enzo Faletto. 1979. *Dependency and Development in Latin America*. Berkeley: University of California Press.

Carnoy, Martin ve diğ., 1993. *The New Global Economy in the Information Age: Reflections on Our Changing World*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press.

Cashmore, Ellis ve Eugene McLaughlin (haz.) 1992. *Out of Order: Policing Black People*. Londra: Routledge.

Caskey, John P. 1994. *Fringe Banking: Check-Cashing Outlets, Pawnshops and the Poor*. New York: Russell Sage Foundation.

Castel, Robert. 1978. "La "guerre à la pauvreté" et le statut de la misére dans une société d'abondance." *Actes de la recherche en sciences sociales* 19 (Ocak): 47-60.

———. 1995. *Les Métamorphoses de la question sociale. Une chronique du salariat*. Paris: Fayard.

Castells, Manuel. [1977] 1979. *The Urban Question: A Marxist Approach*. Cambridge, MA: MIT Press.

———. 1989. *The International City: Information Technology, Economic Restructuring, and the Urban-Regional Process*. Cambridge, MA: Basil Blackwell.

———. 1998. *The Age of Information*, 3. cilt: *End of Millennium*. Malden, MA: Basil Blackwell. Türkçesi: Enformasyon Çağı 3: Ekonomi Toplum Kültür – Binyılın sonu; İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınevi; 2008; Çevirmen: Ebru Kılıç

Castles, Stephen. 1984. *Here for Good: Western Europe's New Ethnic Minorities*. Londra: Pluto Press.

———. 1993. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: Guilford. Türkçesi: Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri; İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınevi; 2008; çev.: Bülent Bal, İbrahim Akbulut.

CERC (Centre d'études des revenues and des coûtes). 1989. *Les Français et leurs revenus. Le tournant des années* 1980. Paris: La Documentation française.

——— (Centre d'études des revenues and des coûtes). 1997. *Les Inégalités d'emploi et de revenu. Mise en perspective et nouveaux défis*. Paris: La Découverte.

Champagne, Patrick. [1993] 1999. "The Journalistic Vision." Şu kitapta: Pierre

Bourdieu ve diğ., *The Weight of the World* (Cambridge: Polity), s. 46-59.

Charlesworth, Simon J. 2000. *A Phenomenology of Working Class Experience.* Cambridge: Cambridge University Press.

Chevigny, Paul. 1995. *Edge of the Knife: Police Violence in the Americas.* New York: New Press.

Chicago Fact Book Consortium. 1995. *Local Community Fact Book: Chicago Metropolitan Area, 1990.* Chicago: Academy Chicago Publishers.

Chicago Tribune (Kadrosu). 1986. *The American Millstone: An Examination of the Nation's Permanent Underclass.* Chicago: Contemporary Books.

———. 1989. "High-risk pregnancies dumped on County Hospital, study finds." 24 Ocak.

———. 1990. "School lets out, fear rushes in: gangs terrorize area after classes." 24 Ocak.

———. 1991. "849 homicides places 1990 in a sad record book." *Chicago Tribune,* 2 Ocak.

——— (Kadro). 1992. *The Worst Schools in America.* Chicago: Contemporary Press.

Chignier-Riboulon, Franck. 1999. *L'Intégration des Franco-Maghrébins. L'exemple de l'Est Lyonnais.* Paris: L'Harmattan.

Chitwood, Dale D., James E. Rivers ve James A. Inciardi (haz.) 1995. *The American Pipe Dream: Crack, Cocaine, and the Inner City.* Fort Worth, TX: Wadsworth.

Christie, Nils. 1998. "Eléments de géographie pénale." *Actes de la recherche en sciences sociales* 124 (Eylül): 68-74.

Christopher, Warren. 1991. *Report of the Independent Commision on the Los Angeles Police Department.* Los Angeles: Diane Publishing Co.

Clark, Kenneth B. 1965. *Dark Ghetto: Dilemmas of Social Power.* New York: Harper & Row.

Cohen, Stanley. 1972. *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of Mods and Rockers.* Londra: McGibbon and Kee. Yeni genişletilmiş baskı Londra: Routledge, 2002.

Collins, Sharon M. 1983. "The Making of the Black Middle Class." *Social Problems.* 30/4 (Nisan): 369-82.

Committee on Ways and Means. 1997. *1996 Green Book.* Washington, DC: Government Printig Office.

Conseil de l'Europe. 2002. *Statistique pénale annuelle du Conseil de l'Europe, Enquête 2000.* Strasbourg: Conseil de l'Europe.

Cook, Thomas J. 1970. "Benign Neglect: Minumum Feasible Understanding." *Social Problems* 18/2 (Güz): 145-52.

Cross, John C. 1998. *Informal Politics: Street Vendors and the State in Mexico City.* Stanford, CA: Stanford University Press.

Cross, Malcolm (haz.) 1992. *Ethnic Minorities and Industrial Change in Europe and North America.* Cambridge: Cambridge University Press.

Cross, Malcolm ve Michael Keith (haz.) 1993. *Racism, the City and the State.* Londra: Unwin Hyman.

Crouch, Colin ve Wolfgang Streeck (haz.) 1997. *Political Economy of Modern*

Capitalism: Mapping Convergence and Diversity. Londra: Sage.

Crouch, Colin, Klaus Eder ve Damian Tambini. 2001. *Citizenship, Markets, and the State.* New York: Oxford University Press.

Crowley, John. 1992. "Minorités ethniques et ghettos aux États-Unis: modèle ou anti-modèle pour la France?" *Esprit* 182 (Haziran): 78-94.

Crump, John. 2002. "Deconcentration by Demolition: Public Housing, Poverty, and Urban Policy." *Environment and Planning D: Society and Space* 20/5: 581-96.

———. 2003. "The End of Public Housing as We Know It: Public Housing Policy, Labor Regulation and the US city." *International Journal of Urban and Regional Research* 27/1 (Mart): 179-87.

Cullingworth, Barry. 1997. *Planning in the USA: Policies, Issues and Processes.* New York: Routledge.

Cultures et Conflits. 1992. Özel sayı: "Emeutes urbaines: le retour du politique" (no. 5, Bahar). Paris: L'Harmattan.

Curtis, Lynn A. 1985. *American Violence and Public Policy: An Update of the National Commission on the Causes and Prevention of Violence.* New Haven, CT: Yale University Press.

Dahrendorf, Rolf. 1989. *From Moorepark to "Wine Alley": The Rise and Fall of a Glasgow Housing Scheme.* Edinburgh: Edinburgh University Press.

Damon, Julien (haz.) 2004. *Quartiers sensibles et cohésion sociale.* Paris. La Documentation française.

Dangschat, Jens S. 1994. "Concentration of Poverty in the Landscapes of "Boomtown" Hamburg: The Creation of a New Urban Underclass?" *Urban Studies* 31/7 (Ağustos): 1133-47.

———. 2002. *Modernisierte Stadt, gespaltene Gesellschaft. Ursachen von Armut und sozialer Ausgrenzung.* Berlin: VSA Verlag.

Daniel, G. Reginald. 2001. *More Than Black? Multiracial Identity and the New Racial Order.* Philadelphia: Temple University Press.

Danzinger, Sheldon ve Peter Gottschalk (haz.) 1993. *Uneven Tides: Rising Inequality in America.* New York: Russell Sage Foundation.

Danzinger, Sheldon H. ve Daniel H. Weinberg (haz.) 1986. *Fighting Poverty: What Works, What Doesn't.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Darden, J. T. ve S. M. Kamel. 2000. "Black Residential Segregation in the City and Suburbs of Detroit: Does Socioeconomic Status Matter?" *Journal of Urban Affairs* 22/1 (Ocak): 1-13.

Davis, F. James. 1991. *Who is Black? One Nation's Definition.* University Park, PA: Pennsylvania State University Press.

Davis, Mike. 1992. "L.A. Intifada: An Interview with Mike Davis." *Social Text* 33 (Aralık): 19-33.

Dawson, Michael C. 1994. *Behind the Mule: Race and Class in African-American Politics.* Princeton: Princeton University Press.

Demazière, Didier ve Maria-Teresa Pignoni. 1999. *Chômeurs, du silence à la révolte. Sociologie d'une action collective.* Paris: Hachette.

Dezalay, Yves ve Bryant G. Garth. 2002. *The Internationalization of Palace Wars:*

Lawyers, Economists, and the Contest to Transform Latin American States. Chicago: University of Chicago Press.

Dohan, Daniel. 2003. *The Price of Poverty: Money, Work, and Culture in the Mexican American Barrio.* Berkeley: University of California Press.

Domburg-de Rooij, T. ve Sako Musterd. 2002. "Ethnic Segregation and the Welfare State." Şu kitapta: I. Schnell ve V. Ostendorf (haz.), *Studies in Segregation and Desegregation* (Aldershot: Ashgate), s. 107-31.

Drake, St. Clair ve Horace R. Cayton. [1945, 1962] 1993. *Black Metropolis: A Study of Negro Life in a Northern City.* Chicago: University of Chicago Press.

Dubet, François. 1987. *La Galère. Jeunes en survive.* Paris: Fayard.

Dubet, François ve Didier Lapeyronnie. 1992. *Les Quartiers d'exil.* Paris: Seuil.

Dubois, Vincent. 1999. *La Vie au guichet. Relation administrative et traitement de la misère.* Paris: Économica.

Du Bois, W. E. B. [1899] 1996. *The Philadelphia Negro: A Social Study.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Dubrow, Nancy F. ve James Garbarino. 1989. "Living in the War Zone: Mothers and Young Children in a Public Housing Development." *Child Welfare* 68/1 (Ocak): 3-20.

Dudley, Kathryn Marie. 1994. *The End of the Line: Lost Jobs, New Lives in Postindustrial America.* Chicago: University of Chicago Press.

Dulong, Renaud ve Patricia Paperman. 1992. *La Réputation des cités HLM. Enquête sur le langage de l'insécurité.* Paris: L'Harmattan.

Duncan, Arne. 1987. "The Values, Aspirations, and Opportunities of the Urban Underclass." Yayımlanmamış bitirme tezi, Harvard Üniversitesi.

Dunford, Michael. 1995. "Metropolitan Polarisation, the North-South Divide and Socio-Spatial Inequality in Britain." *European Urban and Regional Studies* 2: 145-70.

Dunford, Michael ve Diane Perrons. 1994. "Regional Inequality, Regimes of Accumulation and Economic Development in Contemporary Europe." *Transactions of the Institute of British Geographers* 19/2 (Haziran): 163-82.

Dunkerley, Michael. 1996. *The Jobless Economy? Computer Technology in the World of Work.* Cambridge: Polity.

Durand, Alain-Philippe (haz.) 2002. *Black, Blanc, Beur: Rap Music and Hip-Hop Culture in the Francophone World.* Lanham, MD: Scarecrow Press.

Durkheim, Emile ve Marcel Mauss. [1903] 1967. *Primitive Classification.* Tanıtım yazısıyla birlikte çevirisi: Rodney Needham. Chicago: University of Chicago Press.

Durmelat, Sylvie. 1998. "Petite histoire du mot beur: ou comment prendre la parole quand on vous la prête." *French Cultural Studies* 26: 191-207.

Eckstein, Susan. 1990. "Urbanization Revisited: Inner-City Slums of Hope and Squatter Settlements." *World Development* 18/2 (Şubat): 165-81.

Edin, Kathryn. 2000. "What Do Low-Income Single Mothers Say about Marriage?" *Social Problems* 47/1 (Ocak): 112-33.

Edsall, Thomas Byrne ve Mary D. Edsall. 1991. *Chain Reaction: The Impact of Race, Rights, and Taxes on American Politics.* New York: Norton.

Eitzen, D. S. ve K. E. Smith. 2003. *Experiencing Poverty: Voices from the Bottom.* Belmont, CA: Wadsworth.

Elias, Norbert. [1937] 1978. *The Civilizing Process.* Oxford: Basil Blackwell. Türkçesi: Uygarlık Süreci I ve II; İletişim Yayınları; 2000 ve 2002; çev. Ender Ateşman ve Erol Özbek.

Elliott, James R. ve Mario Sims. 2001. "Ghettos and Barrios: The Impact of Neighborhood Poverty and Race on Job Matching among Blacks and Latinos." *Social Problems* 48/3 (Eylül): 341-61.

Emigh, Rebecca Jean ve Iván Szelényi (haz.) 2001. *Poverty, Ethnicity and Gender in Eastern Europe During the Market Transition.* Westport, CT: Praeger.

Engsbergen, Godfried. 1989. "Cultures of Long-Term Unemployment in the New West." *The Netherlands Journal of Social Sciences* 25/2 (Ekim): 75-96.

———. 1996. "The Unknown City." *Berkeley Journal of Sociology* 40: 87-112.

———. 1997. *In de schaduw van morgen. Stedelijke marginaliteit in Nederland.* Amsterdam: Boom.

———. 2001. "The Urban Palimpsest: Urban Marginality in an Advanced Society." *Focaal. Tijdschrift voor antropologie* 38/2 (Bahar): 125-38.

Engsbergen, Godfried, Kess Schuyt, Jaap Timmer ve Frans Van Waarden. 1993. *Cultures of Unemployment: A Comparative Look at Long-Term Unemployment and Urban Poverty.* Boulder, CO: Westview Press.

Engels, Friedrich. [1845] 1987. *The Condition of the Working Class in England.* Önsöz: Victor Kiernan. Londra: Penguin. Türkçesi: İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu; Sol Yayınları; 1997; çev.: Yurdakul Fincancı

Erder, Sema. 1997. *Kentsel Gerilim.* Ankara: Umag.

Esping-Andersen, Gøsta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism.* Princeton: Princeton University Press.

———. 1999. *Social Foundations of Postindustrial Economies.* Oxford: Oxford University Press.

——— (haz.) 2002. *Why We Need a New Welfare State.* Oxford: Oxford University Press.

Esping-Andersen, Gøsta ve Marino Regini (haz.) 2000. *Why Deregulate Labour Markets?* Oxford: Oxford University Press.

Euvremer, Luc ve Yves Euvremer. 1985. "La honte." *Archivari* (Temmuz): 6-10.

Fainstein, Norman. 1987. "The Underclass/Mismatch Hypothesis as an Explanation for Black Economic Deprivation." *Politics and Society* 15/4 (Kış): 403-52.

Fainstein, Susan S. ve Norman I. Fainstein. 1989. "The Racial Dimension in Urban Political Economy." *Urban Affairs Quarterly* 25/2 (Aralık): 187-99.

Fainstein, Susan S., Ian Gordon ve Michael Harloe (haz.) 1992. *Divided Cities: New York and London in the Contemporary World.* Oxford: Basil Blackwell.

Farley, Reynolds. 1996. *The New American Reality: Who We Are, How We Got There, Where We Are Going.* New York: Russell Sage Foundation.

Farley, Reynolds ve Walter R. Allen. 1987. *The Color Line and the Quality of Life in America.* New York: Russell Sage Foundation.

Farley, Reynolds, Howard Schuman, Suzanne Bianchi, Diane Cosalanto ve

Shirley Hatchett. 1978. "Chocolate City, Vanilla Suburbs": Will the Trend Toward Racially Separate Communities Continue?" *Social Science Research* 7/4 (Aralık): 319-44.

Fassmann, Heinz ve Rainer Münz. 1996. *Migration in Europa. Historische Entwicklung, aktuelle Trends, politische Reaktionen.* Frankfurt: Campus Verlag.

Fauset, Arthur. 1944. *Black Gods of the Metropolis: Negro Religious Cults of the Urban North.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press, tekrar basımı 1971.

Feagin, Joe R. 1991. "The Continuing Significance of Race: Antiblack Discrimination in Public Places." *American Sociological Review* 56/1 (Şubat): 101-16.

Fernandes, Florestan. 1978. *A Integração do Negro na Sociedade de Classes*, 2 cilt. São Paulo: Editora Ática.

Fernandes, Luis. 1998. *O sítio das drogas. Etnografia das drogas numa periferia urbana.* Lizbon: Editorial Notícias.

Fields, Barbara Jeanne. 1990. "Slavery, Race, and Ideology in the United States of America." *New Left Review* 181 (Mayıs-Haziran): 95-118.

Fischer, Claude S. 1982. *To Dwell Among Friends: Personal Networks in Town and City.* Chicago: University of Chicago Press.

Fishman, Robert. 1987. *Bourgois Utopias: The Rise and Fall of Suburbia.* New York: Basic Books.

Fitzpatrick, Tony. 1999. *Freedom and Security: An Introduction to the Basic Income Debate.* Londra: Palgrave Macmillan.

Flanagan, William G. 1993. *Contemporary Urban Sociology.* Cambridge: Cambridge University Press.

Fligstein, Neil. 1997. *Markets, Politics, and Globalization.* Uppsala: Uppsala University Press.

Fogelson, Robert M. (haz.) 1971. *Violence as Protest: A Study of Riots and Ghettos.* Garden City, NY: Doubleday.

Foley, Donald. 1973. "Institutional and Contextual Factors Affecting the Housing Choices of Minority Residents." Şu kitapta: Amos H. Hawley ve Vincent P. Rock (haz.), *Segregation in Residential Areas* (Washington, DC: National Academy Sciences), s. 185-247.

Foley, Douglas. 1990. *Learning Capitalist Culture: Deep in the Heart of Tejas.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Franklin, John Hope. 1980. *From Slavery to Freedom: A History of Negro Americans*, 5inci baskı. New York: Knopf.

———. 1993. *The Color Line: Legacy for the Twenty-First Century.* Columbia, MO: University of Missouri Press.

Franklin, Raymond. 1991. *Shadows of Race and Class.* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Fraser, Penny. 1996. "Social and Spatial Relationships and the "Problem" Inner City: Moss-Side in Manchester." *Critical Social Policy* 49: 43-65.

Freeman, Richard B. (haz.) 1994. *Working Under Different Rules.* New York: Russell Sage Foundaiton.

———. 1998. "Le modèle économique américan à l'épreuve de la comparaison."

Actes de la recherche en sciences sociales 124 (Eylül): 36-48.

Freeman, Richard B. ve Lawrence F. Katz (haz.) 1994. *Differences and Changes in Wage Structures.* Chicago: University of Chicago Press.

Freyre, Gilberto. [1938] 1946. *The Masters and the Slaves: A Study in the Development of Brazilian Civilization.* New York: Knopf.

Friedrichs, Jürgen ve John O'Loughlin (haz.) 1996. *Social Polarization in Post-Industrial Metropolises.* New York: Walter de Gruyter.

Friedrichs, Jürgen, George Galster ve Sako Musterd. 2003. "Neighbourhood Effects on Social Opportunities: the European and American Research and Policy Context." *Housing Studies* 18/6 (Kasım): 797-806.

Galbraith, John Kenneth. 1958. *The Affluent Society.* Boston: Houghton Mifflin.

Gallie, Duncan (haz.) 2004. *Resisting Marginalization: Unemployment Experience and Social Policy in the European Union.* Oxford: Oxford University Press.

Gallie, Duncan ve Serge Paugam (haz.) 2000. *Welfare Regimes and the Experience of Unemployment in Europe.* Oxford: Oxford University Press.

Galster, George ve Anne Zober. 1997. "Will Dispersed Housing Programmes Reduce Social Problems in the US?" *Housing Studies* 13/5: 605-22.

Gans, Herbert J. 1991. "The Dangers of the Underclass: Its Harmfulness as a Planning Concept." Şu kitapta: *People, Plans and Policies: Essays on Poverty, Racism, and Other National Urban Problems* (New York: Columbia University Press), s. 328-43.

——— 1994. "Positive Functions of the Undeserving Poor: Uses of the Underclass in America." *Politics and Society* 22/3 (Eylül): 269-83.

Garbarino, James, Kathleen Kostelny ve Nancy Dubrow. 1991. *No Place to be a Child: Growing Up in a War Zone.* Lexington, MA: Lexington Books.

Gephart, Martha A. ve Robert W. Pearson. 1988. "Contemporary Research on the Urban Underclass: A Selected Review of the Research that Underlies a New Council Program." *Items: Social Science Research Council* 42/1-2 (Haziran): 1-10.

Gershuny, Jonathan I. 1983. *Social Innovaton and the Division of Labour.* Oxford: Oxford University Press.

Gervais-Lambony, Philippe, Sylvie Jaglin ve Alan Mabin. 1999. *La Question urbaine en Afrique Australe.* Paris: Karthala.

Gittleman, Maury B. ve David R. Howell. 1995. "Changes in the Structure and Quality of Jobs in the Unites States: Effects by Race and Gender, 1973-1990." *Industrial and Labor Relations Review* 48/3 (Nisan): 420-40.

Glaser, Barney G. ve Anselm L. Strauss. 1965. *Awareness of Dying.* New York: Aldine de Gruyter; yeni baskı 2005.

Glasgow, Douglas. 1981. *The Black Underclass: Poverty, Unemployment, and Entrapment of Ghetto Youth.* New York: Vintage.

Godard, Francis. 1993. "La ville américaine: futur de nos villes?" *PIR-Villes* 2: 4-10.

Goffman, Erving. 1959. *The Presentation of Self in Everyday Life.* Garden City, NY: Doubleday. Türkçesi: Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu; Metis Yayınevi; 2009; çev.: Barış Cezar.

——— 1963. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity.* New York: Si-

mon & Schuster.

Goldberger, Marie-Françoise, Philippe Choffel ve Jean-Luc Le Toqueux. 1998. "Les zones urbaines sensibles." *Insee Première* 573 (Nisan).

Goldstein, Donna M. 2003. *Laughter Out of Place: Race, Class, Violence, and Sexuality in a Rio Shantytown.* Berkeley: University of California Press.

González de la Rocha, Mercedes. 1994. *The Resources of Poverty: Women and Survival in a Mexican City.* Cambridge, MA: Blackwell Publishers.

González de la Rocha, Mercedes, Elizabeth Jelin, Janice Perlman, Bryan R. Roberts, Helen Safa ve Peter M. Ward. 2004. "From the Marginality of the 1960s to the "New Poverty" of Today: A LARR Research Forum." *Latin American Research Review* 39/1 (Ocak): 183-203.

Goode, Erich ve Nachman Ben-Yehuda. 1994. "Moral Panics: Culture, Politics, and Social Construction." *Annual Review of Sociology* 20: 149-71.

Gooding-Williams, Robert (haz.) 1993. *Reading Rodney King, Reading Urban Uprising.* New York: Routledge.

Gordon, Linda (haz.) 1990. *Women, the State, and Welfare.* Madison: University of Wisconsin Press.

Gordon, Milton. 1961. "Assimilation in America: Theory and Reality." *Daedalus* 90/2 (Bahar): 263-85.

Gottdiener, Mark ve Joe R. Feagin. 1988. "The Paradigm Shift in Urban Sociology." *Urban Affairs Quarterly* 24/2 (Aralık): 163-87.

Gregory, Mary, Wiemer Salverda ve Stephen Bazen. 2000. *Labour Market Inequalities: Problems and Policies of Low-Wage Employment in International Perspective.* Oxford: Oxford University Press.

Gregory, Steven. 1998. *Black Corona: Race and the Politics of Place in an Urban Community.* Princeton: Princeton University Press.

Guest, M., D. Avery, Gunnar Almgren ve Jon M. Mussey. 1998. "The Ecology of Race and Socioeconomic Distress: Infant and Working-Age Mortality in Chicago." *Demography* 35/1 (Şubat): 24-34.

Gurr, Ted Robert ve Desmond S. King. 1987. *The State and the City.* Chicago: Chicago University Press.

Gusfield, Joseph. 1981. *The Culture of Public Problems: Drinking-Driving and the Symbolic Order.* Chicago: University of Chicago Press.

Gwaltney, John Langston. 1981. *Drylongso: A Self-Portrait of Black America.* New York: Vintage.

Habermas, Jürgen. [1981] 1984. *The Theory of Communicative Action,* birinci cilt: *Reason and the Rationalization of Society.* Boston: Beacon Press. Türkçesi: İletişimsel Eylen Kuramı; Kabalcı Yayınevi; 2001; çevirisi: Mustafa Tüzel.

Hadjimichalis, Costis ve David Sadler (haz.) 1995. *Europe at the Margins: New Mosaics of Inequality.* New York: John Wiley.

Hagan, John ve Bill McCarthy. 1997. *Mean Streets: Youth Crime and Homelesness.* Cambridge: Cambridge University Press.

Hagan, John, Paul Hirschfield ve Carla Shedd. 2002. "First and Last Words: Apprehending the Social and Legal Facts of an Urban High School Shooting." *Sociological Methods and Research* 31/2 (Kasım): 218-54.

Hall, Peter. 2002. *Urban and Regional Planning.* Londra: Routledge.

Handler, A., D. Rosenberg, M. Driscol, M. Cohen, E. Swift, P. Garcia, ve J. Cohn. 1991. "Regional Perinatal Care in Crisis. A Case Study of an Urban Public Hospital." *Journal of Public Health Policy* 12/2 (Yaz): 184-98.

Hannerz, Ulf. 1968. "The Rhetoric of Soul: Identification in Negro Society." *Race* 9/4 (Kış): 453-65.

——— 1969. *Soulside: Inquiries into Ghetto Culture and Community.* New York: Columbia University Press.

——— 1980. *Exploring the City: Inquires Toward an Urban Anthropology.* New York: Columbia University Press.

Harloe, David. 1985. *Private Rented Housing in the United States.* Londra: Croom Helm.

Harrell, Adele V. ve George E. Peterson (haz.) 1992. *Drugs, Crime, and Social Isolation: Barriers to Urban Opportunity.* Washington, DC: Urban Institute Press.

Harris, Fred ve Roger W. Wilkins (haz.) 1988. *Quiet Riots: Race and Poverty in the United States (The Kerner Report, Twenty Years Later).* New York: Pantheon.

Harrison, Bennett. 1994. *Lean and Mean: The Changing Landscape of Corporate Power in the Age of Flexibility.* New York: Basic Books.

Hartner, Susan (haz.) 1998. *Illinois Statistical Abstract.* Urbana: University of Illinois Press.

Harvey, David. 1989. *The Condition of Postmodernity: An Inquiry into the Origins of Cultural Change.* Oxford: Basil Blackwell. Türkçesi: Postmodernliğin Durumu; Metis Yayınevi; 1997; çev. Sungur Savran.

Häußermann, Hartmut (haz.) 1998. *Großstadt. Soziologische Stichworte.* Opladen: Leske & Budrich.

Hazen, Don (haz.) 1992. *Inside the LA Riots: What Really Happened and Why it Will Happen Again.* New York: Independent Publishers Group.

Hazzard-Gordon, Katherine. 1991. *Jookin': The Rise of Social Dance Formations in African-American Culture.* Philadelphia: Temple University Press.

Hein, Jeremy. 1993. "Ethnic Pluralism and the Disunited States of North America and Western Europe." *Sociological Forum* 8/3 (Eylül): 507-16.

Heisler, Barbara Schmitter. 1991. "A Comparative Perspective on the Underclass: Questions of Urban Poverty, Race, and Citizenship." *Theory and Society* 20/4 (Ağustos): 455-83.

Henni, Amar ve Gilles Marinet. 2002. *Cités hors-la-loi. Un autre monde, une jeunesse qui imposse ses lois.* Paris: Ramsay.

Herbert, Steve. 1997. *Policing Space: Territoriality and the Los Angeles Police Department.* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Hicks, Donald A. 1985. *Advanced Industrial Development: Restructuring, Relocation, and Renewal.* Boston: Oelgeschlager, Gun & Hain.

Hilgartner, Stephen ve Charles S. Bosk. 1988. "The Rise and Fall of Social Problems: A Public Arenas Model." *American Journal of Sociology* 94/1 (Temmuz): 53-78.

Himmelfarb, Gertrude. 1994. *The De-moralization of Society: From Victorian Virtues to Modern Values.* New York: Vintage Books.

Hirsch, Arnold R. 1983. *Making the Second Ghetto: Race and Housing in Chicago, 1940-1960.* Cambridge: Cambridge University Press.

Hirsch, Paul M. 1993. "Undoing the Managerial Revolution? Needed Research on the Decline of Middle Management and Internal Labor Markets." Şu kitapta: Richard Swedberg (haz.), *Explorations in Economic Sociology* (New York: Russell Sage Foundation), s. 145-57.

Hirschman, Charles. 1983. "America's Melting Pot Reconsidered." *Annual Review of Sociology* 9: 397-423.

Hochschild, Jennifer L. 1995. *Facing Up to the American Dream.* Princeton: Princeton University Press.

Holdt, Jacob. 1985. *American Pictures: A Personal Journey Through America's Underclass.* New York: Farrar, Straus, Giroux.

Hollifield, James F. 1991. "Immigration and Modernization." Şu kitapta: James F. Hollifield ve George Ross (haz.), *Searching for the New France* (New York: Routledge), s. 113-50.

Holston, James (haz.) 1999. *Cities and Citizenship.* Durham, NC: Duke University Press.

Holzner, Lutz. 1993. "Minority Relations and Conflict in the Emerging European Community, Specifically Germany, France and Great Britain." *Humboldt Journal of Social Relations* 19/2 (Bahar): 157-92.

hooks, bell. 1992. "Loving Blackness as Political Resistance." Şu kitapta: *Black Looks: Race and Representation* (Boston: South End Press), s. 9-20.

Horsman, Reginald. 1986. *Race and Manifest Destiny: Origins of American Racial Anglo-Saxonism.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Huber, Evelyne ve John D. Stephens. 2001. *Development and Crisis of the Welfare State: Parties and Policies in Global Markets.* Chicago: University of Chicago Press.

Hudson, Michael (haz.) 1996. *Merchants of Misery: How Corporate America Profits from Poverty.* Monroe, ME: Common Courage Press.

Hunt, Lynn. 1992. *The Family Romance of the French Revolution.* Berkeley: University of California Press.

Husbands, Christopher T. 1991. "The Support for the "Front National": Analyses and Findings." *Ethnic and Racial Studies* 14/3 (Temmuz): 382-416.

Huttman, Elizabeth H. 1991. "Subsidized Housing in Western Europe: Stigma and Separation." Şu kitapta: Elizabeth H. Huttman, Wim Blauw ve Juliet Saltman (haz.), *Urban Housing Segregation of Minorities in Western Europe and the United States* (Durham, NC: Duke University Press), s. 215-35.

Jackson, Kenneth T. 1985. *Crabgrass Frontier: the Suburbanization of the United States.* New York: Oxford University Press.

Jacquier, Claude. 1991. *Voyage dans six quartiers européens en crise.* Paris: L'Harmattan.

Jargowsky, Paul A. 1997. *Poverty and Place: Ghettos, Barrios, and the American City.* New York: Russell Sage Foundation.

Jargowsky, Paul A. ve Mary Jo Bane. 1991. "Ghetto Poverty in the United States, 1970-1980." Şu kitapta: Christopher Jencks ve Paul E. Peterson (haz.), *The Urban Underclass* (Washington, DC: The Brookings Institution), s. 235-73.

Jazouli, Adil. 1992. *Les Années banlieues.* Paris: Seuil.

Jencks, Christopher ve Paul E. Peterson (haz.) 1991. *The Urban Underclass.* Washington, DC: The Brookings Institution.

Jobard, Fabien. 2002. *Bavures policières? La force publique et ses usages.* Paris: La Découverte.

Johnson, Bruce, Terry Williams, Kojo A. Dei ve Harry Sanabria. 1990. "Drug Abuse in the Inner City: Impact on Hard-Drug Users and the Community." Şu kitapta: Michael Tonry ve James Q. Wilson (haz.), *Drugs and Crime* (Chicago: University of Chicago Press), s. 9-67.

Johnson, James H., Cloyzelle K. Jones, Walter C. Farrell, Jr. ve Melvin L. Oliver. 1992. "The Los Angeles Rebellion: A Retrospective View." *Economic Development Quarterly* 6/4 (Kasım): 356-72.

Johnson, James H., Walter C. Farrell ve Melvin L. Oliver. 1993. "Seeds of the Los Angeles Rebellion of 1992." *International Journal of Urban and Regional Research* 17/1 (Mart): 115-19.

Jones, Jacqueline. 1985. *Labor of Love, Labor of Sorrow: Black Women, Work, and the Family from Slavery to the Present.* New York: Vintage.

——— 1992. *The Dispossessed: America's Underclasses from the Civil War to the Present.* New York: Basic Books.

Jones, LeAlan ve Lloyd Newman. 1997. *Our America: Life and Death on the South Side of Chicago.* New York: Washington Square Press.

Jones, Yvonne V. 1988. "Street Peddlers as Entrepreneurs: Economic Adaptation to an Urban Area." *Urban Anthropology* 17/2-3 (Yaz-Güz): 143-70.

Kantor, Harvey ve Barbara Brenzel. 1993. "Urban Education and the "Truly Disadvantaged": The Historical Roots of the Contemporary Crisis." Şu kitapta: Michael B. Katz (haz.), *The "Underclass" Debate: Views from History* (Princeton: Princeton University Press), s. 366-404.

Kasarda, John D. 1989. "Urban Industrial Transition and the Underclass." *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 501 (Ocak): 26-47.

Katz, Michael B. [1986] 1996. *In the Shadow of the Poorhouse: A Social History of Welfare in America,* yeni genişletilmiş baskı. New York: Basic Books.

——— 1989. *The Undeserving Poor: From the War on Poverty to the War on Welfare.* New York: Pantheon.

——— (haz.) 1993. *The "Underclass" Debate: Views from History.* Princeton: Princeton University Press.

Katznelson, Ira. 1981. *Urban Trenches: Urban Politics and the Patterning of Class in the United States.* New York: Pantheon.

Keil, Charles. 1966. *Urban Blues.* Chicago: University of Chicago Press.

Keiser, R. Lincoln. 1969. *The Vice Lords: Warriors of the Streets.* New York: Holt.

Kepel, Gilles. 1987. *Les Banlieues de l'Islam. Naissance d'une religion en France.* Paris: Seuil.

Kerner Komisyonu. [1968] 1988. *The Kerner Report: The 1968 Report of the National*

Advisory Commission on Civil Disorders. New York: Pantheon Books.

Kesteloot, Christian. 2000. "Post-Fordist Polarization in a Fordist Spatial Canvas." Şu kitapta: Peter Marcuse ve Ronald Van Kempen (haz.), *Globalizing Cities: A New Spatial Order?* (Oxford: Blackwell): s. 186-210.

Keyder, Çağlar. 2005. "Globalization and Social Exclusion in Istanbul." *International Journal of Urban and Regional Research* 29/1 (Mart): 124-34.

Khellil, Mohand. 1991. *L'Intégration des Maghrébins en France.* Paris: Presses Universitaires de France.

Killian, Lewis M. 1990. "Race Relations and the Nineties: Where are the Dreams of the Sixties?" *Social Forces* 69/1 (Eylül): 1-13.

Kluegel, James R. ve Eliot R. Smith. 1986. *Beliefs about Inequality: Americans' Views of What Is and What Ought to Be.* New York: Aldine de Gruyter.

Knotterus, J. David. 1987. "Status Attainment Research and Its Image of Society." *American Sociological Review* 52/2 (Mart): 113-21.

Kornblum, William. 1974. *Blue-Collar Community.* Chicago: University of Chicago Press.

——— 1984. "Lumping the Poor: What is the "Underclass"?" *Dissent* 64/3 (Yaz): 295-302.

Koser, Khalid ve Helma Lutz (haz.) 1999. *The New Migration in Europe: Social Constructions and Social Realities.* Londra: Palgrave Macmillan.

Kotlowitz, Alex. 1991. *There Are no Children Here: The Story of Two Boys Growing Up in the Other America.* New York: Doubleday.

Kozol, Jonathan. 1991. *Savage Inequalities: Children in America's Schools.* New York: Crown Publishing.

Kronauer, Martin, Berthold Vogel ve Frank Gerlach. 1993. *Im Schatten der Arbeitsgesellschaft. Arbeitslose und die Dynamik sozialer Ausgrenzung.* Berlin: Campus Verlag.

Kumar, Krishan. 1995. *From Post-Industrial to Post-Modern Society: New Theories of the Contemporary World.* Oxford: Basil Blackwell. Türkçesi: Sanyi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma: Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları; Dost Kitabevi; 1995; çev.: Mehmet Küçük.

Kusmer, Kenneth L. 1976. *A Ghetto Takes Shape: Black Cleveland, 1870-1930.* Urbana: University of Illinois Press.

——— 1986. "The Black Urban Experience in American History." Şu kitapta: Darlene Clark Hine (haz.), *The State of Afro-American History: Past, Present, and Future* (Baton Rouge: Louisiana State University Press), s. 91-135.

Ladányi, János ve Iván Szelényi. 2002. "Ciganyok es szegenyek Magyarorszagon, Romaniaban es Bulgariaban" [The Nature and Determinants of Poverty among the Roma: A Comparative Study of Hungary, Romania, and Bulgaria]. *Szociológiai Szemle* 4: 72-94.

Laé, Jean-François ve Numa Murard 1985. *L'Argent des pauvres. La vie quotidienne en cité de transit.* Paris: Seuil.

——— 1988. "Protection et violence." *Cashiers internationaux de sociologie* 35/84 (Ocak-Haziran): 19-39.

——— 1995. *Les Récits du malheur.* Paris: Descartes & Cie.

Lago, Luciana Corrêa do. 2005. *Desigualdades e segregaçao na metrópole. O Rio de Janerio em tempo crise.* Rio de Janerio: Revan.

Lamphere, Louise (haz.) 1992. *Structuring Diversity: Ethnographic Perspectives on the new Immigration.* Chicago: University of Chicago Press.

Landry, Bart. 1987. *The New Black Middle Class.* Berkeley: University of California Press.

Lane, Roger. 1986. *Roots of Violence in Black Philadelphia, 1860-1900.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Lanzarini, Corinne. 2000. *Survivre dans le monde sous-prolétaire.* Paris: Presses Universitaires de France.

Lapeyronnie, Didier. 1992. "L'exclusion et le mépris." *Les Temps modernes immigrées. Étude comparative France-Grande-Bretagne.* Issy-les-Moulin-eaux: ADRI.

Lash, Scott ve John Urry. 1987. *The End of Organized Capitalism.* Madison: University of Wisconsin Press.

Lauritzen, Janet ve Robert J. Sampson. 1998. "Minorities, Crime, and Criminal Justice." Şu kitapta: Michael Tonry (haz.), *The Handbook of Crime and Punishment* (New York: Oxford University Press), s. 58-84.

La Vigne, Nancy G., Cynthia A. Mamalian, Jeremy Travis ve Christy Visher. 2003. *A Portrait of Prisoner Reentry in Illionis.* Washington, DC: Urban Institute.

Lawrence, Paul, Timothy Baycroft ve Carolyn Grohmann. 2001. "Degrees of Foreignness and the Construction of Identity in French Border Regions during the Inter-War Period." *Contemporary European History* 10/1 (Ocak): 51-71.

Lebaude, Alain. 1994. *L'Emploi en miettes.* Paris: Hachette.

Le Bras, Hervé. 1989. "Le spectre des ghettos: et si l'Europe tombait dans le piège américain?" *Le Nouvel Observateur: L'Europe multiraciale* 4 (Ocak-Şubat).

Le Galès, Patrick ve Michael Parkinson. 1993. "*Inner city policy en* Grande-Bretagne: origine et principauxprogrammes." *Revue française d'administration publique* 74: 483-98.

Leibfried, Stefan ve Paul Pierson (haz.) 1995. *European Social Policy Between Fragmentation and Integration.* Washington, DC: The Brookings Institution.

Le Monde. 1991. "La Ville et ses banlieues." *Le Monde: Dossiers et documents* 185 (Şubat).

Lenoir, Noëlle, Claire Guignard-Hamon ve Nicole Smadja. 1989. *Bilan et perspectives des contrast de plan de développement social des quartiers.* Paris: Commissariat général au plan/La Documentation française.

Leonard, Madeleine. 1998. *Insivible Work, Invisible Workers: The Informal Economy in Europe and the US.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Lepoutre, David. 1997. *Cœur de banlieue. Codes, rites et languages.* Paris: Odile Jacob.

Le Puill, Gérard ve Stéphane Le Puill. 1990. *La Décennie des nouveaux pauvres.* Paris: Messidor/Editions sociales.

Leray, Rudy. 1989. "Les quartiers sensibles en Ile-de-France." Şu kitapta: *Données sociales Ile-de-France 1989.* Paris: INSEE.

Lerner, Daniel. 1958. *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East.* Glencoe: IL: Free Press.

Le Toqueux, Jean-Luc ve Jacques Moreau. 2000. "Les zones urbaines sensibles: forte progression du chômage entre 1990 et 1999." *INSEE Première*, no. 334 (Ekim).

Levine, Lawrence. 1977. *Black Culture and Black Consciousness: Afro-American Folk Thought from Slavery to Freedom.* New York: Oxford University Press.

Lewis, David Levering. 1970. *King: A Critical Bibliography.* New York: Praeger.

Lewis, Oscar. 1961. *The Children of Sanchez: Autobiograhy of a Mexican Family.* New York: Vintage.

Lewis, Sydney. 1995. *Hospital: An Oral History of Cook County Hospital.* New York: New Press.

Lieberson, Stanley. 1985. *Making it Count: The Improvement of Social Theory and Social Research.* Berkeley: University of California Press.

Liebow, Elliot. 1967. *Tally's Corner: A Study of Negro Streetcorner Men.* Boston: Little, Brown and Co.

Light, Ivan. 1977. "The Ethnic Vice Industry, 1880-1944." *American Sociological Review* 42/3 (Haziran): 464-79.

Lipsitz, George. 1988. *A Life in the Struggle: Ivory Perry and the Culture of Opposition.* Philadelphia: Temple University Press.

Lipsky, Michael J. 1980. *Street Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services.* New York: Russell Sage Foundation.

Loewenstein, Gaither. 1985. "The New Underclass: A Contemporary Sociological Dilemma." *Sociological Quarterly* 26/1 (Bahar): 35-48.

Logan, John R. ve Harvey L. Molotch. 1989. *Urban Fortunes: The Political Economy of Place.* Berkeley: University of California Press.

Lomnitz, Larissa. [1975] 1977. *Networks and Marginality: Life in a Mexican Shantytown.* New York: Academic Press.

Mabit, René ve Jean Boissonnat (haz.) 1995. *Le Travail dans vingt ans.* Paris: Odile Jacob.

MacDonald, Cameron Lynn ve Carmen Sirianni (haz.) 1996. *Working in the Service Society.* Philadelphia: Temple University Press.

MacDonald, Robert (haz.) 1997. *Youth, the "Underclass" and Social Exclusion.* Londra: Routledge.

MacDonald, Sharon (haz.) 1993. *Inside European Identities: Ethography in Western Europe.* New York: Berg.

Mackert, Jürgen (haz.) 2004. *Die Theorie sozialer Schließung. Tradition, Analysen, Perspektiven.* Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

MacLeod, Jay. 1995. *Ain't No Makin' It: Aspirations and Attainment in an Low-Income Neighborhood*, genişletilmiş ikinci baskı. Boulder, CO: Westview Press.

Macpherson, Crawford Brough. 1964. *The Political Theory of Possesive Individualism: Hobbes to Locke.* Oxford: Oxford University Press.

Magri, Susanna ve Christian Topalov (haz.) 1989. *Villes ouvrières, 1900-1950.* Paris: L'Harmattan.

Mann, Michael. 1995. "Sources and Variations of Working Class Movements in Twentieth Century Europe." *New Left Review* 22: 14-54.

Marcuse, Peter. 1989. "Dual City: A Muddy Metaphor for a Quartered City." *International Journal of Urban and Regional Research* 13/4 (Aralık): 697-708.

——— 1993. "What's So New About Divided Cities?" *International Journal of Urban and Regional Research* 17/3 (Eylül): 355-65.

Marcuse, Peter ve Ronald van Kempen (haz.) 2002. *Of States and Cities: The Partitioning of Urban Space.* New York: Oxford University Press.

Marcuse, Peter, Peter Medoff ve Andrea Pereria. 1982. "Triage as Urban Policy." *Social Policy* 12/3 (Kış): 33-7.

Marklund, Stephen. 1990. "Structures of Modern Poverty." *Acta Sociologica* 33/2 (Mayıs): 125-40.

Marks, Carole. 1991. "The Urban Underclass." *Annual Review of Sociology* 17: 445-66.

Marpsat, Maryse. 1999. "La Modélisation des "effets de quartier" aux États-Unis: une revue des travaux récents." *Population* 54/2 (Mart-Nisan): 303-30.

Marshall, Gordon. 1997. *Repositioning Class: Social Inequality in Industrial Societies.* Londra: Sage.

Marshall, T. H. [1949] 1964. *Class, Citizenship, and Social Development.* New York: Doubleday.

Martiniello, Marco. 1995. *Migration, Citizenship, and Ethno-National Identities in the European Union.* Londra: Avebury.

Martinotti, Guido. 1993. *Metropoli. La nuova morfologia sociale della città.* Bolonya: Il Murino.

Masclet, Olivier. 2003. *La Gauche et les cités. Enquête sur un rendez-vous manqué.* Paris: La Dispute.

Maspéro, François. 1990. *Les Passagers du Roissy-Express.* Paris: Seuil.

Massey, Douglas S. 1990. "American Apartheid: Segregation and the Making of the Underclass." *American Journal of Sociology* 96/2 (Eylül): 329-57.

Massey, Douglas S. ve Nancy A. Denton. 1987. "Trends in Residential Segregation of Blacks, Hispanics, ans Asians." *American Sociological Review* 52/6 (Aralık): 802-25.

——— 1989. "Hypersegregation in U.S. Metropolitan Areas: Black and Hispanic Segregation Along Five Dimensions." *Demography* 26/3 (Ağustos): 373-91.

——— 1993. *American Apartheid: Segregation and the Making of the Underclass.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Massey, Douglas S. ve Mary Fischer. 1999. "Does Rising Income Bring Integration? New Results for Blacks, Hispanics, and Asians in 1990." *Social Science Research* 28/3 (Eylül): 316-26.

Massey, Douglas S. ve Andrew B. Gross. 1991. "Explaining Trends in Residential Segregation, 1970-80." *Urban Affairs Quarterly* 27: 13-55.

Massey, Douglas ve Brendan Mullan. 1984. "Processes of Hispanic and Black Spatial Assimilation." *American Journal of Sociology* 89/4 (Ocak): 836-73.

Massey, Douglas, Andrew Ross ve Kumiko Shibuya. 1994. "Migration, Segregation,

and the Concentration of Poverty." *American Sociological Review* 59/3 (Mayıs): 425-45.

Massey, Douglas S., Gretchen A. Condram ve Nancy Denton. 1987. "The Effect of Residential Segregation on Black Social and Economic Well-Being." *Social Forces* 66/1 (Eylül): 29-56.

Mauger, Gérard ve Claude Fossé-Polliak. 1983. "Les loubards." *Actes de la recherche en sciences sociales* 50: 49-57.

Maurin, Éric. 2004. *Le Ghetto français.* Paris: Seuil.

Mauss, Marcel. 1929. "Les civilisations. Éléments et formes." Yeniden basımı: *Œuvres.* 2 cilt: *Représentation collectives et diversité des civilisations* (Paris: Minuit, 1974): s. 456-79.

Mayol, Pierre. 1992. "Radiographie des banlieues." *Esprit* 182 (Haziran): 65-77.

McAdam, Doug. 1981. *Political Process and the Development of Black Insurgency.* Chicago: University of Chicago Press.

McCord, C. ve H. Freeman. 1990. "Excess Mortality in Harlem." *New England Journal of Medicine* 322/3: 173-7.

McCord, Joan (haz.) 1997. *Violence and Childhood in the Inner City.* Cambridge: Cambridge University Press.

McFate, Katherine, Roger Lawson ve William Julius Wilson (haz.) 1995. *Poverty, Inequality, and the Future of Social Policy: Western States in the New World Order.* New York: Russell Sage Foundation.

McRoberts, Omar M. 2003. *Streets of Glory: Church and Community in a Black Urban Neighborhood.* Chicago: University of Chicago Press.

Mead, Lawrence. 1989. *Beyond Entitlements: The Social Obligations of Citizenship.* New York: Free Press.

——— 1989. "The Logic of Workfare: The Underclass and Work Policy." *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 501 (Ocak): 156-69.

——— 1992. *The New Politics of Poverty.* New York: Basic Books.

Mele, Christopher. 1999. *Selling the Lower East Side: Culrure, Real Estate, and Resistance in New York City.* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Mendras, Henri'yle birlikte Alistair Cooke. [1989] 1991. *Social Change in Modern France: Towards a Cultural Anthropology of the Fifth Republic.* Cambridge: Cambridge University Press.

Merton, Robert K. 1983. "Three Fragments from a Sociologist's Notebook." *Annual Review of Sociology.* 13: 1-28.

Meyer, Stephen. 2000. *As Long As They Don't Move Next Door: Segregation and Racial Conflict in American Neighborhoods.* Lanham, MD: Rowman and Littlefield.

Miles, Robert. 1992. "Le Racisme européen dans son contexte historique: réflexions sur l'articulation du racisme et du nationalisme." *Genèses* 8 (Haziran): 108-31.

Miller, Eleanor. 1987. *Street Woman.* Philadelphia: Temple University Press.

Mingione, Enzo. 1991. *Fragmented Societies: A Sociology of Economic Life Beyond the Market Paradigm.* Oxford: Basil Blackwell.

——— (haz.) 1993. "The New Urban Poverty and the Underclass" özel sayısı

International Journal of Urban and Regional Research 17/3 (Eylül): 324-428.

——— (haz.) 1996. *Urban Poverty and the "Underclass"*. Malden, MA: Blackwell Publishers.

Mingione, Enzo ve Enrica Morlicchio. 1993. "New Forms of Urban Poverty in Italy: Risk Path Models in the North and South." *International Journal of Urban and Regional Research* 17/3 (Eylül): 413-27.

Mithun, Jacqueline S. 1973. "Cooperation and Solidarity as Survival Necessities in an Black Urban Community." *Urban Anthropology* 2/1 (Bahar): 25-34.

Mollenkopf, John H. ve Manuel Castells (haz.) 1991. *Dual City: Restructuring New York*. New York: Russell Sage Foundation.

Monroe, Sylvester ve Peter Goldman. 1988. *Brothers: Black and Poor – A True Story of Courage and Survival*. New York: William Morrow.

Moore, Joan ve Raquel Pinderhughes (haz.) 1993. *In the Barrio: Latinos and the Underclass Debate*. New York: Russell Sage Foundation.

Moore, Stephen ve Dean Stansel. 1995. *Ending Corporate Welfare as We Know It*. Washington, DC: Cato Institute.

Moran, Rachel. 2003. *Interracial Intimacy: The Regulation of Race and Romance*. Chicago: University of Chicago Press.

Morenoff, Jeffrey D. ve Robert J. Sampson. 1997. "Violent Crime and the Spatial Dynamics of Neighbourhood Transition: Chicago, 1970-1990." *Social Forces* 76/1 (Eylül): 31-64.

Morris, Aldon. 1984. *The Origins of the Civil Rights Movement: Black Communities Organizing for Change*. New York: Free Press.

Morris, Lydia. 1994. *Dangerous Classes: The Underclass and Social Citizenship*. Londra: Routledge.

Moynihan, Daniel Patrick. 1969. "Toward a National Urban Policy." *The Public Interest* (Güz): 8-9.

Munger, Frank (haz.) 2002. *Laboring Below the Line: The New Ethnography of Poverty, Low-Wage Work, and Survival in the Global Economy*. New York: Russell Sage Foundation.

Murray, Charles. 1984. *Losing Ground: American Social Policy, 1950-1980*. New York: Basic Books.

Murty, Komanduri, Julian B. Roebuck ve Gloria R. Amstrong. 1994. "The Black Community's Reactions to the 1992 Los Angeles Riot." *Deviant Behavior* 15/1 (Ocak): 85-104.

Musterd, Sako (haz.) 1994. Special issue on "A Rising European Underclass?" *Built Environment* 20/3 (Güz).

——— "Social and Ethnic Segregation in Europe: Levels, Causes, and Effect." *Journal of Urban Affairs* 27/3 (Ağustos): 311-48.

Musterd, Sako, Wim Ostendorf ve Matthijs Breebaart (haz.) 1998. *Multi-Ethnic Metropolis: Patterns and Policies*. Dordrecht: Kluwer.

Myrdal, Gunnar. 1944. *An American Dilemma: The Negro Problem and Modern Democracy*. New York: Harper.

Nagel, Joanne. 1986. "The Political Construction of Ethnicity." Şu kitapta: Susan Olzak ve Joanne Nagel (haz.), *Competitive Ethnic Relations* (Orlando, FL:

Academic Press), s. 93-112.

Nathan, Richard P. 1987. "Will the Underclass Always be with Us?" *Society* 24/3 (Mart): 57-62.

Newman, Katherine. 1988. *Falling from Grace: Downward Mobility in the Age of Affluence.* New York: Free Press.

Newman, Peter ve Andy Thornley. 1996. *Urban Planning in Europe: International Competition, National Systems, and Planning Projects.* Londra: Routledge.

Noiriel, Gérard. 1988. *Le Creuset français. Histoire de l'immigration, XIXe-Xxe siècles.* Paris: Seuil. çev.: *The French Melting Pot: Immigration, Citizenship, and National Identity* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996).

——— 1992. *Population, immigration et identité nationale en France: XIXe-Xxe siècles.* Paris: Hachette.

Nolan, Brian, Richard Hauser ve Jean-Paul Zoyem. 2000. "The Changing Effects of Social Protection on Poverty." Şu kitapta: Duncan Gallie ve Serge Paugam (editörler), *Welfare Regimes and the Experience of Unemployment in Europe* (Oxford: Oxford University Press), s. 87-106.

O'Connor, Alice. 2000. "Poverty Research and Policy for the Post-Welfare Era." *Annual Review of Sociology* 26: 547-62.

O'Connor, Alice, Chris Tilly ve Lawrence D. Bobo (haz.) 2001. *Urban Inequality: Evidence from Four Cities.* New York: Russell Sage Foundation.

Offe, Claus. 1985. *Disorganized Capitalism: Contemporary Transformations of Work and Politics,* John Keane (haz.) Cambridge, MA: MIT Press.

Offe, Claus ve Rolf G. Heinze. 1992. *Beyond Employment: Time, Work, and the Informal Economy.* Philadelphia: Temple University Press.

Oliver, Melvin. 1988. "The Urban Black Community as Network: Toward a Social Network Perspective." *Sociological Quarterly* 29/4: 623-45.

Orfield, Gary. 1985. "Ghettoziation and Its Alternatives." Şu kitapta: Paul Peterson (haz.), *The New Urban Reality* (Washington, DC: The Brookings Institution), s. 161-93.

Osofsky, Gilbert. 1968. "The Enduring Ghetto." *Journal of American History* 55/2 (Eylül): 243-55.

Osterman, Paul. 1991. "Gains from Growth? The Impact of Full Employment on Poverty in Boston." Şu kitapta: Christopher Jencks ve Paul E. Peterson (haz.), *The Urban Underclass* (Washington, DC: The Brookings Institution), s. 122-43.

Oxley, Michael ve Jacqueline Smith. 1996. *Housing Policy and Rented Housing in Europe.* Londra: Chapman and Hall.

Padalino, Samanta ve Marco Vivarelli. 1997. "The Employment Intensity of Economic Growth in the G-7 Countries." *International Labour Review* 136/2: 199-213.

Padilla, Felix. 1987. *Puerto Rican Chicago.* Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press.

——— 1992. *The Gag as an American Entreprise.* New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

Pahl, Raymond E. 1987. "Does Jobless Mean Workless? Unemployment and Informal Work." *Annals of the American Academy of Political and Social Science*

493 (Eylül): 36-46.

——— 1989. "Is the Emperor Naked? Some Questions on the Adequecy of Sociological Theory in Urban and Regional Research." *International Journal of Urban and Regional Research* 13/4 (Aralık): 709-20.

Pakulski, Jan ve Malcolm Waters. 1996. *The Death of Class.* Londra: Sage.

Palidda, Salvatore. 2000. *Polizia Postmoderna. Etnografia del nuovo controllo sociale.* Milano: Feltrinelli.

Pamuk, Ayşe ve Paulo Fernando Cavallieri. 1998. "Alleviating Urban Poverty in an Global City: New Trends in Upgrading Rio de Janerio's Favelas." *Habitat International* 22/4 (Aralık): 449-62.

Parker, Karen F. ve Patricia L. McCall. 1999. "Structural Conditions and Racial Homicide Patterns: A Look at the Multiple Disadvantages in Urban Areas." *Criminology* 37/3 (Ağustos): 447-77.

Parkin, Frank. 1978. *Marxism and Class Theory: A Bourgeois Critique.* New York: Columbia University Press.

Parsons, Talcott. 1971. *The System of Modern Societies.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Pastor, Manuel. 1995. "Economic Inequality, Latino Poverty, and the Civil Unrest in Los Angeles." *Economic Development Quarterly* 9/3 (Ağustos): 238-58.

Patterson, Orlando. 1972. "Toward a Future That Has No Past: Reflections on the Fate of Blacks in the Americas." *The Public Interest* 27 (Bahar): 25-62.

——— 1977. *Ethnic Chauvinism: The Reactionary Impulse.* Londra: Stein and Day.

——— 1998. *Rituals of Blood: Consequences of Slavery in Two American Centuries.* New York: Civitas Books.

Pattillo-McCoy, Mary. 1999. *Black Picket Fences: Privilege and Peril Among the Black Middle Class.* Chicago: University of Chicago Press.

——— 2000. "The Limits of Out-Migration for the Black Middle Class." *Journal of Urban Affairs* 22/3 (Güz): 225-41.

Paugam, Serge. 1991. *La Disqualification sociale. Essai sur la nouvelle pauvreté.* Paris: Presses Universitaires de France.

——— 1993. *La Societé française et ses pauvres.* Paris: Presses Universitaires France.

——— 2005. *Les Formes élémentaire de la pauvreté.* Paris: Presses Universitaires France.

Peattie, Lisa. 1968. *The View from the Barrio.* Ann Arbor: University of Michigan Press.

Peck, Jamie. 2001. *Workfare States.* New York: Guilford.

Pereira, Virgílio Borges. 2005. *Classes e culturas de classe das famílias portuenses.* Porto: Affrontamento.

Perlman, Janet. 1976. *The Myth of Marginality: Urban Poverty and Politics in Rio de Janerio.* Berkeley: University of California Press.

Perrin, Évelyne. 2004. *Chômeurs et précaires au coeur de la question sociale.* Paris: La Dispute.

Petersen, Anne C. ve Jeylan T. Mortimer. (haz.) 1994. *Youth Unemployment and*

Society. Cambridge: Cambridge University Press.

Petersilia, Joan. 1993. "Crime and Punishment in California: Full Cells, Empty Pockets, and Questionable Benefits." *California Policy Seminar Brief* 5/11 (Mayıs): 1-12.

Peterson, Paul. 1991. "The Urban Underclass and the Poverty Paradox." Şu kitapta: Christopher Jencks ve Paul E. Peterson (haz.), *The Urban Underclass* (Washington, DC: The Brookings Institution), s. 3-27.

Pétonnet, Colette. 1979. *On est tous dans le brouillard. Ethnologie des banlieues.* Paris: Galilée.

——— 1985. "La pâleur noire: couleur et culture aux États-Unis." *L'Homme* 97-8 (Ocak-Haziran): 171-87.

Petsimeris, P. 1998. "Urban Decline and the New Social and Ethnic Divisions in the Core Cities of the Italian Industrial Triangle." *Urban Studies* 35/3: 449-65.

Pettigrew, Thomas F. 1971. *Racially Separate or Together?* New York: McGraw-Hill.

Pettiway, Leon E. 1985. "The Internal Structure of the Ghetto and the Criminal Commute." *Journal of Black Studies* 16/2 (Aralık): 189-211.

Philpott, Thomas Lee. 1978. *The Slum and the Ghetto: Neighborhood Deterioration and Middle-Class Reform, Chicago 1880-1930.* New York: Oxford University Press.

Pialoux, Michel. 1979. "Jeunesse sans avenir et travail intérimarie." *Actes de la recherche en sciences sociale* 26-7 (Nisan): 19-47.

Pierson, Paul (haz.) 2001. *The New Politics of the Welfare State.* New York: Oxford University Press.

Pinçon, Michel. 1982. *Cohabiter. Groupes sociaux et modes de vie dans une cité HLM.* Paris: Ministère de l'urbanisme et du logement, Plan Construction, Collection "Recherches".

Pinçon-Charlot, Monique, Edmond Préteceille ve Paul Rendu. 1986. *Ségrégation urbaine. Classes sociales et équipements collectifs en région parisienne.* Paris: Éditions Anthropos.

Pinderhughes, Howard. 1997. *Race in the 'Hood: Conflict and Violence Among Urban Youth.* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Pino, Julio César. 1997. *Family and Favela: The Reproduction of Poverty in Rio de Janerio.* Westport, CT: Praeger.

Piore, Michael J. 1979. *Birds of Passage: Migrant Labour and Industrial Societies.* Cambridge: Cambridge University Press.

Piore, Michael J. ve Charles F. Sabel. 1984. *The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity.* New York: Basic Books.

Pitti, Stephen J. 2003. *The Devil in Silicon Valley: Northern California, Race, and Mexican Americans.* Princeton: Princeton University Press.

Piven, Frances Fox ve Richard A. Cloward. 1971. *Regulating the Poor: The Functions of Public Welfare.* New York: Vintage.

——— 1977. *Poor People's Movements: Why They Succeed, How They Fail.* New York: Vintage.

Polanyi, Karl. 1944. *The Grat Transformation: The Political and Economic Origins of*

Our Time. Boston: Beacon Press. Türkçesi: Büyük Dönüşüm; İletişim Yayınevi; 2000; çev.: Ayşe Buğra.

Porter, Bruce ve Marvin Dunn. 1984. *The Miami Riot of 1980: Crossing the Bounds.* Lexington, MA: Lexington Books.

Portes, Alejandro. 1972. "The Rationality of the Slum: An Essay on Interpretive Sociology." *Comparative Studies in Society and History* 14/3 (Haziran): 268-86.

——— 1999. "La mondialisation par le bas: l'émergence des communautés transnationales." *Actes de la recherche en sciences sociales* 129 (Eylül): 15-25.

Portes, Alejandro ve Robert L. Bach. 1985. *Latin Journey: Cuban and Mexican Immigrants in the United States.* Berkeley: University of California Press.

Portes, Alejandro ve Ruben G. Rumbaut. 1990. *Immigrant America: A Portrait.* Berkeley: University of California Press.

Portes, Alejandro ve Saskia Sassen-Koob. 1987. "Making It Underground: Comparative Material on the Informal Sector in Western Market Economies." *American Journal of Sociology* 93/1 (Temmuz): 30-61.

Pred, Allan Richard. 1997. "Somebody Else, Somewhere Else: Racisms, Racialized Spaces and the Popular Geographical Imagination in Sweden." *Antipode* 29/4 (Ekim): 383-416.

——— 2000. *Even in Sweden: Racisms, Racialized Spaces, and the Popular Geographical Imagination.* Berkeley: University of California Press.

Préteceille, Edmond. 1973. *LA Production des grands ensembles.* Paris: Mouton.

Procacci, Giovanna. 1993. *Gouverner la misère. La question sociale en France, 1789-1848.* Paris: Seuil.

Quadagno, Jill. 1994. *The Color of Welfare: How Racism Undermined the War on Poverty.* New York: Oxford University Press.

Rainwater, Lee. 1970. *Behind Ghetto Walls: Black Family Life in a Federal Slum.* New York: Aldine.

Rank, Mark Robert. 1994. *Living on the Edge: The Realities of Welfare in America.* New York: Columbia University Press.

Ranney, David C. 1993. "Transnational Investment and Job Loss in Chicago." Şu kitapta: Dick Simpson (haz.), *Chicago's Future in an Time of Change* (Chicago: Stipes Publishing Company), s. 88-98.

Ratner, Mitchell S. (haz.) 1992. *Crack Pipe as Pimp: An Etnographic Investigation of Sex-for-Crack Exchanges.* Lexington, MA: Lexington Books.

Reed, Adolph, Jr. 1992. "The Underclass as Myth and Symbol: The Poverty of Discourse About Poverty." *Radical America* (Ocak): 21-40.

Regini, Marino. 1995. *Uncertain Boundaries: The Social and Political Construction of European Economies.* Cambridge: Cambridge University Press.

Reiner, Robert. 1997. "The Police and Policing." Şu kitapta: Mike Maguire, Rod Morgan ve Robert Reiner (haz.), *The Oxford Handbook of Criminology* (Oxford: Oxford University Press), s. 997-1050.

Reinerman, Craig ve Harry Levine. 1997. "The Crack Attack: Politics and Media in the Crack Scare." Şu kitapta: Craig Reinerman (haz.), *Crack in America: Demon Drugs and Social Justice* (Berkeley: University of California Press), s. 18-51.

Riberio, Luiz César de Queiroz. 1996. "Rio de Janerio: exemplo de metropole partida e sem rumo?" *Novos Estudos CEBRAP* 45 (Temmuz): 167-82.

Richard, Jean-Luc. 2000. "Une approche de la discrimination sur le marché du travail: les jeunes adultes issus de l'immigration étrangère en France." *Revue européenne des migrations internationales* 16/3: 53-83.

Ricketts, Erol R. ve Isabel V. Sawhill. 1988. "Defining and Measuring the Underclass." *Journal of Policy Analysis and Management* 7 (Kış): 316-25.

Rieder, Jonathan. 1985. *Canarsie: The Jews and Italians of Brooklyn Against Liberalism.* Cambridge: MA: Harvard University Press.

Rifkin, Jeremy. 1993. *The End of Work: The Decline of the Global Work Force and the Dawn of the Post-Market Era.* New York: G. P. Putnam's Sons.

Robinson, Jennifer. 1996. *The Power of Apartheid: State, Power and Space in South African Cities.* Boston: Butterworth Heinemann.

Roche, Maurice ve Rik Van Berkel (haz.) 1997. *European Citizenship and Social Exclusion.* Avebury: Ashgate.

Roebuck, Julian B. ve Wolfgang Frese. 1977. *The Rendezvous: A Case Study of an After-Hours Club.* New York: Free Press.

Room, Graham. 1990. *New Poverty in the European Union.* Londra: Macmillan.

Rosenberg, Sam. 1983. "Regan Social Policy and Labour Force Restructuring." *Cambridge Journal of Economics* 7/2 (Haziran): 179-96.

Rostow, Walt W. 1960. *Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto.* Cambridge: Cambridge University Press. Türkçesi: İktisadî Gelişmenin Merhaleleri; Ötüken Yayınevi; 1999.

Rouelleau-Berger, Laurence ve Madeleine Gautier (haz.) 2002. *Les Jeunes et l'emploi dans les villes d'Europe et d'Amérique du Nord.* Lyons: Editions de l'Aube.

Rumbaut, Ruben G. ve Alejandro Portes (haz.) 2001. *Ethnicities: Children of Immigrants in America.* Berkeley: University of California Press.

Sampson, Robert J., Jeffrey D. Morenoff ve Thomas Gannon-Rowley. 2002. "Assesing "Neighborhood Effects": Social Processes and New Directions in Research." *Annual Review of Sociology* 28: 443-78.

Sánchez-Jankowski, Martín. 1991. *Islands in the Street: Gangs in Urban American Society.* Berkeley: University of California Press.

——— 1994. "Les gangs et la presse: la production d'un mythe national." *Actes de la recherche en sciences sociales* 101-2 (Mart): 101-18.

Santelli, Emmanuelle. 2001. *La Mobilité sociale dans l'immigration. Itinéraires de réussite des enfants d'origine algérienne.* Toulouse: Presses Universitaires du Mirail.

Sassen, Saskia. 1989a. *The Mobility of Labor and Capital: A Study in International Investment and Labor.* Cambridge: Cambridge University Press.

——— 1989b. "America's Immigration Problem." *World Policy Journal* 6/4 (Güz): 811-32.

——— 1991a. "Internationalization, Informalization, and Economic Polarization in New York City's Economy." Şu kitapta: John H. Mollenkopf ve Manuel Castells (haz.), *Dual City: Restructuring New York* (New York: Russel Sage Foundation),

s. 79-102.

——— 1991b. *The Global City: New York, London, Tokyo.* Princeton: Princeton University Press. Gözden geçirilip genişletilmiş baskı, 2001.

Sawhill, Isabel V. 1989. "The Underclass: An Overview." *The Public Interest* 96 (Yaz): 3-15.

Sayad, Abdelmalek. 1975. "Le Foyer des sans-famille." *Actes de la recherche en sciences sociales* 32-3 (Haziran): 89-104.

——— 1991. *L'Immigration ou les paradoxes de l'altérité.* Brüksel: De Boeck Université.

Sayad, Abdelmalek, Éliane Dupuy'la birlikte. 1995. *Un Nanterre algérien, terre de bidonvilles.* Paris: Editions Autrement.

Scharf, Jagna Wojcika. 1987. "The Underground Economy of a Poor Neighborhood." Şu kitapta: Leith Mullings (haz.), *Cities of the United States: Studies in Urban Anthropology* (New York: Columbia University Press), s. 19-50.

Schierup, Carl-Ulrik. 1995. "A European Dilemma: Myrdal, the American Creed, and EU Europe." *International Sociology* 10/4 (Aralık): 347-67.

Schlay, Anne B. 1987. "Credit on Color: Segregation, Racial Transition, and Housing-Credit Flows." Şu kitapta: *Fair Housing in Metropolitan Chicago: Perspectives after Two Decades: A Report to the Chicago Area Fair Housing Alliance* (Chicago: The Chicago Area Fair Housing Alliance), s. 109-88.

Schutz, Alfred. 1970. *On Phenomenology and Social Relations: Selected Writtings.* Chicago: University of Chicago Press.

Schwartz, Olivier. 1990. *Le Monde privé des ouvriers. Hommes et femmes du Nord.* Paris: Presses Universitaires de France.

Scott, Allen J. ve Edward W. Soja (haz.) 1996. *The City: Los Angeles and Urban Theory at the End of the Twentieth Century.* Berkeley: University of California Press.

Scott, Allen J. ve Michael Storper (haz.) 1986. *Production, Work, Territory: The Geographical Anatomy of Industrial Capitalism.* Boston: Allen & Unwin.

Seligman, Amanda I. 2005. *Block by Block: Neighborhoods and Public Policy on Chicago's West Side.* Chicago: University of Chicago Press.

Sheppard, Harold L. 1966. *The Job Hunt: Job Seeking Behavior of Unemployed Workers in a Local Economy.* Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Shields, Rob. 1991. *Places on the Margin: Alternative Geographies of Modernity.* Londra: Routledge.

Shulman, Beth. 2003. *The Betrayal of Work.* New York: New Press.

Silver, Hilary. 1993. "National Conceptions of the New Urban Poverty: Social Structural Change in Britain, France, and the United States." *International Journal of Urban and Regional Research* 17/3 (Eylül): 336-54.

Silverman, Maxim. 1990. "The Racialization of Immigration: Aspects of Discourse from 1968 to 1981." *French Cultural Studies* 1/2 (Mart): 11-28.

Siméant, Johanna. 1998. *La Cause des sans-papiers.* Paris: Presses de Sciences Po.

Simmel, Georg. [1908] 1965. "The Poor." *Social Problems* 13/2 (Güz): 118-40.

Simon, Patrick. 1992. "Banlieues: de la concentration au ghetto." *Esprit* 182 (Haziran): 58-64.

Sinfield, Andrew. 1980. "Poverty and Inequality in France." Şu kitapta: Victor George ve Roger Lawson (haz.), *Poverty and Inequality in Common Market Countries* (Londra: Routledge ve Kegan Paul).

Sklair, Leslie. 2001. *The Transnational Capitalist Class.* Oxford: Basil Blackwell.

Skogan, Wesley G. 1988. "Community Organization and Crime." *Crime and Justice: An Annual Review of Research* 5: 39-78.

Slessarev, Helene. 1997. *The Betrayal of the Urban Poor.* Philadelphia: Temple University Press.

Small, Marino. 2004. *Villa Victoria: The Trasformation of Social Capital in a Boston Barrio.* Chicago: Chicago University Press.

Smith, Dennis. 1987. "Knowing Your Place: Class, Politics, and Ethnicity in Chicago and Birmingham, 1890-1983." Şu kitapta: Nigel Thrift ve Peter Williams (haz.), *Class and Space: The Making of Urban Society* (Londra: Routledge and Kegan Paul), s. 277-305.

Snow, David A. ve Leon Anderson. 1993. *Down on Their Luck: A Study of Homeless Street People.* Berkeley: University of California Press.

——— 1994. "L'industrie du plasma." *Actes de la recherche en sciences sociales* 104 (Eylül): 25-33.

Soja, Edward W. 1989. *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory.* Londra: Verso.

Solomos, John. 1988. *Black Youth, Racism, and the State.* Cambridge: Cambridge University Press.

Somers, Margaret R. 1993. "Citizenship and the Place of the Public Sphere: Law, Community and Political Cultural in the Transition to Democracy." *American Sociological Review* 58/5 (Ekim): 587-620.

Son, In Soo, Suzanne W. Model ve Gene A. Fisher. 1989. "Polarization and Progress in the Black Community: Earnings and Status Gains for Young Black Males in the Era of Affirmitive Action." *Sociological Forum* 4/3 (Eylül): 309-27.

Soulignac, Françoise. 1993. *La Banlieue parisienne. Cent cinquante ans de transformations.* Paris: La Documentation française.

Soysal, Yasemin Nuhoğlu. 1994. *Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe.* Chicago: University of Chicago Press.

Spear, Allan H. 1968. *Black Chicago: The Making of a Negro Ghetto, 1890-1920.* Chicago: University of Chicago Press.

Spector, Malcolm ve John I. Kitsuse. 1987. *Constructins Social Problems.* New York: Aldine de Gruyter.

Squires, Gregory D., Larry, Bennett, Kathleen McCourt ve Philippe Nyden. 1987. *Chicago: Race, Class, and the Response to the Urban Decline.* Philadelphia: Temple University Press.

Stack, Carol. 1970. "The Kindred of Viola Jackson: Residence and Family Organization of an Urban Black American Family." Şu kitapta: Norman E. Whitten ve John F. Szwed (haz.), *Afro-American Anthropology: Contemporary Perspectives* (New York: Free Press), s. 303-11.

——— 1974. *All Our Kin: Strategies for Survival in a Black Community.* New York:

Harper & Row.

Standing, Guy. 1993. "The Need for a New Social Consensus." Şu kitapta: Philippe Van Parijs (haz.), *Arguing for Basic Income: Ethical Foundations for a Radical Reform* (Londra: Verso), s. 47-60.

——— (haz.) 2004. *Promoting Income as a Right: Europe and North America.* Londra: Anthem Press.

Starr, Roger. 1976. "Making New York Smaller." *New York Times Magazine,* 14 Kasım.

Stearns, Linda Brewster ve Charlotte Wilkinson Coleman. 1990. "Industrial and Local Labor Market Structures and Black Male Employment in the Manufacturing Sector." *Social Science Quarterly* 71/2 (Haziran): 285-98.

Stedman Jones, Gareth. 1983. *Languages of Class: Studies in English Working Class History 1832-1982.* Canbridge: Cambridge University Press.

Stoléru, Lionel. 1974. *Vaincre la pauvreté dans les pays riches.* Paris: Flammarion.

Stovall, Tyler. 1990. *The Rise of the Paris Red Belt.* Berkeley: University of California Press.

Streitweiser, Mary ve John Goodman, Jr. 1983. "A Survey of Recent Research on Race and Residential Location." *Population Research and Policy Review* 2: 253-83.

Sullivan, Mercer L. 1989. *"Getting Paid": Youth Crime and Work in the Inner City.* Ithaca, NY: Cornell University Press.

Susser, Ida. 1982. *Norman Street: Poverty and Politics in an Urban Neighborhood.* New York: Oxford University Press.

Susser, Ida ve John Kreniske. 1987. "The Welfre Trap: A Public Policy for Deprivation." Şu kitapta: Leith Mullings(haz.), *Cities of the United States: Studies in Urban Anthropology* (New York: Columbia University Press), s. 51-68.

Suttles, Gerald. 1968. *The Social Order of the Slum: Ethnicity and Territory in the Inner City.* Chicago: University of Chicago Press.

Tabard, Nicole. 1993. "Des quartiers pauvres aux banlieues aisées: une représentation sociale du territoire." *Economie et statisque* 270: 5-22.

Tarrius, Alain. 1992. *Les fourmis d'Europe. Migrants riches, migrants pauvres et nouvelles villes internationales.* Paris: L'Harmattan.

Taylor, Carl. 1989. *Dangerous Society.* East Lansing: Michigan State University Press.

Teitz, Michael B. ve Karen Chapple. 1998. "The Causes of Inner City Poverty: Eight Hypotheses in Search of Research." *Cityscape: A Journal of Policy Development and Research* 3/3: 33-70.

Terkel, Studs. 1992. *Race: How Blacks and Whites Think and Feel About the American Obsession.* New York: Anchor Books.

Therborn, Göran. 1996. *European Modernity and Beyond: The Trajectory of European Societies, 1945-2005.* Londra: Sage.

Thrift, Nigel. 1993. "An Urban Impasse?" *Theory, Culture, and Society* 10/2 (Mayıs): 229-38.

Thrift, Nigel ve Peter Williams (haz.) 1987. *Class and Space: The Making of Urban*

Society. Londra: Routledge and Kegan Paul.

Thurow, Lester. 1987. "A Surge in Inequality." *Scientific American* 256/5 (Mayıs): 30-7.

Tilly, Chris, Philip Moss, Joleen Kirschenman ve Ivy Kennelly. 2001. "Space as Signal: How Employers Perceive Neighborhoods in Four Metropolitan Labor Markets." Şu kitapta: Alice O'Connor ve diğ., (haz.), *Urban Inequality: Evidence from Four Cities* (New York: Russell Sage Foundation), s. 304-38.

Tissot, Sylvie. 2005. "Les sociologues et la banlieue: la construction savante du problème des "quartiers sensibles"." *Genèses* 60 (Eylül): 57-75.

Tobin, Gary A. 1987. *Divided Neighborhoods: Changing Patterns of Racial Segregation.* Newbury Park, CA: Sage Publications.

Tomaskovic-Devey, Donald. 1993. *Gender and Racial Inequality at Work: The Sources and Consequences of Job Segregation.* Ithaca, NY: Cornell University Press.

Tonry, Michael. 1994. "Racial Politics, Racial Disparities, and the War on Crime." *Crime & Delinquency* 40/4: 475-94.

——— 1995. *Malign Neglect: Race, Class, and Punishment in America.* New York: Oxford University Press.

Topalov, Christian. 2003. "Traditional Working-Class Neighborhoods: An Inquiry into the Emergence of a Sociological Model in the 1950s and 1960s." *Osiris* 18: 213-33.

Touraine, Alain. 1990. "Le syndrome américain." *Le Figaro*, 9 Ekim.

——— 1991a. "La France perd-elle la téte?" *Le Monde*, 17 Temmuz.

——— 1991b. "Recontre avec Alain Touraine: diagnostic sur l'état de la sociologie and de de la société française." *Sciences humaines* 3: 12-14.

Townsend, Peter. 1993. "Underclass and Overclass: The Widening Gulf between Social Classes in Grat Britain in the 1980s." Şu kitapta: Geoff Payne ve Malcolm Cross (haz.), *Sociology in Action* (Londra: Macmillan), s. 137-54.

Townsend, Peter, Paul Corrigan ve Uwe Kowarzik. 1987. *Poverty and Labour in London.* Londra: Low Pay Unit.

Tribalat, Michèle. 1995. *Faire France. Une Grande enquète sur les immigrés et leurs enfants.* Paris: La Découverte.

Tripier, Maryse. 1990. *L'Immigration dans la classe ouvrière en France.* Paris: L'Harmattan.

Turner, Bryan S. 1986. *Citizenship and Capitalism: The Debate over Reformism.* Londra: Methuen.

——— (haz.) 1992. *Citizenship and Social Theory.* Newbury Park, CA: Sage.

Uitermark, Justus. 2003. "Social Mixing and the Management of Disadvantaged Neighborhoods: The Dutch Policy of Urban Restructuring Revisited." *Urban Studies* 40/3 (Mart): 531-49.

Unsworth, Clive. 1982. "The Riots of 1981: Popular Violence and the Politics of Law and Order." *Journal of Law and Society* 9/1 (Yaz): 63-85.

Uwe, Hans-Otto (haz.) 2003. *Territorializierung der Sozialen Welt.* Opladen: Leske and Budrich.

Van de Burgh, William L. 1992. *New Day in Babylon: The Black Poor Movement and American Culture, 1965-1975.* Chicago: University of Chicago Press.

Van Kempen, Robert ve A. O. Özüekren. 1998. "Ethnic Segregation in Cities: New Forms and Explanations in a Dynamic World." *Urban Studies* 35: 1631-56.

Van Parijs, Philippe (haz.) 1993. *Arguing for Basic Income: Ethical Foundations for a Radical Reform.* Londra: Verso.

——— 1995. *Real Freedom for All: What (if Anything) can Justify Capitalism?* New York: Oxford University Press.

——— 2001. *What's Wrong with a Free Lunch?* Boston: Beacon Press.

Van Zanten, Agnès. 1997. "Schooling Immigrants in France and in the 1990s: Success or Failure of the Republican Model of Integration?" *Anthropology & Education Quarterly* 28/3 (Eylül): 351-74.

Vanneman, Reeve ve Lynn Cannon Weber. 1987. *The American Perception of Class.* Philadelphia: Temple University Press.

Vélez-Ibañez, Carlos G. 1983. *Rituals of Marginality: Politics, Process, and Culture Change in Central Urban Mexico, 1969-1974.* Berkeley: University of California Press.

Venkatesh, Sudhir Alladi. 1997. "The Social Organization of Street Gang Activity in an Urban Ghetto." *American Journal of Sociology* 103/1 (Temmuz): 82-101.

——— 2000. *American Project: The Rise and Fall of a Modern Ghetto.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Vergara, Camilo José. 1995. *The New American Ghetto.* New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

Verret, Michel. 1979. *L'Espace ouvrier.* Paris: Armand Collin.

Vieillard-Baron, Hervé. 1994. *Les Banlieues françaises ou le ghetto impossible.* Paris: Editions de l'Aube.

Vigil, James Diego. 1988. *Barrio Gangs: Street Life and Identity in Southern California.* Austin: University of Texas Press.

von Hoffman, Alexander. 1996. "High Ambitions: The Past and Future of American Low-Income Housing Policy." *Housing Policy Debate* 7/3: 423-46.

Vosko, Leah F. 2000. *Temporary Work: The Gendered Rise of a Precarious Employment Relationship.* Toronto: University of Toronto Press.

Wacquant, Loïc. 1989. "The Ghetto, the State, and the New Capitalist Economy." *Dissent* (Güz): 508-20.

——— 1991. "What Makes A Ghetto? Notes Toward a Comparative Analysis of Modes of Urban Exclusion." Russell Sage Vakfı Konferansında sunulmuş makale: "Poverty, Immigration, and Urban Marginality in Advanced Societies", Paris, Maison Suger, 10-11 Mayıs.

——— 1992a. "Décivilisation and démonisation: la mutation du ghetto noir américain." Şu kitapta: Christine Fauré ve Tom Bishop (haz.), *L'Amérique des français* (Paris: Editions François Bourin), s. 103-25. Genişletilmiş versiyon olarak çev.: "Decivilizing and Demonizing: The Remarking of the Black Ghetto", Şu kitapta: Steven Loyal ve Stephen Quilley (haz.), *The Sociology of Norbert Ellias* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), s. 95-121.

——— 1992b. "Pour en finir avec le mythe des "cités-ghettos": les différences entre la France and les Etats-Unis." *Annales de la recherche urbaine* 52 (Eylül): 20-30.

——— 1993. "Désordre dans la ville." *Actes de la recherche en sciences sociales* 99 (Eylül): 79-82.

——— 1994. "Le gang comme prédateur collectif." *Actes de la recherche en sciences sociales* 101-2 (Mart): 88-100.

——— 1995a. "The Comparative Structure and Experience of Urban Exclusion: "Race", Class, and Space in Paris and Chicago." Şu kitapta: Katherine McFate ve diğ. (haz.), *Poverty, Inequality, and the Future of Social Policy* (New York: Russell Sage Foundation), s. 543-70.

——— 1995b. "Pour comprendre la "crise" des banlieues." *French Politics and Society* 13/4 (Güz): 68-81.

——— 1996a. "L'underclass urbaine dans l'imaginaire social et scientifique américain." Şu kitapta: Serge Paugam (haz.), *L'Exclusion: l'état des savoirs* (Paris: La Découverte), s. 248-62.

——— 1996b. "La généralisation de l'insécurité salariale en Amérique: restructurations d'entreprises and crise de reproduction sociale." *Actes de la recherche en sciences sociales* 115 (Aralık): 65-79.

——— 1997a. "Three Pernicious Premises in the Study of the American Ghetto." *International Journal of Urban and Regional Research* 20/3 (Haziran): 341-53.

——— 1997b. "Les pauvres en pâture: la nouvelle politique de la misère en Amérique." *Hérodote* 85 (Bahar): 21-33.

——— 1997c. "For an Analytic of Racial Domination." *Political Power and Social Theory* 11 ("Rethinking Race" başlıklı sempozyum; Ann Laura Stoler, Patricia Dominguez, David Roediger, Uday Singh Mehta'yla birlikte): 221-34.

——— 1998. "Inside the Zone: The Social Art of the Hustler in the Black American Ghetto." *Theory, Culture, and Society,* 15/2 (Mayıs): 1-36.

——— 1999. *Les Prisons de la misère.* Paris: Raisons d'agir Éditions. Gözden geçirilip genişletilmiş baskı: *Prisons of Poverty* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2009).

——— 2001. "Deadly Symbiosis: When Ghetto and Prison Meet and Mesh." *Punishment & Society* 3/1 (Kış): 95-133.

——— 2002a. "Scrutinizing the Street: Poverty, Morality, and the Pitfalls of Urban Ethnography." *American Journal of Sociology* 107/6 (Mayıs): 1468-532.

——— 2002b. "Gutting the Ghetto: Political Censorship and Conceptual Retrenchment in the American Debate on Urban Destitution." Şu kitapta: Malcolm Cross ve Robert Moore (haz.), *Globalization and the New City* (Basingstoke and New York: Palgrave), s. 32-49.

——— 2005. "Les deux visages du ghetto: construire un concept sociologique." *Actes de la recherche en sciences sociales* 160 (Aralık): 4-21. Kısa İngilizce versiyonu: "Ghetto", şu kitapta: Neil J. Smelser ve Paul B. Baltes (haz.), *International Encyclopedia of the Social and Behavioural Sciences* (Londra: Pergamon Press, 2004).

——— 2009. *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity* (Durham, NC, ve Londra: Duke University Press)

Wacquant, Loïc ve William Julius Wilson. 1989. "Poverty, Joblesness, and the Social Transformation of the Inner City." Şu kitapta: David Ellwood ve Phoebe Cottingham (haz.), *Welfare Policy for the 1990s* (Cambridge, MA: Harvard University Press), s. 70-102.

Waldinger, Roger. 1996. *Still the Promised City? African Americans and New Immigrants in Postindustrial New York. Still the Promised City? African Americans and New Immigrants in Postindustrial New York.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Waldinger, Roger ve Thomas Bailey. 1991. "The Continuing Signifiance of Race: Racial Conflict and Racial Discrimination in Construction." *Politics and Society* 19/3 (Eylül): 291-324.

Waley, Paul. 2000. "Tokyo: Patterns of Familiarity and Partitions of Difference." Şu kitapta: Peter Marcuse ve Ronald van Kempen (haz.), *Globalizing Cities: A New Spatial Order?* (Oxford: Blackwell), 127-56.

Walker, Gillian ve Sippio Small. 1991. "AIDS, Crack, Poverty, and Race in the African-American Community: The Need for an Ecosystemic Approach." *Journal of Independent Social Work* 5/3-4: 69-91.

Wallace, Rodrick ve Deborah Wallace. 1990. "Origins of Public Health Collapse in New York City: The Dynamics of Planned Shrinkage, Contagious Urban Decay and Social Disintegration." *Bulletin of the New York Academy of Science* 66/5 (Eylül): 391-434.

Wallerstein, Immanuel. 1983. *Historical Capitalism.* Londra: Verso. Türkçesi: Tarihsel Kapitalizm; Metis Yayınevi; 1992; çev.: Necmiye Alpay

Walters, Pamela Barnhouse. 1993. "Education." Şu kitapta: Craig Calhoun ve George Ritzer (haz.), *Social Problems* (New York: McGraw-Hill), s. 571-96.

Walton, John. 1990. "Urban Sociology: The Contribution and Limits of Political Economy." *Annual Review of Sociology* 19: 301-20.

Ward, David. 1989. *Poverty, Ethnicity, and the American City: Changing Conceptions of the Slum and the Ghetto.* Cambridge: Cambridge University Press.

Wassenberg, Frank (haz.) 2004. "Large Social Housing Estates: From Stigma to Demolition?" *Journal of Housing and the Built Environment* 19/3, özel sayı.

Weber, Max. 1949. *Methodology of the Social Sciences.* Glencoe, IL: Free Press.

——— [1918-20] 1968. *Economy and Society.* Berkeley: University of California Press.

Weir, Margaret. 1993. "Race and Urban Poverty: Comparing Europe and America." *The Brookings Review* 11/3 (Yaz): 23-7.

——— 1994. "Urban Poverty and Defensive Localism." *Dissent* 41 (Yaz): 337-42.

Weiß Anja. 2001. *Rassismus wider Willen. Ein anderer Blick auf eine Struktur sozialer Ungleichheit.* Berlin: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Weiss, Linda. 1998. *The Myth of the Powerless State.* Ithaca: Cornell University Press.

West, Cornel. 1994. *Race Matters.* Boston: Beacon Press.

Westergaard, John. 1992. "About and the Beyond the Underclass: Some Notes on Influences of Social Climate on British Sociology Today." *Sociology* 26/4 (Kasım): 575-87.

Whiteis, D. J. 1992. "Hospital and Community Characteristics in Closures of Urban Hospitals, 1980-1987." *Public Health Reports* 107: 409-16.

Wieviorka, Michel. 1993. "Racism and Modernity in Present-Day Europe." *Thesis Eleven* 35: 51-61.

Wihtol de Wenden, Catherine ve Zakya Daoud (haz.) 1994. *Intégraton ou explosion? Banlieues...* Saint-Denis: Corlet.

Wilkinson, Daniel. 1992. "Isolating the Poor: Work and Community in the Inner City." Yayımlanmamış tez, Harvard Üniversitesi.

Williams, Bruce. 1987. *Black Workers in an Industrial Suburb: The Struggle Against Discrimination.* New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

Williams, Terry. 1989. *Cocaine Kids: The Inside Story of a Teenage Drug Ring.* Reading, MA: Addison-Wesley.

——— 1992. *The Crackhuse: Notes from the End of the Line.* Reading, MA: Addison-Wesley.

Williams, Terry ve William Kornblum. 1985. *Growing Up Poor.* Lexington, MA: Lexington Books.

Williamson, John B. 1974. "Beliefs about the Motivation of the Poor and Attitudes Toward Poverty Policy." *Social Problems* 21/5 (Haziran): 634-47.

Willis, Paul. 1981. *Learning to Labor: How Working-Class Kids Get Working-Class Jobs.* New York: Columbia University Press.

Willmott, Peter. 1963. *The Evolution of a Community: A Study of Dagenham after Forty Years.* Londra: Routledge.

Wilson, William Julius. 1980. *The Declining Significance of Race: Blacks and Changing American Institutions,* gözden geçirilmiş ikinci baskı Chicago: University of Chicago Press.

——— 1987. *The Truly Disadvantaged: The Inner City, the Underclass and Public Policy.* Chicago: University of Chicago Press.

——— 1988. "The American Underclass: Inner-City Ghettos and the Norms of Citizenship." Godkin Dersleri, John F. Kennedy School of Government, Harvard University.

——— 1991. "Studying Inner-City Social Dislocations: The Challenge of Public Agenda Research." *American Sociological Review* 56/1 (Şubat): 1-14.

——— (haz.) 1993. *The Urban Underclass: Social Science Perspectives.* Newbury Park, CA: Sage Publicaitons.

——— 1996. *When Work Disappears: The World of the New Urban Poor.* New York: Knopf.

Wilson, William Julius ve Robert Aponte. 1985. "Urban Poverty." *Annual Review of Sociology* 11: 231-58.

Winant, Howard. 1994. *Racial Conditions: Politics, Theory, Comparisions.*

Minneapolis: University of Minnesota Press.

Wintermute, Wendy. 1983. *Recession and Recovery: Impact on Black and White Workers in Chicago.* Chicago: Chicago Urban League.

Wirth, Louis. 1964. *On Cities and Social Life: Selected Papers.* Chicago: University of Chicago Press.

Witte, Rob. 1996. *On Cities and Social Life: Selected Papers.* Chicago: University of Chicago Press.

Wittgenstein, Ludwig. 1977. *Vermischte Bemerkungen.* Frankfurt: Syndicat Verlag. Türkçesi: Yan Değiniler; Altıkırkbeş Yayınları; 1999; çev.: Oruç Aruoba.

Wrench, John ve John Solomos (haz.) 1993. *Racism and Migration in Western Europe.* New York: Berg.

Wright, Erik Olin. 1985. *Classes.* New York: Verso.

——— 1997. *Class Counts: Comparative Studies in Class Analysis.* Cambridge: Cambridge University Press.

Wu, Fulong. 2004. "Urban Poverty and Marginalization under Market Transition: The Case of Chinese Cities." *International Journal of Urban and Regional Research* 28/2 (Haziran): 401-23.

Yinger, John. 1997. *Closed Doors, Opportunities Lost: The Continuing Costs of Housing Discrimination.* New York: Russell Sage Foundation.

Young, Alford A. Jr. 2004. *The Minds of Marginalized Black Men: Making Sense of Mobility, Opportunity, and Future Life Chances.* Princeton: Princeton University Press.

Young, Jock. 1999. *The Exclusive Society: Social Exclusion, Crime, and Difference in Late Modernity.* Londra: Sage.

Young, Michael ve Peter Willmott. [1954] 1986. *Family and Kinship in East London.* Berkeley: University of California Press.

Young, Richard P. (haz.) 1970. *Roots of Rebellion: The Evolution of Black Politics and Protest Since World War II.* New York: Harper & Row.

Zaluar, Alba ve Marcos Alvito (haz.) 1998. *Um século de favela.* Rio de Janerio: Fundação Getúlio Vargas Editora.

Zinn, Maxine Baca. 1989. "Family, Race, and Poverty in the Eighties." *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 14/4: 856-74.

Zolberg, Aristide. 1991. "Bounded States in a Global Market: The Uses of International Labor Migrations." Şu kitapta: Pierre Bourdieu ve James S. Coleman (haz.), *Social Theory for a Changing Society* (Boulder, CO: Westview Press), s. 301-25.

Dizin

Abu-Lughod, Janet 315
Aïchoune, F. 164
Amerikanlaşma 16, 35, 157, 256, 285, 299, 301, 307
Ameur-Zaïmeche, Rabah 270
Anderson, D. 34
Anderson, E. 34, 72
anti-getto 300, 311
anti-getto yasası 164
Asyalılar 33, 34, 36, 92, 167, 174, 257
Auyero, Javier 315
Avery, Desmond 200, 212, 214, 240, 242
Avrupa Birliği 186
Axinn, J. 97

Bachmann, Christian 49, 158, 163, 192, 213, 230
Balazs, G. 45
Baldwin, James 203
banliyö 159, 160, 164, 168, 188, 189, 202, 205, 226
Basier, Luc 158, 192, 213, 232
Batı Yakası (Chicago'nun) 55, 75, 78, 79, 95, 102, 103, 110, 113, 114, 117, 123, 126, 128, 132, 139, 140, 146, 151, 152, 169, 177, 199, 200, 201, 204, 211, 214, 236, 244, 246, 247, 268, 269
Bell, Daniel 28
beur 158, 175, 218
Blank, Rebecca 98
Bouamama, S. 278
Bourdieu, Pierre 17, 20, 133, 222
Bourgois, Philippe 83, 233, 237, 315
Brezilya 11, 21, 28, 30, 86, 308, 316
Bristol (İngiltere) isyanları 32, 37, 42, 45
Britanya 27, 28, 31, 33, 35, 39, 44, 46, 51, 186, 216, 220, 226, 287, 301
Bronzeville 63, 72, 73, 76, 83, 87, 89, 105, 116, 119, 121, 122, 123, 124, 126, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 169, 187, 211, 246, 270
Brubaker, Rogers 52, 315
Burke, Kenneth 276

Calogirou, C. 172, 214
Caplowitz, D. 142
Cardoso, Fernando Henrique 30, 40
Castells, Manuel 17, 38, 51, 256, 286, 315
Castel, R. 28, 137
Castro, Roland 164
Cayton, H. R. 76, 119, 120, 172
Charlesworth, S. J. 298
Chicago 13, 15, 20, 30, 40, 43, 55, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 78, 79, 80, 82, 86, 87, 88, 91, 92, 93, 95, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 130, 131, 135, 136, 138, 139, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 148, 151, 152, 153, 156, 159, 165, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 173, 174, 177, 179, 180, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 192, 193, 198, 199, 200, 201, 203, 206, 208, 211, 214, 216, 221, 225, 227, 228, 229, 232, 233, 234, 235, 236, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 257, 263, 265, 266, 268, 269, 270, 284, 297, 307, 308, 315, 316, 317, 319
cité 155, 158, 159, 160, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 186, 188, 192, 193, 194, 196, 197, 200, 204, 205, 207, 208, 209, 212, 213, 214, 215, 216, 219, 227, 229, 230, 231, 232,

233, 234, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 246, 256, 266, 273
Clark, Kenneth 244
Cloward, R. A. 35
Cohen, Stanley 158

Damer, Seán 297
Dangschat, J. 185, 250, 256
Davis, F. James 183
Davis, Mike 36
Denton, N. A. 14, 91, 108, 225, 255
Drake, S. C. 66, 76, 119, 120, 172
Dubet, F. 192, 216, 232, 234, 256
Dubois, V. 23
Dubrow, N. F. 235
Dudley, K. M. 28
Duncan, A. 118, 237
Duncan, Otis Dudley 28, 203, 204
Dunford, M. 40
Durkheim, Emile 30, 222

East Garfield Park 113, 114, 116, 117
Eckstein, Susan 271
Edin, K. 134
Edsall, T. 100
Elias, Norbert 27, 255
Elliott, J. R. 136
Esping-Andersen, G. 176, 289

Faletto, Enzo 40
Farley, R. 117
favela 11, 21, 275
Fernandes, Florestan 30
Fernandes, Luis 267
Fischer, Claude 315
Fossé-Poliak, C. 230
Fraser, P. 267
Freeman, R. B. 261
Freyre, Gilberto 28
Frybes, M. 175

Galbraith, John Kenneth 29
Gallie, D. 296, 314
Gans, H. J. 106, 255
Garbarino, J. 235
Gephart, M. A. 109
getto 11, 12, 19, 39, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 82, 83, 87, 88, 89, 90, 91, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 142, 155, 157, 158, 161, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 179, 180, 182, 183, 184, 186, 188, 189, 190, 194, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 206, 210, 212, 215, 221, 224, 225, 226, 227, 235, 237, 239, 244, 245, 250, 251, 256, 263, 269, 270, 300, 303, 307
Gittleman, M. B. 89
Goffman, Erving 17, 264
Goodman, Benny 140
Gregory, S. 210, 290, 296
Gusfield, Joseph 159
Güney Yakası (Chicago'nun) 13, 15, 20, 21, 43, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 78, 80, 82, 87, 89, 95, 99, 102, 103, 104, 110, 113, 114, 117, 118, 119, 120, 123, 126, 128, 130, 132, 139, 146, 152, 153, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 177, 179, 189, 190, 198, 199, 200, 201, 204, 211, 225, 228, 229, 233, 234, 235, 236, 239, 244, 245, 246, 247, 268, 269, 270, 297, 307
güvencesizler 273, 314
Gwaltney, John Langston 207, 210

Hannerz, U. 62, 133, 173, 226, 230, 269
Hanratty, M. 98
Hartcliffe isyanları 32, 37, 42
Harvey, D. 268
Hazen, D. 36
Henni, A. 267
hipergetto 13, 60, 61, 65, 69, 76, 83, 107, 112, 123, 128, 129, 133, 137, 187, 200, 201, 208, 226, 234, 237, 244, 246, 258

hipergettolaşma 14, 111, 113, 119, 120
Hirsch, A. R. 74, 95, 167, 193
Hirsch, Paul 260
Hobbes, Thomas 148
Howell, D. R. 89

Inkeles, Alex 30

ileri marjinallik 284
İskandinavya 287

Jackson, Kenneth 93, 94
Jargowski, P. 91
Jazouli, Adil 31, 36, 188, 195, 202, 214, 227, 242, 256
Jencks, C. 64, 91, 198, 255
Jones, J. 79, 209, 223, 268, 275

Katz, Michael 122, 223
Katznelson, I. 225
Kerner Komisyonu Raporu 58, 59, 95
Killian, Lewis 206
King, D. 311
King, Martin Luther 113, 140, 141
King, Rodney 32, 36, 46
Knotterus, J. D. 28
Kornblum, W. 109, 133, 170, 270
Kotlowitz, A. 200, 202, 207, 211, 236, 237, 242, 245, 246, 268
Kusmer, K. L. 66, 121

La Courneuve 14, 21, 153, 157, 159, 160, 166, 167, 168, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 188, 189, 192, 193, 194, 196, 212, 213, 214, 215, 227, 228, 229, 231, 232, 233, 234, 239, 246, 265, 315
Laé, J. -F. 192, 234, 238, 242, 288
Landry, Bart 59, 130
Lapeyronnie, Didier 192
Lawrence, P. 302
Le Bras, H. 165
Le Galès, P. 51, 295, 301
Le Pen 44
Lepoutre, David 214
Liebow, E. 59, 133
Lipsitz, G. 100
Lomnitz, L. 144, 270
Los Angeles isyanları 32, 36, 49, 111, 203

Mackert, J. 13
Manchester 32, 39, 267, 292, 297
Marcuse, P. 17, 38, 101, 256
Marinet, G. 267
Marks, C. 61, 255
Marshall, T. H. 52, 278
Marsilya 43, 171, 174, 229, 287, 300
Marx, Karl 30
Masclet, Oliver 273
Massey, Douglas 225
Mauger, G. 178, 230
Maurin, Éric 182
Mauss, Marcel 222, 286
McLeod, J. 230, 261
Mead, Lawrence 252
Meir, Golda 140
Merton, Robert 260
Miles, R. 33
Mingione, E. 31, 185, 256, 258, 315, 317
Mollenkopf, J. H. 17, 38, 51, 256, 290
Monroe, S. 77, 199, 202, 206, 211, 237
Morris, L. 28
Moynihan, Daniel Patrick 58
Murard, N. 192, 234, 238, 242, 288
Murray, C. 96
Murty, K. 36
Musterd, S. 186, 228, 287, 299, 301

Newman, Katherine 138
Newman, L. 268
Newman, P. 294

Oakland 72, 113, 114, 117, 118, 167, 199
O'Connor, A. 17, 310
Offe, C. 115, 279
Ogden Bulvarı 139, 142, 147, 148, 149
Oliver, M. 65
Orfield, G. 67, 88, 91, 103, 199
Osofsky, Gilbert 60
Osterman, P. 260, 274, 279, 294

Ouanès, Toufik 160

Padilla, F. 44, 92
Pahl, R. E. 270
Parsons, Talcott 28, 30
Pastor, M. 36
Patterson, O. 133, 209, 303
Pattillo-McCoy, M. 130, 269
Paugam, S. 28, 49, 181, 185, 195, 207, 242, 256, 296, 314
Pearlman, Janet 275
Pearson, R. W. 109
Peck, J. 284
Peterson, P. E. 64, 91, 146, 198, 223, 255
Pétonnet, C. 65, 171, 195, 197, 207, 214, 226, 264, 265, 266
Pialoux, M. 193, 197
Piore, M. J. 85, 115, 270
Piven, F. F. 35, 224
Polanyi, Karl 53
Portes, Alejandro 106
Portes, Alex 315
Poupeau, Franck 315
Pred, A. R. 265, 297, 300
Préteceille, E. 226
proletersizleşme 13, 17, 38, 40, 41, 52, 72, 74, 82, 107, 120, 124, 125, 259, 270, 271, 277, 310

Quadagno, J. 100, 224
Quatre mille 14, 153, 159, 160, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 175, 177, 178, 181, 189, 190, 193, 194, 195, 196, 197, 200, 205, 212, 213, 214, 215, 216, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 239, 240, 241, 242, 315
Quayle, D. 111

Regini, M. 261, 279
Reiner, R. 23
Ricketts, Erol 264
Rieder, J. 198
Rocha, Mercedes González de la 250
Rochet, Waldeck 167
Roosevelt Bulvarı 139
Rostow, Walt W. 28

Sampson, R. J. 83, 137, 146, 311
sanayisizleşme 34, 41, 61, 87, 97, 140, 144, 167, 190, 284, 288, 304
Sánchez-Jankowski, Mártin 65, 82, 148, 162, 238, 315
Sarkozy, Nicolas 32, 310
Sassen, Saskia 17, 38, 41, 86, 89, 256, 258, 290, 315
Sawhill, Isabel 58, 59, 264
Sayad, Abdelmalek 315
Schierup, C.-U. 256
Schultz, A. 202, 210
Schwartz, O. 268, 298
Seligman, A. J. 140
sınıfaltı 13, 19, 21, 34, 37, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 84, 93, 99, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 170, 186, 187, 198, 221, 223, 255, 264, 267, 272, 276, 277, 287, 310
Simmel, G. 191
Simon, P. 241, 250
Sims, M. 136
Sinfield, A. 29
Smith, Dennis 268
Spear, Allan 120
Squires, G. D. 86, 92, 112, 244
Stack, C. 78, 133, 270
Standing, Guy 281
Starr, R. 101
Stern, M. J. 97
Stoléru, L. 29
Susser, Ida 250
Suttles, G. 215

tefeci dükkânları 142
Tissot, Sylvie 276
Tonry, M. 50, 304
Topalov, C. 188, 240
Touraine, A. 165
Tribalat, N. 173, 219, 300
Tripier, N. 215
Turner, B. S. 52
Türkiye 18, 22, 86

Ulusal Cephe 33, 158, 202, 214, 217
Uluslararası Af Örgütü 46
Unsworth, C. 36, 37, 46

uyuşturucu ticareti 44, 50, 70, 77, 80, 81, 82, 83, 143, 146, 151, 178, 231, 232, 233, 238

Van Parijs, P. 18, 281, 282, 306
Vaulx-en-Velin isyanları 31, 45, 160, 161
Venkatesh, S. 119, 148, 238, 269
Vergara, C. 180
villa miseria 11

Waldinger, R. 89, 256
Wallerstein, Immanuel 30
Wal-Mart 279
Warner, Eric 315
Washington Park 72, 81, 113, 114, 116, 117, 199, 236
Weber, Max 12, 61, 135, 220, 257, 259, 277
Weir, M. 45, 101
West, Cornel 63
Willmott, Peter 250, 258, 270
Wilson, William Julius 14, 28, 31, 59, 87, 107, 109, 110, 112, 168, 169, 187, 220, 230, 244, 250, 271, 276, 307, 316
Winant, H. 302
Wittgenstein, Ludwig 184, 260
Wright, E. 124, 277

Yaftalama 38
Yehova Şahitleri 240
Young, Michael 250
Yurttaşlık Hakları Hareketi 60, 90, 119, 155, 249, 257, 310
Yurttaşlık Hareketi 188

Kent Paryaları, Amerikan "Kara Kuşağı"nın günümüzdeki dokusu ile Fransa'da "Kızıl Kuşak"taki, yani işçi sınıfı kenar mahallelerindeki mülksüzleşme sürecinin yapısını, dinamiklerini ve yaşanmış olayları en ince noktasına kadar karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Wacquant'ın buradaki esas amacı, Birleşik Devletler'de ırk tahakkümünü, 1960'larda metropolü kasıp kavuran ayaklanma dalgasına yakalanan Afrikalı-Amerikalı gettosunun geçirdiği kurumsal dönüşümü tanımlamak ve açıklamaktır. Analizinin ikinci hedefi ise Amerika'nın "hipergettoları" ile Fransa'nın gerileyen "şehir çeperlerinin" sergilediği benzerlik ve farklılıklardan, *ileri marjinalliğin* sosyolojik eskizine dair unsurları damıtmaktır. Wacquant'ın, *ileri marjinallik* tabiriyle kastettiği şey, kapitalist ekonomilerin eşitsiz gelişimi ile refah devletlerinin küçülmesi sonucu post-Fordist şehirlerde billurlaşmış toplumsal ve mekânsal sürgün ile dışlayıcı kapatma hadiselerinin ortaya çıktığı yeni düzendir.

Wacquant, 90'ların başında kötüleşen Amerikan gettosu ile Fransız işçi sınıfı banliyölerinin *tarihsel bütünler* olduğunun altını çizmekte ve bunların durağan tipolojiler içinde yapay olarak dondurulmamaları gerektiğini öne sürmektedir. Zira Wacquant'a göre Amerikan gettosu ile Fransız işçi sınıfı banliyöleri; piyasa, devlet, sınıf ve etnisite etkenlerinin kesişim kümesinin dışında kendi kendini sürdürebilir yapılar olarak görülmemelidir. Wacquant'a göre, söz konusu etkenler fiziki uzama nüfuz ederek bu mahalleleri sürekli olarak dokumaktadır. Wacquant'ın analizi, kent marjinalliğinin envanterini ve bu marjinalliğe biçim veren güçlerin bilançosunu ortaya koymakta ve böylece günümüzün tarihsel sosyolojisine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca geçmişten bugüne gözlemlenmiş ya da varsayılan evrimlerin şifresini kırmak için kavramsal ve ampirik bir temel meydana getirmektedir.

Loïc Wacquant, Berkeley'deki California Üniversitesi'nde sosyoloji profesörüdür. Ayrıca Paris'teki Centre de sociologie européenne'de araştırmacıdır. MacArthur Vakfı üyesi olan Wacquant 2008'de kent sürgünlüğü, etno-ırksal tahakküm, cezalandırıcı devlet, sosyal kuram ve muhakeme politikaları konularını içeren araştırmaları sebebiyle Amerikan Sosyoloji Derneği'nin Lewis Coser Ödülüne layık görülmüştür. *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* (Pierre Bourdieu ile birlikte; İletişim, 2003), *Body and Soul. Notebooks of An Apprentice Boxer* (2004) ve *Punishing The Poor. The Neoliberal Government of Social Insecurity* (2009), *Deadly Symbiosis: Race and the Rise of the Penal State* (2012), *The Two Faces of the Ghetto* (2012) isimli kitapların yazarıdır. Eserleri 20 dile çevrilmiştir. Daha fazla bilgi için **www.loicwacquant.net** adresine bakılabilir.

ISBN 978-605-4238-66-8

9 786054 238668

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ